

UNIVERZITET U BEOGRADU

FILOLOŠKI FAKULTET

Milevica D. Bojović

**ZNAČAJ I RAZVOJ KOMUNIKATIVNE
JEZIČKE SPOSOBNOSTI STUDENATA U
UČENJU ENGLESKOG JEZIKA KAO
JEZIKA STRUKE**

doktorska disertacija

Beograd, 2013.

UNIVERSITY OF BELGRADE

FACULTY OF PHILOLOGY

Milevica D. Bojović

**SIGNIFICANCE AND DEVELOPMENT OF
STUDENTS' COMMUNICATIVE
LANGUAGE ABILITY IN LEARNING
ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2013

Mentor: Dr. Ivana Trbojević Milošević, docent
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

Članovi komisije:

- 1) _____
_____
- 2) _____
_____
- 3) _____
_____
- 4) _____
_____

Datum odbrane: _____

ZNAČAJ I RAZVOJ KOMUNIKATIVNE JEZIČKE SPOSOBNOSTI STUDENATA U UČENJU ENGLESKOG JEZIKA KAO JEZIKA STRUKE

REZIME

Sposobnost da se na efikasan način komunicira na stranom jeziku predstavlja utemeljen cilj nastave stranih jezika. Za nastavu stranog jezika koja je orijentisana na razvoj komunikacijskih sposobnosti značajan je koncept komunikativne jezičke sposobnosti. Komunikativna jezička sposobnost predstavlja sposobnost primene jezičkog znanja u komunikaciji, ali obuhvata i mentalni kapacitet za primenu jezičkih znanja u kontekstualizovanoj komunikativnoj upotrebi jezika i povezivanje jezičkih znanja sa već postojećim sociokulturološkim znanjima. Cilj istraživanja je praćenje razvoja komunikativne jezičke sposobnosti kod studenata koji engleski jezik uče kao strani jezik struke. Istraživanjem su obuhvaćene sledeće varijable: komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku, psihološko-pedagoški faktori (samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku, stavovi učenika o učenju stranog jezika i anksioznost u učenju stranih jezika) i obrazovne i demografske varijable (nastavni programi, pol ispitanika, trajanje instrukcije na stranom jeziku struke, ukupno trajanje učenja stranog jezika, uspešnost u okviru nastavnog predmeta strani jezik manifestovana kroz položen ispit iz prethodne godine studija). Metode u istraživanju opisuju eksperimentalna merenja sprovedena sa četiri istraživačke grupe i podrazumevaju primenu instrumenata istraživanja, dekodiranje i statističku obradu podataka. U instrumente istraživanja spadaju: Upitnik, Skala komunikativne jezičke sposobnosti, Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti, Skala učenikovih stavova o učenju stranog jezika, Skala anksioznosti u učenju stranih jezika. Prezentacije studenata (u tri komunikacijska konteksta, ukupno 180 prezentacija) su ortografski transkribovane. Na osnovu primenjenih instrumenata urađena je statistička obrada podataka (deskriptivna analiza, analiza varijanse, korelaciona analiza). Uzorak se sastoji od 60 studenata koji engleski jezik kao jezik struke izučavaju u oblasti biotehničkih nauka i pripadajućih oblasti agronomije, prehrambena tehnologije, agroekonomije. Istraživanje je sprovedeno na Agronomskom fakultetu u Čačku, Univerziteta u Kragujevcu, u periodu od 2007. do 2010. godine

(eksperiment je trajao u periodu 2007/2008.). Dobijeni rezultati ukazuju da kontinuirani, komunikacijski orijentisani nastavni program primerenog trajanja dovodi do povećanja nivoa komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku. Povećanje nivoa komunikativne jezičke sposobnosti je praćeno učestalom primenom strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku, značajnim padom nivoa anksioznosti i povećanjem nivoa samouverenosti studenata u ostvarivanje efikasne komunikacije na stranom jeziku struke u različitim socijalnim kontekstima. Efikasna i primerena komunikacija na stranom jeziku struke u raznovrsnim komunikacijskim situacijama podrazumeva kontinuirani, simultani i ravnomeran razvoj svih ispitivanih elemenata komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (eklektički model komunikativne jezičke sposobnosti).

Ključne reči: komunikativna jezička sposobnost, engleski jezik, strani jezik struke, nastavni program, govorne veštine, strategije

Naučna oblast/uža naučna oblast: Anglistika, predmet Engleski jezik

UDK _____

SIGNIFICANCE AND DEVELOPMENT OF STUDENTS' COMMUNICATIVE LANGUAGE ABILITY IN LEARNING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES

SUMMARY

To communicate efficiently in a foreign language is the valid objective of the foreign language teaching and learning process. The concept of communicative language ability is in the focus of communication-oriented foreign language teaching and learning. Communicative language ability is the ability to apply the knowledge of a foreign language in communication; it also involves mental capacity of applying language knowledge in contextualized communicative language use and connecting language knowledge with present socio-cultural knowledge. The aim of the research is to determine the level and possible development of communicative language ability of students studying English language for specific purposes. The research variables include the following: communicative language ability, its psychological-pedagogical factors (self-evaluation of speaking skills in foreign language, use of speaking skill strategies in foreign language, students' beliefs about foreign language learning, anxiety in foreign language learning) and educational-demographic variables (the teaching programmes, the sex, the length of the instruction in English for specific purposes, total duration of learning English language, students' achievement manifested as the passed examination in the previous year of study). The research methods illustrate the measures of the experiment carried out with four experimental groups. The methods involve the application of the research instruments, students' presentations decoding and statistical data processing. The research instruments are: Background questionnaire, Communicative language ability scale, Self-evaluation of foreign language speaking skills inventory, Speaking skills strategies inventory, Beliefs about language learning inventory and Foreign language classroom anxiety scale. The students' presentations (180 of them, in three communication contexts) are transcribed orthographically. The data obtained by the application of the research instruments are processed statistically (descriptive statistics, analysis of variance, correlation analysis). The sample consists of 60 students studying English language in the field of biotechnology, particularly agronomy, food technology, and agroecology. The research was carried out at the

Faculty of Agronomy in Čačak, University in Kragujevac, in the period 2007-2010 (the experiment was carried out in 2007/2008). The obtained results indicate that continual communication-oriented teaching programmes of appropriate duration increase the level of communicative language ability in a foreign language. This increase is followed by more frequent application of speaking skill strategies, by the decrease of anxiety in foreign language and increase of students' self-confidence in achieving efficient communication in English language for specific purposes in various social contexts. Efficient and appropriate communication in English for specific purposes in various communication contexts is influenced by continual, equal and simultaneous development of all measured elements of communicative language ability (eclectic model of communicative language ability).

Key words: communicative language ability, English language for specific purposes, teaching programme, speaking skills, strategies

Scientific field/subfield of study: English Linguistics, English Language

UDC _____

SADRŽAJ

PREDGOVOR

1. UVOD	1
1.1. Problem istraživanja	1
1.2. Značaj istraživanja	3
1.3. Pregled poglavlja	4
2. KOMUNIKATIVNA KOMPETENCIJA I KOMUNIKATIVNA JEZIČKA SPOSOBNOST: ODREĐIVANJE POJMA	6
2.1. Šta je komunikacija?	6
2.2. Komunikativna kompetencija	8
2.2.1. Dell Hymes: začetnik termina komunikativna kompetencija	8
2.2.2. Etnografsko gledište	11
2.2.3. Interakcijski aspekti komunikativne kompetencije	12
2.3. Kognitivni aspekti usvajanja stranog jezika i dvojezično obrazovanje	15
2.4. Komunikativna kompetencija: aspekt usvajanja stranih jezika	18
2.4.1. Komponente komunikativne kompetencije: Canale i Swainova	19
2.4.2. Integrisani model komunikativne kompetencije	21
2.4.3. Pojam tečnost u izražavanju kao komponenta komunikativne kompetencije	23
2.4.4. Model komunikativne sposobnosti	24
2.4.5. Komunikativna jezička sposobnost: Bachmanov model	25
2.4.5.1. <i>Jezička kompetencija</i>	26
2.4.5.2. <i>Strategijska kompetencija</i>	36
2.4.5.3. <i>Psihofiziološki mehanizmi</i>	42

2.4.6. Zajednički evropski referentni okvir za jezike i komunikativna jezička sposobnost	43
2.4.6.1. <i>Jezička/lingvistička kompetencija</i>	43
2.4.6.2. <i>Sociolingvistička kompetencija</i>	47
2.4.6.3. <i>Pragmatička kompetencija</i>	49
2.4.6.4. <i>Strategijska kompetencija</i>	51
2.4.6.5. <i>Neverbalna komunikacija</i>	51
2.5. Eklektički model komunikativne jezičke sposobnosti	52
3. PSIHOLOŠKO-PEDAGOŠKI FAKTORI SPOSOBNOSTI KOMUNIKACIJE NA STRANOM JEZIKU	53
3.1. Samoprocena učenikove sposobnost usmenog izražavanja	53
3.2. Strategije učenja stranih jezika i strategije usmenog izražavanja	55
3.3. Stavovi u nastavi stranih jezika	57
3.4. Anksioznost u učenju i nastavi stranih jezika	59
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	62
4.1. Problem i predmet istraživanja	62
4.2. Cilj i zadaci istraživanja	62
4.3. Varijable u istraživanju	64
4.3.1. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku	65
4.3.2. Samoprocena učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku	66
4.3.3. Strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku	67
4.3.4. Stavovi o učenju stranih jezika	68
4.3.5. Anksioznost u učenju stranih jezika	68
4.3.6. Nastavni programi i druge obrazovno-demografske varijable	69
4.4. Hipoteze	71
4.5. Metode i tehnike istraživanja	71

4.5.1. Skala komunikativne jezičke sposobnosti	74
4.5.2. Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku	82
4.5.3. Skala samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku	85
4.5.4. Skala učenikovih stavova o učenju stranih jezika	87
4.5.5. Skala anksioznosti učenika u učenju stranih jezika	89
4.6. Opis uzorka	91
4.7. Tok ispitivanja	95
5. NIVOI KOMUNIKATIVNE JEZIČKE SPOSOBNOSTI I NJENIH PSIHOLOŠKO-PEDAGOŠKIH FAKTORA	97
5.1. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku	97
5.1.1. Analiza pouzdanosti i usaglašenosti ocenjivača/evaluatora	98
5.1.2. Deskriptivna analiza varijable komunikativna jezička sposobnost	103
5.1.2.1. <i>Srednje vrednosti</i>	103
5.1.2.2. <i>Frekvencijska analiza</i>	109
5.2. Samoprocena učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku	126
5.3. Samoprocena primenjenih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku	131
5.3.1. Memorijske strategije	132
5.3.2. Kognitivne strategije	133
5.3.3. Kompenzacijske strategije	135
5.3.4. Metakognitivne strategije	136
5.3.5. Afektivne strategije	138
5.3.6. Nastavne aktivnosti	139
5.4. Učenikovi stavovi o učenju stranih jezika	141

5.4.1. Težina učenja stranog jezika	142
5.4.2. Spremnost za učenje stranog jezika	143
5.4.3. Priroda učenja stranog jezika	145
5.4.4. Strategije učenja i komunikacione strategije	146
5.4.5. Motivacija za učenje stranog jezika i očekivanja studenata od učenja stranih jezika	148
5.5. Anksioznost u učenju stranih jezika	152
6. RAZLIKE IZMEĐU OBRAZOVNO-DEMOGRAFSKIH VARIJABLI U POGLEDU KOMUNIKATIVNE JEZIČKE SPOSOBNOSTI I NJENIH PSIHOLOŠKO-PEDAGOŠKIH FAKTORA	158
6.1. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu razvoja komunikativne jezičke sposobnosti	158
6.1.1. Razlike u pogledu nivoa komunikativne jezičke sposobnosti između nastavnih programa/istraživačkih grupa	158
6.1.1.1. ANOVA analiza za varijable komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji I	160
6.1.1.2. ANOVA analiza za varijable komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji II	163
6.1.1.3. ANOVA analiza za varijable komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji III	169
6.1.2. Razlike u nivoima komunikativne jezičke sposobnosti u odnosu na ostale obrazovno-demografske varijable	176
6.1.2.1. Analiza varijanse prema polu i ukupnom trajanju učenja stranog jezika	176
6.1.2.2. Analiza varijanse prema trajanju instrukcije u oblasti stranog jezika struke	177
6.1.2.3. Analiza varijanse prema uspešnosti u nastavi stranog jezika u predeksperimentalnom periodu	181

6.2. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku	183
6.3. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu primene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku	187
6.3.1. Analiza varijanse za memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne strategije	188
6.3.2. Analiza varijanse za procenu nastavnih aktivnosti kao posebne varijable u okviru strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku	197
6.4. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu učenikovih stavova o učenju stranih jezika	201
6.5. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu anksioznosti učenika u učenju stranih jezika	204
6.5.1. Razlike u nivoima anksioznosti između nastavnih programa	204
6.5.2. Razlike u nivoima anksioznosti u učenju stranih jezika u odnosu na ostale obrazovno-demografske varijable	210
7. RAZVOJ KOMUNIKATIVNE JEZIČKE SPOSOBNOSTI NA STRANOM JEZIKU I NJENI PSIHOLOŠKO-PEDAGOŠKI FAKTORI: RELACIJE	219
7.1. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku	219
7.1.1. Međusobni odnos parametara komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku: interkorelacijska analiza	219
7.1.2. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku i samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku	226
7.1.2.1. <i>Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli samoprocene usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija</i>	229
7.1.2.2. <i>Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli samoprocene usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija II</i>	234

7.1.2.3. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli samoprocene usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija III	239
7.1.2.4. Odnos jezičke kompetencije i samoprocene jezičke kompetencije na stranom jeziku u tri ispitivana komunikacijska konteksta	244
7.1.3. Odnos komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku i strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku	246
7.1.3.1. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija I	248
7.1.3.2. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija II	250
7.1.3.3. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija III	254
7.1.3.4. Opšta sposobnost komunikacije na stranom jeziku i pojedinačne strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku	258
7.1.4. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku i stavovi o učenju stranog jezika	259
7.1.5. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku i anksioznost u učenju stranog jezika	263
7.1.5.1. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli anksioznosti u učenju stranog jezika: Komunikacijska situacija I	264
7.1.5.2. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli anksioznosti u učenju stranog jezika: Komunikacijska situacija II	266

7.1.5.3. <i>Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli anksioznosti u učenju stranog jezika: Komunikacijska situacija III</i>	268
7.1.5.4. <i>Opšta anksioznost i faktori anksioznosti: potencijalni uticaj na varijable komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku</i>	271
7.2. Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku	272
7.2.1. Međusobni odnos varijabli sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku	272
7.2.2. Odnos samoprocene učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na i strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku	275
7.2.2.1. <i>Odnosi varijabli samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku</i>	277
7.2.2.2. <i>Odnosi varijabli samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja i učenikove procene nastavnih aktivnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku</i>	281
7.2.3. Odnos samoprocene učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i stavova o učenju stranih jezika	284
7.2.4. Odnos samoprocene učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i anksioznosti u učenju stranih jezika	286
7.3. Strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku	289
7.3.1. Međusobni odnos varijabli strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku: interkorelacijska analiza	289
7.3.2. Odnos strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i stavova učenika o učenju stranih jezika	291
7.3.3. Odnos strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i anksioznosti u učenju stranih jezika	295
7.3.3.1. <i>Odnos strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i pojedinačnih ajtema anksioznosti u učenju stranih jezika</i>	296

7.3.3.2. <i>Odnos učenikove procene nastavnih aktivnosti na časovima stranog jezika i anksioznosti u učenju stranih jezika</i>	300
7.4. Stavovi o učenju stranih jezika i anksioznost u učenju stranih jezika	302
7.4.1. Odnos stavova o učenju stranih jezika i anksioznosti u učenju stranih jezika	304
8. ZAKLJUČAK	307
8.1. Razvoj komunikativne jezičke sposobnosti	308
8.2. Efekti nastavnih programa na komunikativnu jezičku sposobnost	309
8.3. Efekti ostalih obrazovnih i demografskih varijabli na komunikativnu jezičku sposobnost	311
8.4. Efekti psihološko-pedagoških faktora	312
8.5. Povezanost komunikativne jezičke sposobnosti i psihološko-pedagoških faktora	316
8.6. Pedagoške implikacije	325
8.7. Ograničenja istraživanja	329
8.8. Smernice i preporuke za dalja istraživanja	331
LITERATURA	335
PRILOZI	354
Prilog A – Zadaci u istraživanju	355
Prilog B – Instrumenti	358
Prilog C – Dodatne analize u istraživanju	382
Prilog D – Transkripti studentskih prezentacija	399
BIOGRAFIJA	504

PREDGOVOR

Nekoliko godina pre početka ovog istraživanja autor ovog rada, radeći kao nastavnik engleskog jezika na Agronomskom fakultetu u Čačku, je bila svedok i učesnik jedne nastavne situacije za koju se kasnije ispostavilo da uopšte ne predstavlja retkost. Naime, početkom jednog zimskog semestra, sprovedene su nastavne aktivnosti sa studentima na trećoj godini studija smeru Agroeconomija koje su prema nastavnom programu predviđale i simuliranje situacija iz realnog poslovnog konteksta. Pred studente je postavljen zadatak koji je podrazumevao dogovor sa poslovnim partnerima iz inostranstva o budućem sastanku i pregovore o plasmanu određenih poljoprivrednih proizvoda na strano tržište. Studenti su dobili potrebne instrukcije za izvršenje zadatka, ostavljeno im je, prema nastavnom programu, propisano vreme da razmisle o komunikacijskoj situaciji i da se za nju pripreme. Nakon isteka propisanog vremenskog intervala, trebalo je započeti sa izvršenjem simulirane situacije. Nastavnika je prvo dočekao tajac, a potom nevesto vođen razgovor-dogovor o budućem sastanku dva „poslovna partnera“ koji je od strane studenata naglo prekinut i ostao je nezavršen. Na pitanje nastavnika u čemu je problem usledio je odgovor studenata da je sve problem: da nisu do sada imali prilike da vode razgovor sa drugim sagovornikom na stranom jeziku koji podrazumeva rešavanje realnih problema u poslovnom kontekstu, da ne znaju kako da obavljaju zadatak a da pri tom razmene sa sagovornikom potrebne informacije, i da osećaju nervozu i tremu uz prateći osećaj nezadovoljstva i neadekvatnosti. Prema sopstvenom priznanju, nisu znali kako da razmene neophodne informacije, bilo verbalnim bilo neverbalnim sredstvima, odnosno kako da komuniciraju na stranom jeziku. Drugim rečima, studenti ili nisu imali neophodan nivo znanja stranog jezika ili nisu umeli postojeće znanje stranog jezika da primene na realnu životnu i poslovnu situaciju. Autora ovog rada, kao njihovog nastavnika, sve ovo je navelo da analizira koje bi veštine nastavnici stranog jezika trebalo da razvijaju kod svojih učenika i koje vrste informacija bi trebalo da im ponude.

Prostori za rešavanje ovakvih problema nude se upravo u oblasti nastave stranog jezika i to vrlo često u okviru komunikativnog pristupa nastavi stranog jezika.

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Sposobnost da se na efikasan način komunicira na stranom jeziku predstavlja utemeljen cilj nastave stranih jezika. Komunikativni pristup u nastavi stranog jezika je najveći zamah doživeo osamdesetih godina dvadesetog veka raširivši se i van granica Velike Britanije gde se ideja i razvila sedamdesetih godina dvadesetog veka.

Jedan od najznačajnijih termina za koncept komunikativne nastave stranih jezika jeste termin komunikativna kompetencija čime je demonstrirano pomeranje naglaska sa poznavanja jezika kao formalnog sistema. U radu Chomskyog (Chomsky, 1965: 5) termin kompetencija se koristi da označi znanje jezika kao formalnog sistema, što predstavlja samo jedan od činilaca komunikativne kompetencije. Međutim, postalo je jasno da su govornicima stranih jezika neophodna i sociološka i kulturološka znanja da bi razumeli i na primeren način primenjivali usvojene jezičke oblike. Termin komunikativna kompetencija koji je preuzet kako bi se definisala upotreba jezika iz perspektive jednog antropologa (Hymes, 1972) poprimio je pedagoške interpretacije u oblasti usvajanja stranog jezika (Canale, 1983; Canale & Swain, 1980; Savignon, 1983). Komunikativna kompetencija, koja prevazilazi dihotomiju jezičko znanje/jezičko delovanje, obuhvata i znanje jezika i veštine primene usvojenog znanja pri interakciji u stvarnoj komunikaciji, pri čemu se znanje odnosi na ono što neka osoba zna (svesno ili nesvesno) o jeziku i drugim aspektima života, a veštine se odnose na to koliko je uspešno njeno jezičko delovanje.

Početakom devedesetih godina dvadesetog veka jedna korisna ekstenzija dotadašnjeg koncepta komunikativne kompetencije nastala za potrebe testiranja jezika (Bachman, 1990) predstavila je opis specifičnog modela jezičke sposobnosti i ponudila hipotezu o tome kako četiri komponente komunikativne kompetencije (Canale & Swain, 1980) zajedno funkcionišu u jezičkoj primeni; ovaj model izražava i eksplicitan odnos između četiri komponente komunikativne kompetencije i konteksta. Komunikativna jezička sposobnost predstavlja sposobnost primene jezičkog znanja u komunikaciji i obuhvata i mentalni kapacitet za primenu jezičkih znanja u kontekstualizovanoj komunikativnoj upotrebi jezika i povezivanje jezičkih znanja sa već postojećim

sociokulturološkim znanjima. Potrebno je naglasiti da se ovaj koncept koristi pre svega u komunikacijskoj upotrebi stranog jezika.

Koncept komunikativne kompetencije i Hymesov rad generalno su značajno uticali na metodičare engleskog jezika poklapajući se sa narastajućim nezadovoljstvom tada dominantnim strukturalističkim pristupom nastavi, u ovom slučaju, engleskog jezika (u pitanju su 60-te i 70-te godine dvadesetog veka). Međutim, bilo je i drugih uticaja. Kako se oblast stranog jezika struke sve više razvijala da bi odgovorila na stručne i akademske potrebe govornika engleskog kao stranog jezika, ukazala se potreba da kreatori nastavnih programa identifikuju relevantne komunikacijske zadatke koji bi predstavljali sredstvo i način za postizanje ciljeva nastave stranih jezika. Istovremeno je i Savet Evrope, kao odgovor na neophodnost veće profesionalne mobilnosti zemalja članica, sačinio nastavne programe jezika zasnovane na funkcionalnom i situacionom pristupu učenju stranih jezika. Oba ova pokreta su u velikoj meri doprinela razvoju komunikacijskog pristupa u nastavi stranih jezika.

Kako su se ciljevi nastave stranog jezika sve više odnosili na osposobljavanje učenika da uspešno učestvuju u interakciji sa pripadnicima drugih društava, tako su i istraživanja u oblasti primenjene lingvistike o elementima komunikativne jezičke sposobnosti postajala sve značajnija i primenjivija za nastavnike praktičare i kreatore nastavnih materijala.

Istraživanje koje je pred nama se bavi značenjem, genezom i analizom pojma komunikativna jezička sposobnosti, ali i razvojem opšte sposobnosti komunikacije na stranom jeziku struke (engleski jezik u oblasti agronomije, prehrambene tehnologije i agroekonomije) i pojavama koje potencijalno mogu imati uticaja na nivo i razvoj komunikativne jezičke sposobnosti. Način istraživanja obuhvata analizu nastavnih programa, odnosno nastavnih sadržaja, materijala i nastavnih aktivnosti, i empirijsko istraživanje razvoja komunikacionih veština na stranom jeziku struke primenom različitih instrumenata ispitivanja.

Cilj istraživanja je praćenje razvoja veštine usmenog izražavanja na stranom jeziku kao produktivne jezičke veštine i njenu primenu u stvarnoj komunikaciji. Osnovana je pretpostavka da se adekvatnim razvojem komunikativne jezičke sposobnosti kod studenata stranog jezika struke povećava uspešnost interakcije

studentata u realnoj komunikacijskoj situaciji i efikasnost njihovog odgovora na realne zahteve koje sama struka postavlja.

1.2. Značaj istraživanja

Razvoj komunikativne jezičke sposobnosti kod studenata koji uče strani jezik (u ovom slučaju engleski jezik) kao strani jezik struke kod nas nije dovoljno razjašnjen. Pregled literature ukazuje na to da u našim uslovima nema mnogo radova i istraživanja, naročito empirijskih, koja se bave razvojem komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku. Prva istraživanja kod nas koja su se bavila razvojem komunikativne jezičke sposobnosti datiraju krajem dvadesetog veka i bave se pokušajem praćenja komunikativne kompetencije kod studenata engleskog jezika kao stranog jezika sa uplivom u empirijska istraživanja, preciznije rečeno, a prema rečima same autorke, u studiju 16 slučajeva (Trbojević, 1991). Radovi koji su kasnije objavljeni bave se interpretacijom termina komunikativne kompetencije sa pedagoškog stanovišta (Savić, 1996) ali i iz sociolingvističkog ugla analizirajući značaj koji ima u primenjenoj lingvistici (Trbojević, 2003). Objavljeni radovi se bave i značajem interkulturalne komunikativne kompetencije u nastavi stranih jezika (Filipović, 2008), odnosno načinima da se razvoj interkulturalne komunikativne kompetencije inkorporira u kurseve engleskog kao stranog jezika struke (Marković i Prnjat, 2011), potom pregledom značenja i različitim interpretacijama termina komunikativna kompetencija u savremenoj metodici nastave stranog jezika u oblasti slavističkih studija (Raičević, 2009) i posredno praćenjem značaja koji razvoj vokabulara ima u komunikativnoj nastavi stranog jezika (Bučevac-Nerić, 2011). Empirijska istraživanja posvećena razvoju komunikativne jezičke sposobnosti u oblasti stranog jezika struke su sprovedena uglavnom u poslednjih nekoliko godina. Ova istraživanja se odnose na empirijsko praćenje samoprocene komunikativne kompetencije (Šafran, 2009) i praćenje samoprocene jezičke kompetencije (Marković i Maroš, 2011) studenata koji uče engleski jezik kao jezik struke (studenti tehničkih nauka, odnosno studenti medicine, stomatologije i zdravstvene nege).

Kako razvoj komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku struke nema samo teorijski i lingvistički, već i sociološki, privredni i kulturološki značaj, postoji

potreba za sveobuhvatnijim istraživanjem ovog problema u našim uslovima koje će biti potkrepljeno empirijskim rezultatima.

1.3. Pregled poglavlja

Prvo poglavlje predstavlja motiv i pozadinu istraživanja, definiše predmet, način istraživanja, zatim cilj i značaj istraživanja koje je pred čitaocima.

Drugo poglavlje obrađuje pojmove komunikacije uopšte, da bi potom u odnos postavio pojmove jezičke sposobnosti i jezičke delatnosti i komunikativne kompetencije. U nastavku poglavlja predstavljena su različita shvatanja pojma komunikativne kompetencije, od antropološkog gledišta, preko etnografskog, interkacijskog aspekta, pedagoško-psihološkog i kognitivnog aspekta do aspekta usvajanja stranog jezika i integrisanog modela komunikativne kompetencije. Predstavljen je pojam komunikativne jezičke sposobnosti, koji je i centralni pojam našeg istraživanja, takođe nastao u kontekstu usvajanja stranog jezika ali i u kontekstu empirijskih kvalitativnih i kvantitativnih istraživanja jezičke sposobnosti. Istraživanje se opredeljuje za interpretacije koje se baziraju na konceptu koji kombinuje jezičku sposobnost i jezičku delatnost u odgovarajućoj kontekstualizovanoj komunikativnoj jezičkoj upotrebi uz primenu neophodnih strategija i adekvatnog neverbalnog ponašanja. Pomenute neophodne strategije podrazumevaju procenu postojećih sposobnosti samih govornika ali i onih koje su zajedničke za sagovornike, planiranje koje se oslanja na jezičku sposobnost govornika i izvođenje iskaza koje zavisi i od psihofizioloških mehanizama. Ovakav koncept je nastao u kontekstu usvajanja stranih jezika kao posledica empirijskih istraživanja u oblasti vladanja stranim jezikom.

Treće poglavlje predstavlja psihološko-pedagoške faktore komunikativne jezičke sposobnosti. Analiziraju se faktori zasnovani na psihičkim procesima poput samoevaluacije veštine usmenog izražavanja na stranom jeziku, učenikovih stavova o učenju stranih jezika, anksioznosti u učenju stranih jezika, i faktori zasnovani na pedagoškim procesima kao što su strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku.

U četvrtom poglavlju predstavljena je organizacija istraživanja koja obuhvata problem i predmet istraživanja, cilj i zadatak istraživanja, varijable u istraživanju, hipoteze, metode i tehnike/instrumente istraživanja, opis ispitivanog uzorka i tok ispitivanja. Predstavljene su osnovne pojave, odnosno varijable samog istraživanja -

koncept komunikativne jezičke sposobnosti i njegovi elementi, zatim koncept učenikove samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku, učenikovi stavovi u učenju stranih jezika i anksioznost u učenju stranog jezika kao i nastavni sadržaji i nastavne aktivnosti sprovedene sa ispitanicima.

U petom poglavlju predstavljani su rezultati istraživanja dobijeni analizom primenjenih instrumenata o kojima je bilo reči u trećem poglavlju, i to rezultati deskriptivne analize (srednje vrednosti i frekvencijska analiza) za komunikativnu jezičku sposobnost i njene psihološko-pedagoške faktore. Na ovaj način se utvrđuju nivoi ispitivanih varijabli.

Šesto poglavlje predstavlja analizu mogućih razlika između obrazovno-geografskih varijabli (nastavni programi koji su se primenjivali u istraživanju, pol ispitanika, dužina trajanja instrukcije u okviru stranog jezika struke na visokoškolskoj ustanovi gde je istraživanje i obavljeno, ukupno trajanje učenja stranog jezika uključujući i prethodno iskustvo u učenju stranog jezika na nižim nivoima obrazovanja, uspešnost u nastavi stranog jezika u predesperimentalnom periodu u nastavnom predmetu u okviru koga se istraživanje obavlja) u pogledu nivoa komunikativne jezičke sposobnosti i njenih psihološko-pedagoških faktora. Na ovaj način, primenom analize varijanse, se pokušavaju utvrditi potencijalni uticaji na razvoj komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku struke (u našem istraživanju u pitanju je engleski jezik kao strani jezik u oblasti biotehničkih nauka, preciznije u agronomiji, prehrambenoj tehnologiji i agroekonomiji).

Sedmo poglavlje donosi jednu širu analizu mogućih odnosa ispitivanih varijabli u istraživanju, preciznije odnosa komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku i psihološko-pedagoških faktora (samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku, stavovi učenika o učenju stranih jezika i anksioznost u učenju stranih jezika). Ispitivano je postojanje relacija između navedenih varijabli kao i značaj postojećih relacija i potencijalni uticaj koji mogu imati na stanje i razvoj komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika.

U osmom poglavlju, odnosno Zaključku, iznose se interpretacije rezultata istraživanja, implikacije istraživanja i pedagoške implikacije, zatim ograničenja istraživanja i predlozi i smernice za dalje istraživanje.

2. KOMUNIKATIVNA KOMPETENCIJA I KOMUNIKATIVNA JEZIČKA SPOSOBNOST: ODREĐIVANJE POJMA

Ideja o komunikativnom pristupu nastavi stranih jezika razvila se u Velikoj Britaniji sedamdesetih godina dvadesetog veka. Pojam *komunikativna nastava stranog jezika* se, prema Brumfitu, prvi put pominje u jednom Candlinovom radu (1971) koji je predstavljen na IATEFL (International Association of Teacher of English as a Foreign Language) međunarodnoj konferenciji u Londonu 1971. godine. Autori poput Wilkinsa (1972), Widdowsona (1978), Brumfita i Johnsona (1979), između ostalih, su uveli i razradili ideju o komunikativnom pristupu nastavi stranih jezika, da bi osamdesetih godina dvadesetog veka ceo pokret dobio na još većem značaju. Candlin, Littlewood, Ellis, Canale, Swainova, Johnson su u velikoj meri doprineli širenju ovog pokreta izvan granica Velike Britanije. Danas, sposobnost da se na efikasan način komunicira na stranom jeziku predstavlja utemeljen cilj nastave stranih jezika.

2.1. Šta je komunikacija?

U svakodnevnom životu i školskom i radnom okruženju očigledno je da ljudi međusobno komuniciraju, prenose jedni drugima poruke izražene ne samo rečima već i emocijama i gestovima, formiraju grupe u okviru kojih ostvaruju i pojačavaju komunikaciju i zadovoljavaju svoje potrebe, deluju u skladu ili u suprotnosti sa normama socijalnog ponašanja, dogovaraju se ili planiraju.

Reč **komunikacija** potiče od latinske imenice *communicatio* što znači *saopštavanje, opštenje*, odnosno glagola *communico/communicare* što znači *preneti, obavestiti, podeliti, učestvovati*, itd. Pojam je postepeno ulazio u pojedine aktuelne evropske jezike. Na primer, engleska reč *communication* postaje element aktivnog rečnika u XIV veku i znači *prenos i razmenu informacija, verbalnih i pisanih poruka između pojedinaca korišćenjem simbola, znakova ili različitim vidovima ponašanja* (Webster's Third New International Dictionary of the English Language, 1993).

Canale definiše **komunikaciju** (Canale, 1983: 4) kao razmenu informacija između najmanje dva pojedinca uz pomoć verbalnih i neverbalnih simbola, usmenim i pisanim odnosno vizuelnim putem i kroz procese produkovanja i razumevanja. Ovaj autor navodi sledeće karakteristike komunikacije:

- komunikacija predstavlja oblik socijalne interakcije;
- pretpostavlja visok nivo nepredvidivosti i kreativnosti;
- odvija se u diskursu i sociokulturološkom kontekstu koji određuju adekvatnu upotrebu jezika;
- na nju utiču psihološka ograničenja;
- svrsishodna je;
- pretpostavlja upotrebu autentičnog jezika;
- uspešna je samo ako ispuni svoju komunikacijsku svrhu.

Navedene karakteristike mogu da se shvate kao kriterijum za procenu komunikacijske osobine nekog govornog ili pisanog teksta. Ovde bi trebalo naglasiti da date karakteristike ne predstavljaju smernice za nastavu i učenje jezika. Na primer, dete koje priča samo sa sobom prema prvoj karakteristici nije uključeno u proces komunikacije. Pa ipak, vežbanje glasnim ponavljanjem se smatra validnom strategijom učenja.

Takođe se može raspravljati i o nivou nepredvidivosti. Predvidivost upotrebe jezika jeste značajna za ostvarivanje uspešne komunikacije, ali je ipak potrebno praviti razliku između izvornih govornika i govornika kojima je dati jezik strani/drugi jezik. Izvorni govornici su sposobni da na osnovu datog situacionog konteksta anticipiraju značenja koja će u razgovoru biti razmenjena. Govornici kojima je jezik na kome komuniciraju strani/drugi mogu da se susretnu sa dva problema: 1) jezikom koji im je nepoznat i 2) situacijom o kojoj nemaju prethodna iskustva. Ako pretpostavimo, na primer, da u Srbiji ima veoma mali broj vegetarijanaca, možemo se složiti da većina ljudi nije upoznata sa argumentima koji idu u prilog ishrani bez mesa. Stoga svaki razgovor sa stanovništvom u Srbiji o vegetarijanskom načinu ishrane ima potpuno drugačije polazište od onog koje bi imao da se takav razgovor odvija sa grupom studenata u Engleskoj koji se drže vegetarijanskih pravila ishrane.

Svaka teorija, pa i teorija komunikacije, ima svrhu da objasni, a u slučaju prirodnih nauka i da predvidi događaje. Tako su i lingvističke teorije oblikovane u skladu sa namerama istraživača – jezik se, u zavisnosti od orijentacije istraživača, može izučavati prvenstveno kao znanje ili kao delatnost. Lingvistička teorija se odnosi na idealnog govornika-slušaoaca, u jezički homogenoj zajednici, koji odlično poznaje svoj jezik i nije pod uticajem gramatički nerelevantnih uslova kao što su memorijska

ograničenja, odvrćanje i pomeranje pažnje, odnosno interesovanja, i greške (slučajne ili sistematske) u primeni jezičkog znanja u ponašanju (Chomsky, 1965: 3). Ovakvo polazište pripada generativnoj lingvističkoj tradiciji, naročito značajnoj u SAD. Pretpostavka da govornik-slušalac poseduje savršeno znanje jezika znači da ne postoji ništa što je nepoznato i stoga ne može doći do bilo kakvih promena, što u osnovi jeste statičko gledište. Chomsky je orijentisan više ka proizvodu nego ka procesu. Prema ovom autoru, jezičko delovanje je nesavršen izvor podataka na osnovu kojih se može zaključiti o njemu imanentnom sistemu pravila, pa razlikuje jezičku sposobnost (*competence*) govornika-slušaoaca i jezičku delatnost (*performance*), odnosno stvarnu upotrebu jezika u konkretnoj situaciji.

Sa iste strane Atlantika usledila je kritika prethodno navedene dihotomije. Dell Hymes (1972), teoretičar i istraživač na polju antropologije, lingvistike i sociolingvistike, ukazuje da čomskijansko shvatanje ograničava jezičku sposobnost na pojmovno homogenu zajednicu, savršenog znanja, i nezavisne od sociokulturoloških činilaca, a jezičku delatnost povezuje sa manjkavošću, i dodaje da je

„... Svaki odsečak govora izvesno je nesavršen pokazatelj znanja koje mu leži u osnovi. Ali za govornike koji dele ovo znanje, takav raspored se može oceniti kao delotvoran. A ako pribegnemo svojim intuicijama u pogledu govora, a ne samo gramatike, možemo videti da ono što je za gramatiku manjkavo ili neobrazloženo može biti vešto obavljanje jednog društvenog čina, ili strukturisano, spontano svedočanstvo o rešavanju problema i pojmovnom mišljenju.“ (Hajmz, 1974: 130).

Ovaj autor ne prihvata ideju o jezički homogenoj zajednici i daje dokaze o različitim jezičkim znanjima koja postoje u okviru heterogene jezičke zajednice. Čak i u monolingvalnoj zajednici pojedinac ne koristi jedan jedini stil, već se očekuje da on varira u zavisnosti od funkcije jezika. Deca uče da razlikuju jezičke varijetete istovremeno dok stiču gramatičko znanje, tako da znaju kada da govore a kada ne, sa kim da govore i o čemu, kada i na koji način. To znači da postoje pravila upotrebe jezika bez kojih bi pravila gramatike bila beskorisna.

2.2 Komunikativna kompetencija

Ostvarivanje uspešne i efikasne komunikacija i sposobnost pravilne primene kulturoloških obrazaca i kodova predstavlja osnovni elemenat učešća u društvenom životu, što nazivamo **komunikativna kompetencija**. Da bi se razumelo značenje pojma komunikativna kompetencija, neophodno je odrediti kako je *pojam generisan i šta označava*. U ovom odeljku biće predstavljena antropološko-etnografska i sociolingvistička shvatanja.

2.2.1. Dell Hymes – začetnik termina komunikativna kompetencija

Osvrćući se na distinkciju jezička sposobnost/jezička delatnost, Hymes predlaže teoriju jezičke delatnosti odnosno upotrebe jezika, pri čemu ova teorija istražuje modele-pravila koja stoje iza govornikovog jezičke delatnosti, odnosno istražuje ono znanje koje govornici imaju kada komuniciraju, što naziva **komunikativna kompetencija** (*communicative competence*). Gramatičnost, odnosno poznavanje jezika kao formalnog sistema, predstavlja samo jedan od činilaca komunikativne kompetencije. Kao antropolog i sociolingvista, Hymes se držao stava da su govornicima stranog jezika potrebna i sociološka i kulturološka znanja da bi razumeli i na primeren način koristili usvojene jezičke oblike. Stoga termin *komunikativna kompetencija* obuhvata ne samo znanje jezika, već i sposobnost da se to znanje operacionalizuje u komunikaciji sa drugim ljudima u različitom okruženjima i situacijama. Dok jezička kompetencija podrazumeva sposobnost da se proizvedu gramatički ispravne rečenice, komunikativna kompetencija predstavlja sposobnost govornika da od sveukupnog broja dostupnih gramatički ispravnih rečenica izabere one oblike koji izražavaju društvene norme koje upravljaju ponašanjem u specifičnim komunikacijskim situacijama (Gumperz, 1972).

Drugim rečima, za lingvističku teoriju su karakteristične dve vrste sudova: sud o *gramatičnosti*, koji se odnosi na sposobnost, i sud o *prihvatljivosti*, koji se odnosi na delatnost (Hajmz, 1974: 132).

Hymes je ponudio okvir koji omogućava da se ode i dalje od dihotomije sposobnost/delatnost, pošto oba elementa jesu podjednako važna, i povezuje lingvističku teoriju sa teorijom komunikacije i kulture. Nastojeći da razvije adekvatnu

teoriju jezičkih korisnika i jezičke upotrebe, zaključuje da zapravo postoje četiri, a ne dve, vrste sudova:

- Da li je (i u kojoj meri) nešto formalno moguće? Ono što je moguće u okviru formalnog sistema je gramatično, kulturološki ispravno, i ponekad, komunikativno (Hymes, 1974: 132-133);
- Da li je (i u kojoj meri) nešto izvodljivo s obzirom na postojeća sredstva ostvarenja? Na to utiču psiholingvistički faktori kao što je ograničenje memorije, perceptivna sredstva, kao i biološki i psihološki činioci;
- Da li je (i u kojoj meri) nešto prikladno (adekvatno, srećno uspelo) u odnosu prema nekom kontekstu u kome se upotrebljava i ocenjuje?
- Da li se (i u kojoj meri) nešto odista čini, stvarno obavlja, i šta obavljanje toga podrazumeva? Ovo se odnosi na znanje verovatnoće – da li je nešto uobičajeno ili nije, jer ako nije, govornici se mogu osećati čudno.

Hymesovo zanimanje za govorne zajednice i integrisanje jezika, komunikacije i kulture ne razlikuje se mnogo od Firthovog i Hallidayevog, koje, opet, pripada britanskoj lingvističkoj tradiciji (Halliday, 1978). Halliday, koga smatraju osnivačem systemske funkcionalne teorije jezika i socijalne semiotike, razradio je osnovne postulate koje je postavio Firth¹ i drugi lingvisti koji su pripadali Praškoj školi² početkom dvadesetog veka. Prema ovom autoru, jezik predstavlja sistemski izvor za izražavanje značenja, a lingvistika se bavi proučavanjem načina na koji govornici razmenjuju značenja kroz upotrebu jezika. Ovakvo shvatanje jezika kao sistema *potencijala značenja* implicira da jezik ne predstavlja strogo definisan sistem niti niz svih mogućih gramatičnih rečenica, već da jezik postoji i stoga ga je potrebno izučavati

---

¹ John Rupert Firth, engleski lingvista, razvio svojevrstan pogled na lingvistiku koji je dobio atribut „firtijanski“; centralna je ideja *polisistematizma* – pristup jezičkoj analizi zasnovanoj na gledištu po kome se jezički obrasci ne mogu smatrati zasebnim sistemom analitičkih principa i kategorija, već se jezički sistemi možda mogu postaviti u različite kontekste u okviru datih nivoa opisa jezika. Firth je skrenuo pažnju na to da je značenje zavisno od konteksta („**situacioni kontekst**“). Uticao je na mnoge lingviste (Londonska škola), a među njegovim učenicima je svakako najpoznatiji M. A. K. Halliday.

² **Praška škola** ili **Praški lingvistički krug** predstavljao je uticajan skup književnika i lingvista koji je delovao u Pragu 20-ih i 30-ih godina XX veka, kome su, između ostalih, pripadali češki lingvista Vilem Matezius (predsednik kruga do svoje smrti 1945. godine), ruski lingvisti emigranti Roman Jakobson, Nikolaj Trubeckoj; razvili su metode strukturalističke analize i značajno uticali na lingvistiku i semiotiku. Posle Drugog svetskog rata krug se rasformirao ali je Praška škola i dalje imala veliki uticaj na funkcionalizam u lingvistici koga je u američku lingvističku antropologiju uveo Dell Hymes (Hymes, "Prague Functionalism," *American Anthropologist*, 84, 2, p. 398).

u kontekstu (profesionalno okruženje, razred, jezički testovi, itd.). Prema sistemskoj funkcionalnoj teoriji, određeni vidovi datog konteksta (na primer, tema o kojoj se razgovara, korisnici jezika/govornici i medijum komunikacije) definišu *značenja* koja je moguće izraziti i *jezik* koji je moguće koristiti da bi se ova značenja izrazila (Halliday, 1985, prema Chappelle, 1998). Hymesov termin *komunikativna kompetencija* može se posmatrati kao ekvivalent Hallidayevog *potencijala značenja*.

Za pojam komunikativna kompetencija je značajno da član neke zajednice može da poseduje, ali i ne mora, znanje o svim oblicima komunikacije u datoj zajednici. Stoga je Hymes smatrao da treba napustiti dihotomiju *sposobnost/delatnost* kojom se poistovećuje znanje i sistemske mogućnosti s jedne strane, i delatnosti, ponašanja, ograničenja ostvarivosti i prikladnosti, sa druge. Zalagao se za jednu „široku teoriju sposobnosti“ čiji bi cilj bio da poveže ono što je sistemski moguće, ono što je izvodljivo i ono što je prikladno, proizvedeći i tumačeći kulturno delovanje koje se u stvarnosti javlja (Hajmz, 1974: 133). Koliko god da je lingvistika napredovala zahvaljujući dihotomiji *sposobnost/delatnost*, našla se u ćorsokaku iz kojeg je Hymes izlaz video u antropologiji, sociologiji jezika i sociolingvistici.

Neophodno je naglasiti da se Hymes nije bavio učenjem jezika već jezikom kao oblikom socijalnog ponašanja. U kasnijim interpretacijama značaja njegovog gledišta za učenje jezika, metodičari iz SAD su imali tendenciju da se fokusiraju na kulturološke norme izvornih govornika i teškoće, ako ne i nemogućnost, njihovog podražavanja i prenošenja u kontekst razreda kojima jezik koji uče jeste strani/drugi. Imajući ove teškoće na umu, neki metodičari su čak smatrali da komunikativna kompetencija ne predstavlja adekvatan cilj u nastavi stranih jezika (Paulston, 1974).

2.2.2. Etnografsko gledište

Prema lingvističko-etnografskom gledištu (Muriel Saville-Troike, 1989; 1996), koje je na liniji Hymesovog shvatanja ideje **komunikativne kompetencije**, a posmatrano iz konteksta stranog jezika, ova odrednica obuhvata tri tipa znanja: **jezičko/lingvističko, interakciono i kulturološko znanje**.

- **Jezičko znanje** približno odgovara onome što je Chomsky formulisao kao kompetencija, sa jednom značajnom razlikom – ono podrazumeva i lingvističke osobine koje u opisivanju jezika mogu da prenesu socijalne poruke kao i

referentna značenja. Prepoznavanje jezičkih varijacija koje nose određena socijalna značenja predstavlja problem čak i za učenike stranog jezika na naprednim nivoima učenja;

- **Interakcione veštine** obuhvataju poznavanje društvenih normi i konvencija. Izvorni govornici znaju kako da razgovor vode na adekvatan način u datom komunikacijskom okruženju (na primer, kako da zamole osobu višeg statusa od njih samih da im učini uslugu, ili kako da razmenjuju replike sa svojim sagovornikom) što za učenike stranih jezika u mnogim slučajevima nije lako, osim ako tome nisu bili eksplicitno podučavani u razredu;
- **Kulturološko znanje** podrazumeva poznavanje socijalne strukture govorne zajednice i vrednosti i stavova vezanih za upotrebu jezika. Na primer, izvorni govornik može spremno da identifikuje načine obraćanja koji su adekvatni prema polu, uzrastu ili obrazovanju. Za učenike stranih jezika, međutim, ovo može da bude problematično ako nisu u stanju da prepoznaju ono što je pravilno u razgovoru dva ili više sagovornika, što ih može učiniti metom podsmeha ili, pak, mogu uvrediti sagovornika.

2.2.3. Interakcijski aspekti komunikativne kompetencije

Više antropološki orijentisan, Gumperz smatra da je potrebno posmatrati razgovor u kontekstu kao obliku komunikacijske prakse, pri čemu se poziva na Goffmanov (Goffman, 1981) **interakcijski redosled** – organizaciju diskursa čija je funkcija da spoji lingvističke i socijalne elemente.

Interakcijski redosled predstavlja konceptualnu mapu za svaku pojedinačnu interakciju koja se odvija licem u lice. Ovakva mapa ima za cilj da definiše ponašanje na različitim mestima (restorani, liftovi, stadioni, svečane večere, itd.). Svaka interakcija koja se odigrava licem u lice podrazumeva prisustvo aktera, odnosno da su drugi akteri dovoljno blizu da se može registrovati njihovo delovanje. Postoje tri oblika prisustva: okupljanje, situacija i društveni događaj. Okupljanje predstavlja sastajanje dve ili više osoba; situacija se javlja kad god postoji „međusobni monitoring“, a društveni događaj je ograničen prostorom i vremenom i verovatno će obuhvatiti mobilijar ili opremu. Socijalni događaj kao što je proslava rođendana postaje pozadina gde se događaju okupljanje i situacija. Za svaku od ove tri vrste prisustva postoje obrasci koje Goffman

naziva situacione karakteristike (Goffman, 1963). Ovi obrasci mogu biti fokusirani i nefokusirani. Interakcija je fokusirana kada akteri proširuju ono što je dozvoljeno u međusobnoj komunikaciji i kada održavaju poseban vid međusobnih aktivnosti. Ovo obuhvata raznolike oblike interakcije licem u lice među prijateljima, poznanicima, i pod izvesnim uslovima, naznancima. Nefokusirana interakcija dominira u urbanom okruženju gde ljudi ne poznaju jedni druge. Čak i ako dođe do usporavanja protoka informacija ljudi čitaju ponašanje drugih pomoću telesnih idioma i percipirane interakcijske uključenosti. Pomoću telesnih idioma akteri interakcije dobijaju informacije jedni o drugima procenjujući jedni druge prema konvencionalnim standardima. Uključenost se odnosi na pažnju koju obraćamo ili ne obraćamo određenoj socijalnoj situaciji u kojoj smo. Ona predstavlja unutrašnje stanje koje drugi akteri percipiraju putem uočljivih bihevioralnih markera; uključenost može biti dominantna i podređena. Grupa i postojeća situacija određuju šta je to dominantna uključenost, dok je podređena uključenost sve ono što grupa toleriše jednom kada se primereno poštovanje pokaže prema dominantnom fokusu grupne pažnje.

Razgovor ne predstavlja samo kodiranje i dekodiranje poruka (Gumperz, 2001), već predstavlja način pomoću koga učesnici u razgovoru nastoje da postignu ciljeve komunikacije u realnoj komunikacijskoj situaciji. Ovaj autor dovodi u pitanje stav lingvističara kojima je kriterijum gramatičnosti polazna osnova za sintaksičku analizu. Gumperz ističe da se gramatičnost rečenice ne može odrediti bez sposobnosti govornika da zamisli kontekst u kome se rečenica interpretira. Svestan je da se sociolingvističko proučavanje komunikativne kompetencije sagovornika suzilo, pošto su sociolingvisti uglavnom okupirani postojanjem i distribucijom iskaza ili verbalnih strategija u razgovorima a na osnovu eksternih varijabli kao što su govornici/slušaoци, publika, okruženje (Gumperz, 1997).

Govoreći o razmeni značenja i interpretaciji na opštijem nivou od nivoa rečenice, Gumperz ističe da je značajno i to kako sagovornici međusobno dele i razumeju konvencije signaliziranja koje su neophodne u vođenju razgovora. Naročito se interesuje za jedan vid produktivnih interpretativnih procesa koje naziva **kontekstualnim znakovima**. Definiše ih kao lingvistička, paralingvistička i interaktivna svojstva koja sagovornici obično primenjuju i poimaju kako bi realizovali signalizaciju; ove lingvističke oznake poprimaju različite forme poput odabira

određenog stila, upotrebe određenih sintaksičkih i leksičkih oblika kao i strategija za započinjanje i završavanje razgovora.

Prema Gumperzovom shvatanju, jezička kompetencija govornika je nešto što je uvek povezano sa interakcijom, a odgovarajuća kontekstualizacija koja označava komunikacijske konvencije predstavlja neizbežan činilac za uspešan razgovor.

Da bi objasnio fenomen komunikacije među ljudima Grice (1975) je razvio „kooperativne principe“, principe saradnje koji glasi „Radite tako da vaš doprinos bude na nivou očekivanog cilja i prihvaćenog značenja konverzacijske razmene u kojoj učestvujete, uz poštovanje sledećih maksima: kvaliteta, kvantiteta, relevantnosti i načina izražavanja”³. Uslovi uspešnosti komunikacije zavise od pretpostavke da je iskrenost u komunikaciji društvena obaveza. Pojmovi poput komunikacije, istinitosti namere, itd., ključni su u grani pragmalingvistike, teorije komunikacijske namere, koju je ustanovio Grice. Prema ovom autoru komunikacija je moguća zato što ljudska bića slede četiri pravila interakcije koje je nazvao *maksimama*. Maksime se odnose na ono što ljudi izgovore i čuju tokom konverzacije i podrazumevaju *kvantitet*, *kvalitet*, *relevantnost* i *način*. **Maksima kvantiteta** podrazumeva da učesnik u konverzaciji treba da pruži samo one informacije koje su neophodne da bi komunikacija bila uspešna. **Maksima kvaliteta** podrazumeva da govornik ne treba da iznosi neistinite činjenice niti da iznosi činjenice za koje nema odgovarajuće dokaze. **Maksima relevantnosti** podrazumeva da učesnici u procesu komunikacije treba da budu relevantni, odnosno da govore ono što je povezano sa temom razgovora. **Način** podrazumeva da sagovornici izbegavaju nejasnost u izražavanju i dvosmislenost, zatim podrazumeva sažetost i sistematičnost. Drugim rečima, u interakciji sagovornici od drugih učesnika očekuju da budu koncizni, iskreni, relevantni i jasni. Ukoliko dođe do narušavanja jedne od ove četiri maksime dolazi i do problema u komunikaciji.

---

³ Griceovi principi saradnje glase na engleskom “Co-operative principles make your contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged, by observing the following maxims: quality (try to make your contribution one that is true); quantity (make your contribution as informative as necessary, but not more); relevance (do not say what is not relevant); manner (be brief and orderly, avoid obscurity and ambiguity)”.

2.3. Kognitivni aspekti usvajanja stranog jezika i dvojezično obrazovanje

James Cummins, psiholog i pedagoški psiholog, istražuje prirodu usvajanja stranog/drugog jezika, prirodu vladanja engleskim jezikom kao stranim/drugim jezikom kao i razvijanje pismenosti učenika koji engleski jezik uče kao strani. Ova istraživanja je sintetizovao u teoriju o dvojezičnom obrazovanju (*theory of bilingual proficiency/bilingual education*), pri čemu obraća pažnju i na posledice koje dvojezična obrazovna praksa može imati na obrazovnu politiku, naročito u sredinama sa imigrantskom populacijom.

Za razliku od autora (Lambert, 1977, prema Brisk, 2005) koji su proučavali efekte školovanja učenika na stranom/drugom jeziku dajući sociokulturološka objašnjenja (aditivni bilingvizam anglofonih učenika francuskog jezika u Kanadi gde drugi jezik, u ovom slučaju francuski, predstavlja jezik velikog socijalnog prestiža, ne zapostavlja njihov prvi/maternji jezik; subtraktivni bilingvizam drugih etničkih grupa, koje su zbog nacionalne obrazovne politike i drugih socijalnih pritisaka primorane da jezik svoje etničke grupe odbace u korist nacionalnog/zvaničnog jezika), Cummins je pružio lingvističko objašnjenje u formi dva postulata: **hipoteze jezičkog praga** (*threshold hypothesis*) i **hipoteze međuzavisnosti** (*interdependence hypothesis*).

Cummins smatra (Cummins, 1979b: 229, prema Baral, 1988) da postoje pragovi jezičke kompetencije i kod prvog/maternjeg jezika (J1, odnosno skraćenica engleskog termina je L1) i drugog jezika (J2, odnosno skraćenica engleskog termina je L2) koje učenici bilingvali moraju dostići kako bi izbegli kognitivne deficite i omogućili potencijalno korisnim efektima bilingvizma da utiču na njihov kognitivni razvoj. Ovaj autor govori o *nižim* i *višim pragovima* jezičke kompetencije. Na nivoima koji su ispod *nižeg praga kompetencije* sposobnost bilingvalne dece da ulaze u interakcije bilo sa sopstvenim bilo sa obrazovnim okruženjem bi bila strogo ograničena. Sa povećanjem kognitivnih zahteva na različitim nivoima obrazovanja ovi učenici bi imali ozbiljne probleme i slab akademski učinak. *Viši prag jezičke kompetencije*, iznad kog bi aditivni bilingvizam postao operativan, imao bi značajne pozitivne kognitivne efekte na bilingvalne učenike. Između ova dve krajnosti prostor zauzima nebalansirani bilingvizam koji nema ni pozitivne ni negativne efekte na pojedinca. Učenici koji spadaju u ovu grupu obično odlično vladaju jednim jezikom, ali ne u potpunosti i drugim, pa se može reći da većina učenika bilingvala spada u ovu međugrupu.

Druga hipoteza koju je Cummins predložio, *hipoteza međuzavisnosti*, odnosi se na funkcionalni odnos koji postoji između nivoa vladanja prvim/maternjim jezikom (J1) i drugim jezikom (J2). Prema prvoj, lingvističkoj, verziji ove hipoteze, nivo kompetencije na drugom jeziku koje bilingvalno dete dostiže je, delimično, funkcija vrste kompetencije koju je dete razvilo na prvom/maternjem jeziku u trenutku kada je započela intenzivna izloženost drugom jeziku. Ovom hipotezom Cummins nastoji da objasni različite efekte koje instrukcija na drugom jeziku ima na različite grupe učenika. Kod učenika koji pripadaju srednjoj klasi, koji dobro vladaju i svojim prvim/maternjim jezikom, a obuhvaćeni su programima koji ih uključuju u obrazovanje kroz njima drugi jezik (primer anglofonih učenika u Kanadi koji uče francuski kao drugi jezik), razvije se kompetencija na drugom jeziku kroz ovakav oblik obrazovanja. Međutim, učenici koji pripadaju etničkim/jezičkim manjinskim grupama mogu biti osetljiviji na jezik na kome se obavlja instrukcija zato što neki aspekti njihovog prvog jezika ostaju nerazvijeni, što ih čini zavisnim od školskog sistema – jer škola postaje ta koja bi trebalo da im stvori preduslove za razvoj i sticanje veština pismenosti. U jednom kasnijem radu (Cummins, 1984) ovaj autor je revidirao ovu hipotezu naglašavajući transfer jezičkih veština kroz jezike i uticaje sociolingvističkih i afektivnih činilaca (bikulturalna ambivalentnost).

U jednom od svojih ranijih radova Cummins (1979b) razlikuje „površinsku tečnost“ i akademske aspekte jezičke kompetencije. Ova distinkcija će kasnije biti elaborirana kroz dihotomiju a) **kognitivno/akademsko jezičko znanje** (*cognitive-academic language proficiency*), u daljem tekstu **CALP** i b) **osnovne interpersonalne komunikacione veštine** (*basic interpersonal communicative skills*), u daljem tekstu **BICS** (Cummins, 1979a, 1980) i odnosi se i na usvajanje prvog/maternjeg (L1, odnosno J1) i drugog/stranog jezika (L2, odnosno J2).

a) **CALP** je ona dimenzija jezičkog umeća uz pomoć koje učenik manipuliše površinskim osobinama jezika izvan neposrednog interpersonalnog konteksta, odnosno ona dimenzija vladanja jezikom koja se odnosi na veštine pismenosti. Ona obuhvata veštine slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. CALP nastavlja da se razvija tokom čitavog školovanja prateći opštu krivulju kognitivnog razvoja i visoko korelira sa akademskim uspehom odnosno neuspehom kod učenika.

b) **BICS** predstavlja manifestaciju vladanja jezikom u interpersonalnoj komunikaciji, komunikativni kapacitet koga sva deca usvajaju kako bi mogla da funkcionišu u svakodnevnom socijalnom kontekstu.

Cummins smatra da veština upotrebe drugog jezika u interpersonalnim situacijama (BICS) i mere vladanja jezikom u BICS veoma malo govore o potencijalnom uspehu koji učenici mogu imati u akademskim situacijama koje zahtevaju sposobnost manipulisanja jezikom u dekontekstualizovanoj situaciji (CALP). Stoga jezička politika koja sugeriše da učenici bilingvali izlaze iz bilingvalnih programa nastave isključivo na osnovu vladanja jezikom u interpersonalnim situacijama može da bude štetna po uspešnost učenika u usvajanju drugog jezika (akademsko jezičko znanje).

Kritike koje su usledile odnosile su se na sledeće:

- BICS/CALP dihotomija ignoriše mesto jezika u društvenoj praksi i odnosima moći (Edelsky et al., 1983);
- CALP skoro da ne predstavlja ništa više od skorova postignutih na testu i teško da se razlikuje od opšte sposobnosti ili mera pismenosti;
- Sam konstrukt CALP promovise teoriju deficita pošto akademski neuspeh učenika bilingvala pripisuje niskom kognitivno/akademskom znanju a ne neadekvatnom školovanju (Edelsky, 1990; Edelsky et al., 1983; Martin-Jones & Romaine, 1986).

U kasnijim radovima Cummins više ne govori o dihotomiji CALP/BICS već u koncept vladanja jezikom inkorporira dimenzije poput **kontekstualne podrške** i **kognitivne kompleksnosti**.

Prvopomenuta dimenzija definiše u kojom stepenu je *prisutan komunikacioni kontekst*, tako da se može govoriti o *kontekst-redukovanoj komunikaciji (context-reduced communication)* i *kontekstom-određenoj komunikaciji (context-embedded communication)*. Komunikacija gde je kontekst redukovan se prvenstveno oslanja na lingvističke znakove za određivanje značenja i može da obuhvati i poznavanje realnog sveta radi adekvatne interpretacije logike komunikacije. U komunikaciji određenoj kontekstom učesnici mogu aktivno da prenose/stvaraju značenje (na primer, šaljući povratnu informaciju da poruku nisu razumeli), a jezik podržavaju i raznovrsne

značenjske paralingvističke (gestovi, mimika, intonacija) i situacione odrednice. Dobar deo stranog jezika koji se koristi u školi u razrednim uslovima karakteriše komunikacija u kojoj je kontekst redukovan, što važi i za čitanje komplikovanog članka iz neke malo poznate oblasti. Svakodnevna komunikacija licem u lice, kao što je razgovor sa prijateljem ili razgovor na času, je određena i zavisna od postojeće situacije.

Druga pomenuta dimenzija, **kognitivna kompleksnost**, odnosi se na količinu informacija koju pojedinac-učesnik komunikacijske aktivnosti treba da preradi istovremeno ili u nizu kako bi se aktivnost nastavila. Komunikacijska situacija može da varira u pogledu kompleksnosti, što zavisi od osobina učenika. Ako su jezičke veštine savladane, tada komunikacija nije kognitivno zahtevna; stoga ova dimenzija sadrži i aspekte razvojnih procesa u učenju stranih jezika.

U diskusiji o instrukcijskim implikacijama ovog modifikovanog modela (Cummins & Swain, 1983:37) zaključuje se da je glavni pedagoški princip za nastavu drugog/stranog jezika taj da se jezičke veštine u situacijama gde je kontekst redukovan najuspešnije mogu razviti ukoliko se tokom inicijalne instrukcije što više poveća ona vrsta komunikacije koja je određena kontekstom.

2.4. Komunikativna kompetencija: aspekt usvajanja stranih jezika

U jednom empirijskom istraživanju koje se odvijalo na Univerzitetu Illinois, obavljenom tokom 1971, godine, Sandra Savignon (prema Savignon, 2002) je koristila termin *komunikativna kompetencija* da označi sposobnost učenika, koji strani jezik uče u razrednom okruženju, da uspostave interakciju sa drugim govornicima, koja se potpuno razlikuje od njihove sposobnosti da deklamuju dijaloge ili rade gramatičke testove. Ohrabrivanjem učenika da traže informacije i objašnjenja, da koriste strategiju okolišenja i detaljnog opisivanja i druge lingvističke i nelingvističke izvore koje su mogli da upotrebe kako bi preneli/shvatili značenje i kako bi se držali datog komunikativnog zadatka, nastavnici su podsticali učenike da preuzimaju rizik i da pokušaju da upotrebe jezik koji ne predstavlja memorisane obrasce.

Komunikativne strategije identifikovane u ovoj studiji postale su osnova za Michael Canalea i Merrill Swainovu u određivanju strategijske kompetencije, koja pored gramatičke i sociolingvističke kompetencije, predstavlja element komunikativne kompetencije (Canale & Swain, 1980). Razredni model komunikativne kompetencije

koji je Savignonova predložila (Savignon, 1983) obuhvata tri gore navedene komponente, kao i četvrtu – diskurzivnu kompetenciju, koju je Canale pridodao postojećem modelu (Canale, 1983).

2.4.1. Komponente komunikativne kompetencije: Canale i Swainova

Canale i Swainova (Canale & Swain, 1980) komunikativnu kompetenciju određuju kao primarni sistem znanja vokabulara i veština primene sociolingvističkih pravila u datom jeziku. Canale ističe da komunikativna kompetencija obuhvata i znanje jezika i veštine primene usvojenog znanja pri interakciji u stvarnoj komunikaciji. Za ovog autora znanje se odnosi na ono što neka osoba zna (svesno ili nesvesno) o jeziku i drugim aspektima života i sveta, a veštine se odnose na to koliko je uspešna njena, da upotrebimo termin karakterističan za čomskijansko shvatanje, jezička delatnost.

Dakle, model komunikativne kompetencije koji su ovi autori ponudili se sastoji od četiri komponente, a to su:

- 1) **gramatička kompetencija** (*grammar competence*),
- 2) **diskurzivna kompetencija** (*discourse competence*),
- 3) **sociolingvistička kompetencija** (*sociolinguistic competence*), i
- 4) **strategijska kompetencija** (*strategic competence*).

Prve dve komponente odražavaju upotrebu samog jezičkog sistema.

1) **Gramatička kompetencija** predstavlja onaj aspekt komunikativne kompetencije koji pretpostavlja znanje leksičkih ajtema i pravila morfologije, sintakse, rečenično-gramatičke semantike i fonologije. Određuje se kao vladanje jezičkim kodom, i grafemskim i fonemskim. Ova svojstva se direktno fokusiraju na znanja i veštine neophodne za razumevanje i izražavanje doslovnog značenja jezičkih izraza. Stoga se gramatička kompetencija smatra neophodnim segmentom bilo kog programa učenja stranog jezika.

2) Druga komponenta je **diskurzivna kompetencija** i predstavlja sposobnost povezivanja rečenica ili iskaza u koherentan diskurs i kreiranje razumljive celine. Diskurs označava i razgovor i pisane tekstove (članci, knjige, itd.). Dok se gramatička kompetencija usredsređuje na gramatiku na nivou rečenice, diskurzivna kompetencija se odnosi na međurečenične relacije.

Druge dve komponente određuju funkcionalne aspekte komunikacije.

3) **Sociolingvistička kompetencija** podrazumeva sociokulturološka pravila upotrebe jezika i diskursa. Sociolingvistička kompetencija se odnosi na stepen **pravilnog** (pravilnost se odnosi i na **formu** i na **značenje**) produkovanja i razumevanja jezičkih izraza u različitim sociolingvističkim kontekstima u zavisnosti od kontekstualnih činilaca kao što su status učesnika u procesu komunikacije, namere i ciljevi interakcije, i konvencionalne norme same interakcije. **Pravilnost jezičke forme** se odnosi na stepen u kome je dato značenje (uključujući komunikativne funkcije, stavove, predloge/ideje) predstavljeno u verbalnom ili neverbalnom obliku koji je adekvatan u datom sociolingvističkom kontekstu a odnosi se i na kinezičku i proksemičku adekvatnost (Bjekić, Bojović i Zlatić, 2003). **Pravilnost značenja** se odnosi na stepen u kom se određene komunikacijske funkcije, stavovi i ideje ocenjuju kao primerene u datoj situaciji. U kasnijim razmatranjima modela komunikativne kompetencije (Celce-Murcia, 2007) primena adekvatnih oblika jezika u odgovarajućim socijalnim situacijama (razmena informacija i replika, izražavanje stavova, održavanje interakcije, itd.) uz primerenu neverbalnu/paralingvističku kompetenciju se naziva još i interakcijska kompetencija (*interactional competence*).

4) **Strategijska kompetencija** obuhvata verbalne i neverbalne komunikativne strategije koje se prizivaju u pomoć kako bi se kompenzovao prekid komunikacije nastao usled nedovoljnog jezičkog znanja ili postojanja varijabli u jezičkom ponašanju (Canale & Swain, 1980: 30). Ova kompetencija stoji u pozadini naše sposobnosti da ispravljamo sopstveno nesavršeno znanje i pri tome održimo komunikaciju parafraziranjem, okolišanjem, ponavljanjem, oklevanjem, izbegavanjem, i nagađanjem, kao i promenama registra i stila (Savignon, 1983: 40-41). Međutim, ovakva definicija koja strategijsku kompetenciju svodi na ideju o kompenzacijskim strategijama ne uspeva da obuhvati puni spektar ovog konstrukta. Stoga je Swainova (Swain, 1984: 189) dopunila prethodno određenje strategijske kompetencije smatrajući da ona podrazumeva i komunikacione strategije koje se koriste kako bi se poboljšala efikasnost komunikacije.

Na sličan način Yule i Tarone (1990: 179-194) određuju strategijsku kompetenciju kao sposobnost da se izaberu efikasni načini izvođenja komunikacionog čina koji, pak, omogućavaju slušaocu/čitaocu da identifikuje govornikovu/piščevu

nameru. Drugim rečima, strategijska kompetencija je način na koji manipuliramo jezikom kako bismo ostvarili komunikacijske ciljeve. Elokventni govornik poseduje i koristi vrlo sofisticiranu strategijsku kompetenciju. Trgovac koristi određene komunikacijske strategije kako bi učinio svoj proizvod neodoljivim i tako ga lakše prodao.

2.4.2. Integrirani model komunikativne kompetencije

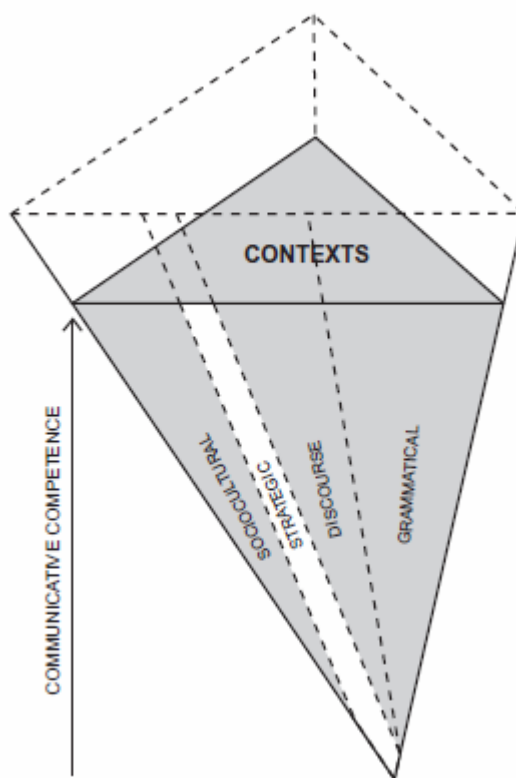
U ranije pomenutom razrednom modelu komunikativne kompetencije koji je Sandra Savignon predložila prikazan je *integrirani model* koji se sastoji od četiri komponente komunikativne kompetencije. Modifikovan u odnosu na model obrnute piramide (Savignon, 1983), postojeći model nam pokazuje kako, kroz praksu i sticanje iskustva u sve raznovrsnijim komunikativnim kontekstima i događajima, učenici postepeno proširuju svoju komunikativnu kompetenciju koja se sastoji od a) **gramatičke kompetencije**, b) **diskurzivne kompetencije**, c) **sociokulturološke kompetencije** i d) **strategijske kompetencije** (Slika 1). Iako važnost različitih komponenti zavisi od ukupnog nivoa komunikativne kompetencije, svaka komponenta je važna i u međusobnoj je relaciji sa ostalim komponentama. One se ne mogu razvijati i meriti izolovano, i ne može se razvijati prvo jedna, da bi se potom prešlo na drugu. Kada dođe do napretka i poboljšanja u jednoj komponenti, ta komponenta stupa u interakciju sa preostale tri kako bi se postigao istovetni napredak u ukupnoj komunikativnoj kompetenciji.

a) **Gramatička kompetencija** se, kao i kod Canalea i Swainove, odnosi na gramatičke oblike na nivou rečenice, na sposobnost prepoznavanja leksičkih, morfoloških, sintaksičkih i fonoloških svojstava jezika kao i na sposobnost korišćenja ovih svojstava radi interpretacije i oblikovanja reči i rečenica. Gramatička kompetencija nije povezana ni sa jednom teorijom gramatike i ne izražava se iskazivanjem pravila već primenom pravila u interpretaciji, izražavanju i prenošenju značenja.

b) **Diskurzivna kompetencija** se ne odnosi na izolovane reči ili fraze već na međuzavisnost niza iskaza, pisanih reči ili fraza koje formiraju jednu misaonu celinu, odnosno tekst. Tekst može imati oblik pesme, e-mail poruke, sportskog prenosa, telefonskog razgovora ili romana. Identifikovanje izolovanih glasova i reči doprinosi ukupnom značenju teksta, što predstavlja **obradu informacija od pojedinačnih ka**

opštim (*bottom-up processing*). **Obrada informacija od opših ka pojedinačnim** (*top-down processing*) podrazumeva razumevanje teme ili namere teksta, koje nam, pak pomaže u interpretaciji izolovanih glasova ili reči. Obe vrste obrade informacija su suštinski značajne za komunikativnu kompetenciju.

Još dva poznata koncepta proističu iz diskusija o diskurzivnoj kompetenciji, a to su **koherentnost teksta** (*text coherence*) i **kohezija** (*cohesion*). **Koherentnost teksta** predstavlja odnos svih rečenica ili iskaza u tekstu i jedne opšte namere/značenja koje taj tekst izražava. Uspostavljanje opšteg značenja, odnosno teme, cele pesme, e-mail poruke, sportskog prenosa, telefonskog razgovora ili romana predstavlja integralni deo i izražavanja i interpretacije pojedinačnih rečenica koje sačinjavaju tekst. Povezanost i strukturalne veze između pojedinačnih rečenica obezbeđuju **koheziju**. Halliday i Hasan (1976) su identifikovali različita kohezivna sredstva u engleskom jeziku.

Sl. 1 Komponente komunikativne kompetencije
– model obrnute piramide
(Savignon, 2002: 8)

c) **Sociokulturološka kompetencija**, prema jednom širem shvatanju od onoga kog su Canale i Swainova (1980) izrazili terminom sociolingvistička kompetencija, prevazilazi granice jezičkih oblika i predstavlja interdisciplinarnu oblast koja se bavi ispitivanjem društvenih pravila upotrebe jezika. Ona, takođe, zahteva i poznavanje socijalnog konteksta u kome se jezik koristi, odnosno koje su uloge učesnika komunikacije, koju informaciju dele i koja je funkcija interakcije. Iako smo još uvek daleko od adekvatnog opisa sociokulturoloških pravila koja određuju prikladnost jezika, mi ih svakodnevno koristimo u komunikaciji u različitim situacionim kontekstima. Prema Savignonovoj, za ovu vrstu kompetencije je važno poznavanje kulture zemlje čiji jezik učimo, ali i otvorenost prema drugim kulturama i svest o kulturološkim razlikama.

d) Strategije koje koristimo u nepoznatim kontekstima, sa ograničenjima koja proističu iz nedovoljnog poznavanja pravila ili takvih poteškoća kao što su fizička slabost ili dekoncentracija, nazivaju se **strategijska kompetencija**. Praksom i vežbanjem stičemo tri prethodno navedene vrste kompetencije. Mada time značaj strategijske kompetencije opada, efikasna upotreba ovih strategija je značajna za komunikativnu kompetenciju u svim kontekstima i razlikuje uspešne učesnike komunikacije od onih koji to nisu ili su manje uspešni.

2.4.3. Pojam tečnost u izražavanju kao komponenta komunikativne kompetencije

Faerch, Haastруп i Phillipson (1984, prema Hedge, 2000) su komunikativnu kompetenciju definisali kao celinu koja se, takođe, sastoji od četiri komponente.

1. **Jezička/lingvistička kompetencija**, koja odgovara *gramatičkoj kompetenciji* kako su je definisali Canale i Swainova, odnosno Savignonova, (odnosi se na pravilnu upotrebu glasova, reči i gramatike);

2. **Pragmatička kompetencija** (*pragmatic competence*) se, prema ovim autorima, odnosi na sposobnost pravilnog korišćenja jezika u određenim situacijama i odgovara onome što Canale i Swainova nazivaju sociolingvistička kompetencija, odnosno Savignonova određuje kao sociokulturološku kompetenciju. Sociolingvistička kompetencija predstavlja sastavni deo pragmatičke kompetencije, kao i govorni činovi (Bachman će, videćemo to kasnije, u svom modelu govoriti o *ilokutornoj kompetenciji*).

3. **Strategijska kompetencija** podrazumeva sposobnost prevazilaženja nedostataka i rešavanja problema u komunikaciji primenom komunikacijskih strategija, kako su već odredili Canale i Swainova (1980), odnosno Savignonova (1983).

4. **Tečnost u izražavanju** (*fluency*) se odnosi na govor i predstavlja sposobnost da se sa lakoćom i bez oklevanja povežu jedinice govora. Faerch i saradnici (1984, prema Hedge, 2000: 54) ukazuju na tri vrste tečnosti: 1) **semantičku tečnost** – povezivanje propozicija i govornih činova, 2) **leksičko-sintaksičku tečnost** – povezivanje sintaksičkih elemenata i reči i 3) **artikulaturnu tečnost** – povezivanje glasova kao segmenata govora. Drugim rečima, tečnost je sposobnost da se koherentno odgovara sagovorniku u okviru dijaloga, da se povezuju reči i fraze u okviru nekog pitanja ili iskaza, da se glasovi izgovaraju jasno i čisto sa odgovarajućim akcentom i intonacijom, i da se sve to izvodi brzo u realnom vremenu.

2.4.4. Model komunikativne sposobnosti

Još jedan koristan model komunikativne kompetencije razvio je van Ek (1986, 1987) i nazvao ga **modelom komunikativne sposobnosti** (*communicative ability*). On se sastoji od šest komponenata: *jezičke/lingvističke* kompetencije, *sociolingvističke* kompetencije, *diskurzivne* kompetencije, *strategijske* kompetencije, *sociokulturološke* kompetencije (*sociocultural competence*) i *socijalne* kompetencije (*social competence*).

Osim sociokulturološke i socijalne kompetencije, ostale četiri komponente su skoro ekvivalentne kategorijama gramatičke, sociolingvističke, diskurzivne i strategijske kompetencije iz Canaleovog modela komunikativne kompetencije. Van Ek je razdvojio sociokulturološku kompetenciju od sociolingvističke kompetencije i pridodao socijalnu kompetenciju kao potpuno različitu komponentu. Prema van Eku (1986: 35), **sociokulturološka kompetencija** predstavlja poznavanje sociokulturološkog konteksta u kome se jezik govori i sposobnost kako da se to znanje primeni. **Socijalna kompetencija** obuhvata motivaciju, stav i samouverenost, odnosno empatiju i sposobnost postupanja u socijalnom kontekstu, pri čemu su svi ovi elementi značajni za postojanje volje i veštine koji su neophodni za ostvarivanje interakcije.

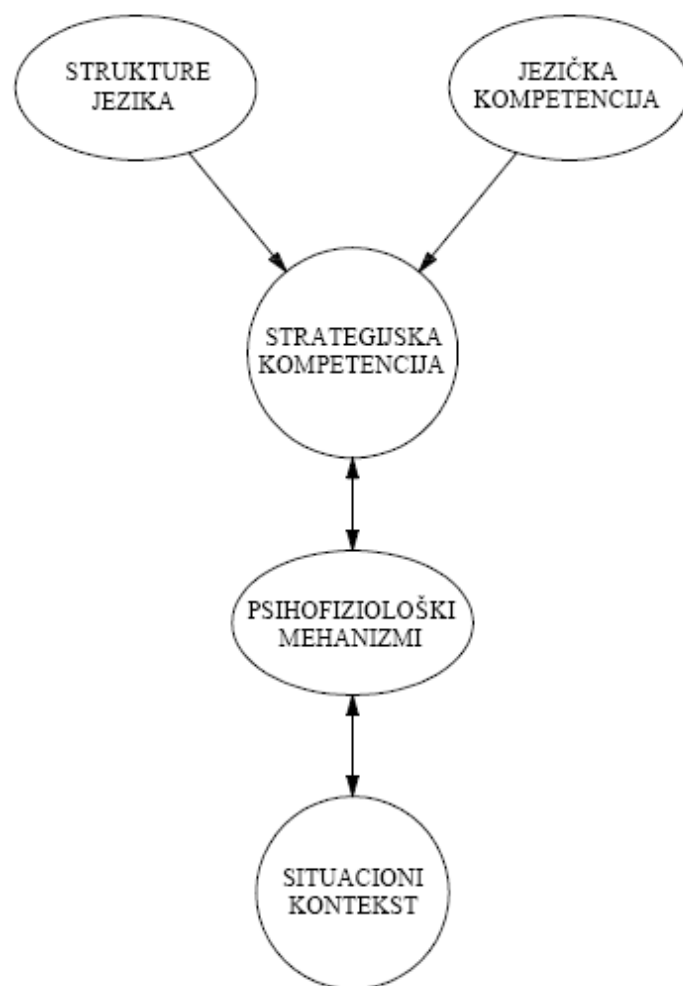
2.4.5. Komunikativna jezička sposobnost: Bachmanov model

Alternativni okvir je ponudio Bachman (1990), pri čemu model koji je ponudio naziva **komunikativna jezička sposobnost** (*communicative language ability - CLA*). Komunikativna jezička sposobnost kombinuje jezičku sposobnost i jezičku delatnost u odgovarajućoj kontekstualizovanoj komunikativnoj jezičkoj upotrebi. Bachman, koji se pored usvajanja drugog jezika i evaluacije nastavnih programa stranog jezika bavi i empirijskim kvalitativnim i kvantitativnim istraživanjima prirode jezičke sposobnosti kao i pitanjima procenjivanja i testiranja, komunikativnu kompetenciju povezuje sa idejom *vladanja jezikom* (*proficiency in language*). Njegovo interesovanje za testiranje za posledicu je imalo stvaranje takvog modela gde je strategijska kompetencija odvojena od jezičkog znanja. Opravdanje je našao u činjenici da dve osobe mogu imati isti nivo jezičkog znanja ali različite stepene uspešnosti u primeni tog znanja. Dokazi za ove različite sposobnosti mogu se ponekad naći na dijagnostičkim testovima: učenici koji imaju iste ili slične gramatičke skorove nisu podjednako sposobni da učestvuju u nastavi. Strategijska kompetencija je dostupna i učenicima stranog jezika i izvornim govornicima uvek i u istoj meri, a ne samo onda kada dođe do prekida komunikacije.

Bachmanov model **komunikativne jezičke sposobnosti** u komunikacijskoj upotrebi jezika (Slika 2) podrazumeva da **strukture znanja**, odnosno znanje o svetu, i **jezička kompetencija**, odnosno znanje jezika, konvergiraju **strategijskoj kompetenciji** koja je, pak, **psihofiziološkim mehanizmima** povezana sa situacionim kontekstom.

Bachmanov model **komunikativne jezičke sposobnosti** sadrži tri komponente:

- 1) **jezičko znanje ili kompetenciju** koja se sastoji od komponenti specifičnog znanja upotrebljenih u komunikaciji putem jezika,
- 2) **strategijsku kompetenciju** koja se odnosi na mentalni kapacitet za implementaciju komponenata jezičke kompetencije u kontekstualizovanoj upotrebi jezika, i
- 3) **psihofiziološke mehanizme** koji se odnose na neurološke i psihološke procese a koji su sastavni deo jezika kao fizičkog fenomena (zvuk, svetlost).

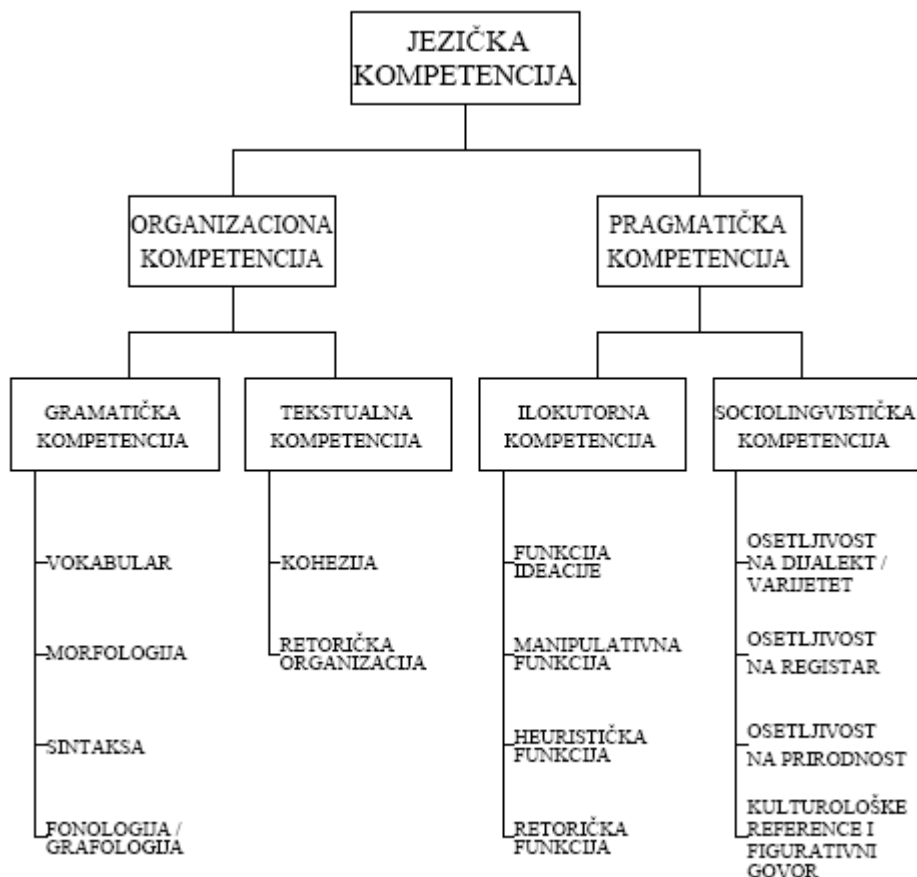

Sl. 2 Komponente komunikativne jezičke sposobnosti u komunikacijskoj upotrebi jezika (Bachman, 1990: 85)

2.4.5.1. Jezička kompetencija

Bachman izjednačava **komunikativnu kompetenciju** sa **jezičkom kompetencijom**. Na osnovu empirijskih istraživanja (Bachman & Palmer, 1982) razvijena je baterija testova koji obuhvataju gramatičku kompetenciju (morfologija, sintaksa), pragmatičku kompetenciju (vokabular, kohezija, organizacija) i sociolingvističku kompetenciju (osetljivost na registar, prirodnost i kulturološke reference). Rezultati istraživanja koje su Bachman i Palmer sprovodili ukazuju da su komponente ovako shvaćene gramatičke i pragmatičke kompetencije usko povezane, a da je sociolingvistička kompetencija odvojena. Ovde predstavljena jezička kompetencija grupiše morfologiju, sintaksu, vokabular, koheziju i organizaciju u

komponentu organizacione kompetencije. Pragmatička kompetencija je redefinisana i obuhvata ne samo elemente sociolingvističke kompetencije (Bachman & Palmer, 1982) već i sposobnosti koje se odnose na funkcije koje se izvršavaju upotrebom jezika.

Sl. 3 Model jezičke kompetencije
(Bachman, 1990: 87)

Prema tome, **jezičko znanje** obuhvata: A) *organizacionu kompetenciju* i B) *pragmatičku kompetenciju* (Slika 3).

A) *Organizaciona kompetencija* obuhvata sposobnosti koje su neophodne za kontrolisanje formalne strukture jezika, za tvorenje i prepoznavanje gramatički ispravnih rečenica, razumevanje rečeničnog sadržaja i njihovo raspoređivanje kako bi se formirao tekst. *Organizaciona kompetencija* se sastoji od Canaleove **gramatičke** i diskurzivne kompetencije, pri čemu je Bachman diskurzivnu kompetenciju nazvao **tekstualna** kompetencija.

- **Gramatička kompetencije** obuhvata relativno nezavisne kompetencije kao što su poznavanje **vokabulara, morfologije, sintakse i fonologije/grafologije**. Ova znanja određuju izbor reči kako bi se izrazila specifična značenja, njihovu formu i raspored u okviru iskaza kako bi se izrazio sadržaj rečenice, kao i njihove fizičke realizacije bilo kao zvukove ili kao pisane simbole. Pretpostavimo da se ispitaniku pokaže slika dveju osoba, nekog momka i devojke koja je viša od njega, i da se od nje/njega traži da tu sliku opiše. Opisivanjem date slike ispitanik demonstrira leksičku kompetenciju izborom reči sa odgovarajućim značenjima (*boy, girl, tall*) koja se odnose na sadržaj slike. Ispitanik, takođe, demonstrira znanje morfologije dodavanjem afiksa, flektivne morfeme (-er) na pridev (*tall*) kao i poznavanje sintaksičkih pravila stavljanjem reči u pravilan redosled kako bi formirao/la rečenicu 'The girl is taller than the boy'. Kada se primenom fonoloških pravila engleskog jezika proizvede iskaz, dobija se lingvistički tačna reprezentacija informacije na slici.
- **Tekstualna kompetencija** podrazumeva poznavanje konvencija za povezivanje dva ili više iskaza kako bi se formirao tekst koji jeste osnovna jedinica jezika, govornog ili pisanog, koja se sastoji od dva ili više iskaza ili rečenice strukturirane prema pravilima **kohezije i retoričke organizacije**. **Kohezija** obuhvata načine na koje se eksplicitno markiraju semantički odnosi kao što su referenca (upotreba zamenica), podsituacija, elipsa, veznička kohezija (upotreba veznika) i leksička kohezija (Halliday & Hasan, 1976) kao i konvencije poput određivanja redosleda starih i novijih informacija u diskursu. **Retorička organizacija** odnosi se na sveukupnu konceptualnu strukturu teksta kao i na efekat koji tekst ima na korisnika jezika (van Dijk, 1977: 4). Konvencije retoričke organizacije obuhvataju uobičajene metode razvoja kao što su naracija, deskripcija, komparacija, klasifikacija i analiza procesa (McCrimman, 1984). Nastavnici podučavaju učenike organizacionim konvencijama na časovima vežbi pisanja ekspozitornih eseja gde se pokazuje kako da se poređaju informacije u paragrafu: rečenica tema, prva primarna rečenica koja podržava rečenicu temu, sekundarna rečenica koja podržava rečenicu temu, druga primarna rečenica koja podržava temu, zaključak, odnosno tranziciona rečenica.

Druge konvencije za organizaciju diskursa se možda i ne podučavaju što zbog toga što se ne razumeju u potpunosti što zbog svoje kompleksnosti.

Tekstualna kompetencija je karakteristična i za konverzacijsku upotrebu jezika. Mnoga istraživanja diskurzivne analize koja za polaznu tačku imaju konverzaciju bave se komponentama tekstualne kompetencije (Coulthard, 1977; Hatch, 1978; Larsen-Freeman, 1980; Richards & Schmidt, 1983b; Sinclair & Coulthard, 1975). Konvencije koje su sastavni deo uspostavljanja, održavanja i završavanja razgovora su predstavljene terminima kao što su *maksime* (Grice, 1975), *konverzaciona pravila* (Hatch & Long, 1980), *konverzacione rutine* (Coulmas, 1981) i *konverzaciona kompetencija* (Richards & Sukwivat, 1983). Konvencije poput zadobijanja pažnje, imenovanje teme, razvoja teme i održavanja konverzacije (Hatch, 1978) predstavljaju načine na koje sagovornici organizuju i izvode svoje iskaze u konverzacijskom diskursu i mogu biti analogni retoričkim obrascima koji važe za pisani diskurs. Ono što istraživanja koja se bave konverzacijskim vidom jezičke delatnosti otkrivaju jeste raznovrsnost sredstava za označavanje kohezivnih odnosa u usmenom diskursu i organizovanje usmenog diskursa na načine koji pogoduju kontekstu i koji su efikasni u ostvarivanju komunikativnih ciljeva sagovornika. Pri tome je očigledno da konverzacija zbog svoje interaktivne i recipročne prirode podstiče upotrebu sredstava za organizovanje diskursa jedinstvenih za ovaj njegov vid.

B) **Pragmatička kompetencija** se bavi odnosom koji postoji između korisnika jezika/govornika i konteksta. Pragmatika se odnosi na empirijski domen koji se sastoji od konvencionalnih jezičkih pravila i njihovih manifestacija u produkovanju i interpretaciji iskaza (van Dijk, 1977) i doprinosi analizi uslova koji govornicima datog jezika neki iskaz čine prihvatljivim u nekim situacijama. Van Dijk razlikuje dva aspekta pragmatike: 1) ispitivanje pragmatičkih uslova koji određuju da li dati iskaz jeste ili nije prihvatljiv drugim govornicima kao čin ili kao izvođenje nameravane funkcije; i 2) opisivanje i objašnjenje uslova koji određuju koji iskazi su uspešni i u kojoj situaciji. Pragmatika se bavi odnosima između iskaza i činovima ili funkcijama koje govornici (odnosno pisci) nameravaju da izvedu putem datih iskaza, što se može nazvati

ilokutorna snaga iskaza, kao i karakteristikama upotrebe jezika koje određuju *prikladnost* iskaza. Tako pojam pragmatičke kompetencije obuhvata:

- **Ilokutornu kompetenciju** (*illocutionary competence*) koja predstavlja sposobnost da se na adekvatan način proizvede i razume iskaz u određenom kontekstu;

a) za pojam ilokutorne kompetencije izuzetno je važna teorija *govornih činova*; rečenica "*It's cold here*" može da ima funkcije potvrde postojanja određenih fizičkih uslova u sobi; upozorenja da bebu ne treba uvoditi u prostoriju; odnosno zahteva da se uključi grejanje. Sve ovo navedeno predstavlja različite govorne čineve. U okviru teorija komunikacije među ljudima, posebni iskazi se nazivaju *govornim činovima*. Autori čije je polje delovanja filozofija jezika (Austin, 1962; Searl, 1969; 1975; 1976; 1979; 1983) su zaslužni za prva istraživanja i analizu govornih činova. Austin je objasnio prirodu govornog čina tvrdnjom da govornik kada nešto izgovori time nešto i učini, odnosno da svaki iskaz ispunjava svoju pragmatičku funkciju. Searle (1969) razlikuje tri vrste govornih činova: *izričajni činovi*, *iskazni činovi* i *ilokutorni činovi*. Izvođenje *izričajnih činova* predstavlja izričaj reči, morfema, rečenica. Izvođenje *iskaznih činova* podrazumeva referencu i predikaciju, dok izvođenje *ilokutornih činova* obuhvata potpune govorne čineve poput tvrdjenja, postavljanja pitanja, naređivanja, davanja obećanja, izvinjenja, upozorenja, odobravanja, prigovaranja, itd. Značenje nekog iskaza se, prema tome, može opisati s obzirom na njegov iskazni sadržaj (referenca i predikacija) i ilokutornu snagu (namerni ilokutorni čin).

Dalje, Searle (1976) je klasifikovao ilokutorne čineve u pet kategorija: reprezentativni/asertivni, direktivni, komisivni, ekspresivni, i deklarativni činovi. **Reprezentativi** (*representatives/assertives*) su činovi kojima se reprezentuje stanje stvari (na primer, tvrdnja, insistiranje, kazivanje, itd.; rečenica *It's raining* je primer asertivnog govornog čina). **Direktivni** (*directives*) su činovi kojim se želi uticati na slušaoca da nešto uradi (na primer, naređivanje, molba, itd.; rečenica *Give me your money* je primer direktivnog govornog čina). **Komisivi** (*commissives*) predstavljaju čineve koji obavezuju govornika na neki postupak (na primer, obećanje, zaklinjanje,

zagovaranje, itd.; rečenica *I promise to lend you my car* predstavlja primer komisivnog govornog čina). **Ekspresivi** (*expressives*) su činovi koji izražavaju govornikovo psihološko stanje, mentalno i emocionalno stanovište prema stanju stvari (na primer, divljenje, prezir, itd.; rečenica *I thank you for lending me your car* izražava govornikovu zahvalnost). **Deklarativi** (*declarations*) su činovi koji samim izgovaranjem obavljaju ono što označuju (otpuštanje, poklanjanje, krštavanje, itd.; rečenica *I hereby give you my car* je primer deklarativnog govornog čina). Traugott i Pratt (1980) pridodaju još jednu kategoriju, kategoriju verdiktiva – **verdiktivi** (*verdictives*) su činovi koji vrednuju i donose sud (na primer, ocenjivanje, procenjivanje, itd.).

Ovim pojmovima može se dodati još i pojam *perlokutornih činova* (*perlocutionary acts*) koje i Austin (1962, prema Serl, 1991) i Searle (1969) uključuju u proučavanje značenja. *Perlokutorni činovi* predstavljaju uticaj koji dati ilokutorni čin može da ima na delovanje, mišljenje ili verovanje slušaoca. Na primer, zastupajući neko mišljenje, mi slušaoca možemo da *ubedimo* ili *uverimo* u nešto; izričući upozorenje, možemo da ga *uplašimo* ili *uzbunimo*; postavljajući neki zahtev, možemo da ga nateramo da nešto *učini*; dajući mu neko obaveštenje, možemo da ga *uverimo*, *poučimo*, *inspirišemo*, *navedemo da shvati*. Svi iskazi navedeni kurzivom predstavljaju perlokutorne činove.

Govorni činovi se još mogu objasniti i kao „konvencionalizovani iskazi“ (Olshtain & Cohen, 1990) – svi jezici imaju konvencionalne iskaze koje Searle (1983) naziva „indirektnim direktivama“ (ovo na engleskom jeziku obuhvata iskaze poput *Can you...?*, *Could you...?*, *Would you mind...?*, *I would like...?*, *It would be better if...?*). Uz principe uspešne komunikacije koje je izložio Grice (1975), a koji su izloženi u odeljku u kome smo govorili o interakcijskom aspektu kompetencije, ove konvencije pospešuju komunikaciju. Govorni činovi obuhvataju mnoge podkategorije – zahtevi, izvinjenja, žalbe, komplimenti, pozdravi, sugestije, grdnje i drugo. Pragmatika često analizira iskaze analizirajući govorne činove. Istraživanja (Harlow, 1990; Koike, 1989a; Phillips, 1993; Witten, 1999, prema Witten,

2002) pokazuju da učenici stranog/drugog jezika mogu da prepoznaju i izvrše pravilnu kategorizaciju govornih činova na stranom jeziku.

Radi ilustracije govornih činova, možemo da zamislimo kontekst u kome govornik želi da neko ode. Da bi ovo ostvario, govornik koristi ilokutornu kompetenciju, koja ukazuje na to da jednostavna tvrdnja može da funkcioniše kao zahtev, ali i sociolingvističku kompetenciju, koja određuje koja od nekoliko mogućih tvrdnji je najprikladnija u datom kontekstu. Iskazom "*I would like you to leave*" izvodimo iskazni čin produkujući na taj način rečenicu koja je gramatički ispravna i ima iskazni sadržaj, odnosno značenje. Sposobnost da izvedemo iskazni čin potiče od gramatičke kompetencije. Ako osoba kojoj je ovaj iskaz upućen razume značenje iskaza, onda ona interpretira ilokutornu snagu govornog čina kao zahtev (što je i namera), i izvršava zahtev; ovim, izvođenje govornog čina ima posledicu, odnosno perlokutorni efekat, govornikovog odlaska. Perlokutorni čin zavisi i od gramatičke i od ilokutorne kompetencije i govornika i njegovog sagovornika, ali zavisi i od nejezičkih faktora kompetencije poput volje i sposobnosti sagovornika da zahtev ispuni.

Ilokutorna kompetencija je neophodna u upotrebi jezičkog izraza koji ide sa određenom ilokutornom snagom ali i za interpretaciju ilokutorne snage.

A: It's nearly midnight! (Molim te odlazi!)

B: It's raining cats and dogs. (Neću jer pljušti.)

A: Thanks a lot! (Hvala nizašta!)

Gramatička kompetencija nam omogućava da odredimo da li je forma ova tri iskaza gramatički ispravna i da li njihovo iskazno značenje odgovara mentalnoj slici gde se dvoje ljudi, od kojih jedno izgleda uznemireno, nalaze u nekoj prostoriji dok je napolju oluja. Upotrebom ilokutorne kompetencije ove tri rečenice možemo da interpretiramo tako što svaku rečenicu prepoznamo kao određeni ilokutorni čin ili zbir činova. Ilokutorne snage svake od tri rečenica (zahtev, odbijanje, sarkastično opovrgavanje) su pojašnjene komentarima u zagradi.

b) U gore navedenom odeljku je istaknuta razlika koja postoji između *forme i funkcije* u upotrebi jezika. Pošto se ova distinkcija odnosi i na jezičko izražavanje (veštine govora i pisanja) i na interpretaciju jezika (veštine slušanja i čitanja) neophodno je imati na umu jedan širi okvir funkcija koje ostvarujemo kroz upotrebu jezika. Bachman se u velikoj meri oslanja na Hallidayev (1973, 1976) opis funkcija pri čemu neke od funkcija koje je Halliday opisao u kontekstu usvajanja jezika kod dece Bachman proširuje na upotrebu kod odraslih učenika. Funkcije su grupisane u četiri makro funkcije: 1) **funkcije ideacije**, 2) **manipulativne funkcije**, 3) **heurističke funkcije** i 4) **funkcije imaginacije**.

- 1) **funkcijom ideacije** izražavamo značenje u smislu našeg iskustva u realnom svetu (Halliday, 1973: 20), što predstavlja takvu upotrebu jezika kojom izražavamo iskaze ili razmenjujemo informacije o našem znanju i osećanjima – na primer, prezentovanje znanja na predavanjima ili u naučnim člancima, odnosno izliv emocija pred prijateljima;
- 2) **manipulativne funkcije** su funkcije gde bi primarna namera da utiče na svet oko nas; one obuhvataju *instrumentalne funkcije*, *regulatorne funkcije* i *interakcijske funkcije*: *instrumentalna funkcija* se koristi kako bi upotrebom jezika (izgovaranjem, na primer, sugestija, zahteva, naredbi, upozorenja i slično) nagnali nekoga da uradi nešto, odnosno kako bismo nešto postigli samim tim što verbalizujemo ono što hoćemo da postignemo (obećavanjem, zastrašivanjem, ili nekakvom ponudom); *regulatorna funkcija* se koristi kako bismo kontrolisali ponašanje drugih - ovu funkciju takođe izvršavamo kada formulišemo pravila, zakone ili norme ponašanja; *interakcijska funkcija* jezika predstavlja upotrebu jezika u cilju stvaranja, održavanja i menjanja interpersonalnih odnosa, a svaki čin interpersonalne upotrebe jezika podrazumeva dva nivoa poruka – kontekst i odnos. Fatička upotreba jezika (pozdravi, raspitivanje o zdravlju, komentarisanje vremenskih prilika) je primarno interakcijska po funkciji;

- 3) **heuristička funkcija** se odnosi na upotrebu jezika kako bismo proširili znanje o svetu oko nas i obično se javlja kao deo procesa nastave i učenja (koji mogu biti formalni, na primer u akademskom kontekstu, ili pak neformalni, na primer kada učimo samostalno), rešavanja problema (na primer, pisanje radova gde autor prolazi kroz proces stvaranja, organizacije i revizije) ili svesnog memorisanja (na primer, memorisanje činjenica, reči, formula, pravila); ova funkcija se takođe odnosi i na proširivanja znanja samog jezika kroz učenje nekog jezika – na primer, kada nastavnik prstom pokaže na knjigu na stolu i kaže "*The book is on the table*", on ne prenosi informaciju, odnosno ne izvršava funkciju ideacije već heurističku funkciju ilustrujući značenje predloga *on* na engleskom jeziku;
- 4) **funkcija imaginacije** nam omogućava da kreiramo i proširimo naše okruženje u cilju estetskog doživljaja odnosno doživljaja protkanog humorom gde vrednost potiče od samog načina upotrebe jezika (pričanje šala, stvaranje fantazija, metafora i drugih figurativnih oblika upotrebe jezika, posećivanje pozorišnih predstava i filmskih projekcija čitanje literarnih dela iz zadovoljstva).

Neophodno je naglasiti da brojni oblici upotrebe jezika istovremeno ispunjavaju nekoliko funkcija u vezanim iskazima. Na primer, nastavnik zadaje nekakav zadatak (zastupljene su funkcije ideacije, manipulativna i heuristička funkcija) na zanimljiv način (funkcija imaginacije); ili kada čitamo neki časopis iz zadovoljstva (funkcija imaginacije) a istovremeno tragamo za korisnim informacijama (heuristička funkcija). Ovo mnoštvo funkcija koje se izvodi u vezanim iskazima i veze između datih iskaza obezbeđuju koherentnost diskursa.

- **Sociolingvističku kompetenciju**, koja predstavlja poznavanje sociolingvističkih konvencija za izvođenje jezičkih funkcija na prihvatljiv način u datom kontekstu. Sastoji se od:
  - a) **osetljivosti na dijalekte i varijetete jezika**; u skoro svakom jeziku na svetu postoje varijacije u upotrebi jezika a koje se mogu povezati sa govornicima iz

geografski različitih regiona ili govornicima koji pripadaju različitim društvenim grupama; ovi regionalni i društveni varijeteti, odnosno dijalekti, mogu imati različite konvencije, a prihvatljivost njihove upotrebe varira u zavisnosti od konteksta;

b) **osetljivosti na registar**; registar se odnosi na varijacije koje postoje u upotrebi jezika u okviru jednog dijalekta ili varijeteta (Halliday, McIntosh & Stevens, 1964); razlike u registru se mogu praviti u pogledu tri aspekta konteksta upotrebe jezika: 1) *polje diskursa* – može da se odnosi na predmet jezičke upotrebe (na primer, na predavanjima, diskusijama, ili u pisanim ekspozicijama); može, takođe, da se odnosi na kompletan kontekst jezičke upotrebe (na primer, registri košarkaške igre, sadnje drveća i sl.), 2) *forma diskursa* – varijacije u registru se mogu javiti usled razlike između govorne i pisane forme diskursa; jedan drugi termin se takođe upotrebljava kako bi se opisale osobine i funkcije jezika koji se koristi u nekoj specifičnoj oblasti ili za obavljanje specifičnih funkcija a to je *domen diskursa*; domen diskursa u kome se jezička upotreba javlja, bilo da je govorni (predavanja, razgovor za posao) ili pisani (poslovna pisma, oglasi za posao, naučni članci), određuje registar jezičke upotrebe uključujući i specifične funkcije i organizaciona svojstva koji su prikladni datom registru; i kao što se upotreba nekog dijalekta ili varijeteta povezuje sa pripadnošću određenoj govornoj zajednici, tako i upotreba registra određenog domena diskursa može da uspostavi pripadnost nekoj „diskursnoj zajednici“ (Swales, 1988) i 3) *stil diskursa* se odnosi na relacije među učesnicima; pet različitih nivoa stilova, odnosno registara, u jezičkoj upotrebi su: hladan, formalan, konsultativan, opušten, i prisan (Joos, 1967); upotreba neadekvatnog stila se može protumačiti kao drskost ili čak nepristojnost. Sociolingvistička kompetencija podrazumeva osetljivost na varijacije u registru zbog toga što ilokutorna snaga iskaza skoro uvek zavisi od socijalnog konteksta u kome se iskazi produkuju; ove varijacije se javljaju kako u visoko formalnoj upotrebi jezika (pozdravljanje, predstavljanje) tako i u široj jezičkoj upotrebi (kada koristimo kompleksnije sintaksičke strukture i kohezivna sredstva u formalnom stilu pisanja ili kada vodimo razgovor na regionalnom dijalektu sa drugovima iz detinjstva i članovima porodice;

c) **osetljivosti na prirodnost** jezika – treći aspekt sociolingvističke kompetencije omogućava govorniku da formuliše ili interpretira iskaz koji je i jezički ispravan i prirodan, odnosno izgovoren onako kako bi ga izgovorio izvorni govornik datog jezika, njegovog dijalekta ili varijeteta; i

d) **spособnost interpretiranja kulturoloških referenci i stilskih figura** – dobar deo ovih sposobnosti je utkan u leksiku određenog jezika i može se smatrati delom leksičke kompetencije. Poznavanje šireg značenja koja određena kultura pripisuje događajima, mestima, institucijama ili ljudima je neophodno kada se u jezičkoj upotrebi ovakva značenja pojave. Na primer, da bi se protumačio i razumeo sledeći dijalog, treba da kao govornici znamo da reč 'Waterloo' predstavlja simbol velikog i konačnog poraza sa užasnim posledicama za poražene:

A: I hear John didn't do too well on his final exam.

B: Yeah, it turned out to be his Waterloo.

Za pravilnu interpretaciju drugog iskaza neophodno je poznavanje ne samo referentnog značenja već i konotacije koju reč nosi u američkoj i britanskoj varijanti engleskog jezika. Slično tome, interpretacija stilskih figura podrazumeva, pored poznavanja referentnog značenja, i poznavanje konvencija koje kontrolišu upotrebu figurativnog jezika, specifičnih značenja i slika koji su duboko ukorenjeni u kulturi datog društva ili govornoj zajednici, pa je stoga uvrštena kao deo sociolingvističke kompetencije.

Iako se ove kompetencije mogu analizirati odvojeno, očekuje se da su dostupne govorniku i da ih on spontano koristi.

2.4.5.2. Strategijska kompetencija

Strategijska kompetencija je, prema ovom autoru, potpuno odvojeni element komunikativne jezičke sposobnosti i služi izvršnoj funkciji donošenja konačne odluke (od mnogo mogućih opcija) o tome šta će biti izgovoreno i na koji način, kao i o drugim produktivnim i receptivnim sredstvima za postizanje i prenošenje značenja. Bachman je istakao da model Canalea i Swainove, kao ni onaj samog Canalea, nije objasnio mehanizme pomoću kojih funkcioniše strategijska kompetencija.

Bachman se oslanjao na shvatanja Faercha i Kaspera (1983) o strategijskoj kompetenciji kao i na interakcione pristupe koji podrazumevaju da se komunikacijske strategije koriste da kompenzuju prekide u komunikaciji. Dvojica pomenutih autora, imavši za polazište radove iz oblasti kognitivne psihologije (Clark & Clark, 1977; Miller et al., 1960), opisala su psiholingvistički model govornog procesa koji obuhvata dve faze komunikacijskih strategija – **planiranje** i **izvođenje**. **Faza planiranja** se sastoji od *komunikacijskih ciljeva* i *procesa planiranja* čiji je konačni proizvod sam plan. *Komunikacijski cijevi* obuhvataju a) akcioni element, koji je povezan sa govornim činovima, b) modalni element, koji se odnosi na ulogu samih odnosa koji postoje između učesnika komunikacijske interakcije, i c) propozicioni element, koji se odnosi na sadržaj komunikacijskog događaja. Faerch i Kasper (1983) dalje opisuju *proces planiranja* koji predstavlja interakciju tri komponente – komunikacijskog cilja, komunikacijskih resursa dostupnih pojedincu i procene komunikacijske situacije. **Faza izvođenja** se prema Fearchovom i Kasperovom modelu sastoji od neuroloških i fizioloških procesa koji implementiraju plan a kao rezultat imaju jezičko delovanje.

Pošto Bachman komunikacijske strategije vidi kao značajan činilac celokupnog komunikacijskog jezičkog delovanja, a ne samo onog delovanja gde pojedine jezičke sposobnosti ili ne postoje ili se moraju kompenzovati drugim sredstvima, to ovaj autor proširuje Fearchov i Kasperov model dodajući i fazu **procene**, koja im prethodi. Drugim rečima, strategijska kompetencija nije ograničena samo na problematične slučajeve u komunikaciji, već se odnosi na ove tri faze koje stoje kao osnova produkovanja i interpretacije jezika. Ona podrazumeva opštu sposobnost uz pomoć koje pojedinac na najefikasniji način koristi dostupne sposobnosti kako bi izveo verbalne i neverbalne zadatke (Bachman, 1990: 106).

U Bachmanovom modelu komunikativne jezičke sposobnosti, osobine govornika ulaze u interakciju sa kontekstom pomoću opšte strategijske kompetencije govornika pri čemu govornik a) *procenjuje* kakva je situacija u kojoj se interakcija odvija, b) *planira* adekvatan odgovor na datu situaciju i c) *sprovodi* svoje planove imajući na umu promenljivu dinamiku konteksta.

a) Komponenta **procene** nam omogućava da (1) identifikujemo informacije, uključujući i jezičke varijetete i dijalekte, neophodne u realizaciji određenog komunikacijskog cilja u datom kontekstu, (2) definišemo koje su nam jezičke

kompetencije (maternjeg jezika, odnosno stranog ili drugog jezika) na raspolaganju za najefikasniju operacionalizaciju date informacije u postizanju komunikacijskog cilja, (3) ustanovimo sposobnosti i znanja koje posedujemo i mi i naš sagovornik, i (4) nakon pokušaja ostvarivanja komunikacije, izvršimo evaluaciju u kojoj meri je komunikacijski cilj ostvaren. Smatra se da (Corder, 1983: 15) izbor strategija koje koristi govornik zavisi i od sagovornika. Ono što pokušavamo da iskomuniciramo nije određeno samo našim znanjem jezika već i trenutnom procenom sagovornikove jezičke kompetencije i poznavanja teme diskursa;

b) Komponenta **planiranja** pronalazi relevantne elemente iz jezičke kompetencije (gramatičku tekstualnu, ilokutornu, sociolingvističku) i formuliše plan od čijeg se ostvarivanja očekuje da postigne komunikacijski cilj. Opis komponenata procene i planiranja u komunikativnoj upotrebi jezika ima sličnosti sa Johnsonovom (Johnson, 1982: 149) karakterizacijom procesa koji su sastavni deo komunikacije. Prema ovom autoru postoje bar tri procesa koje slušalac treba da preduzme ako bi da ispuni ulogu učesnika u komunikaciji. Prvo, mora da skenira govornikov iskaz kako bi iz njega izvukao pragmatičku informaciju koja predstavlja deo sveukupne prenete informacije a koju slušalac želi da primi/čuje. Slušalac pristupa procesu razumevanja govora pripravan da traga za određenim informacijama u rečima svoga sagovornika. Potom se informacija procenjuje u skladu sa ciljem koji govornik ima kada dotičnu informaciju pruža, nakon čega slušalac poredi ono što mu je rečeno s onim što želi da sazna, identifikuje neslaganja i formuliše sledeći iskaz. Dakle, komunikacija obuhvata dinamičku razmenu između konteksta i diskursa, tako da komunikacijsku upotrebu jezika ne karakterišu samo produkcija i interpretacija teksta, već odnos koji preovlađuje između teksta i konteksta u kome se javlja. Drugim rečima, interpretacija diskursa zahteva sposobnost primene raspoloživih jezičkih kompetencija kako bi se procenio kontekst u pogledu relevantnih informacija, a potom se te informacije uskladile sa informacijama u diskursu. Funkcija strategijske kompetencije i jeste da uskladi novu informaciju, koju je potrebno obraditi, sa raspoloživom informacijom (uključujući pretpostavljeno i realno znanje) i utka je u najefikasniji način primene postojećih jezičkih sposobnosti;

c) Komponenta **izvođenja** se oslanja na relevantne psihofiziološke mehanizme radi implementacije plana u modalitetu i kanalom koji su prikladni komunikativnom cilju i kontekstu.

Sagovornici u svakodnevnoj konverzaciji ne komuniciraju samo rečima kao jezičkim verbalnim sredstvima već i neverbalnim sredstvima (izrazima na engleskom jeziku poput *mhm, hm, er, oh, hm*, itd.). Potrebno je da učesnici u interakciji poseduju jezičke sposobnosti da prenesu značenje, ideje ili osećanja na jasan način kako bi ostvarili međusobno razumevanje. Ukoliko ih ne poseduju, odnosno ukoliko u razgovoru sagovornici ne razumeju jedni druge, oklevaju, zatim ukoliko dođe do dugačkih pauza u konverzaciji ili pak zavlada tišina i komunikacija se prekine, sagovornici nastoje da nađu način da ponovo uspostave komunikaciju korišćenjem strategije uz pomoć koje će pokušati da izraze ono što imaju a što je u vezi sa temom razgovora. Ovakve strategije se nazivaju **komunikacijske strategije**.

Različiti istraživači su definisali termin komunikacijske strategije. On se može odrediti kao tehnike koje govornik koristi da bi, kompenzovanjem nedostatka jezičkog znanja, preneo značenje i poruku (Corder, 1983) pri čemu komunikacijske strategije mogu biti formalne i funkcionalne, odnosno verbalne i neverbalne. Zatim, Tarone (1980: 194) ističe da se radi o svesnim komunikacijskim strategijama koje pojedinci (učenici) koriste da prevaziđu krizu koja nastaje kada su jezičke strukture neadekvatne za prenošenje poruke. Kao što smo naveli ranije, Canale i Swainova (1980: 30), odnosno Savignonova (1983: 40-41) takođe zastupaju ovakav stav, stim što je Swainova (1984: 189) dopunila prethodno određenje strategijske kompetencije smatrajući da one podrazumevaju i komunikacione strategije koje se koriste kako bi se poboljšala efikasnost komunikacije. Na sličan način Yule i Tarone (1990: 1981) i sam Bachman određuju strategijsku kompetenciju.

Strategijska komunikacija se sastoji od primene **komunikacijskih strategija**. Tarone (1980: 420) navodi sledeće strategije: 1) parafraziranje – preformulacija iste ideje i sastoji se od aproksimacije (korišćenje približno preciznog termina, npr., *pipes* umesto *water pipes*), kovanja novih reči (*air ball* umesto *balloon*), i opisno određivanje (učenik opisuje osobine ili elemente predmeta ili događaja umesto da koristi preciznu leksičku jedinicu ili strukturu, npr., *What's its name? Something you drink.*), 2) transfer – se odnosi na doslovni prevod s maternjeg jezika i na upotrebu reči iz maternjeg jezika

umesto strane reči, 3) molba za pomoć – kada govornik od sagovornika traži da mu kaže ispravnu reč ili strukturu (npr., postavljanjem pitanja *What is this?*), 4) mimika - govornik koristi neverbalne strategije kao što je udaranje dlanom o dlan da ilustruje aplauz, i 5) izbegavanje koje obuhvata izbegavanje teme (kada učenik jednostavno ne poznaje vokabular ili strukture koje su nosioci značenja i stoga nema sposobnost da o tome razgovara) i izbegavanje poruke (kada učenik započne razgovor o datoj temi ali ne može da nastavi ili prekine razgovor usred iskaza usled nepoznavanja vokabulara ili značenjskih struktura).

Komunikacijske strategije (Ellis, 1986: 182) predstavljaju sastavni deo učenikove komunikativne kompetencije. One su potencijalno svesne i služe kao zamene za plan produkovanja koga učenik nije sposoban da primeni.

Dva osnovna tipa komunikacionih strategija (Faerch & Kasper, 1984, navedeno u Ellis, 1986: 184-185) su: 1) **redukcione strategije** (*reduction strategies*) i 2) **strategije postignuća** (*achievement strategies*).

1) **Redukcione strategije** su one komunikacione strategije koje se primenjuju kada učenik izbegava problem tako što odustaje od dela svog cilja komunikacije. Redukcione strategije mogu biti a) **formalne** – kada učenik izbegava gramatičke oblike koje ne poznaje (umesto da koristi oblike *She might have/ She could have/She must have...itd.*, kao u primeru *She might have lost her son*, učenik koristi oblik *perhaps* kao u primeru *Perhaps her son has died.*); i b) **funkcionalne** – kada učenik izbegava neke govorne činove ili funkcije diskursa, izbegavajući, odbacujući ili zamenjujući neke teme ili markere diskursa (umesto *He plays...* učenik upotrebljava formulaciju *He does sport.*).

2) **Strategije postignuća** se aktiviraju kada učenik odluči da se drži prvobitnog komunikacijskog cilja ali kompenzuje jezičke resurse kojima ne vlada, pa govorimo o A) **strategijama kompenzacije**, ili učenik pokušava da se seti zahtevane konstrukcije, pa govorimo o B) **strategijama prisećanja**.

A) **strategije kompenzacije** se dalje dele na (1) **nekooperativne** i (2) **kooperativne strategije**.

(1) **nekooperativne strategije** su strategije koje ne zahtevaju pomoć sagovornika, i dele se na:

- **strategije bazirane na J1/J3⁴** - podrazumevaju da učenik ne koristi strani jezik koji uči (J2), već neki drugi strani jezik (J3). U ovu vrstu strategija spadaju: **promena koda** – kada učenik ne koristi oblik reči iz J2, već iz J3 (*I don't have any **Geschwester** - nemačka reč koja ima isto značenje kao i engleska reč **sister**=sestra*); **ostranjivanje** – kada učenik koristi ne-J2 oblik i prilagođava ga tako da liči na J2 oblik (danska reč *papirkurv* → engleska reč *papercurve*); i **bukvalni prevod** – učenik prevodi sa maternjeg na strani jezik (srpski *na licu mesta* → engleski *on the face of the place*);
- **strategije zasnovane na J2** podrazumevaju da učenik koristi alternativni J2 i ovde spadaju: **zamene** – gde učenik jedan oblik J2 zamenjuje drugim (*rabbit* → *animal*), **parafraziranje** – gde učenik zamenjuje J2 oblik opisom ili davanjem primera (*He cleaned the house with a ....it sucks in air*), **kovanje novih reči** – gde učenik J2 oblik zamenjuje oblikom sastavljenim od drugih J2 oblika (*gallery* → *picture place*), **restrukturiranje** gde učenik razvija alternative konstituente (*I have two...I have a brother and sister.*); i
- **nelingvističke strategije** podrazumevaju da učenik kompenzuje nedostatke nelingvističkim sredstvima kao što su mimika i gestovi.

(2) **kooperativne strategije** su strategije gde je neophodna pomoć sagovornika; postoje dva oblika: **direktni apel** gde učenik iznova traži pomoć (*What's this?*) i **indirektni apel** gde učenik ne traži pomoć na direktan način, ali ukazuje da mu je pomoć potrebna tako što pravi pauze i zamuckuje.

B) u **strategije prisećanja** spadaju: **čekanje** – kada učenik čeka da se spontano seti odgovarajuće strukture; **upotreba semantičkog polja** – kada učenik identifikuje semantičko polje kome treba struktura pripada i prolazi kroz druge ajteme koji takođe pripadaju istom semantičkom polju dok ne locira traženu strukturu; i **korišćenje drugih jezika** – kada se učenik seti oblika tražene strukture na nekom drugom stranom jeziku (J3) a onda ga prevodi na prvi strani jezik (J2).

Ova klasifikacija komunikacijskih strategija se odnosi na produktivne aspekte komunikacije ali ne i na receptivne. Neke od ovih strategija će biti teško identifikovati,

---

⁴ J1 predstavlja prvi/maternji jezik, J2 predstavlja prvi strani jezik, dok J3 predstavlja drugi strani jezik – prim. aut.

neke se možda neće ni manifestovati, pa su stoga u analizi neophodni i introspektivni pristup kao i analiza jezičkih podataka.

Pitanje koje se neizostavno postavlja je da li se strategijska kompetencija može naučiti. Nastavnici mogu pomoći svojim učenicima u ranim stadijumima podučavanja tako što će ih naučiti pitanjima za traženje značenja (na primer, *What does it mean?*, *How do you say?*, *What do you call a person who...?*, *What do you call a thing that?*). U interakciji u razredu uloga nastavnika kao slušaoca može biti korisna ukoliko usliši zahteve učenika za pomoć i obezbedi im neophodan input.

2.4.5.3. Psihofiziološki mehanizmi

Psihofiziološki mehanizmi podrazumevaju psihološko/neurološke i fiziološke procese koje su sastavni deo faze izvođenja - jedne od tri faze komunikativnih strategija. Mogu se razlikovati:

- a) **kanali** komunikacije koji mogu biti *vizuelni* i *auditivni*, i
- b) **načini** komunikacije (*receptivni* i *produktivni*) putem kojih se jezička kompetencija realizuje, pri čemu strategijska kompetencija određuje koja su to najefikasnija sredstva. U *receptivni način komunikacije* spadaju auditorne i vizuelne veštine, dok *produktivni način komunikacije* podrazumeva neuromuskularne veštine kao što su, na primer, artikulatorne i digitalne.

Kao ilustracija nam može poslužiti primer naveden ranije u tekstu kada ispitanik koristi na adekvatan način jezičku sposobnost pri tvorbi iskaza 'The girl is taller than the boy'. Ispitanik, takođe, na prigodan način koristi i vizuelnu veštinu kako bi dobio pristup nelingvističkim informacijama na slici, auditornu veštinu kako bi dobio neophodne informacije u ispitivačevoj instrukciji, odnosno artikulatornu veštinu pomoću koje pravilno izgovara reči uz ispravan naglasak i intonaciju.

2.4.6. Zajednički evropski referentni okvir za jezike i komunikativna jezička sposobnost

Na kraju ćemo predstaviti model odnosno opis komunikativne jezičke kompetencije iz Zajedničkog evropskog referentnog okvira za učenje, podučavanje i vrednovanje jezika (ZEROJ u daljem tekstu) (2001)⁵. Navedeni model, kako se iz samog naslova navedenog dokumenta može zaključiti, namenjen je kako učenju i podučavanju jezika tako i ocenjivanju. Komunikativna kompetencija se u ovom modelu definiše u svom užem smislu, podrazumevajući samo jezičko znanje ali ne i strategijsku kompetenciju, tako da sadrži tri komponente: **jezičku kompetenciju**, **sociolingvističku kompetenciju** i **pragmatičku kompetenciju**. Svaka od tri navedene komponente jezičkog znanja se definiše i smislu poznavanje njenih sadržaja i u smislu njihove primene.

2.4.6.1. Jezička odnosno lingvistička kompetencija definiše se kao poznavanje i sposobnost upotrebe jezičkih izvora pomoću kojih se mogu formirati dobro struktuisane jezičke poruke. Jezička kompetencija obuhvata sledeće podkomponente: 1) leksička, 2) gramatička, 3) semantička, 4) fonološka, 5) ortografska i 6) ortoepska kompetencija.

1) **Leksička kompetencija** predstavlja poznavanje i sposobnost upotrebe vokabulara i sastoji se od leksičkih elemenata i gramatičkih elemenata.

Leksički elementi obuhvataju:

- a) ustaljene izraze, koji se sastoje od nekoliko reči koje se koriste i uče kao celina i podrazumevaju:
  - rečnične formule – direktni eksponenti jezičkih funkcija kao što su pozdravi (npr., *How do you do?*, *Good morning.*), zatim poslovice i arhaizmi (npr., *Be off with you!*);
  - frazalne idiome – često metafore skrivenog značenja (npr., *He kicked the bucket.* = *He died.*) ili intenzifikatori čija je upotreba često kontekstualno ili stilistički ograničena (npr., *as white as snow* = *pure*, nasuprot *as white as a sheet* = *pallid*);

---

⁵ U literaturi izvor naveden kao: (2001). The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assesment, Strassbourg: Council of Europe i Cambridge: Cambridge University Press, http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/Framework_EN.pdf

- ustaljene fraze – koje se uče i upotrebljavaju kao neraskidive celine u koje se umeću druge reči ili fraze i tako oblikuju misaone celine (npr., *Please may I have...*), zatim tu su i frazalni glagoli (npr., *to put up with*, *to come across*) i složeni predlozi (npr., *in front of*);
  - ustaljene kolokacije – sastoje se od reči koje se obično zajedno koriste (npr., *to make a speech/mistake*);
- b) pojedinačne reči – određena pojedinačna reč može da ima različita značenja (polisemija – npr., engleska reč *tank* može da označava rezervoar za različite vrste tečnosti ali i oklopno ratno vozilo); one mogu da obuhvate i reči otvorenog tipa poput imenica, glagola, prideva, priloga ali i zatvorene leksičke celine kao što su dani u sedmici, meseci u godini, odrednice za mere, itd;

Gramatički elementi pripadaju rečima zatvorenog tipa (npr., u engleskom jeziku) kao što su članovi (engl., *a, the*), kvantifikatori (*some, all, many*, itd.), demonstrativi (*this, that, these, those*), lične zamenice (*I, we, he, she, it, they, me, you*, itd.), upitne reči i odnosne zamenice (*who, which, what, how*, itd.), prisvojne zamenice (*my, your, his, her, its*, itd.), predlozi (*in, at, by, with*, itd.), pomoćni glagoli (*be, have, do*) i modali (*must, may, can*, itd.), veznici (*and, but, if, although*, itd.).

2) **Gramatička kompetencija** se može odrediti kao znanje i sposobnost upotrebe gramatičkih resursa jezika. U formalnom smislu gramatika predstavlja niz principa koji upravljaju spajanjem elemenata u smislene nizove (rečenice). Gramatička kompetencija jeste sposobnost razumevanja i izražavanja značenja produkovanjem i razumevanjem pravilno formiranih fraza i rečenica prema pravilima datog jezika. Opisivanje gramatičke organizacije obuhvata određivanje *elemenata* (morfeme, koren reči i afiksi), *kategorija* (broj, padež, rod, konkretne/apstraktne odnosno brojive/nebrojive imenice, prelazi/neprelazni glagoli, aktivno i pasivno stanje, prošlo/sadašnje/buduće vreme, prosti/trajni odnosno perfekatski glagolski vid), *vrsta* (konjugacija, deklinacija, reči otvorenog tipa kao što su imenice, glagoli, pridevi, priloz, i reči zatvorenog tipa poput gramatičkih elemenata), *struktura* (složenice, sintagme poput imeničkih/glagolskih itd., zavisne rečenice, prosta/proširena/složena rečenica), *proces* (nominalizacija, afiksacija, gradacija, transpozicija, transformacija) i *odnosa* (nadređenost/podređenost, slaganje).

U okviru gramatičke kompetencije se tradicionalno razlikuju morfologija i sintaksa. *Morfologija* obrađuje unutrašnju organizaciju reči. Reči se mogu rastaviti na

morfeme koje se klasifikuju kao osnova ili koren, afiks (prefiks, infiks, sufiks) koji može biti formativan (*re-, un-, -ly, -ness*) ili flektivan (*-s, -ed, -ing*). Morfologija obrađuje izvedene proste, izvedene reči i složenice ali i druge načine izmene oblika reči poput glasovne alteracije (*sing/sang/sung*, odnosno *lend/lent*), nepravilnih oblika (*bring/brought, think/thought*), suplevitizma (*go/went*), nepromenljivih oblika (*sheep/sheep, put/put/put*).

Sintaksa obrađuje organizaciju reči u rečenici u skladu sa elementima, kategorijama, vrstama, strukturama, procesima i međusobnim odnosima koji su često prezentovani nizom pravila.

3) **Semantička kompetencija** se odnosi na učenikovu spoznaju i kontrolu značenja reči. *Leksička semantika* se bavi pitanjima značenja reči kao što su: odnos reči i konteksta (referencijalno polje, konotacija, specifični pojmovi opšteg reda) i međuleksički odnosi (sinonimi/antonimi, hiponimi, kolokacije, prevodni ekvivalenti).

Gramatička semantika se bavi značenjima gramatičkih elemenata, kategorija, struktura i procesa, a *pragmatička semantika* logičkim odnosima poput supstitucije, presupozicije, implikacije.

4) **Fonološka kompetencija** podrazumeva znanja i sposobnosti opažanja i produkcije:

- glasovnih jedinica jezika (fonema) i njihove realizacije u posebnim uslovima (alofoni);
- fonetskih osobina značajnih za razlikovanje fonema – distinktivnih obeležja (npr., zvučnost, nazalnost, implozija);
- fonetskih struktura reči (struktura sloga, akcenat reči, ton);
- prozodijskih elemenata (akcenat, ritam, intonacija, skraćivanje samoglasnika, jaki i slabi oblici, asimilacija, elizija).

5) **Ortografska kompetencija** ili pravopisna sposobnost podrazumeva znanje i sposobnosti opažanja i produkovanja simbola koji čine pisani tekst. Učenici bi morali poznavati i biti u stanju da opažaju i proizvode:

- formu štampanih ili pisanih slova (malih i velikih);
- pravila pravopisa, uključujući i savremene trendove sažimanja;
- znake interpunkcije i njihovu upotrebu;
- konvencionalne daktilografske norme i najčešće upotrebljavane vrste slova;

- uobičajene logografske oblike znakova u upotrebi (#, %, &).

6) **Ortoepska kompetencija** pretpostavlja da korisnici koji se nađu u situaciji da pročitaju neki tekst naglas ili da upotrebe reči sa kojima se prvi put susreću moraju biti u stanju da ostvare korektan izgovor. To pretpostavlja:

- poznavanje pravopisnih normi;
- sposobnost korišćenja rečnika i poznavanje znakova za određivanje izgovora;
- poznavanje znaka interpunkcije u pisanom tekstu; i
- sposobnost raščlanjivanja nedoumica (homonimi, sintaksičke dvosmislenosti) u određenom kontekstu.

Pitanje značenja je od ključnog značaja za proces komunikacije. Lingvistička kompetencija se ovde tretira na formalan način. Prema lingvističkim teorijama, jezik predstavlja izuzetno kompleksan sistem znakova i simbola. Kada se pokušavaju, kao što je to ovde slučaj, izdvojiti mnogobrojne i različite komponente komunikativne kompetencije, onda je sasvim legitimno identifikovati znanja (u velikoj meri nesvesna) formalnih struktura i sposobnosti njihove primene kao jednu od komponentata tog procesa. Drugo je pitanje u kojoj meri ta formalna analiza treba da postane predmet izučavanja u školama (i da li je uopšte neophodno izučavati).

U publikacijama Saveta Evrope - *Waystage 1990*, *Threshold Level 1990* i *Vantage Level*, primenjivan je pojmovno-funkcionalni pristup u tretmanu lingvističke kompetencije. On se sastoji u tome što, umesto da u prvi plan istaknu jezičku formu i značenje, autori pristupaju sistematskoj klasifikaciji funkcija i komunikacionih pojmova podeljenih na opšte i posebne, a tek nakon toga obrađuju leksičke i gramatičke oblike koji ih izražavaju. Pristupi su komplementarni načini obrade „dvostruke jezičke artikulacije”. Jezici počivaju na **organizovanju forme** i **organizovanju značenja**. Ta dva procesa se odvijaju na prilično proizvoljan način. Pristup koji se oslanja na obradu organizovanja jezičkih formi zapostavlja obradu organizovanja značenja i obrnuto. Od samog ishoda određenog pristupa zavisi i odluka korisnika za koji pristup će se opredeliti. Uspeh publikacije i pozitivne reakcije koje su pratile *Threshold Level*, pokazuju da je mnogo ekonomičnije polaziti od značenja ka formi, nego obrnuto, kako je to uglavnom slučaj u tradicionalnom pristupu. S druge strane, neko se radije opredjeljuje za „komunikativnu gramatiku“. Ono što se ne dovodi u pitanje je nužnost usvajanja i forme i značenja za svakog ko želi dobro da nauči neki strani jezik.

2.4.6.2. *Sociolingvistička kompetencija* odnosi se na posedovanje znanja i veština za odgovarajuću upotrebu jezika u društvenom kontekstu. Posebno se ističu sledeći aspekti: jezički elementi koji označavaju društvene odnose, zatim pravila pristojnog ponašanja, izrazi narodne mudrosti, razlike u registru, zatim dijalekti i naglasci.

1) **jezički elementi koji označavaju društvene odnose** – razlikuju se od jezika do jezika i zavise od prirode veze, odnosa sagovornika, registra diskursa, itd. Primeri za engleski jezik koje ovde dajemo ne moraju biti primenjivi ili mogu a ne moraju imati odgovarajući ekvivalent u nekom drugom jeziku:

- pozdravi – izrazi dobrodošlice (*Hello! Good morning!*), predstavljanje (*How do you do?*), opraštanje od nekoga (*Good bye....See you later.*);
- načini obraćanja – zvanični (*My Lord, Your Grace*), formalni (*Sir, Madam, Miss, Professor* + prezime), neformalni (samo po imenu npr., *John! Susan!*), familijarni (*dear, darling, love*), autoritativni (samo po prezimenu npr., *Smith!, You there!*), agresivni (*You stupid idiot!*);
- konvencionalne norme za stupanje u razgovor;
- upotreba uzvika (*Dear, dear!, My God!, Bloody Hell!*).

2) **pravila pristojnog ponašanja** variraju od kulture do kulture i mogu da budu uzrokom mnogih nesporazuma, naročito ako se njihovo značenje shvati doslovno.

- „pozitivno“ pristojno ponašanje – podrazumeva pokazivanje interesovanja za dobrobit drugoga, želju da se podele iskustva i brige sa nekim, zatim da se izrazi divljenje, naklonost i zahvalnost kao i nuđenje poklona, obećavanje pomoći, gostoljubivost;
- „negativno“ pristojno ponašanje – izbegavanje naglog ponašanja (dogmatizam, naredbodavni ton), izražavanje saučešća, žaljenje, izvinjavanje zbog naglog ponašanja (ispravljanje, kontradikcija, zabrana, itd.), izbegavanje neke situacije (npr., *I think*, zatim upotreba rečeničnih privezaka);
- primerena upotreba reči *please, thank you*, itd.
- nepristojno ponašanje – obuhvata preteranu iskrenost i naprasitost, zatim izražavanje prezira i odbojnosti, žalbe i ukore, ljutito ponašanje i nestrpljenje, naglašavanje superiornosti.

3) **izrazi narodne mudrosti** obuhvataju poslovice (*a stitch in time saves nine*), idiomatske izraze (*a sprat to catch a mackerel*), familijarne izraze (*a man's a man for a'*

that), zatim izraze o verovanjima (*Fine before seven, rain by eleven*), stavovima (*It takes all sorts to make a world*), vrednostima (*It's not a cricket*); grafiti, slogani na televiziji ili na majicama, poster i plakati na javnim mestima danas često imaju istu funkciju;

4) **razlike u registru** – reč registar podrazumeva sistematske razlike između jezičkih varijeteta u različitim kontekstima što predstavlja veoma širok pojam koji može da se odnosi i na zadatke (zadaci u privatnom, stručnom i obrazovnom području – npr., igra reči, simulacije, interakcije u razredu, itd.), na vrste teksta (javni oglasi, uputstva, izlaganja, rituali, kulturna dešavanja, vesti na radiju i televiziji, neposredni, poslovni ili telefonski razgovori, itd.) i na makrofunkcije (opisivanje, naracija, komentar, izlaganje, demonstracija, uputstvo, argumentacija, ubeđivanje, tumačenje, objašnjenje) - ovde ćemo se zadržati a različiti nivoima formalizma:

- zvanično, npr., *Pray silence for His Worship the Mayor!*
- formalno, npr., *May we now come to order, please?*
- neutralno, npr., *Shall we begin?*
- neformalno, npr., *Right. What about making a start?*
- familijarno, npr., *O.K. Let's get going.*
- intimno, npr., *Ready dear?*

U prvim fazama učenja jezika upotrebljava se relativno neutralan registar, iz najmanje nekoliko važnih razloga. Tim tonom se izvorni govornik najčešće obraća strancima i nepoznatim osobama. Upoznavanje sa formalnim ili familijarnim registrom dolazi s vremenom, i možda zahvaljujući čitanju različite literature, pogotovo romana - najpre se manifestuje u recepciji. Treba biti oprezan u korišćenju različitih registara, jer neprimerna upotreba može da izazove nesporazume ili podsmeh.

5) **dijalekti i naglasci** – sociolingvistička kompetencija podrazumeva i sposobnost prepoznavanja lingvističkih markera koji pokazuju pripadnost društvenom staležu, regionalnu, nacionalnu pripadnost i pripadnost profesionalnom miljeu. Ovi markeri se ispoljavaju kroz:

- leksičke elemente – škotska reč *wee* za englesku reč *small*;
- gramatičke elemente – kokni izraz *I ain't seen nothing* umesto *I haven't seen anything*;
- fonološke elemente – Njujorčani koriste reč *boid* umesto *bird*;

- glasovne osobine (ritam, opseg);
- paralingvističke pokazatelje;
- govor tela.

2.4.6.3. *Pragmatička kompetencija* obuhvata dve podkomponente: diskurzivnu kompetenciju i funkcionalnu kompetenciju i jedan aspekt koji predstavlja deo obe kompetencije – kompetencija planiranja a odnosi se na nizanje poruka u skladu sa interakcijskim i transakcijskim šemama.

1) **Diskurzivna kompetencija** predstavlja sposobnost učenika da organizuju rečenice u sekvence kako bi formirao koherentne jezičke celine i obuhvata:

- poznavanje i sposobnost organizovanje rečenica i njenih delova u smislu tema/fokus, poznata informacija/nova informacija, prirodno povezivanje (npr., temporalno kao u *He fell over and I hit him* nasuprot *I hit him and he fell over.*), uzrok/posledica (npr., *Prices are rising – people want higher wages.*);
- zatim sposobnost uspešnog vođenja i strukturiranja diskursa u smislu tematskog organizovanja, koherencije i kohezije, logičkog organizovanja, stila i registra, retoričke efikasnosti, kooperativnog principa (o čemu je bilo reči ranije);
- dalje, sposobnost strukturiranja plana teksta predstavlja sposobnost organizovanja teksta u datoj društvenoj zajednici odnosno kako je strukturirana informacija za realizaciju različitih makrofunkcija (opisivanje, naracija, itd.), kako je ispričana neka priča/šala, kako je postavljena argumentacija (u nekoj debati, suđenju, itd.), kako su pisani tekstovi (pisma, eseji) organizovani u pasuse, poglavlja, itd.

U nastavi stranih jezika možda treba početi sa kraćim iskazima u rečenicama na uopšten način. Na višem stadijumu učenja stranih jezika izgrađivanje diskurzivne kompetencije postaje daleko važnije.

2) **Funkcionalna kompetencija** podrazumeva upotrebu govornog diskursa i pisanih tekstova za ispunjenje posebnih funkcionalnih ciljeva u komunikaciji. Konverzacijska kompetencija se ne svodi samo na pitanja upotrebe lingvističkih formi za izražavanje posebnih funkcija (**mikrofunkcije**). U interaktivnom delovanju svaka inicijativa nekog od učesnika povlači za sobom neki odgovor i ubrzava ostvarivanje cilja razmene, postupno, iz jedne faze u drugu, od početka pa sve do konačnog zaključka. Kompetentni govornici poseduju sposobnost i znanje za delovanje u ovom procesu. Jednu

makrofunkciju karakteriše interakciona struktura. Može se desiti da se najkompleksnije situacije sastoje od interne strukture čije sekvence predstavljaju makrofunkcije, koje se, u većini slučajeva, organizuju prema formalnom i neformalnom interakcionom društvenom delovanju (**plan**).

a) **Mikrofunkcije** predstavljaju kategorije koje definišu funkcionalnu upotrebu jednostavnih, obično kraćih jezičkih iskaza, obično u toku interaktivnog delovanja. Mikrofunkcije su klasifikovane (Threshold Level 1990) na sledeći način:

- davanje i traženje informacije - identifikovanje, izveštavanje, korigovanje, zahtevanje, odgovaranje;
- izražavanje i otkrivanje stavova – objektivnost (slaganje/neslaganje), poznavanje (znanje/neznanje, sećanje/zaborav, verovatnoća/sigurnost), modalitet (obaveze, neophodnost, sposobnost, dozvola), izrazi htenja (volja, želja, namera, naklonost), emocije (zadovoljstvo/nezadovoljstvo, interesovanje, iznenađenje, nada, razočarenje, zabrinutost, strah, zahvalnost), moralnost (izvinjenje, odobravanje, kajanje, saosećanje);
- ubeđivanje - sugestije, zahtevi, upozorenja, saveti, ohrabrivanje, traženje pomoći, pozivi, ponude;
- uspostavljanje društvenih veza – privlačenje pažnje, obraćanje, pozdravljanje, predstavljanje nekome, nazdravljanje, opraštanje od nekoga;
- strukturiranje diskursa- sastoji se od 28 mikrofunkcija među koje spadaju i započinjanje razgovora, uključivanje u razgovor, završavanje razgovora, itd.;
- korigovanje komunikacije.

b) **Makrofunkcije** podrazumevaju kategorije koje određuju funkcionalnu upotrebu govornog diskursa i pisanog teksta koji se sastoje od (ponekad povećeg) niza rečenica i obuhvataju opisivanje, naraciju, komentarisanje, izlaganje, objašnjavanje, demonstraciju, uputstvo, argumentaciju, ubeđivanje, itd.

c) **Interaktivni plan delovanja** - funkcionalna kompetencija podrazumeva i sposobnost upotrebe plana delovanja (modeli društvene interakcije) koji podržava komunikaciju kao što su modeli verbalne razmene. Aktivnosti interaktivnog delovanja podrazumevaju nizove akcionih struktura od strane učesnika interakcije. Neke

aktivnosti se mogu predstaviti preko sledećih parova: pitanje–odgovor, izjava–slaganje/neslaganje, zahtev/ponuda/izvinjenje–prihvatanje/odbijanje, pozdravi/zdravice–odgovor. Slučajevi trostruke razmene kada se prvi govornik nadovezuje na odgovor sagovornika su veoma česti u praksi. Dvostruke i trostruke razmene replika se odvijaju kao delovi dužih transakcija i interakcija.

Dva kvalitativna činioca koja određuju uspešnu primenu funkcionalne kompetencije su: a) **tečno izražavanje** ili sposobnost jasnog, kontinuiranog izražavanja i savladavanja naizgled bezizlaznih situacija, i b) **preciznost izražavanja** ili sposobnost formulisanja misli i predloga radi postizanja jasnog i smislenog jezičkog izraza.

2.4.6.4. *Strategijska kompetencija*, koju autori ZEROJ-a ne smatraju delom komunikativne kompetencije, razmatra se u delu koji se bavi komunikacijskom upotrebom jezika. Pod stratejskom kompetencijom se podrazumeva upotreba strategija u najširem smislu značenja tog pojma. Naglasak je na komunikacijskim strategijama na koje se ne gleda samo kao način da se nadoknadi nedostatak u jezičkom znanju, već se pod njima podrazumeva korišćenje svih vrsta komunikacijskih strategija. Primena strategija se može uporediti sa primenom metakognitivnih načela planiranja, izvršenja, praćenja i ispravljanja na različite oblike delatnosti – recepciju, interakciju, produkciju i posredovanje (ZEROJ, 2001).

2.4.6.5. *Neverbalna komunikacija* se takođe razmatra u delu koji se bavi komunikacijskom upotrebom jezika i obuhvata *praktične aktivnosti* (upiranje prstom, šakom, upiranje pogleda, demonstracije), zatim *paralingvističke elemente* (govor tela – gestovi, facijalna ekspresija, položaj tela, kontakt očima, proksemički elementi; vanlingvistički elementi kao što su glasovi hm, aha; prozodijski elementi poput visine tona, naglasak, intonacija). Elementi neverbalnog ponašanja poput govora tela i paralingvističkih elemenata se razmatraju i u okviru sociolingvističke kompetencije.

2.5. Eklektički model komunikativne jezičke sposobnosti

Kako su se ciljevi nastave engleskog kao stranog jezika sve više odnosili na osposobljavanje učenika da uspešno učestvuju u interakciji sa pripadnicima drugih društava, tako su i istraživanja primenjenih lingvisti o komponentama komunikativne jezičke sposobnosti postala sve značajnija i više primenljiva za nastavnike praktičare i kreatore nastavnih materijala.

Između modela komunikativne kompetencije koji su prikazani u ovom poglavlju, pri tome naglašavamo modele Canalea i Swainova, Savignonove, model Faercha, Haastupa i Phillipsona, Bachmanov te Bachmanov i Palmerov model komunikativne jezičke sposobnosti, potom i ZEROJ, postoje sličnosti u određenju njenih temeljnih komponenata. Zbog datih sličnosti odlučeno je da se neće poći od jednog određenog modela već će se u procesu oblikovanja konstrukta uvažiti određenja komponenata iz različitih modela.

Komponente komunikativne jezičke sposobnosti, koje su identifikovali autori Canale i Swainova (1980), Faerch, Haastup i Phillipson (1984) i Bachman (1990), zatim Zajednički evropski referentni okvir za jezike, koje će biti dalje ispitivane su: *gramatička kompetencija (odnosno jezička u užem smislu, prema ZEROJ), tekstualna (diskurzivna) kompetencija, pragmatička kompetencija (funkcionalna/ilokutorna i sociolingvistička), strategijska kompetencija, i tečnost u izražavanju*. Naknadno je pridodat elemenat *neverbalna komunikativna sposobnost* koja se u Zajedničkom evropskom okviru razmatra kao neverbalna komunikacija i deo je sociolingvističke kompetencije (paralingvistički pokazatelji i govor tela) ali i komunikacijske upotrebe jezika, a u konstruktu koji je osnova ovog istraživanja akcenat je na praćenju tri parametra i to **pokretima/klimanje glavom, gestikulacija i upravljanje pogleda**.

Takođe je odlučeno da će se ispoljavanje temeljnih znanja i sposobnosti opisanih u modelu komunikativne jezičke sposobnosti pratiti kao *integrisane* i kao *zasebne sposobnosti* u govornoj jezičkoj veštini. O metodologiji istraživanja i njegovim rezultatima biće više reči u narednim poglavljima.

3. PSIHOLOŠKO-PEDAGOŠKI FAKTORI SPOSOBNOSTI KOMUNIKACIJE NA STRANOM JEZIKU

U prethodnom poglavlju je predstavljen razvoj i geneza pojma komunikativne jezičke sposobnosti. Analizirani su parametri jezičkog znanja, zatim strategijska kompetencija kao mentalni kapacitet za implementaciju komponenata jezičke kompetencije u kontekstualizovanoj upotrebi jezika, kao i neurološko/fizički procesi koji su sastavni deo faze izvođenja u okviru jezičkog delovanja (kanali i načini komunikacije).

U ovom poglavlju pokušaćemo da osvetlimo psihološko-pedagoške faktore komunikativne jezičke sposobnosti. Postoje faktori sposobnosti komunikacije na stranom jeziku koji se zasnivaju na psihičkim i pedagoškom procesima i to su samopercepcija, odnosno samoevaluacija sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (zasnovana na psihičkim procesima), strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku (zasnovan na pedagoškim procesima), zatim stavovi učenika o učenju stranog jezika i anksioznost u učenju stranog jezika (zasnovani na psihičkim procesima).

3.1. Samoprocena učenikove sposobnost usmenog izražavanja

U protekle tri decenije samoprocenjivanje¹ je postalo široko rasprostranjena metoda ocenjivanja kako u oblasti obrazovanja i nastave uopšte tako i u nastavi stranih jezika. Prva proučavanja samoprocenjivanja javila su se još sedamdesetih godina dvadesetog veka (Blanche & Merino, 1989; de Saint Leger, 2009) i od tada su postepeno dobijala na značaju postavši jedna od posebnih oblasti proučavanja nastave i učenja stranih jezika.

Samoprocena kao i druge samorefleksivne aktivnosti pretpostavljaju da učenici procenjuju sopstvene sposobnosti na osnovu jasno definisanih zadataka i kriterijuma ocenjivanja. Forme samoprocene mogu da variraju od standardizovanih upitnika (AlFahley, 2004; Patri, 2002; Stefani, 1994) pa do otvorenih neformalnih aktivnosti (vođenje dnevnika, portfolio, itd.) (Cotteral, 2000; Donato & McCormick, 1994). U kontekstu nastave stranih jezika samoprocenjivanje se uglavnom fokusira na vladanje

---

¹ Samoprocenjivanje ili samoprocena od engl. termina *self-assessment* – prim. aut.

jezičkim veštinama, na jezičke sposobnosti i jezičko delovanje u skladu sa postavljenim zadatkom (Douchy et al., 1999; Ross, 2006).

Samoprocenjivanje predstavlja procenu „vrednosti“ sopstvenog jezičkog delovanja i ukazivanje na vrline i slabosti sa ciljem poboljšanja jezičkih veština (Klenowski, 1995, navedeno u Ross, 2006). Dalje, ono može da se definiše i kao bilo koje procenjivanje koje od učenika zahteva da ocene sopstvene jezičke sposobnosti ili jezičko delovanje (Brown, 1998, navedeno u White, 2009:76) i koje obezbeđuje takav pristup u kome učenici ocenjuju sebe u skladu s brojnim kriterijumima ili dimenzijama (Bachman, 2000). Boud (Boud, 1995) je dao jednu prilično sveobuhvatnu definiciju samoprocene koja podrazumeva uključenost učenika i u razvoj kriterijuma ocenjivanja i u procenu do kog stepena postavljeni kriterijumi odgovaraju njihovom radu. Implementirano na ovakav način, samoprocenjivanje predstavlja značajnu aktivnost u procesu učenja bilo da jeste bilo da nije deo učenikovog formalnog ocenjivanja (Boud, 1999) i obuhvata samoprocenu kao ključni element njegovog koncepta održivog procenjivanja učenika (Boud, 2000), odnosno samoprocenu koja zadovoljava sadašnje potrebe učenika i priprema te iste učenike da ostvare svoje buduće potrebe koje se tiču učenja. Za učenike samoprocenjivanje predstavlja prihvatanje odgovornosti za sopstveno učenje i uspešno delovanje.

Kako je samoprocenjivanje proces koji ima mnoge aspekte i zahteva različite veštine, nije lak zadatak odrediti koji su ključni elementi tog procesa. Samoprocenjivanje obuhvata naglašavanje procesa razmišljanja, metakognitivno razmišljanje, samorefleksivno razmišljanje, učenje usmereno ka cilju i stilove učenja koji podrazumevaju refleksiju prošlih događaja, kritičku evaluaciju postojećih veština i planiranju budućih ciljeva (McAlpine, 2000).

U oblasti usvajanja i nastave stranih jezika samoprocenjivanje se obično shvata kao alternativa ocenjivanju učenikove jezičke sposobnosti (de Siant Leger, 2009) tako da su istraživanja uglavnom kvantitativna i bave se validnošću (Bachman & Palmer, 1989; Blanche & Merino, 1989; LeBlance & Painchaud, 1985; Ross, 1998) i pouzdanošću učenikovog samoocenjivanja (AlFalley, 2004; Boud, 1995; Butler & Lee, 2006). Kada govorimo o proučavanjima koja se bave validnošću samoprocenjivanja u okviru komunikativne jezičke sposobnosti (Bachman & Palmer, 1989) značajno je istaći da rezultati ove studije, gde se samoprocenjuju tri sposobnosti – gramatička,

pragmatska i sociolingvistička kompetencija, ukazuju da samoocenjivanje može biti validan i pouzdan način merenja komunikativne jezičke sposobnosti.

Međutim, danas se fokus u istraživanjima polako pomera sa pitanja koja se strogo tiču teorije ocenjivanja ka jednom viđenju ovog konstrukta kao sredstva za motivaciju i podsticanje učenja stranog jezika (Noels, Clement, & Pelletier., 1999; Noels, Pelletier, Clement, & Vallerand., 2000). Čini se da transfer nekih odgovornosti u procesu učenja sa nastavnika na učenika pojačava motivaciju za učenje stranih jezika a samoprocenjivanje jeste sredstvo pomoću kog može doći do ovog transfera. Dalje, istraživanja pokazuju (Noels et al., 2000) da sredina koja podstiče autonomnost učenika utiče i na niži nivo anksioznosti kod istih i povećanu motivaciju za učenje jezika. Tako da samoprocenjivanje postaje spona između povratnih informacija, samorefleksije i autonomije omogućavajući i nastavniku i učeniku da razmišljaju kritički o procesu učenja i da pruže odnosno prime povratne informacije (Cotteral, 2000; Noels et al., 1999).

Za potrebe ispitivanja samopercepcije sposobnosti komuniciranja na stranom jeziku kreiran je instrument Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom (engleskom) jeziku (skraćeno SSUGS).

3.2. Strategije učenja stranih jezika i strategije usmenog izražavanja

Strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku se u teoriji oslanjaju na istraživanja o strategijama učenja stranog jezika. Istraživači u oblasti izučavanja stranih jezika su zainteresovani da utvrde koji faktori utiču na činjenicu da su neki učenici stranih jezika uspešniji od drugih, što ih je navelo da ispituju karakteristike uspešnih učenika stranog jezika (Rubin, 1975). Jedna od tih karakteristika, pored motivacije i spremnosti za učenje stranih jezika, jeste i primena strategija učenja. Pokazalo se da su strategije od velikog značaja kao sredstvo aktivne i samousmeravajuće uključenosti učenika u proces učenja jezika, što je ključalno za razvoj komunikativne kompetencije (O'Malley & Chamot, 1990).

Strategije predstavljaju tehnike ili sredstva koja učenik primenjuje kako bi stekao znanje (Rubin, 1975), specifične radnje koje učenici preduzimaju i tehnike koje primenjuju, često sa namerom, kako bi unapredili veštine na stranom jeziku (Green & Oxford, 1995: 262).

Rubinova je identifikovala sedam strategija učenja stranog jezika (Rubin, 1975) opisujući osobine uspešnog učenika stranog jezika koji je: voljan da pogađa, ima snažnu želju da komunicira i da uči iz procesa komunikacije, nije inhibiran, uvek obraća pažnju na jezičku formu, neprestano vežba jezičke strukture, prati i kontroliše sopstveno usmeno izražavanje kao i govor drugih osoba u interakciji, i svestan je značenja izgovorenog u kontekstu.

Nekako u isto vreme Stern (Stern, 1975, prema: Griffiths, 2004) je definisao deset strategija i to: lični stil učenja, aktivni pristup zadatku, tolerantnost prema stranom jeziku i empatija prema sagovornicima, poznavanje procedura učenja stranog jezika, strategije eksperimentisanja i planiranja u cilju organizovanja stranog jezika u uređen sistem, stalna potraga za značenjem, želja da se jezik praktikuje i da se primenjuje u procesu komunikacije, kritičko samopraćenje upotrebe jezika, sposobnost razvijanja stranog jezika kao odvojenog referentnog sistema.

Carver (1984) je podelio strategije učenja na: 1) strategije koje pomažu u usvajanju pravila stranog jezika, 2) strategije za razumevanje jezičkog delovanja sagovornika, 3) strategije za jezičko delovanje, i 4) strategije za organizovanje učenja. Krajem devete decenije dvadesetog veka uveden je sistem koji ima tri široke kategorije: metakognitivne strategije (koje podrazumevaju razmišljanje o procesu učenja, planiranje učenja, praćenje razumevanja ili usmenog izražavanja, samoprocena nakon završetka procesa učenja), kognitivne (koje se odnose na pojedinačne zadatke i podrazumevaju direktnu manipulaciju i transformaciju nastavnog materijala), i socijalno-afektivne strategije (na primer, kooperativno učenje koje podrazumeva vršnjačku interakciju radi postizanja zajedničkog cilja u učenju) (O'Malley & Chamot, 1990: 8).

Konačno, Oxfordova je ustanovila prihvaćenu klasifikaciju strategija učenja (Oxford, 1989a; Oxford, 2003; Oxford & Burry-Stock, 1995:5):

- 1) *memorijske strategije* – stvaranje mentalnih veza, povezivanje slike i zvuka, podsećanje;
- 2) *kognitivne strategije* – povezivanje novih informacija sa postojećim u dugoročnoj memoriji, i formiranje i revidiranje internih mentalnih modela (rezonovanje, analiziranje, sumiranje, vežbanje);

- 3) *kompensacijske strategije* – pogađanje značenja iz konteksta, upotreba sinonima, upotreba gestikulacije da bi se prenelo značenje, prevazilaženje jezičkih ograničenja u usmenom izražavanju i pisanju;
- 4) *metakognitivne strategije* – evaluacija napredovanja, planiranje jezičkih zadataka, svesno traganje prilika za vežbanje, fokusiranje, praćenje i ispravljanje grešaka;
- 5) *afektivne strategije* – upravljanje osećanjima, motivacijom i stavovima koji se odnose na učenje (smanjenje anksioznosti, samopodsticanje i samonagrađivanje);
- 6) *socijalne strategije* – interakcija sa sagovornicima (postavljanje pitanja, kooperativnost sa izvornim govornicima, kulturološka svesnost).

Ovih šest kategorija je grupisano u 2 opštije: **direktne** – koje obuhvataju memorijske, kognitivne i kompenzacijske strategije, i **indirektne** – koje obuhvataju metakognitivne, afektivne i socijalne strategije.

Na osnovu ove klasifikacije Oxfordova (1989b) je kreirala instrument Strategy Inventory for Language Learning (skraćeno SILL) koja se sastoji od šest podskala i 50 ajtema za merenje strategija učenja stranog jezika (verzija 7.0).

Kako su veštine usmenog izražavanja na stranom jeziku deo veština učenja stranog jezika, strategije usmenog izražavanja predstavljaju esencijalni deo strategija učenja stranog jezika za koju takođe važi klasifikacija opštih strategija koja je ranije navedena. Za potrebe ispitivanja primene strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku kreirana je Skala samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (skraćeno SSUSUI).

3.3. Stavovi u nastavi stranih jezika

Od devedesetih godina dvadesetog veka koncept stavova je prodro i u oblast proučavanja stranog/drugog jezika i zavredio značajnu pažnju od strane lingvista istraživača i nastavnika praktičara. Lingvisti pedagozi su shvatili da učenici stranog jezika u učionicu sa sobom donose i svoje stavove, očekivanja i iskustva (Nykos & Oxford, 1993) pa su započeli sa proučavanjem učenikovih stavova o prirodi učenja stranog jezika u pokušaju da shvate individualne razlike i potencijalne implikacije za proces učenja i za nastavni proces.

U proučavanju stranog jezika termin učenikovi stavovi se naizmenično koristi sa terminom metakognitivno znanje koje predstavlja jedno od tri vidova čovekovog znanja (druga dva se odnose na domensko znanje i socijalno znanje) i odnosi se na učenikova stečena znanja o učenju - o prirodi učenja, samom procesu učenja, čoveku kao učeniku (Wenden, 1999). Pošto i istraživači i nastavnici značajnu pažnju u svom delovanju poklanjaju ulozi učenika u procesu učenja stranog jezika, stoga je i jedna učenička varijabla dobila prominentno mesto u njihovim istraživanjima a to su stavovi učenika o učenju stranog jezika.

Stavovi o učenju stranog jezika se sastoje od opštih pretpostavki koje učenici imaju o sebi kao učenicima, o faktorima koji utiču na učenje jezika i o prirodi učenja stranog jezika (Victori & Lockhart 1995: 224). Neki stavovi su pod uticajem učenikovih prethodnih pozitivnih ili negativnih iskustava (Gaoyin & Alvermann, 1995), a neke oblikuju učenikov kulturološki ili porodični kontekst, dok se negde kao uticaj ispoljavaju individualne razlike kao što su osobine ličnosti (Langston & Sykes, 1997). Bez obzira na poreklo, stavovi prema učenju i percepcije i uverenja koja ih određuju mogu imati značajan uticaj na ponašanje u procesu učenja (Cotterall, 1995) a mogu čak da utiču i da odrede učenikov stav i motivaciju kada je u pitanju učenje stranog jezika (Riley, 1996, navedeno u Bernat, 2004). Jedno od prvih istraživanja o stavovima o učenju stranih jezika sproveo je Anthony Papalia još 1978. godine (Papalia, 1978), mada se Elain Horwitz smatra začetnicom značajnih istraživanja o stavovima o učenju stranih jezika koja je ujedno i autor (Horwitz, 1985, 1988) jednog od najznačajnijih instrumenata za merenje ove problematike a to je Skala učenikovih stavova o učenju stranih jezika (skraćeno SUSUSJ)² koju je koristila za ispitivanje stavova učenika, nastavnika i budućih nastavnika stranih jezika u pet bazičnih oblasti: težina učenja stranog jezika, spremnost za učenje stranog jezika, priroda učenja stranog jezika, strategije učenja i strategije komunikacije, i motivacija za učenje stranog jezika. Sam instrument ne daje kompozitni skor već opisna mišljenja samih učenika o učenju stranih jezika.

---

² Naziv skale na engl. jeziku je Beliefs About Language Learning Inventory (BALLI), ispituje uverenja učenika o učenju stranih jezika, njihova očekivanja i stavove.

3.4. Anksioznost u učenju i nastavi stranih jezika

Anksioznost predstavlja subjektivni osećaj napetosti, strepnje, nervoze i brige i povezana je sa povišenom budnošću autonomnog nervnog sistema (Spielberger, 1983).

Anksioznost se procenjuje sa tri različita aspekta. Dimenzije anksioznosti su:

- anksioznost kao osobina - reč je o opštoj anksioznosti koja predstavlja relativno stabilnu osobinu ličnosti;
- anksioznost kao stanje – odnosi se na svesno opaženo stanje straha kao reakciji na spoljašnji ili unutrašnji stimulus opažen kao opasnost ili pretnja; trenutna/prolazna anksioznost, menja se tokom vremena i varira u intenzitetu;
- situaciono-specifična anksioznost – predstavlja stalnu i višeslojnu prirodu različitih vrsta anksioznosti; mogućnost da se postane anksiozan u određenom kontekstu (testovska anksioznost, matematička anksioznost, jezička anksioznost);

Još šezdesetih godina dvadesetog veka istraživači su pretpostavljali da anksioznost utiče na učenje stranih jezika, a sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog veka je taj odnos i dokumentovan istraživanjima odnosa učenikove anksioznosti i postignutim ocenama (Guiora, 1983); tvrdnjama da anksioznost daje negativni doprinos afektivnom filteru što za posledicu ima slabiju reakciju na lingvistički input kod pojedinca (Krashen, 1982); proučavanjem efekata situacione anksioznosti na usmenu komunikaciju na stranom jeziku pri čemu učenici koji su doživeli anksioznu situaciju su nastojali da prenesu konkretniju poruku u odnosu na učenike koji nisu imali iskustvo situacione anksioznosti (Steinberg & Horwitz, 1986).

Takođe, ranija istraživanja su se bavila uzrocima anksioznosti pa je ustanovljeno da su potencijalni uzroci anksioznosti kod učenja stranih jezika: lična i interpersonalna anksioznost, uverenja učenika o učenju stranog jezika, uverenja nastavnika o učenju stranog jezika, interakcija nastavnik-učenik, nastavne procedure i testiranje (Young, 1991).

Horwitz, Horwitz i Cope (1986, u daljem tekstu Horwitz et al., 1986) su ukazali da istraživanja u oblasti stranog jezika nisu definisala anksioznost koja je specifična za učenje stranog jezika niti su objasnili efekte anksioznosti na učenje stranih jezika u nastavnom kontekstu. Ovi autori su predložili konstrukt situaciono specifične

anksioznosti koga su nazvali *anksioznost u učenju stranih jezika*³ smatrajući da je upravo ova vrsta anksioznosti odgovorna za negativne emotivne reakcije učenika na učenje stranih jezika.

Anksioznost u učenju stranih jezika predstavlja aspekt situaciono-specifične anksioznosti i pojavu koja se odvija u učionici u procesu učenja stranog jezika. Anksioznost u učenju stranih jezika se određuje kao skup samoopažanja, uverenja i ponašanja koja se odnose na učenje stranog jezika u učionici/pedagoškom kontekstu a proističe iz jedinstvene prirode učenja stranih jezika (Horwitz et al., 1986: 128). Ovaj aspekt anksioznosti potiče od inherentne neautentičnosti povezane sa neadekvatno razvijenim komunikativnim sposobnostima na stranom jeziku (Horwitz et al., 1986).

Kako se anksioznost u učenju stranog jezika tiče evaluacije jezičkog delovanja u akademskom i socijalnom kontekstu, korisno je povući paralele između ove vrste anksioznosti i tri sa njom povezane anksioznosti jezičkog delovanja (Horwitz et al., 1986), koje u modelu anksioznosti u učenju stranih jezika dotičnih autora predstavljaju kategorije anksioznosti u učenju stranih jezika:

1) *komunikacijska anksioznost (communication apprehension)* se odnosi na stidljivost koju karakterišu strah i anksioznost da se komunicira sa drugima; strah od komunikacije na stranom jeziku potiče od saznanja pojedinca da će skoro sigurno imati teškoća da razume sagovornike a i da ga sagovornici razumeju (ova vrsta straha se manifestuje teškoćama koje se javljaju u obraćanju u javnosti, u teškoćama u slušanju i razumevanju sagovornika, itd);

2) *testovska anksioznost (test anxiety)* se odnosi na oblik anksioznosti jezičkog delovanja koji potiče od straha od neuspeha; zabrinutost posledicama neadekvatnog jezičkog delovanja na testu ili u okviru drugog oblika evaluacije; zanimljivo je da usmeni test potencijalno provocira istovremeno i testovsku i komunikacijsku anksioznost; smatra se da je ova vrsta anksioznosti jedna od najznačajnijih aspekata negativne motivacije;

3) *strah od negativne evaluacije (fear of negative evaluation)* se određuje kao strah pojedinca od procenjivanja od strane drugih, izbegavanje situacija koje podrazumevaju evaluaciju i očekivanja da drugi mogu da ga procene u negativnom svetlu (Watson & Friend, 1969); ovaj termin je širi od testovske anksioznosti jer nije

---

³ Engl. originalni termin je *Foreign language anxiety* – prim. aut.

ograničen na kontekst testiranja već je primenjiv na bilo koji oblik socijalnog i evaluativnog konteksta (na primer, intervju za posao, usmeno izražavanje na času stranog jezika, itd.).

Mada komunikacijska anksioznost, testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije predstavljaju koncepte korisne za opisivanje anksioznosti u učenju stranog jezika, anksioznost u učenju stranih jezika ipak nije puka kombinacija ovih strahova koji su preneti u kontekst učenja stranih jezika već predstavlja kompleks autopercepcije, uverenja, osećanja i ponašanja koja se odnose na učenje stranog jezika u učionici a potiču iz osobenosti procesa učenja stranih jezika. U skladu sa svojim teorijskim postavkama Horwitz i saradnici (Horwitz, 1986; Horwitz et al., 1986) su razvili instrument za procenu anksioznosti u učenju stranih jezika – Skalu anksioznosti učenika stranih jezika (skraćeno SAUSJ)⁴ koja je postala najčešće korišćeni instrument za ovakvu vrstu ispitivanja.

U narednom poglavlju koji se bavi metodologijom istraživanja u okviru metoda i tehnika istraživanja biće predstavljeni instrumenti-skale, ovde tek navedene, primenjene u ispitivanju i merenju varijabli koje predstavljaju konstrukte predstavljene u teorijskom delu istraživanja.

---

⁴ Naziv skale na engl. jeziku je Foreign Language Classroom Anxiety Scale (FLCAS), ispituje anksioznost kod učenika stranih jezika u nastavnom kontekstu.

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

4.1. Problem i predmet istraživanja

Istraživanje pred nama, pored značenja, geneze i analize pojma komunikativna jezička sposobnost koji su predstavljeni u uvodnom poglavlju, bavi se i ispitivanjem razvoja opšte sposobnosti komunikacije na stranom jeziku struke (engleski jezik u oblasti agronomije, prehrambene tehnologije i agroekonomije) odnosno komunikativne jezičke sposobnosti i njenih elemenata. Takođe, predmet istraživanja je i potencijalni razvoj komunikativne jezičke sposobnosti kao i utvrđivanje fenomena koji na taj razvoj mogu da utiču.

Istraživanje je obavljeno na Agronomskom fakultetu u Čačku, Univerziteta u Kragujevcu u periodu 2007-2010. godine.

4.2. Cilj i zadaci istraživanja

Osnovni cilj našeg istraživanja je utvrditi razvoj veštine usmenog izražavanja studenata koji uče engleski jezik kao strani jezik struke, odnosno razvoj njihove komunikativne jezičke sposobnosti i njenih komponenti kao i interakciju komponenti. Takođe, cilj istraživanja je da kroz posebno kreirane zadatke ustanovimo mogući uticaj određenih obrazovno-demografskih i psihološko-pedagoških faktora na razvoj komunikativne jezičke sposobnosti. Drugim rečima, zadatak nam je da ustanovimo da li su nastavni programi koji su se primenjivali u istraživanju i druge obrazovne i demografske varijable (trajanje instrukcije u oblasti stranog jezika struke, pol ispitanika, ukupno trajanje učenja engleskog kao stranog jezika, prethodna uspešnost u nastavi engleskog jezika manifestovana kao položen ispit na prethodnoj godini studija) uticali na razvoj komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku studenata. Takođe, neophodno je definisati odnose komunikativne jezičke sposobnosti studenata i fenomena koji mogu imati potencijalni uticaj na razvoj komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku poput studentove samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku struke, strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku, stavova studenata o učenju engleskog kao stranog jezika, i anksioznosti u učenju engleskog kao stranog jezika kao i njihove međusobne odnose.

U pripremi eksperimenta važno pitanje sa kojim smo se susreli je bio izbor teme koji je u velikoj meri određen zadatkom koji je postavljen studentima i zamišljenom situacijom, odnosno publikom kojoj se studenti obraćaju kao i opštim znanjem i obrazovanjem ali i znanjem koje su stekli u oblastima stručnih predmeta tokom studija na Agronomskom fakultetu. Drugim rečima, bilo je neophodno pronaći teme koje bi se mogle interpretirati a) publici koja se sastoji od njihovih vršnjaka profesionalno zainteresovanih za datu temu pri čemu je komunikacija neutralna/neformalna, b) (zamišljenoj) publici koja jeste profesionalno zainteresovana za temu a situacija u kojoj se komunikacija odvija jeste formalna, i c) (zamišljenoj) publici koja se sastoji od gledalaca/slušalaca naučno-popularnog programa.

Imajući navedeno u vidu, eksperiment je koncipiran tako da se sastojao od dva zadatka:

1. **Prvi zadatak - Komunikacijska situacija 1** je primenjen na početku eksperimenta. Odnosi se na prezentiranje informacija koje su zasnovane na nastavnom sadržaju u okviru nastavnog programa za svaki od tri navedena smera na Agronomskom fakultetu (Agroekonomija, Tehnologija poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, Opšta agronomija) pa su i teme prilagođene svakom nastavnom programu, pri čemu se studenti obraćaju svojim vršnjacima u neutralno/neformalnoj situaciji (Prilog A, Zadatak 1).

2. **Drugi zadatak** je primenjen na kraju eksperimenta, jedinstven je za sva tri smera studija na fakultetu i odnosi se na prezentiranje informacija o šljivi i malini u dva komunikaciona konteksta (Prilog A, Zadatak 2):

a) **Komunikacijska situacija 2** se odnosi na prezentiranje informacija na međunarodnoj konferenciji o biljnoj proizvodnji dve vrste voća – šljive i maline, ekspertima iz navedenih oblasti pomologije, dakle komunikacioni kontekst je formalan;

b) **Komunikacijska situacija 3** se odnosi na učešće u televizijskom programu i prezentiranje informacija o dve vrste voća – šljivi i malini, širokoj publici - neekspertima, osobama koje pripadaju različitim uzrasnim grupama ili drugim obrazovnim domenima, neobrazovanim osobama, deci, adolescentima, itd.

Kako se uzorak sastojao od 60 ispitanika, a svaki ispitanik imao zadatak koji se sastojao iz tri dela/komunikacijske situacije, jedne na početku eksperimenta i dve na

kraju eksperimenta, dobili smo 180 tekstova za analizu. Svi ispitanici su dobili instrukcije sa neophodnim podacima (Prilog A).

Učesnici eksperimenta su prisustvovali svim prezentacijama u okviru svojih grupa po smerovima. Studentske prezentacije su snimljene video kamerom.

4.3. Varijable u istraživanju

Centralna varijabla u istraživanju je **komunikativna jezička sposobnost** na stranom jeziku.

Naredne četiri kategorije predstavljaju **psihološko-pedagoške faktore** jer se zasnivaju na:

- psihičkim procesima – samopercepcija, odnosno **samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja** na stranom jeziku, **stavovi učenika o učenju stranog jezika**, i **anksioznost** u učenju stranih jezika, i
- pedagoškim procesima – **strategije usmenog izražavanja** na stranom jeziku.

Takođe, varijable značajne za istraživanje su i **obrazovne i demografske varijable** koje obuhvataju:

- nastavne programe koji su se primenjivali u istraživanju,
- trajanje instrukcije na stranom jeziku struke, odnosno godina studija,
- pol ispitanika,
- ukupno trajanje učenja engleskog ako stranog jezika,
- prethodna uspešnost u nastavi engleskog jezika manifestovana kao položen ispit na prethodnoj godini studija.

4.3.1. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku

Komunikativna jezička sposobnost kao koncept koji je prihvaćen u ovom istraživanju zasniva se prevashodno na modelima komunikativne kompetencije (Faerch et al., 1984; Canale & Swain, 1980; Savignon, 1983), modelu komunikativne jezičke sposobnosti (Bachman, 1990) kao i modelu komunikativne jezičke kompetencije iz Zajedničkog evropskog referentnog okvira za učenje, podučavanje i vrednovanje jezika (ZEROJ, 2001)¹.

Model Komunikativne jezičke sposobnost koji ispitujemo, a koji je usvojen u teorijskom delu istraživanja, se sastoji od sledećih elemenata odnosno varijabli:

- **Gramatička kompetencija** - jezička kompetencija u užem smislu obuhvata poznavanje i sposobnost upotrebe *vokabulara*, *gramatike* uključujući i morfologiju i sintaksu, spoznaju i kontrolu značenja (*semantika*), vladanje *fonemsko/grafemskim* kodom;
- **Tekstualna** odnosno **diskurzivna kompetencija** – poznavanje i sposobnost upotrebe kohezivnih sredstava i retoričke organizacije radi stvaranja koherentne jezičke celine (u našem slučaju usmenog teksta);
- **Funkcionalna/ilokutorna kompetencija** – obuhvata adekvatno produkcovanje i razumevanje iskaza u određenom kontekstu odnosno upotrebu govornog diskursa radi ispunjenja posebnih ciljeva u komunikaciji (makrofunkcije, mikrofunkcije);
- **Sociolingvistička kompetencija** - poznavanje i sposobnost primene sociolingvističkih konvencija za izvođenje jezičkih funkcija na prihvatljiv način u datom kontekstu, poznavanje i sposobnost upotrebe jezičkih varijeteta, registra, prirodnih gramatičkih struktura, vladanje kulturološkim referencama, svest o sagovorniku i komunikacionoj situaciji;
- **Strategijska kompetencija** – sposobnost prenošenja glavnih ideja sagovorniku, poznavanje i sposobnost primene komunikacijskih strategija, iniciranje i održavanje interakcije, lakoća promene teme razgovora;

---

¹ U literaturi izvor naveden kao: (2001). The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, Strassbourg: Council of Europe i Cambridge: Cambridge University Press, http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/Framework_EN.pdf

- **Tečnost u izražavanju** - sposobnost da se sa lakoćom i bez oklevanja povežu jedinice govora, odnosno sposobnost jasnog, kontinuiranog izražavanja i savladavanja naizgled bezizlaznih situacija;
- **Neverbalna komunikativna sposobnost** – adekvatno neverbalno ponašanje na stranom jeziku u datom komunikacijskom kontekstu, odnosno upotreba neverbalnih znakova poput facijalne ekspresije, tona glasa, gestovnog ponašanja, klimanja glavom, upravljanje pogleda ka sagovorniku odnosno kontakt očima;
- **Opšta ocena komunikativne sposobnosti na stranom jeziku** – predstavlja kumulativnu ocenu komunikacije na stranom jeziku koja se fokusira na opštu efikasnost komunikacije, adekvatnost obavljenog zadatka, na primene strategija za ispravljanje grešaka, bogatstvo sadržaja, sofisticiranost izraza, napor sagovornika da razume i prati govornika.

4.3.2. Samoprocena učenikove sposobnost usmenog izražavanja na stranom jeziku

Samoprocena učenikovih sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku predstavlja njihovo samopercepiranje sposobnosti uspešne komunikacije na stranom jeziku, odnosno samoevaluaciju istih onih elemenata koji čine komunikativnu jezičku sposobnost na stranom jeziku, uz neke specifičnosti.

Stoga, elementi koje u okviru ove varijable ispitujemo su:

- **samoprocena gramatičke/jezičke kompetencije** - samoprocena pravilne upotrebe gramatičkih oblika, vokabulara, izgovora, akcenta i intonacije;
- **samoprocena tekstualne/diskurzivne kompetencije** - samoprocena primene kohezivnih sredstava u govornom diskursu, odnosno koherentnosti u organizaciji govornog diskursa;
- **samoprocena funkcionalne kompetencije** - samoprocena primene odgovarajućih funkcija jezika;
- **samoprocena sociolingvističke kompetencije** - samoprocena upotrebe odgovarajućeg registra, prirodnost jezika, pravila pristojnog ponašanja;
- **samoprocena komunikacijske/strategijske kompetencije** – samoprocena poznavanja i sposobnosti primene komunikacijskih strategija, iniciranja i održavanja interakcije, brze promene teme razgovora;

- **samoprocena tečnosti u izgovoru** - samoprocena sposobnosti jasnog, kontinuiranog izražavanja;
- **samoprocena neverbalne komunikacije** - samoprocena primene neverbalnih oblika komunikacije (gestova, mimike, itd.);
- **samoprocena dinamičkog faktora** - samoprocenu motivacije za komunikacijom na stranom jeziku kao i prisustva i nivoa anksioznosti u komunikacionoj situaciji.

4.3.3. Strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku

Strategije predstavljaju tehnike ili sredstva koja učenik primenjuje kako bi stekao znanje (Rubin, 1975), specifične radnje koje učenici preduzimaju i tehnike koje primenjuju, često sa namerom, kako bi unapredili veštine na stranom jeziku (Green & Oxford, 1995: 262). Strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku se u teoriji oslanjaju na strategije učenja stranog jezika.

Na osnovu klasifikacije strategija učenja (Oxford, 1989a; Oxford, 2003; Oxford & Burry-Stock, 1995), što je objašnjeno u teorijskom delu istraživanja, definisane su i varijable strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku. To su:

- **memorijske strategije** – stvaranje mentalnih veza, povezivanje slike i zvuka, podsećanje;
- **kognitivne strategije** – povezivanje novih informacija sa postojećim u dugoročnoj memoriji, i formiranje i revidiranje internih mentalnih modela (rezonovanje, analiziranje, sumiranje, vežbanje);
- **kompensacijske strategije** – pogađanje značenja iz konteksta, upotreba sinonima, upotreba gestikulacije da bi se prenelo značenje, prevazilaženje jezičkih ograničenja u usmenom izražavanju i pisanju;
- **metakognitivne strategije** – evaluacija napredovanja, planiranje jezičkih zadataka, svesno traganje prilika za vežbanje, fokusiranje, praćenje i ispravljanje grešaka;
- **afektivne strategije** – upravljanje osećanjima, motivacijom i stavovima koji se odnose na učenje (smanjenje anksioznosti, samopodsticanje i samonagrađivanje);

- **nastavne aktivnosti** – procena težine vežbi usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika i samoprocena uspešnosti u izvođenju zadataka usmenog izražavanja.

4.3.4. Stavovi učenika o učenju stranih jezika

Učenički stavovi se odnose na učenikova stečena znanja o učenju - o prirodi učenja, samom procesu učenja, čoveku kao učeniku i mogu se podeliti u pet bazičnih oblasti koje ujedno predstavljaju elemente/varijable koje pratimo u istraživanju:

- **težina učenja stranog jezika**
- **spremnost za učenje stranih jezika**
- **priroda učenja stranih jezika**
- **strategije učenja i strategije komunikacije**
- **motivacija za učenje stranog jezika i očekivanja učenika od učenja stranih jezika.**

4.3.5. Anksioznost u učenju stranih jezika

Anksioznost u učenju stranih jezika potiče od inherentne neautentičnosti povezane sa neadekvatno razvijenim komunikativnim sposobnostima na stranom jeziku (Horwitz et al., 1986). Anksioznost u učenju stranih jezika predstavlja situaciono-specifičnu anksioznost koja obuhvata sledeće aspekte:

1) *komunikacijska anksioznost (communication apprehension)* se odnosi na stidljivost koju karakterišu strah i anksioznost da se komunicira sa drugima; strah od komunikacije na stranom jeziku potiče od saznanja pojedinca da će skoro sigurno imati teškoća da razume sagovornike a i da ga sagovornici razumeju (ova vrsta straha se manifestuje teškoćama koje se javljaju u obraćanju u javnosti, u teškoćama u slušanju i razumevanju sagovornika, itd);

2) *testovska anksioznost (test anxiety)* se odnosi na oblik anksioznosti jezičkog delovanja koji potiče od straha od neuspeha; smatra se da je ova vrsta anksioznosti jedna od najznačajnijih aspekata negativne motivacije;

3) *strah od negativne evaluacije (fear of negative evaluation)* se određuje kao strah pojedinca od procenjivanja od strane drugih, izbegavanje situacija koje

podrazumevaju evaluaciju i očekivanja da drugi mogu da ga procene u negativnom svetlu; termin je primenjiv na bilo koji oblik socijalnog i evaluativnog konteksta (na primer, intervju za posao, usmeno izražavanje na času stranog jezika, itd.).

4.3.6. Nastavni programi i druge obrazovno-demografske varijable

Ispitanici su podeljeni u 4 istraživačke grupe prema **nastavnom programu koji se primenjavao**, nastavnim sadržajima i aktivnostima:

1) **Istraživačka grupa I – komunikacijski pristup u učenju stranog jezika struke**; ovu istraživačku grupu čine studenti na smeru Agroekonomija na III i IV godini studija (12 studenta); ova grupa je slušala engleski kao strani jezik u I, II, i III godini studija.

Nastavni program u Istraživačkoj grupi I obuhvata kombinaciju programa orijentisanog na sticanje jezičkih sposobnosti i strategija (čitanje za akademske potrebe, poslovna korespondencija, otkrivanje suštine teksta, odvajanje glavnih od dodatnih informacija, itd.), ali i na razvijanje kognitivnih i komunikativnih sposobnosti i strategija (razvijanje sposobnosti razumevanja pisanog teksta, usmene prezentacije sa kontrolom mimike i gestikulacije, razumevanja sagovornika u interakciji, veštine pisanja) uz jak uticaj pristupa učenju koji je orijentisan ka zadatku (putem različitih nastavnih tehnika kao što su klasifikacija, kategorizacija, sistematizacija znanja i informacija; tumačenje tabela i šematskih prikaza; diskusije, simulacije, igranje uloga, studije slučajeva, analiza slučajeva, rešavanje problema, pregovaranje, dogovaranje, rešavanje konfliktnih situacija, itd.) i sadržaju koji je karakterističan za datu struku (u ovom slučaju kombinacija ekonomsko/poslovne i agronomске struke). Program je zasnovan na principima razvoja integrisanih veština i sistema kao i na podsticanju samostalnog učenja studenata.

Nastavni program za ispitanike ove istraživačke grupe u I i II godini studija je bio istovetan kao program istraživačke grupe II.

2) **Istraživačka grupa II – pristup učenju stranog jezika struke zasnovan na sadržaju** uz intenzivan razvoj veštine čitanja na stranom jeziku; u ovoj istraživačkoj grupi su studenti Opšteg smera i smera Agroekonomija na II godini studija (13 studenata); studenti u ovoj istraživačkoj grupi su pratili nastavu stranog jezika u I i II godini studija;

Nastavni program u Istraživačkoj grupi II je organizovan oko nastavnog sadržaja karakterističnog za agronomsku struku (tematika se odnosi na proizvodnju ratarskih, povrtarskih i voćarskih proizvoda kao i na stočarsku proizvodnju) ali je orijentisan i na ovladavanje procesima učenja jezika i konkretne naučne discipline. Takođe je, u izvesnoj meri, primenjen i program razvoja određenih sposobnosti (čitanje za akademske potrebe, sposobnosti otkrivanja suštine teksta, razvijanje sposobnosti razumevanja pisanog teksta, i, sporadično, razvijanje sposobnosti usmene prezentacije).

3) Istraživačka grupa III – pristup učenju stranog jezika struke zasnovan na procesima učenja stranog jezika a uključuje i nastavu zasnovanu na sadržaju; ovu grupu čine studenti na smeru Tehnologija poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda na II godini studija (13 studenata); studenti u ovoj istraživačkoj grupi su pratili nastavu stranog jezika u I i II godini studija.

Nastavni program u Istraživačkoj grupi III je orijentisan i na ovladavanje procesima učenja jezika i konkretne naučne discipline ali je organizovan i oko nastavnog sadržaja karakterističnog za tehnologiju prerade poljoprivrednih proizvoda (na primer, aditivi u ishrani, termička obrada, prerada pojedinih namirnica biljnog i životinjskog porekla, kvarenje i konzerviranje prehrambenih proizvoda, itd.).

4) Istraživačka grupa IV – ciklični nastavni program razvoja integrisanih veština za studente niskog nivoa vladanja stranim jezikom; u ovoj istraživačkoj grupi su studenti II godine Opšteg smera, smera Agroekonomija i smera Tehnologija poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (22 studenta); studenti u ovoj istraživačkoj grupi su pratili nastavu stranog jezika u I i II godini studija. Za Istraživačku grupu IV je karakteristično to što su ispitanici na I (prethodnoj) godini studija i do početka eksperimenta pohađali nastavu koncipiranu za osnovni, niži srednji i srednji nivo učenja engleskog jezika (5 ispitanika uopšte nisu učili engleski jezik, dok su ostali imali nizak nivo znanja – takozvani false beginners). Ovu istraživačku grupu čine 7 studenata Opšteg smera, 3 studenta na smeru Agroekonomija i 12 studenata na smeru Tehnologija poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Nastavni program na drugoj godini studija od početka eksperimenta odgovara nastavnom programu II i III istraživačke grupe. No, ono što je *differentia specifica* Istraživačke grupe IV upravo jeste prethodno iskustvo učenja engleskog jezika do početka eksperimenta - nastava koncipirana za osnovni, niži srednji i srednji nivo učenja

engleskog jezika, kao što je već napomenuto. Osnovni nastavni program se odnosi na sticanje znanja gramatike i vokabulara po principu vođenog otkrivanja pravila na osnovu datih primera, a vokabular je prezentiran kroz individualne lekseme i kolokacije tako da reflektuje primenu znanja u svakodnevnoj komunikacijskoj situaciji. Nastavni program je cikličan (izuzev na elementarnom nivou učenja, jer je učenicima na nižim nivoima vladanja jezikom korisnije da savladaju određene, programom definisane jezičke sekvence) tako da se različiti aspekti jezika (gramatičke kategorije – vremena, modalni glagoli, vokabular ili funkcije jezika) prezentiraju više puta na istom nivou učenja. Vežbaju se veštine čitanja (razumevanje pročitanoog teksta), aktivnog slušanja, usmenog izražavanja, i često pisanja na način koji učenike priprema za integraciju u realni komunikacijski kontekst. Na izgovor se pažnja usmerava kada god to gramatičko/leksički elementi jezika zahtevaju sa fokusom na akcenat reči, rečenice i na intonaciju.

Ostale obrazovne i demografske varijable su detaljnije obrađene u opisu uzorka i odnose se na:

- ukupno trajanje instrukcije u okviru stranog jezika struke, odnosno godinu studija - ispitanici su studenti na četvrtoj godini studija (pohađaju osmi semestar iz predmeta strani jezik), trećoj (pohađaju šesti semestar iz predmeta strani jezik) i drugoj (pohađaju četvrti semestar nastave iz predmeta strani jezik);
- pol ispitanika – muški/ženski;
- ukupno trajanje učenja engleskog kao stranog jezika – od prvog/trećeg/petog razreda osnovne škole, od prvog razreda srednje škole, od početka studija na fakultetu, itd.)
- prethodna uspešnost u nastavi manifestovana kao položen ispit iz predmeta engleski jezik iz prethodne godine studija.

4.4. Hipoteze

Osnovna je pretpostavka da se adekvatnim razvojem jezičke komunikativne sposobnosti kod studenata stranog stručnog jezika poboljšava uspešnost njihove interakcije u realnoj komunikacionoj situaciji i da se povećava efikasnost odgovora na zahteve koje sama struka postavlja.

Takođe, pretpostavka je i da nastavni programi koji se primenjuje i obrazovne i demografske varijable imaju uticaja na nivo i razvoj komunikativne jezičke sposobnosti kao i varijable kao što su samopercepcija sposobnosti usmenog izražavanja, strategije usmenog izražavanja, stavovi o učenju stranih jezika i anksioznost u učenju stranih jezika.

4.5. Metode i tehnike istraživanja

Metode istraživanja obuhvataju analizu nastavnih sadržaja, materijala i nastavnih aktivnosti (predstavljene u okviru varijable nastavni programi) i empirijsko istraživanje razvoja komunikacionih veština na stranom jeziku struke primenom različitih instrumenata ispitivanja poput upitnika, skala procene, usmenih prezentacija na stranom jeziku ispitanika u različitim socijalnim i komunikacijskim situacijama.

Prvi nivo analize je urađen primenom instrumenata kojima je izvršeno kvalitativno i kvantitativno merenje varijabli u istraživanju, i obuhvata sledeće instrumente:

- **Opšti upitnik** (Prilog B, Instrument 1) – kreiran za potrebe istraživanja koga su ispitanici popunili pre početka samog eksperimenta, a čiji su rezultati predstavljeni u opisu i analizi uzorka;
- **Skala komunikativne jezičke sposobnosti** (Prilog B, Instrument 2) – kvalitativno-kvantitativni instrument za ocenjivanje ukupne komunikativne sposobnosti i njenih komponenti kod studenata kreiran za potrebe istraživanja; instrument je primenjen na digitalizovanom snimljenom materijalu (usmene prezentacije studenata) koji je prosleđen evaluatorima na procenu;
- **Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti** na stranom jeziku (Prilog B, Instrument 3) – kvalitativno-kvantitativno merenje sopstvenih sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku kreirano za potrebe istraživanja;
- **Skala samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja** na stranom jeziku (Prilog B, Instrument 4) – kvantitativni instrument koji ispituje samoprocenu primene strategija usmenog izražavanja kod učenika stranih jezika,

a nastala je kao prilagođena verzija Skale strategije učenja stranih jezika², Oxford, 1989b);

- **Skala učenikovih stavova o učenju stranih jezika** (Prilog B, Instrument 5) – kvantitativni instrument koji predstavlja na srpski jezik prevedenu verziju Skale učenikovih stavova o učenju stranih jezika³, Horwitz, 1985, 1988);
- **Skala anksioznosti učenika u učenju stranih jezika** (Prilog B, Instrument 6) - kvantitativni instrument koji predstavlja na srpski jezik prevedenu verziju Skale anksioznosti učenika stranih jezika⁴ (Horwitz et al., 1986).

Podaci prikupljeni uz pomoć navedenih instrumenata analizirani su korišćenjem statističkog paketa SPSS 13.0, a predstavljeni su rezultati deskriptivne analize, analize varijanse kao i rezultati analize međusobnih odnosa primenjenih instrumenata (korelaciona analiza).

Drugi nivo obrade podataka podrazumeva proces dekodiranja. **Usmene prezentacije** studenata, a prema zadacima opisanim u prethodnom poglavlju (odjeljak 3.2. Cilj i zadaci istraživanja), su snimljene video kamerom a njihov sadržaj je ortografski transkribovan (Prilog D). Nije postojala potreba za mukotrpnom fonetskom transkripcijom (sa detaljima intonacije i ritma) pošto su evaluatori prilikom ocenjivanja materijala imali na raspolaganju snimljeni materijal. Stoga smo se odlučili za ortografsku transkripciju sa konvencionalnom interpunkcijom (tačka, zarez, znak pitanja, znak uzvika) koja mogu da prenesu intonacionalna obeležja govornog teksta. Na pojedinim mestima smo uvodili posebne znake. Znak “/ “ smo stavljali tamo gde smo na osnovu značenja mogli da zaključimo da je iskaz završen ali nismo pronašli odgovarajuća intonaciona obeležja da bismo stavili tački. Znak (xxx) je korišćen u situacijama kad je deo iskaza bio nerazumljiv (nerazgovetan izgovor govornika, buka koja je dolazila izvan učionice, saobraćajna buka, itd.). U situacijama kada je govornik pravio greške u izgovoru ili naglasku, korišćena je fonetska transkripcija. Fonetska transkripcija je korišćena i kada govornik koristio/la termine koji vode poreklo iz govornikovog maternjeg (srpskog) jezika (na primer, vlastita imena, toponimi, sorte čiji su nazivi međunarodno prihvaćeni), što je posebno naglašeno. Takođe, u zagradama su

---

² Engl. termin *Strategy Inventory for Language Learning (SILL)* – prim. aut.

³ Engl. termin *Beliefs About Language Learning Inventory (BALLI)* – prim. aut.

⁴ Engl. termin *Foreign Language Classroom Anxiety Scale (FLCAS)* – prim. aut.

naznačene situacije u kojima je govornik bio pod uticajem transfera iz maternjeg jezika (korišćenje reči srpskog jezika, naročito veznika).

U nastavku biće predstavljena **opis instrumenata** osim Opšteg upitnika (Prilog B, Instrument 1) koji će biti predstavljen u opisu uzorka i Usmenih prezentacija koje su već opisane u okviru zadataka istraživanja (a čiji su transkripti dati u Prilogu D).

4.5.1. Skala komunikativne jezičke sposobnosti

Geneza instrumenta: Na nastanak same Skale komunikativne jezičke sposobnosti najveći uticaj su imale Bachmanove postavke kao i Zajednički evropski referentni okvir za učenje, podučavanje i vrednovanje jezika (ZEROJ)⁵. U ovom odlomku definisane su varijable Skale komunikativne jezičke sposobnosti, odnosno ono što se ispituje i meri u okviru svake varijable. Na osnovu datih odrednica za svaku varijablu je kreirana podskala za koju je dat referentni okvir. Sledeće varijable su uzete u razmatranje: gramatička kompetencija, tekstualna kompetencija, funkcionalna kompetencija, sociolingvistička kompetencija, strategijska kompetencija, tečnost u izražavanju i neverbalna komunikativna sposobnost. Na kraju je definisana i opšta komunikacijska sposobnost kao kumulativni elemenat.

1) **Gramatička kompetencija** (u tradiciji Canalea i Swainove, Savignonove i Bachmana), odnosno *jezička kompetencija* u svom užem značenju (prema Zajedničkom evropskom referentnom okviru za jezike), kao što je u teorijskom delu već rečeno, predstavlja poznavanje i sposobnost upotrebe jezičkih formi pomoću kojih se mogu formulirati pravilno strukturirane jezičke poruke i obuhvata poznavanje i sposobnost upotrebe *vokabulara*, sposobnost razumevanja i izražavanja značenja produkcijom i razumevanjem pravilno formiranih fraza i rečenica prema pravilima datog jezika odnosno *gramatičku kompetenciju u užem smislu* a koja obuhvata morfologiju i sintaksu, spoznaju i kontrolu značenja reči odnosno *semantičku kompetenciju*, znanja i sposobnosti opažanja i produkcije fonema, akcenta, tona, kao i prozodijskih elemenata – intonacija, ritam, skraćivanje samoglasnika, itd., odnosno *fonološku kompetenciju*, i vladanje *grafemskim* kodom (grafologija se odnosi na bilo koji aspekt forme ili

---

⁵ Engl. termin Common European Reference Framework for Languages, odnosno Zajednički evropski referentni okvir za jezike (CERFL) – prim. aut.

pojavnosti teksta koji modifikuje značenje istog na bilo koji način – grafološke osobine teksta mogu da determinišu suptilne i značajne aspekte poput žanra i ideologije).

Podskala koja je kreirana za ispitivanje i merenje ove komponente oslanja se u najvećoj meri na skalu gramatičke kompetencije i skalu vokabulara autora Bachmana i Palmera (1983, prikazano u: Bachman, 1990: 326-327) ali i na podskale gramatičke kompetencije i vokabulara iz Zajedničkog evropskog referentnog okvira za jezike. Bachmanova i Palmerova skala gramatičke kompetencije u užem smislu (sintaksa i morfologija) je sedmostepena skala koja meri opseg i tačnost primene morfoloških i sintaksičkih struktura, a skala vokabulara je petostepena skala koja meri sposobnost upotrebe vokabulara u komunikativnoj situaciji. ZEROJ podskala gramatičke kompetencije (sintaksa i morfologija) je šestostepena skala koja meri gramatičku tačnost. U Skali komunikativne jezičke kompetencije koju smo kreirali za ovo istraživanje modifikovane su podskale iz oba ova izvora tako da smo dobili petostepenu skalu Lykertovog tipa, pogodnu za statističku obradu i analizu (deskriptivnu analizu, analizu varijanse i korelacionu analizu) i upoređivanje sa ostalim instrumentima koji se koriste u istraživanju, u kojoj smo zadržali i elemente opsega, tačnosti i vladanja gramatičkim strukturama (morfologija i sintaksa). Što se tiče podskale koja meri vladanje vokabularom, oba izvora svojim podskalama mere opseg primene vokabulara pri čemu Bachman-Palmerova skala vokabulara jeste petostepena a ZEROJ podskala vokabulara šestostepena skala. Obe navedene podskale su modifikovane i svedene na petostepenu i uključene u jedinstvenu skalu gramatičke kompetencije u širem smislu koja pored morfologije, sintakse i vokabulara meri i fonološku sposobnost čiji su opisi preuzeti iz ZEROJ podskale (koja već jeste petostepena skala) i prilagođeni potrebama našeg istraživanja.

2) **Tekstualna kompetencija** (Bachman, 1990), odnosno **diskurzivna kompetencija** (kako je imenuju Canale i Swainova, Savignonova, odnosno Zajednički evropski referentni okvir za jezike) pretpostavlja poznavanje konvencija za povezivanje dva ili više iskaza kako bi se formirala koherentna jezička celina (pisani ili govorni tekst) prema pravilima kohezije i retoričke organizacije.

Podskala koja je kreirana za ispitivanje i merenje ove komponente u našem istraživanju uglavnom se oslanja na skalu pragmatičke kompetencije i njenu petostepenu podskalnu za merenje sposobnosti primene kohezivnih elemenata u tekstu

autora Bachmana i Palmera (1983, prema Bachman, 1990: 326-327) ali i na šestostepenu podskalu za merenje sposobnosti primene kohezije i koherentnosti u kreiranju teksta iz Zajedničkog evropskog referentnog okvira za jezike (2001). Podskala tekstualne kompetencije, koja je kreirana kao deo Skale komunikativne jezičke sposobnosti, sadrži i elemente kohezivnosti i koherentnosti zasnovane na ova dva pomenuta izvora ali i pridodate elemente opsega sposobnosti organizacije teksta, i modifikovana je tako da smo zadržali petostepenu strukturu pogodnu za dalje analize neophodne u ovom istraživanju.

3) *Ilokutorna kompetencija* (Bachman, 1990) predstavlja sposobnost da se na adekvatan način proizvede i razume iskaz u određenom kontekstu, odnosno **funkcionalna kompetencija** (Bachman 1990; Zajednički evropski referentni okvir za jezike, 2001) podrazumeva upotrebu govornog diskursa i pisanih tekstova za ispunjenje posebnih funkcionalnih ciljeva u komunikaciji obuhvatajući *mikrofunkcije* (davanje i traženje informacija, izražavanje stavova, ubeđivanje, uspostavljanje društvenih veza, korigovanje komunikacije), *makrofunkcije* (opisivanje, naraciju, komentarisanje, izlaganje, objašnjavanje, itd.) i interaktivni plan delovanja (modeli društvene interakcije – parovi aktivnosti kao što su pitanje–odgovor, izjava–slaganje/neslaganje, itd.).

Podskala koje je kreirana za ispitivanje i merenje ove komponente oslanja se na podskalu datu u Zajedničkom evropskom referentnom okviru za strane jezike (2001) i predstavlja petostepenu je skalu Lykertovog tipa čiji deskriptori ukazuju na sposobnost primene funkcija i odabira adekvatnih jezičkih oblika kako bi se funkcije jezika (Bachman, 1990; ZEROJ, 2001) operacionalizovale.

4) **Sociolingvistička kompetencija** podrazumeva sociokulturološka pravila upotrebe jezika i diskursa. Ne odnosi se samo na pravilnost forme i značenja u produkovanju i razumevanju jezičkih izraza u različitim sociolingvističkim kontekstima u zavisnosti od kontekstualnih činilaca kao što su status učesnika u procesu komunikacije, namere i ciljevi interakcije, i konvencionalne norme same interakcije (Canale & Swain, 1980; Faerch, Haastруп and Phillipson, 1984). Ona prevazilazi granice jezičkih oblika i predstavlja interdisciplinarnu oblast koja se bavi ispitivanjem društvenih pravila upotrebe jezika pri tom podrazumevajući i poznavanje socijalnog konteksta u kome se jezik koristi, odnosno koje su uloge učesnika komunikacije, koju informaciju dele i koja je funkcija interakcije, što se određuje i terminom

sociokulturološka kompetencija (Sauvignon, 1983). Poznavanje sociolingvističkih konvencija za izvođenje jezičkih funkcija na prihvatljiv način u datom kontekstu Bachman (1990) je objasnio kvalitetima poput osetljivosti na dijalekte i varijetete jezika, osetljivosti na registar, osetljivosti na prirodnost jezika, sposobnost interpretiranja kulturoloških referenci i stilskih figura. Zajednički evropski referentni okvir za jezike (ZEROJ, 2001) je ovom značenju pojma (posedovanje znanja i veština za odgovarajuću upotrebu jezika u društvenom kontekstu) dodao sledeće aspekte: jezički elementi koji označavaju društvene odnose, zatim pravila pristojnog ponašanja, izrazi narodne mudrosti, razlike u registru, zatim dijalekti i naglasci.

Podskala koje je kreirana za ispitivanje i merenje ove komponente zasnovana je na dve podskale – kombinovanoj trostepenoj-četvorostepenoj skali sociolingvističke kompetencije (Bachman & Palmer, 1983, prikazano u Bachman, 1990: 328) koja posebno meri elemente registra (četvorostepena struktura), prirodnost jezika i upotrebu kulturoloških referenci (druga dva elementa imaju trostepenu strukturu). Ove podskale su modifikovane u petostepenu skalu Lykertovog tipa a dodat je i elemenat svesnosti o postojećem komunikacijskom kontekstu.

5) **Strategijska kompetencija** obuhvata verbalne i neverbalne komunikativne strategije koje se prizivaju u pomoć kako bi se kompenzovao prekid komunikacije nastao usled nedovoljnog jezičkog znanja ili postojanja varijabli u jezičkom ponašanju (Canale & Swain, 1980: 30; Faerch et al., 1984) ali i podrazumeva komunikacione strategije koje se koriste kako bi se poboljšala efikasnost komunikacije (Sauvignon, 1983; Swain, 1984: 189). Strategijska kompetencija je sposobnost da se izaberu efikasni načini izvođenja komunikacionog čina koji, pak, omogućavaju slušaocu/čitaocu da identifikuje govornikovu/piščevu nameru (Yule & Tarone, 1990: 179-194). Prema Bachmanu (1990), strategijska kompetencija je izdvojena iz komunikativne odnosno jezičke kompetencije i služi izvršnoj funkciji donošenja konačne odluke o tome šta će biti izgovoreno i na koji način kao i o drugim produktivnim i receptivnim sredstvima za postizanje i prenošenje značenja; obuhvata tri faze – planiranje, izvođenje i fazu procene. U Bachmanovom modelu komunikativne jezičke sposobnosti, osobine govornika ulaze u interakciju sa kontekstom pomoću opšte strategijske kompetencije govornika pri čemu govornik: a) *procenjuje* kakva je situacija u kojoj se interakcija odvija, b) *planira* adekvatan odgovor na datu situaciju i c) *sprovodi* svoje planove

imajući na umu promenljivu dinamiku konteksta. Strategijska kompetencija podrazumeva primenu komunikacijskih strategija (redukcione strategije, strategije postignuća – Faerch & Kasper, 1984, navedeno u Ellis, 1986: 184-185). Zajednički evropski referentni okvir za jezike, slično kao i Bachman, uopšte ne razmatra strategijsku kompetenciju kao deo komunikativne kompetencije već u okviru komunikacijske upotrebe jezika i naglasak je na komunikacijskim strategijama na koje se ne gleda samo kao način da se nadoknadi nedostatak u jezičkom znanju, već se pod njima podrazumeva korišćenje svih vrsta komunikacijskih strategija u smislu primene metakognitivnih načela planiranja, izvršenja, praćenja i ispravljanja na različite oblike delatnosti – recepciju, interakciju, produkciju i posredovanje.

Podskala za ispitivanje i merenje ove komponente zasnovana je na skali za ocenu sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku razrađene u okviru CASE (the Cambridge Assessment of Spoken English) projekta (1989-1990), koja predstavlja adaptiranu verziju modela Canale i Swainove zasnovanu na modelu sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku koji ima dve osnovne komponente – **jezičku kompetenciju**, koja obuhvata gramatičku (sintaksa, morfologija, vokabular, izgovor), diskurzivnu (retorička organizacija, kohezija i koherentnost) i pragmatičku kompetenciju (osetljivost na ilokuciju, odnosno adekvatna primena govornih činova), i **strategijsku kompetenciju** (interakcioni obrasci, interakcione veštine, neverbalni elementi interakcije). Pošto smo za ovako tretirane elemente jezičke kompetencije koristili i druge izvore, iz CASE skale (Milanovic, Saville, Pollit, & Cook, 1996: 32) smo preuzeli petostepenu podskalu Komunikacione strategije i interakcija i četvorostepenu podskalu Podrška od strane sagovornika koju smo adaptirali u petostepenu, tako da novonastala podskala za strategijsku kompetenciju koja je kreirana za naše istraživanje jeste petostepena skala koja meri primenu komunikacijskih strategija, sposobnost interakcije i podršku od strane sagovornika.

6) **Tečnost u izražavanju** predstavlja sposobnost da se sa lakoćom i bez oklevanja povežu jedinice govora i obuhvata semantičku tečnost, leksičko-sintaksičku tečnost i artikulaturnu tečnost (Faerch et al., 1984, prema Hedge, 2000: 54). U okviru Zajedničkog evropskog referentnog okvira za jezike kao dva činioca koja određuju uspešnu primenu funkcionalne kompetencije definišu se tečno izražavanje, ili

spособnost jasnog, kontinuiranog izražavanja, i preciznost izražavanja ili sposobnost formulisanja misli i predloga radi postizanja jasnog i smislenog jezičkog izraza.

Podskala za ispitivanje i merenje ove komponente zasnovana je na šestostepenoj podskali Zajedničkog evropskog referentnog okvira za jezike koja meri tečnost u usmenom izražavanju a koja je adaptirana u petostepenu podskalu Lykertovog i sadrži opise za semantičku tečnost, leksičko-sintaksičku tečnost i artikulaturnu tečnost.

7) **Neverbalna komunikacija** predstavlja glasovne i neglasovne aspekte ponašanja kojom se prenose emocionalna stanja i stavovi i pomoću koje se reguliše međuljudska interakcija, a kanali neverbalne komunikacije obuhvataju vizuelnu komunikaciju, facijalnu ekspresiju, govor tela, lični prostor, paralingvističke elemente (visinu, naglasak, vremenski raspored i pauze, pogreške u govoru kao što je zamuckivanje, glasovi na "aaa", "hm"). ZEROJ ne razmatra neverbalno ponašanje u okviru komunikativne odnosno jezičke kompetencije, već u okviru komunikacijske upotrebe jezika.

Okvir komunikativne kompetencije koji prepoznaje značaj neverbalne sposobnosti bi trebalo da se fokusira na neverbalno ponašanje koje je blisko integrisano sa usmenim izražavanjem. Model komunikativne jezičke sposobnosti (Bachman, 1990) se može preneti na neverbalno ponašanje i koristiti kao okvir za učenje i merenje/testiranje neverbalne komunikacije. Komponenta jezičke kompetencije ovog modela se može primeniti na neverbalnu tekstualnu sposobnost i neverbalnu sociolingvističku sposobnost, a strategijska kompetencija „pokriva“ neverbalnu strategijsku sposobnost.

Podskala za ispitivanje i merenje **neverbane komunikacijske sposobnosti** nastala je prateći Bachmanov konstrukt komunikativna jezička sposobnost (iako je Bachman sam a i zajedno sa Palmerom uglavnom zanemarivao neverbalno ponašanje u testiranju jezika), termin koji smo inače usvojili kao polazište našeg istraživanja, tako što se tekstualna sposobnost/kompetencija u neverbalno ponašanje transponuje na taj način što se prati primena 2 elementa – klimanje glavom i upiranje pogleda sa aspekta frekventnosti i primerenosti, a strategijska sposobnost se transponuje u neverbalno ponašanje na taj način što se prati gestikulacija sa aspekta kompenzacije jezičkih manjkavosti i primerenosti socijalnom kontekstu. Elementi i opis podskale adaptirani su

na osnovu NOVA⁶ skale (Jungheim, 2001). Kako sociolingvistička neverbalna sposobnost predstavlja sposobnost interpretacije gestova (što inače varira od jednog do drugog kulturološkog konteksta) ona je u našoj skali izostavljena jer se odnosi na sposobnost ocenjivača a ne na neverbalnu sposobnost ispitanika.

Klimanje glavom je važan neverbalni element koji služi kao povratna informacija o tome da li je komunikacija uspešna ili ne. Izvorni govornici engleskog jezika (na primer, Amerikanci) će daleko ređe klimati glavom od recimo govornika kojima je engleski jezik strani (na primer, Japanaca). Izvorni govornici engleskog jezika će frekventno klimanje glavom smatrati iritirajućim i kao izraz nestrpljenja, na osnovu čega vidimo da je ovaj elemenat kulturološki obojen. Što se tiče upiranja pogleda, slušaoci imaju tendenciju da gledaju govornika sve vreme dok on govori a kada sami počnu da govore onda odvrćaju pogled. Govornik češće odvrća pogled dok se obraća sagovorniku/slušaoču. Ako je tema razgovora zanimljiva slušalac će duže gledati u svog sagovornika. Konačno, gestovi mogu služiti kao podrška usmenom izražavanju ali i kao način da se prenesu specifična značenja na neverbalan način. Postoje pokazatelji (Jungheim, 1991) da izloženost učenika instrukciji upotrebe gestova karakterističnih za anglofonski kulturološki obrazac sama po sebi nije dovoljna da učenici engleskog jezika kao stranog razviju širok spektar razumevanja gestova karakterističnih za taj strani jezik.

8) **Opšta ocena komunikativne sposobnosti** na stranom jeziku predstavlja opštu ocenu komunikacije i meri opštu efikasnost komunikacije na stranom jeziku, sposobnost izvođenja zadatka, adekvatnost sadržaja, sofisticiranost jezičkog izraza, način primene strategije kompenzovanja grešaka kao i napor sa kojim sagovornik prati govornika.

Opis instrumenta: Skala komunikativne jezičke sposobnosti predstavlja skalu (Prilog B, Instrument 2) za praćenje i ocenjivanje komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika odnosno njenih različitih aspekata koji su navedeni u teorijskom delu istraživanja – a to su gramatička/jezička kompetencija, tekstualna kompetencija, funkcionalna/ilokutorna kompetencija, sociolingvistička kompetencija, strategijska kompetencija, tačnost u izražavanju. Navedenom konstrukt su dodata dva elementa -

---

⁶ Skraćenica od engl. izraza *Nonverbal ability scale*, prim. aut.

neverbalna komunikaciona sposobnost i opšta ocena komunikacione sposobnosti kao kumulativna ocena govornikove sposobnosti da komunicira na stranom jeziku.

Dakle, skala sadrži ukupno osam elemenata za procenjivanje koje smo definisali kada smo govorili o varijablama, i ovde ćemo ih samo navesti:

- **Gramatička kompetencija** - upotreba *vokabulara, gramatike* (morfologija i sintaksa), *semantika, fonemsko/grafemski* kod;
- **Tekstualna kompetencija** – upotrebe kohezivnih sredstava i retoričke organizacije radi ;
- **Funkcionalna/ilokutorna kompetencija** –adekvatno produkcovanje i razumevanje iskaza u određenom kontekstu radi ispunjenja posebnih ciljeva u komunikaciji (makrofunkcije, mikrofunkcije);
- **Sociolingvistička kompetencija** - sociolingvističke konvencije za izvođenje jezičkih funkcija na prihvatljiv način u datom kontekstu, jezički varijeteti, registri, prirodne gramatičke strukture, kulturološke reference, svest o sagovorniku i komunikacionoj situaciji;
- **Strategijska kompetencija** – prenošenje glavnih ideja sagovorniku, primena komunikacijskih strategija, iniciranje i održavanje interakcije, promene teme razgovora;
- **Tečnost u izražavanju** - sposobnost da se sa lakoćom i bez oklevanja povežu jedinice govora, jasno i kontinuirano izražavanje;
- **Neverbalna komunikativna sposobnost** – adekvatna upotreba neverbalnih znakova poput facijalne ekspresije, tona glasa, gestovnog ponašanja, klimanja glavom, upravljanje pogleda ka sagovorniku odnosno kontakt očima;
- **Opšta ocena komunikativne sposobnosti na stranom jeziku** – kumulativna ocenu komunikacije.

Skala je Lykertovog tipa gde svaka varijabla ima vrednosti od 1-5, pri čemu vrednost 1 označava najniži nivo kompetentnosti a vrednost 5 najviši nivo kompetentnosti (detaljan opis za svaku vrednost skale od 1 do 5 videti u Prilogu B, Instrument 2).

Skala je primenjena na kraju istraživanja, tačnije nakon završenih studentskih prezentacija kada je prosleđena ocenjivačima u formi posebnog lista za ocenjivače a

zajedno sa opisom vrednosti od 1 do 5 za svaku navedenu varijablu (Prilog B, Instrument 2).

Nakon prikupljanja podataka i ocena za svih 60 ispitanika utvrđena je vrednost pouzdanosti i unutrašnje konzistentnosti Skale komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (Tabela 1) gde je za prvi zadatak – prezentacija/situacija I, vrednost koeficijenta Cronbach alpha= 0,98, za drugi zadatak – prezentacija/situacija II, vrednost Cronbach alpha= 0,98 i, konačno, za drugi zadatak– prezentacija/situacija III koeficijent Cronbach alpha= 0,98. Vrednosti koeficijenta Cronbach alpha za Skalu komunikativne jezičke sposobnosti za tri ocenjene prezentacije su 0,98, što ukazuje na veoma visoku pouzdanost skale.

Tabela 1. Pouzdanost Skale komunikativne jezičke sposobnosti za tri komunikacijske situacije

Komunikativna jezička sposobnost	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha za standardizovane varijable	Broj varijabli na skali
Situacija 1	0,98	0,98	8
Situacija 2	0,98	0,98	8
Situacija 3	0,98	0,98	8

4.5.2. Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku

Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti (skraćeno SSUGS), (Prilog B, Instrument 3) je instrument za ispitivanje učenikove samoprocene sopstvene sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku i obuhvata samoprocenu pravilne upotrebe gramatičkih oblika, vokabulara, izgovora, akcenta i intonacije, kohezivnih sredstava, koherentnosti, procenu primene odgovarajućih funkcija jezika, odgovarajućeg registra, kao i upotrebe komunikacionih strategija i održavanja interakcije, samoprocenu tačnosti usmenog izražavanja, upotrebu neverbalnih oblika komunikacije.

Da bismo odredili osnovne elemente koje ovaj instrument samoprocene meri urađena je faktorska analiza gde je ustanovljena adekvatnost uzorka (0,75) i značajna sferičnost (Bartlett test sferičnosti gde je visoka statistička značajnost jer je $p=0,000$) što potvrđuje postojanje korelacije između varijabli. Faktorska analiza je postojeće iskaze grupisala u 10 osnovnih faktora pri čemu dobijenih 10 faktora objašnjavaju 72,9%

varijanse (Prilog C, Tabela 1). Pošto se na osnovu korelacione matrice može zaključiti da su među pojedinim faktorima korelacije dosta niske (Prilog C, Tabela 2), odustali smo od ovakve vrste grupisanja faktora uzevši u obzir i uzorak od 60 ispitanika – postoji mogućnost da se na većem uzorku dobiju daleko značajnije korelacije, odnosno da faktorska analiza ima daleko više smisla što mogu pokazati istraživanja u budućnosti.

Pošto naše istraživanje prati razvoj komunikativne jezičke sposobnosti kod učenika kojima je engleski jezik strani jezik (i to jezik struke), instrument je kreiran u skladu sa parametrima komunikativne jezičke sposobnosti a o čemu smo govorili u teorijskom delu istraživanja. Kako u istraživanju kod ispitanika pratimo elemente komunikativne jezičke sposobnosti – gramatičke/jezičke kompetencije, tekstualne/diskurzivne kompetencije, funkcionalne kompetencije, sociolingvističke kompetencije, komunikacijske/strategijske kompetencije, tečnost u izgovoru, neverbalne komunikacije, usvojili smo da isti elementi budu i osnovne kategorije/faktori datog instrumenta kako bismo dobili paralelan instrument samoocenjivanja koji meri istu pojavu kao i Skala komunikativne jezičke sposobnosti koja predstavlja skalu za ocenjivanje komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika. Ove elemente smo iskristalisali u **8 faktora** (inače, osam faktora objašnjavaju 67,33% varijanse, što je značajno) koje smo za potrebe našeg istraživanja i ove skale nazvali:

I faktor – **faktor gramatičke kompetencije** – obuhvata ajteme za samoprocenu pravilne upotrebe gramatičkih oblika, vokabulara, izgovora, akcenta i intonacije, i čine ga sledećih 12 iskaza: ajtemi 1, 2, 4, 6, 7, 8, 12, 22, 23, 24, 25 i 27;

II faktor – **faktor tekstualne/diskurzivne kompetencije** - obuhvata ajteme za samoprocenu primene kohezivnih sredstava u govornom diskursu, odnosno koherentnosti u organizaciji govornog diskursa, i čini ga 2 ajtema - ajtemi 9 i 13;

III faktor – **faktor funkcionalne kompetencije** – sadrži ajteme za samoprocenu primene odgovarajuće funkcije jezika i to su ajtemi 10, 36, 37 i 38;

IV faktor – **faktor sociolingvističke kompetencije** – obuhvata ajtem koji upućuje na samoprocenu upotrebe odgovarajućeg registra, prirodnost jezika, pravila pristojnog ponašanja itd., a čini ga samo jedan iskaz i to je ajtem 39;

V faktor – **faktor komunikacijske strategije** – obuhvata ajteme koji ukazuju na samoprocenu komunikacijskih strategija, na koje se ne gleda samo kao način da se nadoknadi nedostatak u jezičkom znanju, već se pod njima podrazumeva korišćenje svih

vrsta komunikacijskih strategija; ovaj faktor sadrži sedam ajtema – ajteme 3, 26, 28, 29, 34, 35 i 40;

VI faktor – **faktor tečnost u izražavanju** – kvalitativni činilac koji omogućuje primenu funkcionalne kompetencije i obuhvata ajteme koji ukazuju na samoprocenu sposobnosti jasnog, kontinuiranog izražavanja i čini ga tri ajtema – ajtemi 5, 20 i 21;

VII faktor – **faktor neverbalne kompetencije** – obuhvata ajteme koji ukazuju na samoprocenu primene neverbalnih oblika komunikacije (gestova, mimike, itd.), i čine ga dva ajtema - ajtemi 11 i 33;

VIII faktor – **dinamički faktor** – obuhvata ajteme koji se koriste za samoprocenu motivacije za komunikacijom na stranom jeziku kao i prisustva i nivoa anksioznosti u komunikacionoj situaciji; čini ga devet ajtema – ajtemi 14, 15, 16, 17, 18, 19, 30, 31 i 32.

Skala sadrži ukupno 40 ajtema i Lykertovog je tipa - svaki ajtem se ocenjuje vrednostima od 1-5. Vrednosti petostepene skale su: 1 – u potpunosti se slažem, 2 – uglavnom se slažem, 3 – neodlučan sam, 4 – uglavnom se ne slažem, i 5 – uopšte se ne slažem. Skala sadrži dva tipa iskaza – pozitivne i negativne iskaze.

Pozitivni iskazi su afirmativni, tj. izražavaju postojanje određene sposobnosti i tu spadaju sledeći ajtemi: 1, 2, 3, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 22, 23, 25, 27, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40. Radi daljih analiza i mogućnosti međusobnog poređenja pozitivnih i negativnih iskaza kao i njihovog poređenja sa drugim varijablama, a vodeći se logikom da potpuno slaganje sa pozitivnim iskazima ima najveću vrednost 5, invertovane su vrednosti za pozitivne ajteme tako da 1 – uopšte se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – neodlučan sam, 4 – uglavnom se slažem, i 5 – u potpunosti se slažem.

Negativni iskazi ukazuju na manjak odnosno odsustvo određenih sposobnosti usmenog izražavanja i u ovu grupu spadaju sledeći ajtemi: 4, 5, 6, 7, 8, 11, 16, 18, 20, 21, 24, 26, 28, 29 i 33. Ovi iskazi su ostali neinvertovani.

Skala je primenjena na kraju istraživanja, tačnije nakon završenih studentskih prezentacija.

Prikupivši podatke od svih 60 ispitanika koji su učestvovali u istraživanju utvrđena je vrednost pouzdanosti i unutrašnje konzistentnosti za Skalu samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku (Tabela 2), gde je vrednost

koeficijenta Cronbach alpha=0,94 što ukazuje na veoma visoku pouzdanost datog instrumenta.

Tabela 2. Pouzdanost Skale samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku (SSUGS)

	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha za standardizovane varijable	Broj varijabli na skali
Skala samoproc. učenikovih sposob. govora	0,94	0,94	40

4.5.3. Skala samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku

Skala samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na engleskom jeziku (skraćeno SSUSUI) (Prilog B, Instrument 4) nastala je na osnovu Skale strategije učenja stranih jezika (originalni naziv skale je *Strategy Inventory for Language Learning* ili skraćeno *SILL*) (Oxford, 1989b), a prevedena je i adaptirana za potrebe ovog istraživanja tako što su izdvojeni oni ajtemi koji se odnose na strategije usmenog izražavanja i komunikaciju govornika/učenika, izostavljena je kategorija socijalnih strategija a posebno su za potrebe istraživanja kreirani i dodati ajtemi koji se odnose na procenu težine vežbi usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika i samoprocenu uspešnosti u izvođenju zadataka usmenog izražavanja.

Prema tome, skala ispituje 6 osnovnih kategorija/faktora, i to: memorijske strategije, kognitivne strategije, kompenzacijske strategije, metakognitivne strategije, afektivne strategije i nastavne aktivnosti.

I faktor - **memorijske strategije** - obuhvata ajteme 1, 2, 3, 4, i 5;

II faktor - **kognitivne strategije** - ajtemi 6, 7, 8, i 9;

III faktor - **kompenzacijske strategije** - sadrži ajteme 10, 11, 12;

IV faktor - **metakognitivne strategije** - obuhvata ajteme 14, 15, 16, i 17;

V faktor - **afektivne strategije** - sadrži ajteme 18, 19, i 20; i

VI faktor - **nastavne aktivnosti** - obuhvata ajteme 21, 22, 23, 24, i 25; ova kategorija ne predstavlja deo originalne SILL skale, već je posebno kreirana za ovo istraživanje i može se tretirati kao podskala.

Skala ima ukupno 25 ajtema, od toga je prvih 20 ajtema selektovano, prevedeno na srpski jezik i adaptirano iz originalnog SILL upitnika, a 5 poslednjih ajtema su originalni iskazi kreirani posebno za ovo istraživanje. Ajtemi su Lykertovog je tipa - svaki ajtem se ocenjuje vrednostima od 1-5. Za 24 ajtema vrednosti petostepene skale su: 1 – uvek, 2 – često, 3 – ponekad, 4 – retko, i 5 – nikada. Vrednosti ovih ajtema su invertovane radi daljih analiza i upoređivanja sa ostalim skalama. Jedan ajtem (ajtem 23) odstupa od opisanih vrednosti, što se može videti u samoj skali (Instrument 4). Inače, Oxfordova (Lee & Oxford, 2008; Oxford, 1990) je dala i ključ za interpretiranje srednjih vrednosti, pa tako vrednosti od 3,5-5,0 ukazuju na frekventnu upotrebu strategija, vrednosti od 2,5-3,4 na srednjefrekventnu primenu, a vrednosti od 1,0-2,4 na niskofrekventnu primenu strategija.

Skala je primenjena na kraju istraživanja.

Tabela 3. Pouzdanost Skale samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (SSUSUI)

SSUSUI	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha za standardizovane varijable	Broj varijabli na skali
Ukupno	0,81	0,82	25
Originalni elementi	0,83	0,83	20

Utvrđena je vrednost pouzdanosti unutrašnje konzistentnosti za Skalu samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (Tabela 3) gde je vrednost koeficijenta Cronbach alpha= 0,81 za svih 25 ajtema, što ukazuje da je skala pouzdana. Približno isti koeficijent 0,83 se dobija za prvih dvadeset ajtema koji potiču iz originalne SILL skale, što znači da kategorija procene nastavnih aktivnosti ne umanjuje značajno unutrašnju konzistentnost skale iako se može zasebno analizirati kao nezavisna kategorija skale.

Ove vrednosti su nešto niže od onih zabeleženih u istraživanjima devedesetih godina dvadesetog veka i kreću se uglavnom u rasponu od 0,91-0,95 u slučajevima gde je skala prevedena na maternji jezik ispitanika, i to (Oxford & Burry-Stock, 1995): 0,91 za 59 korejskih studenata kojima je engleski strani jezik (Oh, 1992); 0,92 gde je uzorak 255 japanskih studenata koji su učili engleski kao strani jezik na fakultetu (Watanabe, 1990); 0,93 je vrednost koeficijenta za 332 korejska studenta (Park, 1994); odnosno

0,94 u slučaju kada je uzorak 590 tajvanskih studenata koji engleski jezik uče kao strani (Yang, 1992). Nešto niža ali i dalje prihvatljiva pouzdanost se beleži u slučajevima kada skala nije prevedena na maternji jezik ispitanika već su ajtemi zadržali formu na engleskom jeziku, i to: koeficijent 0,86 kod 159 studenata (Oxford et al., 1989), zatim 0,91 kod 55 studenata (Anderson, 1993), odnosno 0,85 kod uzorka koji je činio 31 student (Talbot, 1993) (svi podaci navedeni u: Oxford & Burry-Stock, 1995: 6). Kod 505 kineskih studenata u studiji koju je sprovela Yang (1999) Cronbach alpha koeficijent je iznosio 0,94. U novijim istraživanjima sprovedenim u prvoj deceniji dvadesetprvog veka vrednosti za Cronbach-alpha koeficijent su na sličnom nivou: 0,94 (Su, 2005) ispitujući skalu na 419 studenata na Tajvanu što je konzistentno sa istraživanjem Leejeve i Oxfordove (Lee & Oxford, 2008) gde je Cronbach alpha 0,94 na uzorku većem od 1000 studenata; potom 0,93 u studiji gde je uzorak 256 američkih studenata kojima je engleski maternji a neki od romanskih jezika strani jezik (Flemens, 2009), zatim na uzorku od 40 studenata (Olivares-Cuhat, 2010), odnosno na uzorku od 50 studenata (Yang, 2010).

4.5.4. Skala učenikovih stavova o učenju stranih jezika

Skalu učenikovih stavova o učenju stranih jezika (skraćeno SUSUSJ, prikazana u Prilogu B, Instrument 5)⁷ razvila je Horwitz (1985, 1988) kako bi procenila stavove učenika o različitim pitanjima koja se odnose na učenje stranog jezika.

Skala sadrži ukupno 34 ajtema i Lykertovog je tipa - svaki ajtem se ocenjuje vrednostima od 1-5. Za 32 ajtema vrednosti petostepene skale su: 1 – u potpunosti se slažem, 2 – uglavnom se slažem, 3 – neodlučan sam, 4 – uglavnom se ne slažem, i 5 – uopšte se ne slažem. Dva ajtema (ajtemi 4 i 15) odstupaju od opisanih vrednosti, što se može videti u samoj skali (Instrument 5). Međutim, da bi rezultate dobijene analizom ove skale učinili samerljivim sa drugim instrumentima u istraživanju i drugim varijablama, a vodeći se logikom da pozitivne vrednosti imaju najvišu ocenu a negativne najmanju, vrednosti skale su invertovane tako da 1 – uopšte se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – neodlučan/na sam, 4 – uglavnom se slažem i 5 – u potpunosti se slažem.

---

⁷ Engl. termin *Beliefs About Language Learning Inventory (BALLI)* – prim. aut.

Skala ispituje stavove učenika u 5 glavnih kategorija:

I kategorija – koliko je teško učiti strani jezik – predstavljaju je ajtemi 3, 4, 15, 25, 34;

II kategorija - spremnost na učenje stranih jezika – čine je ajtemi 1, 2, 6, 10, 11, 16, 19, 30, 33;

III kategorija – priroda učenja stranih jezika – sadrži ajteme 8, 12, 17, 23, 28;

IV kategorija – strategije učenja i strategije komunikacije – obuhvata ajteme 7, 9, 13, 14, 18, 21, 22 i 26;

V kategorija - motivacija za učenje stranih jezika i očekivanja učenika od učenja stranih jezika - sadrži ajteme 5, 20, 24, 29, 31 i 32.

U ovom istraživanju se koristi modifikovana verzija skale sa 34 originalnih ajtema prevedenih na srpski jezik koja ispituje stavove učenika o učenju engleskog kao stranog jezika.

Skala je primenjena na početku istraživanja.

Utvrđena je vrednost pouzdanosti unutrašnje konzistentnosti za Skalu učenikovih stavova o učenju stranih jezika gde je vrednost koeficijenta Cronbach alpha= 0,63 (Tabela 4). Pošto je koeficijent veći od 0,50 može se smatrati da je pouzdanost skale prihvatljiva za dalje ispitivanje.

Tabela 4. Pouzdanost Skale učenikovih stavova o učenju stranih jezika (SUSUSJ)

	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha za standardizovane varijable	Broj varijabli na skali
Skala učenik. stavova o J2	0,63	0,62	34

U studijama koje su objavljene devedesetih godina dvadesetog veka vrednosti Cronbach apha koeficijenta za Skalu učenikovih stavova o učenju stranog jezika (SUUUSJ) su: 0,61 - 0,64 (Kunt, 1997; Park, 1995; Truitt, 1995, prema Hong, 2006; Mokhtari, 2007). U kineskoj verziji skale u dve studije obavljene sa tavanskim studentima kojima je engleski jezik strani vrednosti ovog koeficijenta su različite - 0,69 (Yang, 1999) na uzorku 505 studenata, zatim 0,601 (Hu, 2010) na uzorku od 186 studenata; na uzorku koga su činili 212 učenika 3 razreda srednjih škola u Tajvanu, koeficijent Cronbach alpha je iznosio 0,79. Ove vrednosti spadaju u srednji opseg vrednosti što se može objasniti samom prirodom instrumenta - skala je sastavljena više

od individualnih ajtema koji ispituju široku lepezu pojedinačnih stavova ispitanika. U jednom veoma zanimljivom istraživanju (Mokhtari, 2007) gde se uzorak sastojao od ukupno 166 studenata na I i II godini studija persijskog jezika na 3 univerziteta u SAD (67 studenata sa University Texas u Ostinu, 62 sa University of California UCLA, i 37 sa University of California Berkley) Cronbach alpha je bio prilično nizak i iznosio je 0,53. U jednoj turskoj studiji (Ariogul, 2011) gde se uzorak sastojao od 450 studenata budućih nastavnika engleskog jezika na jednom univerzitetu u Turskoj vrednost koeficijenta je 0,62. Na uzorku od 80 studenata odseka za engleski jezik na Univerzitetu u Ishafanu u Iranu vrednost Cronbach alpha iznosi 0,85 (Ghavamnia, Kassaian, & Dabaghi, 2011).

4.5.5. Skala anksioznosti učenika u učenju stranih jezika

Skalu anksioznosti učenika stranih jezika (skraćeno SAUSJ, skala prikazana u Prilogu B, Instrument 6)⁸ razvili su Horwitz i saradnici (Horwitz, 1986; Horwitz *et al.*, 1986) da ispituju nivo anksioznosti i straha kod učenika u učenju stranih jezika.

Instrument sadrži iskaze koji procenjuju anksioznost u učenju stranih jezika iz perspektive učenikove komunikacijske anksioznosti, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije:

I faktor - *učenikova komunikacijska anksioznost*, sadrži 11 ajtema (ajtemi 1, 4, 9, 14, 15, 18, 24, 27, 29, 30 i 32);

II faktor - *učenikova testovska anksioznost*, sadrži 15 ajtema (ajtemi 3, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 16, 17, 20, 21, 22, 25, 26, i 28);

III faktor - *strah od negativne evaluacije*, sadrži 7 ajtema (ajtemi 2, 7, 13, 19, 23, 31, i 33).

Skala sadrži ukupno 33 ajtema i Lykertovog je tipa - svaki ajtem se ocenjuje vrednostima od 1-5. Vrednosti petostepene skale su: 1 – u potpunosti se slažem, 2 – uglavnom se slažem, 3 – neodlučan sam, 4 – uglavnom se ne slažem, i 5 – uopšte se ne slažem. Skala sadrži dva tipa iskaza – pozitivne i negativne iskaze. Pozitivni iskazi izražavaju nizak nivo anksioznosti i to su ajtemi 2, 5, 8, 11, 14, 18, 22, 24, 28 i 32. Nasuprot tome, negativni iskazi izražavaju visok nivo anksioznosti i ovu grupu spadaju

---

⁸ Engl. termin *Foreign Language Classroom Anxiety Scale (FLCAS)* – prim. aut.

ajtemi 1, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 25, 26, 27, 29., 30, 31, i 33. Radi daljih analiza i mogućnosti međusobnog poređenja pozitivnih i negativnih iskaza kao i njihovog poređenja sa drugim varijablama, a vodeći se logikom da potpuno slaganje sa pozitivnim iskazima ima najveću vrednost 5, invertovane su vrednosti za pozitivne ajteme tako da 1 – uopšte se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – neodlučan sam, 4 – uglavnom se slažem, i 5 – u potpunosti se slažem. Opseg vrednosti skale iznosi 33-165, pri čemu visoke ukupne vrednosti ukazuju na nizak nivo anksioznosti kod ispitanika, odnosno niske ukupne vrednosti ukazuju na visok nivo anksioznosti.

Skala je prevedena i adaptirana za potrebe ovog istraživanja tako što se svi ajtemi odnose na učenje engleskog kao stranog jezika. Primenjena je u početnoj fazi istraživanja, tačnije nakon prve prezentacije studenata.

Utvrđena je vrednost pouzdanosti unutrašnje konzistentnosti za Skalu anksioznosti učenika u učenju stranih jezika gde je vrednost koeficijenta Cronbach alpha= 0,91 (Tabela 5), što ukazuje na visoku pouzdanost cele skale.

Tabela 5. Pouzdanost Skale anksioznosti učenika stranih jezika (SAUSJ)

	Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha za standardizovane varijable	Broj varijabli na skali
Skala anksioznosti u učenju J2	0,91	0,91	33

U prvom testiranju ovom skalom (Horwitz et al., 1986; Horwitz, 1986) vrednost koeficijenta unutrašnje konzistentnosti je bio 0,93 - isti koeficijent beleže i Stephenson-Wilson (2006), Toth (2008) i Lan (2010). Aida (1994) utvrđuje vrednost Cronbach alpha 0,94, a Cheng, Horwitz i Schallert (1999) 0,95. Nešto niži koeficijent 0,90 beleže Rodrigues i Abreu (2003), Yan i Horwitz (2008), a do sada najviši zabeležen koeficijent unutrašnje konzistentnosti je 0,96 (Tallon, 2011).

4.6. Opis uzorka

U istraživanju je učestvovalo 60 studenata Agronomskog fakulteta u Čačku, Univerziteta u Kragujevcu, u okviru tri obrazovna profila – Opšta agronomija, Tehnologija poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i Agroekonomija, što znači da su ispitanici pohađali engleski kao strani jezik struke. Uzorak predstavlja gotovo kompletan skup svih studenata koji su u datoj eksperimentalnoj godini učili engleski jezik kao strani jezik struke na fakultetu (8 ispitanika je izostavljeno iz konačnog uzorka jer nisu pratili nastavu do kraja eksperimenta, odnosno nisu učestvovali u izradi svih zadataka i zbog odsustva u njihovom slučaju nisu primenjeni svi instrumenti istraživanja). Dati uzorak predstavlja studente druge, treće i četvrte godine studija na Agronomskom fakultetu u Čačku, odnosno na svim godinama na kojima se tokom eksperimentalnog perioda (2007-2008. godine) odvijala nastava iz engleskog jezika.

Na početku istraživanja, a pre početka eksperimenta, ispitanicima je dato da popune Opšti upitnik (Prilog B, Instrument 1) koji sadrži opšte podatke o samom ispitaniku i njegovom statusu na fakultetu (ime i prezime, smer, pol, godina studija, ukupan broj godina učenja engleskog jezika, engleski jezik kao prvi/drugi jezik u osnovnoj/srednjoj školi, itd.).

Na osnovu analize Opšteg upitnika distribucija ispitanika po istraživačkim grupama i godini studija data je na Tabeli 6.

Tabela 6. Godina studija i istraživačka grupa

		Istraživačka grupa				Total
		Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa IV	
Godina studija	2	0	13	13	22	48
	3	7	0	0	0	7
	4	5	0	0	0	5
Total		12	13	13	22	60

Prema dobijenim podacima ukupno 48 studenata druge godine, 7 studenata treće godine i 5 studenata na četvrtoj godini studija je učestvovalo u istraživanju, ukupno njih 60, od čega je 13 studenata muškog pola - njih 21,7%, a 47 ženskog pola – njih 78,3% (Tabela 7) pa zaključujemo da studenti ženskog pola brojem nadmašuju svoje muške kolege jer čine više od tri četvrtine ukupnog broja ispitanika.

Tabela 7. Pol – procentualna zastupljenost

	muški		ženski		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Pol	13	21.7%	47	78.3%	60	100.0%

Distribucija prema polu unutar istraživačkih grupa izgleda ovako (Tabela 8): I grupu čini ukupno 12 studenata, 2 muškog a 10 ženskog pola; u II grupi je 13 studenata, 4 muškog a 9 ženskog pola; III grupa se sastoji od 13 studenata, 3 muškog i 10 ženskog pola; i, konačno, u IV grupi je 22 studenta od kojih je 4 muškog a 18 ženskog pola.

Tabela 8. Pol i istraživačka grupa

		Istraživačka grupa				Total
		Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa IV	
Pol	muški	2	4	3	4	13
	ženski	10	9	10	18	47
Total		12	13	13	22	60

Kada govorimo o ukupnom trajanju učenja engleskog jezika i broju ispitanika po istraživačkim grupama (Tabela 9), možemo zaključiti da je više od polovine studenata, njih 36, učilo engleski jezik ukupno deset godina što predstavlja 60% ukupnog broja ispitanika i svi su na drugoj godini studija, raspoređeni u istraživačke grupe II (11 studenata), III (9 studenata) i IV (16 studenata).

Tabela 9. Period učenja engleskog jezika po istraživačkim grupama

		Istraživačka grupa				Total
		Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa IV	
Godina učenja EJ	2	0	0	0	2	2
	4	1	0	0	0	1
	6	0	0	0	1	1
	8	1	0	0	0	1
	10	0	11	9	16	36
	11	4	0	0	1	5
	12	4	2	3	2	11
	13	2	0	0	0	2
	14	0	0	1	0	1
Total		12	13	13	22	60

Jedanaest studenata (18,3%) je engleski jezik učilo dvanaest godina (Tabela 9), od čega je 7 na drugoj godini studija (Istraživačka grupa II – 2 ispitanika, grupa III – 3 ispitanika, i grupa IV – 2 ispitanika), a 4 studenta su iz Istraživačke grupe I (od toga troje na IV godini studija, a jedno na III godini studija). Jedanaest godina je engleski jezik učilo 5 studenata (8,3%), i to 1 student iz Istraživačke grupe IV na II godini studija i 4 studenta iz Istraživačke grupe I na III godini studija. Po dva studenta (3,3%) su jezik učili 2 godine (ispitanici iz Istraživačke grupe IV, II godina studija), odnosno 13 godina (I istraživačka grupa, III godina studija). Konačno, po 1 ispitanik je učio engleski jezik 4 godine (Istraživačka grupa I, IV godina studija), 6 godina (Istraživačka grupa IV, II godina studija), 8 godina (Istraživačka grupa I, IV godina studija). Takođe, 1 ispitanik je engleski jezik učio 14 godina (Istraživačka grupa III, II godina studija).

U osnovnoj školi engleski jezik je učilo 55 ispitanika što čini 91,7% od ukupnog broja, a njihova distribucija po istraživačkim grupama se može videti u Tabeli 10. Od tog broja njih 50 (odnosno 83,3% od ukupnog broja ispitanika) je engleski učilo kao prvi strani jezik; 5 studenata (16,7 % od ukupnog broja ispitanika) je engleski jezik učilo kao drugi strani jezik (Tabela 11), od toga njih 4 su studenti II godine studija (po jedan student iz II i III istraživačke grupe i dva studenta iz Istraživačke grupe IV), dok je 1 student na III godini studija (Istraživačka grupa I).

Tabela 10. Broj učenika koji su u osnovnoj školi učili Engleski jezik

		Istraživačka grupa				Total
		Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa IV	
Učili EJ u osnov. školi	da	10	13	13	19	55
	ne	2	0	0	3	5
Total		12	13	13	22	60

Tabela 11. Broj učenika kojima je u osnovnoj školi engleski prvi strani jezik

		Istraživačka grupa				Total
		Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa IV	
Engleski kao I jezik u osn. školi	da	9	12	12	17	50
	ne	3	1	1	5	10
Total		12	13	13	22	60

Od 5 studenata koji u osnovnoj školi nisu učili engleski kao strani jezik, 3 studenta su na drugoj godini studija u Istraživačkoj grupi IV (2 studenta su učila ruski jezik, a 1 student francuski), dok su 2 ispitanika na četvrtoj godini studija u Istraživačkoj grupi I učili ruski jezik.

Od 5 studenata koji su u osnovnoj školi engleski jezik učili kao drugi strani jezik, 3 studenta su učili ruski jezik kao prvi strani jezik (2 studenta na drugoj godini iz Istraživačke grupe IV, a 1 student na trećoj godini studija iz Istraživačke grupe I). Preostala 2 studenta kojima engleski jezik nije bio prvi strani jezik su na drugoj godini studija, i to u Istraživačkoj grupi II 1 student je učio nemački kao prvi strani jezik, a u Istraživačkoj grupi IV 1 student je učio francuski jezik.

U srednjoj školi engleski jezik je učilo 56 ispitanika, što čini 93,3% od ukupnog broja studenata, a njihova distribucija po istraživačkim grupama se može videti u Tabeli 12.

Tabela 12. Broj učenika koji su u srednjoj školi učili Engleski jezik

		Istraživačka grupa				Total
		Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa IV	
Učili EJ u srednj. školi	da	11	13	13	19	56
	ne	1	0	0	3	4
Total		12	13	13	22	60

Od 56 ispitanika koji su u srednjoj školi učili engleski jezik njih 55 (odnosno 91,7% od ukupnog broja ispitanika) je engleski učilo kao prvi strani jezik; samo 1 student sa II godine studija (Istraživačka grupa IV) je engleski jezik učio kao drugi strani jezik (Tabela 13).

Tabela 13. Broj učenika kojima je u srednjoj školi engleski prvi strani jezik

		Istraživačka grupa				Total
		Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa IV	
Engleski kao I jezik u sr. školi	da	11	13	13	18	55
	ne	1	0	0	4	5
Total		12	13	13	22	60

Od 4 studenta koji u srednjoj školi nisu učili engleski kao strani jezik (Tabela 12), 1 student je učio nemački i latinski (četvrta godina studija, Istraživačka grupa I), a 3 studenta su učila ruski jezik (druga godina studija, Istraživačka grupa IV). Samo 1

student (druga godina studija, Istraživačka grupa IV) je učio engleski kao drugi strani jezik, pri čemu je prvi strani jezik francuski.

Tabela 14. Broj učenika koji su položili ispit iz nastavnog predmeta Engleski jezik iz prethodne godine studija po istraživačkim grupama

		Istraživačka grupa				Total
		Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa IV	
Položen ispit iz preth. godine	da	3	7	12	16	38
	ne	9	6	1	6	22
Total		12	13	13	22	60

Takođe, možemo naglasiti da je 38 ispitanika (63,3%) već položilo ispit iz prethodne godine studija kada je eksperiment počeo (Tabela 14), i to 3 studenata (25%) iz Istraživačke grupe I, 7 studenata (54%) iz Istraživačke grupe II, 12 studenata (92,31%) iz Istraživačke grupe III, i 15 studenata (71,43%) iz Istraživačke grupe IV.

U međuvremenu, 3 godine nakon završenog eksperimenta, ispit je položilo 55 studenata (91,7% ukupnog broja ispitanika) i to svi studenti iz I i III istraživačke grupe kao i 11 studenata iz Istraživačke grupe II i 19 iz istraživačke grupe IV.

4.7. Tok ispitivanja

Uzorak se sastoji od 60 ispitanika, svi studenti Agronomskog fakulteta u Čačku, na II, III i IV godini studija na tri smera – Agroekonomija, Opšta agronomija i Tehnologija poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Ispitanici su imali dva zadatka, odnosno ukupno tri prezentacije u tri komunikacione situacije koje su snimljene video kamerom i prosleđene ocenjivačima/analizatorima koji su učestvovali u evaluaciji snimljenog materijala koristeći kao instrument evaluacije Skalu komunikativne jezičke sposobnosti (List za ocenjivače i Opis elemenata skale komunikativne kompetencije – Prilog B, Instrument 2).

Evaluacija snimljenog materijala održana je individualno kako ocenjivači/evaluatori ne bi vršili uticaj jedan na drugog a nakon instrukcije u kojoj su objašnjeni ciljevi eksperimenta, ključni pojmovi komunikativne jezičke sposobnosti i njene komponente. Svaki ocenjivač/analizator je dobio svoju kopiju svih studentskih prezentacija namenjenih analizi. Takođe su im pušteni probni snimci sve tri komunikacione situacije govornika (onih osam koji su izostavljeni iz eksperimenta) koji

nisu deo uzorka istraživanja i na tim primerima im je objašnjena petostepena skala ocenjivanja komponenata i kumulativne ocene.

U toku eksperimenta primenjena su i četiri instrumenta samoevaluacije – Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku (Instrument 3), Skala samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (Instrument 4), Skala učenikovih stavova o učenju stranih jezika (Instrument 5) i Skala anksioznosti učenika u učenju stranih jezika (Instrument 6), svi instrumenti prikazani u Prilogu B.

Nakon završenog eksperimenta, dobijeni materijal je obrađen tako što je napravljena ortografska transkripcija snimljenog materijala (prezentacije studenata) (vidi Prilog D).

Na kraju, posle urađene evaluacije od strane ocenjivača/evaluatora i samoevaluacije samih ispitanika, prikupljeni podaci su analizirani korišćenjem statističkog paketa SPSS 13.0. Rezultati analize i diskusija će biti predstavljeni u narednim poglavljima.

5. NIVOI KOMUNIKATIVNE JEZIČKE SPOSOBNOSTI I NJENIH PSIHOLOŠKO-PEDAGOŠKIH FAKTORA

U ovom poglavlju su predstavljene rezultati istraživanja dobijeni ispitivanjem varijabli o kojima je bilo reči u prethodnom poglavlju, a to su: komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku i njeni psihološko-pedagoški faktori (samoprocena učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku, primena strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku, učenikovi stavovi o učenju stranog jezika i anksioznost u učenju stranog jezika).

Prikazani su rezultati deskriptivne analize koji obuhvataju određivanje srednjih vrednosti i frekvencijsku analizu za zadate varijable.

5. 1. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku

Komunikativna jezička sposobnost predstavlja centralnu varijablu za sprovedeno istraživanje i ispitivanje ove varijable je obavljeno primenom instrumenta - Skala komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku. Skala komunikativne jezičke sposobnosti je objašnjena u prethodnom poglavlju koje se bavi metodologijom istraživanja u okviru navedenih metoda i tehnika primenjenih u istraživanju gde su definisani deskriptori za svaku komponentu i svaku vrednost skale (Poglavljje B, Instrument 2). Skala komunikativne jezičke sposobnosti predstavlja kvalitativno merenje ne samo opšte jezičke sposobnosti već i njenih komponenata – gramatičke i tekstualne kompetencije kao organizacionih elemenata, funkcionalne i sociolingvističke kompetencije kao pragmatičkih elemenata, strategijske kompetencije i tečnosti u izražavanju kao aspekata komunikativnog jezičkog delovanja, ali i neverbalne komunikativne sposobnosti odnosno nekih aspekata neverbalnog ponašanja (definisanih u opisu instrumenta).

Pošto smo već u prethodnom poglavlju u opisu skale utvrdili da je Skala komunikativne jezičke sposobnosti konzistentan i pouzdan instrument, jer se vrednosti koeficijenta pouzdanosti i unutrašnje konzistentnosti Cronbach alpha za tri ocenjene prezentacije iznose 0,98 (Poglavljje 4.5.1., Tabela 1), ukazala se potreba da zbog validnosti daljih analiza utvrdimo i stepen pouzdanosti i usaglašenosti evaluatora.

5.1.1. Analiza pouzdanosti i usaglašenosti ocenjivača/evaluatora

Kao što je to u prethodnom poglavlju (odjeljak 4.7. Tok ispitivanja) objašnjeno, nakon završenih prezentacija studenata koje su snimane digitalnom kamerom (Canon MV 901 bez digitalne memorije, a kao memorijski medij se koristi digitalna miniDV video traka), dobijeni snimci su uz pomoć programa Pinnacle Studio 9.0 prebačeni na računar, sačuvani na digitalni medij (DVD) koji je umnožen u više primeraka i prosleđen ocenjivačima/analizatorima radi ocenjivanja primenjujući Skalu komunikativne jezičke sposobnosti čiji smo opis dali u prethodnom poglavlju (Poglavlje 4.5.1).

Pre nego što su ocenjivači/analizatori pristupili ocenjivanju studentskih prezentacija (60 ispitanika pri čemu je svaki ispitanik imao 3 komunikacijske situacije/prezentacije, što znači ukupno 180 prezentacija) prošli su kroz instrukciju koja se sastojala od:

- objašnjenja pojma komunikativna jezička sposobnost i njegovih komponenata;
- detaljnog opisa varijabli u istraživanju/ocenjivanju a koje predstavljaju elemente Skale komunikativne jezičke sposobnosti;
- praktične primene Skale komunikativne jezičke sposobnosti na prezentacijama ispitanika koji su izostavljeni iz konačnog uzorka (potencijalni ispitanici su prestali da dolaze na nastavu/ispisali su se sa fakulteta ili iz različitih objektivnih razloga nisu bili u mogućnosti da učestvuju u svim fazama eksperimentu).

Ocenjivača/analizatora je bilo 4, svi nastavnici engleskog jezika kao stranog jezika struke (engleski jezik u bioinženjerskim i tehnološkim disciplinama i menadžmentu), zaposleni kao nastavnici/predavači na visokoškolskim ustanovama-fakultetima u Srbiji. Svaki ocenjivač/analizator je ocenio svakog ispitanika i njihove tri komunikacijske situacije/ prezentacije prema varijablama/komponentama naznačenim u opisu Skale ocenom od 1-5 (značenje i opis svake ocene za svaku varijablu je dato u okviru Instrumenta 2, Prilog B).

Kako bismo ustanovili stepen objektivnosti ocenjivača, stepen slaganja između evaluatora usmenih prezentacija ispitanika odredili smo izračunavanjem postojanja korelacije između ocenjivača/evaluatora za svaku prezentaciju/situaciju posebno.

Element koji je prvo analiziran je opšta ocena komunikativne sposobnosti na stranom jeziku (J2) kao kumulativna ocena komunikativne jezičke sposobnosti. Zbir

kumulativne ocene sva 4 istraživača za tri komunikacijske situacije je upoređen, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije i ustanovljeno je da u ocenjivanju postoje visoke korelacije između prve i druge (faktor korelacije je $r=0,74$), prve i treće ($r=0,63$) i druge i treće ($r=0,78$) komunikacijske situacije pri čemu je pokazatelj značajnosti za sve korelacije $p<0,001$ (Tabela 15). Prikazani rezultati ukazuju na postojanje visoke konzistentnosti i pouzdanosti evaluatora u procenjivanju opšte komunikacijske sposobnosti ispitanika u tri komunikacijske situacije.

Tabela 15. Korelacije zbirnih kumulativnih ocena evaluatora sa prvom, drugom i trećom komunikacijskom situacijom

Opšta ocena komunikacijske sposobnosti na J2 (kumulativna ocena)		Situacija 1	Situacija 2	Situacija 3
Situacija 1	r	1	,74**	,63**
Situacija 2	r	,74**	1	,78**
Situacija 3	r	,63**	,78**	1
N=60 **p=0,000				

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r= Pearson koeficijent korelacije; p= statistička značajnost/nivo značajnosti; N= broj ispitanika

Određen je i koeficijent Cronbach alpha kao mera pouzdanosti i unutrašnje konzistentnosti procene evaluatora. U nameri da utvrdimo stepen saglasnosti između evaluatora u proceni opšte ocene komunikacijske sposobnosti ispitanika svake od tri opisane komunikacijske situacije/prezentacije u kojima ispitanici učestvuju, primenili smo korelacijsku analizu gde je izračunat koeficijent saglasnosti između evaluatora (inter-rater reliability coefficient) intraklasne korelacije (ICC¹) što je prikazano na Tabeli 16. Ovaj način korelacije se koristi kada dva ili više ocenjivača procenjuju jednu ili više istih pojava, a koeficijent ovako dobijene korelacije predstavlja saglasnost između procenjivača odnosno evaluativnih metoda primenjenih na istom uzorku. Takođe, ovaj metod korelacije ne meri samo saglasnost u redosledu što je slučaj sa Pearsonovim koeficijentom slaganja, već i raspon i snagu korelacijskog odnosa između procenjivača (Shrout & Fleiss, 1979). Odlučili smo se za dvosmerni model sa određenjem apsolutne saglasnosti pri čemu je interval pouzdanosti 95% a statistička značajnost $p<0,001$ (Friedman, 2005; McGrow & Wong, 1996; Shrout & Fleiss 1979).

¹ Engl. skraćenica za *Intraclass correlation* – prim. aut.

Analizirajući dobijene rezultate procene evaluatora (Tabela 16) opšte ocene komunikacijske sposobnosti ispitanika na stranom jeziku (J2) možemo zaključiti da je stepen pouzdanosti i unutrašnje konzistentnosti procene evaluatora za svaku komunikacijsku situaciju/prezentaciju izrazito visok jer se kreće u opsegu od 0,83-0,93 (kod I komunikacijske situacije koeficijent Cronbach alpha je 0,93 i najviši je od sve tri komunikacijske situacije; kod II komunikacijske situacije iznosi 0,83, a kod III prezentacije Cronbach alpha je 0,84). Koeficijent saglasnosti između evaluatora kod opšte ocene komunikacijske sposobnosti na stranom jeziku je takođe veoma visok i kreće se u rasponu od $0,81 < r < 0,92$ (r je data za prosečnu vrednost sva četiri procenjivača, što znači da bi bilo koja druga četiri istraživača dala procene istovetne pouzdanosti i saglasnosti), i to: za I komunikacijsku situaciju $r=0,92$ što ukazuje na skoro potpunu usaglašenost evaluatora, za II komunikacijsku situaciju $r= 0,81$, a za III komunikacijsku situaciju $r=0,84$, pri čemu je statistička značajnost za sva tri slučaja $p=0,000$ – ovi koeficijenti ukazuju na izuzetno visoku usaglašenost evaluatora (Cohen, 1988; Hemphill, 2003; Hopkins, 2002). Čak i kad se u obzir uzmu koeficijenti korelacije date za vrednosti pojedinačnog evaluatora, opseg se kreće od 0,52-0,73 što ukazuje na značajnu do visoke usaglašenosti između evaluatora.

Tabela 16. Usaglašenost i pouzdanost procene opšte komunikacijske sposobnosti na J2 i svih komponenti komunikativne jezičke sposobnosti zbirno kod ispitanika u tri komunikacijske situacije od strane različitih evaluatora

	Stepen pouzdanosti i saglasnosti procene komunikativne jezičke sposobnosti na J2		
	Situacija/prezentacija 1	Situacija/prezentacija 2	Situacija/prezentacija 3
	Cronbach alpha ICC pojedinačno ICC prosečno Sig. (p)	Cronbach alpha ICC pojedinačno ICC prosečno Sig. (p)	Cronbach alpha ICC pojedinačno ICC prosečno Sig. (p)
Opšta ocena komunikacijske sposobnosti na J2	,93 ,73 (,601-825) ,92 (,855-,950) $p=,000$	,83 ,52 (,378-,647) ,81 (,704 - ,881) $p=,000$	,84 ,56 (,440-,681) ,84 (,758-,895) $p=,000$
Ukupno sve komponente komunikativne jezičke sposobnosti	,95 ,72 (,481-,848) ,91 (,780-,958) $p=,000$	,87 ,46 (,217-,652) ,77 (,488-,887) $p=,000$	,87 ,54 (,363-,684) ,82 (,683-,899) $p=,000$

Sig. (p) je statistička značajnost za nivo značajnosti $p < 0,001$

Što se tiče svih komponenata komunikativne jezičke sposobnosti posmatrane zbirno (Tabela 16), stepen pouzdanosti kao mera unutrašnje konzistentnosti ocenjivača je takođe izuzetno visok jer su vrednosti koeficijenta Cronbach alpha sledeće: za I komunikacijsku situaciju Cronbach alpha je 0,95, za II komunikacijsku situaciju dati indeks iznosi 0,87, a za III komunikacijsku situaciju iznosi 0,87. Koeficijent saglasnosti između evaluatora se kreće u opsegu $0,77 < r < 0,91$ (r je data za prosečnu vrednost sva četiri procenjivača) i to: za I komunikacijsku situaciju $r = 0,91$ što ukazuje na skoro potpunu usaglašenost evaluatora, za II komunikacijsku situaciju $r = 0,77$ a za III komunikacijsku situaciju $r = 0,82$, pri čemu je statistička značajnost za sva tri slučaja $p = 0,000$ – ovi koeficijenti takođe ukazuju na izuzetno visoku usaglašenost evaluatora (Tabela 16).

Slični rezultati su dobijeni i za svaku ispitivanu varijablu komunikativne jezičke sposobnosti (Prilog C, Tabela 3), i to:

- za gramatičku kompetenciju **stepen pouzdanosti** kao mera unutrašnje konzistentnosti ocenjivača je visok jer su vrednosti Cronbach alpha sledeće - za I komunikacijsku situaciju Cronbach alpha iznosi 0,92, za II komunikacijsku situaciju iznosi 0,80, a za III komunikacijsku situaciju iznosi 0,80. **Koeficijent saglasnosti** između evaluatora se kreće u opsegu $0,77 < r < 0,91$ (r je data za prosečnu vrednost sva četiri procenjivača) i to: za I komunikacijsku situaciju $r = 0,91$ što ukazuje na skoro potpunu usaglašenost evaluatora, za II komunikacijsku situaciju $r = 0,77$ a za III komunikacijsku situaciju $r = 0,79$, pri čemu je statistička značajnost za sva tri slučaja $p = 0,000$ – ovi koeficijenti takođe ukazuju na izuzetno visoku usaglašenost evaluatora;
- za tekstualnu kompetenciju **stepen pouzdanosti** kao mera unutrašnje konzistentnosti ocenjivača je takođe visok jer su vrednosti Cronbach alpha - za I komunikacijsku situaciju Cronbach alpha iznosi 0,93, za II komunikacijsku situaciju iznosi 0,78, a za III komunikacijsku situaciju iznosi 0,81. **Koeficijent saglasnosti** između evaluatora se kreće u opsegu $0,75 < r < 0,92$ (r je data za prosečnu vrednost sva četiri procenjivača) i to: za I komunikacijsku situaciju $r = 0,92$ što ukazuje na skoro potpunu usaglašenost evaluatora, za II komunikacijsku situaciju $r = 0,75$ a za III komunikacijsku situaciju $r = 0,80$ – ovi

koeficijenti takođe ukazuju na izuzetno visoku usaglašenost evaluatora, pri čemu je statistička značajnost za sva tri slučaja $p=0,000$;

- za funkcionalnu kompetenciju **stepen pouzdanosti** kao mera unutrašnje konzistentnosti ocenjivača je visok jer je vrednost Cronbach alpha za I komunikacijsku situaciju 0,88, za II komunikacijsku situaciju iznosi 0,74, a za III komunikacijsku situaciju iznosi 0,78. **Koeficijent saglasnosti** između evaluatora se kreće u opsegu $0,63 < r < 0,78$ (r je data za prosečnu vrednost sva četiri procenjivača) i to: za I komunikacijsku situaciju $r=0,78$ što ukazuje na izuzetno visoku usaglašenost evaluatora, za II komunikacijsku situaciju $r=0,63$ što ukazuje na visoku usaglašenost evaluatora, i za III komunikacijsku situaciju $r=0,72$ što takođe govori o veoma visokoj usaglašenosti evaluatora, pri čemu je statistička značajnost za sva tri slučaja $p=0,000$;
- za sociolingvističku kompetenciju **stepen pouzdanosti** kao mera unutrašnje konzistentnosti ocenjivača je visok jer je vrednost Cronbach alpha za I komunikacijsku situaciju 0,89, za II komunikacijsku situaciju iznosi 0,75, a za III komunikacijsku situaciju iznosi 0,79. **Koeficijent saglasnosti** između evaluatora se kreće u opsegu $0,59 < r < 0,84$ (r je data za prosečnu vrednost sva četiri procenjivača) i to: za I komunikacijsku situaciju $r=0,84$ što ukazuje na izuzetno visoku usaglašenost evaluatora, za II komunikacijsku situaciju $r=0,59$ a za III komunikacijsku situaciju $r=0,70$ – ovi koeficijenti ukazuju na visoku usaglašenost evaluatora, pri čemu je statistička značajnost za sva tri slučaja $p=0,000$;
- za strategijsku kompetenciju **stepen pouzdanosti** kao mera unutrašnje konzistentnosti ocenjivača je visok jer je vrednost Cronbach alpha za I komunikacijsku situaciju 0,87, za II komunikacijsku situaciju iznosi 0,75, a za III komunikacijsku situaciju iznosi 0,80. **Koeficijent saglasnosti** između evaluatora se kreće u opsegu $0,54 < r < 0,78$ (r je data za prosečnu vrednost sva četiri procenjivača) i to: za I komunikacijsku situaciju $r=0,78$ što ukazuje na izuzetno visoku usaglašenost evaluatora, za II komunikacijsku situaciju $r=0,54$ a za III komunikacijsku situaciju $r=0,69$ – ovi koeficijenti ukazuju na visoku usaglašenost evaluatora, pri čemu je statistička značajnost za sva tri slučaja $p=0,000$;

- za varijablu tečnost u izražavanju **stepen pouzdanosti** kao mera unutrašnje konzistentnosti ocenjivača je visok jer je vrednost Cronbach alpha za I komunikacijsku situaciju 0,91, za II komunikacijsku situaciju iznosi 0,81, a za III komunikacijsku situaciju 0,76. **Koeficijent saglasnosti** između evaluatora se kreće u opsegu $0,72 < r < 0,88$ (r je data za prosečnu vrednost sva četiri procenjivača) što ukazuje na veoma visoku usaglašenost evaluatora, pri čemu je statistička značajnost za sva tri slučaja $p= 0,000$;
- za varijablu neverbalna komunikativna sposobnost **stepen pouzdanosti** kao mera unutrašnje konzistentnosti ocenjivača je takođe visok jer se vrednosti Cronbach alpha za I, II i III komunikacijsku situaciju kreću od 0,81-0,88. **Koeficijent saglasnosti** između evaluatora se kreće u opsegu $0,72 < r < 0,85$ (r je data za prosečnu vrednost sva četiri procenjivača) što ukazuje na veoma visoku usaglašenost evaluatora (za I komunikacijsku situaciju $r=0,85$, za II komunikacijsku situaciju $r=0,72$, a za III komunikacijsku situaciju $r=0,72$) pri čemu je statistička značajnost za sva tri slučaja $p= 0,000$;

Na osnovu dobijenih i analiziranih rezultata zaključujemo da su evaluatori konzistentni u procenjivanju i da između njih postoji od visoke do skoro apsolutne saglasnosti u procenjivanju ispitivanih varijabli. To znači da dalje rezultate deskriptivne analize, analize varijanse i korelacijske analize možemo uzeti kao validne sa datim evaluatorima na postojećem uzorku u sve tri komunikacijske situacije.

5.1.2. Deskriptivna analiza varijable komunikativna jezička sposobnost

Rezultati deskriptivne analize za varijablu komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku (J2) su predstavljeni na Tabelama od 17 do 27, odnosno na Slikama od 4 do 6.

5.1.2.1. Srednje vrednosti

Izračunate su srednje vrednosti, odnosno aritmetičke sredine i standardna devijacija za opštu ocenu komunikacijske sposobnosti na stranom jeziku (J2) kao i za preostalih sedam varijabli komunikativne jezičke sposobnosti (gramatičku, tekstualnu, funkcionalnu, sociolingvističku, i strategijsku kompetenciju, tečnost u izražavanju i neverbalnu komunikativnu sposobnost). Ovi rezultati su predstavljeni pojedinačno za svaku od tri analizirane komunikacijske situacije. Neophodno je napomenuti da visoke

srednje vrednosti (koje aproksimiraju $M=5$) ukazuju na visok nivo sposobnosti dok niske srednje vrednosti (koje aproksimiraju $M=1$) ukazuju na nizak nivo sposobnosti.

5.1.2.1.2. Komunikacijska situacija 1

Komunikacijska situacija/prezentacija I predstavlja prvi zadatak koga su ispitanici izveli na početku eksperimenta i koji podrazumeva prezentiranje informacija zasnovanih na nastavnom sadržaju u okviru nastavnog programa za svaki od tri navedena obrazovna profila na Agronomskom fakultetu (Opšta agronomija, Tehnologija poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, Agroekonomija). Komunikacijska situacija je neutralna jer se ispitanici obraćaju svojim vršnjacima, drugim studentima fakulteta.

Srednja vrednost opšte ocene komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika na engleskom jeziku kao stranom jeziku struke u okviru Komunikacijske situacije I na nivou celog uzorka iznosi $M=3,02$ (Tabela 17) što upućuje na umerenu vrednost kumulativne ocene komunikativne jezičke sposobnosti – drugim rečima, komunikacija ispitanika na stranom jeziku je ponekad efikasna i prisutan je umeren stepen kompetencije u obavljanju zadatka uz adekvatan sadržaj, a potrebno je da sagovornik uloži umeren napor da razume govornika.

Tabela 17. Srednje vrednosti za varijable komunikativne jezičke sposobnosti na J2 – Komunikacijska situacija I

Varijable komunikativne jezičke sposobnosti na J2	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
Gramatička kompetencija	60	1,00	4,75	3,02	,817
Tekstualna kompetencija	60	1,00	4,75	3,03	,871
Funkcionalna kompetencija	60	1,00	4,50	2,99	,824
Sociolingvistička kompetencija	60	1,00	4,25	2,70	,818
Strategijska kompetencija	60	1,00	4,50	2,92	,828
Tečnost u izražavanju	60	1,00	4,75	2,95	,859
Neverb. komunik. sposobnost	60	1,00	4,25	2,64	,778
Opšta ocena komunik. jez. sposob. na J2	60	1,00	4,50	3,02	,869

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Srednje vrednosti varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku u Komunikacijskoj situaciji/prezentaciji I takođe imaju umerene vrednosti (Tabela 17), i to: najvišu srednju vrednost ima **tekstualna** kompetencija $M=3,03$, zatim slede

gramatička kompetencija čija je srednja vrednost $M=3,02$, **funkcionalna** kompetencija gde je $M=2,99$, **tečnost u izražavanju** gde je srednja vrednost $M=2,95$, **strategijska** kompetencija gde srednja vrednost iznosi $M=2,92$; nešto nižu srednju vrednost ima **sociolingvistička** kompetencija $M=2,70$, a najnižu od svih sedam varijabli ima **neverbalna komunikativna sposobnost** gde je srednja vrednost $M=2,64$.

Na osnovu dobijenih rezultata se može zaključiti da je centralna tendencija u Komunikacijskoj situaciji I takva da kod ispitanika:

- postoji obimno ali nepotpuno poznavanje morfoloških i sintaksičkih struktura pri čemu je vokabular srednje razvijen a greške u izgovoru ponekad ometaju komunikaciju;
- govor je ponekad nejasan i konfuzan, prisutna su jednostavna kohezivna sredstva, nedostaju detalji u razvijanju ideja;
- funkcije jezika su ponekad jasne, efikasne i primerene, pri čemu govorniku ponekad nedostaje veština odabira adekvatne jezičke forme kako bi zadatak obavio na racionalan način;
- govornik je uglavnom svestan sagovornika i komunikacionog konteksta pa se primećuje prisustvo neutralnog registra kao i primena gramatičkih ali ponekad neprirodnih jezičkih struktura;
- prisutna je sposobnost prenošenja glavnih ideja sagovorniku/slušaoocu kao i primena komunikacijskih strategija uglavnom za ispravljanje grešaka; javljaju se problemi u iniciraju interakcije ali govornik ne traži stalno podršku sagovornika za održavanje interakcije;
- govor je usporen, isprekidan, a često je prisutno oklevanje; izgovor je često nepravilan i ponekad ometa komunikaciju;
- klimanje glavom i upravljanje pogledom je često i neprimereno uz povremenu gestikulaciju u cilju rešavanja jezičkih problema ali na neprimeren način.

5.1.2.1.2. Komunikacijska situacija 2

Komunikacijska situacija/prezentacija II predstavlja deo drugog zadatka (primenjen na kraju eksperimenta) koji je istovetan za sve ispitanike i odnosi se na prezentiranje informacija o šljivi i malini (na osnovu zadatih smernica koje su u formi teza predstavljene ispitanicima prvi put u okviru drugog zadatka) na međunarodnoj

konferenciji. Komunikacioni kontekst je formalan jer se ispitanici obraćaju ekspertima iz navedenih oblasti voćarstva.

Srednja vrednost opšte ocene komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika na engleskom jeziku kao stranom jeziku struke u okviru Komunikacijske situacije II na nivou celog uzorka iznosi $M=3,15$ (Tabela 18) što upućuje na umerenu vrednost kumulativne ocene komunikativne jezičke sposobnosti - to znači da je komunikacija ispitanika na stranom jeziku ponekad efikasna i prisutan je umeren stepen kompetencije u obavljanju zadatka uz adekvatan sadržaj, a potrebno je da sagovornik uloži umeren napor da razume govornika.

Srednje vrednosti većine varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku takođe imaju umerene vrednosti (Tabela 18), i to: najvišu srednju vrednost ima **gramatička kompetencija** gde je $M=3,17$, zatim **tekstualna** kompetencija gde je $M=3,11$, a slede **strategijska** kompetencija čija je srednja vrednost $M=3,04$ i **tečnost u izražavanju** gde je $M=3,02$, te **funkcionalna** kompetencija gde je srednja vrednost $M=2,95$ i **sociolingvistička** kompetencija čija srednja vrednost iznosi $M=2,83$; **neverbalna komunikativna sposobnosti** ima najnižu srednju vrednost od svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti u Situaciji/prezentaciji II koja iznosi $M=2,45$, odnosno naginje umerenoj vrednosti.

Tabela 18. Srednje vrednosti za varijable komunikativne jezičke sposobnosti na J2 – Komunikacijska situacija II

Varijable komunikativne jezičke sposobnosti na J2	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
Gramatička kompetencija	60	1,75	4,50	3,17	,592
Tekstualna kompetencija	60	1,75	4,50	3,11	,590
Funkcionalna kompetencija	60	1,50	4,50	2,95	,609
Sociolingvistička kompetencija	60	1,50	4,00	2,83	,627
Strategijska kompetencija	60	1,50	4,50	3,04	,647
Tečnost u izražavanju	60	1,50	4,50	3,02	,649
Neverb. komunik. sposobnost	60	1,25	4,00	2,45	,718
Opšta ocena komunik. jez. sposob. na J2	60	1,75	4,50	3,15	,611

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Generalno gledano, centralna tendencija u Komunikacionoj situaciji II kod ispitanika je istovetna kao u Komunikacionoj situaciji I osim što je klimanje glavom krajnje ograničeno i veoma neprimereno a upravljanje pogleda prema sagovorniku veoma retko i neadekvatno pri čemu je upotreba gestova radi kompenzovanja jezičkih grešaka veoma ograničena i, ukoliko uopšte i postoji, neadekvatna (odnosi se na varijablu **neverbalna komunikativna sposobnost**).

5.1.2.1.3. Komunikacijska situacija 3

Komunikacijska situacija/prezentacija III takođe predstavlja deo drugog zadatka (primenjen na kraju eksperimenta u istoj sesiji kao i komunikacijska situacija II) koji je istovetan za sve ispitanike i odnosi se na prezentiranje informacija o šljivi i malini (na osnovu zadatih smernica koje su u formi teza predstavljene ispitanicima prvi put u okviru drugog zadatka) ne-ekspertima, osobama koje pripadaju različitim uzrasnim grupama ili drugim obrazovnim domenima, neobrazovanim osobama, deci, adolescentima, itd., u okviru televizijskog programa, u jednom naučno-popularnom komunikacijskom kontekstu koji upućuje na značajno niži nivo formalnosti u odnosu na Komunikacijsku situaciju II.

Srednja vrednost opšte ocene komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika na engleskom jeziku kao stranom jeziku struke u okviru Komunikacijske situacije III na nivou celog uzorka iznosi $M=2,91$ (Tabela 19) što ukazuje da opšta sposobnost komunikacije na engleskom jeziku kao stranom na nivou celog uzorka ima umerenu vrednost. Drugim rečima, komunikacija ispitanika na stranom jeziku je ponekad efikasna i prisutan je umeren stepen kompetencije u obavljanju zadatka uz adekvatan sadržaj, a potrebno je da sagovornik uloži umeren napor da razume govornika – kao što je slučaj i za Situaciju I i Situaciju II.

Srednje vrednosti većine varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku su u Komunikacionoj situaciji III zadržale umerene vrednosti (Tabela 19), i to: najvišu srednju vrednost ima **gramatička kompetencija** gde je $M=3,01$, zatim **tekstualna kompetencija** gde je $M=2,91$, a slede **tečnost u izražavanju** čija srednja vrednost iznosi $M=2,83$, **funkcionalna kompetencija** gde je $M=2,75$ i **strategijska kompetencija** gde je $M=2,72$, i konačno **sociolingvistička kompetencija** čija je srednja vrednost $M=2,66$. **Neverbalna komunikativna sposobnost** ima najnižu srednju vrednost od svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti u Situaciji/prezentaciji III

i ona iznosi $M=2,39$, odnosno naginje umerenoj vrednosti. Centralna tendencija u Komunikacionoj situaciji III kod ispitanika je istovetna kao u Komunikacionoj situaciji II (uz blagi pad srednje ocene skoro svih varijabli).

Tabela 19. Srednje vrednosti za varijable komunikativne jezičke sposobnosti na J2 - Komunikacijska situacija III

Varijable komunikativne jezičke sposobnosti na J2	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
Gramatička kompetencija	60	1,25	4,50	3,01	,691
Tekstualna kompetencija	60	1,25	4,50	2,91	,695
Funkcionalna kompetencija	60	1,00	4,25	2,75	,720
Sociolingvistička kompetencija	60	1,00	4,00	2,66	,728
Strategijska kompetencija	60	1,00	4,25	2,72	,751
Tečnost u izražavanju	60	1,00	4,25	2,83	,695
Neverb. komunik. sposobnost	60	1,00	4,25	2,39	,743
Opšta ocena komunik. jez. sposob. na J2	60	1,25	4,25	2,91	,728

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Usložnjavanje zadatka u smislu šireg, stručnijeg i sofisticiranijeg vokabulara, potrebe za efikasnijom primenom kohezivnih sredstava u kreiranju koherentnog usmenog diskursa kao i raznovrsnijih funkcija jezika koje zahtevaju promenu registra i visoku osetljivost na prirodnost jezika i usklađenost sa zadatim komunikacijskim kontekstom, te primene raznovrsnijih strategija komunikacije i potrebe za postojanjem ispravnog izgovora i visokog stepena tečnosti u usmenom izražavanju nije uticalo na promenu centralne tendencije – opšta ocena komunikativne jezičke sposobnosti je zadržala umerenu vrednost u sve tri komunikacione situacije (srednja vrednost se kretala od $M=3,02$ u Komunikacijskoj situaciji I preko $M=3,15$ u Komunikacijskoj situaciji II kada je i bila najviša do $M=2,91$ u Komunikacijskoj situaciji III).

Što se tiče varijabli komunikativne jezičke sposobnosti, njihove srednje vrednosti su u Komunikacijskoj situaciji II blago porasle u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i zadržale tendenciju umerene vrednosti (Tabela 17 i Tabela 18). Međutim, ovo nije slučaj sa varijablom **neverbalna komunikacijska sposobnost** čija je srednja vrednost opala (u Komunikacijskoj situaciji I iznosi $M=2,64$ a u Komunikacijskoj

situaciji II $M=2,45$). Ispitanici su, generalno gledano, posle primenjenog nastavnog programa i perioda instrukcije/treninga postigli napredak u svim aspektima komunikativne jezičke sposobnosti, uzimajući u obzir višeslojno uslozljavanje drugog zadatka. Izuzetak je aspekt neverbalne komunikativne sposobnosti čiji razvoj nije bio u fokusu primenjenih nastavnih programa.

U Komunikacijskoj situaciji III srednje vrednosti varijabli komunikativne jezičke sposobnosti su blago opale u odnosu na Komunikacijsku situaciju II – a najviše srednja vrednost strategijske kompetencije (sa $M=3,04$ u Komunikacijskoj situaciji II na $M=2,72$ u Komunikacijskoj situaciji III) približno trećini cele jedne ocene (Tabela 18 i Tabela 19), dok su srednje vrednosti za ostale varijable opale najviše do petine ocene (tekstualna i funkcionalna kompetencija) i manje (gramatička i sociolingvistička kompetencija, tačnost u izražavanju). Sve nabrojane varijable su zadržale centralnu tendenciju umerenih vrednosti. Izuzetak je varijabla neverbalna komunikativna sposobnost čija srednja vrednost i u Komunikacijskoj situaciji III, kao i u Komunikacijskoj situaciji II, ima tendenciju ka vrednosti izraženoj ocenom 2 (na petostepenoj skali od 1-5, gde ocena 1 predstavlja najniži stepen kompetentnosti a ocena 5 najviši stepen vladanja određenim komunikacijskim aspektom). Nešto niže srednje vrednosti navedenih varijabli u odnosu na Komunikacijsku situaciju II su verovatno prouzrokovane promenom registra i prilagođavanja govora novom kontekstu odnosno mediju obraćanja u Komunikacijskoj situaciji III što je izazvalo i promenu u funkcijama jezika pri čemu strategije komunikacije nisu adekvatno primenjene; sve ovo je dovelo do većeg broja grešaka u primeni morfoloških i sintaksičkih pravila i do nešto slabije tačnosti u izražavanju.

5.1.2.2. Frekvencijska analiza

Na ispitivane varijable komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) – opšta ocena komunikativne jezičke sposobnosti, gramatička, tekstualna, funkcionalna, sociolingvistička kompetencija, strategijska kompetencija, tačnost u izražavanju, neverbalna komunikativna sposobnost – primenjena je frekvencijska analiza tako što je za svaku varijablu data uporedna analiza za Komunikacijske situacije I, II i III.

Svaka varijabla na Skali komunikativne jezičke sposobnosti teorijski ima opseg od 4 do 20 za svakog ispitanika (petostepena skala sa vrednostima od 1-5, procenjene

od strane 4 evaluatora) pri čemu je vrednost 4 najniža vrednost koju je ispitanik mogao dobiti i ukazuje na najniži nivo kompetencije (izražen ocenom 1), a vrednost 20 je najviša i upućuje na najviši stepen praćene kompetencije (izražen ocenom 5).

Što se tiče **opšte ocene komunikativne jezičke sposobnosti** (Tabela 20), u *Komunikacijskoj situaciji I* visoke vrednosti (opseg ocene od 3,5-5,0) postiglo je više od jedne trećine ispitanika (tačnije 36,7%, odnosno njih 22), srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo nešto manje od polovine ispitanika (43,3%, odnosno njih 26), dok je zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo 15% ispitanika (njih 9) a nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) 5% ispitanika (odnosno njih 3).

U *Komunikacijskoj situaciji II* (Tabela 20) došlo je do blagog pada broja ispitanika koji su postigli visoke vrednosti od 3,5-5,0 – jedna trećina ukupnog broja ispitanika (33,3% odnosno njih 20). Međutim, broj ispitanika koji su postigli srednje vrednosti (od 2,5-3,5) se značajno povećao na više od jedne polovine odnosno 55% (njih 33) a smanjio se broj ispitanika koji su postigli zadovoljavajuće vrednosti (od 1,5-2,5) na 11,7% (njih 7). Ono što je još značajnije, nije bilo ispitanika koju su postigli najniže vrednosti (od 1,0-1,5).

Tabela 20. Komunikativna jezička sposobnost: opšta ocena - frekvencije izražene procentima u tri komunikacione situacije

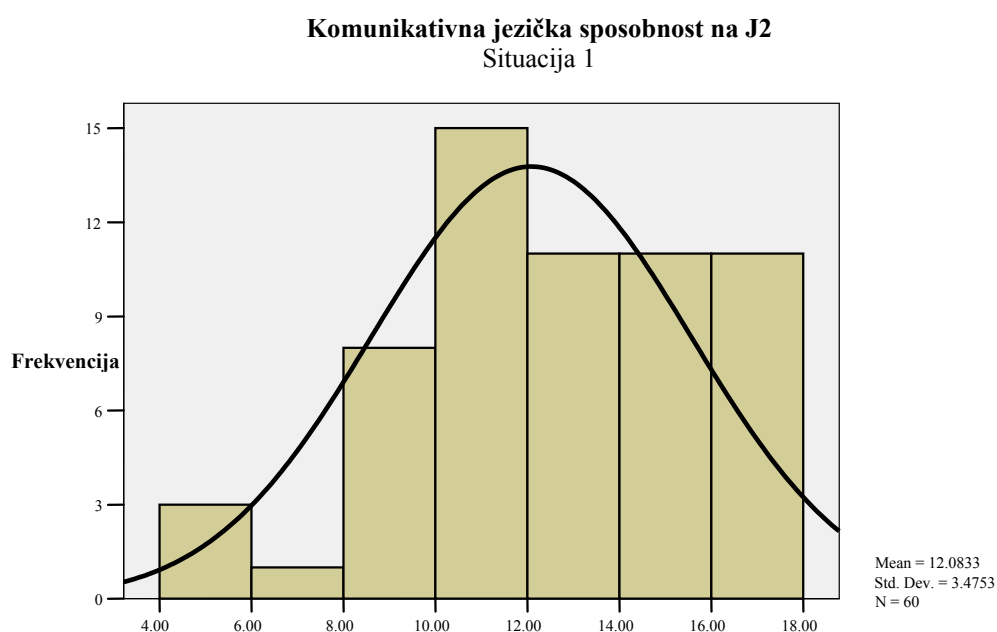
Opšta ocena komunikativne jezičke sposobnosti na J2								
Situacija 1			Situacija 2			Situacija 3		
Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%
4,00	3	5,0	7,00	1	1,7	5,00	2	3,3
7,00	1	1,7	8,00	3	5,0	7,00	3	5,0
8,00	5	8,3	9,00	3	5,0	8,00	4	6,7
9,00	3	5,0	10,00	5	8,3	9,00	5	8,3
10,00	9	15,0	11,00	4	6,7	10,00	7	11,7
11,00	6	10,0	12,00	13	21,7	11,00	7	11,7
12,00	7	11,7	13,00	11	18,3	12,00	8	13,3
13,00	4	6,7	14,00	7	11,7	13,00	6	10,0
14,00	2	3,3	15,00	5	8,3	14,00	8	13,3
15,00	9	15,0	16,00	5	8,3	15,00	5	8,3
16,00	6	10,0	17,00	2	3,3	16,00	2	3,3
17,00	2	3,3	18,00	1	1,7	17,00	3	5,0
18,00	3	5,00						
Total	60	100,0	Total	60	100,0	Total	60	100,0

U *Komunikacijskoj situaciji III* (Tabela 20) broj ispitanika koji su postigli visoke vrednosti (opseg ocene od 3,5-5,0) je blago opao i u odnosu na Situaciju I i na Situaciju II i iznosi 30% (odnosno 18 ispitanika); broj ispitanika koji su postigli srednje vrednosti

(od 2,5-3,5) je blago opao u odnosu na Situaciju II ali je takođe u blagom porastu u poređenju sa Situacijom I i iznosi 46,7%, odnosno njih 28; broj ispitanika koji je postigao prelazne vrednosti (od 1,5-2,5) je porastao odnosu na obe prethodne komunikacione situacije i iznosi 20% (12 ispitanika) a broj ispitanika sa neprelaznim vrednostima (od 1,0-1,5) iznosi 3,3% (2 ispitanika) i blago je porastao u odnosu na Komunikacijsku situaciju II ali je opao u odnosu na Komunikacijsku situaciju I.

Drugim rečima, visok procenat ispitanika, tačnije 80%, je postigao srednje i visoke vrednosti (2,5-5,0) **opšte komunikativne jezičke sposobnosti** u Komunikacijskoj situaciji I a taj procenat se, uprkos uslozljavanju zadatka, povećao na 88,3% u Komunikacijskoj situaciji II, odnosno vrlo blago opao u Komunikacijskoj situaciji III na 76,7%. Nizak i veoma nizak stepen (1,0-2,5) opšte komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji I ima 20% ispitanika, da bi se njihov broj skoro prepolovio (11,7%) u Komunikacijskoj situaciji II i blago povećao u Komunikacijskoj situaciji III na 23,3% u odnosu na Komunikacijsku situaciju I, odnosno dvostruko povećao u odnosu na Komunikacijsku situaciju II.

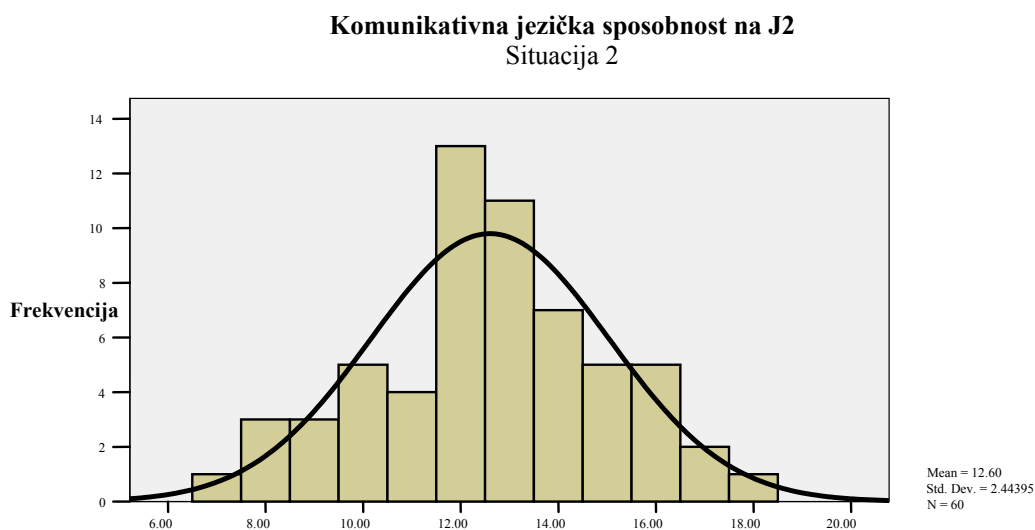
Frekvencijska distribucija podataka iz Tabele 20 predstavljena je u formi histograma sa krivom (Slike 4, 5 i 6) za Komunikacijsku situaciju I (Slika 4), Komunikacijsku situaciju II (Slika 5) i Komunikacijsku situaciju III (Slika 6).

Slika 4. Histogram frekvencija vrednosti opšte komunikativne jezičke sposobnosti na J2 u Komunikacijskoj situaciji I

Na Slici 4 se primećuje, na osnovu frekvencija i zakrivljenosti normalne krive blago u desno, da većina ispitanika (njih 33 što čini 55% ukupnog uzorka) ima stepen kompetencije koji je jednak teorijskoj srednjoj vrednosti na skali (12,00 za 4 evaluatora, odnosno u proseku 3,00) ili je viši od teorijske srednje vrednosti, što znači da je kod više od polovine ispitanika opšta komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku na prosečnom i iznadprosečnom nivou, odnosno kod više od trećine ispitanika (njih 22) je na nivou iznad proseka.

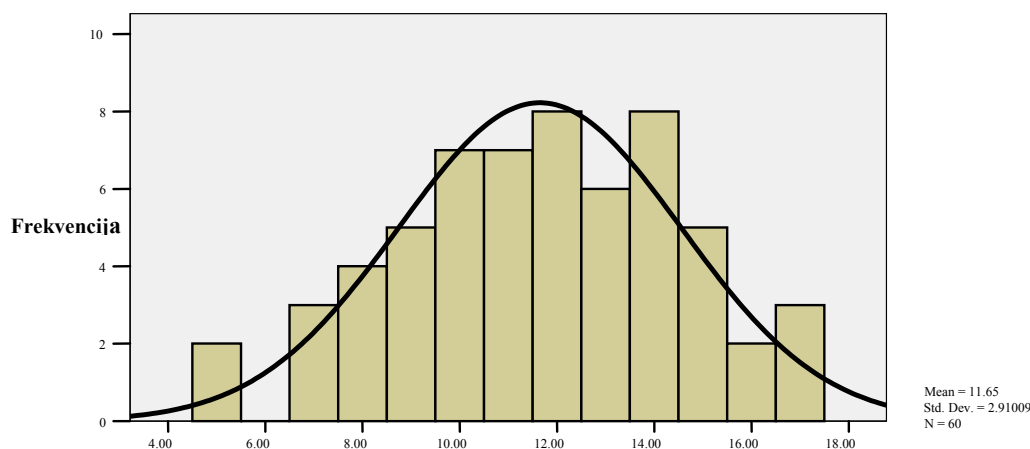
Na Slici 5 je normalna kriva takođe blago nagnuta u desno što upućuje na činjenicu da i u Komunikacijskoj situaciji II nešto preko polovine (njih 31, odnosno 51,6%) ispitanika ima stepen opšte komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku koji je iznad prosečnih vrednosti (12,00, odnosno 3,00) što je nešto više nego u Komunikacijskoj situaciji I - kod više od polovine ispitanika opšta komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku je na iznadprosečnom nivou, a zanimljivo je da nijedan ispitanik nema najniži stepen opšte jezičke sposobnosti.

Slika 5. Histogram frekvencija vrednosti opšte komunikativne jezičke sposobnosti na J2 u Komunikacijskoj situaciji II

Komunikativna jezička sposobnost na J2
Situacija 3

Slika 6. Histogram frekvencija vrednosti opšte komunikativne jezičke sposobnosti na J2 u Komunikacijskoj situaciji III

Na Slici 6 je normalna kriva zakrivljena je blago na levo u odnosu na normalnu krivu na Slici 4 i Slici 5. Histogram pokazuje da je kod većine ispitanika (kod njih 36, odnosno 60%) opšta komunikativna jezička sposobnost na prosečnom i ispodprosečnom nivou, a kod 24 ispitanika (odnosno 40% ukupnog uzorka) je na nivou iznad proseka. Većina ispitanika konvergira ka srednjim vrednostima skale, dok je distribucija ispitanika na krajnjim vrednostima skale ravnomernija nego što je to slučaj na Slici 4 i Slici 5. Ni kod jednog ispitanika nisu zabeležene ni najniže ali ni najviše vrednosti opšte komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku.

Analizirajući rezultate ispitanika za varijablu **gramatička kompetencija** (Tabela 21) u Komunikacijskoj situaciji I, visoke vrednosti (opseg ocene od 3,5-5,0) postigla je jedna trećina ispitanika (33,3%, odnosno njih 20), srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo nešto manje od polovine ispitanika (48,4%, odnosno njih 29), dok je zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo 13,3% ispitanika (njih 8), a nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) 5% ispitanika (odnosno njih 3).

U Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 21) visoke vrednosti od 3,5-5,0 postigao je isti broj ispitanika kao i u Komunikacijskoj situaciji I – jedna trećina, odnosno 33,3% (njih 20); srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo više od polovine ispitanika – tačnije 55% ukupnog uzorka (njih 33), dok je zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo 11,7% ispitanika (njih 7), nešto manje nego u Komunikacijskoj situaciji I;

naglašavamo da nijedan ispitanik nije ostvario najniže vrednosti (od 1,0-1,5). U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 21) blago je opao broj ispitanika koji su ostvarili visoke vrednosti od 3,5-5,0 i njihov broj iznosi 18, odnosno 30%; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo više od polovine ispitanika, kao i u Komunikacijskoj situaciji II – tačnije 53,3% ukupnog uzorka (njih 32), dok je zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo 15% ispitanika (njih 9) što predstavlja blagi porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i II; nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) ostvario je samo 1 ispitanik (1,7%).

Tabela 21. Komunikativna jezička sposobnost: gramatička kompetencija - frekvencije izražene procentima u tri komunikacijske situacije

Gramatička kompetencija								
Situacija 1			Situacija 2			Situacija 3		
Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%
4,00	3	5,0	7,00	1	1,7	5,00	1	1,7
8,00	6	10,0	8,00	1	1,7	7,00	3	5,0
9,00	2	3,3	9,00	5	8,3	8,00	3	5,0
10,00	4	6,7	10,00	4	6,7	9,00	3	5,0
11,00	10	16,7	11,00	5	8,3	10,00	6	10,0
12,00	9	15,0	12,00	11	18,3	11,00	7	11,7
13,00	6	10,0	13,00	13	21,7	12,00	13	21,7
14,00	7	11,7	14,00	8	13,3	13,00	6	10,0
15,00	5	8,3	15,00	5	8,3	14,00	4	6,7
16,00	3	5,0	16,00	4	6,7	15,00	9	15,0
17,00	2	3,3	17,00	1	1,7	16,00	2	3,3
18,00	2	3,3	18,00	2	3,3	17,00	2	3,3
19,00	1	1,7				18,00	1	1,7
Total	60	100,0	Total	60	100,0	Total	60	100,0

Drugim rečima, visok procenat ispitanika, tačnije 81,7% je postigao srednje i visoke vrednosti (2,5-5,0) **gramatičke kompetencije** (Tabela 21) u Komunikacijskoj situaciji I, a taj procenat se, uprkos usložnjavanju zadatka, povećao na 88,3% u Komunikacijskoj situaciji II odnosno vrlo blago opao u Komunikacijskoj situaciji III na 83,3%. Nizak i veoma nizak stepen (1,0-2,5) gramatičke kompetencije u Komunikacijskoj situaciji I ima 18,3% ispitanika, da bi se njihov broj skoro prepolovio (11,7%) u Komunikacijskoj situaciji II i blago povećao u Komunikacijskoj situaciji III, a opao u odnosu na Komunikacijsku situaciju I, na 16,7%.

Na osnovu rezultata prikazanih na Tabeli 22 za varijabli **tekstualna kompetencija**, visoke vrednosti (opseg ocene od 3,5-5,0) u Komunikacijskoj situaciji I postigla je jedna trećina ispitanika (33,3%, odnosno njih 20), srednje vrednosti od 2,5-

3,5 je postiglo 43,4% ispitanika (njih 26); zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 18,3% ispitanika (njih 11) a nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) 5% ispitanika (odnosno njih 3).

Tabela 22. Komunikativna jezička sposobnost: tekstualna kompetencija - frekvencije izražene procentima u tri komunikacijske situacije

Tekstualna kompetencija								
Situacija 1			Situacija 2			Situacija 3		
Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%
4,00	3	5,0	7,00	1	1,7	5,00	2	3,3
8,00	5	8,3	8,00	1	1,7	7,00	2	3,3
9,00	6	10,0	9,00	5	8,3	8,00	3	5,0
10,00	4	6,7	10,00	6	10,0	9,00	4	6,7
11,00	8	13,3	11,00	5	8,3	10,00	11	18,3
12,00	9	15,0	12,00	14	23,3	11,00	5	8,3
13,00	5	8,3	13,00	10	16,7	12,00	11	18,3
14,00	3	5,0	14,00	7	11,7	13,00	8	13,3
15,00	6	10,0	15,00	5	8,3	14,00	5	8,3
16,00	4	6,7	16,00	2	3,3	15,00	4	6,7
17,00	3	5,0	17,00	3	5,0	16,00	2	3,3
18,00	3	5,0	18,00	1	1,7	17,00	2	3,3
19,00	1	1,7				18,00	1	1,7
Total	60	100,0	Total	60	100,0	Total	60	100,0

U Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 22)) visoke vrednosti od 3,5-5,0 postigao je nešto manji broj ispitanika nego što je to bio slučaj u Komunikacijskoj situaciji I – 30%, odnosno njih 18, a srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo više od polovine ispitanika, tačnije 58,3% (odnosno 35), što je značajno više u odnosu na Komunikacijsku situaciju I); zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 11,7% ispitanika (odnosno njih 7) što je nešto manje nego u Komunikacijskoj situaciji I, dok nijedan ispitanik nije ostvario najniže vrednosti (od 1,0-1,5). U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 6) opao je broj ispitanika koji su ostvarili visoke vrednosti od 3,5-5,0 i njihov broj iznosi 14, odnosno 23,3%; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postigao isti broj ispitanika kao i u Komunikacijskoj situaciji II – njih 35, odnosno 58,4%; zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 15% ispitanika (njih 9) što predstavlja blagi pad u odnosu na Komunikacijsku situaciju I a blagi porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju II; nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) ostvarila su 2 ispitanika, odnosno 3,3% ukupnog uzorka.

Zaključujemo da je nešto više od tri četvrtine ispitanika, tačnije 76,7%, postiglo srednje i visoke vrednosti (2,5-5,0) **tekstualne kompetencije** (Tabela 22) u Komunikacijskoj situaciji I, a taj procenat se, uprkos usložnjavanju zadatka, povećao na 88,3% u Komunikacijskoj situaciji II odnosno vrlo blago opao u Komunikacijskoj situaciji III na 81,7%. Nizak i veoma nizak stepen (1,0-2,5) tekstualne kompetencije u Komunikacijskoj situaciji I ima 23,3% ispitanika, da bi se njihov broj skoro prepolovio (11,7%) u Komunikacijskoj situaciji II i blago povećao u Komunikacijskoj situaciji III, a opao u odnosu na Komunikacijsku situaciju I, na 18,3%.

Na Tabeli 23 su prikazani rezultati frekvencijske analize za varijablu **funkcionalna kompetencija**. Visoke vrednosti (opseg ocene od 3,5-5,0) u Komunikacijskoj situaciji I postigla je jedna trećina ispitanika (33,3%, odnosno njih 20), a srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo nešto manje od polovine ispitanika - 45%, odnosno njih 27. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 16,7% ispitanika (njih 10), a nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) 5% ispitanika (odnosno njih 3).

Tabela 23. Komunikativna jezička sposobnost: funkcionalna kompetencija - frekvencije izražene procentima u tri komunikacijske situacije

Funkcionalna kompetencija								
Situacija 1			Situacija 2			Situacija 3		
Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%
4,00	3	5,0	6,00	1	1,7	4,00	1	1,7
7,00	2	3,3	8,00	5	8,3	5,00	1	1,7
8,00	3	5,0	9,00	3	5,0	7,00	5	8,3
9,00	5	8,3	10,00	9	15,0	8,00	4	6,7
10,00	5	8,3	11,00	11	18,3	9,00	8	13,3
11,00	8	13,3	12,00	9	15,0	10,00	10	16,7
12,00	8	13,3	13,00	7	11,7	11,00	6	10,0
13,00	6	10,0	14,00	6	10,0	12,00	5	8,3
14,00	6	10,0	15,00	6	10,0	13,00	7	11,7
15,00	2	3,3	16,00	1	1,7	14,00	5	8,3
16,00	9	15,0	17,00	1	1,7	15,00	6	10,0
17,00	2	3,3	18,00	1	1,7	17,00	2	3,3
18,00	1	1,7						
Total	60	100,0	Total	60	100,0	Total	60	100,0

U Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 23) visoke vrednosti od 3,5-5,0 postigao je nešto manji broj ispitanika nego što je to bio slučaj u Komunikacijskoj situaciji I – jedna četvrtina ispitanika (25% ukupnog uzorka, tačnije njih 15). Srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo značajno više ispitanika u odnosu na Komunikacijsku situaciju I –

60% od ukupnog uzorka, odnosno 36 ispitanika. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 15% ispitanika (odnosno njih 9) što je nešto manje nego u Komunikacijskoj situaciji I, dok nijedan ispitanik nije ostvario najniže vrednosti (od 1,0-1,5).

U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 23) opao je broj ispitanika koji su ostvarili visoke vrednosti od 3,5-5,0, i u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, i njihov broj iznosi 13, odnosno 21,7%; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postigao značajno manji broj ispitanika nego što je to slučaj u Komunikacijskoj situaciji II – njih 28, odnosno 46,6% što je nešto više nego u Komunikacijskoj situaciji I. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 28,4% ispitanika (njih 17) što je značajan porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i II; nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) ostvarila su 2 ispitanika, odnosno 3,3% ukupnog uzorka.

Zaključujemo da nešto više od tri četvrtine ispitanika, tačnije 78,3%, je postiglo srednje i visoke vrednosti (2,5-5,0) **funkcionalne kompetencije** (Tabela 23) u Komunikacijskoj situaciji I, a taj procenat se, uprkos usložnjavanju zadatka, povećao na 85% u Komunikacijskoj situaciji II, odnosno značajno opao u Komunikacijskoj situaciji III na 68,3%. Nizak i veoma nizak stepen (1,0-2,5) funkcionalne kompetencije u Komunikacijskoj situaciji I ima 21,7% ispitanika, da bi njihov broj opao u Komunikacionoj situaciji II na 15% i značajno se povećao u Komunikacijskoj situaciji III na 31,7%.

Tabela 24 ilustruje rezultate frekvencijske analize za varijablu **sociolingvistička kompetencija**. Visoke vrednosti (opseg ocene od 3,5-5,0) u Komunikacijskoj situaciji I postigla je jedna četvrtina ispitanika (25%, odnosno njih 15), a srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo 43,3% ispitanika (njih 26); zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postigla je jedna četvrtina ispitanika (25% ispitanika, odnosno njih 15), a nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) 6,7% ispitanika (odnosno njih 4).

U Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 24) za varijablu **sociolingvistička kompetencija** visoke vrednosti od 3,5-5,0 postigao je manji broj ispitanika nego što je to bio slučaj u Komunikacijskoj situaciji I – 18,3% ukupnog uzorka, odnosno njih 11; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo značajno više ispitanika u odnosu na Komunikacijsku situaciju I – 58,4% ukupnog uzorka što je više od polovine ispitanika,

odnosno 35 ispitanika. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 23,3% ispitanika (odnosno njih 14) što je blagi pad u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, dok nijedan ispitanik nije ostvario najniže vrednosti (od 1,0-1,5).

Tabela 24. Komunikativna jezička sposobnost: sociolingvistička kompetencija - frekvencije izražene procentima u tri komunikacijske situacije

Sociolingvistička kompetencija								
Situacija 1			Situacija 2			Situacija 3		
Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%
4,00	4	6,7	6,00	1	1,7	4,00	1	1,7
6,00	1	1,7	7,00	3	5,0	5,00	1	1,7
7,00	3	5,0	8,00	5	8,3	6,00	4	6,7
8,00	5	8,3	9,00	5	8,3	7,00	3	5,0
9,00	6	10,0	10,00	9	15,0	8,00	5	8,3
10,00	12	20,0	11,00	8	13,3	9,00	8	13,3
11,00	7	11,7	12,00	11	18,3	10,00	6	10,0
12,00	2	3,3	13,00	7	11,7	11,00	7	11,7
13,00	5	8,3	14,00	3	5,0	12,00	7	11,7
14,00	5	8,3	15,00	4	6,7	13,00	8	13,3
15,00	5	8,3	16,00	4	6,7	14,00	5	8,3
16,00	4	6,7				15,00	2	3,3
17,00	1	1,7				16,00	3	5,0
Total	60	100,0	Total	60	100,0	Total	60	100,0

U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 24) opao je broj ispitanika koji su ostvarili visoke vrednosti od 3,5-5,0, i u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, i njihov broj iznosi 10, odnosno 16,7%; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postigao značajno manji broj ispitanika nego to je to slučaj u Komunikacijskoj situaciji II – njih 28, odnosno 46,6% što je nešto više nego u Komunikacijskoj situaciji I. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 33,4% ispitanika (njih 20, odnosno jedna trećina) što je značajan porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i II; nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) ostvarila su 2 ispitanika, odnosno 3,3% ukupnog uzorka.

Zaključujemo da nešto više od dve trećine ispitanika, tačnije 68,3%, je postiglo srednje i visoke vrednosti (2,5-5,0) **sociolingvističke kompetencije** (Tabela 24) u Komunikacijskoj situaciji I, a taj procenat se, uprkos usloznavanju zadatka, značajno povećao na 76,7% u Komunikacijskoj situaciji II, odnosno opao u Komunikacijskoj situaciji III na 63,3% i to značajno u odnosu na Komunikacijsku situaciju II a blago u odnosu na Komunikacijsku situaciju I. Nizak i veoma nizak stepen (1,0-2,5) sociolingvističke kompetencije u Komunikacijskoj situaciji I ima skoro jedna trećina

odnosno 31,7% ispitanika, da bi njihov broj opao u Komunikacionoj situaciji II na 23,3% i povećao se u Komunikacijskoj situaciji III na 36,7%, odnosno premašio jednu trećinu ukupnog uzorka.

Na Tabeli 25 su prikazani rezultati frekvencijske analize za varijablu **strategijska kompetencija**. Visoke vrednosti (opseg ocene od 3,5-5,0) u Komunikacijskoj situaciji I postiglo je manje od jedne trećine ispitanika – 30% ukupnog uzorka, odnosno njih 18; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo 48,3% ispitanika (njih 29). Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 16,7% ispitanika (njih 10), a nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) 5% ispitanika (odnosno njih 3).

U Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 25) visoke vrednosti od 3,5-5,0 postigao je nešto manji broj ispitanika nego u Komunikacijskoj situaciji I - 28,3% od ukupnog uzorka, odnosno njih 17; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo značajno više ispitanika u odnosu na Komunikacijsku situaciju I – 56,7% ukupnog uzorka što je više od polovine ispitanika, odnosno 34 ispitanika. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 15% ispitanika (njih 9) što je blagi pad u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, dok nijedan ispitanik nije ostvario najniže vrednosti (od 1,0-1,5).

Tabela 25. Komunikativna jezička sposobnost: strategijska kompetencija - frekvencije izražene procentima u tri komunikacijske situacije

Strategijska kompetencija								
Situacija 1			Situacija 2			Situacija 3		
Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%
4,00	3	5,0	6,00	1	1,7	4,00	1	1,7
6,00	1	1,7	8,00	4	6,7	5,00	1	1,7
7,00	1	1,7	9,00	4	6,7	6,00	2	3,3
8,00	2	3,3	10,00	5	8,3	7,00	4	6,7
9,00	6	10,0	11,00	11	18,3	8,00	6	10,0
10,00	9	15,0	12,00	12	20,0	9,00	6	10,0
11,00	8	13,3	13,00	6	10,0	10,00	8	13,3
12,00	8	13,3	14,00	5	8,3	11,00	5	8,3
13,00	4	6,7	15,00	5	8,3	12,00	9	15,0
14,00	6	10,0	16,00	3	5,0	13,00	7	11,7
15,00	4	6,7	17,00	3	5,0	14,00	3	5,0
16,00	3	5,0	18,00	1	1,7	15,00	3	5,0
17,00	2	3,3				16,00	4	6,7
18,00	3	5,0				17,00	1	1,7
Total	60	100,0	Total	60	100,0	Total	60	100,0

U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 25) značajno je opao broj ispitanika koji su ostvarili visoke vrednosti od 3,5-5,0, i u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, i njihov broj iznosi 11, odnosno 18,3%; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postigao nešto manji broj ispitanika nego što je to bio slučaj u Komunikacijskoj situaciji II, odnosno isti broj ispitanika kao u Komunikacijskoj situaciji I – 48,4%, odnosno 29 ispitanika. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 30% ispitanika (njih 28) što je značajan porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i II; nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) ostvarila su 2 ispitanika, odnosno 3,3% ukupnog uzorka.

Zaključujemo da je nešto više od tri četvrtine ispitanika, tačnije 78,3%, postiglo srednje i visoke vrednosti (2,5-5,0) **strategijske kompetencije** (Tabela 25) u Komunikacijskoj situaciji I, a taj procenat se, uprkos usložnjavanju zadatka, povećao na 85% u Komunikacijskoj situaciji II, odnosno značajno opao u Komunikacijskoj situaciji III na 66,7%. Nizak i veoma nizak stepen (1,0-2,5) strategijske kompetencije u Komunikacijskoj situaciji I ima nešto više od jedne petine ispitanika – 21,7%, da bi njihov broj opao u Komunikacijskoj situaciji II na 15% i značajno se povećao u Komunikacijskoj situaciji III na jednu trećinu ukupnog uzorka, odnosno 33,3%.

Na osnovu rezultata prikazanih na Tabeli 26 za varijablu **tečnost u izražavanju**, visoke vrednosti (opseg ocene od 3,5-5,0) u Komunikacijskoj situaciji I postiglo je više od jedna trećine ispitanika – 39,3% ukupnog uzorka, odnosno njih 23; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo takođe nešto više od jedne trećine ispitanika – 35%, odnosno njih 21. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postigla je jedna petina, odnosno 20% ukupnog uzorka (12 ispitanika), a nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) 6,7% ukupnog broja ispitanika (odnosno njih 4).

U Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 26) visoke vrednosti od 3,5-5,0 postiglo je značajno manje ispitanika u odnosu na Komunikacijsku situaciju I – jedna četvrtina, odnosno 25% (15 ispitanika) ali je broj ispitanika sa srednjim vrednostima od 2,5-3,5 značajno povećan na preko polovine uzorka i iznosi 56,7%, odnosno 34 ispitanika. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 18,3% ispitanika (njih 11) što je blagi pad u odnosu na Komunikacijsku situaciju I, dok nijedan ispitanik nije ostvario najniže vrednosti (od 1,0-1,5).

Tabela 26. Komunikativna jezička sposobnost: tečnost u izražavanju - frekvencije izražene procentima u tri komunikacijske situacije

Tečnost u izražavanju								
Situacija 1			Situacija 2			Situacija 3		
Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%
4,00	3	5,0	6,00	1	1,7	4,00	1	1,7
5,00	1	1,7	7,00	2	3,3	6,00	1	1,7
7,00	1	1,7	8,00	3	5,0	7,00	3	5,0
8,00	3	5,0	9,00	5	8,3	8,00	5	8,3
9,00	8	13,3	10,00	4	6,7	9,00	5	8,3
10,00	5	8,3	11,00	5	8,3	10,00	8	13,3
11,00	7	11,7	12,00	15	25,0	11,00	8	13,3
12,00	6	10,0	13,00	10	16,7	12,00	8	13,3
13,00	3	5,0	14,00	5	8,3	13,00	8	13,3
14,00	8	13,3	15,00	3	5,0	14,00	4	6,7
15,00	7	11,7	16,00	5	8,3	15,00	5	8,3
16,00	4	6,7	17,00	1	1,7	16,00	3	5,0
17,00	3	5,0	18,00	1	1,7	17,00	1	1,7
19,00	1	1,7						
Total	60	100,0	Total	60	100,0	Total	60	100,0

U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 26) značajno je opao broj ispitanika koji su ostvarili visoke vrednosti od 3,5-5,0 u odnosu na Komunikacijsku situaciju I a blago u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, i njihov broj iznosi 13, odnosno 21,7%; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postigao nešto manji broj ispitanika nego što je to bio slučaj u Komunikacijskoj situaciji II ali značajno veći u odnosu na Komunikacijsku situaciju I – 53,3%, odnosno 32 ispitanika, što znači više od jedne polovine. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 23,3% ispitanika (njih 14), što predstavlja blagi porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i II; nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) ostvario je 1 ispitanik, odnosno 1,7% ukupnog uzorka.

Drugim rečima, visok procenat ispitanika, preciznije 74,3%, što je gotovo tri četvrtine od ukupnog uzorka, je postigao srednje i visoke vrednosti (2,5-5,0) za varijablu **tečnosti u izražavanju** (Tabela 26) u Komunikacijskoj situaciji I. Taj procenat se, uprkos uslozljavanju zadatka, povećao na 81,7% u Komunikacijskoj situaciji II, odnosno blago je opao u Komunikacijskoj situaciji III u odnosu na Komunikacijsku situaciju II ali je ostao na istom nivou u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i iznosi 75% što predstavlja tri četvrtine ukupnog uzorka. Nizak i veoma nizak stepen (1,0-2,5) varijable tečnost u izražavanju u Komunikacijskoj situaciji I ima nešto više od jedne četvrtine ispitanika – 26,7% (njih 16) da bi njihov broj opao u

Komunikacionoj situaciji II na 18,3% odnosno i povećao se u Komunikacijskoj situaciji III na jednu četvrtinu ukupnog uzorka (25%) u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, a ostao na približno istom nivou u odnosu na Komunikacijsku situaciju I.

Na Tabeli 27 su prikazani rezultati frekvencijske analize za varijablu **neverbalna komunikativna sposobnost**. Visoke vrednosti (opseg ocene od 3,5-5,0) u Komunikacijskoj situaciji I postiglo je manje od jedne petine ispitanika – 18,3% ukupnog uzorka, odnosno njih 11; srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postiglo 43,4% ispitanika (njih 26). Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 31,6% ispitanika (njih 19), a nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) 6,7% ukupnog broja ispitanika (odnosno njih 4).

U Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 27) visoke vrednosti od 3,5-5,0 postiglo je značajno manje ispitanika u odnosu na Komunikacijsku situaciju I – svega jedna desetina, odnosno 10% (6 ispitanika) ali je broj ispitanika sa srednjim vrednostima od 2,5-3,5 ostao skoro na istom nivou kao i u Komunikacijskoj situaciji I – 41,7% (njih 25). Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 45% ispitanika (njih 27) što je značajan porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju I, a nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) ostvarila su 2 ispitanika, odnosno 3,3% ukupnog uzorka što predstavlja pad u odnosu na Komunikacijsku situaciju I.

Tabela 27. Komunikativna jezička sposobnost: neverbalna komunikativna sposobnost - frekvencije izražene procentima u tri komunikacijske situacije

Neverbalna komunikativna sposobnost								
Situacija 1			Situacija 2			Situacija 3		
Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%	Ukupna ocena	Frekv.	%
4,00	4	6,7	5,00	2	3,3	4,00	2	3,3
7,00	4	6,7	6,00	6	10,0	5,00	1	1,7
8,00	5	8,3	7,00	8	13,3	6,00	7	11,7
9,00	10	16,7	8,00	6	10,0	7,00	5	8,3
10,00	9	15,0	9,00	7	11,7	8,00	11	18,3
11,00	6	10,0	10,00	9	15,0	9,00	7	11,7
12,00	8	13,3	11,00	4	6,7	10,00	3	5,0
13,00	3	5,0	12,00	7	11,7	11,00	7	11,7
14,00	2	3,3	13,00	5	8,3	12,00	6	10,0
15,00	5	8,3	14,00	1	1,7	13,00	6	10,0
16,00	3	5,0	15,00	3	5,0	14,00	2	3,3
17,00	1	1,7	16,00	2	3,3	15,00	1	1,7
						16,00	1	1,7
						17,00	1	1,7
Total	60	100,0	Total	60	100,0	Total	60	100,0

U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 27) visoke vrednosti od 3,5-5,0 postiglo je značajno manje ispitanika u odnosu na Komunikacijsku situaciju I – 8,3%, što predstavlja blagi pad u odnosu na Komunikacijsku situaciju II. Srednje vrednosti od 2,5-3,5 je postigao nešto manji broj ispitanika nego što je to bio slučaj u Komunikacijskoj situaciji I i II i on iznosi 36,7% ukupnog uzorka što predstavlja nešto više od jedne trećine ispitanika. Zadovoljavajuće vrednosti (opseg od 1,5-2,5) postiglo je 50% ispitanika (njih 30) što je značajan porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju I a blagi porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju II; nezadovoljavajuće vrednosti (od 1,0-1,5) ostvarilo je 3 ispitanika, odnosno 5% ukupnog uzorka (blagi porast u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, a blagi pad u odnosu na Komunikacijsku situaciju I.

Zaključujemo da je blizu dve trećine ispitanika ostvarilo srednje i visoke vrednosti (2,5-5,0) u **neverbalnoj komunikativnoj sposobnosti** (Tabela 27) u Komunikacijskoj situaciji I, pri čemu je taj procenat značajno opao u Komunikacijskoj situaciji II gde iznosi 51,7%, odnosno blago opao u Komunikacijskoj situaciji III gde iznosi 45%. Nizak i veoma nizak stepen (1,0-2,5) varijable neverbalna komunikativna sposobnost u Komunikacijskoj situaciji I ima nešto više od jedne trećine ispitanika – 38,3% (njih 23) da bi se njihov broj značajno povećao u Komunikacijskoj situaciji II na skoro polovinu uzorka, odnosno 48,3% ukupnog broja ispitanika, i još se dodatno uvećao u Komunikacijskoj situaciji III premašivši polovinu ukupnog broja ispitanika sa 55%.

Rezultati frekvencijske analize ukazuju na sledeće:

- da se **opšta komunikativna jezička sposobnost** pozitivno razvijala i povećala u Komunikacijskoj situaciji II u odnosu na Komunikacijsku situaciju I uprkos značajno povećanim zahtevima samog zadatka u Komunikacijskoj situaciji II i III (širi i sofisticiraniji vokabular primarno definisan strukom i sadržajem programa, efikasnija primena kohezivnih sredstava u kreiranju koherentnog usmenog diskursa kao i raznovrsnijih funkcija jezika koje zahtevaju promenu registra i visoku osetljivost na prirodnost jezika i usklađenost sa zadatim komunikacijskim kontekstom, primena raznovrsnijih strategija komunikacije i potreba za postojanjem ispravnog izgovora i visokog stepena tačnosti u usmenom izražavanju) što se može objasniti uticajem odgovarajućeg nastavnog

- programa koji je primenjen u toku istraživanja; u Komunikacijskoj situaciji III opšta komunikativna jezička sposobnost kod našeg uzorka je pokazala znakove slabljenja u odnosu na Komunikacijsku situaciju II prevashodno zbog zahteva Komunikacijske situacije III koji su podrazumevali brzu i efikasnu primenu odabira informacija u odnosu na neformalni komunikacijski kontekst i organizaciju odabranih informacija u koherentni usmeni diskurs uz promenu registra a uz održanje pravilnosti gramatičkih, morfoloških i sintaksičkih struktura i izgovora i tečnosti u izgovoru uz primereno neverbalno ponašanje;
- na sličan način su se ponašali i pragmatički elementi komunikativne jezičke sposobnosti, odnosno **funkcionalna i sociolingvistička kompetencija** – povećanje nivoa kompetentnosti u Komunikacijskoj situaciji II, kao posledica nastavnog programa koji je primenjen u istraživanju, pratio je pad nivoa kompetentnosti u Komunikacijskoj situaciji III (u odnosu i na Komunikacijsku I i na Komunikacijsku situaciju II) zbog zahteva Komunikacijske situacije III koji su podrazumevali brzu adaptaciju ispitanika na potrebu za raznovrsnijim funkcijama jezika koje zahtevaju promenu registra i visoku osetljivost na prirodnost jezika i usklađenost sa zadatim komunikacijskim kontekstom;
  - **strategijska kompetencija** je takođe beležila slične promene – porast nivoa kompetentnosti u Komunikacijskoj situaciji II, odnosno pad nivoa kompetentnosti u Komunikacijskoj situaciji III (u odnosu i na Komunikacijsku I i na Komunikacijsku situaciju II);
  - organizacioni elementi komunikativne jezičke sposobnosti, odnosno **gramatička i tekstualna kompetencija** su se pozitivno razvijali i nivoi obe kompetencije su rasli u Komunikacijskoj situaciji II (uprkos usložnjavanju zadatka, a kao posledica nastavnih programa jer je u svim istraživačkim grupama bio zastupljen program koji je kao svoj sastavni deo imao razvoj morfoloških i sintaksičkih struktura ali i primene kohezivnih sredstava u stvaranju koherentnog usmenog diskursa); u Komunikacijskoj situaciji III i **gramatička i tekstualna kompetencija** su pokazale znake slabljenja u odnosu na Komunikacijsku situaciju II (usled promene komunikacijskog konteksta, zahteva za adekvatnim odabirom informacija drugačijih od Komunikacijske situacije II, pa samim tim i drugačijeg vokabulara i organizovanja informacija u

manje formalnom registru); nivoi kompetentnosti su ipak ostali uvećani u odnosu na Komunikacijsku situaciju I što znači da usložnjavanje zadatka u svim aspektima jezičkog delovanja i u zavisnosti od različitog komunikacionog konteksta nije uticalo na smanjivanje nivoa kompetentnosti organizacionih elementa, čak naprotiv, došlo je do njihovog povećanja;

- takođe, i varijabla **tečnost u izražavanju** tokom istraživanja je pokazala pozitivan razvoj – porast nivoa tečnosti u izražavanju je očigledan u Komunikacijskoj situaciji II; nivo kompetentnosti je opao u Komunikacijskoj situaciji III u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, ali je zadržao isti nivo u odnosu na Komunikacijsku situaciju I; tečnost u izražavanju pretpostavlja koherentno izlaganje ideja uz upotrebu vezanih fraza, kolokacija, veznika, tranzicionih reči i fraza (kao što su reči i fraze koje signaliziraju početak nove teme, sumiranje informacija, rezonovanje, ukazivanje na faze nekog procesa, itd.) i takozvanih izraza za izražavanje oklevanja ("What I'm trying to say is . . .", "If you know what I mean . . .", "Let me think a minute here") koji govorniku daju vreme da razmisli o onome što hoće da kaže; u osnovi zavisi ne samo od brzine govora već pre svega od opšteg nivoa vladanja stranim jezikom, dakle i od ostalih pomenutih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti, ali i od konteksta, kognitivnih sposobnosti i jezičkog inputa (Segalowiz & Freed, 2004) i od razvijene upotrebe sekvenciranja fraza (izgovaranja dužih formi jezičkog izraza u neprekinutom nizu) (Freed, 1995, citirano u Wood, 2004, 2007; Lennon, 1990; Möhle, 1984, prema Wood, 2007; Raupach, 1984, prema Wood, 2007); može se razvijati primenom različitih tehnika i vežbi u nastavnoj situaciji ali u okviru samostalnog rada samog učenika; imajući ovo u vidu, bilo bi nerealno očekivati regresiju stečene kompetencije ako se već dogodio napredak što u našem istraživanju na datom uzorku i jeste bio slučaj;
- **neverbalna komunikativna aktivnost** je jedina varijabla koja se negativno razvijala; nivo neverbalne komunikativne sposobnosti je opadao u Komunikacijskoj situaciji II i još više u Komunikacijskoj situaciji III u odnosu na oba prethodna komunikacijska konteksta – usložnjavanje zadatka je negativno uticalo na razvoj neverbalne komunikativne sposobnosti; ovde treba uzeti u obzir nedostatak metaznanja i metasvesti o neverbalnom ponašanju kod

samih ispitanika i činjenicu da na ovim elementima nije bio fokus u okviru svih nastavnih programa koji su primenjeni u istraživanju – tako da rezultat ove analize ne predstavlja iznenađenje.

5.2. Samoprocena učenikovih sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku

U ovom odeljku su predstavljeni rezultati deskriptivne analize za varijablu samoprocena učenikovih sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, koja je merena primenom Skale samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku (SSUGS, skala data kao Instrument 3, Prilogu B), na Tabelama od 28 do 31. Deskriptivna analiza za varijablu samprocene podrazumeva određivanje srednjih vrednosti i frekvencijsku analizu.

Opseg skale teorijski ima vrednosti od 40 do 200 za svakog ispitanika. Srednja vrednost sirovih skorova cele skale iznosi 126,1, odnosno aritmetička sredina (Tabela 28) za celu skalu je $M = 3,15$ ($SD = 0,60$) što ukazuje da ispitanici ukupno gledano samoprocenu da poseduju umerenu sposobnost usmenog izražavanja na engleskom jeziku, odnosno da im je komunikativna jezička sposobnost umerena. Treba napomenuti da visoke vrednosti (koje aproksimiraju $M = 5$) ukazuju na to da ispitanici percipiraju sebe kao sposobne da komuniciraju usmeno na stranom jeziku; niske vrednosti (koje aproksimiraju $M = 1$) ukazuju na to da ispitanici procenjuju da im je sposobnost usmenog izražavanja na stranom jeziku na niskom nivou.

Analizirajući srednje vrednosti samoprocene za svaki faktor komunikativne jezičke sposobnosti (Tabela 28) može se zaključiti da se najviša srednja vrednost beleži kod faktora tekstualna kompetencija ($M = 3,75$) – ova vrednost ukazuje da ispitanici percipiraju sebe kao sposobne u upotrebi kohezivnih sredstava i koherentnoj organizaciji usmenog diskursa što ima opravdanja kada se u obzir uzme činjenica da je diskurs koji koriste i kreiraju blisko povezan sa strukom koji se na matičnom fakultetu izučava kao i činjenica da su dobro upoznati sa logikom i strukturom obrazovnog profila/strukture koju proučavaju (agronomija, prehrambena tehnologija i agroekonomija). Sledeći po rangju jeste faktor funkcionalne kompetencije gde je srednja vrednost takođe značajna ($M = 3,45$) što ukazuje na činjenicu da ispitanici percipiraju sebe kao sposobne da primene adekvatne jezičke oblike i značenja kako bi ispunili kontekstom zahtevane funkcije jezika.

Tabela 28. Faktori samoprocene učenikovih sposobnosti usmenog izražavanja na J2 – srednje vrednosti

Samoprocena sposobnosti usmenog. izražavanja na J2 Faktori	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
Gramatička kompetencija	60	1,58	4,58	2,99	,626
Tekstualna kompetencija	60	2,00	5,00	3,75	,667
Funkcionalna kompetencija	60	1,00	5,00	3,45	,873
Sociolingvistička kompetencija	60	1,00	5,00	3,30	1,013
Komunikativne strategije	60	1,43	4,57	3,12	,745
Tečnost u i izražavanju	60	1,00	4,67	2,81	,992
Neverbalna kompetencija	60	1,50	4,50	3,02	,529
Dinamički faktor	60	1,33	4,78	3,27	,664
Ukupno	60	1,65	4,50	3,15	,602

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Nešto niže srednje vrednosti samoprocene (Tabela 28) zabeležene su za faktore sociolingvistička kompetencija (M=3,30), koji je predstavljen jednim ajtemom koji ukazuje na sposobnost odabira odgovarajućeg registra odnosno formalnog/neformalnog stila, i dinamički faktor (M=3,27) gde ispitanici sebe vide kao umereno motivisane da komuniciraju na engleskom jeziku odnosno blago anksiozne u kontekstu usmenog izražavanja odnosno komuniciranja na engleskom jeziku (ovo potonje je i u skladu sa analizom primene Skale anksioznosti o kojoj će biti reči kasnije u ovom poglavlju).

Najveći broj faktora aproksimira srednjim vrednostima samoprocene (Tabela 28) – komunikacijske strategije (M=3,11), neverbalna kompetencija (M=3,02), pri čemu najniže vrednosti su zabeležene za faktore gramatička kompetencija (M=2,99) što je verovatno posledica razvijene metakognicije i svesnosti o adekvatnoj/neadekvatnoj upotrebi gramatičkih oblika, vokabulara, izgovora, primene sintaksičkih pravila uzimajući u obzir da se instrukcija u sticanju navedenih znanja o jeziku i znanja jezika najviše praktikovala u dotadašnjem jezičkom obrazovanju ispitanika. Faktor tečnost u izgovoru beleži najnižu srednju vrednost (M=2,81) što se može objasniti time da su ispitanici svesni eventualnih grešaka koje prave u izgovoru odnosno imaju veći stepen

samokritičnosti prema sopstvenoj sposobnosti jasnog i kontinuiranog izražavanja na engleskom jeziku.

Ako analiziramo pojedinačne ajteme Skale samoprocene učenikovih govornih sposobnosti uočavamo da pet ajtema imaju visoke srednje vrednosti, i to su ajtemi 9, 10, 31, 32 i 34 (Tabela 29).

Tabela 29. Srednje vrednosti pojedinačnih ajtema Skale samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na J2 (SSUGS)

Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
SSUGS 01	60	1	5	2,90	1,069
SSUGS 02	60	1	5	3,35	1,071
SSUGS 03	60	2	5	3,53	,999
SSUGS 04	60	1	5	2,90	1,115
SSUGS 05	60	1	4	2,15	1,071
SSUGS 06	60	1	5	3,05	1,064
SSUGS 07	60	1	5	2,80	,819
SSUGS 08	60	1	5	2,17	,924
SSUGS 09	60	2	5	4,12	,691
SSUGS 10	60	1	5	4,27	1,039
SSUGS 11	60	1	5	3,28	1,106
SSUGS 12	60	1	5	2,83	,960
SSUGS 13	60	1	5	3,38	1,043
SSUGS 14	60	1	5	3,00	,957
SSUGS 15	60	1	5	2,85	,971
SSUGS 16	60	1	5	2,77	1,332
SSUGS 17	60	1	5	3,27	1,191
SSUGS 18	60	1	5	3,28	1,290
SSUGS 19	60	1	5	2,73	1,023
SSUGS 20	60	1	5	3,52	1,255
SSUGS 21	60	1	5	2,77	1,254
SSUGS 22	60	1	5	3,28	1,043
SSUGS 23	60	1	5	3,05	1,111
SSUGS 24	60	1	5	3,08	,926
SSUGS 25	60	1	5	3,47	1,016
SSUGS 26	60	1	5	3,12	1,059
SSUGS 27	60	1	5	2,95	,872
SSUGS 28	60	1	5	2,53	1,033
SSUGS 29	60	1	5	2,93	1,326
SSUGS 30	60	1	5	3,58	,962
SSUGS 31	60	1	5	4,12	,976
SSUGS 32	60	1	5	3,85	,954
SSUGS 33	60	1	5	2,75	1,114
SSUGS 34	60	1	5	3,83	,960
SSUGS 35	60	1	5	3,00	1,221
SSUGS 36	60	1	5	3,53	1,049
SSUGS 37	60	1	5	2,97	1,089
SSUGS 38	60	1	5	3,03	1,193
SSUGS 39	60	1	5	3,30	1,013
SSUGS 40	60	1	5	2,80	1,232

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Ispitanici na nivou celog uzroka samoprocenjuju da su veoma sposobni da postavljaju i odgovaraju na jednostavna pitanja na engleskom jeziku (ajtem 10 - Znam da postavljam i da odgovaram na jednostavna pitanja na engleskom jeziku). Navedeni stav, koji pripada faktoru funkcionalne kompetencije, ima najvišu srednju vrednost od svih 40 ajtema Skale i iznosi $M= 4,27$ (Tabela 29). Frekvencijska analiza koja je naknadno urađena pokazuje da čak 85% ispitanika (odnosno njih 51) smatra sebe sposobnim da postavljaju/odgovaraju na jednostavna pitanja na engleskom (stranom) jeziku, dok 6,7% ispitanika (njih četvoro) ne smatra sebe sposobnim za takav nivo komunikacije na engleskom jeziku.

Samoprocena sposobnosti povezivanja rečenica na engleskom jeziku odgovarajućim veznicima, stav koji inače pripada faktoru tekstualna kompetencija (ajtem 9 - Rečenice koje izgovaram na engleskom jeziku povezujem odgovarajućim veznicima – and, but, first, next, then...), i zainteresovanost za razgovor drugih osoba na engleskom jeziku, koji pripada dinamičkoj komponenti, (ajtem 31 - Zanima me šta drugi pričaju na engleskom jeziku) takođe imaju visoke srednje vrednosti koje u oba slučaja iznose $M= 4,12$ (Tabela 29).

Kod ajtema 9 čak 85 % ispitanika (njih 51) sebe procenjuje kao sposobne da koriste odgovarajuća kohezivna sredstva u usmenom izražavanju na engleskom jeziku, a samo 1,7%, odnosno 1 ispitanik procenjuje da za to nije sposoban (Tabela 30). Što se ajtema 31 tiče, više od tri četvrtine ispitanika (preciznije njih 78,4%, odnosno izraženo brojem njih 47) je zainteresovano za razgovor drugih sagovornika a koji se odvija na engleskom jeziku, što ukazuje na postojanje značajne motivacije za interakciju, a 5% ispitanika (njih troje) pokazuje vrlo malo interesovanje ili ga uopšte ne pokazuje u datoj situaciji (Tabela 30).

Postoji visoka motivisanost na nivou celog uzorka za interakcijom u engleskom govornom kontekstu (ajtem 32 - Želim da učestvujem u razgovoru koji se odvija na engleskom jeziku) što se očituje u visokoj srednjoj vrednosti - $M=3,85$ (Tabela 29). Ovaj stav, kao i prethodni opisan, pripada dinamičkoj komponenti. Više od dve trećine ispitanika (njih 68,4%, odnosno njih 41) sebe percipira kao veoma motivisane da stupe u interakciju, dok 8,4% ispitanika (njih 5) procenjuje da ne poseduje takvu vrstu motivacije (Tabela 30).

Tabela 30. Ajtemi SSUGS skale sa visokim srednjim vrednostima – frekvencijska analiza

SSUGS Ajtemi	1		2		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SSUGS 09			1	1,7%	8	13,3%	34	56,7%	17	28,3%	60	100,0%
SSUGS 10	3	5,0%	1	1,7%	5	8,3%	19	31,7%	32	53,3%	60	100,0%
SSUGS 31	2	3,3%	1	1,7%	10	16,7%	22	36,7%	25	41,7%	60	100,0%
SSUGS 32	1	1,7%	4	6,7%	14	23,3%	25	41,7%	16	26,7%	60	100,0%
SSUGS 34	1	1,7%	7	11,7%	6	10,0%	33	55,0%	13	21,7%	60	100,0%

Proveravanje razumevanja sagovornika pri komunikaciji na engleskom jeziku (ajtem 34 - Kada komuniciram na engleskom jeziku proveravam da li razumem druge i da li oni razumeju mene) je veoma frekventno primenjena strategija održavanja interakcije između sagovornika na nivou celog uzorka jer je zabeležena srednja vrednost $M=3,83$. Ovaj ajtem pripada faktoru komunikacijske strategije. Dodatna frekvencijska analiza nam pokazuje (Tabela 30) da više od tri četvrtine ispitanika (njih 76,7%, odnosno izraženo brojem njih 46) samoprocenjuje da uvek ili uglavnom primenjuju ovu strategiju komunikacije, a 13,4% ispitanika (njih 8) je ne primenjuje.

Najniže vrednosti u ukupnoj samoproceni učenikovih govornih sposobnosti imaju dva ajtema – ajtemi 5 i 8 (Tabela 29). Ispitanici na nivou celog uzorka ne procenjuju sebe kao sposobne za tačno i kontinuirano izražavanje na engleskom jeziku (ajtem 5 - Pravim pauze/zastajkujem kada govorim na engleskom jeziku) jer je zabeležena srednja vrednost najniža na celoj skali i iznosi $M=2,15$ (Tabela 29). Ovaj ajtem pripada faktoru tačnost u izražavanju. Zanimljivo je da samo 15 % ispitanika, odnosno njih 9 sebe procenjuje kao govornike koji su sposobni da se tačno izražavaju na engleskom jeziku, dok čak 65% ispitanika (njih 39) procenjuje da ne poseduju sposobnost tačnog usmenog izražavanja na stranom jeziku ili je ona na niskom nivou (Tabela 31).

Tabela 31. Ajtemi SSUGS skale sa niskim srednjim vrednostima – frekvencijska analiza

SSUGS Ajtemi	1		2		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SSUGS 05	21	35,0%	18	30,0%	12	20,0%	9	15,0%			60	100,0%
SSUGS 08	12	20,0%	34	56,7%	7	11,7%	6	10,0%	1	1,7%	60	100,0%

Dalje, ispitanici na nivou celog uzorka uglavnom ili u potpunosti u interakciji na engleskom jeziku koriste kratke rečenice (ajtem 8 - U konverzaciji na engleskom jeziku koristim kratke rečenice). Ovaj stav, koji inače pripada faktoru gramatička

kompetencija, beleži približnu srednju vrednost kao ajtem 5 koja iznosi $M = 2,17$ (Tabela 29). Čak 76,7%, odnosno 46 ispitanika, percipira sebe kao govornike sposobne da koriste samo kratke rečenice u interakciji na engleskom jeziku dok se tek 11,7% ispitanika (odnosno njih 7) ne slaže sa takvom samoprocenom (Tabela 31).

Preostali ajtemi, odnosno da budemo precizniji 29 ajtema (ajtemi 1, 2, 4, 6, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 33, 35, 37, 38, 39, 40) imaju srednje vrednosti u rasponu od 2,50-3,50 što je u skladu sa tendencijom samoprocene umerene sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku na nivou celog uzorka.

5.3. Samoprocena primenjenih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku

Rezultati deskriptivne analize (srednje vrednosti i frekvencijska analiza) za varijablu samoprocene primene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku - engleskom jeziku su predstavljeni u Tabelama od 32 do 44. Rezultati su dobijeni na osnovu primene Skale samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) (SSUSUI, skala data kao Instrument 4, Prilog B).

Za prvih pet kategorija (koje potiču iz originalne Skale strategija učenja stranih jezika (Strategy Inventory of Language Learning – SILL) pojedinačno i ukupno predstavljene su dobijene srednje vrednosti i standardna devijacija (Tabela 32). Treba napomenuti da se vrednosti kreću od 1-5, pri čemu vrednost 1 označava nisku frekventnost primene strategija a vrednost 5 visoku frekventnost primene strategija..

Tabela 32. Kategorije varijable samoprocene primene strategija usmenog izražavanja na J2 – srednje vrednosti i standardna devijacija

Strategije usmenog izražavanja na J2 Kategorije	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
Memorijske strategije	60	2,00	4,60	3,41	,576
Kognitivne strategije	60	1,75	5,00	3,19	,680
Kompenzacijske strategije	60	2,25	4,50	3,48	,516
Metakognitivne strategije	60	2,00	5,00	4,03	,528
Afektivne strategije	60	1,67	5,00	3,69	,746
Ukupno	60	2,20	4,45	3,55	,459

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Na osnovu dobijenih rezultata (Tabela 32) možemo zaključiti da se najčešće primenjuju metakognitivne strategije (M=4,03), zatim slede afektivne strategije (M=3,69) pa kompenzacijske (M=3,48), a potom memorijske (M=3,41) i na kraju kognitivne strategije (M=3,19). Srednja vrednost za ovih pet strategija je 3,55, što ukazuje na postojanje srednje ka visokoj frekventnosti primene strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku kod ispitanika. Na ovu činjenicu ukazuju i rezultati deskriptivne analize gde su prikazane frekvencije primene pojedinačnih kategorija kao i frekvencijska analiza pojedinačnih ajtema.

5.3.1. Memorijske strategije

Kategorija memorijske strategije obuhvata ajteme 1, 2, 3, 4, i 5. Na osnovu dobijenih srednjih vrednosti (Tabela 33), zaključujemo da povezivanje novih sadržaja sa već poznatim ima visoku frekventnost (ajtem 1 - Ono što učim na engleskom jeziku povežem sa onim što već znam) jer je srednja vrednost M=4,27. To isto važi i za lakše memorisanje novih reči na stranom jeziku ukoliko se poveže sa vizuelnom prezentacijom (ajtem 3 - Lakše zapamtim novu reč na engleskom jeziku ukoliko povežem kako ta reč zvuči sa njenom vizuelnom predstavom) čija je srednja vrednost M=3,75. Ako pogledamo rezultate frekvencijske analize za ova dva ajtema (Tabela 34), više od tri četvrtine ispitanika (83,3%) često ili uvek povezuje nove sadržaje u učenju sa onim što već znaju, samo 16,7% to čine ponekad, a odgovori niske frekventnosti za ovaj ajtem nisu zabeleženi; dve trećine ispitanika (66,6%) lakše zapamti reč na engleskom jeziku ukoliko je poveže sa njenom vizuelnom prezentacijom, dok njih 28,3% to čini ponekad, a samo 5% ispitanika nikada ne primenjuje ovu strategiju.

Tabela 33. Memorijske strategije– srednje vrednosti

Memorijske strategije Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
SSUSUI 01	60	3	5	4,27	,733
SSUSUI 02	60	1	5	3,07	,880
SSUSUI 03	60	1	5	3,75	,932
SSUSUI 04	60	1	5	2,43	1,240
SSUSUI 05	60	1	5	3,53	1,157
Ukupno	60	2	4,60	3,41	,576

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Ponavljjanje svake nove reči naglas je srednje do visoko frekventna strategija (ajtem 5 - Svaku novu reč na engleskom jeziku izgovorim naglas nekoliko puta) jer srednja vrednost iznosi $M=3,53$ (Tabela 33), pri čemu polovina ispitanika (50%) uvek ili često primenjuje pomenutu strategiju, 40% ispitanika to čini ponekad, a desetina ispitanika to uopšte ne čini (Tabela 34). Pamćenje novih reči konstruisanjem rečenica je strategija (ajtem 2 - Da bih zapamtio/la nove reči odmah od njih konstruišem rečenicu) koja ima srednju frekventnost ($M=3,07$) (Tabela 33), pri čemu oko petine ispitanika (21,7%) ovu strategiju primenjuje uvek ili često, više od trećine ispitanika (68,3%) to čini ponekad, a 10% ispitanika ne primenjuje ovu strategiju (Tabela 34).

Tabela 34. Memorijske strategije – frekvencije

SSUSUI Ajtemi	1		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SSUSUI 01			10	16,7%	24	40,0%	26	43,3%	60	100,0%
SSUSUI 02	6	10,0%	41	68,3%	10	16,7%	3	5,0%	60	100,0%
SSUSUI 03	3	5,0%	17	28,3%	29	48,3%	11	18,3%	60	100,0%
SSUSUI 04	23	38,3%	28	46,7%	6	10,0%	3	5,0%	60	100,0%
SSUSUI 05	6	10,0%	24	40,0%	16	26,7%	14	23,3%	60	100,0%

Pamćenje novih reči kroz rimovanje (ajtem 4 - Da bih zapamtio/la novu reč koristim rimovanje) ima najnižu srednju vrednost u okviru memorijskih strategija ($M=2,43$) što govori o niskoj ka srednjoj frekventnosti; ova strategija je najmanje frekventna od pet memorijskih strategija (Tabela 33). Svega 15% ispitanika uvek ili često primenjuje ovu strategiju, približno polovina ispitanika (46,7%) to čini ponekad, a više od trećine ispitanika (38,3%) nikada ne koristi rimovanje da bi zapamtili novu reč.

Srednja vrednost ($M=3,41$) ukazuje na srednju frekventnost primene memorijskih strategija (Tabela 33).

5.3.2. Kognitivne strategije

Kategorija kognitivne strategije obuhvata ajteme 6, 7, 8, i 9. Na osnovu prikazanih srednjih vrednosti (Tabela 35), vežbanje izgovora glasova na stranom jeziku naglas (ajtem 7 - Uvek naglas vežbam izgovor glasova na engleskom jeziku) aproksimira visokoj frekventnosti ($M=3,75$); više od polovine ispitanika (53,4%) uvek ili često primenjuje ovu strategiju, 40,1% ponekad, a samo 5% ispitanika nikada ne vežba naglas izgovor reči na engleskom jeziku (Tabela 36).

Trud da se na stranom jeziku govori kao izvorni govornik (ajtem 6 - Nastojim da govorim na engleskom jeziku kao izvorni govornik) i rezimiranje naglas informacija koje se čuju u komunikaciji na stranom jeziku (ajtem 9 - Informacije koje čujem na engleskom jeziku naglas rezimiram) su srednje frekventne strategije. To zaključujemo na osnovu njihovih srednjih vrednosti. Za ajtem 6, srednja vrednost je $M=3,38$ (Tabela 35), pri čemu više od trećine ispitanika (36,7%) uvek ili često nastoji da govori kao izvorni govornik, više od polovine ispitanika (56,7%) ovu strategiju primenjuje ponekad, a samo 6,7% je nikada ne primenjuje (Tabela 36). Srednja vrednost ajtema 9 je $M=2,97$ (Tabela 35); približno jedna petina ispitanika (21,7%) uvek ili često naglas rezimira informacije koje čuje na engleskom jeziku, približno dve trećine ispitanika (63,3%) ovu strategiju primenjuje ponekad, a 15% ispitanika to nikada ne čini (Tabela 36).

Tabela 35. Kognitivne strategije– srednje vrednosti

Kognitivne strategije Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
SSUSUI 06	60	1	5	3,38	,976
SSUSUI 07	60	1	5	3,75	1,068
SSUSUI 08	60	1	5	2,67	1,003
SSUSUI 09	60	1	5	2,97	,991
Ukupno	60	1,75	5,00	3,19	,680

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Iniciranje razgovora na stranom jeziku (ajtem 8 - Prvi/a započinjem razgovor na engleskom jeziku) je strategija koja ima najnižu srednju vrednost u okviru kognitivnih strategija ($M=2,67$) (Tabela 35) što upućuje na srednju ka niskoj frekventnosti primene; uvek ili često ispitanici prvi započinju razgovor na engleskom jeziku u 11,7% slučajeva, približno dve trećine ispitanika (65%) to čine ponekad, a približno jedna četvrtina (23,3%) nikada ne primenjuje ovu strategiju (Tabela 36).

Tabela 36. Kognitivne strategije – frekvencije

SSUSUI Ajtemi	1		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SSUSUI 06	4	6,7%	34	56,7%	13	21,7%	9	15,0%	60	100,0%
SSUSUI 07	3	5,0%	25	41,7%	13	21,7%	19	31,7%	60	100,0%
SSUSUI 08	14	23,3%	39	65,0%	6	10,0%	1	1,7%	60	100,0%
SSUSUI 09	9	15,0%	38	63,3%	10	16,7%	3	5,0%	60	100,0%

Srednja vrednost kognitivnih strategija ($M=3,19$) ukazuje na srednju frekventnost primene memorijskih strategija (Tabele 33 i 35).

5.3.3. Kompenzacijske strategije

Kategorija kompenzacijske strategije sadrži ajteme 10, 11, 12, i 13. Prema dobijenim srednjim vrednostima (Tabela 37), strategije primene gestikulacije kao ilustracije reči na stranom jeziku koje govornik ne može da se seti (ajtem 10 - Kada ne mogu da se tokom razgovora na engleskom jeziku setim neke reči, gestikuliram) i upotreba sinonima umesto zaboravljene reči na stranom jeziku (ajtem 13 - Ako ne mogu da se setim neke engleske reči kada razgovaram na engleskom jeziku, upotrebim reč koja ima isto značenje) aproksimiraju visokoj frekventnosti.

Tabela 37. Kompenzacijske strategije – srednje vrednosti

Kompenzacij. strategije Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
SSUSUI 10	60	1	5	3,65	,777
SSUSUI 11	60	1	5	3,47	,965
SSUSUI 12	60	1	5	2,88	1,010
SSUSUI 13	60	1	5	3,93	,861
Ukupno	60	2,25	4,50	3,48	,516

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Srednja vrednost ajtema 13 je M=3,93, pri čemu frekvencijska analiza pokazuje (Tabela 38) da više od tri četvrtine ispitanika (76,6%) uvek ili često upotrebi reč koja ima isto značenje ako ne može da se seti neke reči u toku razgovora na engleskom jeziku, 20% ispitanika ponekad primenjuje ovu strategiju, a samo 3,3% nikada ne primenjuje ovu strategiju. Srednja vrednost za ajtem 10 je M= 3,65, a frekvencijska analiza pokazuje (Tabela 38) da više od polovine ispitanika (55%) uvek ili često gestikulira ako ne može da se seti neke reči u toku razgovora na engleskom jeziku, 43,3% ispitanika ponekad primenjuje ovu strategiju a samo 1,7% nikada to ne čini.

Tabela 38. Kompenzacijske strategije – frekvencije

SSUSUI Ajtemi	1		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SSUSUI 10	1	1,7%	26	43,3%	25	41,7%	8	13,3%	60	100,0%
SSUSUI 11	5	8,3%	22	36,7%	28	46,7%	5	8,3%	60	100,0%
SSUSUI 12	11	18,3%	35	58,3%	13	21,7%	1	1,7%	60	100,0%
SSUSUI 13	2	3,3%	12	20,0%	32	53,3%	14	23,3%	60	100,0%

Kreiranje nove reči na stranom jeziku u nedostatku odgovarajućih (ajtem 11 - Ako ne znam odgovarajuće reči na engleskom jeziku, smislim novu reč) je strategija čija srednja vrednost iznosi M=3,47 (Tabela 37) što ukazuje na srednju ka visokoj

frekventnosti primene strategija usmenog izražavanja. Na osnovu frekvencijske analize (Tabela 38) možemo zaključiti da više od polovine ispitanika (55%) uvek ili često smisli novu reč na engleskom ako ne zna odgovarajuću, nešto više od trećine ispitanika (36,7%) to čini ponekad, a 8,3% nikada ne primenjuje ovu strategiju.

Anticipiranje šta će sagovornik reći na stranom jeziku (ajtem 12 - Pokušavam da pogodim šta će sagovornik reći na engleskom jeziku) je strategija koja ima najnižu srednju vrednost ($M=2,88$) u okviru kompenzacijskih strategija što ukazuje na srednju frekventnost primene date strategije (Tabela 37). Frekvencijska analiza (Tabela 38) ukazuje na to da manje od četvrtine ispitanika (23,4%) uvek ili često primenjuje ovu strategiju, više od polovine ispitanika (58,3%) to čini ponekad, a 18,3% ispitanika nikada ne primenjuje ovu strategiju.

Srednja vrednost kompenzacijskih strategija je $M=3,48$ i generalno ukazuje na srednju ka visokoj frekventnosti primene kompenzacijskih strategija (Tabele 33 i 37).

5.3.4. Metakognitivne strategije

Kategorija metakognitivne strategije obuhvata ajteme 14, 15, 16, i 17. Na osnovu dobijenih srednjih vrednosti (Tabela 39) zaključujemo da ajtemi 14, 15 i 17 imaju visoku frekventnost u ispitivanoj populaciji.

Želja da se poprave govorne veštine na stranom jeziku (ajtem 17 - Cilj mi je da popravim svoje govorne veštine na engleskom jeziku) je metakognitivna strategija koja ima najveću frekventnost čija srednja vrednost iznosi $M=4,53$. Frekvencijska analiza nam pokazuje da ubedljiva većina ispitanika, tačnije 91,7%, ima za cilj da popravi svoje govorne veštine, 6,7% ispitanika tek ponekad ima takav cilj, a svega 1,7% ispitanika nikada nema takav cilj (Tabela 40).

Tabela 39. Metakognitivne strategije– srednje vrednosti

Metakognitivne strategije Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
SSUSUI 14	60	3	5	3,95	,746
SSUSUI 15	60	3	5	4,42	,645
SSUSUI 16	60	1	5	3,23	,789
SSUSUI 17	60	1	5	4,53	,769
Ukupno	60	2,00	5,00	4,03	,528

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Svest o postojanju grešaka u komunikaciji na stranom jeziku i korist koju imaju u cilju unapređenja govornih veština na stranom jeziku (ajtem 14 - Primećujem greške koje pravim kada govorim na engleskom jeziku i to mi pomaže da popravim svoje govorne veštine) takođe ukazuje na visokofrekventnu primenu date strategije jer ima srednju vrednost $M=3,95$ (Tabela 39). Na osnovu frekvencijske analize zaključujemo da više od dve trećina ispitanika, tačnije 70%, primećuje greške koje prave kada govore na engleskom jeziku što im pomaže da poprave govorne veštine, a preostala trećina (njih 30%) samo ponekad primećuje greške koje prave za vreme komunikacije na engleskom jeziku. Među ispitanicima nije bilo onih koji ovu strategiju primenjuju retko ili je nikada ne primenjuju (Tabela 40).

Tabela 40. Metakognitivne strategije – frekvencije

SSUSUI Ajtemi	1		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SSUSUI 14			18	30,0%	27	45,0%	15	25,0%	60	100,0%
SSUSUI 15			5	8,3%	25	41,7%	30	50,0%	60	100,0%
SSUSUI 16	3	5,0%	41	68,3%	12	20,0%	4	6,7%	60	100,0%
SSUSUI 17	1	1,7%	4	6,7%	16	26,7%	39	65,0%	60	100,0%

Obraćanje pažnje kada neko govori na stranom jeziku (ajtem 15 Obraćam pažnju kada neko govori na engleskom jeziku) je strategija koja ima srednju vrednost $M=4,42$ (Tabela 39) i kao što smo već pomenuli ukazuje na visokofrekventnu primenu. Frekvencijska analiza pokazuje (Tabela 40) da ako 91% ispitanika uvek ili često obraća pažnju kada neko govori na engleskom jeziku, a 8% ispitanika to čini ponekad. I u ovom slučaju među ispitanicima nije bilo onih koji ovu strategiju primenjuju retko ili je nikada ne primenjuju.

Potruga za sagovornicima na stranom jeziku (ajtem 16 - Tražim sa kim ću da razgovaram na engleskom jeziku) jeste najmanje frekventna od četiri navedene metakognitivne strategije i njena srednja vrednost iznosi $M=3,23$ (Tabela 39) što ukazuje na srednju frekventnost u primeni strategije. Na osnovu frekvencijske analize (Tabela 40) zaključujemo sledeće: nešto više od četvrtine ispitanika (26,7%) uvek ili često primenjuje ovu strategiju; više od dve trećine ispitanika (68,3%) to čini ponekad, a samo 5% ispitanika to uopšte ne čini.

Srednja vrednost metakognitivnih strategija je $M=4,03$ i generalno ukazuje na visokofrekventnu primenu metakognitivnih strategija (Tabele 33 i 39).

5.3.5. Afektivne strategije

Kategorija afektivne strategije sadrži ajteme 18, 19, i 20.

Relaksiranje prilikom komunikacije na stranom jeziku (ajtem 18 - Nastojim da se opustim kadgod se plašim da govorim na engleskom jeziku) ima najvišu srednju vrednost ($M=4,18$) u kategoriji afektivnih strategija i ukazuje na visokofrekventnu primenu strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku u ispitivanoj populaciji (Tabela 41). Frekvencijska analiza (Tabela 42) ukazuje na to da više od četiri petine ispitanika (83,3%) uvek ili često primenjuje datu strategiju, da 11,7% primenjuje datu strategiju ponekad, a da 5% ispitanika to ne čini nikada.

Tabela 41. Afektivne strategije– srednje vrednosti

Afektivne strategije Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
SSUSUI 18	60	1	5	4,18	1,000
SSUSUI 19	60	1	5	3,97	,974
SSUSUI 20	60	1	5	2,92	1,139
Ukupno	60	1,67	5,00	3,69	,746

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Samopodsticanje na komunikaciju na stranom jeziku čak i kada postoji strah od greške (ajtem 19 - I kada se plašim da ću pogrešiti, podstičem sebe da govorim na engleskom jeziku) je strategija čija srednja vrednost iznosi $M=3,97$ što ukazuje da ispitanici aproksimiraju visokoj frekventnosti u primeni ove strategije (Tabela 41). Na osnovu frekvencijske analize zaključujemo da više od tri četvrtine ispitanika (76,7%) uvek ili često podstiče sebe da govore na engleskom jeziku čak i kada su anksiozni, da 18,3% ispitanika to čini ponekad, a da 5% ispitanika to nikada ne čini (Tabela 42).

Samonagrađivanje za uspešnu komunikaciju na stranom jeziku (ajtem 20 - Samog/u sebe nagradim kada uspešno govorim na engleskom jeziku) je strategija koja ima najnižu srednju vrednost ($M=2,92$) u kategoriji afektivnih strategija (Tabela 41) što govori o srednjem stepenu frekventnosti samonagrađivanja pri uspešnom jezičkom delovanju. Frekvencijska analiza ukazuje na to da manje od jedne četvrtine ispitanika (23,3%) uvek ili često primenjuje ovu strategiju, da većina ispitanika (56,7%) tek ponekad primenjuje datu strategiju, a da je čak jedna petina (20%) nikada ne primenjuje (Tabela 42).

Tabela 42. Afektivne strategije – frekvencije

SSUSUI Ajtemi	1		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SSUSUI 18	3	5,0%	7	11,7%	23	38,3%	27	45,0%	60	100,0%
SSUSUI 19	3	5,0%	11	18,3%	28	46,7%	18	30,0%	60	100,0%
SSUSUI 20	12	20,0%	34	56,7%	9	15,0%	5	8,3%	60	100,0%

Srednja vrednost afektivnih strategija je $M=3,69$ i generalno ukazuje na srednje ka visokfrekventnoj primeni afektivnih strategija (Tabele 33 i 41).

5.3.6. Nastavne aktivnosti

Kategorija nastavne aktivnosti podrazumeva procenu težine vežbi usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika i samoprocenu uspešnosti u izvođenju zadataka usmenog izražavanja, i obuhvata ajteme 21, 22, 23, 24, i 25. Ova kategorija ne predstavlja deo originalne Skale strategija učenja stranih jezika (Strategy Inventory of Language Learnign – SILL), već je posebno kreirana za ovo istraživanje i može se tretirati kao podskala. Deskriptivna analiza je ilustrovana preko srednjih vrednosti (Tabela 43) i frekvencijske analize (Tabela 44.)

Tabela 43. Nastavne aktivnosti (SSUSUI skala) – srednje vrednosti

Nastavne aktivnosti Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
SSUSUI 21	60	3	5	4,15	,840
SSUSUI 22	60	3	5	4,50	,624
SSUSUI 23	60	1	5	3,22	,691
SSUSUI 24	60	1	5	2,87	1,241
SSUSUI 25	60	1	5	3,62	,783
Ukupno	60	2,60	4,60	3,67	,440

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Uticao vežbi usmenog izražavanja na stranom jeziku na uspešnost komunikacije (ajtem 22 - Vežbe govora na časovima engleskog mi pomažu da bolje komuniciram na engleskom jeziku) ima najveću srednju vrednost u ovoj kategoriji i ona iznosi $M=4,50$ (Tabela 43) što ukazuje na izuzetno visok stepen slaganja sa datim iskazom. Frekvencijska analiza pokazuje da se čak 93,4% ispitanika slaže sa ovakvim stavom, a samo 6,7% smatra da vežbe govora na časovima stranog jezika samo ponekad pomažu boljoj komunikaciji. Suprotan stav, da vežbe govora na stranom jeziku ne pomažu komunikaciji na tom jeziku, nije imao nijedan ispitanik (Tabela 44).

Zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika (ajtem 21 - Na časovima vežbamo usmeno izražavanje na engleskom jeziku) ima visoku srednju vrednost koja iznosi $M=4,15$ (Tabela 43) i ukazuje na njihovu frekventnu zastupljenost. Frekvencijska analiza (Tabela 44) pokazuje da čak 71,6% ispitanika smatra da se vežbe usmenog izražavanja na stranom jeziku na časovima primenjuju uvek ili često, a preostali ispitanici (28,3%) smatraju da se na časovima engleskog jezika ponekad vežba usmeno izražavanje. Nijedan ispitanik nije smatrao da se vežbe usmenog izražavanja na engleskom jeziku na časovima ne vežba uopšte ili da se vežba retko.

Samopouzdanje u sposobnost uspešnog izvođenja vežbi na časovima stranog jezika (ajtem 25 - Siguran/na sam da mogu dobro da izvedem ono što vežbam na času) ima srednju vrednost $M=3,67$ (Tabela 43) koja aproksimira visokim vrednostima i ukazuje na postojanje srednje visokog stepena sigurnosti ispitanika u sopstvene sposobnosti koje se odnose na uspešnost izvođenja zadataka i vežbi usmenog izražavanja na engleskom jeziku. Frekvencijska analiza pokazuje da je više od polovine ispitanika (51,6%) sigurno da je sposobno da uspešno izvede zadatak, visok procenat ispitanika (46,7%) smatra da je ponekad sposobno da uspešno izvede zadatak, a 1,7% ispitanika (brojevima izraženo – 1 ispitanik) nije siguran da je sposoban da uspešno obavi zadatak (Tabela 44).

Tabela 44. Nastavne aktivnosti (SSUSUI skala) – frekvencije

SSUSUI Ajtemi	1		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SSUSUI 21			17	28,3%	17	28,3%	26	43,3%	60	100,0%
SSUSUI 22			4	6,7%	22	36,7%	34	56,7%	60	100,0%
SSUSUI 23	2	3,3%	44	73,3%	11	18,3%	3	5,0%	60	100,0%
SSUSUI 24	14	23,3%	34	56,7%	4	6,7%	8	13,3%	60	100,0%
SSUSUI 25	1	1,7%	28	46,7%	23	38,3%	8	13,3%	60	100,0%

Srednja vrednost ajtema 23 iznosi $M= 3,23$ (Tabela 43) i pokazuje da ispitanici generalno smatraju da su vežbe usmenog izražavanja koje se rade na časovima engleskog jezika srednje teške. Blizu jedne četvrtine ispitanika (23,3%) smatra da su vežbe usmenog izražavanja koje se praktikuju na časovima engleskog jezika lake ili veoma lake, čak 73,3% ispitanika smatra da su zadate vežbe srednje težine, a samo 3,3% ispitanika smatra da su veoma teške (Tabela 44).

Zastupljenost vežbi usmenog izražavanja u prethodnom školovanju (ajtem 24 - Tokom prethodnog školovanja – osnovna i srednja škola – radio/la sam vežbe usmenog

izražavanja na engleskom jeziku) ima najnižu srednju vrednost od svih pet koji pripadaju kategoriji nastavne aktivnosti i iznosi $M=2,87$ (Tabela 43). Frekvencijska analiza pokazuje da je jedna petina ispitanika (20%) uvek ili često praktikovala vežbe usmenog izražavanja na engleskom jeziku u osnovnoj i srednjoj školi, većina ispitanika (56,7%) je to činila ponekad, a skoro četvrtina (23,3%) nikada, što predstavlja prilično veliki broj ispitanika (Tabela 44).

5.4. Učenikovi stavovi o učenju stranih jezika

U ovom odeljku su predstavljeni rezultati analize za varijablu učenikovi stavovi o učenju stranih jezika dobijeni primenom instrumenta Skala učenikovih stavova o učenju stranih jezika (J2) (SUSUSJ, skala data kao Instrument 5, Prilog B). Prikazani su rezultati deskriptivne analize (Tabele od 45 do 56).

U Tabeli 45 prikazane su srednje vrednosti, standardna devijacija i rangiranje za svaku od pet navedenih kategorija varijable učenikovih stavova o učenju stranih jezika (J2). Vrednosti procene se kreću od 1-5; visoke vrednosti ukazuju na snažan stav koji ispitanici imaju prema kategorijama učenja stranog jezika odnosno slaganje sa datim iskazom mernog instrumenta, a niske vrednosti ukazuju na neslaganje sa datim iskazom mernog instrumenta.

Tabela 45. Kategorije varijable stavovi o učenju stranih jezika – srednje vrednosti i rangiranje

Stavovi o učenju J2 Kategorije	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD	R
Težina učenja stranog jezika	60	2,00	4,25	3,19	,528	5
Spremnost za učenje stranog jezika	60	2,56	4,33	3,35	,369	4
Priroda učenja stranog jezika	60	2,50	4,67	3,67	,503	2
Strategije učenja i komunikacione strategije	60	2,50	4,38	3,65	,432	3
Motivacija i očekivanja studenata	60	3,00	5,00	4,29	,471	1
Ukupno	60	2,88	4,24	3,63	,289	

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, R – rangiranje.

Najznačajniji faktor od pet navedenih kategorija stavova o učenju stranog jezika jeste motivacija za učenje stranog jezika i očekivanja učenika od učenja stranih jezika ($M=4,29$). U okviru ove kategorije stavovi studenata su najsnažniji, dok najslabije

stavove pokazuju u kategoriji težine učenja stranog jezika (M=3,19). Na drugom i trećem mestu po važnosti su priroda učenja stranog jezika (M=3,67) i strategije učenja i komunikacione strategije (M=3,65), a na pretposlednjem mestu po značaju je spremnost za učenje stranog jezika (M=3,35). Ove rezultate možemo uporediti sa rezultatima drugih istraživanja (Mokhtari, 2007; Lan, 2010) gde su stavovi koji se odnose na motivaciju takođe najsnažniji.

Motivacija za učenje stranog jezika i očekivanja učenika od učenja stranih jezika jesu izuzetno značajan faktor jer su motivisani učenici aktivniji na času (Gardner & MacIntyre, 1991). Motivacija u velikoj meri doprinosi uspešnosti u smislu jezičkog postignuća i vladanja stranim jezikom (Gardner, 1985).

5.4.1. Težina učenja stranog jezika

Ova kategorija se odnosi na učenikovu procenu težine učenja bilo kog stranog jezika (J2) i težine učenja datog/određenog stranog jezika i sastoji se od ajtema 3, 4, 15, 25, 34; ajtemi 25 i 34 procenjuju relativnu težinu različitih jezičkih veština. U Tabelama 46, 47 i 48 su predstavljeni rezultati koji se odnose na težinu učenja engleskog kao stranog jezika.

Na osnovu dobijenih rezultata predstavljenih na Tabeli 46, može se zaključiti da se 75% ispitanih studenata slaže sa stavom da su neki jezici lakši za učenje od drugih jezika dok se 8,3% studenata ne slaže sa ovim stavom (ajtem 3 – Neki jezici su lakši za učenje od nekih drugih).

Tabela 46. Stavovi o učenju J2: težina učenja stranog jezika – frekvencije

SUSUSJ Ajtemi	1		2		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SUSUSJ 03	2	3,3%	3	5,0%	10	16,7%	15	25,0%	30	50,0%	60	100,0%
SUSUSJ 25	13	21,7%	9	15,0%	26	43,3%	9	15,0%	3	5,0%	60	100,0%
SUSUSJ 34	7	11,7%	10	16,7%	22	36,7%	14	23,3%	7	11,7%	60	100,0%

Ajtemi 25 i 34 se odnose na relativnu težinu jezičkih veština (govorenje, razumevanje, čitanje i pisanje). Tako se 20% ispitanika slaže da je strani jezik lakše govoriti nego razumeti ga (ajtem 25), a više od trećine ispitanika se sa tim stavom ne slaže (36,7%), dok je neodlučno 43,3% ispitanika (Tabela 46). Nešto više od trećine ispitanika (35%) smatra da je engleski jezik lakše čitati i pisati nego ga govoriti i

razumeti ga (ajtem 34); nešto više od četvrtine ispitanika (28,4%) se ne slaže sa ovim stavom dok je nešto više od trećine ispitanika (36,7%) neodlučno (Tabela 46).

Što se tiče procene težine učenja engleskog jezika kao stranog (ajtem 4), 21% ispitanika smatra da je engleski jezik težak za učenje, čak 68,3% njih smatra da je srednje težak, a samo 10% studenata smatra da je engleski jezik lak za učenje (Tabela 47).

Tabela 47. Stavovi o učenju J2: težina učenja stranog jezika – frekvencije

SUSUSJ Ajtemi	težak za učenje		srednje težak za učenje		lak za učenje		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SUSUSJ 04	13	21,7%	41	68,3%	6	10,0%	60	100,0%

Više od trećine ispitanika (38,3%) smatra da se engleski jezik može naučiti za 3-5 godina ako se uči jedan sat dnevno; isti procenat studenata smatra da se engleski jezik može naučiti za 1-2 godine ako se uči jedan sat dnevno, a svega 8,3% ispitanika je mišljenja da se engleski može naučiti za manje od godinu dana ako se uči jeda sat dnevno (Tabela 48).

Tabela 48. Uverenja o učenju J2: težina učenja stranog jezika – frekvencije

SUSUSJ Ajtemi	manje od 1 godine		1-2 godine		3-5 godina		5-10 godina		ne može se naučiti jezik ako se uči 1 sat dnevno		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SUSUSJ 15	5	8,3%	23	38,3%	23	38,3%	3	5,0%	6	10,0%	60	100,0%

5.4.2. Spremnost za učenje stranog jezika

Ova kategorija se odnosi na postojanje posebnih sposobnosti za učenje stranog jezika i uverenja o svojstvima uspešnih odnosno neuspešnih učenika stranih jezika (J2) i sastoji se od ajtema 1, 2, 6, 10, 11, 16, 19, 30, 33. Rezultati su prikazani u Tabeli 49.

Ubedljiva većina ispitanika, njih 91,7% se slaže sa stavom da strani jezik lakše uče deca nego odrasli (ajtem 1), dok suprotno mišljenje im svega 5% ispitanika a neodlučno je 3,3%. Ovo je u skladu sa rezultatima istraživanja koja ukazuju na pozitivni efekat koji mlađi uzrast ima na neke aspekte učenja stranog jezika poput fonološkog razvoja (Patkowski, 1990) i tečnosti u izgovoru (Donato, Antonek, & Tucker, 1996). Takodje, ubedljiva većina studenata, njih 96,6%, smatra da neke osobe imaju posebne sposobnosti za učenje stranih jezika (ajtem 2), dok je neodlučno svega 3,3% ispitanika.

Međutim, četvrtina ispitanika (25%) smatra da ima posebnu sposobnost za učenje stranog jezika (ajtem 16), dok čak 45% ispitanika smatra da nema sposobnost za učenje stranih jezika, a 30% ispitanika je neodlučno. Ohrabrujući je pozitivan stav prema učenju stranih jezika (ajtem 33 – Svako može da nauči da govori strani jezik). Skoro dve trećine ispitanika (63,3%) se slaže sa stavom da svako može da nauči strani jezik, 31,7% njih je neodlučno, a svega 5% se uglavnom ne slaže sa datim stavom.

Ajtemi 6 i 19 se odnose na stavove koji se tiču uticaja kulture i pola na učenje stranih jezika (Tabela 49). Tako 31,7% ispitanika smatra da su njihovi sunarodnici uspešni u učenju stranih jezika (ajtem 6), četvrtina njih (25%) se ne slaže sa tim stavom, dok 43,3% je neodlučno. Što se tiče rodne sposobnosti za učenje stranih jezika (ajtem 19), svega 10% ispitanika se slaže sa stavom da osobe ženskog pola uspešnije uče strane jezike od osoba muškog pola, dok većina ispitanika, njih 61,7%, se ne slaže sa ovim stavom a neodlučno je njih 28,3%.

Tabela 49. Stavovi o učenju J2: spremnost za učenje stranog jezika - frekvencije

SUSUSJ Ajtemi	1		2		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SUSUSJ 01	1	1,7%	2	3,3%	2	3,3%	22	36,7%	33	55,0%	60	100,0%
SUSUSJ 02					2	3,3%	20	33,3%	38	63,3%	60	100,0%
SUSUSJ 06	2	3,3%	13	21,7%	26	43,3%	16	26,7%	3	5,0%	60	100,0%
SUSUSJ 10	2	3,3%	7	11,7%	16	26,7%	23	38,3%	12	20,0%	60	100,0%
SUSUSJ 11	25	41,7%	18	30,0%	11	18,3%	5	8,3%	1	1,7%	60	100,0%
SUSUSJ 16	12	20,0%	15	25,0%	18	30,0%	9	15,0%	6	10,0%	60	100,0%
SUSUSJ 19	25	41,7%	12	20,0%	17	28,3%	4	6,7%	2	3,3%	60	100,0%
SUSUSJ 30	1	1,7%	8	13,3%	12	20,0%	20	33,3%	19	31,7%	60	100,0%
SUSUSJ 33			3	5,0%	19	31,7%	18	30,0%	20	33,3%	60	100,0%

Što se tiče efekata inteligencije na spremnost za učenje stranog jezika (ajtem 30), velika većina ispitanika se slaže sa stavom da su osobe koje govore više od jednog jezika veoma inteligentne, petina (njih 20%) je neodlučno, dok se sa ovim stavom ne slaže 15% ispitanika (Tabela 49). Inteligencija predstavlja značajan faktor u učenju stranog jezika sa naročitim uticajem na jezičku analizu i dedukovanje pravila, ali manje uticaja ima na učenje jezika u učionici gde je naglasak više na komunikaciji i interakciji (Lightbrown & Spada, 1999). Dalje, većina ispitanika (58,3%) se slaže sa stavom da je onima koji već govore neki strani jezik lakše da nauče još jedan (ajtem 10), 15% ispitanika se ne slaže sa tim, a više od četvrtine ispitanika (26,7%) je neodlučno. Svega 10% ispitanika se slaže sa stavom da oni koji dobro rade matematiku i prirodne nauke

nisu uspešni u učenju stranih jezika (ajtem 11), dok se više od dve trećine ispitanika (71,7%) ne slaže sa ovim stavom, a 18,3% je neodlučno (Tabela 49). Ovakav odgovor ukazuje da velika većina ispitanika ne pravi distinkciju između spremnosti za učenje prirodnih nauka i matematike i spremnosti za učenje humanističkih nauka – distinkciju koju je predložio Gardner (1983, 2007) koji u svojoj teoriji višestruke inteligencije razlikuje lingvističku inteligenciju od matematičko-logičke inteligencije.

5.4.3. Priroda učenja stranog jezika

Ova kategorija obuhvata širok spektar pitanja koja se odnose na prirodu procesa učenja stranih jezika (J2) i sadrži ajteme 8, 12, 17, 23, 27 i 28. Ajtemi 8 i 12 se odnose na ulogu koju imaju kulturološki kontakti i izloženost jeziku/njegova aktivna upotreba u jezičkom postignuću; ajtem 27 procenjuje da li učenik učenje stranog jezika vidi drugačije od učenja drugih sadržaja na maternjem jeziku; ajtemi 17, 23 i 28 procenjuju učenikovo shvatanje na čemu je fokus u učenju stranog jezika. Dobijeni rezultati su predstavljeni u Tabeli 50.

Manje od jedne četvrtine (21,7%) ispitanika se slaže sa stavom (ajtem 8) da je neophodno poznavati kulturu država engleskog govornog područja da bi se govorio engleski jezik, 58,3% se ne slaže sa navedenim stavom a 20% ispitanika je neodlučno. Dve trećine ispitanika (66,7%) se slaže da je najbolje engleski jezik učiti u državi koja pripada engleskom govornom području (ajtem 12). U ovakvom okruženju dolazi do veće izloženosti govornika stranom jeziku i kulturi. Sa ovim stavom se ne slaže 18,3% ispitanika, a neodlučno je njih 15%.

Tabela 50. Stavovi o učenju J2: priroda učenja stranog jezika - frekvencije

SUSUSJ Ajtemi	1		2		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SUSUJ 08	12	20.0%	23	38.3%	12	20.0%	12	20.0%	1	1.7%	60	100,0%
SUSUJ 12	6	10.0%	5	8.3%	9	15.0%	11	18.4%	29	48.3%	60	100,0%
SUSUJ 17			4	6.7%	2	3.3%	33	55.0%	21	35.0%	60	100,0%
SUSUJ 23	2	3.3%	9	15.0%	14	23.3%	19	31.7%	16	26.7%	60	100,0%
SUSUJ 27	1	1,7%	1	1,6%	8	13,3%	13	21,7%	37	61,7%	60	100,0%
SUSUJ 28	2	3.3%	8	13.3%	13	21.7%	31	51.7%	6	10.0%	60	100,0%

Ubedljiva većina ispitanika (90%) se slaže sa stavom da učenje novih reči predstavlja najvažniji deo učenja stranog jezika (ajtem 17), 6,7% se ne slaže sa ovakvim stavom, a 3,3% je neodlučno. Što se učenja gramatike tiče (ajtem 23), više od polovine ispitanika (58,4%) smatra da ona predstavlja najvažniji elemenat učenja stranog jezika, 18,3% ispitanika se sa tim ne slaže, a 23,3% je neutralno. Kada se govori o značaju prevođenja sa engleskog na maternji jezik (ajtem 28), čak 61,7% ispitanika se slaže sa stavom da ovaj elemenat nastave predstavlja najvažniji deo učenja stranih jezika, dok se samo 16,6% ispitanika ne slaže sa ovim stavom a 21,7% njih je neodlučno. Ovakvi rezultati uopšte ne idu u prilog komunikativnom pristupu u nastavi stranog jezika gde se strani jezik koristi u okviru autentičnih, funkcionalnih komunikativnih aktivnosti na času a maternji jezik nema naročitu ulogu u nastavi u razredu. Iznenadjuće je da u dobu kada se nastavi stranog jezika pristupa sa komunikacijskog stanovišta studenti imaju ovakav stav (Tabela 50).

Više od tri četvrtine ispitanika (83,4%) se slaže sa stavom da se učenje stranog jezika razlikuje od učenja drugih predmeta na fakultetu (ajtem 27), samo 3,3% ispitanika se ne slaže sa ovim stavom, a 13,3% ispitanika je bilo neodlučno (Tabela 50).

5.4.4. Strategije učenja i komunikacione strategije

Ova kategorija se odnosi na primenu strategija učenja i komunikacionih strategija na stranom jeziku (J2), a možda se i najdirektnije odnosi na ono što se učeniku stvarno dešava dok uči strani jezik i sadrži ajteme 7, 9, 13, 14, 18, 21, 22 i 26; ajtemi 18 i 26 se odnose na strategije učenja, ajtemi 7, 9, 13, 14, 21 i 22 se odnose na komunikacione strategije. Dobijeni rezultati su predstavljeni u Tabeli 51.

Velika većina ispitanika (73,3%) se slaže da je važno imati odličan izgovor kada se govori na engleskom jeziku (ajtem 7), tek 16,7% studenata se ne slaže sa ovim stavom, a 10% ispitanika je neodlučno. Takođe, ubedljiva većina ispitanika (70%) se slaže da ako hoćemo nešto da kažemo na engleskom jeziku to treba reći pravilno (ajtem 9); 16,6% ispitanika se ne slaže sa ovim stavom a 13,3% je neodlučno. Ovi rezultati sugerišu da ispitanici podržavaju ideju usvajanja pravilnog izgovora a istovremeno za većinu njih je neprihvatljivo da se u izgovoru greši.

Tabela 51. Stavovi o učenju J2: strategije učenja i komunikacione strategije - frekvencije

SUSUSJ Ajtemi	1		2		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SUSUSJ 07	3	5,0%	7	11,7%	6	10,0%	23	38,3%	21	35,0%	60	100,0%
SUSUSJ 09	2	3,3%	8	13,3%	8	13,3%	18	30,0%	24	40,0%	60	100,0%
SUSUSJ 13			7	11,7%	20	33,3%	16	26,7%	17	28,3%	60	100,0%
SUSUSJ 14	5	8,3%	8	13,3%	14	23,3%	22	36,7%	11	18,3%	60	100,0%
SUSUSJ 18	1	1,7%	2	3,3%	1	1,7%	8	13,3%	48	80,0%	60	100,0%
SUSUSJ 21	29	48,3%	13	21,7%	9	15,0%	6	10,0%	3	5,0%	60	100,0%
SUSUSJ 22	5	8,3%	6	10,0%	10	16,7%	18	30,0%	21	35,0%	60	100,0%
SUSUSJ 26	3	5,0%	6	10,0%	11	18,3%	18	30,0%	22	36,7%	60	100,0%

Većina ispitanika (55%) voli da koristi engleski jezik sa strancima koje sreću a kojima je engleski jezik maternji (ajtem 13) i smatra (takođe njih 55%) da je prihvatljivo pogađati značenje neke reči ako je ona nepoznata (ajtem 14). Umesto bukvalnog prevođenja i napornog traženja značenja svake nepoznate reči u rečniku uspešni učenici stranih jezika često pogađaju značenje (Griffiths, 2003). Tek 11,7% ispitanika uglavnom ne voli da koristi engleski jezik sa strancima a jedna trećina (33,3%) je neodlučna, dok za 21,6% studenata nije prihvatljivo pogađanje značenja reči a 23,3% njih je neodlučno. Odgovori na ajtem 21 su ohrabrujući jer većina učenika (70%) se ne stidi da koristi engleski jezik u razgovoru sa drugima, samo 15% ispitanika se stidi i isto toliko je neodlučno. Čak 65% ispitanika se slaže da će im biti teško da isprave greške kasnije ukoliko im se dozvoli da prave greške u početnoj fazi učenja jezika (ajtem 22), 18,3% ispitanika se ne slaže sa ovim stavom a 16,7% je neodlučno.

Ubedljiva većina ispitanika (93,3%) smatra da je često ponavljanje i vežbanje važno za učenje stranih jezika (ajtem 18), tek 5% ispitanika se ne slaže sa ovim stavom a samo 1,7% je neodlučno. Što se tiče upotrebe audio materijala za vežbanje (ajtem 26), dve trećine ispitanika (66,7%) se slaže da je ovaj segment važan za učenje jezika, 15% se ne slaže sa ovim stavom a 18,3% je neodlučno.

5.4.5. Motivacija za učenje stranog jezika i očekivanja studenata od učenja stranih jezika

Ova kategorija se odnosi na želje i mogućnosti koje učenici povezuju sa učenjem stranih jezika (J2) i sadrži ajteme 5, 20, 24, 29, 31 i 32. Rezultati su predstavljeni na Tabelama od 52 do 56.

Većina ispitanika (63,3%) ima pozitivan stav u oceni sopstvenih mogućnosti učenja engleskog jezika (ajtem 5), svega 8,4% ispitanika smatra da neće dobro naučiti engleski jezik a više od četvrtine (28,3%) je neodlučno. Takođe ubedljiva većina ispitanika (98,4%) ima želju da dobro nauči engleski jezik (ajtem 31), pri čemu su preostali studenti neodlučni (njih 1,7%), kao i da nauči bolje engleski jezik (njih 83,3%) družeći se sa prijateljima kojima je engleski jezik maternji (ajtem 32), dok se tek 5% ispitanika e slaže sa ovim stavom a 11,7% je neodlučno (Tabela 52).

Ajtemi 24 i 29 ukazuju na snažnu motivaciju da se nauči engleski jezik. Dobijeni odgovori ukazuju na prisustvo snažne motivacije kod studenata da nauče engleski jezik, i to kod 85% ispitanih, pri čemu je preostalih 15% bilo neodlučno (ajtem 24). Ubedljiva većina ispitanika (98,4%) smatra da učenje engleskog jezika povećava šanse da se pronade posao (ajtem 29), dok je preostalih 1,7% studenata neodlučno (Tabela 52).

Tabela 52. Stavovi o učenju J2: motivacija i očekivanja studenata - frekvencije

SUSUSJ Ajtemi	1		2		3		4		5		Total	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
SUSUSJ 05	1	1,7%	4	6,7%	17	28,3%	26	43,3%	12	20,0%	60	100,0%
SUSUSJ 20	3	5,0%	4	6,7%	14	23,3%	15	25,0%	24	40,0%	60	100,0%
SUSUSJ 24					9	15,0%	13	21,7%	38	63,3%	60	100,0%
SUSUSJ 29	2	3,3%	2	3,3%	2	3,3%	11	18,3%	43	71,7%	60	100,0%
SUSUSJ 31					1	1,7%	10	16,7%	49	81,7%	60	100,0%
SUSUSJ 32	1	1,7%	2	3,3%	7	11,7%	17	28,3%	33	55,0%	60	100,0%

Srednje vrednosti za svaki pojedinačni stav Skale učenikovih stavova o učenju stranih jezika (SUSUSJ), na osnovu odgovora dobijenih od strane 60 ispitanika, date su na Tabeli 53.

Tabela 53. Stavovi o učenju J2 – prosečne vrednosti po ajtemima

Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	Mean	SD
SUSUSJ 01	60	1	5	4,40	,848
SUSUSJ 02	60	3	5	4,60	,558
SUSUSJ 03	60	1	5	4,13	1,081
SUSUSJ 04	60	2	4	2,88	,555
SUSUSJ 05	60	1	5	3,73	,918
SUSUSJ 06	60	1	5	3,08	,907
SUSUSJ 07	60	1	5	3,87	1,171
SUSUSJ 08	60	1	5	2,45	1,080
SUSUSJ 09	60	1	5	3,90	1,175
SUSUSJ 10	60	1	5	3,60	1,045
SUSUSJ 11	60	1	5	1,98	1,049
SUSUSJ 12	60	1	5	3,87	1,371
SUSUSJ 13	60	2	5	3,72	1,010
SUSUSJ 14	60	1	5	3,43	1,84
SUSUSJ 15	60	1	5	2,70	1,046
SUSUSJ 16	60	1	5	2,70	1,239
SUSUSJ 17	60	2	5	4,18	,792
SUSUSJ 18	60	1	5	4,67	,816
SUSUSJ 19	60	1	5	2,10	1,130
SUSUSJ 20	60	1	5	3,88	1,166
SUSUSJ 21	60	1	5	2,02	1,228
SUSUSJ 22	60	1	5	3,73	1,274
SUSUSJ 23	60	1	5	3,63	1,134
SUSUSJ 24	60	3	5	4,48	,748
SUSUSJ 25	60	1	5	2,67	1,130
SUSUSJ 26	60	1	5	3,83	1,181
SUSUSJ 27	60	1	5	4,40	,906
SUSUSJ 28	60	1	5	3,52	,965
SUSUSJ 29	60	1	5	4,52	,965
SUSUSJ 30	60	1	5	3,80	1,086
SUSUSJ 31	60	3	5	4,80	,443
SUSUSJ 32	60	1	5	4,32	,930
SUSUSJ 33	60	2	5	3,92	,926
SUSUSJ 34	60	1	5	3,07	1,163
Ukupno	60	95	140	119,88	9,521

Analizirajući srednje vrednosti za svaki pojedinačni ajtem, možemo zaključiti da ajtemi 1, 2, 3, 17, 18, 24, 27, 29, 31 i 32 predstavljaju zajedničke stavove ispitanika, i to takve stavove sa kojima se većina ispitanika slaže (Tabela 53):

01 - Strani jezik lakše uče deca nego odrasli (M=4,40);

02 - Neke osobe imaju posebnu sposobnost za učenje stranih jezika (M=4,60), izrazito visoka vrednost;

03 - Neki jezici su lakši za učenje od drugih (M=4,13);

17 - Učenje novih reči predstavlja najvažniji deo učenja stranog jezika (M=4,18);

18 - Za učenje stranog jezika važno je često ponavljanje i vežbanje (M=4,67), izrazito visoka vrednost;

24 - Voleo/la bih da naučim strani jezik kako bih mogao/la bolje da upoznam strance koje srećem, a kojima je engleski maternji jezik (M=4,48);

27 - Učenje stranog jezika se razlikuje od učenja drugih predmeta na fakultetu (M=4,40);

29 - Ako dobro naučim engleski jezik šanse za posao će mi biti veće (M=4,52), izrazito visoka vrednost;

31 - Želim da naučim da dobro govorim engleski jezik (M=4,80), izrazito visoka vrednost;

32 - Voleo/la bih da imam prijatelje kojima je engleski jezik maternji jezik (M=4,32).

Stavovi koji imaju visoke i izrazito visoke vrednosti prikazani su u Tabeli 54; stavovi koji imaju srednje vrednosti su dati u Tabeli 55; a stavovi koji imaju nizak opseg su dati u Tabeli 56.

Tabela 54. Stavovi sa visokim i izrazito visokim vrednostima (3,51-5)

Stavovi o učenju J2 Kategorije	Ajtemi (M)
Težina učenja stranog jezika	03 (4,13),
Spremnost za učenje stranog jezika	01 (4,40), 02 (4,60)* , 10 (3,60), 30 (3,80), 33 (3,92)
Priroda učenja stranog jezika	12 (3,87), 17 (4,18), 23 (3,63), 27 (4,40), 28 (3,52),
Strategije učenja i komunikacione strategije	07 (3,87), 09 (3,90), 13 (3,72), 18 (4,67)* , 22 (3,73), 26 (3,83),
Motivacija i očekivanja studenata	05 (3,73), 20 (3,88), 24 (4,48), 29 (4,52)* , 31 (4,80)* , 32 (4,32)

M= označava srednju vrednost

* označava izrazito visoku vrednost

Čak 23 ajtema spada u grupu sa visokim i izrazito visoki srednjim vrednostima (Tabela 54). Može se primetiti da samo jedan ajtem (ajtem 3) iz I kategorije koji se odnosi na težinu učenja stranog jezika ima visoke vrednosti, što nam govori da ispitanici smatraju da engleski jezik nije mnogo težak za učenje. Zanimljivo je da svi ajtemi koji pripadaju V kategoriji imaju visoke, a dva (29, 31) čak i izrazito visoke vrednosti, što govori o izuzetno visokoj motivaciji za učenje engleskog jezika i pozitivnim očekivanjima koje studenti imaju od učenja stranog jezika.

Neutralne vrednosti ima ukupno 7 ajtema, i to ajtemi 4, 6, 14, 15, 16, 25, 34 (Tabela 55). Najveći broj ovih ajtema, čak 4 od ukupno 5, pripadaju I kategoriji, tj. stavovima koji govore o težini učenja stranog jezika. Dalje, nijedan ajtem sa srednjim opsegom vrednosti ne pripada kategorijama III (priroda učenja stranog jezika) i V (motivacija i očekivanja studenata). Zanimljivo je da ajtem 14 (Ako ne znam značenje neke engleske reči, sasvim je prihvatljivo pogađati šta ta reč znači) pripada visoko-srednjem opsegu vrednosti na granici visokih vrednosti. Inače ovaj ajtem spada u IV kategoriju koja se tiče komunikacionih strategija i ukazuje da je ispitanicima skoro prihvatljiv stav da pogađaju značenje reči na osnovu konteksta.

Tabela 55. Stavovi sa srednjim vrednostima (2,51-3,5)

Stavovi o učenju J2 Kategorije	Ajtemi (M)
Težina učenja stranog jezika	04 (2,88), 15 (2,70), 25 (2,67), 34 (3,07)
Spremnost za učenje stranog jezika	06 (3,08), 16 (2,70)
Priroda učenja stranog jezika	/
Strategije učenja i komunikacione strategije	14 (3,43)
Motivacija i očekivanja studenata	/

M= označava srednju vrednost

Samo 4 ajtema ima niske srednje vrednosti (Tabela 56), pri tome nijedan u kategorijama I (težina učenja stranog jezika) i V (motivacija i očekivanja studenata), što znači da se ispitanici ne slažu ili uglavnom ne slažu sa datim stavovima. To su sledeći ajtemi:

08 – Da bi se engleski jezik govorio neophodno je poznavati kulturu država engleskog govornog područja (M=2,45); ovaj stav teži neutralnosti;

11 – Osobe koje dobro rade matematiku i prirodne nauke nisu uspešne u učenju stranih jezika (M=1,98);

19 – Osobe ženskog pola uspešnije uče strane jezike od osoba muškog pola (M=2,10);

21 – Stidim se da koristim engleski jezik u razgovoru sa drugima (M=2,02), što je pozitivno jer ukazuje da su studenti spremniji da ostvare komunikaciju sa drugima.

Tabela 56. Stavovi sa niskim vrednostima (0-2,5)

Stavovi o učenju J2 Kategorije	Ajtemi (M)
Težina učenja stranog jezika	/
Spremnost za učenje stranog jezika	11 (1,98), 19 (2,10)
Priroda učenja stranog jezika	08 (2,45)
Strategije učenja i komunikacione strategije	21 (2,02)
Motivacija i očekivanja studenata	/

M= označava srednju vrednost

5.5. Anksioznost u učenju stranih jezika

U ovom odeljku predstavljeni su rezultati analize varijable anksioznost u učenju stranih jezika (J2) koji su dobijeni primenom instrumenta Skala anksioznosti učenika u učenju stranih jezika (SAUSJ, data kao Instrument 6, Prilog B). Rezultati deskriptivne analize (srednja vrednost i frekvencijska analiza) su dati u Tabelama od 57 do 63.

Rezultati deskriptivne analize su dobijeni na osnovu analize odgovora koje su ispitanici dali za faktore anksioznosti u učenju stranih jezika (J2). Određena je srednja vrednost anksioznosti za sve ispitanika i ona iznosi M=102,55 (Tabela 57).

Tabela 57. Srednja vrednost anksioznosti učenika stranih jezika

	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
Anksioznost u učenju J2	60	52	150	102,55	21,843

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Da bismo odredili nivo anksioznosti ispitanika koristili smo opsege originalne Oettingove skale² (Oetting, 1983, prema Martin, Stewart, & Hillison, 2001) koje smo

² Oetting je kreirao instrument pod nazivom Skala kompjuterske anksioznosti (COMPAS); zasnovana je na anksioznosti specifičnoj za neki koncept što je povezano sa situacionom anksioznošću; cilj instrumenta

adaptirali za potrebe naše skale proporcijskom analizom tako da smo dobili sledećih pet nivoa: izražena relaksiranost od 33-64, umerena relaksiranost od 65-85, blaga anksioznost 86-106, umerena anksioznost 107-123, i izražena anksioznost 124-165. Za potrebe našeg istraživanja vrednosti opsega za nivoe anksioznosti su invertovani tako da najviši skorovi pokazuju najveću relaksiranost a najniži skorovi najveću anksioznost (Tabela 58).

Tabela 58. Vrednosti opsega za nivoe anksioznosti

Opseg	Nivoi anksioznosti
33 – 74	izražena anksioznost
75 – 91	umerena anksioznost
92 – 112	blaga anksioznost
113 – 133	umerena relaksiranost
134 - 165	izražena relaksiranost

Dobijena srednja vrednost skale u našem istraživanju (Tabela 57) ukazuje, a na osnovu vrednosti opsega datih na Tabeli 58, da ispitanici ispoljavaju blagu anksioznost.

Frekvencijska analiza za nivoe anksioznosti (Tabela 59) nam pokazuje da je približno jedna četvrtina ispitanika, njih ukupno 26,7%, umereno i izraženo anksiozno, 41,7% njih je blago anksiozno, a nešto manje od jedne trećine, njih 31,7%, je blago ili izrazito relaksirano.

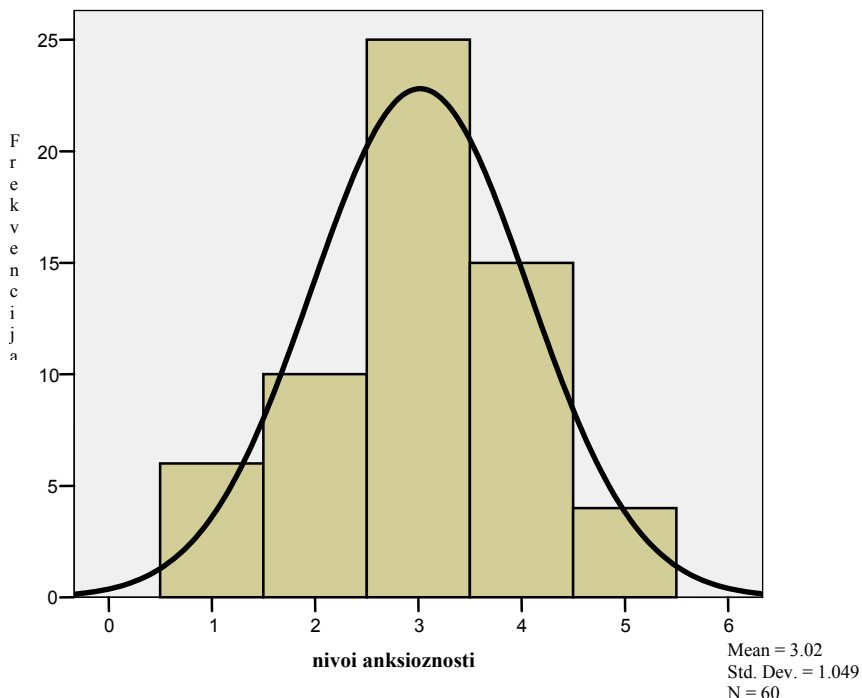
Tabela 59. Frekvencijska analiza za nivoe anksioznosti

Nivoi anksioznosti	Frekvencija (broj ispitanika)	%
izražena anksioznost	6	10,0
umerena anksioznost	10	16,7
blaga anksioznost	25	41,7
umerena relaksiranost	15	25,0
izražena relaksiranost	4	6,7
Ukupno	60	100,0

---

je da odredi opštu meru kompjuterske anksioznosti koju pojedinac ispoljava kada razmišlja o računarima ili se njima služi; pošto skala ima 40 ajtema, teorijski opseg je od 40 do 200, a nivoi anksioznosti definisani na sledeći način - izrazita relaksiranost od 40-79, umerena relaksiranost od 80 - 104, blaga anksioznost 105 - 129, umerena anksioznost 130-149, i izražena anksioznost 150-200.

Pravilna zakrivljenost se može uočiti i na Slici 7, ukazujući na tendenciju postojanja blage anksioznosti među ispitanicima.

Slika 7. Krivulja nivoa anksioznosti ispitanika na SAUSJ skali

Na Tabeli 60 prikazane su srednje vrednosti i standardna devijacija za svaki od tri navedena faktora anksioznosti u učenju stranih jezika. Na osnovu dobijenih vrednosti ispitanici su najviši nivo anksioznosti ispoljili kod faktora komunikacijska anksioznost gde je srednja vrednost $M=2,90$, a najniži nivo anksioznosti kod faktora testovska anksioznost gde je srednja vrednost $M=3,31$. Srednje vrednosti svakog faktora skale ukazuju na ispoljavanje blage anksioznosti, pri čemu faktor testovske anksioznosti ukazuje na tendenciju ka ispoljavanju umerene relaksiranosti.

Tabela 60. Faktori anksioznosti u učenju J2 – srednje vrednosti

Anksioznosti u učenju J2 - faktori	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
Komunikacijska anksioznost	60	1,36	4,91	2,90	,721
Testovska anksioznost	60	1,80	4,33	3,31	,649
Strah od negativne evaluacije	60	1,29	4,71	2,98	,906
Ukupno	60	1,58	4,55	3,11	,662

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Na Tabelama 61, 62 i 63 prikazane su srednje vrednosti za sva tri faktora, komunikacijsku anksioznost, testovsku anksioznost i strah od negativne evaluacije, i standardna devijacija.

Tabela 61. Srednje vrednosti pojedinačnih ajtema za faktor komunikacijska anksioznost

Komunikacijska anksioznost Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	Mean	SD
SAUSJ 01	60	1	5	2,32	1,228
SAUSJ 04	60	1	5	2,98	1,359
SAUSJ 09	60	1	5	2,48	1,359
SAUSJ 14	60	1	5	3,27	1,163
SAUSJ 15	60	1	5	2,95	1,307
SAUSJ 18	60	1	5	2,95	1,032
SAUSJ 24	60	1	5	2,52	1,157
SAUSJ 27	60	1	5	3,12	1,316
SAUSJ 29	60	1	5	3,07	1,388
SAUSJ 30	60	1	5	2,68	1,242
SAUSJ 32	60	1	5	3,62	1,121

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

U okviru prvog faktora - komunikacijska anksioznost (Tabela 61), stav koji izražava postojanje osećanja prijatnosti kod govornika u komunikacijskom kontekstu stranog jezika (ajtem 32 - Verovatno bih se osećao/la prijatno u okruženju u kome je engleski jezik maternji) ima najveću srednju vrednost koja iznosi M=3,62, što ukazuje na tendenciju blage relaksiranosti celog uzorka. Najnižu srednju vrednost M=2,32 ima stav koji izražava nesigurnost u sebe u komunikaciji na stranom jeziku (ajtem 1 - Nisam potpuno siguran/na u sebe kada govorim na engleskom jeziku) pa se može zaključiti da ceo uzorak ima tendenciju blage nesigurnosti u sopstvene govorne veštine na engleskom jeziku (frekvencijska analiza je pokazala da čak 58,3% ispitanika uopšte ili uglavnom nije sigurno u sebe kada komunicira na engleskom jeziku).

Kod drugog faktora, testovske anksioznosti (Tabela 62) najviše srednje vrednosti imaju sledeći stavovi: govornikovo osećanje straha da će biti prozvan na času stranog jezika (ajtem 3 - Uplašim se kada znam da ću biti prozvan/a na času engleskog jezika) čija je srednja vrednost M=3,70; zatim, govornikova relaksiranost za vreme izrade testova na stranom jeziku (ajtem 8 - Za vreme testova na časovima engleskog jezika obično sam smiren/a) čija je srednja vrednost najviša i iznosi M=3,88; i govornikova zbunjenost koja raste što više odmiču pripreme za testiranje (ajtem 21 - Što više učim za test/kolokvijum iz engleskog jezika, sve sam zbunjeniji/a) čija srednja vrednost iznosi

M=3,68. Srednje vrednosti za sva tri navedena ajtema ukazuju na nizak stupanj anksioznosti i na umerenu relaksiranost u testovskim situacijama.

Tabela 62. Srednje vrednosti pojedinačnih ajtema za faktor testovska anksioznost

Testovska anksioznost Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
SAUSJ 03	60	1	5	3,70	1,319
SAUSJ 05	60	1	5	3,02	1,359
SAUSJ 06	60	1	5	3,13	1,346
SAUSJ 08	60	1	5	3,88	1,263
SAUSJ 10	60	1	5	2,68	1,295
SAUSJ 11	60	1	5	3,28	1,180
SAUSJ 12	60	1	5	3,48	1,334
SAUSJ 16	60	1	5	3,10	1,591
SAUSJ 17	60	1	5	3,42	1,154
SAUSJ 20	60	1	5	3,13	1,408
SAUSJ 21	60	1	5	3,68	1,269
SAUSJ 22	60	1	5	3,25	1,002
SAUSJ 25	60	1	5	3,18	1,308
SAUSJ 26	60	1	5	3,42	1,430
SAUSJ 28	60	1	5	3,35	1,162

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

Najnižu srednju vrednost od svih ajtema koji pripadaju faktoru testovska anksioznost (Tabela 62) ima stav koji ukazuje na zabrinutost zbog posledica neuspeha na testu (ajtem 10 - Zabrinuta sam zbog mogućih posledica mog neuspeha na ispitu iz predmeta engleski jezik) i iznosi M=2,68 što upućuje na blaži oblik anksioznosti (frekvencijska analiza ovog ajtema pokazuje da je 48,4% ispitanika izrazito ili umereno zabrinuto za posledice neuspeha na ispitu iz datog predmeta, a 26,7% je blago ili izrazito relaksirano po pitanju mogućih posledica).

Kod trećeg faktora, straha od negativne evaluacije (Tabela 63), najvišu srednju vrednost ima stav koji izražava strah od ismevanja od strane drugih studenata (ajtem 31 - Plašim da će mi se drugi studenti smežati kada govorim na engleskom jeziku) i iznosi M=3,45 što ukazuje na tendenciju blage relaksiranosti u očekivanju vršnjačke reakcije. Najnižu srednju vrednost pokazuje stav koji izražava odsustvo straha od pravljenja grešaka u komunikaciji na stranom jeziku (ajtem 2 - Ne brinem se da li ću praviti greške na engleskom jeziku) i ona iznosi M=2,42; ova vrednost ukazuje na tendenciju blage zabrinutosti i straha da se greške u komunikaciji na engleskom jeziku ne mogu izbeći

(frekvencijska analiza pokazuje da je čak 58,4% ispitanika izrazito ili uglavnom zabrinuto da će praviti greške, a svega 3% ispitanika uopšte nije zabrinuto da će praviti greške u komunikaciji na engleskom jeziku).

Tabela 63. Srednje vrednosti pojedinačnih ajtema za faktor strah od negativne evaluacije

Strah od neg. evaluacije Ajtemi	Broj ispitanika	Minimum	Maximum	M	SD
SAUSJ 02	60	1	5	2,42	1,183
SAUSJ 07	60	1	5	2,87	1,295
SAUSJ 13	60	1	5	3,22	1,519
SAUSJ 19	60	1	5	3,30	1,319
SAUSJ 23	60	1	5	2,92	1,331
SAUSJ 31	60	1	5	3,45	1,455
SAUSJ 33	60	1	5	2,72	1,342

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija

U ovom odeljku smo razmatrali predstavljene varijable - komunikativnu jezičku sposobnosti na stranom jeziku, samoprocenu učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku, učenikove strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku, uverenja i stavove učenika o učenju stranog jezika i anksioznost u učenju stranog jezika, u smislu prosečnih vrednosti i učestalosti njihovog delovanja (što je izraženo srednjim vrednostima i frekvencijskom analizom) kod ispitanika u različitim fazama eksperimenta.

6. RAZLIKE IZMEĐU OBRAZOVNO-DEMOGRAFSKIH VARIJABLI U POGLEDU KOMUNIKATIVNE JEZIČKE SPOSOBNOSTI I NJENIH PSIHOLOŠKO-PEDAGOŠKIH FAKTORA

U poglavlju koje je pred nama nastojali smo da utvrdimo postojanje razlika u nivoima komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku i njenih psihološko-pedagoških faktora (samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, primena strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku, stavovi učenika o učenju stranog jezika, anksioznost u učenju stranih jezika) a prema obrazovno-demografskim varijablama (nastavni program, pol ispitanika, dužina trajanja instrukcije u okviru stranog jezika struke, ukupno trajanje učenja stranog jezika uključujući i učenje stranog jezika na nižim nivoima obrazovanja - osnovnoškolskom i srednjoškolskom, uspešnost u nastavi stranog jezika u predesperimentalnom periodu). Na ovaj način se pokušava ustanoviti potencijalni uticaji na razvoj komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku struke.

Prikazani su rezultati analize varijanse (ANOVA analiza) za pomenute varijable.

6.1. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu razvoja komunikativne jezičke sposobnosti

Analiza varijanse je izvršena da bi smo utvrdili postojanje eventualnih razlika za u pogledu razvoja komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) između obrazovno-demografskih varijabli. Rezultati su prikazani na Tabelama od 64 do 69.

6.1.1. Razlike u pogledu nivoa komunikativne jezičke sposobnosti između nastavnih programa/ istraživačkih grupa

Želeći da utvrdimo da li postoje razlike u pogledu komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) između nastavnih programa koji su se primenjivali u istraživanju, uradili smo poređenje srednjih vrednosti celog uzorka kao i analizu varijanse (ANOVA analiza) za sve tri komunikacijske situacije.

Na Tabeli 64 su prikazani rezultati analize varijanse za opštu komunikativnu jezičku sposobnost na stranom jeziku (J2) u tri komunikacijske situacije u kojima su ispitanici učestvovali. U Komunikacijskoj situaciji I nema statistički značajnih razlika u

pogledu komunikativne jezičke sposobnosti, shvaćene kao kumulativni kvalitet, između istraživačkih grupa jer je značajnost veća od 0,05 ($p=0,340$). Istraživačke grupe I, II i III imaju približne srednje vrednosti dok su najniža srednja vrednost od četiri istraživačke grupe zabeležena kod Istraživačke grupe IV – što može biti posledica nižeg inicijalnog nivoa vladanja stranim jezikom na početku eksperimenta u odnosu na ostale tri grupe. Ono što treba naglasiti je da niko od ispitanika u Istraživačkim grupama I i III u Komunikacijskoj situaciji I nije ostvario najniži nivo komunikativne jezičke kompetencije (izražen ocenom 1), a da u Istraživačkoj grupi II najniža postignuta ocena jeste 2,50 (pa je i homogenost grupe nešto veća nego kod ostalih istraživačkih grupa jer je standardna devijacija 0,647). Najviša postignuta ocena u sve četiri istraživačke grupe iznosi 4,50.

Tabela 64. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike opštoj oceni komunikativne jezičke sposobnosti na J2 između nastavnih programa u tri komunikacijske situacije

Komunikativna jezička sposobnost na J2 (kumulativno)	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Situacija 1	3,02	3,21	,760	3,15	1,058	3,17	0,649	2,75	,903	1,142	,340
Situacija 2	3,15	3,37	,589	3,38	,697	3,15	,485	2,87	,566	2,777	,050
Situacija 3	2,91	3,40	,559	2,85	,992	2,96	,539	2,66	,625	2,984	,039*

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Međutim, pošto u Komunikacijskoj situaciji II značajnost ima graničnu vrednost od $p=0,050$ (Tabela 64), urađen je post-hoc test, u ovom slučaju Dunnett T3 test višestrukog poređenja (Prilog C, Tabela 4) da bismo utvrdili da li zaista postoji razlika između istraživačkih grupa u posmatranoj varijabli – rezultat dodatne analize pokazuje da kod tražene komponente ne postoji razlika između istraživačkih grupa (značajnost je veća od 0,05). Kod Istraživačkih grupa I, II i IV primetno je povećanje srednjih vrednosti u odnosu na Komunikacijsku situaciju I (Istraživačka grupa III je ostala na istom nivou kompetentnosti) i pored usložnjavanja i povećanih zahteva samog zadatka (promena komunikacijskog konteksta – obraćanje ekspertima na međunarodnoj konferenciji, što zahteva visoko stručnu terminologiju u formalnom kontekstu) što može biti posledica primenjenih nastavnih programa, s tim da Istraživačka grupa IV i dalje ima najnižu srednju vrednost u Komunikacijskoj situaciji II u odnosu na ostale tri istraživačke grupe.

U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 64) postoje statistički značajne razlike u nivou komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku između istraživačkih grupa jer je značajnost manja od 0,05 i iznosi $p=0,039^*$. Već primenjen post-hoc test Dunnett T3 test višestrukog poređenja (Prilog 5) ukazuje na postojanje statistički značajne razlike ($p=0,010$) između Istraživačke grupe I i Istraživačke grupe IV. Istraživačka grupa I je jedina grupa koja je u Komunikacijskoj situaciji III (ponovna promena komunikacijskog konteksta – obraćanje neekspertima u naučno-popularnom televizijskom programu, što zahteva još jednu promenu registra i karakter terminologije kao i primeren odabir informacija za prezentovanje) povećala srednje vrednosti u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i Komunikacijsku situaciju II dok su preostale tri istraživačke grupe postigle srednje vrednosti koje su niže od svojih srednjih vrednosti u Komunikacijskim situacijama I i II, što može biti posledica primenjenih nastavnih programa, složenosti zadatka ali i inicijalnog nivoa vladanja stranim jezikom pre početka eksperimenta (ovo poslednje se naročito odnosi na Istraživačku grupu IV). Prvi put se dogodilo da kod dve istraživačke grupe, Istraživačke grupa II i Istraživačke grupa IV, najniže postignute ocene konvergiraju vrednosti 1,0 (tačnije 1,25).

Za svaku od tri komunikacijske situacije upoređene su srednje vrednosti i urađena analiza varijanse za svaku varijablu komunikativne jezičke sposobnosti (gramatička, tekstualna, funkcionalna, sociolingvistička, strategijska kompetencija, tečnost u izražavanju i neverbalna komunikativna sposobnost) između istraživačkih grupa/nastavnih programa.

6.1.1.1. ANOVA analiza za varijable komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji I

Na osnovu rezultata analize varijanse (Tabela 65) za **Komunikacijsku situaciju I**, zaključujemo da ne postoje statistički značajne razlike između istraživačkih grupa ni za jednu varijablu komunikativne jezičke sposobnosti jer je značajnost za svaku varijablu veća od 0,05 (za gramatičku kompetenciju $p=0,562$; za tekstualnu kompetenciju $p=0,258$; za funkcionalnu kompetenciju $p=0,107$; za sociolingvističku kompetenciju $p=0,126$; za strategijsku kompetenciju $p=0,373$; za tečnost u izražavanju $p=0,277$; i za neverbalnu komunikativnu sposobnost $p=0,255$).

Istraživačke grupe I, II i III imaju približno iste srednje ocene za **gramatičku kompetenciju** u Komunikacijskoj situaciji I ($M=3,10, 3,12; 3,17$) dok Istraživačka

grupa IV ima najnižu srednju ocenu za ovu varijablu (M=2,82). Slični rezultati se mogu uočiti i za varijablu **tekstualna kompetencija** - Istraživačke grupe I, II imaju približno iste srednje ocene (M=3,27 i M=3,21), a Istraživačka grupa III nešto nižu (M=3,12), dok istraživačka grupa IV ima najnižu srednju ocenu za ovu varijablu (M=2,74). Organizacioni element (gramatička i tekstualna kompetencija) su, možemo zaključiti, ravnomerno razvijeni u Istraživačkim grupama I, II, III dok je u Istraživačkoj grupi IV niži što se može objasniti nižim inicijalnim nivoom vladanja stranim jezikom uopšte (da podsetimo, ovo je grupa koja se sastoji od studenata koji su u tri prethodna semestra prošli kroz tri nivoa nastave stranog jezika – elementrani, niži srednji i srednji nivo), odnosno posedovanjem slabije kontrole nad morfološkim i sintaksičkim pravilima, užim obimom vokabulara i neophodnih kohezivnih sredstava za kreiranje koherentnog diskursa. Zanimljivo je da se najniže ocene za dve pomenute varijable u Istraživačkim grupama I i III ne spuštaju ispod ocene 2,0, a da je najviša maksimalna ocena 4,75 za obe varijable ipak zabeležena kod Istraživačke grupe IV (koja se pokazala najheterogenijom, jer su standardne devijacije SD=0,961 odnosno SD=0,914).

Tabela 65. Komunikacijska situacija I - srednje vrednosti i ANOVA za razlike u varijablama komunikativne jezičke sposobnosti na J2 između nastavnih programa

Varijable komunikativne jezičke sposobnosti J2 Situacija 1	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Gramatička kompetencija	3,02	3,10	,635	3,12	,955	3,17	,514	2,82	,961	,690	,562
Tekstualna kompetencija	3,03	3,27	,727	3,21	1,045	3,12	,658	2,74	,914	1,383	,258
Funkcionalna kompetencija	2,99	3,31	,650	3,08	1,017	3,15	,536	2,66	,858	2,131	,107
Sociolingvist. kompetencija	2,70	3,02	,794	2,73	,997	2,90	,474	2,40	,819	1,989	,126
Strategijska kompetencija	2,92	3,10	,687	2,96	,978	3,12	,658	2,68	,884	1,060	,373
Tečnost u izražavanju	2,95	3,17	,741	3,13	,899	3,06	,655	2,67	,971	1,319	,277
Neverbalna kom. sposob.	2,64	2,98	,727	2,63	,911	2,69	,663	2,64	,778	1,392	,255

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Istraživačka grupa I ima najviše srednje ocene za obe varijable pragmatičkog elementa komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 65) - **funkcionalnu kompetenciju** (M=3,31) i **sociolingvističku kompetenciju** (M=3,02); sledi Istraživačka grupa III sa nešto nižim srednjim ocenama – za funkcionalnu

kompetenciju $M=3,15$ a za sociolingvističku $M=2,90$, a potom Istraživačka grupa II - za funkcionalnu kompetenciju $M=3,08$ a za sociolingvističku $M=2,73$. I kod ove dve varijable najniže srednje ocene su zabeležene kod Istraživačke grupe IV – kod funkcionalne kompetencije $M=2,66$ a kod sociolingvističke kompetencije $M=2,40$ što predstavlja tek zadovoljavajući nivo kompetentnosti. I dalje najniže minimalne ocene za dve pomenute varijable u Istraživačkim grupama I i III se ne spuštaju ispod ocene 2,0, ali najviše maksimalne ocene nisu zabeležene kod Istraživačke grupe IV, već kod Istraživačke grupe II za funkcionalnu kompetenciju ($M=4,50$) a kod Istraživačke grupe I za sociolingvističku kompetenciju ($M=4,25$). Primećujemo da, dok je nivo funkcionalne kompetentnosti kod prve tri istraživačke grupe na približno istom nivou a niži je kod Istraživačke grupe IV, blago raslojavanje se javlja u nivou sociolingvističke kompetencije – vrlo verovatno kao posledica primenjenog programa pre početka eksperimenta (podsećamo da je u Istraživačkoj grupi I već primenjen program sa naglaskom na integrisane veštine i razvoj komunikacijske upotrebe jezika) i prethodnog iskustva učenja stranog jezika na fakultetu, odnosno inicijalnog nivoa vladanja stranim jezikom.

Što se tiče **strategijske kompetencije** u Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 65), koja ne predstavlja deo jezičke kompetencije već komunikacijske upotrebe jezika, najviše srednje ocene imaju Istraživačka grupa III ($M=3,12$) i Istraživačka grupa I ($M=3,10$), zatim sledi Istraživačka grupa II ($M=2,96$), i najneuspešnija od sve četiri je ponovo Istraživačka grupa IV ($M=2,68$). Pokazuje se da su one istraživačke grupe gde su nivoi jezičke kompetencije (organizacioni i pragmatički elementi) viši uspešnije u primeni komunikacijskih strategija. I dalje, minimalne srednje ocene i za ovu varijablu u Istraživačkim grupama I i III se ne spuštaju ispod ocene 2,0, ali najviša maksimalna ocena nije zabeležena kod Istraživačke grupe IV ($M=4,25$) već kod prve tri istraživačke grupe ($M=4,50$).

Istraživačka grupa I ima najvišu srednju ocenu i za varijablu **tečnost u izražavanju** u Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 65) koja iznosi $M=3,17$ a Istraživačka grupa II je na približnom nivou kompetentnosti ($M=3,13$). Sledi Istraživačka grupa III sa $M=3,06$, a najnižu srednju vrednost i ovde ima Istraživačka grupa IV gde je $M=2,67$. Najvišu minimalnu ocenu za ovu varijablu ima Istraživačka grupa III ($M=2,25$), a najvišu maksimalnu ocenu ima Istraživačka grupa IV ($M=4,75$)

koja se pokazala najheterogenijom, jer je standardna devijacija $SD=0,971$. Pokazuje se da su istraživačke grupe kod kojih su nivoi jezičke kompetencije (organizacioni i pragmatički elementi) viši i kod kojih je viši nivo strategijske kompetencije uspješnije i u ovoj varijabli, odnosno kod njih je i tečnost u usmenom izražavanju razvijenija.

U Komunikacijskoj situaciji I za varijablu **neverbalna komunikativna sposobnost** najviša srednja vrednost (Tabela 65) se beleži kod Istraživačke grupe I i iznosi $M=2,96$. Srednje vrednosti su na umereno nižem nivou kod tri preostale istraživačke grupe – kod Istraživačke grupe III $M=2,69$, a najniže su kod Istraživačke grupe IV gde je $M=2,64$ i Istraživačke grupe II gde je $M=2,63$. I dalje, najniže minimalne ocene za ovu varijablu su u Istraživačkim grupama I i III ($M=1,75$) i konvergiraju oceni 2,00, a najviša maksimalna ocena $M=4,25$ je zabeležena u Istraživačkoj grupi I. Pokazalo se da je ona istraživačka grupa koja ima najviše srednje vrednosti po svim varijablama najuspješnija i u neverbalnom ponašanju (bar u onim elementima koji su u istraživanju praćeni – klimanje glavom, upiranje pogleda i gestikulacija) - reč je o Istraživačkoj grupi I što se može objasniti činjenicom da je nastavnim programom bilo obuhvaćeno, mada sporadično, sticanje znanja i sposobnosti primene, između ostalih, i navedenih oblika neverbalnog ponašanja.

6.1.1.2. ANOVA analiza za varijable komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji II

Na osnovu rezultata analize varijanse (Tabela 66) za **Komunikacijsku situaciju II** statistički značajne razlike između istraživačkih grupa ($p<0,05$) postoje kod dve varijable, i to **tekstualne kompetencije** gde je značajnost $p=0,033^*$ i **strategijske kompetencije** gde značajnost iznosi $p=0,023^*$, dok za varijablu **gramatička kompetencija** pokazatelj značajnosti ima graničnu vrednost $p=0,051$.

Analizirajući rezultate za **tekstualnu kompetenciju** (Tabela 66) značajna razlika postoji između istraživačkih grupa koje su postigle najvišu i najnižu srednju vrednost od četiri istraživačke grupe za naznačenu varijablu, i to su Istraživačke grupe I gde je srednja vrednost $M=3,35$ i Istraživačke grupe IV kod koje je zabeležena srednja vrednost $M=2,83$. Inače, Istraživačka grupa I ima i najvišu minimalnu ocenu od četiri istraživačke grupe koja iznosi 2,25, dok Istraživačka grupa IV ima najnižu i minimalnu (1,75) i maksimalnu ocenu (3,75) od sve četiri istraživačke grupe. Takođe, Istraživačka grupa II ima značajno višu maksimalnu srednju ocenu u odnosu na Istraživačku grupu

IV i ona iznosi $M=4,50$, što je i najviša maksimalna ocena kod sve četiri istraživačke grupe; srednja ocena Istraživačke grupe II je $M=3,29$, približno jednaka srednjoj oceni Istraživačke grupe I. Razlike u nivou tekstualne kompetencije koje postoje između Istraživačkih grupa I i II sa jedne strane, i Istraživačke grupe IV sa druge strane u Komunikacijskoj situaciji II se mogu objasniti nastavnim programima primenjenim u različitim istraživačkim grupama gde su Istraživačke grupe I i II prošle kroz program gde je snažan fokus bio na organizaciji i koherentnosti diskursa, adekvatnoj upotrebi kohezivnih sredstava pri čemu je program primenjen kod Istraživačke grupe I podrazumevao i primenu poznavanja organizacije teksta, principa koherentnosti i kohezivnih sredstava u zadacima čitanja kao i usmenom izražavanju na engleskom jeziku. Niži nivo tekstualne kompetencije Istraživačke grupe IV se može objasniti i nižim inicijalnim nivoom vladanja stranim jezikom uopšte a samim tim i sporijim i slabijim napredovanjem u sticanju tekstualne kompetentnosti.

Tabela 66. Komunikacijska situacija II - srednje vrednosti i ANOVA za razlike u varijablama komunikativne jezičke sposobnosti na J2 između nastavnih programa

Varijable komunikativne jezičke sposobnosti J2 Situacija 2	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Gramatička kompetencija	3,17	3,33	,597	3,42	,717	3,19	,370	2,91	,549	2,747	,051
Tekstualna kompetencija	3,11	3,35	,617	3,29	,699	3,19	,512	2,83	,459	3,125	,033*
Funkcionalna kompetencija	2,95	3,12	,695	3,10	,681	3,02	,494	2,73	,545	1,675	,183
Sociolingvist. kompetencija	2,83	3,04	,775	3,02	,665	2,87	,496	2,56	,531	2,155	,104
Strategijska kompetencija	3,04	3,29	,745	3,27	,753	3,12	,440	2,72	,519	3,418	,023*
Tečnost u izražavanju	3,02	3,15	,598	3,25	,764	3,04	,558	2,80	,625	1,625	,194
Neverbalna kom. sposob.	2,45	2,67	,979	2,42	,732	2,54	,691	2,28	,553	,820	,488

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Pošto za varijablu **gramatička kompetencija** (inače, zajedno sa tekstualnom kompetencijom čini organizacionu kompetenciju – Bachman, 1990) pokazatelj značajnosti za postojanje statistički značajnih razlika između istraživačkih grupa u pogledu ove varijable ima graničnu vrednost $p=0,051$ (Tabela 66), urađen je post-hoc test i to Dunnett T3 test značajnih razlika (Prilog C, Tabela 5) koji je potvrdio da značajnih razlika između istraživačkih grupa nema jer su sve vrednosti $p > 0,05$. Ipak,

pokazuje se da Istraživačke grupe I, II i III imaju više srednje vrednosti od Istraživačke grupe IV – najvišu srednju vrednost ima Istraživačka grupa II i iznosi $M=3,42$ što aproksimira viskom nivou gramatičke kompetencije, zatim Istraživačka grupa I gde je $M=3,33$, potom Istraživačka grupa III gde je $M=3,19$, dok je srednja vrednost u Istraživačkoj grupi IV $M=2,91$. Zanimljivo je da Istraživačka grupa III ima najvišu minimalnu srednju vrednost ($M=2,50$) što znači da je minimalni nivo gramatičke kompetencije umeren, ali i najnižu maksimalnu srednju vrednost ($M=3,75$); najnižu minimalnu srednju vrednost ima Istraživačka grupa IV ($M=1,75$) a najvišu maksimalnu srednju vrednost ima Istraživačka grupa II i iznosi $M=4,50$.

Ukoliko uporedimo nivoe organizacionih elemenata komunikativne jezičke sposobnosti, odnosno nivo **gramatičke** i **tekstualne kompetencije**, u Komunikacijskoj situaciji I i Komunikacijskoj situaciji II zaključujemo da postoji uzlazni trend razvoja obe kompetencije kod sve četiri istraživačke grupe jer su srednje vrednosti za obe varijable umereno do blago povišene u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 66) u odnosu na Komunikacijsku situaciju I (Tabela 65) uprkos usložnjavanju zadatka i povećanju zahteva u pogledu nivoa kompetentnosti u Komunikacijskoj situaciji II što ukazuje na pozitivan efekat primenjenih nastavnih programa kod svih istraživačkih grupa.

Statistički značajna razlika između istraživačkih grupa, kako smo već naglasili, postoji u nivou **strategijske kompetencije** (Tabela 66) u Komunikacijskoj situaciji II jer je $p=0,023$ ($p<0,05$) i to između Istraživačke grupe I i II sa jedne strane, koje ujedno i imaju najviše srednje vrednosti - $M=3,29$ i $M=3,27$, i Istraživačke grupe IV koja je postigla najnižu srednju vrednost za ovu varijablu od sve četiri istraživačke grupe $M=2,72$. Najvišu minimalnu srednju vrednost postigla je Istraživačka grupa III ($M=2,25$) koja je, takođe postigla i najnižu maksimalnu vrednost kao i Istraživačka grupa IV ($M=3,75$). Istraživačka grupa IV je postigla i najnižu minimalnu vrednost $M=1,50$. U Komunikacijskoj situaciji II, kao uostalom i u Komunikacijskoj situaciji I, pokazalo se da su one istraživačke grupe koje su imale viši nivo organizacionih elemenata jezičke kompetencije su imale i viši nivo i strategijske kompetencije i obratno. Dalje, ovakvi rezultati se mogu objasniti delimično i uticajem nastavnog programa i instrukcijom u toku nastave – ovo se naročito odnosi na Istraživačku grupu I gde su različite komunikacione strategije našle značajno mesto u izvršavanju nastavnih

zadataka studenata, ali i na Istraživačke grupe II kod koje su ispitanici, i pored toga što nastavne aktivnosti nisu bile eksplicitno fokusirane na razvoj komunikacijskih strategija, pokazali sličan nivo vladanja strategijama komunikacije kao i Istraživačka grupa I jer su, mada sporadično, ipak bile zastupljene nastavne aktivnosti koje su za cilj imale razvijanje veština usmene prezentacije kod ispitanika. Ako postavimo pitanje da li je bilo napretka u nivou **strategijske kompetencije** kod istraživačkih grupa u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 66) u odnosu na Komunikacijsku situaciju I (Tabela 65), odgovor je potvrđan jer kod sve četiri istraživačke grupe se beleži blagi do umereni porast nivoa kompetentnosti uprkos usložnjavanju komunikacijskog zadatka.

Za ostale varijable komunikativne jezičke sposobnosti – funkcionalna i sociolingvistička kompetencija, tečnost u izražavanju i neverbalna komunikativna sposobnost ne postoje značajne statističke razlike u njihovim nivoima između istraživačkih grupa u Komunikacijskoj situaciji II jer je značajnost u svim slučajevima veća od 0,05 (Tabela 66).

No, ako podrobnije analiziramo rezultate za pragmatički elemenat komunikativne jezičke sposobnosti, odnosno **funkcionalnu** i **sociolingvističku kompetenciju** (Tabela 66), primetićemo da Istraživačka grupa I ima najviše srednje ocene za obe navedene varijable u Komunikacijskoj situaciji II – za funkcionalnu kompetenciju $M=3,12$ i sociolingvističku kompetenciju $M=3,04$; sledi Istraživačka grupa II sa nešto nižim srednjim ocenama – za funkcionalnu kompetenciju $M=3,10$ a za sociolingvističku $M=3,02$, a potom Istraživačka grupa III - za funkcionalnu kompetenciju $M=3,02$ a za sociolingvističku $M=2,87$. I kod ove dve varijable najniže srednje ocene su zabeležene kod Istraživačke grupe IV – kod funkcionalne kompetencije $M=2,73$, a kod sociolingvističke kompetencije $M=2,56$ – navedene srednje vrednosti upućuju na postojanje umerenog nivoa i funkcionalne i sociolingvističke kompetencije kod sve četiri istraživačke grupe. Zanimljivo je da u Komunikacijskoj situaciji II kod Istraživačkih grupa I, II i III minimalna vrednost **funkcionalne kompetencije** se ne spušta ispod 2,00, a da kod Istraživačke grupe IV ona iznosi 1,50; najviša maksimalna srednja vrednost zabeležena je kod Istraživačke grupe II i iznosi 4,50, a Istraživačke grupe III i IV imaju najnižu maksimalnu vrednost od 3,75. Kod **sociolingvističke kompetencije**, Istraživačka grupa I ima najvišu minimalnu vrednost od sve četiri istraživačke grupe 2,00, a Istraživačka grupa IV ima

najnižu minimalnu vrednost 1,50; najviša maksimalna vrednost je prisutna kod Istraživačkih grupa I i II i iznosi 4,00, a najniža maksimalna vrednost je 3,50 postignuta u Istraživačkoj grupi III.

Ukoliko uporedimo nivoe pragmatičkih elemenata jezičke kompetencije, odnosno nivo **funkcionalne** i **sociolingvističke kompetencije**, u Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 65) i Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 66), zaključujemo da je nivo **funkcionalne kompetencije** blago rastao jedino kod Istraživačke grupe IV (M=2,66 i M=2,73), da je blago opao kod Istraživačkih grupa I (M=3,31 i M=3,12) i III (M=3,15 i M=3,02), odnosno ostao na istom nivou u Istraživačkoj grupi II (M=3,08 i M=3,10). Uglavnom, uslozljavanje zadatka nije delovalo destabilizirajuće na ispitanike prilikom primene zahtevnijih formi jezika kako bi složenije funkcije zadate komunikacijskim kontekstom bile zadovoljene. Što se nivoa **sociolingvističke kompetencije** tiče, on je rastao iz Komunikacijske situacije I ka Komunikacijskoj situaciji II, blago u Istraživačkoj grupi I (M=3,02 i M=3,04) i Istraživačkoj grupi IV (M=2,40 i M=2,56) a značajnije u Istraživačkoj grupi II (M=2,73 i M=3,02), dok je na istom nivou ostao u Istraživačkoj grupi III (M=2,90 i M=2,87). Ni kod ove varijable uslozljavanje zadatka nije delovalo destabilizirajuće na ispitanike prilikom primene odgovarajućeg registra i nivoa prirodnosti jezika primerenog komunikacijskom kontekstu, već naprotiv došlo je uglavnom do blagog porasta srednje ocene.

Što se tiče varijable **tečnost u izražavanju** u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 66), najviša srednju vrednost je zabeležena u Istraživačkoj grupi II i iznosi M=3,25, nešto je niža u Istraživačkoj grupi I – M=3,15, zatim u Istraživačkoj grupi III iznosi M=3,04 i ponovo je najniža u Istraživačkoj grupi IV gde je M=2,80. Navedene srednje vrednosti kod sve četiri istraživačke grupe ukazuju na umeren nivo kompetencije, ali ipak su Istraživačke grupe I, II i III na višem nivou kompetentnosti, odnosno imaju viši nivo tečnosti u izražavanju od Istraživačke grupe IV - ovo je bio slučaj i kod organizacionih elemenata jezičke kompetencije, zatim funkcionalne kompetencije i strategijske kompetencije. I ovde se pokazuje da je razvoj tečnosti u izražavanju itekako povezan sa razvojem ostalih elemenata ne samo jezičke kompetencije već i da zavisi i od veština koje pretpostavljaju poznavanje i adekvatnu primenu strategija komunikacije kao i veštine održavanja interakcije. Najviše minimalne vrednosti i kod ove varijable su zabeležene u Istraživačkoj grupi I (2,25) a najniže u

Istraživačkoj grupi IV (1,50), dok je najviša maksimalna vrednost prisutna u Istraživačkoj grupi II (4,50) a kod ostale tri istraživačke grupe ona iznosi 4,00. Ukoliko uporedimo nivoe ove varijable u Komunikacijskoj situaciji I i II, zaključujemo da je u Komunikacijskoj situaciji II došlo do blagog razvoja tečnosti u izražavanju u Istraživačkim grupama II (M=3,13 i M=3,25) i IV (M=2,67 i M=2,80) a da je nivo kompetentnosti ostao isti kod Istraživačke grupe I (M=3,17 i M=3,15) i III (M=3,06 i M=3,04).

Istraživačka grupa I je postigla najvišu srednju vrednost od sve četiri istraživačke grupe za varijablu **neverbalna komunikativna sposobnost** u Komunikacijskoj situaciji II i ona iznosi M=2,67, zatim sledi Istraživačka grupa III kod koje srednja vrednost za ovu varijablu iznosi M=2,54 (Tabela 66). Nivo kompetentnosti kod ove dve grupe je umeren, što nije slučaj sa Istraživačkim grupama II i IV gde srednje vrednosti ukazuju na zadovoljavajući nivo neverbalnog ponašanja. Naime, srednja vrednost za Istraživačku grupu II iznosi M=2,42 a za Istraživačku grupu IV je M=2,28 što je najniže u odnosu na tri preostale istraživačke grupe. Zanimljivo je da su Istraživačke grupe I i II zabeležile najniže minimalne vrednosti za ovu varijablu 1,25 ali i najviše maksimalne vrednosti 4,00. Inače, varijabla **neverbalna komunikativna sposobnost** jeste varijabla kod koje su sve četiri istraživačke grupe ispoljile najniži nivo kompetentnosti u odnosu na ostale varijable jer su im srednje vrednosti najniže u odnosu na ostale varijable u Komunikacijskoj situaciji II. Ovo je jedina varijabla u Komunikacijskoj situaciji II kod koje su sve četiri istraživačke grupe zabeležile umereno do značajno niže srednje vrednosti u odnosu na Komunikacijsku situaciju I (Tabela 65) – što ukazuje na smanjen nivo adekvatne kontrole nad neverbalnim ponašanjem kod ispitanika, odnosno kod praćenih elemenata. Ovakav rezultat se samo delimično može objasniti uticajem nastavnog programa, jer je samo kod jedne grupe nastavnim programom bilo obuhvaćeno, mada sporadično, sticanje znanja i sposobnosti primene, između ostalih, i navedenih oblika neverbalnog ponašanja – reč je o Istraživačkoj grupi I, pri čemu je značajan pad nivoa kompetentnosti uočen i kod pomenute istraživačke grupe. Čini se da su kompleksnost zadatka i povećani zahtevi za svaku oblast jezičke kompetencije i strategijske kompetencije predstavljali pravi izazov za neverbalno ponašanje - razvijanje pomenutih elemenata za posledicu je imalo povećanu anksioznost i motivisanost da se zadatak što uspešnije obavi što se ogledalo u

ponekad neprimerenoj primeni gestova, neadekvatnom klimanju glavom i upiranju pogleda u sagovornika.

6.1.1.3. ANOVA analiza za varijable komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji III

Tekstualna kompetencija i strategijska kompetencija su varijable kod kojih u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 67), baš kao što je to bio slučaj i u Komunikacijskoj situaciji II, postoje značajne statističke razlike između istraživačkih grupa jer je značajnost u oba slučaja $p < 0,05$.

Tabela 67. Komunikacijska situacija III - srednje vrednosti i ANOVA za razlike u varijablama komunikativne jezičke sposobnosti na J2 između nastavnih programa

Varijable komunikativne jezičke sposobnosti J2 Situacija 3	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Gramatička kompetencija	3,01	3,31	,623	3,15	,966	3,06	,469	2,74	,580	2,238	,094
Tekstualna kompetencija	2,91	3,37	,589	2,88	,993	2,92	,524	2,67	,520	2,933	,041*
Funkcionalna kompetencija	2,75	3,08	,718	2,77	,927	2,79	,594	2,52	,612	1,658	,187
Sociolingvist. kompetencija	2,66	3,08	,660	2,60	,875	2,75	,654	2,42	,638	2,410	,077
Strategijska kompetencija	2,72	3,25	,723	2,62	,928	2,77	,608	2,47	,609	3,275	,028*
Tečnost u izražavanju	2,83	3,15	,626	2,87	,876	2,94	,502	2,58	,661	2,002	,124
Neverbalna kom. sposob.	2,39	2,81	,873	2,29	,796	2,42	,695	2,20	,606	1,928	,136

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Kod varijable **tekstualna kompetencija** postoji statistički značajna razlika između istraživačkih grupa ($p=0,041^*$), i to između Istraživačke grupe I kod koje je zabeležena najviša srednja vrednost od sve četiri istraživačke grupe $M=3,37$ i Istraživačke grupe IV kod koje je zabeležena najniža srednja vrednost od sve četiri istraživačke grupe $M=2,67$. Da su ove razlike statistički značajne potvrdio je i post-hoc Dunnett T3 test značajnih razlika gde je značajnost $p=0,014^*$ (Prilog C, Tabela 6). Dok je, na primer, u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 66), tekstualna kompetencija bila na sličnom nivou u Istraživačkim grupama I, II i III, u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 67) raslojavanja su veća jer u ovom slučaju i Istraživačke grupe II i III imaju značajno niže srednje vrednosti od Istraživačke grupe I koje iznose $M= 2,88$ i $M=2,92$, a

koje su istovremeno umereno više od Istraživačke grupe IV. Ipak, potrebno je naglasiti, nivo tekstualne kompetencije za sve četiri istraživačke grupe je ostao na umerenom nivou.

Do izražaja je ovoga puta došao uticaj nastavnog programa – intenzivna instrukcija pre i u toku eksperimenta je, i pored drastično izmenjenog komunikacijskog konteksta koji je zahtevao potpunu drugačiji odabir informacija, organizaciju usmenog diskursa u odnosu na prethodne dve komunikacijske situacije, imala pozitivan efekat na nivo tekstualne kompetencije koji se kod Istraživačke grupe I (kod koje je instrukcija i primenjena) blago povećavao iz Komunikacijske situacije I (Tabela 65), preko Komunikacijske situacije II (Tabela 66) i konačno do Komunikacijske situacije III (Tabela 67) jer su se srednje vrednosti kretale na sledeći način – $M=3,27$ (Situacija I), $M= 3,35$ (Situacija II) i konačno $M= 3,37$ (Situacija III). U Istraživačkim grupama II, III i IV nivo tekstualne kompetencije je blago rastao iz Komunikacijske situacije I (za Grupu II $M=3,21$; za Grupu III $M=3,12$; za Grupu IV $M= 2,74$) u Komunikacijsku situaciju II (za Grupu II $M=3,29$; za Grupu III $M=3,19$; za Grupu IV $M= 2,83$) da bi u Komunikacijskoj situaciji III značajno opao (Istraživačka grupa II $M=2,88$ i Istraživačka grupa III $M=2,92$) ili blago opao (Istraživačka grupa IV $M=2,67$) u odnosu na oba prethodna komunikacijska konteksta. Izostanak intenzivne instrukcije i drastična promena komunikacijskog konteksta imala je negativna uticaj na razvoj tekstualne kompetencije u Komunikacijskoj situaciji III.

Što se tiče drugog elementa organizacijske kompetencije, tačnije **gramatičke kompetencije**, razlika koja postoji između istraživačkih grupa u Komunikacijskoj situaciji III, pre svega između Istraživačke grupe I i IV nije statistički značajna jer je $p > 0,05$, tačnije iznosi $p=0,094$ (Tabela 67), što je potvrdio i Dunnett T3 post-hoc test značajnih razlika jer značajnost između ove dve grupe je takođe veća od 0,05 i iznosi $p=0,085$ (Prilog 7). Srednje vrednosti po istraživačkim grupama se kreću ovako: u Istraživačkoj grupi I srednja vrednost je ponovo najviša od sve četiri istraživačke grupe i iznosi $M=3,31$, sledi Istraživačka grupa II sa $M=3,15$, zatim Istraživačka grupa III sa $M=3,06$, dok je u Istraživačkoj grupi IV i ovde zabeležena najniža vrednost od sve četiri istraživačke grupe i iznosi $M=2,74$ – nivo gramatičke kompetencije za sve istraživačke grupe se zadržao na umerenom nivou. Intenzitet nastavnih aktivnosti usmerenih ka razvoju morfoloških, sintaksičkih elemenata, zatim razvoju vokabulara je bio podjednak

kod svih grupa (s tom razlikom što su fonološki momenti bili više u fokusu kod Istraživačke grupe I i nešto manje kod Istraživačke grupe IV) pa je i nivo gramatičke kompetencije ujednačen za prve tri istraživačke grupe, a Istraživačka grupa IV plaća danak nižem nivou inicijalnog vladanja stranim jezikom pre početka samog istraživanja. Gramatička kompetencija se kroz Komunikacijske situacije I, II i III razvijala na sledeći način: u Istraživačkoj grupi I nivo gramatičke kompetencije je rastao počevši od Komunikacijske situacije I (M=3,10) preko Komunikacijske situacije II (M=3,33) da bi u Komunikacijskoj situaciji III ostalo na istom nivou (M=3,31) kao u Komunikacijskoj situaciji II; u preostale tri grupe je nivo gramatičke kompetencije rastao počevši od Komunikacijske situacije I (Grupa II – M=3,12; Grupa III – M=3,17; Grupa III – M=2,82) preko Komunikacijske situacije II (Grupa II – M=3,42; Grupa III – M=3,19; Grupa III – M=2,91) da bi opao u Komunikacijskoj situaciji III (Grupa II – M=3,15; Grupa III – M=3,06; Grupa III – M=2,74) blago u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, nešto više u odnosu na Komunikacijsku situaciju I (rezultati za tri komunikacijske situacije prikazani na Tabelama 65, 66 i 67) jer je uslozljavanje zadatka i drastična promena komunikacijskog konteksta kod istraživačkih grupa sa kraćim trajanjem instrukcije na engleskom jeziku u toku studija uticao i na morfološku i sintaksičku preciznost a i na odabir adekvatne terminologije na stranom jeziku.

Strategijska kompetencija je druga varijabla u pogledu koje postoji statistički značajna razlika između istraživačkih grupa u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 67), pre svega između Istraživačke grupe I i IV, koja iznosi $p=0,028$ ($p < 0,05$), što je potvrdio i Dunnett T3 post-hoc test značajnih razlika gde je značajnost između ove dve grupe takođe manja od 0,05 i iznosi $p=0,027$ (Prilog C, Tabela 6). Srednje vrednosti po istraživačkim grupama se kreću ovako: u Istraživačkoj grupi I srednja vrednost je ponovo najviša od sve četiri istraživačke grupe i iznosi M=3,25, sledi Istraživačka grupa III kod koje je M=2,77, zatim Istraživačka grupa II gde je srednja vrednost još niža i iznosi M=2,62 – prve tri istraživačke grupe su zadržale umereni nivo strategijske kompetencije. To nije slučaj sa Istraživačkom grupom IV gde je srednja vrednost ponovo najniža i iznosi M= 2,47 što je spušta na stepenicu niže, odnosno zadovoljavajući nivo kompetentnosti u primeni komunikacijskih strategija, adekvatnoj primeni procene, planiranja i izvođenja komunikacijskog procesa. Pokazalo se da su one istraživačke grupe koje su imale viši nivo organizacionih i pragmatičkih elemenata

jezičke kompetencije imale i viši nivo i strategijske kompetencije i obratno. Istraživačka grupa I je jedina grupa kod koje je nivo strategijske kompetencije konstantno rastao od Komunikacijske situacije I ($M=3,10$) preko Komunikacijske situacije II ($M=3,29$) da bi u Komunikacijskoj situaciji III ostao na gotovo istom nivou ($M=3,25$) kao u Komunikacijskoj situaciji II. Kod Istraživačkih grupa II i IV nivo strategijske kompetencije je rastao počevši od Komunikacijske situacije I (Grupa II – $M=2,96$; Grupa IV – $M=2,68$) ka Komunikacijskoj situaciji II (Grupa II – $M=3,27$; Grupa IV – $M=2,72$) da bi u Komunikacijskoj situaciji III (Grupa II – $M=2,62$; Grupa IV – $M=2,47$) taj je nivo značajno opao u odnosu na Komunikacijsku situaciju II ali i Komunikacijsku situaciju I. U Istraživačkoj grupi III nivo strategijske kompetencije je isti u Komunikacijskoj situaciji I i Komunikacijskoj situaciji II ($M=3,12$) da bi došlo do značajnog pada nivoa strategijske kompetencije u Komunikacijskoj situaciji III ($M=2,77$). Ona istraživačka grupa koja je imala viši nivo organizacionih elemenata jezičke kompetencije i koja je uspela da ih održi uprkos uslozljavanju zadatka i promene komunikacijskog konteksta je imala viši nivo i strategijske kompetencije i uspevala da ga dalje razvije.

Za ostale varijable komunikativne jezičke sposobnosti – funkcionalna i sociolingvistička kompetencija, tečnost u izražavanju i neverbalna komunikativna sposobnost ne postoje značajne statističke razlike u njihovim nivoima između istraživačkih grupa u Komunikacijskoj situaciji III - značajnost je u pogledu navedenih varijabli u svim slučajevima veća od 0,05 (Tabela 67).

Međutim, u pogledu varijable **sociolingvistička kompetencija** u Komunikacijskoj situaciji III pokazatelj značajnosti je blizu granične vrednosti (Tabela 67) za statistiku značajnost ($p=0,077$) pa smo, radi provere, uradili Dunnett T3 post-hoc test koji je ukazao da su razlike između Istraživačke grupe I i IV na samoj granici statističke značajnosti jer je $p=0,055$ (Prilog C, Tabela 6). Istraživačka grupa I ponovo ima najveću srednju vrednost $M= 3,08$, dok Istraživačka grupa IV ima značajno nižu srednju vrednost $M= 2,42$. Značajno niže srednje vrednosti u odnosu na Istraživačku grupu I imaju Istraživačka grupa III gde je $M= 2,75$ i Istraživačka grupa II gde je $M= 2,62$. Ovakvi rezultati se mogu objasniti pozitivnim dejstvom nastavnog programa gde je fokus bio i na razvoju veština adekvatne upotrebe jezika i komunikacijskih veština u različitim komunikacijskim kontekstima što je bilo karakteristično za nastavni program

primenjen u Istraživačkoj grupi I. Istraživačka grupa I je i jedina grupa kod koje je nivo sociolingvističke kompetencije blago ali konstantno rastao iz Komunikacijske situacije I (M=3,02), preko Komunikacijske situacije II (M=3,04) do Komunikacijske situacije III (M=3,08). Kod Istraživačkih grupa II i IV nivo strategijske kompetencije je rastao iz Komunikacijske situacije I (Grupa II – M=2,73; Grupa IV – M=2,40) u Komunikacijsku situaciju II (Grupa II – M=3,02; Grupa IV – M=2,56) da bi u Komunikacijskoj situaciji III (Grupa II – M=2,60; Grupa IV – M=2,42) taj je nivo značajno opao u odnosu na Komunikacijsku situaciju II ali, bar što se Istraživačke grupe II tiče, i Komunikacijsku situaciju I (kod Istraživačke grupe IV nivo kompetentnosti je u Komunikacijskoj situaciji III na istom nivou kao i u Komunikacijskoj situaciji I).

Što se drugog elementa pragmatičke kompetencije tiče, tačnije **funkcionalne kompetencije**, u Komunikacijskoj situaciji III, najvišu srednju vrednost ponovo ima Istraživačka grupa I gde je M= 3,08, dok preostale tri grupe imaju znatno niže srednje vrednosti – u Istraživačkoj grupi II i Istraživačkoj grupi III one su na približnom nivou (M=2,77 i M=2,79), dok u Istraživačkoj grupi IV srednja vrednost jeste najniža u odnosu na preostale tri istraživačke grupe i iznosi M=2,52; to znači da je zadržan umeren nivo kompetentnosti u sve četiri istraživačke grupe. U Istraživačkoj grupi I nivo funkcionalne kompetencije je konstantno opadao počevši od Komunikacijske situacije I (M=3,31) preko Komunikacijske situacije II (M=3,12) i vrlo blago u Komunikacijskoj situaciji III (M=3,08). U Istraživačkoj grupi III pad od Komunikacijske situacije I (M=3,15) ka Komunikacijskoj situaciji II (M=3,02) je bio blag; međutim, značajniji je u Komunikacijskoj situaciji III gde je srednja vrednost pala na M=2,79. U Istraživačkoj grupi II nivo funkcionalne kompetencije je bio skoro na istom nivou u Komunikacijskoj situaciji I i Komunikacijskoj situaciji II (M=3,08 i M=3,10) da bi značajno opao u Komunikacijskoj situaciji III (M=2,77). U Istraživačkoj grupi IV nivo funkcionalne kompetencije je blago rastao od Komunikacijske situacije I (M=2,66) ka Komunikacijskoj situaciji II (M=2,73) da bi blago opao u Komunikacijskoj situaciji III (M=2,52) u odnosu na obe prethodne komunikacijske situacije. Pragmatički elementi su za Istraživačke grupe II, III i IV na nižem nivou u Komunikacijskoj situaciji III u odnosu na Komunikacijsku situaciju II ali i u odnosu na Komunikacijsku situaciju I. Drastična promena komunikacijskog konteksta u Situaciji III dovela je do problema u primeni odgovarajućih formi jezika za dati kontekst kao i do teškoća u primeni

odgovarajućeg registra i prirodnosti jezika kod istraživačkih grupa gde nije primenjen nastavni program koji je imao fokus na primeni jezičkih formi u različitim funkcijama jezika odnosno u različitim komunikacijskim kontekstima.

Kod varijable **tečnost u izražavanju** u Komunikacijskoj situaciji III, Istraživačka grupa I ponovo ima najveću srednju vrednost $M=3,15$, dok Istraživačka grupa IV ima značajno nižu srednju vrednost $M=2,58$ (Tabela 67). Istraživačke grupe II i III imaju nešto niže srednje vrednosti od Istraživačke grupe I ($M=2,87$ i $M=2,94$) što je ipak značajno više u odnosu na Istraživačku grupu IV. Navedene srednje vrednosti kod sve četiri istraživačke grupe ukazuju na umeren nivo kompetencije. Ponovo se pokazalo da je razvoj tečnosti u izražavanju povezan sa razvojem ostalih elemenata ne samo jezičke kompetencije već i da zavisi i od veština koje omogućuje poznavanje i adekvatna primena **strategija komunikacije** kao i od poznavanja održavanja interakcije. Istraživačka grupa I je jedina grupa kod koje je nivo varijable tečnost izražavanju bio konstantan u sve tri komunikacijske situacije ($M=3,17$, $M=3,15$ i $M=3,15$). U Istraživačkim grupama II i IV, nivo kompetentnosti je blago rastao od Komunikacijske situacije I ($M=3,13$ i $M=2,67$) do Komunikacijske situacije II ($M=3,25$ i $M=2,80$) da bi u Istraživačkoj grupi II došlo do приметnog pada nivoa varijable tečnost u izražavanju u Komunikacijskoj situaciji III ($M=2,87$) u odnosu na obe prethodne komunikacijske situacije, a u Istraživačkoj grupi IV ($M=2,58$) do blagog pada u odnosu na oba prethodeća komunikacijska konteksta. U Istraživačkoj grupi III nivo kompetentnosti je bio gotovo istovetan u Komunikacijskoj situaciji I i II ($M=3,06$ i $M=3,04$) da bi blago opao u Komunikacijskoj situaciji III ($M=2,98$).

Kod varijable **neverbalna komunikativna sposobnost** u Komunikacijskoj situaciji III, Istraživačka grupa I ponovo ima najvišu srednju vrednost $M=2,81$, dok Istraživačka grupa IV ima najnižu srednju vrednost $M=2,20$ od sve četiri istraživačke grupe. Značajno niže srednje vrednosti imaju i Istraživačka grupa III gde je $M=2,42$ i Istraživačka grupa II gde je $M=2,29$ tek nešto viša u odnosu na Istraživačku grupu IV (Tabela 67). Po prvi put tri istraživačke grupe za neku varijablu imaju tek zadovoljavajući nivo kompetentnosti. Istraživačke grupe I, II i III beleže konstantan pad u nivou neverbalne komunikativne sposobnosti počevši od Komunikacijske situacije I (Grupa II – $M=2,63$; Grupa III – $M=2,69$; Grupa IV – $M=2,64$) preko Komunikacijske situacije II (Grupa II – $M=2,42$; Grupa III – $M=2,54$; Grupa IV – $M=2,28$) do

Komunikacijske situacije III (Grupa II – M=2,29; Grupa III – M=2,42; Grupa IV – M=2,20). U Istraživačkoj grupi I došlo je do značajnijeg pada nivoa kompetentnosti između Komunikacijske situacije I (M=2,98) i Komunikacijsku situaciju II (M=2,67); međutim, blagi porast nivoa neverbalne komunikativne sposobnosti je prisutan u Komunikacijskoj situaciji III (M=2,81) u odnosu na Komunikacijsku situaciju II.

Pokazalo se da je prelaz na Komunikacijsku situaciju II za sve istraživačke grupe imao efekat blagog strujnog udara, a da se istraživačka grupa sa najvišim nivoima jezičke i strategijske kompetentnosti (Istraživačka grupa I) uspela bar malo oporaviti u Komunikacijskoj situaciji III.

Na osnovu komparativne analize svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti kod četiri istraživačke grupe (formirane prema nastavnom planu i programu koji se primenjivao u istraživanju) u tri komunikacijska konteksta zaključujemo da je jedina istraživačka grupa kod koje je primetan porast srednjih vrednosti kod svih varijabli jezičke kompetencije, strategijske kompetencije i tačnosti u izražavanju na kraju eksperimenta u odnosu na njegov početak jeste Istraživačka grupa I (izuzetak je neverbalno ponašanje gde je srednja ocena nešto niža na kraju eksperimenta u odnosu na njegov početak). Kod Istraživačke grupe II i III došlo je do blagog napretka u organizacionim elementima, odnosno gramatičkoj i tekstualnoj kompetenciji; Istraživačka grupa II je još zabeležila blago napredovanje u pogledu funkcionalne kompetencije, strategijske kompetencije i tačnosti u izražavanju u formalnom kontekstu, a blagi pad navedenih varijabli sa promenom komunikacijskog konteksta i prelazak na manje formalni kontekst televizijskog naučno-popularnog programa. U Istraživačkoj grupi III nivoi funkcionalne i strategijske kompetencije i tačnosti u izražavanju su isti u vršnjačkoj i formalnoj komunikaciji da bi prelaskom na neformalni/neutralni socijalni kontekst došlo do pada nivoa navedenih varijabli. Kod obe grupe došlo je do pada sociolingvističke kompetencije kao i neverbalne komunikativne sposobnosti. U Istraživačkoj grupi IV sve varijable komunikativne jezičke sposobnosti (osim neverbalnog ponašanja) su u formalnom komunikacijskom kontekstu pokazale porast srednjih vrednosti u odnosu na početak eksperimenta, da bi sa promenom komunikacijskog konteksta i registra na kraju eksperimenta došlo do pada svih varijabli i u odnosu na prethodni kontekst i u odnosu na početak eksperimenta.

Čini se da je na rezultate Istraživačke grupe I najviše uticao nastavni program (intenzivna nastava zasnovana na razvoju i usvajanju integrisanih jezičkih veština, sa nastavnim planom od prosečno 3 časa sedmično u oba semestra u sve četiri godine studija) ali verovatno i dužina instrukcije/učenja stranog jezika na fakultetu. I ostale tri istraživačke grupe su napredovale u pojedinim elementima jezičke komunikativne sposobnosti – naročito u onim elementima na kojima je bio fokus u nastavnim programima. Takođe možemo zaključiti da ispitanici koji imaju niži prag vladanja stranim jezikom (u našem slučaju Istraživačka grupa IV) sporije napreduju u razvoju varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i to napreduju u elementima na kojima je nastavni program fokusiran; niži prag vladanja stranog jezika ih sprečava da napreduju kada se u komunikacijskoj situaciji promeni funkcija, registar, način i važnost selekcije informacija koje treba prezentovati tako da i strategije komunikacije zakažu; šta više, pri takvim promenama nivo komunikacijske jezičke sposobnosti opada.

6.1.2. Razlike u nivoima komunikativne jezičke sposobnosti u odnosu na ostale obrazovno-demografske varijable

Da bi ustanovili da li postoje statistički značajne razlike prema polu, ukupnom trajanju učenja stranog jezika, trajanju instrukcije na stranom jeziku struke, prema uspešnosti u nastavi stranog jezika u predeksperimentalnom periodu (što se manifestovalo položenom ispitu u prethodnoj godini studija) u pogledu varijabli komunikativne jezičke sposobnosti u tri komunikacijske situacije uradili smo ANOVA analizu.

6.1.2.1. Analiza varijanse prema polu i ukupnom trajanju učenja stranog jezika

Rezultati ANOVA analize ukazuju na to da ni u jednoj od tri komunikacijske situacije ne postoje statistički značajne razlike između ispitanika **muškog i ženskog pola** u pogledu nivoa komunikativnih sposobnosti na stranom jeziku (J2) ni kumulativno a ni po pojedinačnim varijablama (gramatička, tekstualna, funkcionalna, sociolingvistička, strategijska kompetencija, tačnost u izražavanju i neverbalne komunikativna sposobnost) jer je značajnost za svaku varijablu komunikativne jezičke sposobnosti u sve tri komunikacijske situacije veća od 0,05 (Prilog C, Tabela 7). Takođe, ne postoje statistički značajne razlike ni u jednoj od tri komunikacijske

situacije ni za jednu varijablu komunikativne jezičke sposobnosti između ispitanika koji engleski jezik kao strani **uče različit broj godina** jer je značajnost u svim slučajevima veća od 0,05 (Prilog C, Tabela 8).

6.1.2.2. Analiza varijanse prema trajanju instrukcije u oblasti stranog jezika struke

Analiza varijanse za razlike između ispitanika **različitog trajanja instrukcije u oblasti stranog jezika (J2) struke**, odnosno na **različitim godinama studija**, pokazuje da ne postoje statistički značajne razlike između ispitanika na različitim godinama studija na fakultetu ni za jednu varijablu komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji I jer je značajnost za svaku varijablu veća od 0,05 (Tabela 68). Ako uporedimo srednje vrednosti studenata na drugoj, trećoj i četvrtoj godini studija (instrukcija trajala 4, 6 i 8 semestara) uviđamo da po svim varijablama ispitanici na drugoj godini studija (instrukcija trajala 4 semestra) imaju najniže srednje ocene, ispitanici na trećoj godini (instrukcija trajala 6 semestara) imaju nešto više ocene od studenata na drugoj godini studija, a da su najviše srednje vrednosti za svaku kompetenciju karakteristične za ispitanike na četvrtoj godini studija (instrukcija trajala 8 semestara). U ovoj fazi, postignuti rezultati se mogu objasniti uticajem nastavnih programa i vrstom i dužinom instrukcije na stranom jeziku na fakultetu u predeksperimentalnoj fazi. U Komunikacijskoj situaciji I srednje vrednosti ispitanika na drugoj i trećoj godini studija se kreću u opsegu 2,51-3,50 što upućuje na umereni nivo vladanja svim navedenim ispitivanim elementima komunikativne jezičke sposobnosti. Srednje vrednosti studenata na četvrtoj godini studija se kreću u opsegu 3,10-3,55 – srednje vrednosti za varijable tekstualna i funkcionalna kompetencija (M=3,55 i M=3,50) upućuju na relativno visok nivo vladanja ovim elementima koji su ujedno i najrazvijeniji elementi komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika na četvrtoj godini studija u Komunikacijskoj situaciji I; kod studenata na trećoj godini studija to su gramatička i funkcionalna kompetencija, a kod ispitanika na drugoj godini studija gramatička i tekstualna kompetencija.

U Komunikacijskoj situaciji II ANOVA analiza pokazuje (Tabela 68) da statistički značajne razlike **između ispitanika različitog trajanja instrukcije** u oblasti J2 struke/**na različitim godinama studija** postoje kod tri varijable – **sociolingvističke kompetencije** gde je značajnost $p=0,012^*$, **strategijske kompetencije** gde je značajnost $p=0,020^*$, i kod **neverbalne komunikativne sposobnosti** gde je značajnost

$p=0,015^*$ (kod pomenutih varijabli značajnost je manja od 0,05). Pokazatelj značajnosti ima granične vrednosti za još dve varijable i to tekstualnu kompetenciju ($p=0,063$) i funkcionalnu kompetenciju ($p=0,064$), mada je naknadno primenjen post-hoc test Dunnett T3 test značajnih razlika pokazao da statistički značajnih razlika za ove dve varijable između ispitanika sa različitim trajanjem instrukcije (na različitim godinama studija) ipak nema jer je značajnost za obe varijable veća od 0,05 (Prilog C, Tabela 9). Što se **sociolingvističke kompetencije** tiče, razlike postoje pre svega između ispitanika četvrte godine studija gde je srednja vrednost $M=3,60$ (ukazuje na relativno visok nivo vladanja odgovarajućim registrom, pravilima interakcije u odgovarajućem socijalnom kontekstu, itd.) sa jedne strane, i ispitanika na drugoj godini studija gde srednja vrednost iznosi $M=2,78$ i ispitanika na trećoj godini studija gde je $M=2,64$, sa druge strane.

Tabela 68. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u varijablama komunikativne jezičke sposobnosti na J2 prema trajanju instrukcije/godini studija

Komunikativna jez. sposobnost na J2 Varijable	M ceo uzorak	Godina studija/trajanje instrukcije						F	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
Komunikacijska situacija 1									
Gram. kompetencija	3,02	2,99	,861	3,11	,675	3,10	,652	,084	,920
Tekst. kompetencija	3,03	2,97	,900	3,07	,703	3,55	,737	1,018	,368
Funkc. kompetencija	2,99	2,91	,848	3,18	,607	3,50	,729	1,408	,253
Sociolingv. kompet.	2,70	2,62	,812	2,75	,804	3,40	,675	2,125	,129
Strateg. kompetencija	2,92	2,87	,860	2,93	,787	3,35	,487	,739	,482
Tečnost u izražavanju	2,95	2,90	,885	3,04	,620	3,35	,929	,646	,528
Never. komun. sposob.	2,64	2,55	,773	2,79	,835	3,25	,500	2,037	,140
Opšta kom. jez. spos.	3,02	2,97	,895	3,07	,773	3,40	,783	,549	,580
Komunikacijska situacija 2									
Gram. kompetencija	3,17	3,12	,590	3,14	,497	3,60	,675	1,486	,235
Tekst. kompetencija	3,11	3,05	,574	3,11	,556	3,70	,570	2,905	,063
Funkc. kompetencija	2,95	2,91	,585	2,82	,554	3,55	,694	2,884	,064
Sociolingv. kompet.	2,83	2,78	,582	2,64	,690	3,60	,518	4,812	,012*
Strateg. kompetencija	3,04	2,97	,613	2,93	,624	3,80	,622	4,212	,020*
Tečnost u izražavanju	3,02	2,98	,663	2,89	,497	3,50	,586	1,605	,210
Never. komun. sposob.	2,45	2,39	,638	2,21	,973	3,30	,597	4,533	,015*
Opšta kom. jez. spos.	3,15	3,09	,609	3,14	,537	3,70	,542	2,330	,106
Komunikacijska situacija 3									
Gram. kompetencija	3,01	2,94	,693	3,21	,603	3,45	,694	1,616	,208
Tekst. kompetencija	2,91	2,80	,676	3,14	,575	3,70	,481	4,812	,012*
Funkc. kompetencija	2,75	2,66	,702	2,71	,603	3,60	,548	4,288	,018*
Sociolingv. kompet.	2,66	2,56	,711	2,79	,636	3,50	,468	4,361	,017*
Strateg. kompetencija	2,72	2,59	,704	2,93	,590	3,70	,694	6,191	,004*
Tečnost u izražavanju	2,83	2,76	,695	2,93	,624	3,45	,542	2,456	,095
Never. komun. sposob.	2,39	2,29	,676	2,39	,705	3,40	,783	5,942	,005*
Opšta kom. jez. spos.	2,91	2,79	,719	3,25	,612	3,60	,454	4,021	,023*

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Razlike između ispitanika četvrte i druge godine studija se mogu objasniti uticajem nastavnih programa, odnosno uglavnom izostankom nastavnih aktivnosti za razvoj ove vrste sposobnosti kod ispitanika na drugoj godini studija; razlike između četvrte i treće godine studija se mogu objasniti razlikom u dužini instrukcije, jer je nastavni program integrisanih veština sa naglaskom na razvoj svih jezičkih veština kod ispitanika na četvrtoj godini studija primenjivan puna 3 semestra pre početka eksperimenta, a kod ispitanika na trećoj godini studija program je primenjivan 1 semestar pre početka eksperimenta.

Što se **strategijske kompetencije** u Komunikacijskoj situaciji II tiče, razlika postoji u nivou kompetencije između ispitanika na četvrtoj godini studija gde je srednja ocena za ovu varijablu $M=3,80$ (što govori o relativno visokom nivou vladanja komunikacijskim strategijama) i ispitanika na drugoj godini studija gde je $M=2,97$ značajno niža (Tabela 68), skoro za celu ocenu; kod ove varijable primenjeni nastavni planovi i programi i trajanje instrukcije imaju značajan uticaj. U pogledu varijable **neverbalna komunikativna sposobnost** u formalnom komunikacijskom kontekstu značajne razlike postoje između, sa jedne strane, ispitanika na četvrtoj godini studija gde je srednja vrednost za ovu varijablu $M=3,30$ što upućuje na umereno razvijenu sposobnost neverbalnog ponašanja, i sa druge strane ispitanika na trećoj godini studija ($M=2,21$), odnosno ispitanika na drugoj godini studija ($M=2,39$) pri čemu je nivo neverbalne komunikativne sposobnosti ispitanika druge i treće godine studija tek zadovoljavajući i značajno je opao u odnosu na Komunikacijsku situaciju I; to nije slučaj kod ispitanika na četvrtoj godini studija gde se neverbalno ponašanje vrlo blago poboljšalo (uticaj nastavnog programa i dužine instrukcije nastavnih aktivnosti, naročito u prozodijskim elementima neverbalnog ponašanja – ispitanici na drugoj godini studija skoro da i nisu imali pomenute nastavne aktivnosti, a kod ispitanika na trećoj godini studija je instrukcija bila kraća nego kod ispitanika na četvrtoj godini studija). Možemo zaključiti na osnovu rezultata na Tabeli 68 da su ispitanici na četvrtoj godini studija pokazali najveći stepen kompetentnosti po svim elementima komunikativne jezičke sposobnosti u odnosu na ispitanike na drugoj i trećoj godini studija u Komunikacijskoj situaciji II. Inače, osim kada je u pitanju neverbalna sposobnost (naročito kod ispitanika na drugoj i trećoj godini studija), sve ostale varijable komunikativne jezičke sposobnosti beleže blagi (kod ispitanika na drugoj i trećoj godini studija) ili umeren rast (kod

ispitanika na četvrtoj godini studija) u Komunikacijskoj situaciji II u odnosu na Komunikacijsku situaciju I i pored drastične promene i uslozljavanja komunikacijskog konteksta i zadatka.

U Komunikacijskoj situaciji III ANOVA analiza pokazuje (Tabela 68) da statistički značajne razlike **između ispitanika sa različitim trajanjem instrukcije** u oblasti stranog jezika struke, odnosno **na različitim godinama** studija, postoje kod većine varijabli (osim kod gramatičke kompetencije i varijable tečnost u izražavanju) jer je značajnost manja od 0,05, i to kod: funkcionalne kompetencije gde je $p=0,012^*$; tekstualne kompetencije gde je $p=0,018^*$; sociolingvističke kompetencije $p=0,017^*$; strategijske kompetencije $p=0,004^*$; neverbalne komunikativne sposobnosti $p=0,005^*$ i opšte komunikativne jezičke sposobnosti gde je značajnost $p=0,023^*$. Navedene razlike su najveće između ispitanika na četvrtoj i ispitanika na drugoj godini studija (Tabela 68), pri čemu ispitanici na četvrtoj godini studija imaju najviše srednje ocene po svim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji III čiji se opseg kreće 3,40-3,70 što ukazuje na umereno visok nivo vladanja praćenim sposobnostima, a ispitanici na drugoj godini studija imaju najniže srednje vrednosti čiji je opseg 2,29-2,94 (zadovoljavajuća srednja ocena 2,29 je zabeležena kod varijable neverbalna komunikativna sposobnost). Pokazalo se da je još jedna značajna promena komunikacijskog konteksta uzrokovala raslojavanje po svim elementima komunikativne jezičke sposobnosti gde su ispitanici kojima je instrukcija na stranom jeziku najkraće trajala imali i najlošije rezultate. U Komunikacijskoj situaciji III ispitanici druge godine studija beleže pad srednjih vrednosti svih varijabli u odnosu na Komunikacijsku situaciju II ali i na Komunikacijsku situaciju I. Ispitanici treće godine studija zabeležili su pozitivan razvoj organizacionih elemenata komunikativne jezičke sposobnosti, sociolingvističke kompetencije i opšte komunikacijske sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji III u odnosu na prethodna dva komunikacijska konteksta. Kod ispitanika na IV godini studija primetno je da su organizacioni i pragmatički elementi komunikativne jezičke sposobnosti bili na istom nivou u Komunikacijskoj situaciji III u odnosu na Komunikacijsku situaciju II a na umereno višem nivou u odnosu na Komunikacijsku situaciju I; blago su opali nivou strategijske kompetencije, varijable tečnost u izražavanju i opšte komunikativne sposobnosti u odnosu na Komunikacijsku situaciju II ali su na umereno višem nivou nego u Komunikacijskoj situaciji I (strategijska

kompetencija i opšta komunikativna sposobnost u Komunikacijskoj situaciji III su zadržale na umereno visokom nivou) dok je neverbalna komunikativna sposobnost kod ispitanika sve vreme blago ali konstantno rasla (uticaj nastavnog programa i dužine instrukcije nastavnih aktivnosti, naročito u prozodijskim elementima neverbalnog ponašanja).

Zaključujemo da je do razvoja komunikativne jezičke sposobnosti i njenih elemenata došlo kod onih ispitanika kod kojih je primenjen adekvatan nastavni program sa naglaskom na razvoju i integrisanju praćenih sposobnosti (gramatičkih znanja i poznavanje vokabulara u realnim komunikacijskim situacijama, uz odabir adekvatnih jezičkih formi shodno zadatku i komunikacijskom kontekstu i uz primenu primerenih komunikacijskih veština kako bi komunikacija između sagovornika tekla što je moguće neometanije, uz korektan izgovor i tačno izlaganje i organizovanje ideja i adekvatno neverbalno ponašanje) i kod kojih su instrukcija i nastavne aktivnosti kreirani u cilju razvoja sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku trajali duže.

6.1.2.3. Analiza varijanse prema uspešnosti u nastavi stranog jezika u predeksperimentalnom periodu

Analiza varijanse za razlike između ispitanika u pogledu uspešnosti u nastavi stranog jezika (J2) u predeksperimentalnom periodu (onih koji su **položili i onih koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija**) pokazuje da u *Komunikacijskoj situaciji I* (Tabela 69) statistički značajne razlike postoje kod svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) osim kod varijable neverbalna komunikativna sposobnost gde ne postoje statistički značajna razlika između ispitanika koji jesu i onih koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija ($p > 0,05$). Statistički značajna razlika postoji kod sledećih varijabli – gramatička ($p = 0,018^*$), sociolingvistička ($p = 0,026^*$), strategijska kompetencija ($p = 0,022^*$) tačnost u izražavanju ($p = 0,028^*$) i opšta komunikativna sposobnost na stranom jeziku kao kumulativni kvalitet ($p = 0,010^*$) - značajnost je manja od 0,05; kod dve preostale varijable – tekstualna kompetencija ($p = 0,058$) i funkcionalna kompetencija ($p = 0,062$) – značajnost ima granične vrednosti. Ispitanici koji su već položili ispit iz prethodne godine studija pre početka eksperimenta imali su umereno do značajno viši nivo sposobnosti za svaku varijablu komunikativne jezičke sposobnosti od ispitanika koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija pre početka eksperimenta (Tabela 69).

Tabela 69. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u varijablama komunikativne jezičke sposobnosti na J2 prema položenom ispitu iz prethodne godine studija

Komunikativna jez. sposobnost na J2 Varijable	M ceo uzorak	Položen ispit iz prethodne godine studija				F odnos	p
		da		ne			
		M	SD	M	SD		
Komunikacijska situacija 1							
Gram. kompetencija	3,02	3,20	,760	2,69	,827	5,902	,018*
Tekst. kompetencija	3,03	3,19	,810	2,75	,919	3,734	,058
Funkc. kompetencija	2,99	3,14	,753	2,73	,893	3,619	,062
Sociolingv. kompet.	2,70	2,88	,721	2,40	,899	5,230	,026*
Strateg. kompetencija	2,92	3,11	,779	2,60	,830	5,539	,022*
Tečnost u izražavanju	2,95	3,14	,790	2,64	,899	5,080	,028*
Never. komun. sposob.	2,64	2,72	,740	2,50	,838	1,088	,301
Opšta kom. jez. spos.	3,02	3,24	,780	2,65	,905	7,065	,010*
Komunikacijska situacija 2							
Gram. kompetencija	3,17	3,30	,511	2,93	,660	5,913	,018*
Tekst. kompetencija	3,11	3,22	,519	2,92	,665	3,856	,054
Funkc. kompetencija	2,95	3,07	,538	2,75	,681	3,939	,052
Sociolingv. kompet.	2,83	2,94	,543	2,64	,723	3,421	,069
Strateg. kompetencija	3,04	3,12	,572	2,89	,751	1,923	,171
Tečnost u izražavanju	3,02	3,17	,590	2,75	,673	6,399	,014*
Never. komun. sposob.	2,45	2,57	,644	2,23	,798	3,350	,072
Opšta kom. jez. spos.	3,15	3,28	,545	2,93	,669	4,708	,034*
Komunikacijska situacija 3							
Gram. kompetencija	3,01	3,12	,623	2,83	,777	2,496	,120
Tekst. kompetencija	2,91	2,99	,614	2,77	,813	1,416	,239
Funkc. kompetencija	2,75	2,84	,656	2,59	,811	1,627	,207
Sociolingv. kompet.	2,66	2,74	,663	2,53	,828	1,084	,302
Strateg. kompetencija	2,72	2,78	,668	2,61	,882	,705	,405
Tečnost u izražavanju	2,83	2,95	,621	2,64	,782	2,883	,095
Never. komun. sposob.	2,39	2,47	,633	2,25	,900	1,270	,264
Opšta kom. jez. spos.	2,91	3,03	,641	2,72	,836	2,605	,112

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

U *Komunikacijskoj situaciji II* analiza varijanse pokazuje da kod varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) ili postoje statistički značajne razlike između ispitanika koji su **položili i onih koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija** - i to za gramatičku kompetenciju ($p=0,018^*$), tečnost u izražavanju ($p=0,014^*$) i opštu komunikativnu sposobnost ($p=0,034^*$), ili pokazatelj značajnosti ima granične vrednosti – za varijable tekstualna ($p=0,054$), funkcionalna ($p=0,052$), sociolingvistička kompetencija ($p=0,069$) i neverbalna komunikativna sposobnost ($p=0,072$). Ispitanici koji su već položili ispit iz prethodne godine studija imali su umereno viši nivo sposobnosti za svaku varijablu komunikativne jezičke sposobnosti od ispitanika koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija pre početka eksperimenta (Tabela 69). Primetan je blagi porast srednjih vrednosti za sve varijable, osim za varijablu neverbalna komunikativna aktivnost gde je kod obe grupe ispitanika

registrovan blagi pad srednjih vrednosti u odnosu na Komunikacijsku situaciju I, tako da su prethodna uspešnost i nivo vladanja stranim jezikom ali i nastavni program imali pozitivan uticaj na obe grupe uprkos usložnjavanju komunikacijske situacije.

U Komunikacijskoj situaciji III analiza varijanse pokazuje da ni kod jedne varijable komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku ne postoji statistički značajna razlika između ispitanika koji su položili i onih koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija (Tabela 69). Primetno je smanjenje razlike u srednjim ocenama za svaku varijablu između ove dve grupe ispitanika u Komunikacijskoj situaciji III iako i dalje ispitanici koji su položili ispit iz prethodne godine studija imaju više srednje vrednosti za svaku ispitivanu varijablu komunikativne jezičke sposobnosti. Takođe je primetan i pad srednjih vrednosti za svaku varijablu kod ispitanika koji su položili ispit iz prethodne godine studija u odnosu na obe prethodne komunikacijske situacije; međutim, kod ispitanika koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija pre početka eksperimenta, primetan je lagani pad svih varijabli u odnosu na Komunikacijsku situaciju II, ali i dalje je prisutan blagi rast nivoa kompetentnosti u odnosu na Komunikacijsku situaciju I uprkos drastičnim promenama komunikacijskog konteksta i višem nivou neophodnih jezičkih veština za adekvatno izvršavanje zadatka tako da je nastavni program i kod ove grupe ispitanika imao pozitivan efekat uz, verovatno, pojačanu motivaciju da se uspešnost popravi.

Nastavni program koji se primenjivao u istraživanju, trajanje nastavnog programa, trajanje instrukcije na stranom jeziku generalno, uspešnost u nastavi engleskog kao stranog jezika pre početka eksperimenta su oni parametri koji utiču na razvoj opšte komunikativne jezičke sposobnosti kao i varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku.

6.2. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku

Analiza varijanse (ANOVA) koju smo sprovedi kako bismo utvrdili da li postoje statistički značajne razlike u samoproceni učenikovih sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) i ukupno i po pojedinačnim faktorima varijable (gramatička kompetencija, tekstualna kompetencija, funkcionalna kompetencija, sociolingvistička kompetencija, komunikacijske strategije, tečnost u izražavanju, neverbalna

kompetencija, i dinamička komponenta koja ispituje nivo motivacije za interakciju i anksioznosti u interakciji), između **primenjenih nastavnih programa** (istraživačkih grupa) je pokazala da nema statistički značajnih razlika jer je značajnost za celu varijablu kao i za pojedine faktore varijable veća od 0,05 (Tabela 70).

Pošto značajnost za faktor dinamička komponenta (samoprocena motivacije i anksioznosti u engleskom govornom kontekstu) pokazuje graničnu vrednost ($p=0,058$) kao i za faktor sociolingvistička kompetencija ($p=0,066$), urađen je post-hoc test, u ovom slučaju Dunnett T3 test višestrukog poređenja (Prilog C, Tabela 10), da bismo utvrdili da li zaista postoji razlika između istraživačkih grupa u pogledu dinamičke komponente i sociolingvističke kompetencije. Rezultat dodatne analize pokazuje da u pogledu dinamičke komponente ne postoji razlika između primenjenih nastavnih programa/istraživačkih grupa (značajnost je veća od 0,05) ali da postoji kod faktora samoprocene sociolingvističke kompetencije (značajnost je manja od 0,05 i iznosi $p=0,019$) i to između Istraživačke grupe II ($M=3,92$) i Istraživačke grupe IV ($M=3,00$).

Tabela 70. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u faktorima samoprocene govornih sposobnosti na J2 ukupno i prema nastavnim programima/istraživačkim grupama/

Samoprocena govornih sposobnosti na J2 - faktori	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Gramatička kompetencija	35,83	37,00	7,604	39,00	7,948	35,00	7,659	33,82	6,857	1,483	,229
Tekstualna kompetencija	7,50	7,25	1,215	8,00	1,472	7,38	1,120	7,41	1,436	,808	,495
Funkcionalna kompetencija	13,80	13,33	3,085	15,69	2,955	13,92	3,883	12,86	3,523	1,969	,129
Sociolingvist. kompetencija	3,30	3,17	,937	3,92	,760	3,31	1,251	3,00	,926	2,533	,066
Komunikacij. strategije	21,75	22,08	4,852	24,15	5,757	21,54	5,010	20,27	4,987	1,577	,205
Tečnost u izražavanju	8,43	8,83	3,639	9,15	3,602	7,85	2,478	8,14	2,513	,555	,647
Neverbalna kompetencija	6,03	6,17	1,337	6,08	1,320	6,38	,506	5,73	,935	1,175	,328
Dinamička komponenta	29,45	30,08	5,178	33,00	6,455	28,62	5,268	27,50	5,837	2,646	,058
Ukupno	126,10	127,92	22,793	139,00	25,939	124,00	22,683	118,73	22,695	2,096	,111

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Zanimljivo je da niko među ispitanicima Istraživačke grupe II nije procenio sopstvenu sociolingvističku kompetenciju kao neadekvatnu, dok u Istraživačkoj grupi IV niko od ispitanika ne smatra da poseduje u potpunosti adekvatan nivo

sociolingvističke kompetencije. Takođe je značajno primetiti da pri samoproceni sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku ispitanici u Istraživačkoj grupi II percipiraju sebe kao najuspešnije od sve četiri istraživačke grupe u pogledu ukupne sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku ali i ostalih varijabli (izuzetak je neverbalna kompetencija koja je na najvišem nivou kod ispitanika u Istraživačkoj grupi III); ispitanici u Istraživačkoj grupi IV percipiraju sebe kao najmanje uspešne u pogledu ukupne sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku, zatim u pogledu gramatičke, funkcionalne, sociolingvističke kompetencije, i u pogledu vladanja komunikacijskim strategijama i neverbalnim ponašanjem odnosno kao najmanje motivisane a najanksioznije od sve četiri istraživačke grupe.

Analiza varijanse za utvrđivanje **polnih razlika** u samoproceni sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku, i ukupno i prema pojedinačnim faktorima samoprocene, utvrdila je da ne postoje razlike u samoproceni sposobnosti usmenog izražavanja ni ukupno ni po pojedinačnim kompetencijama između pripadnika muškog i ženskog pola jer je značajnost za sve parametre veća od 0,05 (Prilog C, Tabela 11).

Tabela 71. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u faktorima samoprocene govornih sposobnosti na J2 prema trajanju instrukcije/godini studija

Samoprocena govornih sposobnosti na J2 - faktori	M ceo uzorak	Godina studija/Trajanje instrukcije						F odnos	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
Gramatička kompetencija	35,83	35,54	7,543	33,86	7,904	41,40	4,879	1,689	,194
Tekstualna kompetencija	7,50	7,56	1,367	7,14	,900	7,40	1,673	,310	,735
Funkcionalna kompetencija	13,80	13,92	3,608	12,29	3,039	14,80	2,775	,886	,418
Sociolingvist. kompetencija	3,30	3,33	1,038	2,86	,900	3,60	,894	,911	,408
Komunikacij. strategije	21,75	21,67	5,349	20,57	5,028	24,20	4,147	,730	,487
Tečnost u izražavanju	8,43	8,33	2,823	7,14	3,436	11,20	2,588	3,042	,065
Neverbalna kompetencija	6,03	6,00	,989	6,43	1,512	5,80	1,095	,627	,538
Dinamička komponenta	29,45	29,29	6,195	26,86	3,716	34,60	3,050	2,679	,077
Ukupno	126,10	125,65	24,612	117,14	20,587	143,00	17,479	1,768	,180

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Na pitanje da li postoje razlike u samoproceni sposobnosti usmenog izražavanja na stranom (engleskom) jeziku između ispitanika na **različitim godinama studija** (sa različitim trajanjem instrukcije u oblasti stranog jezika struke) odgovor je takođe negativan. Rezultati ANOVA analize (Tabela 71) pokazuju da za faktor tečnost u izražavanju značajnost ima graničnu vrednost ($p=0,056$).

Međutim, post-hoc test (Dunnett T3 test višestrukog poređenja) je pokazao (Prilog C, Tabela 12) da ne postoji značajna razlika između ispitanika na različitim godinama studija po ovoj varijabli, ali da razlike postoje kod dinamičkog faktora gde i inače značajnost ima graničnu vrednost ($p=0,077$). Značajne razlike postoje između ispitanika sa IV i II godine studija ($p=0,032^*$) a još značajnije su razlike između ispitanika III i IV godine studija ($p=0,008^*$). Poređenje srednjih vrednosti (Tabela 71) ukazuje da ispitanici na IV godini studija sebe percipiraju kao najmotivisanije i najmanje anksiozne, a da ispitanici na III godini studija sebe doživljavaju kao najmanje motivisane i najanksioznije.

Statistički značajne razlike u samoproceni sposobnosti usmenog izražavanja na stranom (engleskom) jeziku i ukupno i po pojedinačnim faktorima ne postoje između ispitanika koji engleski jezik kao strani uče **različit broj godina** (Prilog C, Tabela 13).

Tabela 72. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u kategorijama samoprocene govornih sposobnosti na J2 u odnosu na položen ispit iz prethodne godine studija

Samoprocena govornih sposobnosti na J2 - faktori	M ceo uzorak	Položen ispit iz prethodne godine studija				F odnos	p
		da		ne			
		M	SD	M	SD		
Gramatička kompetencija	35,83	36,42	8,433	34,82	5,620	,630	,431
Tekstualna kompetencija	7,50	7,82	1,411	6,95	,999	6,332	,015*
Funkcionalna kompetencija	13,80	14,16	3,880	13,18	2,666	1,090	,301
Sociolingvist. kompetencija	3,30	3,42	1,056	3,09	,921	1,491	,227
Komunikacij. strategije	21,75	22,55	5,155	20,36	5,141	2,517	,118
Tečnost u izražavanju	8,43	8,79	2,830	7,82	3,187	1,496	,226
Neverbalna kompetencija	6,03	6,05	,985	6,00	1,195	,034	,854
Dinamička komponenta	29,45	29,63	6,149	29,14	5,784	,094	,760
Ukupno	126,10	128,84	26,023	121,36	19,999	1,351	,250

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Što se tiče uspešnosti ispitanika u predeksperimentalnom periodu (**položili/nisu položili ispit** iz predmeta engleski jezik iz prethodne godine studija) (Tabela 72), statistički značajne razlike postoje samo kod faktora tekstualna kompetencija ($p=0,015^*$). Ispitanici koji su položili ispit iz prethodne godine studija percipiraju sebe kao sposobnije u tekstualnoj organizaciji i upotrebi kohezivnih sredstava od ispitanika koji ispit iz prethodne godine studija nisu položili i sebe percipiraju kao manje sposobne u pogledu navedene varijable.

Možemo da zaključimo da ne postoji različita samopercepcija između različitih istraživačkih grupa odnosno različitih nastavnih programa kao ni između ispitanika različitog pola, sa različitih godina studija, odnosno ukupnog trajanja učenja engleskog kao stranog jezika. Duži vremenski period je potreban da se primeti promena u ponašanju ispitanika odnosno u njihovom samoprocenjivanju. Drugim rečima, samoprocenjivanje se sporo menja, tako da ispitanici pokazuju doslednost u ponašanju.

6.3. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu primene učenikovih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku

Želeći da utvrdimo da li postoje statistički značajne razlike u primeni strategija usmenog izražavanja (memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne, i afektivne strategije) između različitih nastavnih programa/istraživačkih grupa, ispitanika različitog pola, različitog trajanja instrukcije u oblasti stranog jezika struke (na različitim godinama studija), ispitanika koji su učili engleski jezik kao strani različit period, kao i ispitanika različitog nivoa uspešnosti u engleskom jeziku kao stranom u predeksperimentalnom periodu, uradili smo poređenje srednjih vrednosti celog uzorka ukupno i po kategorijama strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) kao i analizu varijanse (ANOVA analizu). Analiza varijanse za nastavne aktivnosti kao podskale strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) predstavljena je posebno.

6.3.1. Analiza varijanse za memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne strategije

Rezultati ANOVA analize (Tabela 73) ukazuju na to da nema statistički značajnih razlika u primeni strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2), i ukupno a i u pogledu pojedinačnih strategija, između četiri **nastavna programa/istraživačke grupe** jer je u svim slučajevima značajnost (p) veća od 0,05.

Tabela 73. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u strategijama usmenog izražavanja na J2 ukupno i prema nastavnim programima/istraživačkim grupama

Strategije	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Memorijske strategije	17,05	16,67	2,535	17,15	2,882	17,00	3,367	17,23	2,927	,101	,959
Kognitivne strategije	12,77	12,33	1,775	12,62	3,501	13,23	2,006	12,82	3,096	,234	,872
Kompenzac. strategije	13,93	14,08	1,676	13,38	2,022	14,61	2,293	13,77	2,158	,837	,479
Metakognit. strategije	16,13	15,50	2,111	16,46	1,713	16,31	1,932	16,18	2,462	,485	,694
Afektivne strategije	11,07	11,17	2,250	11,77	1,787	10,62	2,931	10,86	2,054	,659	,580
Ukupno	70,95	69,75	8,237	71,38	8,637	71,77	9,418	70,86	10,320	,108	,955

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Da bismo utvrdili da li postoji statistički značajna razlika u primeni svake pojedinačne strategije u okviru svake od pet kategorija (memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne, i afektivne strategije) između **nastavnih programa/istraživačkih grupa**, uporedili smo srednje vrednosti i uradili ANOVA analizu za svaki pojedinačni ajtem Skale samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja (SSUSUI) na stranom jeziku. Rezultati ANOVA analize (Tabela 74) pokazuju da postoji značajna statistička razlika između istraživačkih grupa samo u pogledu lakšeg memorisanja nove reči na stranom jeziku uz povezivanje sa njenom vizuelnom predstavom (ajtem 3 – Lakše zapamtim novu reč na engleskom jeziku ukoliko povežem kako ta reč zvuči sa njenom vizuelnom predstavom) jer je značajnost manja od 0,05 ($p=0,011^*$). Pomenutu strategiju najčešće primenjuju ispitanici iz II istraživačke grupe. Na osnovu srednje vrednosti ($M=4,46$) možemo da zapazimo visokofrekventnu primenu ove strategije kod ispitanika ove istraživačke grupe u odnosu na preostale tri istraživačke grupe gde možemo govoriti o srednjefrekventnoj primeni

date strategije (srednje vrednosti za I grupu – M=3,33; za III grupu – M=3,62; za IV grupu – M=3,64). Za ostale ajteme ne postoji statistički značajna razlika između istraživačkih grupa jer je značajnost veća od 0,05.

Tabela 74. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u pojedinačnim ajtemima SSUSUI skale ukupno i prema nastavnim programima/istraživačkim grupama

Ajtemi	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
SSUSUI 01	4,27	4,42	,669	4,46	,519	4,23	,725	4,09	,868	,900	,447
SSUSUI 02	3,07	3,00	,000	3,15	,899	2,92	1,038	3,14	1,037	,218	,884
SSUSUI 03	3,75	3,33	1,155	4,46	,660	3,62	,650	3,64	,902	4,076	,011*
SSUSUI 04	2,43	2,58	,996	2,00	1,155	2,77	1,423	2,41	1,297	,904	,445
SSUSUI 05	3,53	3,33	,985	3,08	1,382	3,46	1,127	3,95	1,046	1,862	,147
SSUSUI 06	3,38	3,50	,798	3,62	,768	3,46	,776	3,14	1,246	,791	,504
SSUSUI 07	3,75	3,42	,793	3,31	1,251	4,00	1,000	4,05	1,046	2,035	,119
SSUSUI 08	2,67	2,83	,577	2,85	1,214	2,62	,961	2,50	1,102	,450	,718
SSUSUI 09	2,97	2,58	,996	2,85	,987	3,15	,801	3,14	1,082	1,034	,385
SSUSUI 10	3,65	3,67	1,073	3,54	,519	3,92	,862	3,55	,671	,749	,528
SSUSUI 11	3,47	3,58	,996	3,15	1,144	3,54	,877	3,55	,912	,574	,634
SSUSUI 12	2,88	2,83	,937	2,62	1,193	3,08	1,115	2,95	,899	,497	,686
SSUSUI 13	3,93	4,00	,603	4,08	,760	4,08	,641	3,73	1,120	,674	,572
SSUSUI 14	3,95	4,08	,669	3,85	,689	3,92	,760	3,95	,844	,209	,890
SSUSUI 15	4,42	4,17	,577	4,38	,650	4,62	,650	4,45	,671	1,049	,378
SSUSUI 16	3,23	3,08	,900	3,46	,660	3,00	,707	3,32	,839	,969	,414
SSUSUI 17	4,53	4,17	,718	4,77	,439	4,77	,439	4,45	1,011	1,880	,143
SSUSUI 18	4,18	4,42	,669	4,62	,506	3,77	1,423	4,05	,999	2,008	,123
SSUSUI 19	3,97	4,00	1,206	4,23	,725	3,54	1,330	4,05	,653	1,223	,310
SSUSUI 20	2,92	2,75	1,138	2,92	9,54	3,31	1,109	2,77	1,270	,702	,555

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Tabela 75. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u strategijama usmenog izražavanja na J2 prema polu

Strategije	M ceo uzorak	Pol				F odnos	p
		muški		ženski			
		M	SD	M	SD		
Memorijske strategije	17,05	16,77	3,563	17,13	2,700	,156	,695
Kognitivne strategije	12,77	12,62	2,599	12,81	2,779	,050	,823
Kompenzacijske strategije	13,93	14,00	1,871	13,91	2,135	,017	,897
Metakognitivne strategije	16,13	16,38	1,981	16,06	2,161	,232	,632
Afektivne strategije	11,07	11,23	2,713	11,02	2,121	,088	,768
Ukupno	70,95	71,00	8,622	70,94	9,416	,000	,983

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Rezultati ANOVA analize (Tabela 75) pokazuju da nema statistički značajnih razlika u upotrebi strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) između pripadnika **muške i ženske populacije** – u svim slučajevima je značajnost (p) veća od 0,05.

Nepostojanje razlika prema polu ne samo da važi za različite kategorije strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku već ANOVA analiza pojedinačnih ajtema za varijablu strategije usmenog izražavanja ukazuje na činjenicu da ne postoji značajna statistička razlika između ispitanika muškog i ženskog pola ni prema jednom pojedinačnom stavu skale jer je značajnost (p) za svaki ajtem veća od 0,05 (Tabela 76).

Tabela 76. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u pojedinačnim ajtemima SSUSUI skale prema polu

Ajtemi	M ceo uzorak	Pol				F odnos	p
		muški		ženski			
		M	SD	M	SD		
SSUSUI 01	4,27	4,23	,832	4,28	,713	,039	,844
SSUSUI 02	3,07	2,92	1,038	3,11	,840	,437	,511
SSUSUI 03	3,75	4,00	,707	3,68	,980	1,198	,278
SSUSUI 04	2,43	2,38	1,502	2,45	1,176	0,25	,874
SSUSUI 05	3,53	3,23	1,536	3,62	1,033	1,138	,290
SSUSUI 06	3,38	3,69	,947	3,30	,976	1,683	,200
SSUSUI 07	3,75	3,46	1,391	3,83	,963	1,216	,275
SSUSUI 08	2,67	2,62	,961	2,68	1,024	,043	,837
SSUSUI 09	2,97	2,85	,987	3,00	1,000	,242	,624
SSUSUI 10	3,65	3,54	1,127	3,68	,663	,338	,563
SSUSUI 11	3,47	3,31	1,182	3,51	,906	,446	,507
SSUSUI 12	2,88	3,00	,707	2,85	1,083	,219	,642
SSUSUI 13	3,93	4,15	,900	3,87	,900	1,090	,301
SSUSUI 14	3,95	4,15	,729	3,89	,729	1,244	,269
SSUSUI 15	4,42	4,38	,650	4,43	,651	,040	,842
SSUSUI 16	3,23	3,08	,862	3,28	,772	,648	,424
SSUSUI 17	4,53	4,77	,439	4,47	,830	1,575	,215
SSUSUI 18	4,18	4,23	1,235	4,17	,940	,037	,849
SSUSUI 19	3,97	4,15	1,144	3,91	,929	,609	,438
SSUSUI 20	2,92	2,85	1,214	2,94	1,131	,063	,803

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Takođe, poređenjem srednjih vrednosti i ANOVA analizom smo utvrdili (Tabela 77) da ne postoje statistički značajne razlike u primeni strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) i pojedinačno i kumulativno između ispitanika sa **različitim trajanjem instrukcije na stranom jeziku struke** jer je i u ovom slučaju značajnost (p) uvek veća od 0,05.

Tabela 77. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u strategijama usmenog izražavanja na J2 prema trajanju instrukcije/godini studija

Strategije	M ceo uzorak	Godina studija/Trajanje instrukcije						F odnos	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
Memorijske strategije	17,05	17,15	2,975	16,29	3,251	17,20	1,095	,273	,762
Kognitivne strategije	12,77	12,88	2,915	11,57	1,512	13,40	1,673	,845	,435
Kompenzac. strategije	13,93	13,90	2,166	14,00	2,00	14,20	1,304	,052	,950
Metakognit. strategije	16,13	16,29	2,103	15,00	2,309	16,20	1,789	1,152	,323
Afektivne strategije	11,07	11,04	2,259	10,71	2,752	11,80	1,304	,350	,706
Ukupno	70,95	71,25	9,457	67,57	10,081	72,80	3,768	,593	,556

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Tabela 78. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u u pojedinačnim ajtemima SSUSUI skale prema trajanju instrukcije/godini studija

Ajtemi	M ceo uzorak	Godina studija/Trajanje instrukcije						F odnos	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
SSUSUI 01	4,27	4,23	,751	4,43	,536	4,40	,894	,309	,736
SSUSUI 02	3,07	3,08	,986	3,00	,000	3,00	,000	,042	,959
SSUSUI 03	3,75	3,85	,850	3,29	1,113	3,40	1,342	1,549	,221
SSUSUI 04	2,43	2,40	1,300	2,57	1,134	2,60	,894	,107	,899
SSUSUI 05	3,53	3,58	1,200	3,00	1,000	3,80	,837	,919	,405
SSUSUI 06	3,38	3,35	1,021	3,29	,488	3,80	1,095	,504	,607
SSUSUI 07	3,75	3,83	1,117	3,00	,000	4,00	1,000	2,084	,134
SSUSUI 08	2,67	2,63	1,084	2,71	,756	3,00	,000	,318	,729
SSUSUI 09	2,97	3,06	,976	2,57	1,134	2,60	,894	1,128	,331
SSUSUI 10	3,65	3,65	,699	4,00	,816	3,20	1,304	1,578	,215
SSUSUI 11	3,47	3,44	,965	3,43	1,272	3,80	,447	,318	,729
SSUSUI 12	2,88	2,90	1,036	2,57	1,134	3,20	,447	,575	,566
SSUSUI 13	3,93	3,92	,919	4,00	,577	4,00	,707	,044	,957
SSUSUI 14	3,95	3,92	,767	3,86	,690	4,40	,548	1,012	,370
SSUSUI 15	4,42	4,48	,652	4,14	,690	4,20	,447	1,142	,326
SSUSUI 16	3,23	3,27	,765	2,86	,900	3,40	,894	,960	,389
SSUSUI 17	4,53	4,63	,761	4,14	,690	4,20	,837	1,755	,182
SSUSUI 18	4,18	4,13	1,064	4,29	,756	4,60	,548	,544	,583
SSUSUI 19	3,97	3,96	,922	3,71	1,380	4,40	,894	,725	,489
SSUSUI 20	2,92	2,96	1,148	2,71	1,254	2,80	1,095	,164	,849

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Na osnovu poređenja srednjih vrednosti i ANOVA analize pojedinačnih ajtema SSUSUI skale zaključujemo da ne postoji značajna statistička razlika između ispitanika sa različitim trajanjem instrukcije u oblasti stranog jezika struke, odnosno na II, III i IV

godini studija, ni prema jednom pojedinačnom stavu skale jer je značajnost (p) za svaki ajtem veća od 0,05 (Tabela 78).

Dakle, statistički značajne razlike u primeni strategija usmenog izražavanja pojedinačno i kumulativno **ne postoje** ni između nastavnih programa/istraživačkih grupa, ni između pripadnika različitih polova, a ni kod ispitanika sa različitim trajanjem instrukcije stranom jeziku struke/na različitim godinama studija.

Tabela 79. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u strategijama u odnosu na uspešnost u predeksperimentalnom periodu

Strategije	M ceo uzorak	Položen ispit iz prethodne godine studija				F odnos	p
		da		ne			
		M	SD	M	SD		
Memorijske strategije	17,05	17,32	2,877	16,59	2,889	,882	,352
Kognitivne strategije	12,77	13,26	2,748	11,91	2,505	3,603	,063
Kompenzacijske strategije	13,93	14,10	2,090	13,64	2,036	,715	,401
Metakognitivne strategije	16,13	16,39	2,087	15,68	2,124	1,605	,210
Afektivne strategije	11,07	10,95	2,404	11,27	1,956	,291	,592
Ukupno	70,95	72,03	9,488	69,09	8,507	1,436	,236

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Poređenjem srednjih vrednosti pet originalnih kategorija strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne strategije) i ANOVA analizom je utvrđeno da ne postoje statistički značajne razlike u primeni pojedinačnih kategorija strategija između ispitanika koji su položili ispit iz nastavnog predmeta strani jezik (**uspešnost u predeksperimentalnom periodu**) u prethodnoj godini studija i studenata koji ga nisu položili (Tabela 79) jer je značajnost za svaku kategoriju veća od 0,05. Ipak, kognitivne strategije pokazuju skoro granične vrednosti značajnosti ($p=0,063$) pa možemo zaključiti da povezivanje novih informacija sa postojećim u dugoročnoj memoriji, i formiranje i revidiranje internih mentalnih modela (rezonovanje, analiziranje, sumiranje, vežbanje) možda može da utiče na uspešnost na studijama (što bi se eventualno moglo pokazati na daleko većem uzorku).

Analizirajući svaki pojedinačni ajtem ovih pet strategija takođe je utvrđeno da ne postoje značajne statističke razlike između ispitanika prema uspešnosti u

predeksperimentalnom periodu, odnosno između ispitanika koji su položili i onih koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija (Tabela 80). Međutim, nekoliko ajtema imaju granične vrednosti značajnosti, i to ajtem 7 ($p=0,059$), ajtem 13 ($p=0,085$), i ajtem 15 ($p=0,084$), tako da vežbanje naglas izgovora glasova na engleskom jeziku, upotreba reči iz istog semantičkog polja, odnosno svesnost i obraćanje pažnje kada neko govori na engleskom jeziku bi možda mogli na većem uzorku uticati na uspešnost na studijama.

Tabela 80. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u pojedinačnim ajtemima SSUSUI skale u odnosu na položen ispit iz prethodne godine studija

Ajtemi	M ceo uzorak	Položen ispit iz prethodne godine studija				F odnos	p
		da		ne			
		M	SD	M	SD		
SSUSUI 01	4,27	4,32	,702	4,18	,795	,461	,500
SSUSUI 02	3,07	3,08	,912	3,05	,844	,020	,889
SSUSUI 03	3,75	3,79	,875	3,68	1,041	,183	,670
SSUSUI 04	2,43	2,42	1,348	2,45	1,057	,010	,921
SSUSUI 05	3,53	3,71	1,063	3,23	1,270	2,494	,120
SSUSUI 06	3,38	3,53	1,084	3,14	,710	2,273	,137
SSUSUI 07	3,75	3,95	1,012	3,41	1,098	3,704	,059
SSUSUI 08	2,67	2,79	1,044	2,45	,912	1,569	,215
SSUSUI 09	2,97	3,00	,930	2,91	1,109	,116	,735
SSUSUI 10	3,65	3,71	,867	3,55	,596	,624	,433
SSUSUI 11	3,47	3,42	1,004	3,55	,912	,229	,634
SSUSUI 12	2,88	2,89	1,110	2,86	,834	,013	,910
SSUSUI 13	3,93	4,08	,850	3,68	,839	3,068	,085
SSUSUI 14	3,95	3,92	,749	4,00	,756	,154	,696
SSUSUI 15	4,42	4,53	,603	4,23	,685	3,097	,084
SSUSUI 16	3,23	3,29	,835	3,14	,710	,520	,474
SSUSUI 17	4,53	4,66	,781	4,32	,716	2,799	,100
SSUSUI 18	4,18	4,13	1,143	4,27	,703	,274	,602
SSUSUI 19	3,97	3,92	,969	4,05	,999	,224	,637
SSUSUI 20	2,92	2,89	1,181	2,95	1,090	,038	,847

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

ANOVA analiza (Tabela 81) pokazuje da **ukupno trajanje učenja** engleskog jezika (EJ) kao stranog (J2) ne utiče na strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku jer je značajnost za svih pet kategorija strategija veća od 0,05.

Međutim, značajnost za metakognitivne strategije ima granične vrednosti ($p=0,054$) pa bismo mogli zaključiti da blage razlike postoje između grupe studenata koji uče engleski jezik 11 i 14 godina i ostalih ispitanika (Tabela 81). Činjenica je da je dotična grupa malobrojna (ukupno 6 ispitanika) pa bi eventualni veći uzorak ispitanika koji uče engleski jezik (EJ) dati broj godina mogao da ukaže na izrazitije razlike ili da ih opovrgne.

Tabela 81. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u originalnim kategorijama SSUSUI skale prema ukupnom trajanju učenja engleskog jezika kao stranog

Godine učenja EJ	Broj ispitanika	Strategije usmenog izražavanja na J2 - Kategorije									
		Memorijske strategije		Kognitivne strategije		Kompenzacijske strategije		Metakognitivne strategije		Afektivne strategije	
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Ceo uzorak	60	17,05	2,878	12,77	2,721	13,93	2,066	16,13	2,111	11,07	2,239
2 godine	2	21,50	2,121	12,50	,707	12,00	2,828	17,00	1,414	12,50	,707
4 godine	1	16,00	.	12,00	.	15,00	.	18,00	.	11,00	.
6 godina	1	14,00	.	8,00	.	16,00	.	16,00	.	9,00	.
8 godina	1	18,00	.	16,00	.	15,00	.	18,00	.	12,00	.
10 godina	36	17,28	2,865	13,06	3,033	14,06	2,151	16,39	1,728	11,06	2,378
11 godina	5	14,80	3,701	10,40	2,302	12,80	3,114	13,20	3,962	9,60	3,578
12 godina	11	17,09	1,868	13,45	1,214	13,91	1,375	16,45	1,695	11,73	1,272
13 godina	2	18,00	1,414	11,50	2,121	14,00	1,414	16,00	,000	11,50	,707
14 godina	1	12,00	.	12,00	.	15,00	.	13,00	.	9,00	.
F odnos		1,753		1,299		,615		2,087		,705	
p		,109		,265		,761		,054		,685	

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Detaljnije poređenje srednjih vrednosti svake stavke ovih pet kategorija (memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne strategije) i ANOVA analiza otkriva da značajne statističke razlike postoje između ispitanika u pogledu ukupnog trajanja učenja engleskog jezika (EJ) kao stranog kod tri ajtema – ajtemi 3 ($p=0,001^*$), 9 ($p=0,014^*$) i 17 ($p=0,005^*$) jer je značajnost u sva ti slučaja manja od 0,05 (Tabela 82).

Strategija memorisanja novih reči spajanjem zvučne i vizuelne predstave (ajtem 3, pripada memorijskim strategijama) predstavlja strategiju koja pokazuje statistički značajne razlike između ispitanika različitog ukupnog trajanja učenja engleskog (EJ) kao stranog jezika (Tabela 82). Srednja vrednost ove strategije iznosi $M=3,75$ što ukazuje na čestu primenu date strategije na nivou celog uzorka. Najveće razlike u pogledu ove strategije su prisutne kod ispitanika koji engleski jezik kao strani uče 4 godine gde je $M=1,00$ (nema primene date strategije), zatim kod ispitanika koji engleski jezik kao strani uče 11 godina gde je $M=2,40$ (niskofrekventna primena strategije) i konačno kod ispitanika koji engleski jezik kao strani uče 6 godina gde je $M=3,00$ (srednjefrekventna primena strategije). Značajno je naglasiti da su navedene srednje vrednosti zabeležene kod male grupe ispitanika – ukupno njih 7, a da je kod preostalih 53 ispitanika prisutna frekventna primena date strategije. Od ovih 7 ispitanika, njih 5 je iz Istraživačke grupe I (1 ispitanik učio engleski jezik kao strani 4 godine, a 4 ispitanika 11 godina) i nijedan nije položio ispit iz prethodne godine studija; 2 ispitanika su iz

Istraživačke grupe IV (1 ispitanik učio engleski jezik kao strani 6 godina, a 1 ispitanik učio engleski jezik kao strani 11 godina) i položili su ispit iz prethodne godine studija, pri čemu se ispitanik sa jedanaestogodišnjim periodom učenja stranog jezika izjasnio da nikada ne primenjuje datu strategiju.

Tabela 82. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u originalnim kategorijama SSUSUI skale u odnosu na ukupno trajanje učenja engleskog jezika kao stranog

Ajtemi	Trajanje učenja EJ kao stranog/godine									F odnos	p
	2 godine M (SD)	4 godine M (SD)	6 godina M (SD)	8 godina M (SD)	10 godina M (SD)	11 godina M (SD)	12 godina M (SD)	13 godine M (SD)	14 godina M (SD)		
SSUSUI 01	5,00 (,000)	5,00 (.)	5,00 (.)	3,00 (.)	4,22 (,722)	4,20 (,837)	4,36 (6,74)	4,50 (,707)	3,00 (.)	1,386	,225
SSUSUI 02	4,00 (,000)	3,00 (.)	4,00 (.)	3,00 (.)	3,08 (1,052)	3,00 (,000)	2,82 (,603)	3,00 (,000)	3,00 (.)	,503	,848
SSUSUI 03	4,00 (,000)	1,00 (.)	3,00 (.)	4,00 (.)	3,94 (,791)	2,40 (1,342)	3,91 (,539)	4,00 (,000)	4,00 (.)	3,836	,001*
SSUSUI 04	4,00 (1,414)	3,00 (.)	1,00 (.)	4,00 (.)	2,33 (1,309)	2,00 (1,414)	2,73 (,905)	3,00 (,000)	1,00 (.)	1,023	,431
SSUSUI 05	4,50 (,707)	4,00 (.)	1,00 (.)	5,00 (.)	3,69 (1,064)	3,20 (1,483)	3,27 (1,009)	3,50 (,707)	1,00 (.)	2,065	,057
SSUSUI 06	4,00 (1,414)	3,00 (.)	3,00 (.)	5,00 (.)	3,39 (1,050)	2,80 (1,095)	3,45 (,688)	3,50 (,707)	3,00 (.)	,706	,685
SSUSUI 07	4,50 (,707)	5,00 (.)	1,00 (.)	5,00 (.)	3,89 (1,116)	3,20 (,447)	3,64 (,809)	3,00 (,000)	3,00 (.)	1,966	,070
SSUSUI 08	2,00 (1,414)	3,00 (.)	3,00 (.)	3,00 (.)	2,56 (1,132)	2,20 (1,095)	3,18 (,405)	3,00 (,000)	3,00 (.)	,718	,674
SSUSUI 09	2,00 (1,414)	1,00 (.)	1,00 (.)	3,00 (.)	3,22 (,929)	2,20 (1,095)	3,18 (,405)	2,00 (1,414)	3,00 (.)	2,719	,014*
SSUSUI 10	4,00 (1,414)	4,00 (.)	4,00 (.)	4,00 (.)	3,58 (,692)	3,60 (,548)	3,45 (1,036)	5,00 (,000)	4,00 (.)	1,033	,424
SSUSUI 11	2,00 (1,414)	4,00 (.)	4,00 (.)	4,00 (.)	3,50 (,878)	3,80 (,837)	3,45 (1,036)	2,50 (2,121)	4,00 (.)	1,072	,397
SSUSUI 12	3,00 (,000)	3,00 (.)	3,00 (.)	4,00 (.)	3,06 (,984)	2,20 (1,095)	2,64 (1,120)	2,00 (1,414)	3,00 (.)	,832	,579
SSUSUI 13	3,00 (2,823)	4,00 (.)	5,00 (.)	3,00 (.)	3,92 (,692)	3,20 (1,304)	4,36 (,505)	4,50 (,707)	4,00 (.)	1,684	,125
SSUSUI 14	4,00 (1,414)	5,00 (.)	4,00 (.)	5,00 (.)	3,86 (,762)	3,80 (,837)	4,27 (,467)	3,50 (,707)	3,00 (.)	1,161	,340
SSUSUI 15	5,00 (,000)	5,00 (.)	4,00 (.)	4,00 (.)	4,53 (,609)	3,80 (,837)	4,36 (,505)	4,50 (,707)	3,00 (.)	1,953	,072
SSUSUI 16	3,00 (,000)	3,00 (.)	4,00 (.)	5,00 (.)	3,31 (,749)	2,40 (1,342)	3,27 (,467)	3,00 (,000)	3,00 (.)	1,694	,123
SSUSUI 17	5,00 (,000)	5,00 (.)	4,00 (.)	4,00 (.)	4,69 (,577)	3,20 (1,304)	4,55 (,688)	5,00 (,000)	4,00 (.)	3,238	,005*
SSUSUI 18	5,00 (,000)	5,00 (.)	4,00 (.)	4,00 (.)	4,11 (1,036)	3,60 (1,673)	4,55 (,522)	4,50 (,707)	3,00 (.)	,859	,557
SSUSUI 19	4,50 (,707)	5,00 (.)	4,00 (.)	4,00 (.)	3,89 (,979)	3,60 (1,673)	4,27 (,786)	4,00 (,000)	3,00 (.)	,557	,807
SSUSUI 20	3,00 (,000)	1,00 (.)	1,00 (.)	4,00 (.)	3,06 (1,241)	2,40 (1,342)	2,91 (,701)	3,00 (,000)	3,00 (.)	1,022	,431

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Rezimiranje naglas informacija dobijenih auditivnim putem (ajtem 9, pripada kognitivnim strategijama) predstavlja još jednu strategiju koja pokazuje statistički značajne razlike između ispitanika različitog ukupnog trajanja učenja engleskog kao stranog jezika (Tabela 82), a čija srednja vrednost iznosi $M=2,97$ što ukazuje na srednjefrekventnu primenu na nivou celog uzorka. Izrazito niske srednje vrednosti pokazuju ispitanici koji su engleski jezik učili 4 ($M=1,00$) i 6 godina ($M=1,00$). Kod ova dva ispitanika (1 ispitanik iz Istraživačke grupe I– 4 godine učenja, 1 ispitanik iz Istraživačke grupe IV– 6 godina učenja) ne postoji primena date strategije. Ispitanici koji su engleski jezik kao strani učili 2 godine ($M=2,00$), 11 godina ($M=2,20$) i 13 godina ($M=2,00$) pokazuju niskofrekventnu primenu date strategije. Ovako niske srednje vrednosti su zabeležene kod ukupno 11 ispitanika, pri čemu je čak 7 ispitanika iz Istraživačke grupe I (1 ispitanik učio engleski jezik 4 godine, 4 ispitanika 11 godina, i 2 ispitanika 13 godina; ispit iz prethodne godine studija položili su oni ispitanici koji su engleski jezik učili 13 godina), i 4 ispitanika iz Istraživačke grupe IV (2 ispitanika je učilo engleski jezik 2 godine – isključivo na fakultetu, 1 ispitanik učio engleski jezik 6 godina – u srednjoj školi i na fakultetu, i 1 ispitanik učio engleski jezik 11 godina; ispit iz prethodne godine studija položili su ispitanici koji su učili engleski jezik 6 odnosno 11 godina).

Konačno, poboljšanje govornih veština na engleskom jeziku (ajtem 17, pripada metakognitivnim strategijama) je još jedna strategija gde se ogledaju statistički značajne razlike između ispitanika različitog ukupnog trajanja učenja engleskog kao stranog jezika Srednja ocena iznosi $M=4,53$ što ukazuje na visokofrekventnu primenu date strategije na nivou celog uzorka. Najniže srednje vrednosti, $M=3,20$ (Tabela 82), pokazuju ispitanici koji engleski jezik uče 11 godina što ukazuje na srednjefrekventnu primenu date strategije za ovu kategoriju ispitanika. Kada pogledamo frekvenciju ocena koji su ispitanici iz ove grupe dali za datu strategiju, vidimo da 4 ispitanika iz Istraživačke grupe I primenjuju datu strategiju srednjefrekventno (1 ispitanik) i frekventno (3 ispitanika); pri tome 1 ispitanik koji je iz Istraživačke grupe IV uopšte ne primenjuje datu strategiju što je i uticalo na srednju vrednost cele petočlane grupe. Inače, pomenuta 4 ispitanika iz Istraživačke grupe I nije položilo ispit iz prethodne godine studija, a 1 ispitanik iz Istraživačke grupe I jeste položio ispit iz prethodne

godine studija. Kod ostalih ispitanika, preciznije njih 55, zapaža se frekventna i visokofrekventna primena date strategije.

Kod strategije učenja novih reči ponavljanjem (ajtem 5 - Svaku novu reč na engleskom jeziku izgovorim nekoliko puta naglas) ne postoje statistički značajne razlike u primeni strategije između ispitanika koji engleski jezik kao strani uče različit broj godina, ali su vrednosti granične jer je značajnost $p=0,057$ (Tabela 82). Srednja vrednost za datu strategiju na nivou celog uzorka je $M=3,53$, što govori o relativno frekventnoj primeni pomenute strategije. Najniže vrednosti pokazuju ispitanici koji su učili engleski jezik kao strani 6 godina gde je $M=1,00$ (1 ispitanik, IV istraživačka grupa) i 14 godina gde je takođe $M=1,00$ (1 ispitanik, III istraživačka grupa) što znači da pomenuti ispitanici ne primenjuju datu strategiju. Ova dva ispitanika se po niskim srednjim vrednostima ističu i u okviru svoje istraživačke grupe jer srednja vrednost za Istraživačku grupu IV iznosi $M=3,96$ što govori o frekventnoj primeni strategije, a srednja vrednost za Istraživačku grupu III je $M=3,46$ što upućuje na umerenofrekventnu primenu date strategije. Najviša srednja vrednost $M=4,50$ prisutna je kod ispitanika koji 2 godine uče engleski jezik (počeli da uče engleski jezik na fakultetu, pripadaju Istraživačkoj grupi IV).

6.3.2. Analiza varijanse za procenu nastavnih aktivnosti kao posebne varijable u okviru strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku

Nastavne aktivnosti, što smo već ranije u poglavlju naglasili, su u ovom istraživanju određene kao posebna kategorija varijable strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) i podrazumevaju studentovu procenu težine nastavnih aktivnosti i vežbi usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika i samoprocenu uspešnosti u izvođenju aktivnosti usmenog izražavanja na časovima stranog jezika. Ova kategorija se odnosi na ajteme 21, 22, 23, 24, i 25. Nastojeći da utvrdimo da li postoje statistički značajne razlike u proceni nastavnih aktivnosti na časovima stranog jezika (J2) između nastavnih programa/istraživačkih grupa, ispitanika muškog i ženskog pola, ispitanika na različitim godinama studija, zatim između ispitanika različitog ukupnog trajanja stranog jezika i različitog stepena uspešnosti u okviru nastavnog predmeta strani jezik (manifestovano položenim odnosno nepoloženim ispitom iz prethodne godine studija),

izvršili smo poređenje srednjih vrednosti i ANOVA analizu za svaki pojedinačni ajtem u ovoj kategoriji. Rezultati su predstavljeni na Tabelama od 83 do 86.

Rezultati ANOVA analize (Tabela 83) pokazuju da postoji značajna statistička razlika u proceni nastavnih aktivnosti između **nastavnih programa**/istraživačkih grupa u pogledu samo jednog ajtema koji se odnosi na samouverenost u uspešnost izvršavanja vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika (ajtem 25 – Siguran/na sam da mogu uspešno da izvedem ono što vežbam na času) jer je značajnost manja od 0,05 i iznosi $p = 0,041^*$. Ispitanici iz Istraživačke grupe II se ističu jer iskazuju visok stepen sigurnosti u svoje sposobnosti ($M=4,15$) što jeste posledica nastavnog programa koji je primenjen, dok ispitanici su iz preostale tri istraživačke grupe ujednačeni i iskazuju umeren stepen sigurnosti (njihove srednje vrednosti su – I grupa – $M=3,50$; III grupa – $M=3,38$; IV grupa – $M=3,50$).

Tabela 83. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima prema nastavnim aktivnostima na J2 ukupno i prema nastavnim programima/istraživačkim grupama

Ajtemi	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
SSUSUI 21	4,15	4,67	,651	4,23	,832	3,85	,899	4,00	,816	2,537	,066
SSUSUI 22	4,50	4,67	,492	4,46	,660	4,23	,725	4,59	,590	1,281	,290
SSUSUI 23	3,22	3,33	,492	3,08	,277	3,15	,555	3,27	,985	,363	,780
SSUSUI 24	2,87	3,17	1,267	3,15	1,519	2,38	,961	2,82	1,181	1,138	,342
SSUSUI 25	3,62	3,50	,522	4,15	,801	3,38	,870	3,50	,740	2,934	,041*

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Iako kod strategije zastupljenosti vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika (ajtem 21 - Na časovima vežbamo usmeno izražavanje na engleskom jeziku) ne postoji statistički značajna razlika jer je značajnost veća od 0,05, ta razlika je na granici značajnosti ($p = 0,066$). Najnižu srednju vrednost za ovaj ajtem je u Istraživačkoj grupi III i iznosi $M=3,85$ (Tabela 83). Ova srednja vrednost pokazuje da ispitanici u Istraživačkoj grupi III procenjuju da su vežbe usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika srednje frekventne ili visoko frekventne, što se može objasniti činjenicom da se vežbe usmenog izražavanja u ovoj grupi nisu sprovodile intenzivno kao u preostalim istraživačkim grupama. Ovo poslednje naročito važi za Istraživačku grupu I čija je srednja vrednost $M=4,67$ (Tabela 83) i ukazuje na izuzetno frekventnu primenu nastavnih aktivnosti koncentrisanih na veštine usmenog

izražavanja, što je razumljivo jer je ceo nastavni program izrazito komunikacijski orijentisan.

Kod preostala 3 stava koja pripadaju kategoriji nastavnih aktivnosti, a koji se odnose na procenu uticaja vežbi usmenog izražavanja na časovima na komunikativne sposobnosti na stranom jeziku (ajtem 22), procenu težine vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika (ajtem 23) i procenu zastupljenosti aktivnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku u prethodnom školovanju (ajtem 24), nisu zabeležene značajne statističke razlike između nastavnih programa (Tabela 83).

Poređenjem srednjih vrednosti ajtema od 21-25 i ANOVA analizom možemo da ustanovimo da statistički značajne razlike između **ispitanika muškog i ženskog pola** postoje samo u jednom slučaju, kod ajtema 23 koji se odnosi na procenu težine vežbi usmenog izražavanja na časovima. Značajnost za ovaj ajtem iznosi $p = 0,028^*$ (Tabela 84). Poredeći srednje vrednosti za ispitanike oba pola, zaključujemo da su za ispitanice vežbe usmenog izražavanja koje se rade na času značajno lakše ($M=3,32$) nego što je to slučaj sa njihovim kolegama muškog pola (za njih su vežbe teške ka srednje teškim – srednja vrednost iznosi $M= 2,85$).

Tabela 84. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima prema nastavnim aktivnostima na J2 prema polu

Ajtemi	M ceo uzorak	Pol				F odnos	p
		muški		ženski			
		M	SD	M	SD		
SSUSUI 21	4,15	4,23	,832	4,13	,850	,151	,699
SSUSUI 22	4,50	4,62	,650	4,47	,620	,563	,456
SSUSUI 23	3,22	2,85	,555	3,32	,695	5,101	,028*
SSUSUI 24	2,87	3,15	1,519	2,79	1,160	,866	,350
SSUSUI 25	3,62	3,85	,899	3,55	,746	,1436	,236

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Tabela 85. Broj i pol ispitanika i ocena težine vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika

Ajtem SSUSUI 23		Procena težine vežbi usmenog izražavanja na J2				Ukupno
		Veoma teške	Srednje teške	Lake	Veoma lake	
Pol	muški	1	12	0	0	13
	ženski	1	32	11	3	47
Ukupno		2	44	11	3	60

Niko od ispitanika muškog pola nije vežbe usmenog izražavanja ocenio lakim, 12 ispitanika je ocenilo da su vežbe srednje težine, a 1 ispitanik da su izrazito teške. U ženskoj populaciji od 47 ispitanica, samo je jedna procenila vežbe veoma teškim, njih 32 da su vežbe srednje težine, a 14 ispitanica da su vežbe lake (Tabela 85).

Na osnovu rezultata (Tabela 86) dobijenih poređenjem srednjih vrednosti i ANOVA analizom može se ustanoviti da statistički značajne razlike između ispitanika **različitog trajanja instrukcije na stranom jeziku struke** (odnosno na različitim godinama studija) postoje samo u jednom slučaju, kod ajtema 21 (Na časovima vežbamo usmeno izražavanje na engleskom jeziku) gde je značajnost manja od 0,05 i iznosi $p=0,035^*$.

Najviše srednje vrednosti za zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika (ajtem 21) imaju ispitanici na III godini studija i ona iznosi $M=4,86$ i ukazuje na izrazito frekventnu zastupljenost vežbi govornih veština na časovima engleskog jezika (Tabela 86). Najnižu srednju vrednost $M=4,02$ imaju ispitanici na II godini studija (instrukcija trajala 4 semestra) gde je zastupljenost vežbi govornih veština procenjena kao nešto ređa (razlika u pogledu srednjih vrednosti između dve navedene grupe iznosi 0,84) iako i dalje frekventna (zašta su zaslužni ispitanici Istraživačke grupe II– Tabela 83).

Tabela 86. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima prema nastavnim aktivnostima na J2 prema trajanju instrukcije/godini studija

Ajtemi	M ceo uzorak	Godina studija/Trajanje instrukcije						F	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
SSUSUI 21	4,15	4,02	,833	4,86	,378	4,40	,894	3,550	,035*
SSUSUI 22	4,50	4,46	,651	4,57	,535	4,80	,447	,723	,490
SSUSUI 23	3,22	3,19	,734	3,43	,535	3,20	,447	,365	,696
SSUSUI 24	2,87	2,79	1,237	3,29	1,245	3,00	1,414	,507	,605
SSUSUI 25	3,62	3,65	,838	3,57	,535	3,40	,548	,230	,795

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Dodatna ANOVA analiza je ukazala da ne postoje statistički značajne razlike između ispitanika koji su položili i onih koji nisu položili ispit iz predmeta engleski jezik na prethodnoj godini studija (a dok je trajalo istraživanje) u proceni nastavnih aktivnosti jer je značajnost za svaki ajtem veća od 0,05 (Prilog C, Tabela 14). Ovaj podatak nam govori da uspešnost učenika ne utiče na njihovu procenu težine nastavnih aktivnosti i samoprocenu uspešnosti izvođenja vežbi veštine govora na engleskom

jeziku. Takođe, ANOVA analiza je pokazala da ukupno trajanje učenja engleskog jezika kao stranog ne utiče na procenu težine nastavnih aktivnosti i samoprocenu uspešnosti izvođenja vežbi veštine govora na stranom jeziku (značajnost je za sve ajteme skale veća od 0,05) (Prilog C, Tabela 15).

6.4. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu učenikovih stavova o učenju stranih jezika

Želeći da utvrdimo da li postoje razlike u stavovima učenika o učenju stranih jezika (J2) po kategorijama i ukupno a između **nastavnih programa**/istraživačkih grupa, uradili smo poređenje srednjih vrednosti celog uzorka ukupno i po kategorijama varijable, kao i ANOVA analizu. Rezultati su prikazani na Tabeli 87.

Tabela 87. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima o učenju J2 ukupno i prema nastavnim programima/istraživačkim grupama

Stavovi o J2 - Kategorije	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Težina učenja stranog jezika	12,75	12,67	1,231	13,62	2,725	12,00	1,826	12,73	2,186	1,300	,283
Spremnost za učenje J2	30,18	31,00	3,104	31,31	2,840	29,16	3,338	29,68	3,578	1,349	,268
Priroda učenja stranog jezika	22,05	22,83	2,443	22,46	2,470	22,77	3,898	20,95	2,870	1,613	,197
Strateg. učenja/komunik. strat.	29,17	29,58	3,895	30,00	4,082	29,46	3,256	28,27	2,947	0,823	,487
Motivacija i očekivanja	25,73	24,67	2,674	26,69	2,287	26,38	2,785	25,36	3,110	1,456	,236
Ukupno	119,88	120,75	9,117	124,08	10,004	119,77	11,167	117,00	7,196	1,594	,201

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Posto je značajnost (p) svuda veća od 0,05, to znači da ispitanici na početku ispitivanja imaju ujednačene stavove prema učenju stranog jezika. Ovo jedino ne važi za ajtem 27 (Učenje stranog jezika se razlikuje od učenja drugih predmeta na fakultetu) gde je značajnost manja od 0,05 (p= 0,000). Dakle, nema razlike u stavu prema učenju engleskog jezika na početku programa. Ovo je važno za sve ostale rezultate jer isključuje polazne razlike u stavovima između studenata i istraživačkih grupa. Na osnovu dobijenih rezultata možemo da zaključimo da varijabla stavovi o učenju stranog jezika predstavlja kontrolnu varijablu i može se tretirati kao ujednačavajuća za uzorak, kao da je namerno tako i izabrana.

Takođe smo postavili pitanje da li postoje razlike u stavovima o učenju stranog jezika (J2) **prema polu ispitanika** i, ako postoje, da li imaju značajan uticaj na stavove o učenju stranog jezika. Rezultati su prikazani na Tabeli 88.

Tabela 88. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima o učenju J2 prema polu

Stavovi o J2 - Kategorije	M ceo uzorak	Pol				F odnos	p
		muški		ženski			
		M	SD	M	SD		
Težina učenja stranog jezika	12,75	13,31	2,496	12,60	1,996	1,160	,286
Spremnost za učenje stranog jezika	30,18	29,46	3,357	30,38	3,314	,783	,380
Priroda učenja stranog jezika	22,05	22,15	3,313	22,02	2,967	,019	,890
Strategije učenja/komunikac. strategija	29,17	29,08	3,546	29,19	3,474	,011	,917
Motivacija i očekivanja studenata	25,73	26,38	2,534	25,55	2,903	,879	,352
Ukupno	119,88	120,38	9,938	119,74	9,508	,045	,832

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Rezultati ANOVA analize za utvrđivanje polnih razlika ukazuju na to da ne postoji značajna razlika između ispitanika muškog i ženskog pola, jer su sve vrednosti p veće od 0,05. Tako da možemo na osnovu sprovedenog istraživanja da zaključimo da se stavovi o učenju stranog jezika ne razlikuju prema polu. Slični rezultati su dobijeni u još nekim studijama (Bernat & Lloyd, 2007; Tercianlioglu, 2005). Ovaj uticaj bi trebalo u budućnosti više istražiti jer je moguće da uzrast, životna situacija, kontekst u kome se odvija učenje stranog jezika mogu da budu važni uzroci variranja stavova koji se odnose na učenje stranih jezika, tako da je moguće da se u nekakvoj longitudinalnoj studiji sa daleko većim brojem ispitanika iz različitog konteksta dobiju i drugačiji rezultati.

Rezultati ANOVA analize za utvrđivanje razlika **prema trajanju instrukcije** u oblasti stranog jezika struke, odnosno prema godini studija (Tabela 89), ukazuju na to da ne postoji značajna razlika između ispitanika na drugoj, trećoj i četvrtoj godini studija jer je značajnost (p) i ukupno za stavove o učenju stranog jezika (J2) kao i za svaku kategoriju varijable veća od 0,05.

Tabela 89. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima o učenju J2 i prema trajanju instrukcije/godini studija

Stavovi o J2 - Kategorije	M ceo uzorak	Godina studija/Trajanje instrukcije						F odnos	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
Težina učenja stranog jezika	12,75	12,77	2,290	12,86	1,345	12,40	1,140	,077	,926
Spremnost za učenje stranog jezika	30,18	29,98	3,367	31,29	3,352	30,60	3,050	,508	,604
Priroda učenja stranog jezika	22,05	21,85	3,135	22,29	3,094	23,60	,894	,777	,465
Strategije učenja/komunikac. strategija	29,17	29,06	3,380	29,71	4,462	29,40	3,435	,117	,890
Motivacija i očekivanja	25,73	26,00	2,828	23,57	2,878	26,20	1,583	2,441	,096
Ukupno	119,88	119,67	9,700	119,71	11,586	122,20	4,764	,157	,855

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Tabela 90. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima o učenju J2 u odnosu na ukupno trajanje učenja J2

Godine učenja EJ (J2)	Broj ispitanika	Stavovi o učenju J2 - Kategorije						Stavovi ukupno
		Težina učenja stranog jezika	Spremnost na učenje J2	Priroda učenja stranog jezika	Strat. učenja/komun. strat.	Motivacija i očekivanja		
		M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	
2 god.	2	11,00 (1,414)	29,50 (,707)	25,00 (,000)	29,50 (,707)	27,00 (1,414)	122,00 (1,414)	
4 god.	1	12,00 (.)	27,00 (.)	24,00 (.)	24,00 (.)	28,00 (.)	115,00 (.)	
6 god.	1	9,00 (.)	28,00 (.)	18,00 (.)	21,00 (.)	20,00 (.)	96,00 (.)	
8 god.	1	14,00 (.)	32,00 (.)	24,00 (.)	31,00 (.)	26,00 (.)	127,00 (.)	
10 god.	36	12,92 (2,442)	30,36 (3,322)	22,03 (2,710)	29,44 (3,273)	26,36 (2,543)	121,11 (8,608)	
11 god.	5	13,20 (1,483)	30,20 (4,147)	21,80 (2,683)	27,20 (3,962)	21,80 (3,899)	114,20 (13,627)	
12 god.	11	12,73 (1,348)	29,82 (3,945)	22,09 (4,011)	29,73 (3,259)	25,36 (1,629)	119,73 (10,051)	
13 god.	2	12,50 (,707)	32,50 (,707)	22,00 (5,657)	32,50 (3,536)	24,50 (,707)	124,00 (8,485)	
14 god.	1	12,00 (.)	28,00 (.)	18,00 (.)	27,00 (.)	30,00 (.)	115,00 (.)	
Ukupan uzorak	60	12,75 (2,112)	30,18 (3,317)	22,05 (3,016)	29,17 (3,460)	25,73 (2,828)	119,88 (9,521)	
F odnos		,669	,388	,775	1,711	3,137	1,338	
p		,716	,922	,627	,118	,006*	,247	

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Na pitanje da li postoje razlike između ispitanika u pogledu **ukupnog trajanja učenja engleskog jezika kao stranog (J2)** i da li to ima značajan uticaj na ukupne stavove o učenju stranog jezika, odgovor je takođe negativan. Dodatna analiza (Tabela 90) pojedinačnih kategorija skale ukazuje da razlike prema trajanju učenja engleskog kao stranog jezika ne postoje kod težine učenja stranog jezika, spremnosti za učenje stranih jezika, prirode učenja stranih jezika, strategija učenja i komunikacionih strategija

jer je značajnost za svaku kategoriju veća od 0,05. Jedina kategorija gde se razlika očituje je motivacija za učenje stranog jezika i očekivanja učenika gde značajnost iznosi $p=0,006^*$. Motivacija je najniža kod ispitanika (njih 5) koji engleski jezik kao strani uče 11 godina (4 ispitanika iz Istraživačke grupe I– III i IV godina studija i 1 ispitanik iz Istraživačke grupe IV – II godina studija, pravi/lažni početnici). Ispitanici koji engleski jezik uče 2, 4, 6, 8, 12 i 14 godina imaju znatno viši nivo motivacije za učenje stranog jezika.

Statistički značajna razlika u stavovima prema učenju stranog jezika, ni ukupno ni u okviru pojedinih kategorija (težina učenja stranog jezika, spremnost na učenje stranog jezika, priroda učenja stranog jezika, strategije učenja i komunikacione strategije, i motivacija i očekivanja učenika) ne postoji ni između ispitanika koji su položili ispit iz engleskog jezika iz prethodne godine studija i onih ispitanika koji nisu taj ispit položili jer je značajnost u svim slučajevima veća od 0,05 (Prilog C, Tabela 16).

6.5. Razlike između obrazovno-demografskih varijabli u pogledu anksioznosti učenika u učenju stranih jezika

Kako bismo ustanovili potencijalne razlike u nivoima anksioznosti u učenju stranih jezika, kao i u nivoima faktora anksioznosti (komunikacijska, testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije) između obrazovno-demografskih varijabli koje obuhvataju nastavni program, pol ispitanika, dužinu trajanja instrukcije u okviru stranog jezika struke, ukupno trajanje učenja stranog jezika/prethodno iskustvo u učenju stranog jezika i uspešnost u nastavi stranog jezika u predesperimentalnom periodu, izvršena je analiza varijanse za date varijable.

6.5.1. Razlike u nivoima anksioznosti između nastavnih programa

Želeći da utvrdimo da li postoje statistički značajne razlike u nivou anksioznosti u učenju stranog jezika (J2) **između nastavnih programa/istraživačkih grupa** izvršili smo poređenje srednjih vrednosti celog uzorka (koje su inače dobijene deskriptivnom analizom instrumenta Skale anksioznosti u učenju stranih jezika – SAUSJ) ukupno i po faktorima anksioznosti u učenju stranog jezika (J2) kao i ANOVA analizu. Rezultati su prikazani na Tabeli 91.

Rezultati (Tabela 91) ukazuju na to da postoje statistički značajne razlike između **nastavnih programa/istraživačkih grupa** u pogledu nivoa opšte anksioznosti ispitanika jer je značajnost za ovaj parametar manja od 0,05 i iznosi $p=0,049^*$. Poredeći srednje vrednosti zapažamo da je najveći stepen anksioznosti prisutan kod Istraživačke grupe I i iznosi $M=113,25$ što ukazuje na postojanje umerene relaksiranosti; na osnovu srednjih vrednosti zaključujemo da u preostale tri istraživačke grupe nivo anksioznosti se postepeno povećava – kod Istraživačke grupe II $M=109,62$, kod Istraživačke grupe III srednja vrednost je $M=99,77$, što ukazuje na blagu anksioznost u ove dve istraživačke grupe, kod Istraživačke grupe IV srednja vrednost je najniža i iznosi $M=94,18$, ukazujući na tendenciju ka povećanom nivou anksioznosti. Najveća razlika u nivou anksioznosti postoji između Istraživačke grupe I i Istraživačke grupe IV što može da bude posledica nastavnog programa (nastavni sadržaji, oblici nastavnih aktivnosti), perioda učenja stranog jezika na fakultetu (nastavni plan), dužine instrukcije za sprovedeno istraživanje.

Tabela 91. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u faktorima anksioznosti u učenju J2 ukupno i prema nastavnim programima/istraživačkim grupama

Faktori anksioznosti na J2	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
Komunikacijska anksioznost	31,95	35,92	8,273	35,85	8,245	30,31	7,565	28,45	6,045	4,261	,009*
Testovska anksioznost	49,72	52,42	9,634	51,77	9,567	49,62	10,202	47,09	9,601	1,035	,384
Strah od negat. evaluacije	20,88	24,92	5,696	22,00	6,245	19,85	5,145	18,64	6,529	3,082	,035*
Ukupno	102,55	113,25	21,78	109,62	22,681	99,77	20,026	94,18	19,858	2,793	,049*

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Poređenjem i ANOVA analizom srednjih vrednosti za **nastavni program/istraživačku grupu** za svaki faktor anksioznosti (komunikacijska anksioznost, testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije) dobili smo rezultate (Tabela 91) koji ukazuju na postojanje statistički značajnih razlika kod dva faktora varijable – kod komunikacijske anksioznosti gde je značajnost $p=0,009^*$ i straha od negativne evaluacije gde značajnost iznosi $p=0,035^*$, dok kod faktora testovska anksioznost ne postoji statistički značajna razlika između nastavnih programa/istraživačkih grupa ($p > 0,05$).

Analizirajući dobijene rezultate za faktor **komunikacijske anksioznosti** (Tabela 91) zaključujemo da najveće srednje vrednosti¹ pokazuju Istraživačka grupa I (M=35,92) i Istraživačka grupa II (M=35,85) i između njih ne postoji razlika u nivou komunikacijske anksioznosti, tj. obe istraživačke grupe ispoljavaju vrlo blagu anksioznost. Najveća razlika u dobijenim srednjim vrednostima postoji između Istraživačkih grupa I i II sa jedne strane, i Istraživačke grupe IV sa druge strane. Najnižu srednju vrednost za ovaj faktor ima Istraživačka grupa IV i ona iznosi M=28,45 – ova srednja vrednost ukazuje na pojačan nivo komunikacijske anksioznosti. Inače ceo uzorak pokazuje tendenciju ispoljavanja blage komunikacijske anksioznosti (M=31,95).

Ako faktor komunikacijska anksioznost analiziramo po pojedinačnim ajtemima i uporedimo srednje vrednosti za svaku istraživačku grupu možemo da zaključimo da kod tri ajtema postoji statistički značajna razlika u odnosu na nastavni program/istraživačku grupu – i to kod ajtema 9, 24 i 29 (Tabela 92).

Tabela 92. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u ajtemima komunikacijske anksioznosti prema nastavnim programima/istraživačkim grupama

Ajtemi	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
SAUSJ 01	2,32	2,67	1,073	2,31	1,494	2,23	1,235	2,18	1,181	,422	,738
SAUSJ 04	2,98	3,17	1,403	3,62	1,325	3,08	1,441	2,45	1,184	2,280	,089
SAUSJ 09	2,48	3,08	1,311	3,15	1,405	2,31	1,316	1,86	1,125	3,945	,013*
SAUSJ 14	3,27	3,67	,778	3,69	1,032	3,31	1,377	2,77	1,152	2,575	,063
SAUSJ 15	2,95	3,00	1,128	3,54	1,713	2,62	1,121	2,77	1,193	1,324	,276
SAUSJ 18	2,95	3,25	1,138	3,31	,947	2,54	,660	2,82	1,140	1,729	,172
SAUSJ 24	2,52	2,92	1,240	3,23	1,235	2,31	,947	2,00	,926	4,372	,008*
SAUSJ 27	3,12	3,75	1,138	3,15	1,463	3,08	1,382	2,77	1,232	1,469	,233
SAUSJ 29	3,07	3,92	,996	3,54	1,319	2,85	1,281	2,45	1,371	4,090	,011*
SAUSJ 30	2,68	2,50	1,314	2,77	1,235	2,92	1,382	2,59	1,182	,299	,826
SAUSJ 32	3,62	4,00	,853	3,54	1,050	3,08	1,382	3,77	1,066	1,692	,179

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

U pogledu osećanja panike govornika na časovima engleskog jezika u situaciji kada mora da govori na stranom jeziku bez prethodne pripreme (ajtem 9 - Obuzme me panika kada moram da govorim bez pripreme na časovima engleskog jezika), pokazatelj značajnosti iznosi $p=0,013^*$, a najveća razlika je ona između ispitanika Istraživačkih grupa I i II čije srednje vrednosti iznose $M=3,08$ i $M= 3,15$, što ukazuje na postojanje niskog nivoa straha od obraćanja drugima na engleskom jeziku, i Istraživačke grupe IV

¹ Opseg za komunikacijsku anksioznost iznosi 11-55 – prim. aut.

gde je srednja vrednost $M=1,86$ ukazujući na postojanje povišenog nivoa anksioznosti u obraćanja drugima na engleskom jeziku.

U pogledu stava u kome se izražava samopouzdanje u sposobnost usmenog izražavanja pred vršnjacima (ajtem 24 - Osećam samopouzdanje kada govorim na engleskom jeziku pred drugim studentima) postoji statistički značajna razlika između nastavnih programa/istraživačkih grupa i pokazatelj značajnosti iznosi $p=0,008^*$; u ovom slučaju najveća razlika je između Istraživačke grupe II, čija srednja vrednost iznosi $M=3,23$ i ukazuje na postojanje umereno blagog do umerenog nivoa samopouzdanja u obraćanju na engleskom jeziku vršnjacima na časovima, i Istraživačke grupe IV čija je srednja vrednost $M=2,00$ što ukazuje na smanjen nivo samopouzdanja odnosno povećan nivo anksioznosti. Konačno, u pogledu osećaja nervoze prisutne u situacijama kada govornik ne razume nastavnika koji se obraća na stranom jeziku (ajtem 29 - Nervozan/na sam kada ne razumem svaku reč koju nastavnik engleskog jezika izgovori) takođe postoji statistički značajna razlika između nastavnih programa/istraživačkih grupa i pokazatelj značajnosti je $p=0,011^*$; i u ovom slučaju najveća razlika postoji između sa jedne strane Istraživačkih grupa I i II čije su srednje vrednosti $M=3,92$ i $M=3,54$, što ukazuje na nepostojanje nervoze među ispitanicima kada se ne zna neka reč na engleskom jeziku, i Istraživačke grupe IV gde je srednja vrednost $M=2,45$ i ukazuje na postojanje nervoze i pojačan nivo anksioznosti. Što se **testovske anksioznosti** tiče², kod ovog faktora anksioznosti ne postoje statistički značajne **razlike** između **nastavnih programa/ istraživačkih grupa** (Tabela 91) jer je značajnost veća od 0,05. Na osnovu srednje vrednosti ovog faktora za ceo uzorak ($M=49,72$) zaključujemo da je ispoljena blaga testovska anksioznost, pri čemu Istraživačka grupa I ($M=52,42$) ima tendenciju ka niskom nivou testovske anksioznosti, odnosno ka testovskoj relaksiranosti.

Ako faktor testovske anksioznosti analiziramo po pojedinačnim ajtemima i uporedimo srednje vrednosti za svaku istraživačku grupu možemo da zaključimo da kod dva ajtema postoji statistički značajna razlika u odnosu na nastavni program/istraživačku grupu – i to kod ajtema 5 i 25 (Tabela 93).

Najveća razlika u pogledu stava koji izražava želju govornika za više časova stranog jezika (ajtem 5 - Ne bi mi smetalo da imamo više časova engleskog jezika) je

---

² Opseg za testovsku anksioznost iznosi 15-75 – prim. aut.

između Istraživačke grupe I i Istraživačke grupe IV, značajnost je $p=0,009^*$ (Tabela 93). Srednja vrednost u I istraživačkoj grupi je najniža ($M=2,08$) i ukazuje na stav da ispitanicima nisu potrebni dodatni časovi engleskog jezika, što je i razumljivo jer prema nastavnom planu u toku eksperimenta pomenuta grupa je imala 6 časova predavanja i vežbi sedmično iz predmeta Engleski jezik. Nasuprot tome, Istraživačke grupe III i IV imaju značajno više srednje vrednosti ($M=3,46$ i $M=3,50$) u odnosu na Istraživačku grupu I – ovaj podatak ukazuje na stav da ispitanicima u ove dve istraživačke grupe uglavnom jesu potrebni dodatni časovi engleskog jezika; ovo možda proizilazi iz činjenice da su ove dve grupe imale duplo manji fond časova, tačnije 3 časa nedeljno iz pomenutog predmeta u toku trajanja eksperimenta.

Tabela 93. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u ajtemima testovske anksioznosti prema nastavnim programima/istraživačkim grupama

Ajtemi	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
SAUSJ 03	3,70	3,92	1,084	4,15	1,144	3,15	1,463	3,64	1,399	1,410	,249
SAUSJ 05	3,02	2,08	1,564	2,62	1,325	3,46	1,266	3,50	1,012	4,262	,009*
SAUSJ 06	3,13	3,25	1,422	3,38	1,121	3,38	1,121	2,77	1,541	,852	,472
SAUSJ 08	3,88	4,08	1,240	4,23	1,013	3,54	1,506	3,77	1,270	,799	,500
SAUSJ 10	2,68	3,33	1,371	2,77	1,301	2,38	1,044	2,45	1,335	1,525	,218
SAUSJ 11	3,28	3,08	1,311	3,23	1,423	3,62	1,193	3,23	,973	,470	,704
SAUSJ 12	3,48	3,58	1,379	3,77	1,235	3,62	1,502	3,18	1,296	,627	,601
SAUSJ 16	3,10	3,67	1,670	3,08	1,553	3,08	1,498	2,82	1,651	,729	,539
SAUSJ 17	3,42	3,50	1,168	3,08	1,320	3,38	,961	3,59	1,182	,554	,648
SAUSJ 20	3,13	3,33	1,497	3,38	1,446	2,85	1,345	3,05	1,430	,415	,743
SAUSJ 21	3,68	3,75	1,138	3,92	1,256	4,00	1,000	3,32	1,460	1,045	,380
SAUSJ 22	3,25	3,17	1,193	3,54	1,050	3,54	1,050	2,95	,785	1,412	,249
SAUSJ 25	3,18	3,67	1,073	3,54	1,613	3,54	1,127	2,50	1,102	3,607	,019*
SAUSJ 26	3,42	4,00	1,206	3,77	1,481	3,00	1,528	3,14	1,390	1,630	,193
SAUSJ 28	3,35	4,00	,739	3,31	1,316	3,08	1,382	3,18	1,053	1,710	,175

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

U pogledu zabrinutosti govornika da ne zaostane sa razvojem veština/sticanja znanja na stranom jeziku usled visoke dinamike nastavnih aktivnosti (ajtem 25 - Nastava engleskog jezika se odvija toliko brzo da se brinem da ne zaostanem) ponovo je najveća razlika između Istraživačke grupe I i Istraživačke grupe IV, a značajnost iznosi $p=0,019^*$ (Tabela 93). Najvišu srednju vrednost ima Istraživačka grupa I i ona iznosi $M=3,67$, što znači da ispitanici uglavnom nisu zabrinuti da će zaostati zbog dinamične nastave; Istraživačke grupe II i III imaju iste srednje vrednosti ($M=3,54$) i sličan nivo anksioznosti, odnosno umerene relaksiranosti; srednja vrednost Istraživačke grupe IV je

najniža i iznosi M=2,50 što znači da su ispitanici blago do umereno zabrinuti po pitanju zaostajanja.

Kada poredimo dobijene rezultate za faktor **strah od negativne evaluacije** (Tabela 91) zapažamo da postoji statistički značajna razlika za ovaj faktor **između nastavnih programa/istraživačkih grupa** jer je značajnost manja od 0,05 i iznosi p=0,035*. Najveću srednju vrednost pokazuje Istraživačka grupa I i ona iznosi M=24,92 što ukazuje na blagu anksioznost³, odnosno postojanje blagog straha od negativne evaluacije. Tendenciju ka višem nivou ove vrste anksioznosti ispoljava Istraživačka grupa II (M=22,00), dok Istraživačke grupe III i IV ispoljavaju umerenu anksioznost (M=19,85, odnosno M=18,64) što ukazuje da se plaše i strepe od procenjivanja od strane drugih odnosno potencijalnih ispitivača i ocenjivača.

Ako faktor strah od negativne evaluacije analiziramo po ajtemima i uporedimo srednje vrednosti po svakom ajtemu i istraživačkoj grupi možemo da zaključimo da statistički značajne razlike postoje kod tri ajtema – i to ajtema 7, 23 i 33 (Tabela 94).

Tabela 94. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u ajtemima faktora strah od negativne evaluacije prema nastavnim programima/istraživačkim grupama

Ajtemi	M ceo uzorak	Istraživačka grupa								F odnos	p
		Istraživačka grupa I		Istraživačka grupa II		Istraživačka grupa III		Istraživačka grupa IV			
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD		
SAUSJ 02	2,42	2,75	1,050	2,46	1,330	2,31	1,437	2,27	1,032	,456	,714
SAUSJ 07	2,87	3,50	1,000	3,62	1,325	2,38	1,121	2,36	1,217	4,936	,004*
SAUSJ 13	3,22	3,67	1,670	2,85	1,463	3,00	1,633	3,32	1,427	,719	,545
SAUSJ 19	3,30	3,83	1,115	3,31	1,437	3,23	1,235	3,05	1,397	,937	,429
SAUSJ 23	2,92	3,25	1,357	3,62	1,325	2,92	1,038	2,32	1,287	3,263	,028*
SAUSJ 31	3,45	4,08	1,084	3,77	1,301	3,54	1,450	2,86	1,583	2,320	,085
SAUSJ 33	2,72	3,82	1,337	2,38	1,325	2,46	,877	2,45	1,335	4,004	,012*

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

U pogledu stava da su drugi vršnjaci/studenti uspešniji u svim oblastima stranog jezika (ajtem 7 - Smatram da su ostali studenti uspešniji iz engleskog jezika od mene) najveća razlika postoji između Istraživačke grupe II i Istraživačke grupe IV a značajnost iznosi p=0,004* (Tabela 94). Najviša srednja vrednost se beleži kod istraživačke grupe II i ona iznosi M=3,62, što upućuje na umereno visok nivo samopouzdanja u sopstvenu uspešnost u okviru datog predmeta, a sličnu tendenciju ima i istraživačka grupa I gde je M=3,50. Najnižu srednju vrednost i u ovom slučaju ima istraživačka grupa IV i ona

³ Opseg za strah od negativne evaluacije iznosi 7-35 – prim. aut.

iznosi $M=2,36$, što ukazuje da je prisutan umereno nizak nivo samopouzdanja u sopstvenu uspešnost.

Što se tiče govornikovog osećaja da ostali studenti govore engleski bolje od njega (ajtem 23 - Uvek imam osećaj da ostali studenti govore engleski bolje od mene), gde značajnost iznosi $p=0,028^*$ (Tabela 94), najveće razlike se ponovo beleže između Istraživačkih grupa II i IV. Najvišu srednju vrednost ima Istraživačka grupa II i ona iznosi $M=3,62$ što ukazuje da ispitanici uglavnom nemaju taj stav. Najnižu srednju vrednost imaju ispitanici iz Istraživačke grupe IV gde je $M=2,32$ što ukazuje na umereno nizak nivo samopouzdanja u sopstvene govorne sposobnosti na engleskom jeziku. Kada govorimo o prisustvu nervoze kod govornika/studenta u situaciji kada nastavnik ispituje (ajtem 33 - Nervozan/na sam kada nastavnik engleskog pita nešto što unapred nisam pripremio/la) značajnost iznosi $p=0,012^*$ (Tabela 94), a najveće razlike ovog puta su između istraživačkih grupa I i II. Najvišu srednju vrednost ima Istraživačka grupa I i ona iznosi $M=3,82$ što pokazuje nizak nivo prisutne nervoze i anksioznosti; najnižu srednju vrednost ima Istraživačka grupa II i ona iznosi $M=2,38$ upućujući na postojanje umerenog nivoa anksioznosti u situaciji kada se od ispitanika traži da reaguje na zadatak bez prethodne pripreme.

Nastavni programi primenjeni u istraživanju utiču na nivo ukupne anksioznosti u učenju stranog jezika, komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije (Tabela 4). Nivoi ukupne anksioznosti u učenju stranog jezika, komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije su najniži kod ispitanika kod kojih je primenjen komunikacijski pristup u nastavi stranog jezika. Najviši nivoi ukupne anksioznosti, komunikacijske anksioznosti, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije su prisutni kod ispitanika niskog nivoa vladanja stranim jezikom (uprkos nastavnom programu orijentisanom na razvoj integrisanih jezičkih veština).

6.5.2. Razlike u nivoima anksioznosti u učenju stranih jezika u odnosu na ostale obrazovno-demografske varijable

Poređenje srednjih vrednosti i ANOVA analiza (Tabela 95) upućuje na nepostojanje statistički značajne **razlike između ispitanika muškog i ženskog pola** ni za jedan faktor **anksioznosti** a ni za ukupnu anksioznost u učenju stranog jezika (J2), jer

je značajnost u svakom od ovih slučajeva veća od 0,05. Ipak, u okviru svakog faktora postoji po jedan ajtem gde se javljaju statistički značajne razlike u odnosu na pol.

Tabela 95. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u faktorima anksioznosti u učenju J2 prema polu

Anksioznosti na J2 - faktori	M ceo uzorak	Pol				F odnos	p
		muški		ženski			
		M	SD	M	SD		
Komunikacijska anksioznost	31,95	33,31	7,192	31,57	8,158	,482	,490
Testovska anksioznost	49,72	52,85	6,644	48,85	10,327	1,734	,193
Strah od negativne evaluacije	20,88	22,85	4,279	20,34	6,741	1,605	,210
Ukupno	102,55	109,00	16,548	100,77	22,924	1,458	,232

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

U okviru **komunikacijske anksioznosti** statistički značajne razlike u odnosu na pol postoje kod stava koji izražava prisustvo nervoze kod učenika kada govori na času na stranom jeziku (ajtem 27 - Postanem nervozan/na i zbunim se kada govorim na engleskom jeziku na času) gde je značajnost $p=0,023^*$. Srednja vrednost kod ispitanika muškog pola za dati ajtem iznosi $M=3,85$, a kod ispitanica je $M=2,91$. Na osnovu ovih podataka možemo da zaključimo da su ispitanici muškog pola umereno relaksirani i manje podložni tremi kada govore na engleskom jeziku na času od svojih koleginica koje su blago anksiozne.

U okviru **testovske anksioznosti** statistički značajna razlika u odnosu na pol postoji kod stava koji izražava prisustvo straha kod učenika i pored dobre pripreme za čas (ajtem 16 - Čak i kada se dobro pripremim za čas engleskog, osećam strah/tremu) gde je $p=0,006^*$. Srednja vrednost kod ispitanika muškog pola iznosi $M=4,15$ što ukazuje na relaksiranost na časovima engleskog jezika. Kod ispitanica je prisutan veći stepen aksioznosti na časovima engleskog jezika (srednja vrednost $M=2,81$ upućuje na blagu anksioznost).

U okviru faktora **strah od negativne evaluacije** statistički značajna razlika u odnosu na pol postoji u pogledu stava koji izražava prisustvo straha od ismevanja od strane vršnjaka (ajtem 31 - Plašim se da će mi se drugi studenti smežati kada govorim na engleskom jeziku) gde je značajnost $p=0,048^*$. Srednja vrednost kod ispitanika muškog pola iznosi $M=4,15$ što ukazuje na nepostojanje straha od podsmeha od strane vršnjaka.

Ispitanice su i ovde pokazali viši nivo zebnje na šta upućuje i srednja vrednost za ovaj ajtem $M=3,26$ (ukazuje na prisustvo blage uznemirenosti).

Rezultati (Tabela 96) ukazuju na to da su razlike između ispitanika **prema trajanju instrukcije u stranom jeziku struke/godinama studija**, a u pogledu nivoa opšte anksioznosti na granici statističke značajnosti (značajnost jeste veća od 0,05, ali je vrednost $p=0,058$). Da bismo ustanovili da li razlika postoji i između kojih grupa ispitanika, dodatno smo uradili Dunnettov T3 test (Tabela 97) koji nam je ukazao da statistički značajna razlika ipak postoji između ispitanika druge i četvrte godine studija (značajnost iznosi $p=0,034^*$), odnosno ispitanika čija je instrukcija u oblasti stranog jezika struke trajala 4 semestra odnosno 8 semestara.

Tabela 96. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u faktorima anksioznosti u učenju J2 prema trajanju instrukcije na stranom jeziku/godini studija

Anksioznosti na J2 - faktori	M ceo uzorak	Godina studija/Trajanje instrukcije						F odnos	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
Komunikacijska anksioznost	31,95	30,96	7,613	34,14	10,605	38,40	2,510	2,405	,099
Testovska anksioznost	49,72	49,04	9,75	48,57	9,090	57,80	8,319	1,946	,152
Strah od negativne evaluacije	20,88	19,88	21,245	23,00	6,298	27,60	3,782	2,988	,020*
Ukupno	102,55	99,88	21,245	105,71	24,178	123,80	13,755	2,988	,058

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Poređenjem i ANOVA analizom srednjih vrednosti ispitanika prema **trajanju instrukcije/po godinama studija** za **svaki faktor anksioznosti** (komunikacijska anksioznost, testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije) dobili smo rezultate (Tabela 96) koji ukazuju na postojanje statistički značajnih razlika kod jednog faktora skale, a to je **strah od negativne evaluacije** gde značajnost iznosi $p=0,020^*$. Najveće srednje vrednosti postignute su kod ispitanika sa IV godine studija ($M=27,60$) gde je instrukcija u oblasti stranog jezika struke trajala 8 semestara - ovi ispitanici se najmanje plaše negativne evaluacije i pokazuju tendenciju ka umerenoj relaksiranosti. Najveći nivo straha od negativne evaluacije je prisutan kod ispitanika na drugoj godini studija gde je instrukcija trajala 4 semestra ($M=19,88$) i gde se uočava postojanje umerene anksioznosti. Ispitanici na trećoj godini studija (instrukcija trajala 6 semestara) ispoljavaju blagu anksioznost u pogledu straha od negativne evaluacije.

Tabela 97. Dunnett T3 test značajnih razlika za faktore i ukupnu anksioznost u učenju J2 prema trajanju instrukcije na stranom jeziku/godini studija

Faktori anksioznosti	(I) Godina studija	(J) Godina studija	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. (p)	95% Confidence Interval	
						Lower bound	Upper bound
Komunik. anksioznost	2	3	-3,185	4,156	,828	-15,92	9,55
		4	-7,442(*)	1,571	,001*	-11,66	-3,22
	3	2	3,185	4,156	,828	-9,55	15,92
		4	-4,257	4,163	,681	-17,02	8,50
	4	2	7,442(*)	1,571	,001*	3,22	11,66
		3	4,257	4,163	,681	-8,50	17,02
Testovska anksioznost	2	3	,470	3,713	,999	-10,47	11,41
		4	-8,758	3,977	,189	-22,07	4,55
	3	2	-,470	3,713	,999	-11,41	10,47
		4	-9,229	5,064	,256	-23,76	5,30
	4	2	8,758	3,977	,189	-4,55	22,07
		3	9,229	5,064	,256	-5,30	23,76
Strah od neg. evaluacije	2	3	-3,125	2,540	,555	-10,69	4,44
		4	-7,725(*)	1,909	,016*	-13,69	-1,76
	3	2	3,125	2,540	,555	-4,44	10,69
		4	-4,600	2,920	,358	-12,89	3,69
	4	2	7,725(*)	1,909	,016*	1,76	13,69
		3	4,600	2,920	,358	-3,69	12,89
Ukupna anksioznost	2	3	-5,839	9,639	,903	-34,87	23,19
		4	-23,925(*)	6,873	,034*	-45,65	-2,20
	3	2	5,839	9,639	,903	-23,19	34,87
		4	-18,086	11,016	,328	-49,43	13,26
	4	2	23,925(*)	6,873	,034*	2,20	45,65
		3	18,086	11,016	,328	-13,26	49,43

*Razlika između srednjih vrednosti značajna na nivou .05.

Što se tiče druga dva faktora anksioznosti, tačnije komunikacijske i testovske anksioznosti, ANOVA analiza ne pokazuje statistički značajne razlike između ispitanika na različitim godinama studija – u oba slučaja je značajnost veća od 0,05. Međutim, jednom već primenjen Dunnettov T3 test (Tabela 97) nam pokazuje da kod faktora **komunikacijske anksioznosti** ipak postoji statistički značajna razlika između ispitanika na drugoj i četvrtoj godini studija ($p=0,001^*$), pri čemu su ispitanici na četvrtoj godini studija najrelaksiraniji gde je srednja vrednost $M=38,40$ i upućuje na blagu anksioznost što je slučaj i kod ispitanika treće godine studija ($M=34,14$). Što se testovske anksioznosti tiče, najviše srednje vrednosti su ponovo karakteristične za ispitanike na četvrtoj godini studija ($M=57,80$) koji ispoljavaju umerenu relaksiranost; ispitanici i na drugoj (srednja vrednost $M=49,04$) i na trećoj godini studija (srednja vrednost $M=48,57$) pokazuju umerenu anksioznost na testovima.

Posmatrajući pojedinačne ajteme faktora komunikacijska anksioznost ANOVA analiza pokazuje da statistički značajne razlike u odnosu na dužinu trajanja instrukcije u oblasti stranog jezika struke postoje kod stava koji izražava prisustvo nerveze kod učenika kada ne razume nastavnika kada se obraća na stranom jeziku (ajtem 29 - Nervozan/na sam kada ne razumem svaku reč koju nastavnik engleskog jezika izgovori) gde značajnost iznosi $p=0,048^*$. Razlike su najveće između ispitanika IV i II godine studija. Ispitanici na četvrtoj godini studija imaju najvišu srednju vrednost za ovaj ajtem $M=4,20$ što ukazuje na relaksiranost u situaciji kada se ne razume svaka reč na stranom jeziku, a ispitanici na drugoj godini studija imaju najnižu srednju vrednost $M=2,85$ što ukazuje na postojanje blage uznemirenosti u navedenoj situaciji (Tabela 98).

Tabela 98. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u ajtemima komunikacijske anksioznosti prema trajanju instrukcije na stranom jeziku/godini studija

Ajtemi	M ceo uzorak	Godina studija/Trajanje instrukcije						F odnos	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
SAUSJ 01	2,32	2,23	1,259	2,43	1,134	3,00	1,000	,922	,403
SAUSJ 04	2,98	2,94	1,359	3,00	1,732	3,40	,894	,246	,775
SAUSJ 09	2,48	2,33	1,342	2,86	1,215	3,40	1,517	1,737	,185
SAUSJ 14	3,27	3,17	1,226	3,71	,756	3,60	,894	,899	,413
SAUSJ 15	2,95	2,94	1,359	3,43	,976	2,40	1,140	,911	,408
SAUSJ 18	2,95	2,88	1,003	2,86	1,215	3,80	,837	1,908	,158
SAUSJ 24	2,52	2,42	1,127	2,57	1,512	3,40	,548	1,682	,195
SAUSJ 27	3,12	2,96	1,320	3,29	1,254	4,40	,548	2,968	,059
SAUSJ 29	3,07	2,85	1,399	3,71	1,113	4,20	,837	3,214	,048*
SAUSJ 30	2,68	2,73	1,233	2,29	1,604	2,80	,837	,405	,669
SAUSJ 32	3,62	3,52	1,167	4,00	,816	4,00	1,000	,873	,423

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Mada ANOVA analiza ne pokazuje statistički značajne razlike između ispitanika na **različitim godinama studija** za faktor **testovska anksioznost**, statistički značajne razlike u odnosu na godinu studija ispitanika odnosno dužinu trajanja instrukcije u oblasti stranog jezika struke ipak postoje kod ajtema 5, 10 i 16 (Tabela 99).

Što se tiče mišljenja o povećanju broja časova engleskog jezika (ajtem 5 - Ne bi mi smetalo da imamo više časova engleskog jezika) značajnost iznosi $p=0,001^*$ (Tabela 99), a izražena razlika postoji između, sa jedne strane, ispitanika druge i četvrte godine studija i, sa druge strane, ispitanika treće godine studija. Ispitanici na drugoj i četvrtoj godini studija imaju približno iste srednje vrednosti ($M=3,25$ i $M=3,20$) što upućuje na indiferentnost ispitanika prema datoj mogućnosti (inače, prema nastavnom planu sedmični fond časova za ispitanike druge godine studija iznosio je 3 časa nastave, a za ispitanike na četvrtoj godini studija 6 časova predavanja i vežbi sedmično u toku

trajanja eksperimenta). Ispitanici treće godine studija imaju najnižu srednju vrednost $M=1,29$ što ukazuje na njihovo potpuno neslaganje sa mogućnošću da imaju više časova engleskog jezika (da podsetimo da prema nastavnom planu ova grupa je imala fond 6 časova predavanja i vežbanja sedmično za vreme trajanja eksperimenta).

Tabela 99. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u ajtemima testovske anksioznosti prema trajanju instrukcije na stranom jeziku/godini studija

Ajtemi	M ceo uzorak	Godina studija/Trajanje instrukcije						F odnos	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
SAUSJ 03	3,70	3,65	1,376	3,43	1,134	4,60	,548	1,370	,262
SAUSJ 05	3,02	3,25	1,212	1,29	,756	3,20	1,789	7,943	,001*
SAUSJ 06	3,13	3,10	1,341	3,00	1,291	3,60	1,673	,338	,714
SAUSJ 08	3,88	3,83	1,277	4,00	1,528	4,20	,837	,219	,804
SAUSJ 10	2,68	2,52	1,238	2,86	1,574	4,00	,707	3,255	,046*
SAUSJ 11	3,28	3,33	1,155	3,57	,976	2,40	1,517	1,691	,194
SAUSJ 12	3,48	3,46	1,336	3,57	,976	3,60	1,949	,041	,959
SAUSJ 16	3,10	2,96	1,557	2,86	1,773	4,80	,447	3,377	,041*
SAUSJ 17	3,42	3,40	1,162	3,29	1,254	3,80	1,095	,321	,727
SAUSJ 20	3,13	3,08	1,397	2,86	1,215	4,00	1,732	1,117	,334
SAUSJ 21	3,68	3,67	1,310	3,43	1,134	4,20	1,095	,551	,579
SAUSJ 22	3,25	3,27	,962	3,57	1,272	2,60	,894	1,444	,245
SAUSJ 25	3,18	3,06	1,343	3,43	,976	4,00	1,225	1,316	,276
SAUSJ 26	3,42	3,27	1,455	3,57	1,397	4,60	,548	2,077	,135
SAUSJ 28	3,35	3,19	1,197	3,86	,900	4,20	,447	2,609	,082

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Što se tiče zabrinutosti studenata zbog padanja na ispitu (ajtem 10 - Zabrinut/a sam zbog mogućih posledica mog pada na ispitu iz predmeta engleski jezik) postoji razlika između pojedinih grupa studenata u stepenu zabrinutosti ($p=0,046*$, Tabela 99). Najveća razlika je između ispitanika na drugoj i četvrtoj godini studija. Ispitanici na četvrtoj godini studija imaju najvišu srednju vrednost $M=4,00$ što upućuje na umerenu relaksiranost u pogledu posledica mogućeg neuspeha na ispitu iz datog predmeta; ispitanici druge godine studija imaju najnižu srednju vrednost $M=2,52$ koja ukazuje na postojanje blage ka umerenoj anksioznosti i zabrinutosti zbog eventualnih posledica neuspeha na ispitu.

Konačno, i kod stava koji izražava prisustvo straha kod učenika/govornika čak i kada se dobro pripremi za čas stranog jezika (ajtem 16 - Čak i kada se dobro pripremim za čas engleskog jezika, osećam strah/tremu) postoje statistički značajne razlike između ispitanika na različitim godinama studija jer je značajnost manja od 0,05 ($p=0,041*$). Značajne razlike postoje između ispitanika na četvrtoj godini studija koji imaju najvišu srednju vrednost $M=4,80$, što ukazuje na izrazitu relaksiranost odnosno potpuno

odsustvo treme u datoj nastavnoj situaciji, i ispitanika na drugoj i trećoj godini studija čije srednje vrednosti (M=2,96 i M=2,86) ukazuju na prisustvo blage anksioznosti u datoj nastavnoj situaciji (Tabela 99).

U okviru faktora **strah od negativne evaluacije** statistički značajne razlike u odnosu na trajanje instrukcije na stranom jeziku struke/godinu studija ispitanika postoje samo kod stava koji izražava prisustvo nervoze kod učenika/govornika ukoliko nastavnik pita nešto što nije unapred pripremljeno (ajtem 33 - Nervozan/na sam kada nastavnik engleskog pita nešto što unapred nisam pripremio/la) gde značajnost iznosi $p=0,004^*$ (Tabela 100). I ponovo je najveća razlika između ispitanika na četvrtoj godini studija koji ujedno imaju najvišu srednju vrednost $M=4,00$, što ukazuje na umerenu relaksiranost u situaciji kada predmetni nastavnik ispituje nepripremljenog učenika, i ispitanika na drugoj godini studija čija srednja vrednost $M=2,44$ ukazuje na postojanje umerene anksioznosti u datoj evaluativnoj situaciji.

Tabela 100. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u ajtemima faktora strah od negativne evaluacije prema trajanju instrukcije na stranom jeziku/godini studija

Ajtemi	M ceo uzorak	Godina studija/Trajanje instrukcije						F odnos	p
		II/4 semestra		III/6 semestara		IV/8 semestara			
		M	SD	M	SD	M	SD		
SAUSJ 02	2,42	2,33	1,209	2,57	1,134	3,00	1,000	,781	,463
SAUSJ 07	2,87	2,71	1,320	3,43	1,271	3,60	,548	1,873	,163
SAUSJ 13	3,22	3,10	1,477	3,43	1,718	4,00	1,732	,860	,428
SAUSJ 19	3,30	3,17	1,342	3,71	1,380	4,00	,707	1,309	,278
SAUSJ 23	2,92	2,83	1,326	2,57	1,272	4,20	,837	2,815	,068
SAUSJ 31	3,45	3,29	1,501	3,57	1,134	4,80	,447	2,595	,083
SAUSJ 33	2,72	2,44	1,201	3,71	1,496	4,00	1,225	6,188	,004*

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Nivoi ukupne anksioznosti u učenju stranog jezika, komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije su najniži kod ispitanika kojima je instrukcija trajala najduže (optimalnih 8 semestara). Najviši nivoi ukupne anksioznosti u učenju stranog jezika, komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije su prisutni kod ispitanika kojima je instrukcija trajala najkraće (4 semestra).

Zanimljivo je da je poređenjem srednjih vrednosti faktora anksioznosti (komunikacijska anksioznost, testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije) i ANOVA analizom utvrđeno da ne postoje statistički značajne razlike u nivou anksioznosti između ispitanika **prema uspešnosti u predeksperimentalnom periodu** (manifestovana kao položen ispit iz predmeta engleski jezik iz prethodne godine studija) (Tabela 101) jer je značajnost za svaku kategoriju veća od 0,05.

Tabela 101. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u kategorijama anksioznosti u odnosu na položen ispit u prethodnoj godini studija

Anksioznost na J2 – faktori	M ceo uzorak	Položen ispit iz prethodne godine studija				F odnos	p
		da		ne			
		M	SD	M	SD		
Komunikacijska anksioznost	31,95	31,11	7,633	33,41	8,404	1,179	,282
Testovska anksioznost	49,72	49,84	9,105	49,50	10,975	,017	,897
Strah od negativne evaluacije	20,88	20,42	6,172	21,68	6,700	,546	,463
Ukupno	102,55	101,37	20,369	104,59	24,547	,300	,586

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Dakle, i ispitanici koji su položili ispit iz prethodne godine studija i oni koji to nisu učinili pokazuju ukupnu blagu anksioznost. Što se tiče pojedinačnih faktora skale, zaključci su sledeći (Tabela 101): kada govorimo o komunikacijskoj anksioznosti, ispitanici koji su položili ispit ispoljili su umerenu anksioznost (M=31,11), dok su ispitanici koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija ispoljili blagu anksioznost (M=33,41); kod testovske anksioznosti, obe grupe ispitanika su ispoljile blagu anksioznost (M=49,84 i M=49,50); kod faktora strah od negativne evaluacije se pokazalo da su obe grupe ispoljile blagu do umerenu anksioznost (M=20,42 i M=21,68).

Tabela 102. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u kategorijama anksioznosti u odnosu na ukupno trajanje učenja engleskog jezika

Godine učenja EJ	Broj ispitanika	Faktori anksioznosti u J2							
		Komunikacijska anksioznost		Testovska anksioznost		Strah od negativne evaluacije		Ukupno	
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Ceo uzorak	60	31,95	7,933	49,72	9,741	20,88	6,344	102,55	21,843
2 godine	2	26,00	8,485	44,00	18,385	17,00	11,314	87,00	38,184
4 godine	1	42,00	.	65,00	.	33,00	.	140,00	.
6 godina	1	40,00	.	58,00	.	31,00	.	129,00	.
8 godina	1	39,00	.	55,00	.	24,00	.	118,00	.
10 godina	36	30,25	7,736	47,94	9,645	19,22	6,001	97,42	20,633
11 godina	5	34,20	11,167	46,00	8,631	22,40	6,542	102,60	25,422
12 godina	11	35,27	5,350	54,55	7,879	23,18	5,154	113,00	16,846
13 godina	2	28,00	11,314	51,00	12,728	24,50	7,778	103,50	31,820
14 godina	1	40,00	.	59,00	.	23,00	.	122,00	.
F odnos		1,311		1,260		1,652		1,497	
p		,260		,285		,133		,181	

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

ANOVA analiza (Tabela 102) pokazuje da **ukupno trajanje učenja engleskog jezika kao stranog** ne utiče na nivo anksioznosti kod učenika stranog jezika jer je značajnost za ukupnu anksioznost a i za sva tri faktora anksioznosti veća od 0,05 ($p=0,181$, $p=0,260$, $p=0,285$ i $p=0,133$).

Dakle, očigledno je da nema statistički značajnih razlika ni u pogledu nivoa ukupne anksioznosti a ni u pogledu komunikacijske, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije između ispitanika različitog pola, različitog trajanja učenja engleskog kao stranog jezika i između ispitanika koji su položili nastavni predmet i onih koji to nisu učinili pre početka eksperimenta. Statistički značajne razlike postoje između ispitanika različitih istraživačkih grupa i u pogledu ukupne anksioznosti ali i u pogledu komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije. Takođe, statistički značajne razlike postoje i između ispitanika na različitim godinama studija u pogledu ukupne anksioznosti ali i straha od negativne evaluacije.

U ovom poglavlju su analizom varijanse praćene i ustanovljene statistički značajne razlike između obrazovnih i demografskih varijabli (različiti nastavni programi u istraživanju, različit pola ispitanika, trajanje instrukcije u oblasti stranog jezika struke i ukupno trajanje učenja engleskog kao stranog jezika, uspešnost ispitanika u predeksperimentalnom periodu) u pogledu komunikativne jezičke sposobnosti i njenih psihološko-pedagoških faktora.

U narednom poglavlju razmatraćemo međusobne odnose između analiziranih varijabli – razvoj komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika u tri komunikacijske situacije, samoprocene komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika, samoprocene primene strategija usmenog izražavanja na engleskom jeziku kao stranom, samoprocene nivoa ukupne anksioznosti i aspekata situacione anksioznosti, i stavova o učenju engleskog jezika kao stranog, primenom korelacione analize. Takođe, biće razmatrani i mogući uzroci i posledice postojanja odnosno nepostojanja odnosa između samih varijabli i njihovih kategorija.

7. RAZVOJ KOMUNIKATIVNE JEZIČKE SPOSOBNOSTI NA STRANOM JEZIKU I NJENI PSIHOLOŠKO-PEDAGOŠKI FAKTORI: RELACIJE

U ovom poglavlju razmatramo potencijalni uticaj i odnos različitih ispitivanih varijabli u istraživanju, preciznije odnos komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku i njenih psihološko-pedagoških faktora (samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku, stavovi u učenju stranih jezika i anksioznost u učenju stranih jezika).

Kako bismo ustanovili postojanje i značaj relacija između navedenih varijabli a ispitivanom uzorku, primenili smo korelacionu analizu koja pokazuje stepen zavisnosti između promenljivih - korelacijom se meri jačina već utvrđene povezanosti između dve promenljive. Stepem intenziteta je u istraživanju meren Pearsonovim koeficijentom korelacije, odnosno koeficijentom proste linearne korelacije kao relativnom merom intenziteta korelacione veze.

7.1. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku

Pre nego što smo pristupili određivanju stepena zavisnosti između komunikativne jezike sposobnosti i varijabli samoprocene komunikativne jezičke sposobnosti od strane samih ispitanika, učenikovih strategija učenja stranog jezika odnosno učenikovih strategija usmenog izražavanja na engleskom jeziku kao stranom, učenikovih stavova a o učenju stranog jezika i nivoa anksioznosti na stranom jeziku kod učenika, nastojali smo da utvrdimo da li postoje i koliko su značajni odnosi između samih elemenata komunikativne jezičke sposobnosti pa smo stoga pristupili interkorelacijskoj analizi.

7.1.1. Međusobni odnos između parametara komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku: interkorelacijska analiza

Korelaciona analiza između parametara/varijabli komunikativne jezičke sposobnosti je urađena sa ciljem da se utvrdi stepen konzistentnosti ispitivanog konstrukta komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku.

Analiza je urađena za tri komunikacijska konteksta koji su predstavljali zadatak eksperimenta u okviru istraživanja, a rezultati analize su predstavljeni na Tabelama 103, 104 i 105.

Na osnovu rezultata prikazanih na Tabeli 103 zaključujemo da u *Komunikacijskoj situaciji I* svi parametri komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) međusobno pozitivno visoko i izuzetno visoko koreliraju, i to:

- **opšta sposobnost komunikacije na stranom jeziku** kao kumulativna sposobnost pozitivno izuzetno visoko korelira sa komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - opseg Pearsonovog koeficijenta korelacije iznosi $0,82 < r < 0,96$; drugim rečima, pozitivno i izuzetno visoko korelira sa funkcionalnom kompetencijom gde je $r=0,96$ (što je ujedno i koeficijent koji ima najvišu vrednost), varijablom tečnost u izražavanju ($r=0,95$), zatim sa tekstualnom kompetencijom ($r=0,95$), sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,94$), gramatičkom kompetencijom ($r=0,94$), zatim strategijskom kompetencijom ($r=0,93$) i konačno sa varijablom neverbalna komunikativna sposobnost ($r=0,82$, što je najniža vrednost koeficijenta korelacije u Komunikacijskoj situaciji I);

Tabela 103. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku u Komunikacijskoj situaciji I

Komunikativna jezička sposobnost na J2 – Varijable									
Komunikacijska situacija I		Gramat. kompet.	Tekst. kompet.	Funkc. kompet.	Sociolin. kompet.	Strategij. kompet.	Tečnost u izražav.	Neverb. komunik. sposob.	Opšta kom. jez. sposob.
Gramatička kompetencija	r	1	,92**	,93**	,86**	,87**	,92**	,70**	,94**
Tekstualna kompetencija	r	,92**	1	,94**	,90**	,93**	,94**	,77**	,95**
Funkcionalna kompetencija	r	,93**	,94**	1	,94**	,93**	,92**	,81**	,96**
Sociolingvistička kompetencija	r	,86**	,90**	,94**	1	,92**	,88**	,88**	,94**
Strategijska kompetencija	r	,87**	,93**	,93**	,92**	1	,90**	,84**	,93**
Tečnost u izražavanju	r	,92**	,94**	,92**	,88**	,90**	1	,73**	,95**
Neverb. komunik. sposobnost	r	,70**	,77**	,81**	,88**	,84**	,73**	1	,82**
Opšta komunik. jezička sposobnost	r	,94**	,95**	,96**	,94**	,93**	,95**	,82**	1
		N = 60		** p=0,000					

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N= broj ispitanika

- **gramatička kompetencija** pozitivno veoma visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti; koeficijenti korelacije se kreću od najnižeg $r=0,70$ (sa neverbalnim ponašanjem) do $r=0,93$ (sa funkcionalnom kompetencijom), što ukazuje na izuzetno visoku korelaciju;
- **tekstualna kompetencija** takođe pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću od najnižeg $r=0,77$ sa neverbalnom sposobnošću komunikacije do $r=0,94$ sa funkcionalnom kompetencijom, što ukazuje na izuzetno visoku korelaciju;
- **funkcionalna kompetencija** pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću u opsegu $0,81 < r < 0,94$ (najniži koeficijent korelacije sa neverbalnim ponašanjem, a najviši sa tekstualnom kompetencijom);
- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću u opsegu $0,86 < r < 0,94$ (najniži koeficijent korelacije sa gramatičkom, a najviši sa tekstualnom kompetencijom);
- **strategijska kompetencija** takođe pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću u opsegu $0,84 < r < 0,93$ (najniži koeficijent korelacije sa neverbalnim ponašanjem, a najviši sa tekstualnom kompetencijom);
- **tečnost u izražavanju** pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću u opsegu $0,73 < r < 0,94$ (najniži koeficijent korelacije sa neverbalnim ponašanjem, a najviši sa tekstualnom kompetencijom);
- **neverbalna komunikativna sposobnost** pozitivno visoko i veoma visoko interkorelira sa varijablama komunikativne jezičke sposobnosti pri čemu se koeficijenti korelacije kreću od $r=0,70$ sa gramatičkom kompetencijom do $r=0,88$ sa sociolingvističkom kompetencijom;

U *Komunikacijskoj situaciji II*, što je prikazano na Tabeli 104, svi parametri komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) pozitivno i veoma visoko interkoreliraju (pri čemu je pokazatelj značajnosti korelacije za sve varijable $p=0,000$), i to:

- **opšta sposobnost komunikacije na stranom jeziku** pozitivno visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - opseg Pearsonovog koeficijenta korelacije iznosi $0,73 < r < 0,95$; drugim rečima, pozitivno i izuzetno visoko korelira sa varijablom tečnost u izražavanju gde je koeficijent korelacije $r=0,95$ (što je ujedno i koeficijent koji ima najvišu vrednost), zatim sa tekstualnom kompetencijom ($r=0,95$), gramatičkom kompetencijom ($r=0,93$), strategijskom kompetencijom ($r=0,92$), pozitivno veoma visoko korelira sa sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,89$) i konačno, pozitivno visoko interkorelira sa varijablom neverbalna komunikativna sposobnost ($r=0,73$);

Tabela 104. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku u *Komunikacijskoj situaciji 2*

Komunikativna jezička sposobnost na J2 – Varijable									
Komunikacijska situacija 2		Gramat. kompet.	Tekst. kompet.	Funkc. kompet.	Sociolin. kompet.	Strategij. kompet.	Tečnost u izražav.	Neverb. komunik. sposob.	Opšta kom. jez. sposob.
Gramatička kompetencija	r	1	,90**	,85**	,83**	,87**	,90**	,62**	,93**
Tekstualna kompetencija	r	,90**	1	,93**	,85**	,90**	,93**	,74**	,95**
Funkcionalna kompetencija	r	,85**	,93**	1	,88**	,92**	,91**	,79**	,91**
Sociolingvistička kompetencija	r	,83**	,85**	,88**	1	,92**	,86**	,85**	,89**
Strategijska kompetencija	r	,87**	,90**	,92**	,92**	1	,90**	,77**	,92**
Tečnost u izražavanju	r	,90**	,93**	,91**	,86**	,90**	1	,70**	,95**
Neverb. komunik. sposobnost	r	,62**	,74**	,79**	,85**	,77**	,70**	1	,73**
Opšta komunik. jezička sposobnost	r	,93**	,95**	,91**	,89**	,92**	,95**	,73**	1
		N = 60		** p=0,000					

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

- **gramatička kompetencija** pozitivno visoko do veoma visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije kreću od najnižeg $r=0,62$ (sa neverbalnim ponašanjem) do $r=0,90$ (sa funkcionalnom kompetencijom), što ukazuje na veoma visok nivo korelacije;
- **tekstualna kompetencija** takođe pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću od najnižeg $r=0,74$ (sa neverbalnom sposobnošću komunikacije) do $r=0,93$ (sa funkcionalnom kompetencijom), što ukazuje na izuzetno visok nivo korelacije;
- **funkcionalna kompetencija** pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću u opsegu $0,79 < r < 0,93$ (najniži koeficijent korelacije sa neverbalnim ponašanjem, a najviši sa tekstualnom kompetencijom);
- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću u opsegu $0,83 < r < 0,92$ (najniži koeficijent korelacije sa gramatičkom a najviši sa strategijskom kompetencijom);
- **strategijska kompetencija** takođe pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije imaju opseg $0,77 < r < 0,92$ (najniži koeficijent korelacije sa neverbalnim ponašanjem, a najviši sa funkcionalnom i sociolingvističkom kompetencijom);
- **tečnost u izražavanju** pozitivno visoko do izuzetno visoko interkorelira sa ostalim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije imaju opseg $0,70 < r < 0,93$ (najniži koeficijent korelacije sa neverbalnim ponašanjem, a najviši sa tekstualnom kompetencijom);
- **neverbalna komunikativna sposobnost** pozitivno visoko do veoma visoko interkorelira sa varijablama komunikativne jezičke sposobnosti pri čemu koeficijenti korelacije se kreću od $r=0,62$ sa gramatičkom kompetencijom do $r=0,85$ sa sociolingvističkom kompetencijom.

Na osnovu rezultata prikazanih na Tabeli 105 zaključujemo da u *Komunikacijskoj situaciji III* svi parametri komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) međusobno pozitivno visoko do izuzetno visoko koreliraju, i to:

- **opšta sposobnost komunikacije na stranom jeziku** pozitivno visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - opseg Pearsonovog koeficijenta korelacije iznosi $0,82 < r < 0,94$; drugim rečima, pozitivno i izuzetno visoko korelira sa varijablom tekstualna kompetencija gde je koeficijent korelacije $r=0,94$ (što je ujedno i koeficijent koji ima najvišu vrednost), zatim sa varijablom tečnost u izražavanju gde je $r=0,94$, sa funkcionalnom, sociolingvističkom i strategijskom kompetencijom gde je za svaku varijablu $r=0,93$, i konačno pozitivno veoma visoko interkorelira gramatičkom kompetencijom gde je $r=0,89$ i sa varijablom neverbalna komunikativna sposobnost gde je $r=0,82$;

Tabela 105. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku u Komunikacijskoj situaciji 3

Komunikativna jezička sposobnost na J2 – Varijable									
Komunikacijska situacija 3		Gramat. kompet.	Tekst. kompet.	Funkc. kompet.	Sociolin. kompet.	Strategij. kompet.	Tečnost u izražav.	Neverb. komunik. sposob.	Opšta kom. jez. sposob.
Gramatička kompetencija	r	1	,88**	,85**	,83**	,79**	,92**	,68**	,89**
Tekstualna kompetencija	r	,88**	1	,94**	,89**	,90**	,92**	,82**	,94**
Funkcionalna kompetencija	r	,85**	,94**	1	,92**	,91**	,92**	,82**	,93**
Sociolingvistička kompetencija	r	,83**	,89**	,92**	1	,92**	,89**	,89**	,93**
Strategijska kompetencija	r	,79**	,90**	,91**	,92**	1	,87**	,86**	,93**
Tečnost u izražavanju	r	,92**	,92**	,92**	,89**	,87**	1	,80**	,94**
Neverb. komunik. sposobnost	r	,68**	,82**	,82**	,89**	,86**	,80**	1	,82**
Opšta komunik. jezička sposobnost	r	,89**	,94**	,93**	,93**	,93**	,94**	,82**	1
		N = 60		** p=0,000					

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N= broj ispitanika

- **gramatička kompetencija** pozitivno visoko do izuzetno visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću od najnižeg $r=0,68$ sa neverbalnim ponašanjem, do $r=0,92$ sa varijablom tečnost u izražavanju, što ukazuje na izuzetno visok nivo korelacije;
- **tekstualna kompetencija** takođe pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću od najnižeg $r=0,82$ sa neverbalnom sposobnošću komunikacije do $r=0,94$ sa funkcionalnom kompetencijom, što ukazuje na izuzetno visok nivo korelacije;
- **funkcionalna kompetencija** pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim komponentama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije imaju opseg $0,82 < r < 0,94$ (najniži koeficijent korelacije sa neverbalnim ponašanjem, a najviši sa tekstualnom kompetencijom);
- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije imaju opseg $0,83 < r < 0,92$ (najniži koeficijent korelacije sa gramatičkom, a najviši sa strategijskom kompetencijom);
- **strategijska kompetencija** takođe pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije imaju opseg $0,79 < r < 0,92$ (najniži koeficijent korelacije sa gramatičkom kompetencijom, a najviši sa sociolingvističkom kompetencijom);
- **tečnost u izražavanju** pozitivno veoma visoko i izuzetno visoko interkorelira sa ostalim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti - koeficijenti korelacije se kreću u opsegu $0,80 < r < 0,92$ (najniži koeficijent korelacije sa neverbalnim ponašanjem, a najviši sa gramatičkom, tekstualnom i funkcionalnom kompetencijom);
- **neverbalna komunikativna sposobnost** pozitivno veoma visoko interkorelira sa varijablama komunikativne jezičke sposobnosti pri čemu se koeficijenti korelacije se kreću od $r=0,68$ sa gramatičkom kompetencijom do $r=0,89$ sa sociolingvističkom kompetencijom.

Za sva tri komunikacijska konteksta je značajno to da su interkorelacije između parametara/varijabli visoke do izuzetno visoke što upućuje na visoku konzistentnost konstrukta komunikativne jezičke sposobnosti. To znači da na ukupnu komunikativnu jezičku sposobnost na stranom jeziku podjednako utiču sve ispitivane varijable – gramatička, tekstualna, funkcionalna, sociolingvistička, strategijska kompetencija, tečnost u izražavanju i neverbalna komunikativna sposobnost. To takođe znači da jedna visoko razvijena kompetencija utiče i zahteva razvoj drugih sposobnosti - na primer visok nivo sociolingvističke kompetencije podrazumeva i visok nivo i gramatičke i tekstualne kompetencije, ali i funkcionalne kao i strategijske kompetencije, što sve zajedno utiče na visok nivo tečnosti u izražavanju pretpostavljajući komunikacijskom kontekstu adekvatno neverbalno ponašanje. Ovo ukazuje na još jednu činjenicu – da razvoj jedne sposobnosti upućuje na istovremeni razvoj drugih sposobnosti; navedene varijable se ne mogu posmatrati kao nezavisne već njihovo zajedničko delovanje daje sinergiju, novi kvalitet kog nazivamo komunikativna jezička sposobnost.

7.1.2. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku i samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku

Odnos komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku i samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) smo pokušali da utvrdimo ispitivanjem odnosa između varijabli komunikativne jezičke sposobnosti (i njenih faktora kao što su razvoj opšte komunikativne jezičke sposobnosti, zatim gramatičke, tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke, strategijske kompetencije, varijable tečnost u izražavanju, neverbalne komunikativne sposobnosti, u tri komunikacijska konteksta) i samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (i njenih faktora - gramatičke, tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke i strategijske kompetencije, tečnosti u usmenom izražavanju, neverbalne komunikativne sposobnosti i motivaciono-afektivnog, odnosno dinamičkog faktora). Rezultati korelacijske analize su prikazane na Tabelama 106, 107, 108 i 109.

Analizirajući dobijene rezultate zaključujemo da opšta komunikativna sposobnost na stranom jeziku (J2) u sva tri komunikacijska konteksta pozitivno korelira sa samoprocenom sposobnosti usmenog izražavanja na stranom/engleskom jeziku samih

ispitanika. U Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 106) komunikativna jezička sposobnost pozitivno značajno korelira sa samoprocenjenim sposobnostima usmenog izražavanja na stranom jeziku – Pearsonov koeficijent korelacije iznosi $r=0,44$; u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 106) komunikativna jezička sposobnost pozitivno visoko korelira sa samoprocenjenim govornim sposobnostima na stranom jeziku – $r=0,62$; a u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 106) komunikativna jezička sposobnost takođe pozitivno i veoma značajno korelira sa samoprocenjenim sposobnostima usmenog izražavanja ispitanika – $r= 0,54$. Pozitivna korelacija znači da što je viši nivo komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku to je i samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na višem nivou – drugim rečima, samoprocena je objektivnija.

Tabela 106. Komunikativna jezička sposobnost na J2 u tri komunikacijska konteksta i samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2 sa i bez dinamičkog faktora

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2	
		Ukupno sa dinamičkim faktorom	Bez dinamičkog faktora
Komunikacijska situacija 1	r	,44**	,47**
Komunikacijska situacija 2	r	,62**	,62**
Komunikacijska situacija 3	r	,54**	,56**
N = 60		** p=0,000	

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N= broj ispitanika

Očigledno je da je korelacija između samoprocenjene sposobnosti usmenog izražavanja i komunikativne jezičke sposobnosti manje značajna u prvom zadatku, odnosno u vršnjačkom komunikacijskom kontekstu (Komunikacijska situacija I), a bitno značajnija u drugom zadatku, odnosno u formalnom i neformalno-neutralnom komunikacijskom kontekstu (Komunikacijska situacija II i III). Ova činjenica se može objasniti time što su ispitanici samoprocenu govornih sposobnosti na engleskom jeziku izvršili posle drugog zadatka, odnosno Komunikacijske situacije II i III, na kraju eksperimenta kada su već uspešnije mogli da procene sopstvenu sposobnost komunikacije. Ova uspešnija samoprocena sopstvene sposobnosti komunikacije je pak uzrokovana njihovim boljim uvidom u sopstvene sposobnosti, stečenim kroz iskustvo komuniciranja u tri komunikacijske situacije, upoređivanjem sopstvenog jezičkog

delovanja u zadatim komunikacijskim kontekstima sa komunikacijskom sposobnošću svojih vršnjaka drugih studenata, razvojem metaznanja o stranom jeziku ali i njihovog samokritičkog stava u kojim elementima komunikacijske sposobnosti su uspešni odnosno koji su to elementi komunikacije na stranom jeziku gde je neophodno dalje napredovanje. Kao ilustraciju navodimo podatak da je srednja ocena samoprocenjene sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku 3,15 – istu srednju vrednost su ispitanici ostvarili za opštu sposobnost komunikacije na engleskom jeziku kao kumulativni kvalitet u drugom zadatku u Komunikacijskoj situaciji II; nešto niža srednja ocena opšte komunikacijske sposobnosti na stranom jeziku je postignuta u komunikacijskoj situaciji I i iznosi 3,02; a u Komunikacijskoj situaciji III koja predstavlja deo drugog zadatka, postignut nivo opšte sposobnosti komuniciranja kod kompletnog uzorka je iznosi 2,91. Drugim rečima, u situaciji kada se jezik struke primenjuje u visoko formalnoj komunikacijskoj situaciji ispitanici su bili sposobni da sopstvenu opštu sposobnost usmenog izražavanja na engleskom jeziku objektivno procene, dok je usklađenost samoprocene sposobnosti govora i nivoa komunikativne jezičke sposobnosti veoma visoka i u druga dva komunikacijska konteksta, s tim što je značajnija na kraju nego na početku eksperimenta.

Na Tabeli 106 pored korelacija između komunikativne jezičke sposobnosti za Komunikacijske situacije I, II i III i samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku koja inkorporira i dinamički faktor, odnosno motivaciono-afektivnu varijablu, dati su i rezultati korelacione analize između komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku za tri komunikacijska konteksta i samoprocene govornih sposobnosti bez motivaciono-afektivnog elementa kako bismo ustanovili da li je i koliko motivaciono-afektivni elemenat celog konstrukta samoprocene uticao na značaj korelacije. Štaviše, zanemarivanjem dinamičkog faktora dobijaju se dva saobrazna konstrukta kao likovi u ogledalu. Analizirajući rezultate (Tabela 106) možemo da ustanovimo da su korelacije između dva konstrukta, komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku i samoprocene govornih sposobnosti bez dinamičke komponente i dalje pozitivne i značajne (gotovo istovetne), i to:

- u vršnjačkoj komunikaciji (Komunikacijska situacija I) korelacija je čak nešto i značajnija nego kada je dinamički faktor bio inkorporiran u konstrukt; koeficijent korelacije iznosi $r=0,47$ i ukazuje na pozitivnu značajnu korelaciju;

drugim rečima, motivaciono-afektivni faktor je blago smanjio usaglašenost samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja i nivoa komunikativne jezičke sposobnosti – poznato nam je da je samoprocenjeni nivo anksioznosti posle prvog zadatka ukazivao na blagu anksioznost jer je srednja ocena iznosila $M=102,5$ (na skali od 33-165, Tabela 57, Poglavlje 5.5.), odnosno prosečna srednja ocena ukupne anksioznosti je 3,11 (Tabela 60, Poglavlje 5.5.), tako da je verovatno nivo motivacije u vršnjačkoj komunikaciji bio niži;

- u formalnom komunikacijskom kontekstu (Komunikacijska situacija II) korelacija je neznatno niža, može se reći gotovo istovetna kao kada je dinamički faktor bio inkorporiran u konstrukt ($r=0,62$); motivaciono-afektivni faktor, čija srednja ocena iznosi 3,27 (Tabela 28, Poglavlje 5.2) što upućuje na blagu anksioznost odnosno umerenu motivisanost za ostvarivanje interakcije na stranom jeziku, nije delovao negativno – štaviše verovatno je delovao i podsticajno i na nivo ispoljene komunikativne jezičke sposobnosti ali i na samouverenost u samoproceni iste;
- u Komunikacijskoj situaciji III korelacija je ponovo značajnija nego kada je dinamički faktor bio inkorporiran u konstrukt i iznosi $r=0,56$ i ukazuje na veoma značajnu korelaciju samoprocene govornih sposobnosti na engleskom jeziku i nivoa komunikativne jezičke sposobnosti; i u neformalno-neutralnoj komunikaciji u naučno-popularnom televizijskom programu motivaciono-afektivni faktor je (srednja ocena $M=3,27$), kao i u vršnjačkoj komunikaciji, blago uticao na smanjenje usaglašenosti samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja i nivoa komunikativne jezičke sposobnosti – čini se da je blaga anksioznost i umerena motivisanost uticala da se kod ispitanika objektivnost kod samoprocene sopstvenih sposobnosti govora na stranom jeziku blago zamagli.

7.1.2.1. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli samoprocene usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija I

Analizirajući dalje odnos komunikativne jezičke sposobnosti u *Komunikacijskoj situaciji I* i samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) (Tabela 107) zaključujemo da opšta sposobnost komunikacije na stranom jeziku kao kumulativan kvalitet pozitivno korelira sa samoprocenom sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (odnosno samoprocenom komunikativne jezičke

spособnosti) i to pozitivno značajno jer je Pearsonov koeficijent korelacije $r=0,44$. Komunikativna jezička sposobnost u Komunikacijskoj situaciji I pozitivno korelira sa većinom varijabli samoprocenjene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, i to: pozitivno veoma značajno korelira sa samoprocenom strategijske kompetencije - Pearsonov koeficijent korelacije iznosi $r=0,50$; pozitivno značajno korelira sa samoprocenom funkcionalne kompetencije ($r=0,42$) i sa samoprocenom tečnosti u izražavanju ($r=0,42$); zatim pozitivno umereno korelira sa samoprocenom nivoa gramatičke kompetencije (Pearsonov koeficijent korelacije iznosi $r=0,38$) i sa samoprocenom tekstualne kompetencije ($r=0,36$); pozitivno blago korelira sa samoprocenom motivacijsko-afektivne varijable (dinamički faktor) gde je $r=0,27$. Opšta komunikativna jezička sposobnost ne korelira (korelacija je veoma slaba) sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije kao ni sa samoprocenom neverbalne komunikativne sposobnosti.

Tabela 107. Komunikativna jezička sposobnost i samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2 – korelacije za Komunikacijsku situaciju 1

Komunikativna jezička sposobnost na J2 - varijable		Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2 - varijable								
Komunikacijska situacija 1		Gramat. kompet.	Tekst. kompet.	Funkc. kompet.	Sociolin. kompet.	Strategij. kompet.	Tečnost u izraž.	Neverb. kompet.	Dinam. faktor	Ukupno
Gramatička kompetencija	r p	,28* ,032	,36** ,005	,40** ,002	,19 ,139	,44** ,000	,33* ,010	,15 ,264	,23 ,074	,37** ,003
Tekstualna kompetencija	r p	,29* ,023	,33** ,009	,36** ,005	,19 ,153	,41** ,001	,36** ,005	,15 ,236	,22 ,086	,37** ,004
Funkcionalna kompetencija	r p	,38** ,003	,35** ,006	,41** ,001	,22 ,087	,47** ,000	,42** ,001	,18 ,168	,25 ,055	,43** ,001
Socioligvist. kompetencija	r p	,40** ,001	,35** ,005	,38** ,003	,18 ,168	,45** ,000	,43** ,001	,19 ,140	,25 ,055	,43** ,001
Strategijska kompetencija	r p	,30* ,021	,33* ,011	,34** ,008	,19 ,135	,38** ,003	,35** ,007	,18 ,175	,18 ,174	,35** ,007
Tečnost u izražavanju	r p	,36** ,005	,38** ,003	,39** ,002	,26* ,045	,50** ,000	,41** ,001	,11 ,387	,30* ,021	,44** ,000
Neverb. komun. sposobnost	r p	,38** ,003	,28* ,036	,36** ,005	,12 ,366	,40** ,001	,33** ,009	,20 ,125	,18 ,169	,37** ,003
Opšta komun. jez. sposob.	r p	,38** ,003	,36** ,004	,42** ,001	,21 ,108	,50** ,000	,42** ,001	,16 ,234	,27* ,039	,44** ,000
		N= 60 **p < 0,01 *p < 0,05								

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

Ako analiziramo korelaciju između samih komponenata dva ispitivana konstrukta u Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 107), primećujemo da:

- nivo **gramatičke kompetencije** pozitivno blago korelira sa **samoprocenom gramatičke kompetencije** pri čemu je $r=0,28$; srednje ocene oba konstrukta za ceo uzorak su približno jednake – za nivo gramatičke kompetencije $M=3,02$, a srednja ocena samoprocenjene varijable je $M=2,99$; nivo gramatičke kompetencije korelira i sa drugim varijabama samoprocene sposobnosti govora na stranom jeziku i to – pozitivno značajno korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,44$), pozitivno umereno sa samoprocenjenom funkcionalnom kompetencijom ($r=0,40$), tekstualnom kompetencijom ($r=0,36$) i varijablom tačnost u usmenom izražavanju ($r=0,33$), a ne korelira sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije, neverbalnog ponašanja i motivaciono-afektivnog faktora;
- nivo **tekstualne kompetencije** pozitivno umereno korelira sa **samoprocenjenom tekstualnom kompetencijom** pri čemu je $r=0,33$; srednje ocene oba konstrukta za ceo uzorak se razlikuju jer za nivo kompetencije iznosi $M=3,03$, a srednja ocena samoprocenjene kompetencije je značajno viša $M=3,75$ – treba imati u vidu da su ispitanici samoprocenjivali sposobnosti usmenog izražavanja na kraju eksperimenta, posle drugog zadatka pa je očekivano da ocene samoprocene budu više nego ocene za nivo kompetencija u prvom zadatku; nivo tekstualne kompetencije korelira i sa drugim varijablama samoprocene sposobnosti govora na stranom jeziku i to – pozitivno značajno korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,41$), zatim pozitivno umereno sa samoprocenjenom funkcionalnom kompetencijom ($r=0,36$) i varijablom tačnost u usmenom izražavanju ($r=0,36$), pozitivno blago korelira sa samoprocenom gramatičke kompetencije ($r=0,29$), a ne korelira sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije, neverbalnog ponašanja i motivaciono-afektivnog faktora;
- **funkcionalna kompetencija** pozitivno značajno korelira sa **samoprocenjenom funkcionalnom kompetencijom** gde je $r=0,41$; srednje ocene oba konstrukta za ceo uzorak se razlikuju jer za nivo kompetencije u vršnjačkoj komunikaciji iznosi $M=2,99$, a srednja ocena samoprocenjene kompetencije je značajno viša $M=3,45$

- ispitanici su samoporcenjivali sposobnosti usmenog izražavanja na kraju eksperimenta, pa je razumljivo što su ocene samoprocene više nego ocene za nivo kompetencija u prvom zadatku; nivo funkcionalne kompetencije korelira i sa drugim varijablama samoprocene sposobnosti govora na stranom jeziku i to – pozitivno značajno korelira sa samoporcenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,47$) i varijablom tečnost u izražavanju ($r=0,42$), pozitivno umereno korelira sa samoporcenjenom gramatičkom ($r=0,38$) i tekstualnom kompetencijom ($r=0,35$), a ne korelira sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije, neverbalnog ponašanja i motivaciono-afektivnog faktora;
- nivo **sociolingvističke kompetencije** ne korelira sa **samoprocenom sociolingvističke kompetencije** – između srednjih ocena ova dva konstrukta postoji značajna razlika jer je srednja vrednost za nivo sociolingvističke kompetencije $M=2,70$, a za samoporcenjenu varijablu $M=3,30$; ispitanici su ocenili da je njihova sociolingvistička kompetencija na značajno višem nivou nego što zaista jeste, što je posledica nedostatka metaznanja o tome šta sociolingvistička sposobnost predstavlja kao i nedostatka poznavanja primene pravila komunikacije u različitim socijalnim kontekstima – ovde napominjemo da u predeksperimentalnom periodu nastavni program kroz koji je prošla Istraživačka grupa I jedini je imao instrukciju koja je podrazumevala razvoj pomenute kompetencije, ali i činjenice da su ispitanici samoporcenjivali sposobnosti usmenog izražavanja na kraju eksperimenta, posle drugog zadatka pa je očekivano da ocene samoprocene budu više nego ocene za nivo kompetencija u prvom zadatku; dalje, nivo sociolingvističke kompetencije ne korelira ni sa neverbalnim ponašanjem a ni sa dinamičkim faktorom; međutim, on pozitivno značajno korelira sa samoporcenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,45$) i samoporcenjenom varijablom tečnost u izražavanju ($r=0,43$), pozitivno umereno korelira sa samoporcenjenim varijablama gramatičke ($r=0,40$), tekstualne ($r=0,35$) i funkcionalne kompetencije ($r=0,38$);
  - nivo **strategijske kompetencije** pozitivno umereno korelira sa **samoporcenjenom strategijskom kompetencijom** pri čemu je koeficijent korelacije $r=0,38$; razlike u srednjim ocenama dva konstrukta nisu velike i iznose za nivo strategijske kompetencije u vršnjačkoj komunikaciji $M=2,92$, a za

samoprocenjenju kompetenciju $M=3,11$ – obe srednje ocene upućuju na umeren nivo sposobnosti primene strategija komunikacije, sposobnosti održavanja interakcije, itd; nivo strategijske kompetencije takođe pozitivno umereno korelira sa samoprocenjenom tekstualnom kompetencijom ($r=0,33$), funkcionalnom kompetencijom ($r=0,34$) i samoprocenom varijable tečnost u izražavanju ($r=0,35$), a pozitivno blago korelira sa samoprocenjenom gramatičkom kompetencijom ($r=0,30$); ne korelira sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije, neverbalnog ponašanja i motivaciono-afektivnog faktora;

- **tečnost u izražavanju** pozitivno značajno korelira sa **samoprocenom varijable tečnost u izražavanju** gde je koeficijent korelacije $r=0,41$ - razlike u srednjim ocenama dva konstrukta nisu velike i iznose za nivo tečnosti u izražavanju u vršnjačkoj komunikaciji $M=2,95$, a za samoprocenjenju kompetenciju $M=2,81$ – ispitanici su bili nešto strožiji prema sebi ocenjujući sopstvenu sposobnost kontinuiranog i jasnog izlaganja; tečnost u izražavanju takođe pozitivno značajno korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,50$), zatim pozitivno umereno korelira sa samoprocenjenom gramatičkom ($r=0,36$), tekstualnom ($r=0,38$) i funkcionalnom kompetencijom ($r=0,39$), a pozitivno blago korelira sa samoprocenjenom sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,29$) i samoprocenjenim dinamičkim faktorom ($r=0,30$); tečnost u izražavanju u vršnjačkoj komunikaciji (Komunikacijska situacija I) ne korelira sa samoprocenom neverbalnog ponašanja;
- **neverbalna komunikativna sposobnost** ne korelira sa samoprocenom neverbalne komunikativne sposobnosti; srednja ocena za nivo neverbalne komunikativne sposobnosti iznosi $M=2,64$, a srednja ocena samoprocenjenog neverbalnog ponašanja je značajno viša i iznosi $M=3,02$ - ovo je posledica nedostatka metasvesti kod ispitanika o sopstvenom neverbalnom ponašanju; korelacije ne postoje ni između nivoa neverbalne komunikativne sposobnosti i samoprocenjene sociolingvističke kompetencije i dinamičkog faktora; međutim, neverbalna komunikativna sposobnost pozitivno umereno korelira sa samoprocenjenim varijablama gramatičke ($r=0,38$), funkcionalne ($r=0,36$),

strategijske kompetencije ($r=0,40$) i tečnosti u izražavanju ($r=0,33$), a pozitivno blago korelira sa samoprocenjenom tekstualnom kompetencijom ($r=0,27$).

Konstrukt samoprocene govornih sposobnosti na stranom jeziku u Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 107) pozitivno korelira sa svim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku, i to pozitivno značajno sa nivoom funkcionalne kompetencije ($r=0,43$), sociolingvističke kompetencije ($r=0,43$) i tečnosti u izražavanju ($r=0,44$), a pozitivno umereno sa nivoom gramatičke ($r=0,37$), tekstualne ($r=0,36$), strategijske kompetencije ($r=0,35$) i neverbalne komunikativne sposobnosti ($r=0,37$). To znači da su ispitanici bili sposobni da umereno objektivno na početku eksperimenta procene sopstvenu opštu sposobnost usmenog izražavanja na stranom jeziku, a da su probleme u samoproceni imali sa sociolingvističkom kompetencijom i neverbalnim ponašanjem a o potencijalnim razlozima je već bilo reči.

7.1.2.2. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli samoprocene usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija II

Analizirajući odnos komunikativne jezičke sposobnosti u *Komunikacijskoj situaciji II* i samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) (Tabela 108) zaključujemo da opšta komunikativna sposobnost na stranom jeziku kao kumulativan kvalitet pozitivno korelira sa samoprocenom sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (odnosno samoprocenom komunikativne jezičke sposobnosti) i to pozitivno visoko jer je Pearsonov koeficijent korelacije $r=0,62$. Komunikativna jezička sposobnost u Komunikacijskoj situaciji II pozitivno korelira sa većinom varijabli samoprocenjene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, i to: pozitivno visoko korelira sa samoprocenom strategijske kompetencije - Pearsonov koeficijent korelacije iznosi $r=0,63$; pozitivno veoma značajno korelira sa samoprocenom gramatičke gde je koeficijent korelacije $r=0,51$ i funkcionalne kompetencije gde je $r=0,54$, zatim sa samoprocenjenom varijablom tečnost u izražavanju gde koeficijent korelacije iznosi $r=0,57$ i samoprocenjenim motivaciono-afektivnim faktorom (dinamička varijabla) gde je $r=0,52$; pozitivno značajno korelira sa samoprocenom tekstualne kompetencije gde je $r=0,50$ i pozitivno umereno korelira sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije gde je koeficijent korelacije $r=0,36$. Opšta komunikativna jezička sposobnost ne korelira (korelacija je veoma slaba) sa samoprocenom neverbalnog ponašanja.

Ako analiziramo korelaciju između samih komponenata dva ispitivana konstrukta u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 108), primećujemo da:

- nivo **gramatičke kompetencije** pozitivno veoma značajno korelira sa **samoprocenom gramatičke kompetencije** ($r=0,56$); srednje ocene oba konstrukta za ceo uzorak se blago razlikuju jer srednja ocena za nivo gramatičke kompetencije u formalnoj komunikacijskoj situaciji iznosi $M=3,17$, a srednja ocena samoprocenjene varijable je $M=2,99$ – ispitanici su prema sebi bili u proseku strožiji u ocenjivanju sopstvenog poznavanja formalnih jezičkih pravila i upotrebe vokabulara i pravilnosti izgovora jer im se sa razvijanjem komunikativnih sposobnosti razvijala i svest o tome koja im lingvistička znanja nedostaju što je prouzrokovalo i veću samokritičnost; gramatička kompetencija pozitivno veoma značajno korelira i sa samoprocenjenim varijablama tekstualne ($r=0,55$) i funkcionalne kompetencije ($r=0,53$), kao i sa samoprocenom tečnosti u izražavanju ($r=0,58$) i dinamičkim faktorom ($r=0,53$); gramatička kompetencija visoko korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,68$), a pozitivno umereno sa sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,37$), a ne korelira sa samoprocenom neverbalnog ponašanja;
- nivo **tekstualne kompetencije** pozitivno značajno korelira sa **samoprocenjenom tekstualnom kompetencijom** gde je koeficijent korelacije $r=0,44$ mada su razlike u pogledu srednje ocene dva konstrukta za ceo uzorak značajne jer srednja ocena za nivo tekstualne kompetencije u formalnoj komunikacijskoj situaciji iznosi $M=3,11$, a srednja ocena samoprocenjene varijable je $M=3,75$ – verovatno je razvoj opšteg nivoa komunikacije na stranom jeziku uticao i na povećanje samouverenosti kod ispitanika u tom smislu da su poznavanje struke i stručne terminologije poistovetili sa poznavanjem pravila organizacije diskursa i njihove primene kao i upotrebe kohezivnih sredstava; nivo tekstualne kompetencije korelira i sa preostalim varijablama samoprocene sposobnosti govora na stranom jeziku i to pozitivno visoko korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,63$), zatim pozitivno veoma značajno korelira sa samoprocenjenim varijablama gramatičke ($r=0,53$) i funkcionalne kompetencije ($r=0,52$), tečnosti u izražavanju ($r=0,55$) i

motivaciono-afektivne varijable ($r=0,51$), a pozitivno umereno korelira sa samoprocenjenom sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,40$);

Tabela 108. Komunikativna jezička sposobnost i samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2 – korelacije za Komunikacijsku situaciju 2

Komunikativna jezička sposobnost na J2 - varijable		Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2 - varijable								
Komunikacijska situacija 2		Gramat. kompet.	Tekst. kompet.	Funkc. kompet.	Sociolin. kompet.	Strategij. kompet.	Tečnost u izraž.	Neverb. kompet.	Dinam. faktor	Ukupno
Gramatička kompetencija	r p	,56** ,000	,55** ,000	,53** ,000	,37** ,004	,68** ,000	,58** ,000	,13 ,336	,53** ,000	,65** ,000
Tekstualna kompetencija	r p	,53** ,000	,44** ,000	,52** ,000	,40** ,002	,63** ,000	,55** ,000	,18 ,159	,51** ,000	,62** ,000
Funkcionalna kompetencija	r p	,46** ,000	,34** ,007	,44** ,000	,29* ,023	,54** ,000	,52** ,000	,21 ,102	,46** ,000	,54** ,000
Socioligvist. kompetencija	r p	,41** ,001	,33** ,010	,45** ,000	,23 ,070	,49** ,000	,49** ,000	,14 ,298	,41** ,001	,50** ,000
Strategijska kompetencija	r p	,47** ,000	,39** ,002	,48** ,000	,29* ,027	,55** ,000	,52** ,000	,16 ,207	,48** ,000	,56** ,000
Tečnost u izražavanju	r p	,48** ,000	,51** ,000	,48** ,000	,33* ,011	,62** ,000	,57** ,000	,10 ,456	,52** ,000	,60** ,000
Neverb. komunik. sposobnost	r p	,37** ,003	,25 ,059	,31* ,015	,19 ,155	,37** ,004	,37** ,004	,17 ,194	,29* ,022	,39** ,002
Opšta komunik. jez. sposobnost	r p	,51** ,000	,50** ,000	,54** ,000	,36** ,005	,63** ,000	,57** ,000	,12 ,348	,52** ,000	,62** ,000
		N= 60		**p < 0,01		*p < 0,05				

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

- nivo **funkcionalne kompetencije** pozitivno značajno korelira sa **samoprocenjenom funkcionalnom kompetencijom** pri čemu je koeficijent korelacije $r=0,44$; postoje razlike u srednjoj oceni na nivou celog uzorka između ova dva konstrukta jer je srednja ocena za nivo funkcionalne kompetencije u formalnoj komunikacijskoj situaciji $M=2,95$ a srednja ocena samoprocenjene varijable je $M=3,45$ – razlog za to leži i u činjenici da je uz razvoj komunikativne sposobnosti na stranom jeziku novostečena samouverenost i umerena motivacija za komuniciranje kod ispitanika stvorila utisak sposobnosti primene jezičkih formi primerenih različitim komunikacijskim kontekstima, što naravno nije uvek bio slučaj, naročito kod ispitanika čiji je nivo vladanja pre svega gramatičkim sposobnostima u užem smislu (morfološka i sintaksička pravila) na nižem nivou; nivo funkcionalne kompetencije pozitivno korelira i sa drugim varijablama samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom

jeziku i to – pozitivno veoma značajno korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,55$) i varijablom tečnost u izražavanju ($r=0,52$), zatim pozitivno značajno korelira sa samoprocenjenom gramatičkom kompetencijom ($r=0,46$) i dinamičkim faktorom ($r=0,46$); pozitivno umereno korelira sa samoprocenom tekstualne kompetencije ($r=0,34$), a pozitivno blago korelira sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije ($r=0,29$); ne korelira sa neverbalnim ponašanjem;

- **sociolingvistička kompetencija** ne korelira sa samoprocenom **sociolingvističke kompetencije ispitanika** - između srednjih ocena ova dva konstrukta postoji značajna razlika jer je srednja vrednost za nivo sociolingvističke kompetencije $M=2,83$, a za samoprocenjenu varijablu $M=3,30$; ispitanici su ocenili da je njihova sociolingvistička kompetencija na značajno višem nivou nego što zaista jeste, što je posledica nedostatka metaznanja o tome šta sociolingvistička sposobnost predstavlja kao i nedostatka poznavanja primene pravila komunikacije u različitim socijalnim kontekstima i pored očiglednog razvoja ove komponente na nivou celog uzorka; ovde treba imati na umu da je u predeksperimentalnom periodu nastavni program kroz koji je prošla Istraživačka grupa I jedini inkorporirao instrukciju koja je podrazumevala razvoj pomenute kompetencije; nivo sociolingvističke kompetencije ne korelira ni sa samoprocenjenim neverbalnim ponašanjem; međutim, sociolingvistička kompetencija pozitivno korelira sa preostalim šest varijabli samoprocene govornih sposobnosti na stranom jeziku – pozitivno značajno korelira sa samoprocenjenom gramatičkom ($r=0,41$), funkcionalnom ($r=0,45$), strategijskom kompetencijom ($r=0,49$), varijablom tečnost u izražavanju ($r=0,49$) i dinamičkim faktorom ($r=0,41$), a pozitivno umereno sa samoprocenjenom tekstualnom kompetencijom ($r=0,33$);
- **strategijska kompetencija** pozitivno veoma značajno korelira sa **samoprocenjenom strategijskom kompetencijom** pri čemu je koeficijent korelacije $r=0,55$; srednje ocene oba konstrukta za ceo uzorak su približno jednake i za nivo strategijske kompetencije iznosi $M=3,04$, a srednja ocena samoprocenjene varijable je $M=3,11$; nivo strategijske kompetencije korelira i sa drugim varijablama samoprocene sposobnosti govora na stranom jeziku i to

takođe pozitivno veoma značajno sa samoprocenjenom varijablom tačnost u izražavanju ($r=0,52$), zatim pozitivno značajno sa samoprocenjenim varijablama gramatičke ($r=0,47$) i funkcionalne kompetencije ($r=0,48$) kao i sa dinamičkim faktorom ($r=0,48$); pozitivno umereno korelira sa samoprocenjenom tekstualnom kompetencijom ($r=0,39$) a pozitivno blago korelira sa samoprocenjenom sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,29$); ne korelira sa samoprocenom neverbalne komunikativne sposobnosti;

- **tačnost u izražavanju** pozitivno veoma značajno korelira sa **samoprocenom tačnosti u izražavanju** samih ispitanika ($r=0,57$); srednje ocene oba konstrukta za ceo uzorak su približne jer je srednja ocena za nivo tačnosti u izražavanju u formalnom komunikacijskom kontekstu $M=3,02$ a srednja ocena samoprocene $M= 2,81$, što nam govori da su usled usložnjavanja zadatka i povećanih zahteva svrsishodne i primerene komunikacije i visoko formalnog komunikacijskog konteksta sami ispitanici sebe strožije ocenili možda i usled prisutne blage anksioznosti; tačnost u izražavanju pozitivno korelira i sa drugim varijablama samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i to pozitivno visoko korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,62$), zatim pozitivno veoma značajno sa samoprocenom tekstualne kompetencije ($r=0,51$) i dinamičkog faktora ($r=0,52$); pozitivno značajno korelira sa samoprocenom gramatičke ($r=0,48$) i funkcionalne kompetencije ($r=0,48$), i pozitivno umereno sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije ($r=0,33$); ne korelira sa samoprocenom neverbalnog ponašanja;
- **neverbalna komunikativna sposobnost** ne korelira sa **samoprocenom neverbalne komunikativne sposobnosti**; srednja ocena za nivo neverbalne komunikativne sposobnosti iznosi 2,45, a srednja ocena samoprocenjenog neverbalnog ponašanja je značajno viša i iznosi 3,02 - ovo je posledica nedostatka metasvesti kod ispitanika o sopstvenom neverbalnom ponašanju; korelacije ne postoje ni između nivoa neverbalne komunikativne sposobnosti i samoprocenjene tekstualne i sociolingvističke kompetencije; međutim, neverbalna komunikativna sposobnost pozitivno umereno korelira sa samoprocenom gramatičke ($r=0,37$) i strategijske kompetencije ($r=0,37$) kao i sa samoprocenom tačnosti u izražavanju ($r=0,37$), a pozitivno blago korelira sa

samoprocenom funkcionalne kompetencije ($r=0,31$) i samoprocenom motivaciono-afektivnog faktora ($r=0,29$).

Konstrukt samoprocene govornih sposobnosti na stranom jeziku u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 108) pozitivno korelira sa svim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku, i to pozitivno visoko korelira sa nivoima gramatičke ($r=0,65$) i tekstualne kompetencije ($r=0,62$) kao i sa sposobnošću tačnog usmenog izražavanja ($r=0,60$), pozitivno veoma značajno korelira sa nivoom funkcionalne ($r=0,54$) i strategijske kompetencije ($r=0,56$), zatim pozitivno značajno korelira sa sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,50$) i pozitivno umereno korelira sa sposobnošću adekvatnog neverbalnog ponašanja ($r=0,39$).

7.1.2.3. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli samoprocene usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija III

Odnos komunikativne jezičke sposobnosti u *Komunikacijskoj situaciji III* i samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) (Tabela 109) ukazuje da opšta komunikativna sposobnost komunikacije na stranom jeziku kao kumulativan kvalitet pozitivno korelira sa samoprocenom sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (odnosno samoprocenom komunikativne jezičke sposobnosti) i to pozitivno značajno visoko jer je koeficijent korelacije $r=0,54$. Komunikativna jezička sposobnost u Komunikacijskoj situaciji III pozitivno korelira sa većinom varijabli samoprocenjene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, i to: pozitivno veoma značajno korelira sa samoprocenom gramatičke ($r=0,51$) i strategijske kompetencije ($r=0,58$); pozitivno značajno korelira sa samoprocenom funkcionalne kompetencije ($r=0,47$) i tačnosti u izražavanju ($r=0,47$); pozitivno umereno korelira sa samoprocenom tekstualne kompetencije ($r=0,36$) i dinamičkog faktora ($r=0,37$), a pozitivno blago korelira sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije ($r=0,27$). Opšta komunikativna jezička sposobnost ne korelira (korelacija je veoma slaba) sa samoprocenom neverbalnog ponašanja.

Analizirajući odnos pojedinačnih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 109), možemo da ustanovimo da:

- nivo **gramatičke kompetencije** pozitivno veoma značajno korelira sa **samoprocenom gramatičke kompetencije** od strane ispitanika ($r=0,58$);

srednje ocene oba konstrukta za ceo uzorak su približno jednake – za nivo gramatičke kompetencije $M=3,01$, a srednja ocena samoprocenjene varijable je $M=2,99$; nivo gramatičke kompetencije pozitivno visoko korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,70$), pozitivno veoma značajno korelira i sa samoprocenjenim varijablama funkcionalne kompetencije ($r=0,54$), kao i sa samoprocenom tečnosti u izražavanju ($r=0,55$); dalje, nivo gramatičke kompetencije pozitivno značajno korelira sa samoprocenom tekstualne kompetencije ($r=0,47$) i dinamičkog faktora ($r=0,47$), i konačno, pozitivno umereno korelira sa samoprocenjenom sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,36$);

Tabela 109. Komunikativna jezička sposobnost i samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2 – korelacije za Komunikacijsku situaciju 3

Komunikativna jezička sposobnost na J2 - varijable		Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2 - varijable								
Komunikacijska situacija 3		Gramat. kompet.	Tekst. kompet.	Funkc. kompet.	Sociolin. kompet.	Strategij. kompet.	Tečnost u izraž.	Neverb. kompet.	Dinam. faktor	Ukupno
Gramatička kompetencija	r	,58**	,47**	,54**	,36**	,70**	,55**	,10	,47**	,64**
	p	,000	,000	,000	,004	,000	,000	,456	,000	,000
Tekstualna kompetencija	r	,56**	,32*	,48**	,30*	,59**	,50**	,09	,44**	,58**
	p	,000	,012	,000	,019	,000	,000	,491	,000	,000
Funkcionalna kompetencija	r	,57**	,33*	,49**	,33**	,61**	,54**	,16	,45**	,60**
	p	,000	,010	,000	,009	,000	,000	,234	,000	,000
Sociolingvist. kompetencija	r	,45**	,27*	,43**	,23	,50**	,39**	,21	,33*	,48**
	p	,000	,035	,001	,083	,000	,002	,111	,010	,000
Strategijska kompetencija	r	,45**	,19	,39**	,19	,47**	,39**	,12	,31*	,45**
	p	,000	,141	,002	,134	,000	,002	,345	,015	,000
Tečnost u izražavanju	r	,54**	,43**	,53**	,32*	,63**	,53**	,11	,44**	,60**
	p	,000	,001	,000	,013	,000	,000	,421	,000	,000
Neverb. komunik. sposobnost	r	,40**	,21	,39**	,24	,41**	,34**	,18	,31*	,42**
	p	,002	,101	,002	,064	,001	,007	,175	,014	,001
Opšta komunik. jez. sposobnost	r	,51**	,36**	,47**	,27*	,58**	,47**	,17	,37**	,54**
	p	,000	,005	,000	,040	,000	,000	,196	,004	,000
		N= 60 **p < 0,01 *p < 0,05								

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

- **tekstualna kompetencija** pozitivno umereno korelira sa **samoprocenom tekstualne kompetencije** od strane ispitanika ($r=0,32$) a razlike u pogledu srednje ocene dva konstrukta za ceo uzorak su značajne jer srednja ocena za nivo tekstualne kompetencije u neformalno-neutralnoj komunikacijskoj situaciji iznosi $M=2,91$, a srednja ocena samoprocenjene varijable je $M=3,75$ – razvoj

opšteg nivoa komunikacije na stranom jeziku je uticao i na povećanje samouverenosti kod ispitanika u tom smislu da su poznavanje struke i stručne terminologije poistovetili sa poznavanjem pravila organizacije diskursa i njihove primene kao i upotrebe kohezivnih sredstava a koje je inače destabilizovano promenom komunikacijskog konteksta, registra, a samim tim i promenom načina organizacije usmenog diskursa i odabira adekvatnih informacija; nivo tekstualne kompetencije korelira i sa većinom preostalih varijabli samoprocene sposobnosti govora na stranom jeziku i to pozitivno veoma značajno korelira sa samoprocenjenom gramatičkom ($r=0,56$) i strategijskom kompetencijom ($r=0,59$), zatim pozitivno značajno korelira sa samoprocenjenom funkcionalnom kompetencijom ($r=0,42$), varijablom tačnost u izražavanju ($r=0,50$) i dinamičkim faktorom ($r=0,44$), i pozitivno blago korelira sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije ($r=0,30$); ne korelira sa samoprocenom neverbalne komunikativne sposobnosti;

- **funkcionalna kompetencija** pozitivno značajno korelira sa **samoprocenom funkcionalne kompetencije** ispitanika ($r=0,49$) iako postoji razlika između srednjih ocena oba konstrukta na nivou celog uzorka jer je srednja ocena za nivo funkcionalne kompetencije $M=2,75$ a srednja ocena samoprocenjene varijable je $M=3,45$ – razlog za ovo možda leži i u činjenici da je uz razvoj komunikativne sposobnosti na stranom jeziku novostečena samouverenost i umerena motivacija za komuniciranje kod ispitanika stvorila utisak sposobnosti primene jezičkih formi primerenih različitim komunikacijskim kontekstima, što naravno nije uvek bio slučaj, naročito kada je karakter komunikacijske situacije potpuno promenjen i kada je novonastala situacija zahtevala od učesnika iznalaženje formi jezika i vokabulara koji bi odgovorili datom komunikacijskom kontekstu; nivo funkcionalne kompetencije pozitivno korelira i sa drugim varijablama samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i to – pozitivno visoko korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,61$), pozitivno veoma značajno korelira sa samoprocenjenom gramatičkom kompetencijom ($r=0,57$) i varijablom tačnost u izražavanju ($r=0,54$), zatim pozitivno značajno korelira sa samoprocenom dinamičkog faktora ($r=0,45$), pozitivno umereno korelira sa samoprocenjenom tekstualnom ($r=0,33$) i

sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,33$); ne korelira sa samoprocenom neverbalnog ponašanja;

- **sociolingvistička kompetencija** ne korelira sa **samoprocenom sociolingvističke kompetencije** ni u neformalnoj-neutralnoj komunikacijskoj situaciji - između srednjih ocena ova dva konstrukta postoji značajna razlika jer je srednja vrednost za nivo sociolingvističke kompetencije $M=2,66$, a za samoprocenjenu varijablu $M=3,30$; ispitanici su ocenili da je njihova sociolingvistička kompetencija na značajno višem nivou nego što zaista jeste, što je posledica nedostatka metaznanja o tome šta sociolingvistička sposobnost predstavlja kao i nedostatka poznavanja primene pravila komunikacije u različitim socijalnim kontekstima pri čemu treba imati na umu da je u predeksperimentalnom i eksperimentalnom periodu nastavni program kroz koji je prošla Istraživačka grupa I jedini inkorporirao instrukciju koja je podrazumevala razvoj pomenute kompetencije; nivo sociolingvističke kompetencije ne korelira ni sa samoprocenjenim neverbalnim ponašanjem; međutim, sociolingvistička kompetencija pozitivno korelira sa ostalim varijablama samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, i to pozitivno značajno korelira sa samoprocenjenom strategijskom kompetencijom ($r=0,50$), samoprocenjenom gramatičkom ($r=0,45$) i funkcionalnom kompetencijom ($r=0,43$), zatim pozitivno umereno korelira sa samoprocenom varijabli tačnost u izražavanju ($r=0,39$) i motivaciono-afektivnim faktorom ($r=0,33$), i, konačno, pozitivno blago korelira sa samoprocenjenom tekstualnom kompetencijom ($r=0,27$);
- **strategijska kompetencija** pozitivno značajno korelira sa **samoprocenom strategijske kompetencije** ($r=0,47$); ipak, postoje blage razlike između srednjih ocena ova dva konstrukta jer je srednja ocena nivoa strategijske kompetencije u Komunikacijskoj situaciji III $M=2,72$, a za samoprocenjenu varijablu iznosi $M=3,11$ ali i dalje obe srednje ocene upućuju na umeren nivo sposobnosti primene strategija komunikacije, sposobnosti održavanja interakcije, itd; nivo strategijske kompetencije takođe pozitivno značajno korelira sa samoprocenjenom gramatičkom kompetencijom ($r=0,45$), zatim pozitivno umereno korelira sa samoprocenjenom funkcionalnom kompetencijom ($r=0,38$),

varijablom tečnost u izražavanju ($r=0,39$) i sa samoprocenom dinamičkog faktora ($r=0,31$); ne korelira sa samoprocenom tekstualne i sociolingvističke kompetencije kao ni sa samoprocenom neverbalnog ponašanja;

- **tečnost u izražavanju** pozitivno veoma značajno korelira sa **samoprocenom varijable tečnost u izražavanju** ($r=0,57$) a između srednjih ocena oba konstrukta praktično i nema razlike jer je srednja ocena za nivo tečnosti u izražavanju $M= 2,83$ a srednja vrednost samoprocenjene varijable je $M=2,81$; tečnost u izražavanju pozitivno korelira i sa drugim varijablama samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i to pozitivno visoko korelira sa samoprocenom strategijske kompetencije ($r=0,63$), zatim pozitivno veoma značajno sa samoprocenjenom gramatičkom ($r=0,54$) i funkcionalnom kompetencijom ($r=0,53$), pozitivno značajno sa samoprocenom tekstualne kompetencije ($r=0,43$) i dinamičkog faktora ($r=0,44$), i pozitivno umereno korelira sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije ($r=0,32$); ne korelira sa samoprocenom neverbalne komunikativne sposobnosti;
- **neverbalna komunikativna sposobnost** ne korelira sa **samoprocenjenim neverbalnim ponašanjem**; srednja ocena za nivo neverbalne komunikativne sposobnosti iznosi $M=2,39$, a srednja ocena samoprocenjenog neverbalnog ponašanja je značajno viša i iznosi $3,02$ - ovo je posledica nedostatka metasvesti kod ispitanika o sopstvenom neverbalnom ponašanju; korelacije ne postoje ni između nivoa neverbalne komunikativne sposobnosti i samoprocenjene tekstualne i sociolingvističke kompetencije; međutim, neverbalna komunikativna sposobnost pozitivno značajno korelira sa samoprocenom strategijske kompetencije ($r=0,41$), a pozitivno umereno korelira sa samoprocenom gramatičke ($r=0,39$) i funkcionalne kompetencije ($r=0,39$) kao i sa samoprocenom tečnosti u izražavanju ($r=0,34$) i sa samoprocenom motivaciono-afektivnog faktora ($r=0,31$).

Konstrukt samoprocene govornih sposobnosti na stranom jeziku u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 109) pozitivno korelira sa svim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku, i to pozitivno visoko korelira sa nivoom gramatičke kompetencije ($r=0,64$), pozitivno veoma značajno korelira sa nivoima tekstualne kompetencije ($r=0,58$), funkcionalne kompetencije ($r=0,60$) kao i sa

sposobnošću tečnog usmenog izražavanja ($r=0,60$); zatim pozitivno značajno korelira sa sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,48$), strategijskom kompetencijom ($r=0,45$) i sa sposobnošću adekvatnog neverbalnog ponašanja ($r=0,42$).

7.1.2.4. Odnos jezičke kompetencije i samoprocene jezičke kompetencije na stanom jeziku u tri ispitivana komunikacijska konteksta

Konstrukt jezičke kompetencije u širem smislu, onako kako ga je Bachman (1990) definisao, a koga tvore gramatička kompetencija, odnosno jezička kompetencija u užem smislu u tradiciji Canalea i Swainove (1980), Savignonova (1983) ali i Zajedničkog evropskog referentnog okvira za jezike (2001), tekstualna kompetencija (odnosno diskurzivna kompetencija kako je već pomenuti autori nazivaju), funkcionalna kompetencija i sociolingvistička kompetencija, pozitivno korelira sa samoprocenjenom jezičkom kompetencijom (u istom ovom Bachmanovskom smislu) u sva tri ispitivana komunikacijska konteksta.

Na osnovu dodatne analize (Tabela 110) zaključujemo da u vršnjačkoj komunikaciji u prvom zadatku postoji pozitivna umerena korelacija između nivoa jezičke kompetencije i samoprocene jezičke kompetencije jer koeficijent korelacije iznosi $r= 0,39$, da u formalnoj komunikaciji u drugom zadatku jezička kompetencija u širem smislu pozitivno veoma značajno korelira sa samoprocenjenom jezičkom kompetencijom jer koeficijent korelacije iznosi $r= 0,55$, a da u neformalnoj-neutralnoj komunikacijskoj situaciji u drugom zadatku između ova dva konstrukta takođe postoji pozitivna veoma značajna korelacija jer koeficijent korelacije iznosi $r= 0,57$.

Tabela 110. Odnos jezičke kompetencije na J2 u tri komunikacijska konteksta i samoprocene jezičke kompetencije na J2

Odnos nivoa jezičke kompetencije i samoprocene jezičke kompetencije na J2		Jezička kompetencija na J2 (gramatička, tekstualna, funkcionalna i sociolingvistička kompetencija)		
		Komunikacijska situacija 1	Komunikacijska situacija 2	Komunikacijska situacija 3
Samoprocena jezičke kompetencije na J2	r	,39**	,55**	,57**
	p	,002	,000	,000
N= 60 **p < 0,01				

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

Drugim rečima, ispitanici su u prvom zadatku u vršnjačkom komunikacijskom kontekstu bili sposobni da umereno objektivno, a u drugom zadatku u dva različita komunikacijska konteksta (formalnom i neformalno-neutralnom) da veoma objektivno

procene sopstveno vladanje lingvističkim znanjima i primenom tog znanja u zahtevanoj socijalnoj situaciji (Tabela 110). Štaviše, stepen objektivnosti samoprocene je postepeno rastao do kraja eksperimenta što pokazuje i povećanje značaja korelacijskih odnosa između dva ispitivana konstrukta (izraženo porastom koeficijenta korelacije od 0,39 u Komunikacijskoj situaciji I do 0,57 u Komunikacijskoj situaciji III).

Možemo da zaključimo da opšta komunikativna jezička sposobnost pozitivno korelira sa samoprocenom sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i da značaj te korelacije postaje veći sa prelaskom iz prvog u drugi zadatak, što znači da ispitanici sa razvojem sopstvene komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku postaju sve objektivniji u samoevaluaciji iste. Ovo važi i za samoprocenu jezičke kompetencije shvaćene u Bachmanovskom smislu. Takođe, značaj korelacija između varijabli jednog i drugog konstrukta, nivoa komunikativne jezičke sposobnosti i njihove samoprocene, je приметно viši u drugom zadatku nego u prvom, odnosno viši je na kraju eksperimenta nego na njegovom početku. Ono što je bilo karakteristično za vršnjačku komunikaciju, a to je činjenica da samoprocena sociolingvističke kompetencije i neverbalnog ponašanja nije bila usklađena sa razvojem svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku, se u drugom zadatku, na kraju eksperimenta, polako menja. U drugom zadatku u oba komunikacijska konteksta samoprocena sociolingvističke kompetencije korelira sa nivoima varijabli komunikativne jezičke sposobnosti izuzev sa nivoom sociolingvističke kompetencije i neverbalnog ponašanja; neverbalno ponašanje jeste ona varijabla gde je nivo sposobnosti i samoprocena iste neusaglašen u sva tri ispitivana komunikacijska konteksta.

Motivaciono-afektivni faktor (dinamički faktor) je blago smanjio usaglašenost samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja i nivoa komunikativne jezičke sposobnosti u vršnjačkom komunikacijskom kontekstu gde je verovatno i motivisanost ispitanika za komunikacijom na stranom jeziku bila na nižem nivou nego u drugom zadatku; ovo se dogodilo i u neformalnom komunikacijskom kontekstu gde je sama promena socijalnog konteksta uticala ne samo na nešto niži nivo kompetencije po svim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti u odnosu na formalni kontekst već i na samoprocenu govornih sposobnosti - samoprocenjeni nivoi za većinu varijabli (izuzev varijable tečnost u izražavanju) su bili viši od postignutih nivoa komunikativne jezičke

sposobnosti. U formalnom komunikacijskom kontekstu motivaciono-afektivni faktor verovatno je delovao podsticajno i na nivo ispoljene komunikativne jezičke sposobnosti ali i na samouverenost u samoproceni iste.

7.1.3. Odnos komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku i strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku

Potencijalni odnos strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) i komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku smo pokušali da ustanovimo primenom korelacijske analize, odnosno ispitivanjem odnosa između varijabli komunikativne jezičke sposobnosti (opšta komunikativnu jezičku sposobnost, zatim gramatička, tekstualna, funkcionalna, sociolingvistička, strategijska kompetencija, tečnost u izražavanju, neverbalna komunikativna sposobnost) u tri komunikacijska konteksta i strategija učenja stranog jezika odnosno onih strategija koje se eksplicitno odnose na usmeno izražavanje na stranom jeziku (memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne strategije kao i procena težine nastavnih aktivnosti odnosno samoprocene uspešnosti u aktivnostima usmenog izražavanja). Rezultati korelacijske analize su prikazane na Tabelama 111, 112, 113 i 114.

Analizirajući dobijene rezultate zaključujemo da opšta komunikativna sposobnost na stranom jeziku u sva tri komunikacijska konteksta pozitivno korelira sa ukupnom primenom strategija i procenom nastavnih aktivnosti kod ispitanika. U Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 111) opšta komunikativna jezička sposobnost pozitivno blago korelira sa strategijama i nastavnim aktivnostima kumulativno ($r=0,26$); u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 111) opšta komunikativna jezička sposobnost pozitivno značajno korelira sa strategijama i nastavnim aktivnostima kumulativno ($r=0,42$); a u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 111) opšta komunikativna jezička sposobnost takođe pozitivno ali umereno korelira sa strategijama i nastavnim aktivnostima kumulativno ($r= 0,32$). Ovo znači da što je frekventnija upotreba svih strategija, što je frekventnija primena vežbi usmenog izražavanja kao oblika nastavne aktivnosti na času, što je samouverenost u pogledu uspešnosti izvođenja vežbi usmenog izražavanja na času veća to je i opšta komunikativna jezička sposobnost ispitanika na višem nivou.

Tabela 111. Odnos komunikativne jezičke sposobnosti i strategija usmenog izražavanja na J2 i nastavnih aktivnosti

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Strategije usmenog izražavanja na J2 – strategije i nastavne aktivnosti (samostalno i ukupno)		
Komunikacijska situacija 1		Strategije Ukupno	Nastavne aktivnosti	Strategije +Nastava Ukupno
Opšta komunik. jezička sposobnost	r p	,24 ,062	,15 ,263	,26* ,047
Komunikacijska situacija 2		Strategije Ukupno	Nastavne aktivnosti	Strategije +Nastava Ukupno
Opšta komunik. jezička sposobnost	r p	,40** ,002	,22 ,084	,42** ,001
Komunikacijska situacija 3		Strategije Ukupno	Nastavne aktivnosti	Strategije +Nastava Ukupno
Opšta komunik. jezička sposobnost	r p	,28* ,028	,28* ,033	,32* ,011
N=60 * p < 0,05				

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p= statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

Same strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) (Tabela 111), bez nastavnih aktivnosti, u Komunikacijskoj situaciji I veoma slabo koreliraju sa opštom komunikativnom jezičkom sposobnošću ($r=0,24$); u Komunikacijskoj situaciji II strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku ukupno pozitivno umereno koreliraju sa opštom sposobnošću komunikacije na stranom jeziku ($r=0,40$), a u Komunikacijskoj situaciji III strategije pozitivno blago koreliraju sa opštom sposobnošću komunikacije na stranom jeziku ($r=0,28$).

Uočljivo je da u vršnjačkoj komunikaciji (Komunikacijska situacija I) pozitivan odnos opšte sposobnosti komunikacije na stranom jeziku i primene strategija u sinergiji sa procenom nastavnih aktivnosti u nastavi engleskog kao stranog jezika struke postoji, pri čemu se značajno pojačava u izrazito formalnoj komunikacijskoj situaciji (Komunikacijska situacija II – učešće na naučnom skupu) sa vremenskom distancom od 12 sedmica nastave/instrukcije i blago slabi u neformalnoj/neutralnoj komunikacijskoj situaciji (Komunikacijska situacija III – obraćanje neekspertskej publici u televizijskoj emisiji). Ista pojava karakteriše i odnos opšte komunikativne jezičke sposobnosti i strategija usmenog izražavanja kao kumulativnog kvaliteta. Kako je primena ukupnih strategija usmenog izražavanja na engleskom kao stranom jeziku struke značajna jer aproksimira visokoj frekventnosti (srednja vrednost iznosi $M=3,55$), a merena je na kraju istraživanja posle studentskih prezentacija, odnosno posle drugog zadatka, zaključujemo da je ova značajna primena strategija najviše uticaja imala u formalnom i

nešto manje u neformalnom komunikacijskom kontekstu jer je nivo opšte komunikativne jezičke sposobnosti takođe tada bio u porastu u odnosu na vršnjačku komunikaciju, odnosno u blagom padu u neformalno/neutralnom komunikacijskom kontekstu u odnosu na oba prethodna.

7.1.3.1. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija I

Analizirajući odnose između **varijabli komunikativne jezičke sposobnosti** na stranom jeziku (J2) i **pojedinačnih strategija** usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) u Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 112), zaključujemo da:

- **gramatička kompetencija** pozitivno blago interkorelira sa memorijskim ($r=0,29$) i kompenzacijskim strategijama ($r=0,29$);
- **tekstualna kompetencija** pozitivno blago korelira sa memorijskim ($0,31$) i kompenzacijskim strategijama ($r=0,27$);
- **funkcionalna kompetencija** pozitivno blago korelira sa memorijskim ($r=0,30$) i kompenzacijskim strategijama ($r=0,29$);
- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno blago korelira sa memorijskim strategijama gde je $r=0,27$;
- **strategijska kompetencija** pozitivno blago korelira sa memorijskim strategijama gde je koeficijent korelacije $r=0,29$;
- **tečnost u izražavanju** pozitivno umereno korelira sa memorijskim strategijama ($r=0,31$) i nešto značajnije sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,34$);
- **neverbalna komunikativna sposobnost** pozitivno umereno korelira sa memorijskim strategijama pri čemu je koeficijent korelacije $r=0,33$;

Procesi pamćenja i kompenzacije jezičkih ograničenja zajedno najviše utičaju na gramatičku, tekstualnu, funkcionalnu kompetenciju i tečnost u izražavanju, a frekventna primena memorijskih strategija ukazuje na viši nivo sociolingvističke i strategijske kompetencije kao i neverbalne komunikativne sposobnosti. Kognitivne, metakognitivne i afektivne strategije ne koreliraju ni sa jednom varijablom komunikativne jezičke sposobnosti.

Same strategije usmenog izražavanja shvaćene kao kumulativni kvalitet u vršnjačkoj komunikaciji pozitivno blago koreliraju jedino sa varijablom tečnost u

izražavanju ($r=0,27$) – frekventnija primena ukupnih strategija upućuje na tečnije usmeno izražavanje ispitanika.

Tabela 112. Komunikativna jezička sposobnost i strategije usmenog izražavanja na J2 – korelacije za Komunikacijsku situaciju I

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Strategije usmenog izražavanja na J2							
Komunikacijska situacija 1		Memor. strategije	Kognit. strategije	Kompenz. strategije	Metakog. strategije	Afektivne strategije	Strategije Ukupno	Nastavne aktivnosti	Ukupno
Gramatička kompetencija	r	,29*	,14	,29*	,12	,06	,24	,06	,24
	p	,026	,276	,025	,345	,664	,064	,647	,069
Tekstualna kompetencija	r	,31*	,15	,27*	,08	,12	,25	,11	,26*
	p	,016	,260	,034	,563	,376	,056	,395	,049
Funkcionalna kompetencija	r	,30*	,19	,29*	,06	,07	,25	,13	,26*
	p	,018	,143	,023	,625	,586	,054	,318	,044
Socioligvist. kompetencija	r	,27*	,20	,25	,09	,07	,24	,11	,25
	p	,040	,120	,052	,473	,601	,066	,381	,057
Strategijska kompetencija	r	,29*	,17	,25	,08	,06	,23	,07	,23
	p	,027	,203	,052	,549	,636	,078	,576	,079
Tečnost u izražavanju	r	,31*	,15	,34**	,12	,08	,27*	,09	,27*
	p	,017	,243	,007	,342	,517	,038	,508	,038
Neverb. komunik. sposobnost	r	,33*	,16	,23	,08	,09	,24	,23	,28*
	p	,011	,223	,070	,536	,484	,061	,082	,033
Opšta komunik. jezička sposobnost	r	,29*	,18	,25	,11	,06	,24	,15	,26*
	p	,023	,161	,055	,406	,636	,062	,263	,047
		N = 60 ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$							

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

Nijedna varijabla komunikativne jezičke sposobnosti (Tabela 112) ne korelira sa procenom **težine nastavnih aktivnosti ispitanika** odnosno samoprocene uspešnosti u aktivnostima usmenog izražavanja, što je razumljivo jer prvi zadatak čiji je Komunikacijska situacija I deo se odvija na samom početku eksperimenta i za veliki broj ispitanika (pre svega Istraživačke grupe II i III) predstavlja i početak instrukcije.

Dodatna korelacijska analiza (Prilog C, Tabela 17) je takođe pokazala da ne postoje korelacije između varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i učestalosti vežbi usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika, samouverenosti ispitanika u uspešnost izvođenja vežbi usmenog izražavanja, ocene težine vežbi usmenog izražavanja na engleskom jeziku ali i procenom zastupljenosti vežbi usmenog izražavanja na engleskom jeziku u toku prethodnog školovanja (osnovno i srednjoškolsko obrazovanje).

Strategije i nastavne aktivnosti u sinergiji pozitivno blago koreliraju sa tekstualnom ($r=0,26$) i funkcionalnom kompetencijom ($r=0,26$) kao i sa varijablama tečnost u izražavanju ($r=0,27$) i neverbalna komunikativna sposobnost ($r=0,28$) – frekventnija primena ukupnih strategija usmenog izražavanja kao i frekventnija primena vežbi usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika i samoprocenjena veća uspešnost u izvođenju pomenutih vežbi ipak ukazuju na viši nivo sposobnosti primerene organizacije teksta, pravilnog odabira i primene odgovarajućih funkcija jezika u zadatom vršnjačkom komunikacijskom kontekstu, na sposobnost jasnog i kontinuiranog izražavanja kao i na adekvatno neverbalno ponašanje na stranom jeziku odnosno upotrebu neverbalnih znakova poput facijalne ekspresije, gestovnog ponašanja, klimanja glavom i upravljanja pogleda ka sagovorniku (kontakt očima). Gramatička, sociolingvistička i strategijska kompetencija ne koreliraju sa ukupnim strategijama i nastavnim aktivnostima.

7.1.3.2. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija II

U Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 113) korelacijska analiza između **varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja** na stranom jeziku (J2) ukazuje da:

- **gramatička kompetencija** pozitivno umereno korelira sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,35$) a pozitivno blago korelira sa kognitivnim ($r=0,28$) i metakognitivnim strategijama ($r=0,26$);
- **tekstualna kompetencija** korelira sa svim strategijama usmenog izražavanja na stranom jeziku, i to: pozitivno umereno sa memorijskim ($r=0,36$), kognitivnim ($r=0,36$) i kompenzacijskim strategijama ($r=0,38$), a pozitivno blago sa metakognitivnim ($r=0,30$) i afektivnim strategijama ($r=0,26$);
- **funkcionalna kompetencija** pozitivno umereno korelira sa kognitivnim ($r=0,35$) i kompenzacijskim strategijama ($r=0,38$), a pozitivno blago sa memorijskim ($r=0,28$) i metakognitivnim strategijama ($r=0,30$); nema korelacije, odnosno veoma je slaba, sa afektivnim strategijama;
- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno umereno korelira sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,32$), a pozitivno blago korelira sa memorijskim ($r=0,27$) i

kognitivnim strategijama ($r=0,27$); nema korelacije, odnosno veoma je slaba, sa metakognitivnim i afektivnim strategijama;

- **strategijska kompetencija** pozitivno umereno korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,35$) i nešto blaže sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,32$); nema korelacije, odnosno veoma je slaba, sa memorijskim, metakognitivnim i afektivnim strategijama;

Tabela 113. Komunikativna jezička sposobnost i strategije usmenog izražavanja na J2 – korelacije za Komunikacijsku situaciju II

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Strategije usmenog izražavanja na J2							
Komunikacijska situacija 2		Memor. strategije	Kognit. strategije	Kompenz. strategije	Metakog. strategije	Afektivne strategije	Strategije Ukupno	Nastavne aktivnosti	Ukupno
Gramatička kompetencija	r	,25	,28*	,35**	,26*	,15	,34**	,19	,36**
	p	,053	,027	,005	,042	,259	,008	,142	,005
Tekstualna kompetencija	r	,36**	,36**	,38**	,30*	,26*	,44**	,19	,45**
	p	,005	,004	,003	,018	,042	,000	,151	,000
Funkcionalna kompetencija	r	,28*	,35**	,38**	,30*	,16	,38**	,14	,39**
	p	,029	,007	,003	,020	,219	,002	,276	,002
Socioligvist. kompetencija	r	,27*	,27*	,32*	,24	,09	,32*	,27*	,35**
	p	,037	,036	,012	,059	,481	,014	,038	,006
Strategijska kompetencija	r	,24	,33**	,32*	,21	,16	,38**	,24	,36**
	p	,060	,009	,011	,107	,216	,008	,068	,004
Tečnost u izražavanju	r	,29*	,39**	,38**	,34**	,27*	,44**	,19	,48**
	p	,026	,002	,003	,007	,037	,000	,142	,000
Neverb. komunik. sposobnost	r	,35**	,32*	,26*	,23	,10	,34**	,25	,37**
	p	,007	,013	,042	,072	,448	,008	,053	,003
Opšta komunik. jezička sposobnost	r	,31*	,32*	,37**	,31*	,21	,40**	,22	,42**
	p	,017	,013	,003	,015	,108	,002	,084	,001

N = 60 ** p < 0,01 * p < 0,05

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

- **tečnost u izražavanju** korelira sa svim strategijama usmenog izražavanja na stranom jeziku, i to: pozitivno umereno sa kognitivnim ($r=0,39$), kompenzacijskim ($r=0,38$) i metakognitivnim strategijama ($r=0,34$), a pozitivno blago sa memorijskim ($r=0,29$) i afektivnim strategijama ($r=0,27$);
- **neverbalna komunikativna sposobnost** pozitivno umereno korelira sa memorijskim strategijama ($r=0,35$) i nešto blaže sa kognitivnim strategijama ($r=0,32$), a pozitivno blago sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,26$); nema korelacije, odnosno veoma je slaba, sa metakognitivnim i afektivnim strategijama.

Povezivanje novih informacija sa postojećim u dugoročnoj memoriji, formiranje i revidiranje internih mentalnih modela ali i pogađanje značenja iz konteksta, upotreba sinonima, upotreba gestikulacije da bi se prenelo značenje, prevazilaženje jezičkih ograničenja utiču blago ili umereno na sve varijable komunikativne jezičke sposobnosti. Procesi pamćenja kao i evaluacija napredovanja, planiranje jezičkih zadataka, svesno traganje prilika za vežbanje, fokusiranje, praćenje i ispravljanje grešaka u formalnom jezičkom kontekstu ne utiču na nivo gramatičke i strategijske kompetencije ispitanika, pri čemu metakognitivne strategije nemaju uticaja ni na sociolingvističku kompetenciju, ni na neverbalnu komunikativnu sposobnost. Međutim, što je stvaranje mentalnih veza, povezivanje slike i zvuka, podsećanje češće to su i nivoi tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke, strategijske kompetencije viši kao što je tečnije izražavanje ispitanika i adekvatnije neverbalno ponašanje; odnosno, što je frekventnija evaluacija napredovanja, planiranje jezičkih zadataka, svesno traganje prilika za vežbanje, fokusiranje, praćenje i ispravljanje grešaka to su nivoi gramatičke, tekstualne, funkcionalne kompetencije viši li je i tečnije usmeno izražavanja ispitanika. Upravljanje osećanjima, motivacijom i stavovima koji se odnose na učenje u formalnom komunikacijskom kontekstu kod ispitivanog uzorka utiču na nivo tekstualne kompetencije ali i na jasno, kontinuirano izražavanje, i preciznost izražavanja ili sposobnost formulisanja misli i predloga radi postizanja jasnog i smislenog jezičkog izraza.

Same strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku u formalnom komunikacijskom kontekstu (Komunikacijska situacija II, Tabela 113) pozitivno značajno koreliraju sa tekstualnom kompetencijom ($r=0,44$) i varijablom tečnost u izražavanju ($r=0,44$), pozitivno umereno koreliraju sa gramatičkom ($r=0,34$), funkcionalnom ($r=0,38$), strategijskom kompetencijom ($r=0,34$) i varijablom neverbalna komunikativna sposobnost ($r=0,34$), a nešto blaže sa sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,32$). Što je frekventnija primena strategija usmenog izražavanja to su viši nivoi svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti za šta postoji i potvrda u našem istraživanju jer je relativno visoka frekventnost primene ukupnih strategija usmenog izražavanja (srednja vrednost $M=3,55$) mogla imati uticaja na uočeno povećanje nivoa svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti (što jedino nije bio slučaj sa neverbalnim ponašanjem). Takođe je uočljivo da je promena karaktera komunikacije od

vršnjačke ka visoko formalnoj komunikaciji jednog naučnog skupa kod ispitanika „uposlila“ sve strategije usmenog izražavanja kako bi se adekvatno odgovorilo zahtevima novog komunikacijskog konteksta.

Sa procenom **težine nastavnih aktivnosti** ispitanika odnosno njihovom samoprocenom uspešnosti u aktivnostima usmenog izražavanja pozitivno blago korelira (Tabela 113) samo jedna varijabla komunikativne jezičke sposobnosti, i to sociolingvistička kompetencija ($r=0,27$). Visokofrekventna zastupljenost vežbanja usmene komunikacije na engleskom jeziku na času, stav ispitanika da im takva vrsta vežbi pomaže u boljoj komunikaciji na engleskom jeziku, zatim visok stepen sigurnosti ispitanika u sopstvene sposobnosti koje se odnose na uspešnost izvođenja zadataka i vežbi usmenog izražavanja na engleskom jeziku najviše utiču na viši nivo sociolingvističke kompetencije odnosno na njihov pozitivan razvoj kod ispitivanog uzorka u formalnom komunikacijskom kontekstu. Dodatna korelacijska analiza (Prilog C, Tabela 18) između pojedinačnih parametara procene nastavnih aktivnosti od strane ispitanika i varijabli komunikativne jezičke sposobnosti je pokazala da jedino parametar samouverenost u uspešnost izvođenja vežbi usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika pozitivno blago korelira sa gramatičkom ($r=0,27$), tekstualnom ($r=0,27$), strategijskom kompetencijom ($r=0,25$), a nešto značajnije sa varijablom tečnost u izražavanju ($r=0,32$) kao i sa opštom sposobnošću komunikacije na engleskom jeziku ($r=0,32$) pri čemu je pokazatelj značajnosti u svim slučajevima $p<0,05$. Što je viši nivo samouverenosti ispitanika to je i viši nivo nabrojanih aspekata komunikativne jezičke sposobnosti.

Strategije i nastavne aktivnosti u sinergiji u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 113), dakle formalnom komunikacijskom kontekstu, pozitivno značajno koreliraju sa tekstualnom kompetencijom ($r=0,45$) i varijablom tečnost u izražavanju ($r=0,45$), a pozitivno umereno koreliraju sa gramatičkom ($r=0,36$), funkcionalnom ($r=0,39$), sociolingvističkom ($r=0,35$), i strategijskom kompetencijom ($r=0,36$) kao i sa varijablom neverbalna komunikacijska sposobnost ($r=0,37$). Uočljivo je postojanje međusobnog uticaja ukupnih strategija i nastave sa jedne strane i svih elemenata komunikativne jezičke sposobnosti sa druge strane – frekventna primena svih strategija kao i visokofrekventna zastupljenost vežbanja usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika, visok stepen samouverenosti ispitanika u pogledu

uspešnosti izvođenja zadataka i vežbi usmenog izražavanja utiče na postignuće i viši nivo vladanja jezičkim znanjima (sposobnost upotrebe vokabulara, gramatike, spoznaja i kontrolu značenja, vladanje fonemsko/grafemskim kodom; poznavanje i sposobnost upotrebe kohezivnih sredstava i retoričke organizacije radi stvaranja koherentne jezičke celine; adekvatno produkovanje i razumevanje iskaza u određenom kontekstu odnosno upotrebu govornog diskursa radi ispunjenja posebnih ciljeva u komunikaciji; poznavanje i sposobnost primene sociolingvističkih konvencija za izvođenje jezičkih funkcija na prihvatljiv način u datom kontekstu, poznavanje i sposobnost upotrebe jezičkih varijeteta, registra, prirodnih gramatičkih struktura, vladanje kulturološkim referencama, svest o sagovorniku i komunikacionoj situaciji), zatim na sposobnost primene primerenih komunikacijskih strategija, iniciranje i održavanje interakcije, na lakoću promenu teme razgovora i sposobnost prenošenja glavnih ideja sagovorniku kao i na sposobnost povezivanja jedinica govora i jasnog i kontinuiranog izražavanja na stranom jeziku. Takođe je uočljivo da je uticaj strategija i nastave značajniji u formalnom komunikacijskom kontekstu nego to je slučaj u vršnjačkoj komunikaciji.

7.1.3.3. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku: Komunikacijska situacija III

U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 114) korelacijska analiza između **varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja** na stranom jeziku (J2) ukazuje da:

- **gramatička kompetencija** pozitivno umereno korelira jedino sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,32$); drugim rečima, u promenjenom komunikacijskom kontekstu, gde je promena označavala prelaz sa visoko formalnog na neutralni i neformalni način komunikacije, procesi pamćenja i učenja nisu imali uticaja kao ni afektivni faktori, ali je ispravljanje formalnih grešaka i grešaka u upotrebi vokabulara kao i nadomeštanje neadekvatnog formalnog leksičkog, gramatičkog znanja i ispravljanje grešaka u izgovoru bilo na delu;
- **tekstualna kompetencija** pozitivno blago korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,28$) i afektivnim strategijama ($r=0,25$), a nešto značajnije sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,31$);

- **funkcionalna kompetencija** pozitivno blago korelira sa kognitivnim ($r=0,27$) i kompenzacijskim strategijama ($r=0,28$);
- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno blago korelira sa memorijskim strategijama ($r=0,27$) i kompenzacijskim strategijama ($r=0,29$);
- **strategijska kompetencija** ne korelira ni sa jednom strategijom usmenog izražavanja na stranom jeziku – na sposobnost prenošenja glavnih ideja sagovorniku, poznavanje i sposobnost primene komunikacijskih strategija, iniciranje i održavanje interakcije, lakoću promene teme razgovora ne utiču ni procesi pamćenja, ni povezivanje novih informacija sa postojećim u dugoročnoj memoriji, i formiranje i revidiranje internih mentalnih modela, ni strategije za prevazilaženje jezičkih ograničenja, kao ni evaluacija napredovanja, planiranje jezičkih zadataka, svesno traganje prilika za vežbanje, fokusiranje, praćenje i ispravljanje grešaka, upravljanje osećanjima, motivacijom i stavovima koji se odnose na učenje;

Tabela 114. Komunikativna jezička sposobnost i strategije usmenog izražavanja na J2 – korelacije za Komunikacijsku situaciju III

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Strategije usmenog izražavanja na J2							
Komunikacijska situacija 3		Memor. strategije	Kognit. strategije	Kompenz. strategije	Metakog. strategije	Afektivne strategije	Strategije Ukupno	Nastavne aktivnosti	Ukupno
Gramatička kompetencija	r	,20	,20	,32*	,13	,27*	,27*	,13	,28*
	p	,118	,118	,012	,302	,034	,034	,330	,028
Tekstualna kompetencija	r	,25	,29*	,31*	,15	,33*	,33*	,24	,36**
	p	,056	,026	,016	,263	,010	,010	,062	,005
Funkcionalna kompetencija	r	,24	,27*	,28*	,22	,33*	,33*	,20	,35**
	p	,063	,034	,033	,094	,010	,010	,133	,006
Socioligvist. kompetencija	r	,27*	,23	,29*	,18	,30*	,30*	,21	,33*
	p	,033	,073	,026	,179	,018	,018	,112	,011
Strategijska kompetencija	r	,16	,21	,20	,08	,21	,21	,26*	,25
	p	,224	,110	,119	,543	,110	,110	,045	,053
Tečnost u izražavanju	r	,24	,29*	,35**	,19	,34**	,34**	,19	,36**
	p	,068	,024	,005	,136	,008	,008	,143	,005
Neverb. komunik. sposobnost	r	,33*	,31*	,29*	,19	,35**	,35**	,30*	,39**
	p	,011	,017	,026	,151	,005	,005	,022	,002
Opšta komunik. jezička sposobnost	r	,26*	,24	,26*	,13	,28*	,28*	,28*	,32*
	p	,047	,062	,042	,315	,028	,028	,033	,011
		N = 60 ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$							

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

- **tečnost u izražavanju** pozitivno umereno korelira sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,35$), a pozitivno blago sa kognitivnim strategijama ($r=0,29$);
- **neverbalna komunikativna sposobnost** pozitivno umereno korelira sa memorijskim ($r=0,33$) i kognitivnim strategijama ($r=0,31$), a nešto blaže sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,29$).

Same strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku u neformalnom/neutralnom komunikacijskom kontekstu (Komunikacijska situacija III, Tabela 114) pozitivno umereno koreliraju sa varijablama tečnost u izražavanju ($r=0,34$), neverbalna komunikativna sposobnost ($r=0,35$), funkcionalnom ($r=0,33$) i tekstualnom kompetencijom ($r=0,33$), a pozitivno blago koreliraju sa gramatičkom ($r=0,27$) i sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,30$). I u Komunikacijskoj situaciji III, odnosno neformalnom/neutralnom kontekstu skoro svi elementi komunikativne jezičke sposobnosti, izuzev strategijske kompetencije, su u relaciji sa ukupnim strategijama - što je frekventnija primena strategija usmenog izražavanja to su viši nivoi svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti. Značaj i snaga ovih odnosa jesu nešto slabiji u odnosu na formalni komunikacijski kontekst, ali su zato snažniji u odnosu na vršnjački komunikacijski kontekst. Slično su se ponašali i nivoi vladanja pojedinačnim kompetencijama – pozitivno su se razvijale sve kompetencije, osim neverbalnog ponašanja, u formalnom komunikacijskom kontekstu u odnosu na vršnjačku komunikaciju, ali su zato nivoi posebnih kompetencija blago opali u neformalnom komunikacijskom kontekstu u odnosu na formalni ali su ostali i dalje na višem nivou u odnosu na vršnjačku komunikaciju. Čini se da tamo gde je uticaj strategija na varijable komunikativne jezičke sposobnosti veći, viši je i nivo samih pojedinačnih kompetencija. Kako je frekventnost primene strategija usmenog izražavanja na prilično visokom nivou (srednja ocena $M=3,55$ ukazuje na značajnu frekventnost primene strategija) primećuje se variranje njihovog uticaja na pojedinačne varijable u različitim komunikacijskim kontekstima. U vršnjačkoj komunikaciji je taj uticaj neznatan, možda i zbog slabije motivacije samih govornika da zaposle sve strategije usmenog izražavanja, a i zadatak u vršnjačkom komunikacijskom kontekstu je bio na samom početku eksperimenta. U formalnom i neformalnom komunikacijskom kontekstu uticaj strategija je daleko značajniji na sve kompetencije zbog prirode samog socijalnog konteksta ali i zbog

motivacije ispitanika da komunikacijski zadatak na stranom jeziku obave što je bolje moguće što je dovelo do angažovanja svih strategija usmenog izražavanja.

Sa **procenom težine nastavnih aktivnosti** ispitanika odnosno njihovom samoprocenom uspešnosti u aktivnostima usmenog izražavanja i procenom frekventnosti vežbanja usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika pozitivno blago korelira (Tabela 114) strategijska kompetencija ($r=0,26$), neverbalno ponašanje ($r=0,30$) i opšta sposobnost komunikacije na stranom jeziku ($r=0,28$). Čini se da su neformalni komunikacijski kontekst i možda još više sama promena komunikacijskog konteksta podstakli primenu komunikacijskih strategija kako bi se odgovorilo na dati komunikacijski zadatak što je dovelo i do primene postojećih znanja neverbalnog ponašanja, doduše na nešto nižem nivou nego u prethodnim komunikacijskim situacijama (prouzrokovano višim nivoom anksioznosti i kod određenog broja ispitanika manje zastupljenim uvežbavanjem primene neverbalnih komunikativnih sposobnosti). Dodatna korelacijska analiza (Prilog C, Tabela 19) je pokazala da jedan parametar procene nastavnih aktivnosti a to je frekventnost zastupljenosti vežbanja usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika (što se pokazalo kao visokofrekventna nastavna aktivnost na časovima engleskog jezika jer je procenjena od strane ispitanika srednjim ocenom $M=4,15$ na skali od 1 do 5) pozitivno umereno korelira sa strategijskom kompetencijom ($r=0,37$, $p<0,05$), nešto blaže korelira sa neverbalnim ponašanjem ($r=0,31$), a pozitivno blago korelira sa tekstualnom kompetencijom i opštom sposobnošću komunikacije na engleskom jeziku (u dva poslednja slučaja koeficijent korelacije je $r=0,29$, $p<0,05$). Visoka učestalost vežbi usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika uticala je i na razvoj sposobnosti organizacije teksta primerenog komunikacijskom kontekstu, na razvoj adekvatnog neverbalnog ponašanja ispitanika (gestovnog ponašanja, upiranja pogleda u sagovornika, klimanja glavom), na primenu adekvatnih strategija komunikacije jer se vežbanjem usmenog izražavanja sticala i ova sposobnost što je sve uticalo i na razvoj opšte komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku.

Strategije i nastavne aktivnosti u sinergiji u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 114) pozitivno umereno koreliraju sa tekstualnom kompetencijom (koeficijent korelacije je $r=0,36$), funkcionalnom kompetencijom ($r=0,35$), sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,33$), varijablama tečnost u izražavanju ($r=0,36$) i neverbalna

komunikativna sposobnost ($r=0,39$), a pozitivno blago koreliraju sa gramatičkom kompetencijom ($r=0,28$). Uočljivo je postojanje međusobnog uticaja ukupnih strategija i nastave sa jedne strane i svih elemenata komunikativne jezičke sposobnosti sa druge strane ali je taj uticaj nešto manje značajan u neformalno/neutralnom komunikacijskom kontekstu mada daleko značajniji nego u vršnjačkoj komunikaciji.

7.1.3.4. Opšta sposobnost komunikacije na stranom jeziku i pojedinačne strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku

Zanimljivo je da opšta komunikativna jezička sposobnost u vršnjačkoj komunikaciji, odnosno u Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 112) stupa u relacije jedino sa memorijskim strategijama ($r=0,29$) pri čemu je korelacija pozitivna i blaga – češća primena memorijskih strategija, odnosno pamćenja stvaranjem asocijativnih veza, ponavljanjem na glas, stvaranjem rečenica pa čak i rimovanjem ukazuje na viši nivo opšte sposobnosti komuniciranja na engleskom jeziku. Preostale strategije – kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne ne koreliraju sa opštom sposobnošću komunikacije na engleskom kao stranom jeziku struke. Nasuprot tome, u drugom zadatku i formalnom komunikacijskom kontekstu (gde su zahtevi za adekvatnom komunikacijom povećani i u smislu jezičkog znanja ali i primene komunikacijskih strategija i adekvatnog neverbalnog ponašanja i gde postoji svest da se ispitanici obraćaju licem u lice svojim sagovornicima), odnosno u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 113) opšta komunikativna jezička sposobnost pozitivno umereno korelira sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,37$, $p<0,05$), a nešto blaže sa memorijskim ($r=0,31$), kognitivnim ($r=0,32$) i metakognitivnim strategijama ($r=0,31$) – frekventnija primena datih strategija podrazumeva i viši nivo opšte komunikativne jezičke sposobnosti na engleskom jeziku kod ispitanika. Ovo takođe znači da je na kraju eksperimenta frekventnija primena analiziranja, sumiranja, asociiranja, vežbanja, pogađanja značenja iz konteksta, upotreba sinonima/antonima, gestikulacije za prevazilaženje jezičkih ograničenja ali i samoevaluacija napredovanja, planiranja jezičkih zadataka, svesno traženje prilika za vežbanje, svest o pravljenju grešaka i ispravljanje grešaka ukazivala i na povećan nivo ukupne komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika. U Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 114), u neformalno-neutralnom komunikacijskom kontekstu (gde su zahtevi za adekvatnom komunikacijom na stranom jeziku takođe povišeni kao i u Komunikacijskoj situaciji II ali gde se ispitanici ne obraćaju

sagovornicima direktno licem u lice već putem televizijskog medija), opšta komunikativna jezička sposobnost pozitivno blago korelira sa direktnim strategijama, odnosno memorijskim ($r=0,26$) i kompenzacijskim strategijama ($r=0,26$). To znači da se sa promenom registra i zahtevanih funkcija jezika, organizacije i odabira primerenih informacija, primerenog neverbalnog ponašanja do izražaja dolazi uticaj strategija kompenzacije i strategija pamćenja na nivo opšte komunikativne jezike sposobnosti.

7.1.4. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku i stavovi o učenju stranog jezika

Nameravajući da ustanovimo postojanje i značaj odnosa između komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) i stavova učenika o učenju stranog jezika (J2), korelirali smo varijable komunikativne jezičke sposobnosti (opštu komunikativnu jezičku sposobnost, gramatičku, tekstualnu, funkcionalnu, sociolingvističku, strategijsku kompetenciju, tečnost u izražavanju, neverbalnu komunikativnu sposobnost) u tri komunikacijska konteksta i kategorije stavova ispitanika o učenju engleskog kao stranog jezika (težinu učenja, spremnost na učenje i prirodu učenja stranog jezika, strategije učenja i komunikacijske strategije na stranom jeziku, i motivaciju za učenje stranog jezika i očekivanja koja ispitanici imaju od učenja stranog jezika). Rezultati korelacijske analize prikazani su na Tabelama 115, 116, 117 i 118.

Tabela 115. Opšta sposobnost komunikacije na stranom jeziku i stavovi o učenju stranih jezika

Stavovi u učenju J2		Opšta sposobnost komunikacije na J2		
		Komunikacijska situacija 1	Komunikacijska situacija 2	Komunikacijska situacija 3
Stavovi ukupno	r	,17	,20	,12
	p	,190	,118	,348
		N=60 p < 0,05		

Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

Analizirajući dobijene rezultate zaključujemo da opšta komunikativna jezička sposobnost ni u jednom od tri ispitivana komunikacijska konteksta ne korelira sa stavovima u učenju engleskog kao stranog jezika (Tabela 115). Drugim rečima, na ispitivanom uzorku stavovi o učenju engleskog kao stranog jezika nemaju uticaj na ukupnu sposobnost usmene komunikacije na engleskom jeziku u tri komunikacijske situacije – u vršnjačkoj komunikaciji, formalnom komunikacijskom kontekstu na

naučnom skupu i naučopopularnom komunikacijskom kontekstu (učeeće u televizijskom programu).

Ukupni stavovi o učenju stranih jezika ne koreliraju ni sa jednom varijablom komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 116) i III (Tabela 118), dakle u neformalnom i neutralnom komunikacijskom kontekstu, dok u formalnom komunikacijskom kontekstu, u Komunikacijskoj situaciji II ukupni stavovi pozitivno blago koreliraju sa tekstualnom kompetencijom – $r=0,27$ (Tabela 117).

Tabela 116. Komunikativna jezička sposobnost i stavovi u učenju stranog jezika – korelacije za Komunikacijsku situaciju I

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Stavovi u učenju J2					
Komunikacijska situacija 1		Težina učenja J2	Spremnost za učenje J2	Priroda učenja J2	Strateg. učenja / komunik. strat.	Motivacija i očekivanja	Stavovi Ukupno
Gramatička kompetencija	r p	,00 ,985	,11 ,410	,17 ,190	,06 ,622	,01 ,955	,12 ,367
Tekstualna kompetencija	r p	-,01 ,955	,18 ,176	,26* ,044	,13 ,310	,05 ,697	,21 ,114
Funkcionalna kompetencija	r p	,02 ,879	,13 ,318	,25 ,057	,08 ,561	-,03 ,697	,15 ,260
Socioligvist. kompetencija	r p	,05 ,720	,08 ,521	,17 ,196	,07 ,602	-,06 ,667	,10 ,440
Strategijska kompetencija	r p	,03 ,822	,15 ,237	,21 ,107	,09 ,478	-,02 ,890	,16 ,235
Tečnost u izražavanju	r p	,01 ,926	,20 ,118	,18 ,163	,12 ,369	,09 ,490	,20 ,123
Neverb. komunik. sposobnost	r p	,08 ,553	,12 ,349	,22 ,098	,14 ,272	-,07 ,586	,16 ,223
Opšta komunik. jezička sposobnost	r p	,03 ,817	,15 ,262	,20 ,116	,12 ,361	,02 ,903	,17 ,190
N =60 * p < 0,05							

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

Što se korelacija između samih varijabli tiče, u Komunikacijskoj situaciji I priroda učenja stranog jezika pozitivno blago korelira sa tekstualnom kompetencijom pri čemu koeficijent korelacije iznosi $r=0,26$ (Tabela 116); u Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 117) strategije učenja stranog jezika i komunikacijske strategije pozitivno blago koreliraju sa tekstualnom kompetencijom pri čemu je koeficijent korelacije $r=0,27$, a u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 118) nijedna varijabla komunikativne jezičke sposobnosti ne korelira ni sa jednom varijablom stavova o učenju engleskog kao stranog jezika.

Tabela 117. Komunikativna jezička sposobnost i stavovi u učenju stranog jezika – korelacije za Komunikacijsku situaciju II

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Stavovi u učenju J2					
Komunikacijska situacija 2		Težina učenja J2	Spremnost za učenje J2	Priroda učenja J2	Strateg. učenja/ komunik. strat.	Motivacija/ očekivanja	Stavovi Ukupno
Gramatička kompetencija	r p	,04 ,778	,16 ,219	,18 ,157	,18 ,158	,17 ,205	,24 ,065
Tekstualna kompetencija	r p	-,01 ,913	,14 ,276	,23 ,077	,27* ,036	,18 ,167	,27* ,036
Funkcionalna kompetencija	r p	,03 ,803	,13 ,305	,18 ,171	,16 ,208	,10 ,423	,20 ,121
Socioligvist. kompetencija	r p	,05 ,684	,09 ,471	,11 ,384	,13 ,313	,12 ,343	,17 ,204
Strategijska kompetencija	r p	,07 ,568	,15 ,238	,20 ,128	,21 ,106	,11 ,384	,24 ,060
Tečnost u izražavanju	r p	,03 ,797	,11 ,338	,18 ,171	,22 ,086	,14 ,275	,23 ,080
Neverb. komunik. sposobnost	r p	,03 ,836	,03 ,804	,09 ,497	,14 ,279	,09 ,470	,13 ,339
Opšta komunik. jezička sposobnost	r p	,02 ,901	,14 ,297	,15 ,246	,18 ,168	,13 ,317	,20 ,118
N =60 *p < 0,05							

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

Formalni komunikacijski kontekst je onaj kontekst gde je do izražaja došao pozitivan uticaj ukupnih stavova o učenju stranog jezika na važnost tekstualne kompetencije u komunikaciji na stranom jeziku. Dakle, ispitanici koji su imali pozitivan stav o učenju engleskog kao stranog jezika su imali i viši nivo tekstualne kompetencije u formalnom komunikacijskom kontekstu. Inače, tekstualna kompetencija je jedina varijabla komunikativne jezičke sposobnosti koja uopšte i uspostavlja neki odnos sa bilo kojom varijablom stavova o učenju stranih jezika. Tako, u Komunikacijskoj situaciji I tekstualna kompetencija korelira sa prirodom učenja stranih jezika, što znači da učenje novih reči i to u kontekstu, gramatičkih pravila, ali i poznavanje kulture engleskog govornog područja ima uticaja na stepen razvoja tekstualne kompetencije. Međutim, taj odnos nije prisutan u Komunikacijskoj situaciji II i III. Čini se da je usložnjavanje zadatka, izlazak komunikacijskog konteksta iz okvira vršanjačke/kolegijalne komunikacije nastavnog okruženja i otvaranje komunikacije ka spolja, ka manje

intimnoj, nepoznatoj publici poništio uticaj prirode učenja stranog jezika na sposobnost adekvatnog izbora i koherentne organizacije informacija.

Tabela 118. Komunikativna jezička sposobnost i stavovi u učenju stranog jezika – korelacije za Komunikacijsku situaciju III

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Stavovi u učenju J2					
Komunikacijska situacija 3		Težina učenja J2	Spremnost za učenje J2	Priroda učenja J2	Strateg. učenja / komunik. strat.	Motivacija/ očekivanja	Stavovi Ukupno
Gramatička kompetencija	r p	-,04 ,770	,09 ,478	,10 ,450	,09 ,514	,12 ,375	,12 ,356
Tekstualna kompetencija	r p	-,07 ,580	,09 ,477	,16 ,223	,06 ,654	,07 ,573	,11 ,400
Funkcionalna kompetencija	r p	-,05 ,684	,11 ,401	,16 ,233	,02 ,855	,08 ,519	,11 ,403
Sociolingvist. kompetencija	r p	-,07 ,612	,07 ,614	,11 ,410	,04 ,774	,06 ,668	,07 ,579
Strategijska kompetencija	r p	-,11 ,419	,10 ,435	,14 ,276	,01 ,969	,05 ,681	,07 ,567
Tečnost u izražavanju	r p	-,10 ,455	,05 ,692	,17 ,200	,06 ,672	,11 ,418	,10 ,440
Neverb. komunik. sposobnost	r p	-,07 ,587	,04 ,737	,15 ,265	,10 ,449	,11 ,398	,11 ,381
Opšta komunik. jezička sposobnost	r p	-,11 ,410	,15 ,245	,14 ,282	,09 ,502	,06 ,657	,12 ,348
N =60 p < 0,05							

Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

Na tekstualnu kompetenciju u Komunikacijskoj situaciji II, dakle u visoko formalnom kontekstu, utiču i strategije učenja stranog jezika odnosno komunikacijske strategije. Drugim rečima, ispitanici smatraju da su u formalnom komunikacijskom kontekstu, za viši nivo tekstualne kompetencije, značajni pravilan izgovor, sposobnost pogađanja značenja iz konteksta, često vežbanje, upotreba audio materijala u nastavi ali i otvorenost u komunikaciji sa strancima. U neformalnom (Komunikacijska situacija I) i manje formalnom naučno popularnom komunikacijskom kontekstu (Komunikacijska situacija III) ovaj odnos nije značajan kod ispitivanog uzorka.

Motivacija za učenje stranog jezika kao varijabla stavova o učenju stranog jezika ima izuzetno visok značaj kod ispitivanog uzorka (srednja vrednost je $M=4,29$) – ispitanici su izuzetno visoko motivisani za učenje engleskog kao stranog jezika. Mada ne korelira ni sa jednom varijablom komunikativne jezičke sposobnosti ni u jednoj od

tri komunikacijske situacije, sigurno je da itekako ima uticaja na sticanje sposobnosti i veština vladanja engleskim kao stranim jezikom.

Takođe je uočljivo da se snaga postojećih odnosa ne pojačava iz zadatka u zadatak, odnosno da ako odnos i postoji on ima isti značaj nezavisno od karaktera komunikacijske situacije i nezavisno od napredovanja ispitanika u posmatranim varijablama tako da stavovi o učenju stranog jezika predstavljaju konstantu i, možemo to reći, kontrolnu varijablu za naše istraživanje.

7.1.5. Komunikativna jezička sposobnost na stranom jeziku i anksioznost u učenju stranog jezika

Jedno od značajnih pitanja u okviru istraživanja je i mogući uticaj koji anksioznost kod ispitanika prilikom usmenog izražavanja na engleskom jeziku kao stranom može imati na njihov nivo komunikativne jezičke sposobnosti. Odgovor na pitanje da li taj uticaj postoji i koliko je značajan pokušali smo da dobijemo koreliranjem varijabli komunikativne jezičke sposobnosti (opšta komunikativna jezička sposobnost, zatim gramatička, tekstualna, funkcionalna, sociolingvistička, strategijska kompetencija, tečnost u izražavanju, neverbalna komunikativna sposobnost) u tri komunikacijska konteksta i faktora anksioznosti u učenju stranih jezika (opšta anksioznost, komunikacijska anksioznost, testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije). Rezultati korelacione analize su predstavljeni na Tabelama 119, 120, 121 i 122.

Analizirajući dobijene rezultate (Tabela 119) zaključujemo da opšta komunikativna sposobnost na stranom jeziku (J2) u sva tri komunikacijska konteksta pozitivno korelira sa ukupnim nivoom anksioznosti učenju stranog jezika (J2) kod ispitanika. U Komunikacijskoj situaciji I opšta komunikativna jezička sposobnost pozitivno umereno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,37$); u Komunikacijskoj situaciji II opšta komunikativna jezička sposobnost pozitivno značajno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,50$); a u Komunikacijskoj situaciji III opšta komunikativna jezička sposobnost takođe pozitivno veoma značajno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,53$). Postojanje pozitivne korelacije u našem istraživanju znači da što je niži nivo ukupne anksioznosti kod ispitanika to je viši nivo njihove opšte komunikativne sposobnosti na stranom jeziku.

Tabela 119. Opšta sposobnost komunikacije na stranom jeziku i anksioznost u učenju stranih jezika

Anksioznost u učenju stranog jezika		Opšta sposobnost komunikacije na J2		
		Komunikacijska situacija 1	Komunikacijska situacija 2	Komunikacijska situacija 3
Ukupna anksioznost	r p	,37** ,004	,50** ,000	,53** ,000
		N =60 **p < 0,01		

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

7.1.5.1. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli anksioznosti u učenju stranog jezika: Komunikacijska situacija I

U Komunikacijskoj situaciji I (Tabela 120) na opštu komunikacijsku sposobnost utiču sva tri faktora anksioznosti – komunikacijska i testovska anksioznost kao i strah od negativne evaluacije jer opšta komunikacijska sposobnost pozitivno umereno korelira sa komunikacijskom anksioznošću ($r=0,34$) i testovskom anksioznošću ($r=0,35$) a pozitivno i nešto blaže korelira sa strahom od negativne evaluacije ($r=0,31$). Što je niži nivo komunikacijske, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije to je viši nivo opšte komunikativne sposobnosti na stranom jeziku. Što se tiče varijabli komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji I, korelacijska analiza ukazuje na sledeće:

- **gramatička kompetencija** pozitivno blago korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,28$), komunikacijskom anksioznošću ($r=0,26$) i testovskom anksioznošću ($r=0,28$);
- **tekstualna kompetencija** takođe pozitivno blago korelira sa svim elementima anksioznosti: sa ukupnim nivoom anksioznosti koeficijent korelacije iznosi $r=0,30$, sa komunikacijskom anksioznošću $r=0,26$, sa testovskom anksioznošću $r=0,29$ i sa strahom od negativne evaluacije $r=0,27$;
- **funkcionalna kompetencija** pozitivno umereno korelira sa ukupnim nivoom anksioznosti kod ispitanika ($r=0,37$) kao i sa faktorima komunikacijska anksioznost ($r=0,33$) i testovska anksioznost ($r=0,36$), a pozitivno nešto blaže korelira sa strahom od negativne evaluacije ($r=0,32$);

- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno umereno korelira sa ukupnim nivoom anksioznosti kod ispitanika ($r=0,35$) kao i sa testovskom anksioznošću ($r=0,34$), pozitivno i nešto blaže korelira sa faktorom komunikacijska anksioznost ($r=0,32$) a pozitivno blago sa faktorom strah od negativne evaluacije ($r=0,30$);

Tabela 120. Komunikativna jezička sposobnost i anksioznost u učenju stranog jezika – korelacije za Komunikacijsku situaciju I

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Anksioznost u učenju stranog jezika			
Komunikacijska situacija 1		Komunikacijska anksioznost	Testovska anksioznost	Strah od negat. evaluacije	Ukupna anksioznost
Gramatička kompetencija	r p	,26* ,042	,28* ,028	,20 ,116	,28* ,029
Tekstualna kompetencija	r p	,26* ,044	,29* ,024	,27* ,036	,30* ,019
Funkcionalna kompetencija	r p	,33** ,010	,36** ,005	,32* ,012	,37** ,003
Sociolingvist. kompetencija	r p	,32* ,012	,34** ,009	,30* ,018	,35** ,005
Strategijska kompetencija	r p	,22 ,086	,29* ,023	,23 ,080	,28* ,031
Tečnost u izražavanju	r p	,34** ,007	,34** ,009	,30* ,021	,36** ,005
Neverbalna komunikat.	r p	,30* ,020	,31* ,017	,34** ,007	,35** ,007
Opšta komunik. jezička sposobnost	r p	,34** ,009	,35** ,006	,31* ,016	,37** ,004
N =60 ** p < 0,01 * p < 0,05					

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

- **strategijska kompetencija** pozitivno blago korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,28$) kao i sa varijablom testovska anksioznost ($r=0,29$);
- **tečnost u izražavanju** pozitivno umereno korelira sa ukupnim nivoom anksioznosti kod ispitanika ($r=0,36$) kao i sa varijablama komunikacijska anksioznost ($r=0,34$) i testovska anksioznost ($r=0,34$), a pozitivno blago korelira sa strahom od negativne evaluacije ($r=0,30$);
- **neverbalna komunikativna sposobnost** pozitivno umereno korelira sa ukupnim nivoom anksioznosti kod ispitanika ($r=0,35$) kao i sa strahom od

negativne evaluacije ($r=0,34$), a pozitivno blago sa varijablama komunikacijska anksioznost ($r=0,30$) i testovska anksioznost ($r=0,31$).

Jedine varijable koje ne koreliraju međusobno su, sa jedne strane, strah od negativne evaluacije i gramatička kompetencija, a sa druge strane, strah od negativne evaluacije i strategijska kompetencija; to znači da strah od negativne evaluacije kod ispitanika ne utiče na nivo njihove gramatičke i strategijske kompetencije. Ispitanici ne osećaju nervozu zbog potencijalne evaluacije od strane svojih vršnjaka (gramatička i strategijska kompetencija); nervoza ako i postoji slabo utiče na ostale varijable komunikativne jezičke sposobnosti verovatno i zbog same činjenice da su ispitanici više koncentrisani na izvođenje zadatka nego na procenjivanje nivoa kompetentnosti svojih vršnjaka pa samim tim očekuju od svojih kolega drugih studenata da takođe budu manje zainteresovani za procenu njihove komunikativne jezičke sposobnosti.

7.1.5.2. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli anksioznosti u učenju stranog jezika: Komunikacijska situacija II

U Komunikacijskoj situaciji II (Tabela 121) na opštu komunikacijsku sposobnost utiču sva tri faktora anksioznosti – komunikacijska i testovska anksioznost kao i strah od negativne evaluacije jer opšta komunikacijska sposobnost pozitivno značajno korelira sa komunikacijskom anksioznošću ($r=0,48$), testovskom anksioznošću ($r=0,47$) kao i sa strahom od negativne evaluacije ($r=0,43$). Što je niži nivo komunikacijske, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije to je viši nivo opšte komunikativne sposobnosti na stranom jeziku. Što se tiče varijabli komunikativne jezičke sposobnosti u Komunikacijskoj situaciji II korelacijska analiza ukazuje na sledeće:

- **gramatička kompetencija** pozitivno veoma značajno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,53$) i pozitivno značajno sa komunikacijskom ($r=0,47$) testovskom anksioznošću ($r=0,50$) i strahom od negativne evaluacije ($r=0,46$);
- **tekstualna kompetencija** pozitivno veoma značajno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,53$) i pozitivno značajno sa komunikacijskom ($r=0,48$) testovskom anksioznošću ($r=0,50$) i strahom od negativne evaluacije ($r=0,46$);
- **funkcionalna kompetencija** pozitivno veoma značajno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,51$) i sa varijablom testovska anksioznost ($r=0,51$) a pozitivno

značajno sa komunikacijskom anksioznošću ($r=0,42$) i strahom od negativne evaluacije ($r=0,45$),

- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno značajno korelira i sa ukupnom anksioznošću ($r=0,48$) ali i sa tri faktora anksioznosti – sa komunikacijskom ($r=0,40$), testovskom anksioznošću ($r=0,45$) i strahom od negativne evaluacije ($r=0,41$);

Tabela 121. Komunikativna jezička sposobnost i anksioznost u učenju stranog jezika – korelacije za Komunikacijsku situaciju II

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Anksioznost u učenju stranog jezika			
Komunikacijska situacija 2		Komunikacijska anksioznost	Testovska anksioznost	Strah od negat. evaluacije	Ukupna anksioznost
Gramatička kompetencija	r p	,47** ,000	,50** ,000	,46** ,000	,53** ,000
Tekstualna kompetencija	r p	,48** ,000	,50** ,000	,46** ,000	,53** ,000
Funkcionalna kompetencija	r p	,42** ,001	,51** ,000	,45** ,000	,51** ,000
Sociolingvist. kompetencija	r p	,40** ,001	,45** ,000	,41** ,001	,47** ,000
Strategijska kompetencija	r p	,44** ,000	,49** ,000	,46** ,000	,51** ,000
Tečnost u izražavanju	r p	,42** ,001	,46** ,000	,41** ,001	,48** ,000
Neverb. komunikat. sposobnost	r p	,35** ,007	,34** ,009	,35** ,006	,38** ,003
Opšta komunik. jezička sposobnost	r p	,46** ,000	,47** ,000	,43** ,001	,50** ,000
N=60 ** $p < 0,01$					

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

- **strategijska kompetencija** pozitivno veoma značajno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,51$), a pozitivno značajno korelira sa varijablama komunikacijska anksioznost ($r=0,44$), testovska anksioznost ($r=0,48$) i strah od negativne evaluacije ($r=0,46$);
- **tečnost u izražavanju** pozitivno značajno korelira i sa ukupnom anksioznošću ($r=0,48$) ali i sa tri faktora anksioznosti – sa komunikacijskom ($r=0,42$), testovskom anksioznošću ($r=0,46$) i strahom od negativne evaluacije ($r=0,41$);

- **neverbalna komunikativna** sposobnost pozitivno umereno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,38$) ali i sa tri faktora anksioznosti – sa komunikacijskom ($r=0,35$), testovskom anksioznošću ($r=0,34$) i strahom od negativne evaluacije ($r=0,35$).

U formalnom komunikacijskom kontekstu kakav jeste Komunikacijska situacija II (obraćanje na naučnom skupu) primećujemo da sve varijable komunikativne jezičke sposobnosti pozitivno koreliraju sa svim varijablama anksioznosti i da te korelacije imaju veću snagu, odnosno da su značajnije u odnosu na Komunikacijsku situaciju I. Drugim rečima, što je nivo ukupne, testovske i komunikacijske anksioznosti kao i straha od negativne evaluacije kod ispitanika niži to su i opšta komunikativna jezička sposobnost i njeni elementi kod ispitanika na višem nivou. Kod ispitanika kod kojih je prisutan viši stepen svake vrste anksioznosti u formalnom komunikacijskom kontekstu do izražaja dolazi njihov negativan uticaj na komunikativnu jezičku sposobnost. Anksioznost kod ispitivanog uzorka merena je između prvog i drugog zadatka, odnosno između Komunikacijske situacije I i Komunikacijske situacije II/Komunikacijske situacije III, pri čemu je kod celog uzorka zabeležena blaga anksioznost (pri čemu je oko jedne četvrtine ispitanika ispoljilo umerenu i pojačanu anksioznost). Kako su vrednosti varijabli komunikativne jezičke sposobnosti porasle u Komunikacijskoj situaciji II u odnosu na Komunikacijsku situaciju I, i pored promene registra i uslozljavanja zadatka, zaključujemo da prisutan nivo anksioznosti generalno nije imao negativna uticaj na komunikativnu jezičku sposobnost ispitanika, već je naprotiv imao i motivacijsko dejstvo na ispitanike da podignu nivo elemenata komunikativne jezičke sposobnosti kako bi uspešno obavili zadatak.

7.1.5.3. Odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli anksioznosti u učenju stranog jezika: Komunikacijska situacija III

Na opštu komunikacijsku sposobnost u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 122) utiču sva tri faktora anksioznosti – komunikacijska i testovska anksioznost kao i strah od negativne evaluacije jer opšta komunikacijska sposobnost pozitivno veoma značajno korelira sa strahom od negativne evaluacije ($r=0,52$) i pozitivno značajno korelira sa komunikacijskom anksioznošću ($r=0,48$) i testovskom anksioznošću ($r=0,47$). Što je niži nivo komunikacijske, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije to je viši nivo opšte komunikativne sposobnosti na stranom jeziku i u

neformalno-neutralnom komunikacijskom kontekstu kakav jeste Komunikacijska situacija III.

Razmatrajući odnos varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i varijabli anksioznosti u Komunikacijskoj situaciji III (Tabela 122) korelacijska analiza pokazuje da:

- **gramatička kompetencija** pozitivno visoko korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,62$) i pozitivno veoma značajno sa komunikacijskom anksioznošću ($r=0,53$), testovskom anksioznošću ($r=0,54$) i strahom od negativne evaluacije ($r=0,60$);
- **tekstualna kompetencija** pozitivno visoko korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,61$) i pozitivno veoma značajno sa komunikacijskom anksioznošću ($r=0,55$), testovskom anksioznošću ($r=0,54$) i strahom od negativne evaluacije ($r=0,57$);
- **funkcionalna kompetencija** takođe pozitivno veoma značajno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,59$) kao i sa faktorima anksioznosti komunikacijska anksioznost ($r=0,54$), testovska anksioznost ($r=0,53$) i faktorom strah od negativne evaluacije ($r=0,55$);
- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno značajno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,49$) kao i sa faktorima anksioznosti - komunikacijska anksioznost ($r=0,42$), testovska anksioznost ($r=0,44$) i faktorom strah od negativne evaluacije gde je $r=0,49$;
- **strategijska kompetencija** pozitivno veoma značajno korelira sa ukupnom anksioznošću u učenju stranih jezika ($r=0,56$) kao i sa faktorom strah od negativne evaluacije ($r=0,55$); pozitivno značajno korelira sa faktorima komunikacijska anksioznost ($r=0,49$) i testovska anksioznost ($r=0,50$);
- **tečnost u izražavanju** pozitivno veoma značajno korelira sa ukupnom anksioznošću u učenju stranih jezika ($r=0,55$), sa faktorima komunikacijska anksioznost ($r=0,51$) i strah od negativne evaluacije ($r=0,52$), a pozitivno značajno korelira sa faktorom testovska anksioznost ($r=0,48$);
- **neverbalna komunikativna sposobnost** pozitivno značajno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,46$), testovskom anksioznošću ($r=0,43$) i strahom

od negativne evaluacije ($r=0,45$), a pozitivno umereno korelira sa komunikacijskom anksioznošću ($r=0,39$).

Tabela 122. Komunikativna jezička sposobnost i anksioznost u učenju stranog jezika – korelacije za Komunikacijsku situaciju III

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Anksioznost u učenju stranog jezika			
Komunikacijska situacija 3		Komunikac. anksioznost	Testovska anksioznost	Strah od negat. evaluacije	Ukupna anksioznost
Gramatička kompetencija	r p	,55** ,000	,54** ,000	,60** ,000	,62** ,000
Tekstualna kompetencija	r p	,55** ,000	,54** ,000	,57** ,000	,61** ,000
Funkcionalna kompetencija	r p	,54** ,000	,53** ,000	,55** ,000	,59** ,000
Sociolingvist. kompetencija	r p	,42** ,001	,44** ,000	,49** ,000	,49** ,000
Strategijska kompetencija	r p	,49** ,000	,50** ,000	,55** ,000	,56** ,000
Tečnost u izražavanju	r p	,51** ,000	,48** ,000	,52** ,000	,55** ,000
Neverb. komunikat. sposobnost	r p	,39** ,002	,47** ,001	,45** ,000	,46** ,000
Opšta komunik. jezička sposobnost	r p	,48** ,000	,47** ,000	,52** ,000	,53** ,000
N=60 ** $p < 0,01$					

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r= Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N=broj ispitanika

U neformalnom/neutralnom komunikacijskom kontekstu kakav jeste Komunikacijska situacija III (obraćanje u naučopopularnom televizijskom programu neekspertske publici) primećujemo da sve varijable komunikativne jezičke sposobnosti pozitivno koreliraju sa svim varijablama anksioznosti i da te korelacije imaju veću snagu, odnosno da su značajnije u odnosu na Komunikacijsku situaciju I, odnosno da korelacije jesu značajnije i u odnosu na Komunikacijsku situaciju II.

7.1.5.4. Opšta anksioznost i faktori anksioznosti: potencijalni uticaj na varijable komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku

U vršnjačkoj komunikaciji (Komunikacijska situacija I) najznačajniji je odnos opšte anksioznosti i opšte komunikativne jeziku sposobnost ali i uticaj opšte anksioznosti na funkcionalnu i sociolingvističku kompetenciju i tečnost u izražavanju. Od faktora anksioznosti, najsnažniji uticaj je uticaj testovske anksioznosti takođe na opštu komunikativnu jeziku sposobnost ali i na funkcionalnu i sociolingvističku kompetenciju i tečnost u izražavanju kao i uticaj komunikacijske anksioznosti na pomenute varijable; strah od negativne evaluacije najviše utiče na neverbalnu komunikativnu sposobnost i funkcionalnu kompetenciju.

U formalnom komunikacijskom kontekstu (Komunikacijska situacija II) sve varijable anksioznosti imaju daleko veći uticaj na sve varijable komunikativne jezičke sposobnosti nego što je to slučaj bio u Komunikacijskoj situaciji I. Najslabiji uticaj koju varijable anksioznosti imaju je uticaj na neverbalnu komunikativnu sposobnost, pri čemu govorimo o umerenom uticaju anksioznosti na datu varijablu komunikativne jezičke sposobnosti. U neformalnom/neutralnom komunikacijskom kontekstu svi odnosi između svih varijabli su još značajniji nego u Komunikacijskoj situaciji II – ovo se odnosi i na neverbalnu komunikativnu sposobnost na stranom jeziku gde se primećuje značajan uticaj svih faktora anksioznosti.

Sa usložnjavanjem komunikacijskog zadatka, što jeste slučaj sa drugim zadatkom koji podrazumeva Komunikacijsku situaciju II i III, sa promenom neophodnih funkcija jezika, socijalnog konteksta a samim tim i registra, odabira adekvatnih informacija datoj publici i svrsishodne organizacije usmenog diskursa pokazalo se da je uticaj nivoa anksioznosti na komunikativnu jezičku sposobnost na stranom jeziku i njene varijable izraženiji – to znači da niži nivo anksioznosti u datim kontekstima značajnije utiče na viši nivo komunikativne jezičke sposobnosti kod ispitanika. Drugim rečima, viši nivo komunikativne jezičke sposobnosti uključujući gramatičku, tekstualnu, funkcionalnu, sociolingvističku i strategijsku kompetenciju, tečnost u izražavanju i neverbalnu komunikativnu sposobnost ukazuje i na niži nivo ukupne anksioznosti, komunikacijske anksioznosti, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije.

7.2. Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku

Pre nego što smo pristupili određivanju stepena zavisnosti između samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) od strane samih ispitanika i drugih psihološko-pedagoških aspekata (učenikove strategije usmenog izražavanja na engleskom jeziku kao stranom, zatim nivoi anksioznosti na stranom jeziku kod učenika i učenikovi stavovi o učenju stranog jezika), nastojali smo da utvrdimo da li postoje i koliko su značajni odnosi između samih varijabli samoprocene usmenog izražavanja pa smo stoga pristupili interkorelacijskoj analizi.

7.2.1. Međusobni odnos varijabli sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku

Analizirajući odnos ukupne samoprocene usmenog izražavanja sa svojim varijablama (samoprocena gramatičke, tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke kompetencije, samoprocena primene komunikacijskih strategija, tečnosti u izražavanju, neverbalne kompetencija i dinamičkog faktora) dobili smo pozitivne veoma visoke vrednosti Pearsonove korelacije (Tabela 123): $r=0,93$ (sa gramatičkom kompetencijom), $r=0,68$ (sa tekstualnom kompetencijom), $r=0,84$ (sa funkcionalnom kompetencijom), $r=0,75$ (sa sociolingvističkom kompetencijom), $r=0,92$ (sa komunikacijskim strategijama), $r=0,79$ (sa faktorom tečnost u izražavanju), $r=0,86$ (sa dinamičkim faktorom). Ovi rezultati ukazuju na visoku koherentnost samog konstrukta kao i na činjenicu da postoji izuzetno visok stepen korelacije između konstrukta samoprocene usmenog izražavanja na stranom jeziku i navedenih faktora (korelacije se kreću u rasponu $0,68 < r < 0,93$). Neophodno je naglasiti da faktor neverbalna kompetencija ne korelira sa ukupnom samoprocenom usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2).

Interkorelacije između ostalih varijabli samoprocene usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) takođe pokazuju visoke vrednosti (Tabela 123):

- **gramatička kompetencija** pozitivno veoma visoko korelira sa komunikacijskim strategijama ($r=0,86$); pozitivno visoko korelira sa funkcionalnom kompetencijom ($r=0,75$), sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,65$), sa faktorom tečnost u izražavanju ($r=0,69$) i dinamičkim faktorom ($r=0,71$); pozitivno veoma značajno korelira sa tekstualnom kompetencijom ($r=0,57$);
- **tekstualna kompetencija**, kako je već naglašeno, pozitivno veoma značajno korelira sa gramatičkom kompetencijom ($r=0,57$); pozitivno i visoko korelira sa

funkcionalnom kompetencijom ($r=0,65$) i sa komunikacijskom strategijom ($r=0,63$); pozitivno veoma značajno korelira sa dinamičkim faktorom ($r=0,53$), a pozitivno i značajno korelira sa sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,49$) i sa faktorom tečnost u izražavanju ($r=0,48$);

- **funkcionalna kompetencija** pozitivno i visoko korelira sa gramatičkom kompetencijom ($r=0,75$), tekstualnom kompetencijom ($r=0,65$), sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,70$), sa komunikacijskim strategijama ($r=0,74$) i sa dinamičkim faktorom ($r=0,68$), a pozitivno veoma značajno korelira sa faktorom tečnost u izražavanju ($r=0,56$);
- **sociolingvistička kompetencija** pozitivno visoko korelira sa gramatičkom ($r=0,65$), funkcionalnom kompetencijom ($r=0,70$) kompetencijom, komunikacijskim strategijama ($r=0,69$) i sa dinamičkim faktorom ($r=0,64$); pozitivno veoma značajno korelira sa faktorom tečnost u izražavanju ($r=0,56$) i pozitivno značajno sa tekstualnom kompetencijom ($r=0,49$);

Tabela 123. Međusobni odnos varijabli samoprocene usmenog izražavanja na stranom jeziku

Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2		Gram. kompet.	Tekst. kompet.	Funkc. kompet.	Sociol. kompet.	Starteg. kompet.	Tečnost u izražav.	Neverb. kompet.	Dinam. faktor	Ukupno
Gramatička kompetencija	r p	1	,57** ,000	,75** ,000	,65** ,000	,86** ,000	,69** ,000	,09 ,472	,71** ,000	,93** ,000
Tekstualna kompetencija	r p	,57** ,000	1	,65** ,000	,49** ,000	,63** ,000	,48** ,000	,01 ,927	,53** ,000	,68** ,000
Funkcionalna kompetencija	r p	,75** ,000	,65** ,000	1	,70** ,000	,74** ,000	,56** ,000	,08 ,544	,68** ,000	,84** ,000
Sociolingvist. kompetencija	r p	,65** ,000	,49** ,000	,70** ,000	1	,69** ,000	,53** ,000	,16 ,209	,64** ,000	,75** ,000
Komunikacij. strategije	r p	,86** ,000	,63** ,000	,74** ,000	,69** ,000	1	,72** ,000	,20 ,123	,70** ,000	,92** ,000
Tečnost u izražavanju	r p	,69** ,000	,48** ,000	,56** ,000	,53** ,000	,72** ,000	1	,055 ,679	,65** ,000	,79** ,000
Neverbalna kompetencija	r p	,09 ,472	,01 ,927	,08 ,544	,16 ,209	,20 ,123	,055 ,679	1	,07 ,581	,16 ,209
Dinamička komponenta	r p	,71** ,000	,53** ,000	,68** ,000	,64** ,000	,70** ,000	,65** ,000	,07 ,581	1	,86** ,000
Ukupno	r p	,93** ,000	,68** ,000	,84** ,000	,75** ,000	,92** ,000	,79** ,000	,16 ,209	,86** ,000	1

N = 60 ** p < 0,01

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

- **strategijska kompetencija** pozitivno veoma visoko koreliraju sa gramatičkom kompetencijom ($r=0,86$), pozitivno visoko korelira sa funkcionalnom kompetencijom ($r=0,70$), sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,69$), sa faktorom tečnost u izražavanju ($r=0,72$) i sa dinamičkim faktorom ($r=0,70$); pozitivno značajno korelira sa tekstualnom kompetencijom ($r=0,49$);
- **tečnost u izražavanju** pozitivno visoko korelira sa gramatičkom kompetencijom ($r=0,69$), komunikacijskim strategijama ($r=0,72$), i sa dinamičkim faktorom ($r=0,65$); pozitivno veoma značajno korelira sa funkcionalnom $r=0,56$ i sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,56$) a pozitivno značajno korelira sa tekstualnom kompetencijom ($r=0,48$);
- **dinamički faktor** pozitivno visoko korelira sa gramatičkom kompetencijom ($r=0,71$), funkcionalnom kompetencijom ($r=0,68$), sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,64$), komunikacijskim strategijama ($r=0,70$), i faktorom tečnost u izražavanju ($r=0,65$), a pozitivno veoma značajno sa tekstualnom kompetencijom ($r=0,53$);
- **faktor neverbalna kompetencija** ne interkorelira ni sa jednim od navedenih varijabli samoprocene učenikovih govornih sposobnosti (Tabela 123).

Na osnovu dobijenih rezultata (Tabela 123) može se zaključiti da ispitanici u samoproceni usmenog izražavanja na engleskom jeziku kao stranom smatraju da na njihovu sposobnost komunikacije na stranom jeziku najviše utiču gramatička kompetencija, komunikacijske strategije, zatim dinamički odnosno motivaciono-afektivni faktor i funkcionalna kompetencija, pa tek potom tečnost u izražavanju i sociolingvistička kompetencija, dok od svih faktora koji imaju uticaj na samoprocenu usmene komunikacije na engleskom jeziku tekstualna kompetencija ima najmanje uticaja. Pokazalo se da samoprocena neverbalne kompetencije uopšte ne utiče na samoprocenu ukupne usmene komunikacije na engleskom jeziku možda i zbog činjenice da govornici obično nisu svesni sopstvene neverbalne komunikacije (upotrebe gestova, facijalna ekspresija, uperenost odnosno skretanje pogleda) dok komuniciraju sa drugim osobama. Ovo važi za interakcije kako na maternjem a možda još više na stranom jeziku - govornici su obično zaokupljeni jezičkom formom i preciznošću prenošenja poruke a vrlo malo i nimalo pažnje ne poklanjaju praćenju sopstvenog

neverbalnog ponašanja; takođe je vrlo verovatno da nemaju izgrađenu svest o tome šta je u zadatom kulturološkom kontekstu adekvatan vid neverbalne komunikacije.

Visoke interkorelacije između varijabli ukazuju i na to da ispitanici smatraju da visoka kompetentnost u okviru jedne kompetencije utiče na visoku kompetentnost u okviru neke druge kompetencije. Na primer u našem istraživanju, visoko samoprocenjena gramatička kompetencija utiče na visoku samoprocenu komunikacijske kompetencije ili funkcionalne kompetencije, odnosno visoko samoprocenjena funkcionalna kompetentnost utiče i na visoku samoprocenu komunikacijskih strategija ali i sociolingvističke kompetencije, ili visoko samoprocenjena tečnost u usmenom izražavanju utiče i na visoku samoprocenu gramatičke kompetencije kao i na samoprocenu adekvatnosti primene komunikacijskih strategija. Dinamički faktor, pak, prema samoproceni ispitanika najviše utiče na samoprocenu gramatičke kompetencije, na adekvatnost primene komunikacijskih strategija i na sociolingvističku kompetenciju, a značajan je uticaj i na samoprocenu svih ostalih faktora osim neverbalne kompetencije.

7.2.2. Odnos samoprocene učenikove sposobnosti usmenog izražavanja i strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku

U nastojanju da ustanovimo da li kod ispitivanog uzorka postoji odnos između samoprocene učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku (samoprocene sopstvene komunikativne jezičke sposobnosti) i strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku, uporedili smo varijable samoprocene (gramatičku, tekstualnu, funkcionalnu, sociolingvističku kompetenciju, primenu komunikacijskih strategija, tečnost u izražavanju, neverbalnu kompetenciju, dinamičku komponentu koja predstavlja motivaciono-afektivni faktor) i varijable strategija usmenog izražavanja (memorijske, kognitivne, kompenzacione, metakognitivne i afektivne strategije, kao i dodatnu varijablu nastavne aktivnosti). Dobijeni rezultati korelacione analize prikazani su na Tabeli 124.

Na osnovu rezultata prikazanih na Tabeli 124 primećujemo da postoji pozitivna veoma značajna korelacija između **ukupne samoprocene učenikovih sposobnosti usmenog izražavanja** na stranom jeziku (J2) i **ukupnih strategija usmenog**

izražavanja na stranom jeziku (J2) uključujući i varijablu nastavne aktivnosti - Pearsonov koeficijent korelacije iznosi $r=0,53$.

Pozitivnu značajnu korelaciju sa ukupnom primenom strategija usmenog izražavanja primećujemo kod gramatičke kompetencije ($r=0,42$), tekstualne kompetencije ($r=0,50$), funkcionalne kompetencije ($r=0,44$) i dinamičke komponente, odnosno motivaciono-afektivnog faktora ($r=0,51$), a pozitivnu umerenu korelaciju kod sociolingvističke kompetencije ($r=0,34$), primene komunikacionih strategija ($r=0,35$), i faktora tečnost u izražavanju ($r=0,40$). Zanimljivo je da kod samoprocene neverbalne kompetencije ne postoji korelacija sa primenom ukupnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku.

Tabela 124. Odnos samoprocene varijabli sposobnosti usmenog izražavanja na J2 i strategija usmenog izražavanja na J2

Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2		Strategije usmenog izražavanja na J2							
		Memorij. strategije	Kognit. strategije	Kompenz. straastrategije	Metakog. strategije	Afektivne strategije	Strategije ukupno	Nastavne aktivnosti	Strategije / nastavne aktivnosti Ukupno
Gramatička kompetencija	r p	,25 ,054	,36** ,005	,28* ,028	,32* ,013	,40** ,001	,42** ,001	,39** ,002	,48** ,000
Tekstualna kompetencija	r p	,36** ,004	,41** ,001	,37** ,003	,32** ,013	,44** ,000	,50** ,000	,23 ,072	,52** ,000
Funkcionalna kompetencija	r p	,28* ,032	,35** ,006	,34** ,008	,33* ,011	,40** ,001	,44** ,000	,31* ,016	,48** ,000
Sociolingvistička kompetencija	r p	,17 ,197	,34** ,007	,27* ,038	,20 ,120	,33* ,011	,34** ,007	,21 ,106	,36** ,004
Strategijska kompetencija	r p	,18 ,165	,25 ,052	,28* ,029	,27* ,040	,39** ,002	,35** ,006	,31* ,014	,40** ,002
Tečnost u izražavanju	r p	,19 ,152	,37** ,004	,39** ,002	,22 ,091	,38** ,003	,40** ,002	,28* ,031	,43** ,001
Neverbalna kompetencija	r p	-,13 ,307	-,18 ,169	,10 ,438	-,21 ,100	-,05 ,698	-,13 ,306	,05 ,728	-,11 ,384
Dinamička komponenta	r p	,16 ,218	,45** ,000	,37** ,003	,47** ,000	,56** ,000	,51** ,000	,35** ,006	,55** ,000
Ukupno	r p	,24 ,062	,40** ,001	,38** ,003	,36** ,004	,49** ,000	,48** ,000	,38** ,003	,53** ,000
		N= 60 ** p < 0,01 * p < 0,05							

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

* Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Pozitivna značajna i veoma značajna korelacija sa novonastalim konstruktom koji podrazumeva ne samo ukupne strategije već i procenu nastavnih aktivnosti od strane učenika zabeležena je i kod samoprocene gramatičke kompetencije ($r=0,48$), tekstualne kompetencije ($r=0,52$), funkcionalne kompetencije ($r=0,48$), faktora tečnost u izražavanju ($r=0,43$) i dinamičke komponente ($r=0,53$), odnosno pozitivna umerena korelacija je očigledna kod samoprocene sociolingvističke kompetencije ($r=0,36$) i strategijske kompetencije ($r=0,40$). I u ovom slučaju ne postoji korelacija sa samoprocenom neverbalne kompetencije.

Sa druge strane, **samoprocena ukupne jezičke komunikativne sposobnosti** ne korelira sa memorijskim strategijama; međutim, pozitivno značajno korelira sa afektivnim strategijama ($r=0,49$), a pozitivno umereno korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,40$), kompenzacijskim strategijama ($r=0,38$), metakognitivnim strategijama ($r=0,36$) i nastavnim aktivnostima ($r=0,38$).

7.2.2.1. Odnosi varijabli samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja i pojedinačnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku

Analizirajući odnose između pojedinih faktora samoprocene komunikativne jezičke sposobnosti i primene strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) (Tabela 124) zaključujemo da:

- samoprocena **gramatičke kompetencije** pozitivno umereno korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,36$), afektivnim strategijama ($r=0,40$), procenom i samoprocenom nastavnih aktivnosti ($r=0,39$) i metakognitivnim strategijama ($r=0,32$), a pozitivno blago korelira sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,28$); međutim, gramatička kompetencija ne korelira sa memorijskim strategijama;
- samoprocena **tekstualne kompetencije** pozitivno značajno korelira sa afektivnim strategijama ($r=0,44$), a pozitivno umereno korelira sa memorijskim strategijama ($r=0,36$), kognitivnim strategijama ($r=0,41$), kompenzacijskim strategijama ($r=0,37$), metakognitivnim strategijama ($r=0,32$); ne korelira sa nastavnim aktivnostima;
- samoprocena **funkcionalne kompetencije** pozitivno umereno korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,35$), kompenzacijskim strategijama ($r=0,34$), metakognitivnim strategijama ($r=0,33$) i afektivnim strategijama ($r=0,40$), nešto

blaže sa nastavnim aktivnostima ($r=0,31$), a pozitivno blago korelira sa memorijskim strategijama ($r=0,28$);

- samoprocena **sociolingvističke kompetencije** pozitivno umereno korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,34$) i afektivnim strategijama ($r=0,33$), a pozitivno blago korelira sa kompenzacijskim ($r=0,27$); ova varijabla ne korelira sa memorijskim i metakognitivnim strategijama i nastavnim aktivnostima;
- samoprocena **strategijske kompetencije** pozitivno umereno korelira sa afektivnim strategijama ($r=0,39$), nešto blaže sa nastavnim aktivnostima ($r=0,31$), a pozitivno blago interkorelira sa kompenzacijskim strategijama koje i jesu strategije komunikacije ($r=0,28$) i metakognitivnim strategijama ($r=0,27$); samoprocena strategijske kompetencije ne korelira sa memorijskim i kognitivnim strategijama;
- samoprocena varijable **tečnost u izražavanju** pozitivno umereno korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,37$), kompenzacijskim strategijama ($r=0,39$), afektivnim strategijama ($r=0,38$), a pozitivno blago interkorelira sa nastavnim aktivnostima ($r=0,28$); varijabla tečnost u izražavanju ne korelira sa memorijskim i metakognitivnim strategijama;
- samoprocena **neverbalne kompetencije** ne korelira ni sa jednom strategijom usmenog izražavanja a ni sa nastavnim aktivnostima;
- samoprocena **dinamičke komponente**, odnosno motivaciono-afektivni faktor, pozitivno veoma značajno korelira sa afektivnim strategijama ($r=0,56$), pozitivno značajno korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,45$) i metakognitivnim strategijama ($r=0,47$), a pozitivno umereno korelira sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,37$) i nastavnim aktivnostima ($r=0,35$); motivaciono-afektivni faktor ne interkorelira sa memorijskim strategijama.

Razmatranjem dobijenih rezultata korelacione analize (Tabela 124) može se zaključiti sledeće:

- na posmatranom uzorku memorijske strategije koreliraju samo sa samoprocenom dva oblika kompetencije – sa tekstualnom i funkcionalnom (Tabela 124); memorijske strategije ne ostvaruju nikakav odnos ni sa samoprocenjenom gramatičkom, sociolingvističkom i neverbalnom

kompetencijom kao ni sa komunikacijskim strategijama, faktorom koji se odnosi na tačnost u izražavanju, kao ni sa motivaciono-afektivnim činiocem; drugim rečima, memorijske strategije koreliraju sa onim aspektima jezičke komunikacijske sposobnosti gde se javlja potreba za stvaranjem mentalnih veza, povezivanjem slike i zvuka, podsećanjem. Ispitanici koji češće primenjuju memorijske strategije percipiraju sebe kao uspešnije u okviru tekstualne i funkcionalne kompetencije – to i nije neobično jer memorijski procesi mogu pozitivno da utiču na adekvatniju upotrebu kohezivnih sredstava koja su već naučena, odnosno na podsećanje i primenu jezičkih izraza neophodnih za izvršenje u interakciji tražene funkcije jezika; zanimljivo je da memorijske strategije ne koreliraju na datom uzorku sa samoprocenom gramatičke kompetencije;

- na datom uzorku kognitivne strategije koreliraju sa svim aspektima samoprocenjene jezičke komunikacijske sposobnosti osim sa strategijskom kompetencijom i neverbalnom kompetencijom, odnosno sa svim onim aspektima gde je neophodno povezivanje novih informacija sa postojećim u dugoročnoj memoriji, i formiranje i revidiranje internih mentalnih modela (rezonovanje, analiziranje, sumiranje, vežbanje) što i jeste slučaj kod gramatičke, tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke kompetencije, kod faktora tačnost u izražavanju kao i kod motivaciono-afektivnog faktora;
- na ispitivanom uzorku kompenzacijske strategije koreliraju sa svim aspektima samoprocene jezičke komunikacijske sposobnosti osim sa neverbalnom kompetencijom, odnosno sa svim aspektima gde postoji potreba za pogađanjem značenja iz konteksta, za ispravljanjem grešaka, izbegavanjem jezičkih formi u čiju primenu nismo sigurni a što je značajno kod gramatičke, tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke kompetencije, faktora tačnost u izražavanju, i sve može uticati na motivaciju održavanja interakcije sa drugim govornicima na stranom jeziku kao i na nivo anksioznosti u datoj interakciji; čini se da ispitanici koji frekventnije primenjuju kompenzacijske strategije sebe percipiraju kao gramatički, tekstualno, funkcionalno, sociolingvistički kompetentnije, motivisanije za održavanje komunikacije na stranom jeziku i manje anksiozne u datoj interakciji pri čemu se data interakcija održava bez smetnji odnosno

izražavanje na stranom jeziku im je tečnije od ispitanika koji retko primenjuju kompenzacijske strategije;

- na posmatranom uzorku metakognitivne strategije koreliraju sa samoprocenjenom gramatičkom, tekstualnom, funkcionalnom kompetencijom, strategijskom kompetencijom i sa motivaciono-afektivnim faktorom odnosno sa svim aspektima jezičke komunikativne sposobnosti kod kojih postoji potreba za evaluacijom sopstvenog napredovanja, planiranjem jezičkih zadataka, svesnim traženjem prilika za vežbanje, fokusiranjem, praćenjem i ispravljanjem grešaka; što je češća primena metakognitivnih strategija to ispitanici sebe vide kao uspešnije u navedenim kompetencijama, motivisanije da započnu i održe komunikaciju na stranom jeziku i manje anksiozne u datoj interakciji; metakognitivne strategije ne koreliraju sa samoprocenjenom sociolingvističkom i neverbalnom kompetencijom koje su pored ostalog i kulturološki određene, kao ni sa samoprocenom varijable tečnost u izražavanju;
- na ispitivanom uzorku afektivne strategije koreliraju sa svim aspektima samoprocenjene jezičke komunikacijske sposobnosti osim sa neverbalnom kompetencijom; drugim rečima, upravljanje osećanjima, motivacijom i stavovima koji se odnose na učenje (smanjenje anksioznosti, samopodsticanje i samonagrađivanje) može uticati na sticanje gramatičke, tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke kompetencije kao i na veći stepen tečnosti u usmenom izražavanju – što se afektivne strategije češće primenjuju u komunikacijskoj situaciji na stranom jeziku to ispitanici sebe percipiraju kao uspešnije u navedenim kompetencijama; takođe, primena afektivnih strategije pozitivno utiče na povećanje motivisanosti za komunikaciju na stranom jeziku odnosno smanjenje anksioznosti.

Svih pet proučavanih strategija (memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne) koreliraju sa samoprocenom tekstualne i funkcionalne kompetencije – što ispitanici češće primenjuju sve pomenute strategije to sebe smatraju uspešnijim u primeni kohezivnih sredstava i koherentnoj organizaciji diskursa, odnosno u adekvatnijoj upotrebi jezičkih izraza za ispunjavanje funkcija jezika neophodnih u datoj komunikacionoj situaciji a stranom jeziku. Nijedna proučavana strategija ne korelira sa samoprocenom neverbalne kompetencije – jedan od verovatnih razloga je i

nepostojanje svesti o sopstvenom neverbalnom ponašanju dok se odvija interakcija (karakteristična pojava ne samo za interakcije na maternjem već i još naglašenije na stranom jeziku jer je mnogo veći fokus na samoprocenu ostalih aspekata komunikacione jezičke sposobnosti).

7.2.2.2. Odnosi varijabli samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja i učenikove procene nastavnih aktivnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku

Kategorija **nastavna aktivnost** podrazumeva procenu frekventnosti aktivnosti usmenog izražavanja na času engleskog jezika, procenu uticaja vežbi usmenog izražavanja na času na uspešnost komunikacije na engleskom jeziku, ocenu težine vežbi usmenog izražavanja kao dela nastavnih aktivnosti, procenu prethodnog iskustva u vežbama usmenog izražavanja kao delu nastavnih aktivnosti u osnovnoj i srednjoj školi kao i procenu stepena samopouzdanja za uspešno izvođenje zadataka usmenog izražavanja na času engleskog jezika. Ova kategorija korelira sa samoprocenom gramatičke i funkcionalne kompetencije, sa faktorom tečnost u izražavanju i motivaciono-afektivnim faktorom, a ne interkorelira sa tekstualnom, sociolingvističkom i neverbalnom kompetencijom (Tabela 124).

Ako pogledamo pojedinačne ajteme ove, slobodno možemo reći, zasebne varijable (Tabela 125), zaključujemo da zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na stranom jeziku (ajtem 21 - Na časovima vežbamo usmeno izražavanje na engleskom jeziku) ne korelira ni sa jednim aspektom komunikativne jezičke sposobnosti, a da zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na prethodnim nivoima obrazovanja (ajtem 24 - Tokom prethodnog školovanja -osnovna i srednja škola - radio/la sam vežbe usmenog izražavanja na engleskom jeziku) pozitivno blago korelira isključivo sa faktorom tečnost u izražavanju ($r=0,30$) što ukazuje na činjenicu da prethodno iskustvo i praktikovanje usmenog izražavanja poboljšava ukupnu sposobnost komuniciranja na stranom jeziku.

Uticaj vežbi usmenog izražavanja na stranom jeziku na sposobnost komuniciranja na stranom jeziku (ajtem 22 - Vežbe govora na časovima engleskog mi pomažu da bolje komuniciram na engleskom jeziku) pozitivno umereno korelira sa (Tabela 125) samoprocenom gramatičke kompetencije ($r=0,38$), strategijske kompetencije ($r=0,34$) i dinamičkom komponentom ($r=0,36$) kao i sa celim konstruktom samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku odnosno

komunikativne jezičke sposobnosti ($r=0,37$), a pozitivno blago korelira sa samoprocenom tekstualne ($r=0,26$) i funkcionalne kompetencije ($r=0,28$).

Tabela 125. Korelacije samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i procene nastavnih aktivnosti

Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku		Strategije usmenog izražavanja na J2 nastavne aktivnosti					
		Učestalost vežbi usmenog izražavanja	Uticaj vežbi na komunikaciju na EJ	Procena težine vežbi usmenog izražavanja	Prethodno iskustvo u vežbanju	Samopouzdanje u uspešnost izvođenja vežbi na času	Nastavne aktivnosti Ukupno
Gramatička kompetencija	r	,15	,38**	-,26*	,20	,57**	,39**
	p	,265	,003	,042	,130	,000	,002
Tekstualna kompetencija	r	-,02	,26*	-,14	,05	,51**	,23
	p	,863	,041	,293	,698	,000	,072
Funkcionalna kompetencija	r	,01	,28*	-,27*	,15	,63**	,31*
	p	,972	,030	,037	,240	,000	,016
Sociolingvistička kompetencija	r	-,11	,08	-,09	,17	,47**	,21
	p	,388	,542	,473	,202	,000	,106
Strategijska kompetencija	r	,13	,34**	-,20	,05	,56**	,31*
	p	,318	,009	,124	,677	,000	,014
Tečnost u izražavanju	r	,01	,21	-,26*	,30*	,35**	,28*
	p	,914	,108	,044	,018	,006	,031
Neverbalna kompetencija	r	,01	,00	-,13	,11	,06	,05
	p	,919	1,000	,337	,417	,667	,728
Dinamička komponenta	r	,06	,36**	-,18	,17	,53**	,35**
	p	,645	,005	,169	,193	,000	,006
Ukupno	r	,09	,37**	-,26*	,19	,62**	,38**
	p	,512	,004	,046	,145	,000	,003
N= 60 ** p < 0,01 * p < 0,05							

* Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Drugim rečima, praktikovanje usmene komunikacije čak i u ograničenim i artifičijelnim uslovima učionice mogu da utiču na poboljšanje znanja i primene gramatike i vokabulara kao i na osnaživanje motivacije i smanjenje nivoa anksioznosti koji, kao što smo videli u ranijem izlaganju, jeste sastavni deo usmenog izražavanja na stranom jeziku, kao i na opštu sposobnost usmenog izražavanja na stranom jeziku. Ovaj parametar ne korelira sa sociolingvističkom i neverbalnom kompetencijom, kulturološkim varijablama o kojima ispitanici nemaju razvijenu metasvest a ni razvijenu samosvesnost o sopstvenom socijalnom i neverbalnom ponašanju u komunikacijskoj situaciji na stranom jeziku, Takođe, ovaj parametar ne korelira sa faktorom tečnost u

izražavanju – moguće tumačenje ovakvog rezultata je da su ispitanici u samoproceni bili zaokupljeni ostalim aspektima jezičke komunikativne sposobnosti što je zamaglilo njihovu samoprocenu faktora tečnost u izražavanju; očekivano bi bilo da korelacija postoji kao i kod zastupljenosti vežbi usmenog izražavanja na stranom jeziku (ajtem 21) i faktora tečnost u izražavanju jer upravo što se više praktikuje komunikacija na stranom jeziku to je i tečnost u izražavanju veća.

Procena težine vežbi usmenog izražavanja koje se rade na časovima engleskog jezika (ajtem 23) negativno blago korelira sa samoprocenom gramatičke kompetencije ($r=-0,26$), funkcionalne kompetencije ($r=-0,27$), faktorom tečnost u izražavanju ($r=-0,26$) i samoprocenom ukupne sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku ($r=-0,26$) (Tabela 125). Dakle, što su ispitanicima vežbe usmenog izražavanja koje se rade na času teže to oni sebe percipiraju kao uspešnije u svim ovde navedenim aspektima komunikativne jezičke sposobnosti i obratno. Čini se da su teškoće sa kojima su se ispitanici susreli u sticanju navedenih aspekata jezičke kompetencije delovale kao snažan motivacioni faktor. Sa druge strane, ovaj parametar ne korelira sa tekstualnom, sociolingvističkom i neverbalnom kompetencijom, kompenzacijskim strategijama i motivaciono-afektivnim faktorom.

Samopouzdanje koje učenik ima u pogledu sposobnosti uspešnog izvođenja vežbi usmenog izražavanja na času stranog jezika (ajtem 25 - Siguran/na sam da mogu dobro da izvedem ono što vežbam na času) pozitivno veoma značajno i značajno korelira sa većinom varijabli samoprocene komunikativne jezičke sposobnosti – gramatičkom kompetencijom ($r=0,57$), tekstualnom kompetencijom ($r=0,51$), funkcionalnom kompetencijom ($r=0,63$), sociolingvističkom kompetencijom ($r=0,47$), komunikacijskim strategijama ($r=0,56$), motivaciono-afektivnim faktorom ($r=0,53$) i ukupnom sposobnošću usmenog izražavanja ($r=0,62$), a pozitivno umereno korelira sa samoprocenom varijable tečnost u izražavanju ($r=0,35$); nema korelacije sa neverbalnom kompetencijom (Tabela 125). Veće samopouzdanje ispitanika u izvršavanju zadataka i vežbi usmenog izražavanja koje se rade na času engleskog jezika utiče da oni sebe percipiraju kao uspešnije u svim aspektima komunikacijske jezičke sposobnosti.

Interesantno je da ispitanici procenu usmenog izražavanja u okviru nastavnih aktivnosti dovode u vezu sa razvojem i primenom gramatičkih znanja i znanja

vokabulara, zatim sa razvojem formi jezika neophodnih za adekvatno obavljanje određenih funkcija u stranom jezičkom okruženju kao i sa tečnim izražavanjem – smatraju da vežbe usmenog izražavanja u velikoj meri utiču na njihovu uspešnost u datim aspektima komunikativne jezičke sposobnosti. Dalje, ispitanici ne smatraju da su vežbe usmenog izražavanja na engleskom jeziku značajne za razvoj njihove sociolingvističke i neverbalne kompetencije, obe kulturološki određene o čemu ispitanici verovatno nemaju dovoljno razvijenu metasvest i samosvest, kao za razvoj tekstualne kompetencije. Ovo poslednje u izvesnoj meri iznenađuje jer su vežbe poznavanja organizacije teksta kao i vežbe primene različitih kohezivnih sredstava neretko bile deo nastavnih aktivnosti pa je moguće da je transfer tih veština na usmeno izražavanje kod ispitanika problematičan ili ispitanici nemaju sposobnost da procene uticaj tog transfera na nivo sopstvene tekstualne kompetencije u usmenom izražavanju na stranom jeziku).

7.2.3. Odnos samoprocene učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i stavova o učenju stranih jezika

Pokušavajući da ustanovimo da li kod ispitivanog uzorka postoji odnos između samoprocene učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku odnosno samoprocene sopstvene komunikativne jezičke sposobnosti i stavova o učenju stranih jezika, dobili smo rezultate koji su predstavljeni na Tabeli 126.

Na osnovu rezultata korelacione analize varijabli samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku (gramatička, tekstualna, funkcionalna, sociolingvistička kompetencija, strategijska kompetencija, tečnost u izražavanju, neverbalna kompetencija, dinamička komponenta koja predstavlja motivaciono-afektivni faktor) i varijabli učenikovih stavova o učenju stranog jezika (težina učenja stranih jezika, spremnost na učenje stranih jezika, priroda učenja stranog jezika, strategija učenja i komunikacione strategije na stranom jeziku, motivacija za učenje stranog jezika/očekivanja učenika od učenja stranog jezika) zaključujemo da između ova dva konstrukta ne postoji korelacija (Tabela 126).

Analizom interkorelacija varijabli oba konstrukta zaključujemo da većina varijabli samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku (J2), preciznije samoprocene gramatičke, tekstualne i funkcionalne, strategijske

kompetencije, samoprocene tečnosti u izražavanju i neverbalne kompetencije ne koreliraju ni sa jednom od pet varijabli učenikovih stavova niti sa ukupnim stavovima o učenju stranog jezika (J2) (Tabela 126). Pozitivna blaga korelacija postoji između samoprocene sociolingvističke kompetencije učenika i njihove motivacije za učenje stranog jezika odnosno očekivanja koje učenici imaju ($r=0,30$), a pozitivna značajna korelacija između samoprocene motivaciono-afektivnog faktora u usmenoj komunikaciji i motivacije za učenje J2/očekivanja koje učenici imaju kada uče strani jezik ($r=0,46$). Ukupna samoprocena učenikovih govornih sposobnosti pozitivno blago korelira sa kategorijom motivacija/očekivanje, inače varijablom stavova o učenju stranih jezika ($r=0,28$).

Tabela 126. Korelacije samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na J2 sa stavovima o učenju stranog jezika

Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2		Stavovi o učenju J2					
		Težina učenja J2	Spremnost za učenje J2	Priroda učenja J2	Strat. učenja komun. strat.	Motivacija / očekivanja	Stavovi Ukupno
Gramatička kompetencija	r p	,01 ,919	,01 ,968	,16 ,227	,02 ,877	,19 ,139	,12 ,365
Tekstualna kompetencija	r p	-,05 ,698	-,03 ,827	,01 ,962	,16 ,217	,11 ,412	,07 ,588
Funkcionalna kompetencija	r p	-,11 ,411	-,07 ,619	-,02 ,870	-,03 ,823	,20 ,118	-,00 ,977
Sociolingvistička kompetencija	r p	-,14 ,291	,00 ,979	-,01 ,936	,00 1,000	,30* ,020	,06 ,669
Strategijska kompetencija	r p	-,10 ,449	,03 ,802	,19 ,150	,07 ,610	,19 ,137	,13 ,318
Tečnost u izražavanju	r p	,14 ,272	-,06 ,651	,04 ,756	-,05 ,714	,14 ,283	,05 ,713
Neverbalna kompetencija	r p	-,11 ,403	,05 ,696	,08 ,521	,05 ,682	-,07 ,591	,02 ,886
Dinamička komponenta	r p	,06 ,648	-,04 ,756	,16 ,212	,02 ,879	,46** ,000	,19 ,138
Samoprocena Ukupno	r p	-,01 ,917	-,02 ,895	,14 ,300	,03 ,841	,28* ,031	,13 ,337
N= 60 ** p < 0,01 * p < 0,05							

* Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Možemo da zaključimo da, bar što se tiče ispitanika u datom istraživanju, što je snažnija motivacija za učenje stranog jezika kod ispitanika odnosno što su viša njihova očekivanja od učenja stranog jezika to je više samovrednovanje sopstvene sociolingvističke kompetencije i motivacije, odnosno što je jača motivacija to je niža samoprocenjena anksioznost kod samih učenika u usmenoj komunikaciji na engleskom jeziku. Takođe, viši stepen motivacije utiče i na pozitivnije samovrednovanje sopstvenih sposobnosti usmene komunikacije na stranom jeziku.

7.2.4. Odnos samoprocene učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i anksioznosti u učenju stranih jezika

U nastojanju da ustanovimo da li kod ispitivanog uzorka postoji ikakav odnos između samoprocene učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, odnosno samoprocene sopstvene komunikativne jezičke sposobnosti, i anksioznosti u učenju stranog jezika, dobili smo rezultate koji su predstavljeni na Tabeli 127.

Na osnovu rezultata (Tabela 127) korelacione analize varijabli samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na stranom jeziku (samoprocena gramatičke, tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke, strategijske kompetencije, samoprocene tečnosti u izražavanju, neverbalne kompetencije, dinamičke komponente koja predstavlja motivaciono-afektivni faktor) i varijabli anksioznosti učenika u učenju stranih jezika (faktori komunikacijska anksioznost, testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije) primećujemo da postoji pozitivna visoka korelacija ($r=0,71$) između samoprocene komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku (J2) i anksioznosti u učenju stranih jezika (J2).

Pozitivnu visoku korelaciju sa ukupnom anksioznošću u učenju stranih jezika zapažamo kod samoprocene gramatičke kompetencije ($r=0,70$), strategijske kompetencije ($r=0,73$) i varijable tečnost u izražavanju ($r=0,62$), a pozitivna veoma značajna korelacija sa ukupnom anksioznošću je prisutna kod samoprocene funkcionalne kompetencije ($r=0,51$), sociolingvističke kompetencije ($r=0,51$) i motivaciono-afektivnog faktora ($r=0,58$). Samoprocena tekstualne kompetencije i neverbalne kompetencija ne koreliraju sa ukupnom anksioznošću u učenju stranih jezika.

Tabela 127. Korelacije samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na J2 i anksioznosti učenika u učenju stranog jezika

Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2		Anksioznost u učenju J2			
		Komunikacijska anksioznost	Testovska anksioznost	Strah od negativne evaluacije	Ukupno
Gramatička kompetencija	r	,69**	,56**	,67**	,70**
	p	,000	,000	,000	,000
Tekstualna kompetencija	r	,24	,14	,18	,20
	p	,060	,285	,166	,118
Funkcionalna kompetencija	r	,52**	,44**	,43**	,51**
	p	,000	,000	,000	,000
Sociolingvistička kompetencija	r	,58**	,43**	,37**	,51**
	p	,000	,001	,004	,000
Strategijska kompetencija	r	,71**	,62**	,69**	,73**
	p	,000	,000	,000	,000
Tečnost u izražavanju	r	,54**	,58**	,58**	,62**
	p	,000	,000	,000	,000
Neverbalna kompetencija	r	,21	,19	,24	,23
	p	,103	,145	,064	,075
Dinamička komponenta	r	,57**	,53**	,47**	,58**
	p	,000	,000	,000	,000
Ukupno	r	,70**	,61**	,64**	,71**
	p	,000	,000	,000	,000
N= 60 ** p < 0,01					

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Sa druge strane, samoprocena komunikativne jezičke sposobnosti pozitivno visoko korelira sa sva tri faktora anksioznosti u učenju stranih jezika, i to sa faktorom komunikacijska anksioznost ($r=0,71$), tekstualna anksioznost ($r=0,61$) i strah od negativne evaluacije ($r=0,64$).

Analizirajući odnose među pojedinim varijablama samoprocene komunikativne jezičke sposobnosti i anksioznosti u učenju stranih jezika (Tabela 127) zaključujemo da:

- **samoprocena gramatičke kompetencije** pozitivno veoma značajno i visoko korelira sa sva tri faktora anksioznosti u učenju stranog jezika – sa faktorom komunikacijska anksioznost korelacija iznosi $r=0,69$, sa faktorom testovska anksioznost korelacija je $r=0,56$, sa faktorom strah od negativne evaluacije korelacija je $r=0,67$;
- **samoprocena funkcionalne kompetencije** pozitivno veoma značajno korelira sa varijablom komunikaciona anksioznost ($r=0,52$), odnosno pozitivno značajno

sa varijablama testovska anksioznost ($r=0,44$) i strah od negativne evaluacije ($r=0,43$);

- **samoprocena sociolingvističke kompetencije** korelira pozitivno veoma značajno varijablom komunikacijska anksioznost ($r=0,53$), pozitivno značajno sa varijablom testovska anksioznost ($r=0,43$), a pozitivno umereno sa faktorom strah od negativne evaluacije ($r=0,37$);
- **samoprocena strategijske kompetencije** pozitivno visoko korelira sa sva tri faktora anksioznosti u učenju stranog jezika – sa faktorom komunikacijska anksioznost korelacija iznosi $r=0,71$, sa faktorom testovska anksioznost korelacija je $r=0,62$, i sa faktorom strah od negativne evaluacije korelacija je $r=0,69$;
- **samoprocena varijable tečnost u izražavanju** pozitivno veoma značajno korelira sa varijablama anksioznosti u učenju stranih jezika, i to sa faktorom komunikaciona anksioznost ($r=0,54$), sa faktorom testovska anksioznost ($r=0,58$), i sa faktorom strah od negativne evaluacije ($r=0,58$);
- **samoprocena dinamičke komponente**, odnosno motivaciono-afektivne varijable, pozitivno veoma značajno korelira sa varijablom komunikaciona anksioznost ($r=0,57$), sa varijablom testovska anksioznost ($r=0,53$), a pozitivno značajno korelira sa faktorom strah od negativne evaluacije ($r=0,47$);
- **samoprocena tekstualne i neverbalne kompetencije** ne koreliraju ni sa jednim faktorom anksioznosti u učenju stranih jezika.

Na osnovu dobijenih rezultata korelacione analize možemo da zaključimo da što su ispitanici manje anksiozni u nastavnoj situaciji sami sebe procenjuju kao kompetentnije u usmenoj komunikaciji na engleskom jeziku, odnosno percipiraju sebe kao kompetentnije u primeni gramatičkih znanja, funkcionalnih i sociolingvističkih znanja, strategija komunikacije na stranom jeziku, zatim samoprocenjuju da im je tečnost u izražavanju na višem stepenu odnosno da su motivisaniji za učenje stranog jezika.

Takođe, može se zaključiti da na samoprocenu ukupne učenikove komunikativne jezičke sposobnosti utiču i varijable komunikacijske i testovske anksioznosti kao i varijabla strah od negativne evaluacije – što su nivoi navedenih anksioznosti niži to ispitanici sebe percipiraju kao kompetentnije. Dalje, sve tri

pomenute varijable anksioznosti u učenju stranih jezika na našem uzorku utiču na samoprocenu gramatičke funkcionalne, sociolingvističke kompetencije, primene komunikacijskih strategija tečnost u izražavanju i na motivaciono-afektivni parametar – što je nivo komunikacijske anksioznosti, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije kod ispitanika niži ispitanici percipiraju sebe kao uspešnije u praćenim kompetencijama odnosno varijablama jezičke komunikacijske sposobnosti na stranom jeziku.

7.3. Strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku

U ovom odeljku su predstavljene potencijalne relacije koje strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) kao deo strategija učenja stranog jezika uspostavljaju sa stavovima učenika o učenju stranog jezika, odnosno prati se odnos strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i anksioznosti u učenju stranog jezika.

Što se tiče istraživanja koja prate odnos strategija učenja stranog jezika i stavova o učenju stranih jezika, istraživači su pružili i direktne i indirektne dokaze o postojanju veze između ove dve varijable. Postoje mišljenja da stavovi o učenju stranog jezika utiču na način na koji će učenici primenjivati strategije učenja stranog jezika (Abraham & Vann, 1987; Horowitz, 1988). Pomenuti istraživači ukazuju na povezanost metakognitivnog znanja i stavova o učenju jezika, i izbora strategija učenja stranog jezika (Abraham & Vann, 1987; Horowitz, 1988; Yang, 1999).

Što se tiče istraživanja koja prate odnos anksioznosti u učenju stranog jezika i strategija učenja stranog jezika odnosno strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku često je zastupljen stav da je usmeno izražavanje na stranom jeziku ona veština na koju anksioznost u učenju stranih jezika najviše utiče (Horwitz et al., 1986) - ono što izdvaja ovu veštinu u odnosu na druge jezičke veštine jeste osećaj neprijatnosti koji se javlja kada govornik izlaže svoje znanje stranog jezika pred drugima.

7.3.1. Međusobni odnos varijabli strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku: interkorelacijska analiza

Analizirajući odnos ukupnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) i njihovih posebnih varijabli a to su memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne strategije, dobili smo sledeće vrednosti Pearsonove

korelacije (Tabela 128): ukupne strategije koreliraju pozitivno visoko sa svim varijablama/pojedinačnim strategijama i to sa kognitivnim strategijama ($r=0,81$), memorijskim strategijama ($r=0,79$), afektivnim strategijama ($r=0,75$), metakognitivnim strategijama ($r = 0,74$) i kompenzacijskim strategijama ($r=0,71$). Ovi rezultati upućuju na činjenicu da strategije usmenog izražavanja predstavljaju koherentan konstrukt - kako se učenici stranog jezika ponašaju tokom procesa usmenog izražavanja na stranom jeziku.

Interkorelacije između samih varijabli-pojedinačnih strategija kreću se od veoma značajnih vrednosti – koeficijent korelacije $r=0,54$ za odnos kognitivnih i kompenzacijskih strategija, odnosno metakognitivnih i afektivnih strategija i $r=0,51$ za korelaciju memorijskih i kognitivnih strategija; zatim $r=0,49$ za odnos kognitivnih i afektivnih strategija; $r=0,49$ za odnos kognitivnih i metakognitivnih strategija; zatim $r=0,47$ za odnos memorijskih i metakognitivnih strategija; $r=0,46$ za odnos memorijskih i afektivnih strategija; $r=0,45$ za odnos memorijskih i kompenzacijskih strategija; $r=0,41$ za odnos kompenzacijskih i afektivnih strategija; i, konačno, do umerenih vrednosti gde je $r=0,37$ za odnos kompenzacijskih i metakognitivnih strategija.

Tabela 128. Međusobni odnosi varijabli strategija usmenog izražavanja na J2

Strategije usmenog izražavanja na J2		Memorijske strategije	Kognitivne strategije	Kompenz. strategije	Metakognit. strategije	Afektivne strategije	Strategije Ukupno
Memorijske strategije	r p	1	,51** ,000	,45** ,000	,47** ,000	,46** ,000	,79** ,000
Kognitivne strategije	r p	,51** ,000	1	,54** ,000	,49** ,000	,49** ,000	,81** ,000
Kompenzacijske strategije	r p	,45** ,000	,54** ,000	1	,37** ,000	,41** ,000	,71** ,000
Metakognitivne strategije	r p	,47** ,000	,49** ,000	,37** ,000	1	,54** ,000	,74** ,000
Afektivne strategije	r p	,46** ,000	,49** ,000	,41** ,000	,54** ,000	1	,75** ,000
Strategije Ukupno	r p	,79** ,000	,81** ,000	,71** ,000	,74** ,000	,75** ,000	1
N= 60 ** p < 0,01							

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Pošto većina varijabli interkorelira u opsegu $0,45 < r < 0,54$, zaključujemo da postoji pozitivna značajna povezanost između parova varijabli strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku. Pojedinačne varijable koje pokazuju nižu interkorelaciju (kompenzacijske i metakognitivne strategije) ukazujuće i na veće razlike u onome što mere.

Tabela 129. Korelacije varijabli strategija usmenog izražavanja i nastavnih aktivnosti

Strategije usmenog izražavanja na J2 i nastavne aktivnosti		Memorij. strategije	Kognitiv. strategije	Kompenz. strategije	Metakog. strategije	Afektivne. strategije	Strategije ukupno	Strategije i nastavne aktivnosti Ukupno
Nastavne aktivnosti	r p	,10 ,428	,30* ,021	,05 ,684	,07 ,595	,29* ,024	,22 ,091	,43** ,001
Strategije i nastavne aktivnosti Ukupno	r p	,75** ,000	,82** ,000	,67** ,000	,70** ,000	,76** ,000	,98** ,000	1
N= 60 ** p < 0,01 * p < 0,05								

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

* Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Procena nastavnih aktivnosti, odnosno težine vežbi usmenog izražavanja i samoprocena uspešnosti izvođenja zadataka usmenog izražavanja, ne korelira sa navedenih pet varijabli ($r=0,22$), što može da bude razumljivo jer je varijabla „nastavne aktivnosti“ uvedena kao nezavisna varijabla kako bi se izvršila samoprocena uspešnosti samih učenika; nizak stepen korelacije ($r < 0,30$) postoji između nastavnih aktivnosti i kognitivnih strategija ($r=0,30$) i između nastavnih aktivnosti i afektivnih strategija ($r=0,29$) što pokazuje da ove strategije, iako blago, ipak utiču na nastavne aktivnosti usvajanja veštine govora na stranom jeziku (J2) kod datog uzorka (Tabela 129).

7.3.2. Odnos strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i stavova učenika o učenju stranih jezika

Kako bismo ustanovili da li kod ispitivanog uzorka postoji odnos između primene strategija učenja stranih jezika, odnosno specifično strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2), i stavova o učenju stranih jezika (J2) primenili smo korelacionu analizu čiji su rezultati predstavljeni na Tabelama 130 i 131.

Na osnovu rezultata korelacione analize strategija usmenog izražavanja i stavova o učenju stranih jezika (Tabela 130), zaključujemo da između ukupnih strategija

usmenog izražavanja (bez procene nastavnih aktivnosti) i stavova učenika o učenju stranih jezika postoji pozitivna umerena korelacija ($r=0,37$) što znači da ispitanici kod kojih su stavovi u učenju stranih jezika pozitivni češće primenjuju strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku.

Tabela 130. Korelacije strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i stavova učenika o učenju stranih jezika

Strategije usmenog izražavanja na J2		Stavovi učenika o učenju J2					
		Težina učenja L2	Spremnost na učenje L2	Priroda učenja L2	Strategije učenja/komunikac. strategije	Motivacija za učenje L2	Stavovi Ukupno
Memorijske strategije	r p	-,03 ,812	,09 ,496	,30* ,021	,41** ,001	,27* ,034	,35** ,006
Kognitivne strategije	r p	,18 ,159	-,03 ,804	,24 ,066	,33* ,010	,28* ,033	,31* ,017
Kompenzacijske strategije	r p	,13 ,314	,04 ,782	,13 ,328	,20 ,129	,16 ,224	,20 ,121
Metakognitivne strategije	r p	-,01 ,908	-,01 ,920	,20 ,134	,14 ,300	,44** ,000	,23 ,071
Afektivne strategije	r p	,07 ,568	,03 ,805	,28* ,030	,23 ,074	,32* ,012	,30* ,021
Strategije Ukupno	r p	,09 ,497	,03 ,811	,31* ,017	,36** ,005	,38** ,002	,37** ,003
N= 60 ** p < 0,01 * p < 0,05							

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

* Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Analizirajući potencijalni odnos između varijabli oba konstrukta (Tabela 130) možemo zaključiti da ukupne strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku pozitivno umereno koreliraju sa motivacijom za učenje jezika (koeficijent korelacije je $r=0,38$) i strategijama učenja/kompenzacijskim strategijama ($r=0,36$) a sa prirodom učenja stranog jezika korelacija je nešto blaža ($r=0,31$). Sa druge strane, ukupni stavovi o učenju stranog jezika pozitivno umereno koreliraju sa memorijskim strategijama ($r=0,35$), nešto blaže sa kognitivnim strategijama ($r=0,31$) a pozitivno blago sa afektivnim strategijama ($r=0,30$).

Dalje, memorijske strategije pozitivno značajno koreliraju (Tabela 130) sa strategijama učenja/kompenzacijskim strategijama ($r=0,41$), dok blago koreliraju sa prirodom učenja stranog jezika ($r=0,30$) i motivacijom za učenje stranog jezika ($r=0,27$). Kognitivne strategije pozitivno umereno koreliraju sa strategijama

učenja/komunikacijskim strategijama ($r=0,33$) i nešto slabije sa motivacijom za učenje stranog jezika ($r=0,28$). Metakognitivne strategije pozitivno značajno koreliraju sa motivacijom učenika za učenje jezika ($r=0,44$) a afektivne strategije najveći stepen korelacije postižu sa motivacijom za učenje stranog jezika gde je korelacija pozitivna i nešto blaža ($r=0,32$). Takođe, priroda učenja stranog jezika blago korelira sa memorijskim strategijama ($r=0,30$) i afektivnim strategijama ($r=0,28$).

Analizirajući mogući odnos između **stavova o učenju stranih jezika (J2)** i procene težine nastavnih aktivnosti odnosno samoprocene uspešnosti u aktivnostima usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) (Tabela 131), pokazalo se da težina učenja stranog jezika (varijabla učenikovih stavova o učenju stranih jezika) negativno umereno korelira ($r=-0,35$) sa procenom težine vežbi usmenog izražavanja koje se rade na času (ajtem 23), što znači da ispitanici između kojih postoji razlika u proceni težine vežbi imaju i različit stav o tome koliko je učenje stranog jezika teško. Na statistički značajne razlike koje postoje između procene težine učenja stranog jezika i procene težine aktivnosti usmenog izražavanja između grupa ispitanika ukazuje i analiza varijanse ($p = 0,032$) (Prilog C, Tabela 20).

Težina učenja stranog jezika pozitivno blago korelira ($r=0,30$, Tabela 131) sa varijablom zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na prethodnim nivoima obrazovanja (ajtem 24 - Tokom prethodnog školovanja radio/la sam vežbe usmenog izražavanja na engleskom jeziku).

Priroda učenja stranog jezika pozitivno umereno korelira ($r=0,39$) sa varijablom frekventnost vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika (ajtem 21 - Na časovima vežbamo izražavanje na stranom jeziku) koji upućuje na načine sticanja određenih jezičkih veština, u ovom slučaju govornih, ali negativno blago korelira sa varijablom zastupljenost vežbi u prethodnom školovanju (ajtemom 24) ($r=-0,28$) što znači da kod ispitanika kod kojih postoji razlika u frekventnosti primene vežbi usmenog izražavanja postoji i razlika u poimanju prirode učenja stranog jezika. Korelacija i to pozitivna umerena ($r=0,39$) postoji između strategija učenja/komunikacijskih strategija i već pomenutog ajtema 21 (frekventnost vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika), što je i razumljivo jer usmeno izražavanje na stranom jeziku predstavlja način komuniciranja i ostvarivanja interakcije sa drugima (Tabela 131).

Tabela 131. Korelacije procene nastavnih aktivnosti na J2 i stavova o učenju stranog jezika

Nastavne aktivnosti na J2 varijable		Stavovi o učenju J2					
		Težina učenja L2	Spremnost na učenje L2	Priroda učenja L2	Strategije učenja/kom . strategije	Motivacija za učenje L2	Stavovi Ukupno
Frekventnost vežbi usmenog izražavanja na J2	r p	,00 ,986	,20 ,132	,38** ,003	,39* ,002	,11 ,403	,36** ,004
Uticao vežbi usmenog izražavanja na komunikaciju na J2	r p	,06 ,661	,21 ,110	,29* ,023	,20 ,133	,16 ,213	,30* ,021
Procena težine vežbi usmenog izražavanja na J2	r p	-,35** ,007	-,02 ,894	,11 ,409	-,18 ,156	,12 ,339	-,08 ,551
Zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na J2 –prethodno iskustvo	r p	,30* ,021	,05 ,674	-28* ,028	-,014 ,913	,02 ,859	-,01 ,983
Samouverenost u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja	r p	-,09 ,496	-,09 ,494	,04 ,779	-,12 ,362	-,03 ,810	-,09 ,482
N= 60 ** p < 0,01 * p < 0,05							

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

* Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Primenom korelacione analize pokušali smo da pružimo empirijske dokaze za postojanje veze između primene strategija usmenog izražavanja kod učenika i njihovih stavova o učenju stranog jezika. Značajne korelacije kod ispitivanog uzorka postoje između učenikovih stavova o učenju stranog jezika i memorijskih strategija, i nešto blaže između stavova i kognitivnih odnosno afektivnih strategija. Takođe, strategije usmenog izražavanja imaju značajan odnos sa komunikacionim strategijama i strategijama učenja kao i sa motivacionim faktorima i nešto manje značajan sa prirodom učenja stranog jezika. Nastavni program stranog jezika bi trebalo da usmeri pažnju na stavove koje učenici imaju o učenju stranog jezika, uključujući metakognitivne i motivacione faktore. Podsticanjem odgovarajućih stavova kod učenika može se postići efikasnija primena strategija učenja jezika, i pre svega, strategija usmenog izražavanja, što može da doprinese daljoj motivaciji za učenje stranog jezika.

7.3.3. Odnos strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i anksioznosti u učenju stranih jezika

Prema istraživanjima koja su se bavila odnosom strategija učenja stranog jezika a koje se oslanjaju na strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) i anksioznosti u učenju stranih jezika (J2), strategije usmenog izražavanja mogu pozitivno korelirati sa sva tri faktora na skali anksioznosti - komunikacijska anksioznost ($r=0,67$); testovska anksioznost ($r=0,45$); i strah od negativne evaluacije ($r=0,41$) (Lucas, Mariflores, & Go., 2011). Pozitivna korelacija takođe je prisutna u studiji MacIntyre i Noels (1996) gde anksioznost u upotrebi stranih jezika blago korelira sa afektivnim faktorima upotrebe strategija ($r=0,22$, $p<0,05$), značajno korelira sa težinom koja se pripisuje primeni strategija ($r=0,44$, $p<0,001$), a negativna umerena korelacija je prisutna između anksioznosti i ukupne primene strategija ($r=-0,28$, $p < 0,01$).

Međutim, postoje i studije koje ukazuju na negativnu korelaciju između ukupnog skora anksioznosti i kognitivnih ($r=-0,406$, $p<0,05$) i metakognitivnih ($r=-0,377$, $p<0,05$) strategija (Olivares-Cuhat, 2010) odnosno na negativnu korelaciju između ukupne anksioznosti i strategija učenja stranih jezika (Sioson, 2011) što znači da studenti koji frekventnije primenjuju adekvatne strategije u učenju stranog jezika su manje anksiozni u situaciji usmenog izražavanja na stranom jeziku. Češća primena metakognitivnih strategija upućuje na niži stepen komunikacijske anksioznosti, straha kao i opšte anksioznosti što se može objasniti time što se metakognitivne strategije odnose na postavljanje ciljeva u učenju, planiranje i praćenje procesa učenja i rezultata pa može smanjiti anksioznost i uticati na povećanje samouverenosti kod učenika/govornika. Nasuprot tome, postoje stavovi prema kojima anksioznost ima mnogo manje efekata na strategije učenja stranog jezika nego druge varijable među kojima su na primer motivacija i stavovi učenika prema nastavnoj situaciji (MacIntyre & Noels, 1996).

Primenjujući korelacionu analizu pokušali smo da ustanovimo da li kod ispitivanog uzorka postoji odnos između strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) i anksioznosti u učenju stranih jezika (J2), a dobijeni rezultati su predstavljeni na Tabeli 132. Ukupna anksioznost ne korelira sa ukupnim strategijama usmenog izražavanja na stranom jeziku kao ni sa pojedinačnim strategijama koje obuhvataju memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne

strategije (Tabela 132). Pozitivna blaga korelacija postoji između ukupne anksioznosti i učenikove procene nastavnih aktivnosti ($r=0,26$), odnosno postoji pozitivna umerena korelacija između komunikacijske anksioznosti i procene nastavnih aktivnosti ($r=0,34$), a pozitivna blaga korelacija između straha od negativne evaluacije i učenikove procene nastavnih aktivnosti ($r=0,27$).

Tabela 132. Korelacije strategija usmenog izražavanja na J2 i anksioznosti u učenju J2

Anksioznost u učenju J2 - varijable		Strategije usmenog izražavanja na J2 - varijable							
		Mem. strategije	Kognit. strategije	Kompen. strategije	Metakog. strategije	Afektiv. strategije	Strateg. ukupno	Nastav. aktivn.	Ukupno strategije + nastava
Komunik. anksioznost	r p	-,10 ,440	,12 ,350	,18 ,157	,00 ,991	,20 ,128	,09 ,471	,34** ,007	,16 ,209
Testovska anksioznost	r p	-,08 ,544	,06 ,638	,18 ,164	,08 ,564	,22 ,089	,10 ,421	,13 ,303	,13 ,329
Strah od neg. evaluacije	r p	-,13 ,377	-,04 ,739	,14 ,289	,03 ,841	,19 ,138	,03 ,817	,27* ,034	,09 ,498
Ukupna anksioznost	r p	-,11 ,400	,05 ,651	,19 ,149	,04 ,749	,23 ,081	,09 ,492	,26* ,041	,14 ,276
N= 60 ** p < 0,01 * p < 0,05									

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

* Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

7.3.3.1. Odnos strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i pojedinačnih ajtema anksioznosti u učenju stranih jezika

Zanimljivo je da mnogi pojedinačni stavovi koji ispituju anksioznost na stranom jeziku (J2) koreliraju sa strategijama usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2) i rezultati ove dodatna korelacione analize su prikazani na Tabeli 133. Dati su rezultati samo za one ajteme za koje se analizom ispostavilo da koreliraju sa strategijama usmenog izražavanja. Svi ajtemi koji ne koreliraju sa strategijama usmenog izražavanju su izostavljeni iz Tabele 133 radi veće preglednosti, a to su ajtemi 5, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26 i 31.

Dodatna korelaciona analiza (Tabela 133) je pokazala da dva ajtema koji su u sastavu varijable komunikacijska anksioznost negativno korelira sa memorijskim strategijama i to ajtemi 4 i 29, a da jedan ajtem u okviru ove varijable (ajtem 14) pozitivno korelira sa memorijskim strategijama. Strah učenika da ne razume nastavnika kada se obraća na stranom jeziku (ajtem 4 - Plaši me kada ne mogu da razumem o čemu

nastavnik govori na času engleskog jezika) negativno blago korelira sa memorijskim strategijama ($r=-0,30$) – to znači da što je niži nivo relaksiranosti odnosno veći strah da učenik nastavnika neće razumeti to je frekventnija primena memorijskih strategija.

Tabela 133. Korelacija strategija usmenog izražavanja na J2 i ajtema anksioznosti u učenju J2

Anksioznost u učenju J2 - ajtemi		Strategije usmenog izražavanja na J2 - varijable							
		Mem. strategije	Kognit. strategije	Kompen. strategije	Metakog. strategije	Afektiv. strategije	Strateg. ukupno	Nastav. aktivn.	Ukupno strategije + nastava
Ajtem 01	r p	-,01 ,943	,16 ,209	,24 ,062	,14 ,285	,20 ,134	,18 ,168	,28* ,028	,23 ,076
Ajtem 02	r p	-,30* ,018	-,13 ,313	-,01 ,944	-,14 ,293	,02 ,871	-,16 ,212	,18 ,175	-,11 ,394
Ajtem 03	r p	,06 ,662	,12 ,354	,16 ,220	,21 ,108	,33* ,010	,22 ,093	,22 ,086	,25 ,052
Ajtem 04	r p	-,30* ,020	-,05 ,696	-,097 ,461	-,09 ,476	,03 ,831	-,14 268	,13 ,313	-,10 ,423
Ajtem 06	r p	,19 ,135	,19 ,138	,10 ,444	,25 ,054	,12 ,358	,23 ,079	,20 ,134	,25* ,049
Ajtem 07	r p	-,05 ,689	-,01 ,975	,15 ,257	,02 ,855	,08 ,519	,04 ,757	,33* ,011	,11 ,402
Ajtem 13	r p	,17 ,189	,15 ,260	,14 ,269	,16 207	,28* ,027	,24 ,067	,16 ,209	,26* ,047
Ajtem 14	r p	,34* ,007	,20 ,132	,30* ,021	,10 ,467	,10 ,430	,28* ,030	,27* ,034	,32* ,012
Ajtem 18	r p	,05 ,724	,39** ,002	,40** ,002	,11 ,394	,27* ,035	,31* ,015	,28* ,028	,35** ,006
Ajtem 24	r p	,08 ,550	,16 ,214	,30* ,021	,19 ,139	,29* ,023	,26* ,048	,27* ,034	,30* ,021
Ajtem 27	r p	-,08 ,555	,03 ,840	,21 ,099	,01 ,924	,19 ,152	,08 ,541	,28* ,028	,14 ,294
Ajtem 28	r p	,00 ,998	,08 ,517	,31* ,017	,06 ,667	,11 ,411	,13 ,309	,11 ,401	,15 ,258
Ajtem 29	r p	-,27* ,038	-,26* ,041	-,17 ,195	-,19 ,138	-,01 ,958	-,25 ,057	,16 ,226	-,19 ,138
Ajtem 30	r p	-,15 ,262	,15 ,258	-,04 ,753	-,29* ,023	-,16 ,213	-,12 ,366	-,06 ,626	-,12 ,343
Ajtem 32	r p	,25 ,051	,38* ,003	,15 ,253	,22 ,088	,34** ,008	,36** ,005	,39** ,002	,42** ,001
Ajtem 33	r p	-,36** ,005	-,18 ,166	-,04 ,776	-,24 ,061	-,09 ,469	-,25 ,051	,27* ,037	-,17 ,182
N= 60 ** p < 0,01 * p < 0,05									

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

* Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Mišljenje da nervoza neće biti prisutna kada učenik bude razgovarao/la na engleskom jeziku sa izvornim govornicima (ajtem 14 - Smatram da ne bih bio/la nervozan/na kada bih razgovarao/la na engleskom jeziku sa osobama kojima je engleski jezik maternji) pozitivno umereno korelira sa memorijskim strategijama ($r=0,34$) – ukazuje da što su ispitanici anksiozniji u datoj situaciji ređa je primena memorijski strategija i obratno, što su ispitanici relaksiraniji frekventnija je primena memorijski strategija. Nervoza koja se javlja kod učenika ako ne razume svaku reč koju nastavnik izgovori (ajtem 29 - Nervozan/na sam kada ne razumem svaku reč koju nastavnik engleskog jezika izgovori) negativno blago korelira sa memorijskim strategijama ($r=-0,27$) – veći stepen nervoze implicira frekventniju primenu memorijskih strategija.

Dva ajtema koji su u sastavu varijable strah od negativne evaluacije takođe negativno koreliraju sa memorijskim strategijama i to su ajtemi 2 i 33. Odsustvo zabrinutosti kod učenika u pogledu grešaka na engleskom jeziku (ajtem 2 - Ne brinem da li ću praviti greške na engleskom jeziku) negativno blago korelira sa memorijskim strategijama ($r=-0,30$) – što su ispitanici manje zabrinuti da će praviti greške pri usmenom izražavanju na engleskom jeziku to ređe primenjuju memorijske strategije. Nervoza koja je prisutna kod učenika prilikom ispitivanja od strane nastavnika a bez prethodne pripreme učenika (ajtem 33 - Nervozan/na sam kada nastavnik engleskog pita nešto što unapred nisam pripremio/la) negativno umereno korelira sa memorijskim strategijama ($r=-0,36$) – što je veći stepen nervoze kada nastavnik engleskog pita nešto što ispitanici nisu unapred pripremili to je frekventnija primena memorijski strategija, odnosno ispitanici češće posežu za stvaranjem asocijativnih veza sa onim što već znaju ili pokušavaju da se podsete onoga što su ranije naučili.

Samo tri ajtema koji isključivo pripadaju varijabli komunikacijska anksioznost koreliraju sa kognitivnim strategijama (Tabela 133) i to su ajtemi 18, 29 i 32. Osećaj samopouzdanja pri usmenom izražavanju na času stranog jezika (ajtem 18 - Kada na časovima engleskog jezika govorim, osećam samopouzdanje) pozitivno umereno korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,39$) – što ispitanici osećaju veće samopouzdanje kada se usmeno izražavaju na engleskom jeziku to frekventnije primenjuju i kognitivne strategije. Nervoza koja se javlja kod učenika ako ne razume svaku reč koju nastavnik izgovori (ajtem 29) negativno blago korelira sa kognitivnim strategijama ($r=-0,26$) – što je veći stepen anksioznosti kod ispitanika u situaciji kada ne

razumeju svaku reč koju nastavnik engleskog jezika izgovori to oni frekventnije primenjuju kognitivne strategije (povezuju nove informacije sa već poznatim, analiziraju ono što je nastavnik rekao i pokušavaju da pogode nepoznatu reč na osnovu konteksta, intonacije i slično). Relaksiranost u stranom govornom kontekstu (ajtem 32 - Verovatno bih se osećao/la prijatno u okruženju u kome je engleski jezik maternji) pozitivno negativno umereno korelira sa kognitivnim strategijama ($r=0,38$) – što su ispitanici anksiozniji u engleskom govornom kontekstu to je ređa primena kognitivnih strategija.

Tri ajtema koji pripadaju varijabli komunikacijska anksioznost pozitivno koreliraju sa kompenzacijskim strategijama (Tabela 133) i to su ajtemi 14, 18 i 24. Mišljenje da nervoza neće biti prisutna kada učenik bude razgovarao/la na engleskom jeziku sa izvornim govornicima (ajtem 14) pozitivno blago korelira sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,30$) – što su ispitanici relaksiraniji u razgovoru sa osobama kojima je engleski jezik maternji to frekventnije primenjuju kompenzacijske strategije. Osećaj samopouzdanja pri usmenom izražavanju na času stranog jezika (ajtem 18) pozitivno umereno korelira sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,40$) – što je veće samopouzdanje ispitanika kada na časovima govore na engleskom jeziku to su spremniji da primenjuju kompenzacijske strategije. Osećaj samopouzdanja pri usmenom izražavanju pred vršnjacima/studentima (ajtem 24 - Osećam samopouzdanje kada govorim na engleskom jeziku pred drugim studentima) pozitivno blago korelira sa kompenzacijskim strategijama ($r=0,30$) – što je veće samopouzdanje u sopstvene sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku pred vršnjacima to je frekventnija primena kompenzacijskih strategija. Samopouzdanje i opuštenost pred čas stranog jezika (ajtem 28 - Pred čas engleskog jezika osećam se sigurno i opušteno), koji pripada faktoru testovska anksioznost, pozitivno blago korelira sa ovom strategijom ($r=0,31$) – što je niži stepen anksioznosti to je češća primena kompenzacijski strategija.

Samo jedan ajtem, koji pripada varijabli komunikacijska anksioznost, uopšte korelira sa metakognitivnim strategijama (Tabela 133) i to je mišljenje da postoji previše pravila u učenju stranog jezika (ajtem 30 - Smatram da postoji previše pravila koja treba naučiti da bi se govorio engleski jezik). Ovaj ajtem negativno blago korelira sa datim strategijama ($r=-0,29$) – što se ispitanici više slažu sa ovim stavom to češće primenjuju metakognitivne strategije; svest da postoji mnogo jezičkih pravila podstiče

ispitanike da stalno evaluiraju svoje napredovanje u gramatičkim znanjima i njihovoj primeni, da prate i ispravljaju greške koje prave, da više vežbaju.

Četiri ajtema faktora komunikacijska anksioznost (ajtemi 13, 18, 24 i 32) i jedan ajtem faktora testovska anksioznost (ajtem 3) pozitivno koreliraju sa afektivnim strategijama (Tabela 133). Strah učenika da se sam javi da odgovara na času stranog jezika (ajtem 13 - Neprijatno mi je da se sam/a javim i odgovaram na času engleskog jezika) pozitivno blago korelira sa afektivnim strategijama ($r=0,28$) – što je ispitanicima neprijatnije, dakle što je viši stepen anksioznosti to je i primena afektivnih strategija manje frekventna, odnosno ispitanici ne uspevaju da smanje sopstvenu anksioznost i pojačaju osećaj samopouzdanja. Što je osećaj samopouzdanja viši kod ispitanika kada govore na engleskom jeziku na času (ajtem 18) i pred svojim vršnjacima (ajtem 24) to je kod njih frekventnija primena afektivnih strategija; oba ajtema pozitivno blago koreliraju sa afektivnim strategijama ($r=0,27$ i $r=0,29$). Relaksiranost u stranom govornom kontekstu (ajtem 32) pozitivno umereno korelira sa afektivnim strategijama ($r=0,34$). Strah učenika da će biti prozvan/a na časovima stranog jezika (ajtem 3 - Uplašim se kada znam da ću biti prozvan/a na času engleskog jezika) pozitivno umereno korelira sa afektivnim strategijama ($r=0,33$) – što je viši stepen relaksiranosti u datoj situaciji to je i frekventnija primena afektivnih strategija. Frekventnija primena afektivnih strategija može da utiče na povećanje relaksiranosti pri usmenom izražavanju na engleskom jeziku u određenim situacijama.

7.3.3.2. Odnos učenikove procene nastavnih aktivnosti na časovima stranog jezika i anksioznosti u učenju stranih jezika

Najviše ajtema, čak 8 (ajtemi 1, 7, 14, 18, 24, 27, 32 i 33) koreliraju sa nastavnim aktivnostima. Korelacije koje postoje (Tabela 133) između ovih varijabli/ajtema i nastavnih aktivnosti su pozitivne ($r=0,28$; $r=0,33$; $r=0,27$; $r=0,28$; $r=0,27$; $r=0,28$; $r=0,39$; $r=0,27$) i ukazuju da što ispitanici više vežbaju usmeno izražavanje, što su im vežbe usmenog izražavanja lakše i što su sigurniji da date vežbe mogu uspešnije na času da izvedu to im je i stepen anksioznosti i straha niži.

Takođe smo analizirali moguće odnose između varijabli anksioznosti u učenju stranog jezika (J2) (komunikacijska, testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije) i pojedinačnih ajtema koji čine kategoriju nastavne aktivnosti u okviru

strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku (J2). Rezultati su prikazani na Tabeli 134.

Komunikacijska anksioznosti pozitivno značajno korelira (Tabela 134) sa samopouzdanjem u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja (ajtem 25 - Siguran/na sam da mogu dobro da izvedem ono što vežbam na času) kategorije nastavnih aktivnosti ($r=0,44$) – što je veće samopouzdanje u sposobnosti izvođenja vežbi usmenog izražavanja to je niži stepen komunikacijske anksioznosti. Ista varijabla pozitivno i nešto blaže korelira sa faktorom testovska anksioznost ($r=0,30$).

Tabela 134. Korelacija faktora anksioznosti u učenju J2 i parametara nastavnih aktivnosti

Anksioznost u učenju J2 Varijable		Strategije usmenog izražavanja na J2 – nastavne aktivnosti				
		Frekventnost vežbi usmenog izražavanja na J2	Uticaj vežbi usmenog izražavanja na komunikaciju na J2	Procena težine vežbi usmenog izražavanja na J2	Zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na J2 – prethodno iskustvo	Samouverenost u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja
Komunik. anksioznost	r	,21	,06	-,15	,25	,44**
	p	,112	,668	,245	,057	,000
Testovska anksioznost	r	,14	,08	-,23	,04	,30*
	p	,279	,546	,077	,744	,020
Strah od neg. evaluacije	r	,26*	,18	-,27*	,14	,37**
	p	,047	,175	,038	,301	,003
Ukupna anksioznost	r	,21	,11	-,24	,15	,40**
	p	,102	,414	,070	,258	,001
N=60 ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$						

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Varijabla strah od negativne evaluacije korelira sa 3 ajtema kategorije nastavnih aktivnosti (ajtemi 21, 23 i 25). Strah od negativne evaluacije pozitivno blago korelira sa učestalošću vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika (ajtem 21 - Na časovima vežbamo usmeno izražavanje na engleskom jeziku) i koeficijent korelacije iznosi $r=0,26$ – što se više vežba usmeno izražavanje na času to je strah od negativne evaluacije manji. Pozitivna umerena korelacija postoji između straha od negativne evaluacije i samouverenosti u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja (ajtem 25) ($r=0,37$) – što je samopouzdanje u sposobnosti korektnog izvođenja vežbi usmenog izražavanja veće to je strah od negativne procene od strane drugih (nastavnika, vršnjaka) manji. I konačno, strah od negativne evaluacije negativno blago korelira ($r=-$

0,27) sa procenom težine vežbi usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika na fakultetu (ajtem 23 - raspon ocena od 1-5 pri čemu 1 označava da su vežbe veoma teške a 5 da su veoma lake). Ovo znači da učenici koji vežbe ocenjuju ko veoma lake ispoljavaju viši nivo straha od negativne evaluacije.

Takođe, samopouzdanje u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika (ajtem 25) kod učenikove procene nastavnih aktivnosti pozitivno umereno korelira sa ukupnom anksioznošću ($r=0,40$) ukazujući da je, generalno, visok nivo relaksiranosti u nastavnom kontekstu prisutan kada ispitanici imaju visok nivo samouverenosti u sopstvene sposobnosti da uspešno izvedu ono što se vežba na času.

Na osnovu rezultata ovog istraživanja možemo da zaključimo da je mogući odnos između strategija učenja odnosno strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i anksioznosti u učenju stranih jezika sledeći:

- a) ukupna anksioznost ne korelira sa ukupnim strategijama usmenog izražavanja na stranom jeziku kao ni sa jednom pojedinačnom navedenom strategijom;
- b) ono sa čim ukupna anksioznost korelira su nastavne aktivnosti usmenog izražavanja i sa procenom težine istih; i još preciznije, komunikacijska anksioznost pozitivno umereno korelira sa nastavnim aktivnostima – što niži stepen komunikacijske anksioznosti to je veće samopouzdanje ispitanika u sposobnost da se izvedu zadaci usmenog izražavanja na času; a strah od negativne evaluacije blago pozitivno korelira sa nastavnim aktivnostima - što je samopouzdanje u sposobnosti korektnog izvođenja vežbi usmenog izražavanja veće i što se više vežba usmeno izražavanje na času to je strah od negativne procene od strane drugih (nastavnika, vršnjaka) manji.

7.4. Stavovi u učenju stranih jezika i anksioznost u učenju stranih jezika

Istražujući odnos stavova u učenju stranih jezika (J2) i anksioznosti u učenju stranog jezika (J2), istraživači su pružili dokaze o postojanju veze između ove dve varijable. Neke studije ukazuju da postoji negativna korelacija između anksioznosti i stavova o učenju stranih jezika (Kunt, 1997; Truitt, 1995, navedeno u Wang, 2005), odnosno da dve varijable stavova o učenju stranih jezika, preciznije težina učenja

stranog jezika i spremnost na učenje stranog jezika značajno koreliraju sa anksioznošću u učenju stranih jezika. Drugim rečima, ispitanici koji su pokazali pozitivne stavove prema težini učenja stranog jezika i koji su imali visok nivo samouverenosti u svoje sposobnosti govorenja na stranom jeziku imali su tendenciju da iskažu niži nivo anksioznosti. Ovo je potvrđeno u istraživanju Wangove (2005) gde su analize pokazale postojanje pozitivne umerene korelacije između anksioznosti u učenju jezika i varijable težine učenja stranog jezika, što je potvrdilo sugestiju koju su Horwitz i sar. (1986) izneli da učenikova nerealna percepcija težine učenja stranog jezika može prouzrokovati anksioznost i frustraciju. Analize iz ove studije su takođe pokazale da postoji značajna ali nešto slabija negativna korelacija između anksioznosti i varijable spremnost na učenje stranog jezika (inače varijabla stavova o učenju stranog jezika) – što znači da su učenici, koji smatraju da je spremnost na učenje engleskog jezika manje važna odnosno koji smatraju da su sami manje spremni na učenje engleskog jezika, ispoljavali veću anksioznost na časovima engleskog jezika.

Prema Wang (2005), težina učenja stranog jezika i spremnost na učenje stranog jezika su značajni prediktori anksioznosti u učenju strani jezika (ova dve kategorije ukupno čine 36,5% ukupne varijanse anksioznosti u učenju engleskog jezika).

Jedno istraživanje koje je sprovedeno sa ispitanicima sedmog razreda osnovne škole (Lan, 2010) pokazalo je da korelacije postoje između varijabli anksioznosti i varijabli stavova o učenju stranih jezika:

1) sve tri varijable anksioznosti u učenju stranog jezika (komunikacijska, testovska anksioznosti i strah od negativne evaluacije) negativno značajno koreliraju sa stavovima o težini učenja stranog jezika;

2) testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije pozitivno umereno koreliraju sa stavovima o prirodi učenja stranog jezika;

3) strah od negativne evaluacije pozitivno značajno korelira a testovska anksioznost pozitivno umereno korelira sa strategijama učenja i komunikacionim strategijama na stranom jeziku; i

4) komunikaciona anksioznost i testovska anksioznost negativno značajno koreliraju sa motivacijom i očekivanjima učenika.

Međutim, postoje i studije čiji rezultati ukazuju na postojanje vrlo slabe korelacije između stavova o učenju stranog jezika i anksioznosti (Oh, 1996, navedeno u Wang 2005).

7.4.1. Odnos stavova o učenju stranih jezika i anksioznosti u učenju stranih jezika

Pokušavajući da ustanovimo da li kod ispitivanog uzorka postoji odnos između stavova o učenju stranih jezika (J2) i anksioznosti u učenju stranih jezika (J2), korelacijskom analizom smo dobili rezultate koji su predstavljeni na Tabeli 135.

Ukupna anksioznost ne korelira sa ukupnim stavovima o učenju stranog jezika, odnosno kod datog uzorka ne postoji korelacija između anksioznosti i stavova o učenju stranog jezika.

Takođe, ne postoje ni korelacije između varijabli, odnosno između tri faktora anksioznosti sa jedne i kategorija stavova sa druge strane, a korelacije ako i postoje su uglavnom slučajne. Drugim rečima, komunikacijska anksioznost, testovska anksioznost i strah od negativne evaluacije ne koreliraju sa težinom učenja stranih jezika, spremnošću za učenje stranog jezika, prirodom učenja stranog jezika, strategijama učenja i komunikacionim strategijama i motivacijom za učenje stranog jezika i očekivanjima učenika.

Tabela 135. Korelacije anksioznosti u učenju J2 i stavova o učenju J2

Anksioznost u učenju J2 Varijable		Stavovi o učenju J2 - varijable					
		Težina učenja J2	Spremnost za učenje J2	Priroda učenja J2	Strategije učenja / komunikacione strategije	Motivacija i očekivanja učenika	Stavovi Ukupno
Komunikacijska anksioznost	r	-,04	-,001	,01	-,09	,12	-,003
	p	,784	,994	,935	,495	,372	,983
Testovska anksioznost	r	-,08	-,13	,04	-,13	,18	-,04
	p	,539	,338	,733	,323	,164	,757
Strah od neg. evaluacije	r	-,08	-,01	,10	-,10	,08	-,003
	p	,528	,928	,453	,453	,541	,980
Ukupna anksioznost	r	-,07	-,06	,05	-,12	,15	-,02
	p	,577	,649	,690	,364	,262	,879
		N = 60 p > 0,05					

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Dodatna korelaciona analiza je pokazala da samo jedan ajtem koji pripada varijabli komunikacijska anksioznost uopšte korelira sa stavovima o učenju stranog jezika ili nekom njihovom varijablom. Pretpostavka o mogućoj nervozi/strahu od razgovora na stranom jeziku sa izvornim govornicima (ajtem 14 - Smatram da bih bio/la veoma nervozan/na kada bih razgovarao/la na engleskom jeziku sa osobama kojima je engleski jezik maternji) pozitivno blago korelira sa ukupnim stavovima učenika o učenju stranog jezika ($r=0,28$, $p=0,029$) ali i sa varijablom strategije učenja i komunikacione strategije ($r=0,28$, $p=0,028$) (nivo značajnosti u oba slučaja je $p<0,05$) – a to znači da razvijanje komunikacionih strategija i njihova česta primena i u nastavnoj i u realnoj situaciji može da utiče da učenik bude relaksiraniji kada razgovara na engleskom jeziku sa osobama kojima je engleski jezik maternji.

Što se tiče varijable testovske anksioznosti, i ovde samo jedan njen ajtem korelira sa nekom kategorijom stavova o učenju stranih jezika, i to ajtem 6 (Za vreme časova engleskog jezika uhvatim sebe kako razmišljam o stvarima koje nemaju nikakve veze sa nastavom) koji pozitivno značajno korelira sa kategorijom motivacija i očekivanja učenika stranih jezika ($r=0,48$, $p=0,000$, za nivo značajnosti $p<0,01$) – što je veća motivacija za učenje stranih jezika kod ispitanika to su oni koncentrisaniji i usredsređeni na nastavnu situaciju na časovima engleskog jezika.

U okviru varijable strah od negativne evaluacije samo strah od ismevanja od strane vršnjaka kada se govori na stranom jeziku (ajtem 31 - Plašim se da će mi se drugi studenti smeјati kada govorim na engleskom jeziku) korelira sa bilo kojom kategorijom stavova i to negativno blago korelira sa varijablom težina učenja stranog jezika ($r=-0,25$, $p=0,049$, za nivo značajnosti $p<0,05$). Ovaj ajtem korelira sa čak 3 ajtema koji su sastavni deo varijable težina učenja stranog jezika (inače kategorija stavova o učenju stranih jezika i to ajtemi 4, 5 i 34), sa 2 ajtema koji su deo varijable strategije učenja i komunikacijske strategije (ajtemi 13 i 21) i sa jednim ajtemom sastavnim delom varijable spremnost na učenje stranih jezika (ajtem 16):

1) sa procenom težine učenja engleskog jezika (ajtem 4) pozitivno blago korelira ($r=0,30$, $p=0,021$), što znači da što se ispitanici manje plaše da će im se drugi studenti smeјati kada govore na engleskom jeziku to im je engleski jezik lakši za učenje;

2) sa uverenjem u sposobnost da se dobro nauči strani jezik (ajtem 5 - Verujem da ću dobro naučiti da govorim engleski jezik) pokazuje pozitivnu značajnu korelaciju

($r=0,43$, $p=0,001$), što znači da što se ispitanici manje plaše da će im se drugi studenti smežati kada govore na engleskom jeziku to više veruju da će dobro naučiti engleski jezik; i

3) sa stavom da je engleski jezik lakše čitati i pisati nego ga govoriti i razumeti ga (ajtem 34) gde negativno umereno korelira ($r=-0,35$, $p=0,006$) što znači da oni ispitanici koji se više plaše da će im se drugi studenti smežati kada govore na engleskom jeziku više i veruju da je govorenje i razumevanje engleskog jezika teže nego što je to čitanje i pisanje na engleskom jeziku;

4) sa željom da se koristi engleski jezik sa strancima kojima je to maternji (ajtem 13 – Volim da koristim engleski jezik sa strancima koje srećem, a kojima je to maternji jezik) pozitivno veoma značajno korelira ($r=0,51$, $p=0,000$) što znači da oni ispitanici koji se manje plaše da će im se drugi studenti/vršnjaci smežati kada komuniciraju na engleskom jeziku imaju pozitivniji stav prema komuniciranju sa izvornim govornicima engleskog jezika;

5) sa stavom koji izražava sramežljivost da se komunicira na engleskom jeziku (ajtem 21 – Stidim se da koristim engleski jezik u razgovoru sa drugima) negativno umereno korelira ($r=-0,36$, $p=0,004$) što u našem istraživanju znači da ispitanici koji se plaše da će im se drugi smežati kada komuniciraju na engleskom jeziku se i stide da razgovaraju na engleskom jeziku sa izvornim govornicima;

6) sa uverenjem ispitanika da su posebno sposobni za učenje stranih jezika (ajtem 16) pozitivno značajno korelira ($r=0,47$, $p=0,000$) što znači da su ispitanici koji nemaju strah da će im se vršnjaci smežati kada komuniciraju na stranom jeziku sigurniji u sopstvenu sposobnost za učenje stranog jezika.

8. ZAKLJUČAK

Glavni cilj istraživanja je praćenje razvoja komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku studenata kojima je engleski jezik strani jezik struke. Takođe, ovo istraživanje ima za cilj da prouči da li su nastavni programi koji su primenjivani u istraživanju i ostale obrazovne i demografske varijable (trajanje instrukcije na stranom jeziku, pol ispitanika, ukupno trajanje učenja engleskog kao stranog jezika, uspešnost u nastavi engleskog jezika manifestovana kao položen ispit na prethodnoj godini studija) uticali na razvoj komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku. Dalje, cilj je ustanoviti odnose komunikativne jezičke sposobnosti studenata i njenih psihološko-pedagoških faktora (samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku kao stranom jeziku struke, strategija usmenog izražavanja na engleskom jeziku kao stranom jeziku struke, stavova studenata o učenju engleskog kao stranog jezika, i anksioznosti u učenju engleskog kao stranog jezika) i međusobne odnose psihološko-pedagoških faktora.

Na osnovu rezultata istraživanja i korelacijske analize možemo da zaključimo da je komunikativna jezička sposobnost visoko konzistentan konstrukt. To znači da na ukupnu komunikativnu sposobnost na engleskom kao stranom jeziku značajno utiču svi njeni elementi – organizacioni elementi (gramatička i tekstualna kompetencija), pragmatički elementi (funkcionalna i sociolingvistička kompetencija), strategijska kompetencija, tečnost u izražavanju i neverbalna komunikativna sposobnost. Navedene varijable se ne mogu posmatrati kao nezavisne kategorije već njihovo zajedničko delovanje daje kvalitet koji nazivamo komunikativna jezička sposobnost. Takođe, varijable samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja i strategija usmenog izražavanja na engleskom jeziku kao stranom jeziku struke, stavovi studenata o učenju engleskog kao stranog jezika, i anksioznost u učenju engleskog kao stranog jezika predstavljaju visoko konzistentne konstrukte.

8.1. Razvoj komunikativne jezičke sposobnosti

Na osnovu dobijenih rezultata, o **razvoju komunikativne jezičke** sposobnosti na engleskom kao stranom jeziku struke možemo da izvedemo sledeće zaključke:

- 1) nivo opšte komunikativne jezičke sposobnosti zabeležio je blagi porast u Komunikacijskoj situaciji II (kraj eksperimenta, formalni socijalni kontekst) u odnosu na Komunikacijsku situaciju I (vršnjačka komunikacija); pad nivoa opšte komunikativne jezičke sposobnosti zabeležen je u Komunikacijskoj situaciji III (kraj eksperimenta, neutralno-neformalna situacija koja podrazumeva učešće u naučno-popularnom televizijskom programu) u odnosu na obe prethodne komunikacijske situacije; ipak, razvoj ove varijable je ostao na umerenom nivou u sve tri komunikacijske situacije. Modifikacija i usložnjavanje zadatka nisu uticali na promenu centralne tendencije (umeren nivo sposobnosti) u pogledu: a) šireg i sofisticiranijeg vokabulara (podrazumeva terminologiju saobraznu struci koja se izučava na fakultetu); b) efikasnije primene kohezivnih sredstava u kreiranju koherentnog usmenog diskursa; c) primene raznovrsnijih funkcija jezika koje zahtevaju promenu registra i usklađenost sa zadatim komunikacijskim kontekstom; d) primene raznovrsnih strategija komunikacije; i e) postojanja ispravnog izgovora visokog stepena tečnosti u usmenom izražavanju;
- 2) što se tiče samih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti, pragmatički elementi (funkcionalna i sociolingvistička kompetencija) i strategijska kompetencija prate tendenciju opšte komunikativne jezičke sposobnosti; gramatička i tekstualna kompetencija (organizacioni elementi) su se takođe pozitivno razvijale u vršnjačkoj i formalnoj komunikaciji. Do pada nivoa kompetentnosti u oba slučaja je došlo u neutralno-neformalnom medijskom socijalnom kontekstu, pri čemu su nivoi kompetentnosti ipak ostali uvećani u odnosu na početak eksperimenta. Tečnost u izražavanju je donekle imala sličnu tendenciju, porast u formalnom u odnosu na vršnjački kontekst, a pad nivoa kompetentnosti u neutralno-neformalno-medijskom kontekstu; ipak, nivo kompetentnosti je, i pored usložnjavanja zadatka, ostao isti kao u vršnjačkom kontekstu. Jedina varijabla koja se nije razvijala jeste varijabla neverbalna

komunikativna sposobnost – nivo pomenute kompetencije je bio sve niži kako je eksperiment odmicao, a komunikacijski zadatak se usložnjavao.

8.2. Efekti nastavnih programa na komunikativnu jezičku sposobnost

Analizirajući zavisnost **komunikativne jezičke sposobnosti** od **nastavnog programa** koji je primenjivan u istraživanju (na časovima engleskog kao stranog jezika struke) zaključujemo da nastavni program ima uticaja na razvoj komunikativne jezičke sposobnosti, i to:

- nastavni program komunikacijski orijentisan, zasnovan na razvoju i usvajanju integrisanih veština kroz različite vrste tekstova iz oblasti struke i različite zadatke karakterističnih za struku koju ispitanici izučavaju (nastavni program u Istraživačkoj grupi I) za rezultat je imao primetan porast srednjih vrednosti skoro svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti (opšta sposobnost komunikacije na engleskom kao stranom jeziku, gramatička, tekstualna, funkcionalna, sociolingvistička, strategijske kompetencije tečnost u izražavanju); izuzetak je neverbalna komunikativna sposobnost čiji je nivo nešto niži nego na početku eksperimenta;
- nastavni program zasnovan na sadržaju i razvoju jezičkih znanja (gramatičko-morfoloških znanja i njihovih funkcija, na razvoju vokabulara) sa fokusom na razvijanju veštine čitanja i razumevanja pročitanoog na stranom jeziku, uz sporadične zadatke i vežbe usmene komunikacije na engleskom jeziku kao stranom (nastavni program u Istraživačkoj grupi II), rezultirao je blagim napretkom u razvoju opšte komunikativne jezičke sposobnosti, organizacionih elemenata, pre svega gramatičke kompetencije a u velikoj meri i tekstualne kompetencije; ovo važi i za nastavni program koji je orijentisan na sadržaj i sam proces učenja jezika, analizu teksta koji su karakteristični za strani jezik struke bez primene razvoja veština usmene prezentacije na stranom jeziku, pa samim tim bez razvoja integrisanih jezičkih veština (nastavni program u Istraživačkoj grupi III). Što se ostalih varijabli tiče, za nastavni program u Istraživačkoj grupi III je još karakteristično da je rezultirao blagim rastom nivoa funkcionalne, sociolingvističke, strategijske kompetencije i varijable tečnost u izražavanju na kraju eksperimenta i to isključivo u formalnoj jezičkoj situaciji; sa promenom

komunikacijskog konteksta i prelaskom na neformalno-neutralni medijski socijalni kontekst došlo je da pada svih navedenih kompetencija. Što se tiče odnosa ostalih varijabli i nastavnog programa koji je primenjen u Istraživačkoj grupi III, pad nivoa kompetentnosti je karakterističan za opštu sposobnost komunikacije na engleskom kao stranom jeziku, zatim za pragmatičke elemente (funkcionalna i sociolingvistička kompetencija) i to konstantno i blago od početka do kraja eksperimenta; za varijable strategijska kompetencija i tečnost u izražavanju nastavni program primenjen u Istraživačkoj grupi III rezultirao je stagniranjem, odnosno blagim padom nivoa kompetentnosti na kraju eksperimenta sa promenom karaktera komunikacijske situacije i prelaskom sa visoko formalnog na neutralno-neformalni medijski kontekst;

- ciklični nastavni program (nastavni program u Istraživačkoj grupi IV) e orijentisan na sticanje gramatičkih znanja i znanja vokabulara sa aktivnostima koje razvijaju njihovu funkcionalnu primenu u jednostavnim komunikacijskim zadacima (usmeno izražavanje u obliku kratkih pitanja i odgovora, izražavanje stavova, deskripcije) i namenjen studentima sa niskim nivoom vladanja stranim jezikom (početnici i lažni početnici); takođe, ovaj nastavni program je istovremeno usmeren i na sadržaj struke koja se izučava na fakultetu. Ciklični nastavni program je rezultirao blagim razvojem opšte komunikativne jezičke sposobnosti na engleskom jeziku na kraju eksperimenta, isključivo u formalnom komunikacijskom kontekstu, u odnosu na početak eksperimenta; ovo važi i za ostale varijable komunikativne jezičke sposobnosti - izuzetak je i ovde neverbalna komunikativna sposobnost. Međutim, promena komunikacijskog konteksta na kraju eksperimenta (prelaz sa visoko formalnog na neformalno-neutralni socijalni kontekst) je dovela do pada svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i to ne samo u odnosu na formalni kontekst, već i u odnosu na vršnjačku komunikaciju na samom početku eksperimenta;
- kod svih nastavnih programa došlo je do pada nivoa neverbalne komunikativne sposobnosti;
- komunikacijski orijentisan nastavni program (Istraživačka grupa I) dao je najbolje rezultate u smislu razvoja komunikativne jezičke sposobnosti (gledajući i generalno a i po pojedinačnim kompetencijama); u preostala tri nastavna

programa došlo je do napredovanja u onim elementima na kojima je bio fokus u nastavnim programima;

- ispitanici koji imaju niži prag inicijalnog znanja pre i na početku eksperimenta (Istraživačka grupa IV) sporije napreduju u razvoju varijabli komunikativne jezičke sposobnosti i to napreduju u onim elementima jezičkog znanja i u onim socijalnim situacijama na kojima je fokus u nastavnom programu; niži nivo vladanja stranim jezikom ih sprečava da napreduju kada se promeni karakter komunikacijskog konteksta, odnosno registar, način selekcije informacija i važnost informacija koje treba prezentovati; pri ovakvim promenama zakažu i strategije komunikacije a nivo komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku opada.

8.3. Efekti ostalih obrazovnih i demografskih varijabli na komunikativnu jezičku sposobnost

Uticaj ostalih obrazovnih i demografskih varijabli na komunikativnu jezičku sposobnost na stranom jeziku struke se manifestuje na sledeći načine:

1) **dužina instrukcije** na engleskom jeziku na fakultetu (na stranom jeziku struke) nije uticala na nivo komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku kod ispitanika na različitim godinama studija na početku eksperimenta u vršnjačkoj komunikaciji. Međutim, dužina instrukcije jeste uticala na nivo komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku na kraju eksperimenta u oba komunikacijska konteksta. U formalnom kontekstu taj uticaj je primetan u pogledu nivoa funkcionalne, sociolingvističke kompetencije i neverbalne komunikativne sposobnosti, a u neutralno-neformalnom komunikacijskom kontekstu u pogledu nivoa skoro svih elemenata osim gramatičke kompetencije i tačnosti u izražavanju. Razlike se uočavaju između ispitanika na četvrtoj godini studija i ispitanika na drugoj godini studija – ovi prvi imaju značajno viši nivo svih pomenutih varijabli u navedenim socijalnim kontekstima što je posledica dužine instrukcije na stranom jeziku struke na fakultetu ali i dužine instrukcije u okviru nastavnog programa koji se primenjivao;

2) **uspešnost ispitanika u predeksperimentalnom periodu** (manifestovana položenim ispitom iz prethodne godine studija) uticala je na nivoe pojedinih varijabli na početku eksperimenta – na nivoe opšte komunikativne sposobnosti na engleskom kao

stranom jeziku, gramatičke, sociolingvističke, strategijske kompetencije, tečnosti u izražavanju, tekstualne i funkcionalne kompetencije; ispitanici koji su položili ispit iz prethodne godine studija su imali i više nivoa pomenutih kompetencija. Međutim, situacija se menja sa trajanjem eksperimenta u tom smislu da se razlike između uspešnih ispitanika u predeksperimentalnom periodu i onih manje uspešnih (koji nisu položili ispit iz prethodne godine studija) smanjuju. Na kraju eksperimenta, u formalnoj komunikacijskoj situaciji, te razlike su očigledne kod opšte sposobnosti komunikacije na stranom jeziku, gramatičke kompetencije i neverbalnog ponašanja, a u neformalno-neutralnom medijskom socijalnom kontekstu razlike se u potpunosti gube. Možemo zaključiti da su nastavni programi imali pozitivan efekat na ovu pojavu.

8.4. Efekti psihološko-pedagoških faktora

U pogledu **samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku** kod studenata kojima je engleski jezik strani jezik struke možemo da zaključimo da ispitanici sebe percipiraju kao umereno kompetentne da komuniciraju na stranom jeziku. Jedina varijabla, odnosno kompetencija, koja se izdvaja iz ove tendencije jeste tekstualna kompetencija. Ispitanici sebe percipiraju kao veoma sposobne u primeni kohezivnih sredstava i kreiranju koherentnog usmenog diskursa. Najkritičniji su prema sebi u pogledu gramatičke kompetencije i tečnosti u izražavanju jer su, moguće zbog većeg nivoa gramatičkih znanja o jeziku, bili svesni grešaka koje prave u pogledu ova dva elementa pa su ih ocenili najnižim ocenama u odnosu na ostale varijable komunikativne jezičke sposobnosti.

Razlike između nastavnih programa u pogledu **samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku** postoje jedino u pogledu nivoa sociolingvističke kompetencije. Ispitanici kod kojih je primenjen nastavni program zasnovan na sadržaju (Istraživačka grupa II), sa fokusom na razvijanju veštine čitanja/razumevanja pročitano na stranom jeziku uz sporadične zadatke i vežbe usmene komunikacije na engleskom jeziku kao stranom, percipiraju sebe kao značajno kompetentnije u pogledu sociolingvističke kompetencije u odnosu na ispitanike početnike (Istraživačka grupa IV).

Analizirajući primenu **strategija usmenog izražavanja na stranom (engleskom) jeziku** kod studenata, možemo da zaključimo da ispitanici/studenti

smatraju da umereno do visoko frekventno primenjuju ukupne strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku. Najučestalije su metakognitivne strategije a kognitivne strategije ispitanici najređe primenjuju (umerena frekventnost) od svih navedenih pet kategorija.

Analizirajući rezultate **evaluacije nastavnih aktivnosti** na časovima engleskog jezika zaključujemo da ispitanici/studenti smatraju da vežbe usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika imaju veoma značajan uticaj na komunikaciju na stanom jeziku. Prema mišljenju studenata, vežbe usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika su veoma učestale. Nasuprot tome, procenjeno je da je učestalost vežbi usmenog izražavanja na stranom jeziku u prethodnom školovanju (osnovnoškolskom i srednjoškolskom) bila značajno niža i da je aproksimirala umerenoj frekventnosti. Vežbe usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika na fakultetu su procenjene kao vežbe srednje težine (ni teške ni lake), pri čemu ispitanici ispoljavaju umereno visok stepen samouverenosti u uspešnost izvršavanja zadataka koji podrazumevaju usmeno izražavanje na stranom (engleskom) jeziku.

Na osnovu dobijenih rezultata zaključujemo da nastavni programi mogu da utiču na stepen samouverenosti u uspešno izvršavanje zadataka usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika. Nastavni program zasnovan na sadržaju i razvoju jezičkih znanja (gramatičko-morfoloških znanja i njihovih funkcija, razvoju vokabulara) sa fokusom na razvoju veštine čitanja i razumevanja pročitano na stranom jeziku, uz sporadične zadatke i vežbe usmene komunikacije na stranom jeziku (Istraživačka grupa II), je kao rezultat imao i najviši stepen samouverenosti ispitanika u uspešno izvršavanje zadataka usmenog izražavanja (visok stepen samouverenosti) u poređenju sa ostala tri nastavna programa gde je zabeležen umeren stepen samouverenosti.

Trajanje instrukcije i nastavni program imaju uticaja na procenu učestalosti vežbi usmenog izražavanja na stanom jeziku. Ispitanici na trećoj godini studija kod kojih je nastavni program komunikacijski orijentisan, zasnovan na razvoju i usvajanju integrisanih veština (pripadaju Istraživačkoj grupi I) i kojima je instrukcija trajala jedan semestar pre eksperimenta i jedan semestar trajanja eksperimenta, procenili su da je učestalost vežbi usmenog izražavanja na izuzetno visokom nivou. Razlog za ovakvu procenu leži i u činjenici da je njihova ukupna instrukcija trajala 6 semestara (u predeksperimentalnom periodu je trajala 2,5 školske godine - 5 semestara); njihov

prelazak sa nastavnog programa koji je zasnovan na sadržaju i razvoju jezičkih znanja (gramatičko-morfoloških znanja i njihovih funkcija, na razvoju vokabulara sa fokusom na razvijanju veštine čitanja/razumevanja pročitanog), na komunikacijsku nastavu stranog jezika predstavljao je drastičnu promenu baš u pogledu vežbi usmenog izražavanja na stranom jeziku. Zanimljivo je da ispitanici na četvrtoj godini studija procenjuju da je učestalost vežbi usmenog izražavanja na nešto nižem nivou; kod njih je primenjen isti nastavni program kao i kod ispitanika na trećoj godini, sa tom razlikom da je kod četvrte godine instrukcija u komunikacijskom nastavnom programu trajala duže (3 semestra u predeksperimentalnom i 1 semestar u eksperimentalnom periodu u odnosu na 1 semestar u predeksperimentalnom i 1 semestar u eksperimentalnom periodu). Ispitanicima na četvrtoj godini studija prelaz sa treće na četvrtu godinu nije doneo ništa novo u smislu učestalosti vežbi usmenog izražavanja. Učestalost je ostala na istom nivou pa je ispitanici na četvrtoj godini ne doživljavaju kao značajno drugačiju.

Analizirajući stavove učenika o učenju stranog jezika zaključujemo da ispitanici imaju pozitivne **stavove prema učenju stranih jezika**. Najznačajniji faktor u hijerarhiji je faktor motivacija za učenje stranog jezika i očekivanja od učenja stranih jezika što ukazuje na činjenicu da su visoko motivisani da nauče engleski jezik. Ukupno trajanje učenja stranog (engleskog) jezika može da utiče na motivaciju i očekivanja učenika u učenju stranog jezika.

Nivo anksioznosti u učenju stranog jezika struke je umerenog stepena, a pojedinačni faktori anksioznosti u okviru jezičkog delovanja zadržavaju tendenciju ukupne anksioznosti. Nastavni program koji se primenjuje utiče na nivo ukupne anksioznosti u učenju stranog jezika, ali i na nivo komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije. Nivoi ukupne anksioznosti u učenju stranog jezika, komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije su najniži u grupi ispitanika gde se primenjivao komunikacijski orijentisan nastavni program (Istraživačka grupa I). Nivoi navedenih varijabli su najviši kod ispitanika sa nižim nivoima vladanja stranim jezikom (Istraživačka grupa IV), uprkos nastavnom programu koji je orijentisan ka sticanju i razvoju integrisanih jezičkih veština (naročito u 3 semestra predeksperimentalne instrukcije).

Nastavni program i trajanje instrukcije u oblasti stranog jezika imaju uticaja na **ukupnu anksioznost** u učenju stranog jezika kao i na **strah od negativne evaluacije**.

Nivo ukupne anksioznosti i straha od negativne evaluacije je najniži kod ispitanika kod kojih se primenjivao komunikacijski orijentisan nastavni program i kod kojih je dužina ukupne instrukcije na fakultetu i instrukcije u datom nastavnom programu bila najduža (umerena relaksiranost, ispitanici na četvrtoj godini studija, Istraživačka grupa I). Nasuprot tome, značajno viši nivoi ukupne anksioznosti u učenju stranog jezika, komunikacijske anksioznosti, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije su prisutni kod ispitanika niskog nivoa vladanja stranim jezikom (uprkos nastavnom programu orijentisanom na razvoj integrisanih jezičkih veština). Nivoi ukupne anksioznosti u učenju stranog jezika, komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije su najniži kod ispitanika kojima je instrukcija trajala najduže (optimalnih 8 semestara); nivoi ovih kategorija su značajno viši kod ispitanika kod kojih je instrukcija trajala kraće – što je duže trajanje instrukcije u okviru stranog jezika struke, niži je nivo anksioznosti u učenju stranog jezika.

Poredeći odnos osnovnih varijabli u istraživanju (nivo i razvoj komunikativne jezičke sposobnosti, samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, primena strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku, stavovi o učenju stranog jezika i anksioznost u učenju stranog jezika) i obrazovnih i demografskih varijabli (nastavni programi, trajanje instrukcije u oblasti stranog jezika struke/godina studija, pol, ukupno trajanje učenja engleskog kao stranog jezika, prethodna uspešnost u nastavi engleskog jezika manifestovana kao položen ispit na prethodnoj godini studija) možemo da zaključimo da u sprovedenom istraživanju:

- 1) na nivo i razvoj komunikativne jezičke sposobnosti i njenih varijabli ne utiču ni polne razlike a ni razlike u ukupnoj dužini učenja stranog (engleskog) jezika;
- 2) na samoprocenu sposobnosti usmenog izražavanja i njenih kategorija ne utiču razlike u dužini instrukcije u oblasti stranog jezika struke na fakultetu (predeksperimentalni i eksperimentalni period), polne razlike ispitanika, razlike u ukupnoj dužini učenja stranog (engleskog) jezika, kao ni uspešnost ispitanika u nastavi iz predmeta engleski jezik;
- 3) na primenu strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku ne utiču nastavni program, razlike u dužini instrukcije u oblasti stranog jezika struke na fakultetu (predeksperimentalni i eksperimentalni period), polne razlike ispitanika, razlike

- u ukupnoj dužini učenja engleskog jezika kao stranog, uspešnost ispitanika u nastavi engleskog jezika;
- 4) na evaluaciju nastavnih aktivnosti na časovima engleskog kao stranog jezika ne utiču polne razlike ispitanika i uspešnost ispitanika u nastavi engleskog jezika;
  - 5) na stavove o učenju stranih jezika ne utiču nastavni program, polne razlike ispitanika, razlike u ukupnoj dužini učenja engleskog jezika kao stranog, uspešnost ispitanika u nastavi engleskog jezika; i konačno,
  - 6) na anksioznost u učenju stranih jezika i njene kategorije ne utiču polne razlike ispitanika, razlike u ukupnoj dužini učenja engleskog jezika kao stranog i uspešnost ispitanika u nastavi iz predmeta engleski jezik.

8.5. Povezanost komunikativne jezičke sposobnosti i psihološko-pedagoških faktora

Analizirajući odnose komunikativne jezičke sposobnosti studenata i njihovih psihološko-pedagoških faktora odnosno korelata komunikativne jezičke sposobnosti (samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku, strategije usmenog izražavanja na stranom jeziku stavovi studenata o učenju engleskog kao stranog jezika, i anksioznost u učenju engleskog kao stranog jezika) kao i međusobne odnose samih psihološko-pedagoških faktora, zaključke koje smo izveli možemo podeliti na osnovne i dodatne.

Osnovni zaključci se tiču odnosa komunikativne jezičke sposobnosti studenata i psihološko-pedagoških faktora. **Dodatni zaključci** prate potencijalne odnose unutar psihološko-pedagoških faktora komunikativne jezičke sposobnosti.

Na osnovu analize **odnosa nivoa komunikativne jezičke sposobnosti i samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku** kao stranom jeziku struke može se zaključiti da:

- 1) nivo opšte komunikativne jezičke sposobnosti pozitivno značajno korelira sa samoprocenom sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku u vršnjačkoj komunikaciji na početku eksperimenta, pozitivno visoko korelira na kraju eksperimenta u formalnoj situaciji, odnosno pozitivno veoma značajno korelira na kraju eksperimenta u neutralno-neformalnom komunikacijskom kontekstu; ispitanici su pokazali visok stepen objektivnosti u proceni sopstvene opšte

spособnosti komunikacije na engleskom jeziku; stepen usklađenosti njihove procene sa realnim nivoom opšte sposobnosti komunikacije na stranom jeziku je najviši na kraju eksperimenta u formalnom komunikacijskom kontekstu; razlog za ovakvu samoprocenu leži u činjenici da su na kraju eksperimenta studenti imali bolji uvid u sopstvenu sposobnost komunikacije na stranom jeziku stečen kroz iskustvo komunikacije u tri različita komunikacijska konteksta, upoređivanjem sopstvenog jezičkog delovanja u zadatim kontekstima sa komunikacijskom sposobnošću vršnjaka, razvojem metaznanja o samom stranom jeziku koji se uči ali i razvojem samokritičnosti ispitanika u kojim elementima komunikacije su uspešni odnosno u kojim elementima je potrebno dalje napredovanje; ovo takođe važi i za odnos nivoa jezičke kompetencije (u Bachmanovskom smislu - gramatička, tekstualna, funkcionalna i sociolingvistička kompetencija) i samoprocene jezičke kompetencije;

- 2) što se tiče međusobnih odnosa varijabli dva pomenuta konstrukta, ispitanici su u samoproceni varijabli sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku takođe ispoljili objektivnost kod većine varijabli (gramatičke, tekstualne, funkcionalne, strategijske kompetencije, tečnosti u izražavanju; objektivnost je bila umerena na početku eksperimenta a na kraju eksperimenta značajna u skladu sa rastom stepena korelacije između varijabli na kraju eksperimenta u odnosu na početak;
- 3) na početku eksperimenta javili su se problemi kod samoprocene sociolingvističke kompetencije i, u nešto blažem obliku, kod samoprocene dinamičkog faktora; nivoi navedenih varijabli i njihove samoprocene nisu korelirali; na kraju eksperimenta, i u formalnom i neutralno-neformalnom komunikacijskom kontekstu, samoprocena dinamičkog faktora je značajno korelirala sa nivoima svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti. Što se samoprocene sociolingvističke kompetencije tiče, odnosi između samoprocene sociolingvističke kompetencije i nivoa sociolingvističke kompetencije su postali nešto značajniji na kraju eksperimenta ali se i dalje ne može govoriti o značajnoj korelaciji; ova pojava je verovatno posledica nedostatka metaznanja o tome šta je sociolingvistička sposobnost, koja su pravila socijalnog ponašanja i kako se ta pravila jezičkim sredstvima primenjuju u različitim socijalnim kontekstima – na

ovaj nedostatak utiče vrsta instrukcije (nastavni program) ne samo u toku predeksperimentalnog i eksperimentalnog perioda već i na nižim nivoima obrazovanja;

- 4) nivo neverbalne komunikativne sposobnosti ne korelira sa samoprocenom neverbalnog ponašanja ispitanika i to je konstanta od početka do kraja eksperimenta; kod ispitanika je primetno nepostojanje znanja šta je to neverbalno ponašanje i koja su pravila neverbalnog ponašanja u različitim socijalnim kontekstima stranog jezika koji se uči; takođe, primetan je i nedostatak svesti o sopstvenom neverbalnom ponašanju;
- 5) motivaciono-afektivni faktor (dinamički faktor) predstavlja veoma značajnu varijablu samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku; motivaciono-afektivni faktor je uticao na blago smanjenje usaglašenosti (objektivnosti) samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i nivoa komunikativne jezičke sposobnosti u vršnjačkoj komunikaciji na početku eksperimenta; razlog za ovakav nivo usaglašenosti je verovatno slabija motivacija ispitanika da komuniciraju na stranom jeziku sa svojim vršnjacima-kolegama studentima; na kraju eksperimenta, u formalnom komunikacijskom kontekstu, motivaciono-afektivni faktor je delovao podsticajno i na nivoe komunikativne jezičke sposobnosti ali i na samouverenost u samoproceni iste - korelacije nivoa komunikativne jezičke sposobnosti i samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja su značajnije sa dinamičkim faktorom nego bez njega; međutim, u neutralno-neformalnom komunikacijskom kontekstu, zbog promene komunikacijskog konteksta za koju većina ispitanika nije bila spremna (nisu prošli kroz takvu vrstu treninga), blaga anksioznost i umerena motivisanost su uticale da se kod ispitanika objektivnost pri samoproceni sposobnosti govora na stranom jeziku zamagli.

Na osnovu analize **odnosa nivoa komunikativne jezičke sposobnosti** i primene **strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku** zaključujemo da:

- 1) je korelacija između opšte sposobnosti komunikacije na stranom jeziku i ukupne primene strategija usmenog izražavanja pozitivna ali veoma slaba u vršnjačkoj komunikaciji na početku eksperimenta; snaga ovog odnosa se značajno pojačala na kraju eksperimenta u formalnoj komunikacijskoj situaciji (učešće na

naučnom skupu) i blago oslabila u neutralno-neformalnoj komunikacijskoj situaciji (obraćanje neekspertskej publici u televizijskoj emisiji). Pošto je primena ukupnih strategija značajna jer aproksimira visokoj frekventnosti, može se reći da je najveći uticaj imala u formalnom a nešto manji u neutralno-neformalnom socijalnom kontekstu - nivo opšte sposobnosti komunikacije na engleskom jeziku takođe je bio u porastu u formalnoj situaciji u odnosu na vršnjačku komunikaciju, odnosno u blagom padu u neutralno-neformalnom socijalnom kontekstu u odnosu na oba prethodna;

- 2) u vršnjačkoj komunikacijskoj situaciji ukupne strategije utiču isključivo na nivo tečnosti u izražavanju; zanimljivo je da memorijske strategije pozitivno blago utiču na sve varijable komunikativne jezičke sposobnosti; frekventnija primena procesa pamćenja utiče na viši nivo gramatičke, tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke, strategijske kompetencije, tečnosti u izražavanju i neverbalne komunikativne sposobnosti; od ostalih strategija još jedino kompenzacijske strategije utiču pozitivno na gramatičku, tekstualnu i funkcionalnu kompetenciju kao i na tečnost u izražavanju;
- 3) u formalnoj socijalnoj situaciji ovaj odnos se menja - korelacije postaju značajnije i zastupljenije; ukupne strategije pozitivno utiču na sve varijable komunikativne jezičke sposobnosti a nivo uticaja se kreće od blagog ka umerenom što je slučaj i sa memorijskim, kognitivnim i kompenzacijskim strategijama; metakognitivne strategije ne koreliraju jedino sa sociolingvističkom kompetencijom i neverbalnim ponašanjem; čak i afektivne strategije su u relaciji sa tekstualnom kompetencijom i varijablom tečnost u izražavanju – ispitanici su pokazali značajan nivo motivacije da izvrše pravilan odabir informacija koji pogoduje zadatoj formalnoj situaciji i da odabrane informacije budu logički povezane i koherentno usmeno prezentovane; promena karaktera komunikacije od vršnjačke ka visoko formalnoj komunikaciji jednog naučnog skupa je kod ispitanika angažovala sve strategije usmenog izražavanja kako bi se adekvatno odgovorilo zahtevima novog komunikacijskog konteksta;
- 4) u neutralno-neformalnom komunikacijskom kontekstu ukupne strategije pozitivno utiču na sve varijable komunikativne jezičke sposobnosti izuzev na strategijsku kompetenciju; značaj i snaga ovih korelacija su nešto slabije u

odnosu na formalni komunikacijski kontekst ali su zato ovi uticaji jači nego u vršnjačkoj komunikaciji; metakognitivne strategije i dalje ne utiču ni na jednu varijablu komunikativne jezičke sposobnosti; međutim, afektivne strategije koreliraju blago do umereno sa gotovo svim varijablama komunikativne jezičke sposobnosti (izuzetak je strategijska kompetencija);

- 5) primetno je da rast nivoa komunikativne jezičke sposobnosti, karakterističan za prelaz sa vršnjačke na formalnu komunikaciju, takođe prati i značajno veća učestalost primene strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku; takođe, pad nivoa komunikativne jezičke sposobnosti i njenih varijabli, karakterističan za prelaz sa formalnog na neutralno-neformalni kontekst (a u odnosu na formalni kontekst), je praćen i padom učestalosti primene strategija takođe u odnosu na formalni komunikacijski kontekst; drugim rečima, gde je uticaj strategija usmenog izražavanja na varijable komunikativne jezičke sposobnosti značajniji, viši je i nivo tih kompetencija.

Na osnovu analize **odnosa nivoa komunikativne jezičke sposobnosti i evaluacije nastavnih aktivnosti** na časovima stranog (engleskog) jezika zaključujemo da evaluacija nastavnih aktivnosti (procena učestalosti vežbi usmenog izražavanja na časovima, težine vežbi, samouverenosti ispitanika u uspešno izvođenje vežbi usmenog izražavanja na času, i procenu uticaja vežbi usmenog izražavanja na komunikaciju na stranom jeziku) u vršnjačkoj komunikaciji ne utiče na komunikativnu jezičku sposobnost ispitanika kao ni na jednu njenu varijablu. Na kraju eksperimenta, u formalnoj socijalnoj situaciji, postoji pozitivna korelacija između evaluacije ukupnih nastavnih aktivnosti i nivoa sociolingvističke kompetencije – što je evaluacija nastavnih aktivnosti pozitivnija to je i nivo sociolingvističke kompetencije viši. Detaljnija analiza je pokazala da jedino samouverenost u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja ima pozitivan uticaj na opštu sposobnost komunikacije na stranom jeziku kao i na nivo gramatičke, tekstualne i strategijske kompetencije i tečnosti u izražavanju **u formalnom komunikacijskom kontekstu**. Takođe na kraju eksperimenta, ali u **neutralno-neformalnom kontekstu**, evaluacija nastavnih aktivnosti pozitivno utiče na nivo strategijske kompetencije i neverbalnog ponašanja. Pored toga, frekventnost vežbi usmenog izražavanja na stranom jeziku utiče na opštu sposobnost komunikacije na

stranom jeziku kao i na tekstualnu, strategijsku kompetenciju i neverbalnu komunikativnu sposobnost u **neutralno-neformalnom**, drastično izmenjenom komunikacijskom kontekstu. Što je frekventnost vežbi veća to je viši nivo pomenutih sposobnosti.

Analizirajući odnos **nivoa komunikativne jezičke sposobnosti i stavova ispitanika o učenju engleskog jezika kao stranog** može se zaključiti da generalno stavovi o učenju stranih jezika nemaju uticaj na opštu sposobnost usmene komunikacije na engleskom jeziku ni u jednom od tri proučavana socijalna konteksta (vršnjačka komunikacija, formalni komunikacijski kontekst naučnog skupa i naučno-popularni komunikacijski kontekst televizijskog programa). Stavovi generalno imaju blag pozitivan uticaj na nivo tekstualne kompetencije i to isključivo na kraju eksperimenta u formalnoj komunikacijskoj situaciji. Zanimljivo je da na nivo tekstualne kompetencije može uticati priroda učenja stranog jezika u vršnjačkoj komunikaciji, odnosno primena strategija učenja i komunikacijskih strategija u formalnom komunikacijskom kontekstu na kraju eksperimenta. Ispitanici koji su imali pozitivan stav o učenju stranog jezika su imali i viši nivo tekstualne kompetencije u formalnom komunikacijskom kontekstu. U istom komunikacijskom kontekstu za viši nivo tekstualne kompetencije su značajni: pravilan izgovor, sposobnost pogađanja značenja iz konteksta, frekventno vežbanje, primena audio materijala u nastavi ali i otvorenost u komunikaciji sa strancima. Značajno je da je snaga korelacije, tamo gde korelacija postoji, konstantna i da se ne menja u zavisnosti od komunikacijske situacije. Na osnovu toga možemo zaključiti da stavovi o učenju stranog jezika predstavljaju kontrolnu varijablu za sprovedeno istraživanje.

Opšta komunikativna jezička sposobnost i ukupna anksioznost pozitivno koreliraju u sva tri komunikacijska konteksta. Što je niži nivo anksioznosti to je viši nivo komunikativne jezičke sposobnosti. Uočljivo je da je uticaj anksioznosti na opštu komunikativnu jezičku sposobnost najniži na početku eksperimenta u vršnjačkoj komunikaciji, a da taj uticaj postaje značajniji na kraju eksperimenta u formalnom i neutralno-neformalnom socijalnom kontekstu. Ovo takođe važi i za uticaj opšte anksioznosti na sve varijable komunikativne jezičke sposobnosti. Viši nivo komunikativne jezičke sposobnosti ukazuje na niži nivo anksioznosti. Ova tendencija je sve izraženija kako se komunikacijski zadatak usložnjava. Usložnjavanjem

komunikacijskog zadatka raste i uticaj anksioznosti sa promenom neophodnih funkcija jezika, socijalnog konteksta a samim tim i registra, odabira adekvatnih informacija datoj publici i svrsishodne organizacije diskursa. Zanimljivo je da, na primer, strah od negativne evaluacije u vršnjačkoj situaciji ima vrlo slab uticaj na nivo gramatičke kompetencije.

Analizirajući **odnose samprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i primene strategija usmenog izražavanja** na engleskom kao stranom jeziku zaključujemo da postoje brojne korelacije između ova dva konstrukta. Strategije ukupno i svaka kategorija pojedinačno (memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne strategije) pozitivno značajno koreliraju sa samoprocenom tekstualne i funkcionalne kompetencije. Što je frekventnija upotreba navedenih strategija u usmenom izražavanju na stranom jeziku to ispitanici sebe smatraju uspešnijim u primeni kohezivnih sredstava i koherentnoj organizaciji usmenog diskursa, i u adekvatnoj upotrebi jezičkih izraza za ispunjavanje funkcija jezika primerenih u datom socijalnom kontekstu u komunikaciji na stranom jeziku. Sa samoprocenom opšte sposobnosti komunikacije na stranom jeziku, gramatičke kompetencije i motivaciono-afektivnog faktora koreliraju sve navedene strategije osim memorijskih strategija; sa samoprocenom sociolingvističke kompetencije i varijable tačnost u izražavanju koreliraju kognitivne, kompenzacijske i afektivne strategije. Drugim rečima, memorijski procesi mogu pozitivno da utiču na sticanje i adekvatnu primenu naučenih kohezivnih sredstava, na podsećanje i primenu jezičkih izraza koji su neophodni za izvršenje tražene funkcije jezika u interakciji. Povezivanje novih informacija sa postojećim u dugoročnoj memoriji i formiranje i revidiranje internih mentalnih modela (rezonovanje, analiziranje, sumiranje, vežbanje) utiču na samoprocenu gramatičke, tekstualne, funkcionalne, sociolingvističke kompetencije, faktora tačnost u izražavanju i motivaciono-afektivnog faktora – što je frekventnija primena kognitivnih strategija to ispitanici percipiraju sebe kao sposobnije u okviru navedenih kompetencija. Frekventnija primena strategija pogađanja značenja na osnovu konteksta, ispravljanje grešaka, izbegavanje jezičkih oblika u čiju upotrebu nismo sigurni a odabir onih formi jezika čijom upotrebom vladamo utiče na pozitivnu samopercepciju ispitanika u pogledu jezičke kompetencije, tačnosti u izražavanju; ove strategije mogu uticati na motivaciju održavanja interakcije sa drugim govornicima na stranom jeziku kao i na

nivo anksioznosti u datoj interakciji. Dalje, svesna potreba za evaluacijom sopstvenog napredovanja, planiranje zadataka, svesno traženje prilika za vežbanje, fokusiranje, praćenje i ispravljanje grešaka utiče na pozitivnu samopercepciju ispitanika u pogledu organizacionih elemenata jezičke kompetencije, funkcionalne kompetencije, strategijske kompetencije i motivaciono-afektivnog faktora. Konačno, upravljanje osećanjima, motivacijom i stavovima koji se odnose na učenje (smanjenje anksioznosti, samopodsticanje, samonagrađivanje) utiče na pozitivnu samopercepciju ispitanika u pogledu sopstvene jezičke kompetencije na stranom jeziku kao i na veći stepen tečnosti u usmenom izražavanju. Samoprocena neverbalnog ponašanja ne korelira ni sa jednom strategijom usmenog izražavanja na stranom jeziku; potencijalni razlog je nepostojanje metasvesti o sopstvenom neverbalnom ponašanju jer se učesnici interakcije više fokusiraju na ostale elemente komunikativne jezičke sposobnosti.

Analizirajući **odnose samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i evaluacije nastavnih aktivnosti** zaključujemo da ispitanici smatraju da vežbe usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika utiču na njihovu sposobnost komunikacije na stranom jeziku, na razvoj gramatičke, tekstualne, funkcionalne, strategijske kompetencije kao i na dinamički faktor utiču. Štaviše, što je samopouzdanje ispitanika u uspešnost izvođenja vežbi usmenog izražavanja veće to sebe percipiraju kao sposobnije u svim elementima komunikativne jezičke sposobnosti, izuzev u pogledu neverbalnog ponašanja. Ispitanici koji vežbe usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika ocenjuju kao teže percipiraju sebe kao sposobnije da komuniciraju na stranom jeziku, odnosno smatraju da im je nivo gramatičke, funkcionalne kompetencije, tečnosti u izražavanju viši.

Što se tiče **odnosa samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na stranom jeziku i učenikovih stavova o učenju stranih jezika** zaključujemo da samoprocena opšte sposobnosti komunikacije na stranom jeziku i samoprocena sociolingvističke kompetencije i motivaciono-afektivnog faktora koreliraju sa motivacijom za učenje stranog jezika. Što je snažnija motivacija za učenje stranih jezika kod učenika to je više samovrednovanje opšte sposobnosti komunikacije na stranom jeziku, sociolingvističke kompetencije i motivacije; takođe, što je jača motivacija to je niža samoprocenjena anksioznost kod samih učenika u usmenoj komunikaciji na engleskom jeziku kao stranom jeziku.

Razmatrajući odnos **samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja** na stranom jeziku i učenikove **anksioznosti u učenju stranih jezika** zaključujemo da i manje anksiozni ispitanici u nastavnoj situaciji sami sebe procenjuju kao kompetentnije u usmenoj komunikaciji na stranom jeziku, u primeni gramatičkih, funkcionalnih i sociolingvističkih znanja, strategija komunikacije na stranom jeziku. Manje anksiozni studenti samoprocenjuju da im je tečnost u izražavanju na višem stepenu i da su motivisaniji za učenje stranog jezika. Što su nivoi kategorija anksioznost niži (komunikacijske, testovske anksioznosti i straha od negativne evaluacije) to ispitanici sebe percipiraju kao kompetentnije.

Što se tiče **odnosa strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku** i učenikovih **stavova o učenju stranog jezika** zaključujemo da ukupni stavovi pozitivno koreliraju sa ukupnom primenom strategija usmenog izražavanja. Drugim rečima, što su stavovi o učenju stranog jezika pozitivniji to je frekventnija primena strategija usmenog izražavanja i obratno. Važno je istaći da snažnija motivacija za učenje stranog jezika kao i pozitivni stavovi prema strategijama učenja i komunikacijskim strategijama mogu da utiču na frekventniju ukupnu primenu strategija (posebno na frekventniju primenu memorijskih strategija). Sama motivacija za učenje stranog jezika dodatno može da utiče na frekventniju primenu kognitivnih i metakognitivnih strategija. Takođe, pozitivni stavovi prema prirodi učenja stranih jezika utiču na frekventniju primenu ukupnih strategija usmenog izražavanja ali i memorijskih i afektivnih strategija.

Analizirajući odnos **evaluacije nastavnih aktivnosti** na časovima engleskog jezika i učenikovih **stavova o učenju stranog jezika** zaključujemo da studenti koji smatraju da su vežbe usmenog izražavanja na časovima stranog jezika frekventne imaju pozitivan stav prema učenju stranog jezika, češće primenjuju strategije učenja i komunikacijske strategije. Pozitivan stav prema učenju stranog jezika imaju i oni studenti koji smatraju da vežbe usmenog izražavanja na času utiču na komunikaciju na stranom jeziku. Studenti koji smatraju da je učenje stranog jezika teško vežbe usmenog izražavanja na časovima engleskog jezika procenjuju kao lake i obratno. Studenti koji su na prethodnim nivoima obrazovanja (u osnovnoj i srednjoj školi) na časovima stranog jezika bili u mogućnosti da češće učestvuju u aktivnostima usmerenim ka razvoju veština usmenog izražavanja na stranom jeziku su smatrali da je učenje stranog jezika lakše od onih studenata koji su retko imali prilike da komuniciraju na stranom jeziku na

časovima u osnovnoj i srednjoj školi. Međutim, frekventnija primena vežbi usmenog izražavanja u okviru prethodnog obrazovnog iskustva može da utiče i na stvaranje negativnih stavova prema prirodi učenja stranih jezika.

Što se tiče **odnosa strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i anksioznosti u učenju stranih jezika** zaključujemo da ne postoje korelacije između ukupnih strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku i anksioznosti, kao ni između pojedinačnih strategija i kategorija anksioznosti. Nivo anksioznosti ne utiče na primenu strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku. Međutim, na **evaluaciju nastavnih aktivnosti** utiču nivoi **ukupne anksioznosti** ali i nivoi komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije. Što je niži nivo ukupne anksioznosti, komunikacijske anksioznosti i straha od negativne evaluacije to je viši nivo samouverenosti u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja na časovima stranog jezika. Zanimljivo je da ispitanici koji imaju niži stepen straha od negativne evaluacije procenjuju da su vežbe usmenog izražavanja na časovima stranog jezika teže i obratno, ispitanici koji imaju viši stepen straha od negativne evaluacije procenjuju da su vežbe usmenog izražavanja na časovima stranog jezika lakše.

Analizirajući odnos **anksioznosti u učenju stranih jezika i stavova o učenju stranih jezika** zaključujemo da ne postoje korelacije između stavova o učenju stranih jezika i anksioznosti u učenju stranih jezika kao ni između njihovih kategorija – odnosno nivo anksioznosti ne utiče na stavove o učenju stranih jezika. Možemo da zaključimo da se ova dva konstrukta ponašaju kao dve nezavisne varijable.

8.6. Pedagoške implikacije

Budući da je istraživanjem ustanovljeno da je komunikativna jezička sposobnost visoko konzistentan konstrukt, odnosno da elementi komunikativne jezičke sposobnosti nisu nezavisni već, naprotiv, veoma zavise jedan od drugog, kod studenata/učenika je neophodno razvijati ravnomerno sve kompetencije. Tako je, na primer, potpuno svrsishodno kod učenika razvijati specifične gramatičke ili leksičke elemente koji se upotrebljavaju za izvršavanje određenih funkcija jezika, odnosno koji se upotrebljavaju u određenom registru, ili pak koji služe povezivanju reči, delova rečenica i rečenica i većih delova teksta (pasusa, odeljaka, itd.).

Nastavni program orijentisan na komunikacijski pristup i razvoj integrisanih veština na ispitivanom uzorku studenata koji engleski jezik uče kao strani jezik struke (pri čemu je nastavni program usklađen sa aktivnostima i prirodom komunikacije karakterističnim za datu struku) se pokazao kao najefikasniji u razvoju komunikativne jezičke sposobnosti i njenih kategorija. Stoga je logično pretpostaviti da bi primena komunikacijskog pristupa u nastavi stranog jezika u različitim disciplinama (u stručnim srednjim školama i na fakultetima) i profesijama (kroz stručno usavršavanje) doprinela većoj sposobnosti komuniciranja na stranom jeziku svih učesnika. Prisustvo učenika/studenata koji su na početnim nivoima učenja stranog jezika u nastavnoj situaciji stvara potrebu za postojanjem nastavnih grupa ili odeljenja gde će biti primenjeni specifični nastavni programi za učenike sa nižim nivoima znanja (od početnih pa do srednjih), sa postepenim uvođenjem terminologije, vokabulara i komunikacijskih aktivnosti karakterističnih za struku koja se izučava.

Rezultati istraživanja su pokazali da trajanje ukupne instrukcije u stranom jeziku struke utiče na razvoj komunikativne jezičke sposobnosti - duži period instrukcije znači i viši nivo komunikativne jezičke sposobnosti. Na osnovu prethodno rečenog zaključujemo da bi najefikasniji način za razvoj sposobnosti komunikacije na stranom jeziku bio, pored primene odgovarajućeg nastavnog programa, organizovanje instrukcije koja će imati adekvatno trajanje. Primereno bi bilo četvorogodišnje trajanje instrukcije – prva godina instrukcije bi bila orijentisana na opšti engleski jezik; u drugoj godini instrukcije bi se postepeno uvodio jezik struke (jednostavniji nastavni sadržaji i aktivnosti koji su u skladu sa strukom koja se izučava); konačno, u trećoj/četvrtoj godini instrukcija je potpuno fokusirana na strani jezik struke sa naglaskom na sadržaje i aktivnosti koji su karakteristični za struku koja se izučava.

Neverbalna komunikativna sposobnost, kao značajna varijabla komunikativne jezičke sposobnosti, se kod ispitanika u istraživanju nije razvila već je, iz već objašnjenih razloga, degradirala na kraju eksperimenta u odnosu na njegov početak. Jedan od razloga za takav rezultat bilo je i nepraktikovanje aktivnosti kojima bi se dotična sposobnost razvijala. U nastavi stranog jezika koja je orijentisana ka poboljšanju sposobnosti usmene komunikacije na stranom jeziku generalno (a i stranog jezika struke) neophodno je podizati svest kod ispitanika šta je to neverbalno ponašanje, koji oblici neverbalnog ponašanja su primereni u kojoj socijalnoj situaciji. U ovako

koncipiranoj nastavi neophodne su aktivnosti simuliranja i vežbanja primerenog neverbalnog ponašanja uz korektivnu ulogu nastavnika i vršnjaka kao posmatrača i evaluatora. Iz sličnih razloga je došlo i do problema u samoevaluaciji neverbalne komunikativne sposobnosti.

U pogledu samoprocene sposobnosti komuniciranja na stranom jeziku, sami ispitanici su pokazali značajan stepen objektivnosti u koji je rastao od početka do kraja eksperimenta. Kako je samoprocenjivanje značajan deo aktivnosti učenja uopšte i predstavlja deo odgovornosti za sopstveno učenje i uspešno delovanje, ono može imati pozitivan efekat na autonomnost učenika u procenjivanju koja su im znanja na adekvatnom nivou a koja nisu, koje veštine i znanja bi trebalo razviti ili usavršiti. Samoprocenjivanje može da utiče na samokorekciju učenika i razvijanje samokritičnosti u pogledu sopstvenih znanja i veština. Što je znanje/sposobnost u istraživanju bila na višem nivou ispitanici/studenti su bili samokritičniji u pogledu te sposobnosti. Takođe, samoprocenjivanje može nastavnicima da ukaže na potrebe učenika u učenju stranog jezika, na njihove dobre strane i nedostatke i time proces učenja učine efikasnijim.. Takođe, objektivnost u samoproceni sopstvenih komunikativnih jezičkih sposobnosti može imati i primenu kod procesa evaluacije. U situacijama kada nije moguće obezbediti nezavisne evaluatore (nepostojanje finansijskih i ljudskih resursa) može se pribeci samoevaluaciji kao objektivnoj metodi merenja sposobnosti. Dakako, u budućim istraživanjima treba ispitati da li usaglašenost evaluacije i samoevaluacije i dalje ostaje visoka. Što je niži nivo anksioznosti to je i samoevaluacija pozitivnija, tako da razvijanje opuštenije atmosfere u nastavnoj situaciji kroz raznovrsne i zanimljive aktivnosti koje će aktivirati sve učenike može da znači i pozitivniju samoevaluaciju učenika.

Najveći problem kod samoevaluacije sposobnosti komuniciranja na stranom jeziku se javio kod samoevaluacije neverbalne komunikativne sposobnosti i sociolingvističke kompetencije. Za neverbalnu komunikativnu sposobnost pedagoške preporuke su već date u prethodnom izlaganju. Za objektivniju samoevaluaciju sociolingvističke kompetencije u nastavi stranog jezika usmerenoj ka razvijanju komunikativne jezičke sposobnosti neophodno je podizati svest kod ispitanika šta je to sociolingvistička sposobnost, koje forme jezika su primerene u kojoj socijalnoj situaciji uključujući pravilan odabir registra i varijeteta, pominjanje adekvatnih kulturoloških

referenci i simuliranje i vežbanje takvih situacija uz korektivnu ulogu nastavnika i vršnjaka kao posmatrača i evaluatora.

Pošto frekventnija primena strategija usmenog izražavanja prati razvoj nivoa komunikativne jezičke sposobnosti, odnosno manje frekventna primena strategija prati pad nivoa komunikativne jezičke sposobnosti, razumno bi bilo u nastavi stranih jezika, a sa ciljem povećanja nivoa komunikativne jezičke sposobnosti, uključiti sve one nastavne aktivnosti koje podrazumevaju primenu strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku. Ovo se odnosi na primenu strategija koje su značajne za proces učenja stranih jezika, što praktično znači primenu svih ispitivanih strategija – memorijske, kognitivne, kompenzacijske, metakognitivne i afektivne strategije. Frekventna primena strategija ukazuje na pozitivnije samopercipiranje uspešnosti u komunikaciji na stranom jeziku i na jačanje motivacije za održavanje interakcije sa drugim govornicima na stranom jeziku.

Dobijeni rezultati istraživanja pokazuju da su strategije usmenog izražavanja i stavovi o učenju stranog jezika u relaciji. Drugim rečima, što su stavovi o učenju stranog jezika pozitivniji to je frekventnija primena strategija usmenog izražavanja i obratno. Ovakav zaključak nas navodi na potrebu da nastavnici stranog jezika, zbog neophodnosti razvoja strategija radi razvoja komunikativne jezičke sposobnosti učenika/studenata, u nastavnoj situaciji kod učenika/studenata razvijaju pozitivne stavove i motivaciju za učenje stranog jezika. Pozitivan stav ispitanika prema učenju stranog jezika ukazuje i na pozitivan stav prema uticaju frekventnosti vežbanja za razvoj komunikativne jezičke sposobnosti. Takav stav i motivacija se mogu u nastavi materijalizovati primenom aktivnosti vežbanja usmenog izražavanja kroz raznovrsne zadatke (razgovore, diskusije, debate, prezentacije, simuliranje telefonskih razgovora i najrazličitijih socijalnih situacija i situacija karakterističnih za struku koja se izučava).

Dobijeni rezultati ispitivanja su pokazali da trajanje i karakter instrukcije na stranom jeziku utiču na procenu frekventnosti vežbanja usmene komunikacije na stranom jeziku, a potonja utiče na nivo komunikativne jezičke sposobnosti kod ispitanika u nastavi stranog jezika struke. Stoga bi bilo mudro primeniti komunikacijski orijentisani nastavni program gde je moguće povećati frekventnost usmene komunikacije na stranom jeziku pri čemu bi se nivo sposobnosti komuniciranja na stranom jeziku razvio ili poboljšao.

Rezultati istraživanja ukazuju da nastavni program utiče na nivo anksioznosti u učenju stranih jezika. Najniži nivo anksioznosti je bio prisutan kod ispitanika kod kojih je primenjen komunikacijski nastavni program i kod kojih je takođe zabeležen porast nivoa svih varijabli komunikativne jezičke sposobnosti. Čini se da samo vežbanje usmene komunikacije na stranom jeziku ne samo da smanjuje anksioznost kao jedan od značajnih remetilackih faktora u komunikaciji na stranom jeziku, već i podiže nivo komunikacijskih sposobnosti na stranom jeziku. Stoga je neophodno učenicima pružiti mogućnost da što više komuniciraju makar u veštačkim, simulirajućim uslovima same učionice. Stvaranje takvih uslova u nastavnoj situaciji gde je učenik relaksiran, gde ne postoji strah ni u komunikaciji, ni u testiranju a ni strah od negativne evaluacije može da poboljša sposobnost komunikacije na stranom jeziku. Nastavna situacija u kojoj su učenici relaskirani kod učenika može da izgradi samouverenost u sopstvene sposobnosti komunikacije na stranom jeziku. Takođe, prisutni visok nivo motivisanosti ispitanika je doprineo razvoju opšte komunikativne sposobnosti i njenih varijabli. Stoga zaključujemo da je podizanje motivisanosti kod učenika, kao jedna od značajnih odrednica razvoja komunikativne jezičke sposobnosti, neophodno primeniti u pedagoškoj situaciji u nastavi stranih jezika u učionici. Motivisan učenik lakše i brže uči, lakše savlađuje probleme koji se ispred njega postavljaju, efikasniji je.

8.7. Ograničenja istraživanja

Kako je istaknuto na početku poglavlja, cilj istraživanja je proučavanje značaja i razvoja komunikativne jezičke sposobnosti studenata koji uče engleski jezik kao strani jezik struke. Takođe, istraživanje je imalo za cilj da ustanovi da li i u kojoj meri nastavni programi i ostale obrazovno-demografske varijable utiču na nivo i razvoj komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika, odnosno da ustanovi potencijalne odnose komunikativne jezičke sposobnosti ispitanika sa psihološko-pedagoškim faktorima.

Istraživanje je sprovedeno sa studentima koji su učili engleski jezik u oblasti agronomije, prehrambene tehnologije i agroekonomije na Agronomskom fakultetu u Čačku, Univerzitet u Kragujevcu. Ovo znači da je nastavni sadržaj stranog jezika studentima navedenih obrazovnih profila obuhvatao sadržaje iz fundamentalnih nauka (biologija, hemija), aplikativnih fundamentalnih i inženjerskih disciplina (biljna i stočarska proizvodnja, zaštita bilja, mikrobiologija, i različite tehnološke discipline

poput proizvodnje i prerade biljnih i animalnih sirovina, itd.) i društvenih disciplina, prvenstveno ekonomije (ekonomije primenjene u poljoprivredi koja obuhvata organizaciju poljoprivredne proizvodnje, proučavanje tržišta, marketing, bankarstvo, itd.).

Iz prethodno rečenog proizilazi i prvo očigledno ograničenje istraživanja a to je ograničen uzorak koji je, da podsetimo, obuhvatio 60 studenata gorenavedene visokoškolske ustanove. Uzorak nije dovoljno veliki da bi se mogle izvesti generalizacije na većoj populaciji.

Iako je nastavni sadržaj obuhvatio jedan solidan presek različitih disciplina, nisu obuhvaćene humanističke i medicinske nauke, tako da se rezultati istraživanja ne mogu generalizovati za sve naučne oblasti u kojima se uči engleski jezik kao strani jezik struke. Dalje, istraživanjem su obuhvaćeni ispitanici koji su deo akademske zajednice; ispitanici srednjih stručnih škola koji takođe uče engleski jezik kao strani jezik struke nisu obuhvaćeni istraživanjem zbog nemogućnosti kontrolisanja uslova eksperimenta, pre svega primene odgovarajućih nastavnih programa.

Neophodno je naglasiti da istraživanje predstavlja presek stanja navedenih varijabli istraživanja za eksperimentalni (i predeksperimentalni) period ograničenog trajanja kod svih ispitanika/studenata koji su u datom periodu već prošli kroz kompletnu instrukciju na fakultetu u predeksperimentalnom periodu odnosno onih koji su bili deo eksperimenta u istraživanju.

Obrazovni profili i njihovi nastavni planovi su usloveli i nastavne grupe na stranom jeziku na fakultetu, a specifičnosti obrazovnih profila/smerova su dalje usloveli specifične nastavne programe (nastavne sadržaje/aktivnosti). Istraživačke grupe nisu veštački pravljene već su uslovljene nastavnim programima. Naravno da ne bi bilo ni profesionalno ni odgovorno a ni moralno formirati takvu eksperimentalnu grupu u kojoj bi se u okviru nastave stranog jezika primenjivao, recimo, isključivo gramatičko-prevodni metod - takav pristup ne odgovara ni minimumu zahteva koje same naučne/stručne oblasti nalažu konceptu nastave engleskog jezika kao stranog jezika struke.

Dalje, istraživanje se ograničilo na praćenje razvoja usmene komunikativne jezičke sposobnosti kod ispitanika zbog potencijalne preobimnosti istraživanja koje bi uključivalo i praćenje razvoja pisane komunikativne jezičke sposobnosti. Shodno tome

je i metodologija istraživanja, i pored obilja dobijenih rezultata, takođe imala svoja ograničenja - nisu primenjeni instrumenti koji bi pratili i razvoj veština pisanja na stranom jeziku struke. Pored toga, eksperiment i postojeći instrumenti nisu mogli obuhvatiti sve situacije relevantne za komunikaciju na stranom jeziku. Takođe, ni broj primenjenih instrumenata u ionako obimnom istraživanju nije mogao biti neograničen već je sveden na one instrumente koji će na najekonomičniji način moći da prate ispitivane varijable.

Kada govorimo o instrumentima koji podrazumevaju samoprocenu varijabli od strane ispitanika, rezultati takvih merenja zavise od sposobnosti i volje ispitanika da pruže što iskrenije i istinitije odgovore na stavke samog instrumenta.

Ono što ne smemo smetnuti sa uma jeste ograničenost komunikacije na stranom jeziku na nastavni kontekst i obraćanje (naročito na kraju eksperimenta) zamišljenoj publici, odnosno simuliranje komunikacije.

Ograničenost uzorka i shodno tome primenjene statističke procedure ne omogućavaju determinisanje preciznih uzročno-posledičnih veza između varijabli u istraživanju kao ni prediktora visokog nivoa komunikativne jezičke sposobnosti (višestruka regresiona analiza, na primer, bi bila efikasna ali ako je primenjena kod značajno većeg uzorka).

8.8. Smernice i preporuke za dalja istraživanja

Kako sprovedeno istraživanje ima svoja ograničenja i otvara mnoga pitanja, buduća istraživanja bi mogla da se usmere ka ispitivanju komunikativne jezičke sposobnosti na većem uzorku koji bi se sastojao od ispitanika koji studiraju/uče različite discipline (fundamentalne prirodne, aplikativne, inženjerske, medicinske, društvene, humanističke discipline). Takođe, buduća ispitivanja bi mogla da se primene na različitim nivoima obrazovanja tako da bi rezultati istraživanja mogli da se generalizuju (osim visokoškolskog, obuhvatiti i srednjoškolsko obrazovanje ali i učenje stranog stručnog jezika u okviru različitih profesija).

Pošto se ispitivane varijable – komunikativna jezička sposobnost i njeni pedagoško-psihološki faktori – razvijaju odnosno menjaju tokom vremena i u različitim socijalnim kontekstima, preporuka je da buduća istraživanja obuhvate longitudinalni pristup i metodologije istraživanja koje će, pored postojećih instrumenata, imati veći

spektar instrumenata za ispitivanje svake od navedenih varijabli (intervjuisanje ispitanika, praćenje njihovih dnevnika, posmatranje razreda/studentске grupe, grupne diskusije ispitanika).

Da bismo dobili još detaljniji uvid u sposobnosti komunikacije na stranom jeziku, spektar komunikacijskih situacija u usmenoj komunikaciji na stranom jeziku u kojima se prati nivo i razvoj komunikativne jezičke sposobnosti ali i samoprocene iste, upotrebe strategija, uticaj stavova i anksioznosti bi mogao biti proširen (simulirani ili realni intervjui, interakcije između ispitanika ali i između ispitanika i izvornih govornika). Idealno bi bilo „izneti“ komunikaciju iz učionice odnosno promeniti simulaciju realnom, životnom situacijom. Međutim, ovakva vrsta eksperimenta se teško može kontrolisati. Takođe, procenjivanje ali i samoprocenjivanje u ovakvim komunikacijskim kontekstima i „eksperimentalnim“ uslovima je značajno teže i evaluatorima i samim ispitanicima.

Ono što je neophodno definisati i objasniti u ovakvim istraživanjima, naročito onim gde se eksperimenti odvijaju u koliko-toliko kontrolisanim uslovima u učionici, jeste interakcija nastavnik-učenik, što znači da je neophodno razviti i primeniti merne instrumente koji bi pratili ovaj odnos.

Da bi se sagledala ukupna sposobnost komunikacije na stranom jeziku pored usmene komunikacije potrebno je uključiti i ispitivanje pismene komunikacije na stranom jeziku. Ovo znači proširenje eksperimenta i produženje njegovog trajanja a podrazumeva i razvoj takvog nastavnog programa čiji je fokus na razvoju veština pisanja na stranom jeziku. Dalje, neophodno je razviti instrumente za praćenje nivoa i razvoja komunikativne jezičke sposobnosti u pisanoj formi – različite vrste pismenih zadataka, pisanih protokola, testove ali i skale procene i samoprocene sposobnosti komuniciranja na stranom jeziku u pisanoj formi, primene strategija u pisanoj komunikaciji na stranom jeziku, i potencijalnih drugih varijabli koje mogu uticati na ukupnu komunikativnu jezičku sposobnost.

U budućim istraživanjima je poželjno ispitati da li je usaglašenost evaluacije i samoevaluacije i dalje visoka i da li se generalno samoevaluacija može primeniti kao objektivni metod merenja komunikativne jezičke sposobnosti.

Značajno povećanje uzorka će omogućiti i određivanje uzročno-posledičnih veza između ispitivanih varijabli i između potencijalnih novih varijabli i ovih već

ustanovljenih primenom odgovarajućih statističkih procedura (faktorska analiza, regresiona analiza, multipla regresiona analiza) i na taj način omogućiti određivanje prediktora komunikacijske jezičke sposobnosti.

Na osnovu analize teorijskih osnova komunikativne jezičke sposobnosti i analize empirijskih istraživanja zaključujemo da komunikacijski orijentisan nastavni program u sinergiji sa adekvatnim trajanjem instrukcije na stranom jeziku struke (6 i 8 semestara) utiče na porast nivoa komunikativne jezičke kompetencije nezavisno od težine zadatka i komunikacijskog konteksta. Ovaj porast prati i porast frekventnosti primene strategija usmenog izražavanja na stranom jeziku - gde je uticaj strategija usmenog izražavanja na varijable komunikativne jezičke sposobnosti značajniji, viši je i nivo komunikativne jezičke sposobnosti. Važno je naglasiti da je porast nivoa komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku praćen značajnim padom nivoa anksioznosti odnosno pojavom blage relaksiranosti kod ispitanika. Takođe, primetna je i značajno efikasnija samoprocena sposobnosti komunikacije na stranom jeziku i visok stepen samouverenosti u ostvarivanje efikasne komunikacije na stranom jeziku. Što je nivo anksioznosti niži, što je veća samouverenost u uspešnost komunikacije na stranom jeziku, to je nivo komunikativne jezičke sposobnosti viši. Ovde je neophodno naglasiti da je i kod tri preostala nastavna programa došlo do povećanja nivoa kod onih elemenata komunikativne jezičke sposobnosti na kojima je bio fokus u samim nastavnim programima koji su primenjivani i to u komunikacijskoj situaciji karakterističnoj za formalni akademski kontekst.

Ipak, razvoj komunikativne jezičke sposobnosti je značajno sporiji kod ispitanika čiji je prag vladanja stranim jezikom niži pre i na početku eksperimenta; kod njih je očigledan razvoj onih elemenata komunikativne jezičke sposobnosti i u onim socijalnim situacijama na kojima je fokus u nastavnom programu. Sam eksperiment je imao donekle korektivnu funkciju – komunikacija na stranom jeziku u različitim komunikacijskim kontekstima je uticala da se između uspešnih i neuspešnih studenata iz predeksperimentalnog perioda smanje razlike u pogledu nivoa komunikativne jezičke sposobnosti, odnosno da se nivo komunikativne jezičke sposobnosti neuspešnih studenata značajno poveća do kraja eksperimenta.

Efikasna i primerena komunikacija na stranom jeziku u raznovrsnim komunikacijskim situacijama podrazumeva kontinuirani, simultani i ravnomeran razvoj svih ispitivanih elemenata komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku; ovo podrazumeva razvoj ne samo organizacionih i pragmatičkih elemenata, već i razvoj tečnosti u izražavanju kao kvalitativnog činioca koji omogućava uspešnu primenu pragmatičkih elemenata, strategija komunikacije ali i adekvatnog neverbalnog ponašanja u određenom socijalnom i komunikacijskom kontekstu. Značajno je napomenuti da viši nivo komunikativne jezičke sposobnosti, kome se pristupa na ispitivani, eklektički način, podrazumeva i veću objektivnost studenata u procesima samoevaluacije komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku. Samoevaluacija kao koncept u usvajanju sposobnosti komunikacije na stranom jeziku je važan za kritičko i samostalno usvajanje veština neophodnih za rešavanje konkretnih problema u komunikaciji na stranom jeziku i za opreacionalizaciju osposobljavanja za komunikaciju na stranom jeziku u različitim društvenim kontekstima što je značajno i za proces celoživotnog učenja.

LITERATURA

- Abraham, R. G., & Vann, R. J. (1987). Strategies of two language learners: A case study. In A. Wenden & J. Rubin (Eds.), *Learner strategies in language learning*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Aida, Y. (1994). Examination of Horwitz, Horwitz and Cope's construct of foreign language anxiety: the case of students of Japanese. *The Modern Language Journal*, 78, 155-167.
- AlFalley, I. (2004). The role of some selected psychological and personality traits of the rater in the accuracy of self- and peer-assessment. *System*, 32, 407-425.
- Anderson, N. (1993). *Data on adult ESL strategy use*. (Unpublished manuscript). Ohio University, Athens, OH.
- Ariogul, S. (2011). Profiling pre-service EFL teachers' beliefs on language learning. The 2011 New Orleans International Academic Conference, New Orleans Louisiana USA.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford: Clarendon Press.
- Bachman, L. F. (1990). *Fundamental consideration in language testing*. Oxford: Oxford University Press.
- Bachman, L. (2000). Forward. In G. Ekbatani, & H. Pierson (Eds.), *Learner directed assessment in ESL* (pp. ix-xiii). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. Retrieved January 12, 2012, from http://books.google.rs/books?id=rIn3PnSyhkYC&printsec=frontcover&hl=sr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Bachman, L. F., & Palmer, A. S. (1982). The construct validation of some components of communicative proficiency. *TESOL Quarterly* 16 (4), 449-65.
- Bachman, L. F., & Palmer, A. S. (1983). *Oral interview test of communicative proficiency in English*. Urbana, Ill.: Photo-offset.
- Bachman, L. F., & Palmer, A. S. (1989). The construct validation of self-ratings of communicative language ability. *Language Testing*, 6, 1, 14-29.
- Baral, D. P. (1988). The theoretical framework of Jim Cummins: a review and critique. In L. M. Malave (Ed.), *Theory, research and application: Selected papers* (pp. 1-20). MA: National Dissemination Center. Retrieved March 3, 2008, from

http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/23/2d/47.pdf

- Bernat, E. (2004). Investigating Vietnamese ESL learners' beliefs about language learning. *EA Journal*, 21,2, 40-54.
- Bernat, E., & Lloyd, R. (2007). Exploring the gender effect on EFL learners' beliefs about language learning. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, 7, 79-91.
- Bjekić, D., Bojović, M. i Zlatić, L. (2003). Komunikacija u učionici: odgovornost nastavnika. *Vaspitanje i obrazovanje*, 1/2003, 111-132.
- Blanche, P., & Merino, B. (1989). Self-assessment of foreign language skills: Implications for teachers and researchers. *Language Learning*, 39, 3, 313-340.
- Boud, D. (1995). *Enhancing learning through self-assessment*. Abington: Routledge Falmer. Retrieved January, 12 2012 from http://books.google.rs/books?id=mJ9qQ2IyuykC&printsec=frontcover&hl=sr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- Boud, D. (1999). Avoiding the traps: seeking good practice in the use of self-assessment and reflection in professional courses. *Social Work Education*, 18, 2, 121-132.
- Boud, D. (2000). Sustainable assessment: rethinking assessment for the learning society. *Studies in Continuing Education*, 22, 2, 151-167.
- Brisk, M. E. (2005). Bilingual education. In E. Hinkel (Ed.), *Handbook of research in second language teaching and learning* (pp. 7-24). NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Retrieved February 15, 2011, from http://books.google.rs/books/about/Handbook_Of_Research_In_Second_Language.html?id=aaTzWwZ87tUC&redir_esc=y.
- Brown, H. D. (1994). *Principles of language learning and teaching*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall Regents.
- Brown, J. D. (1998). (Ed.) *New ways of classroom assessment*. Alexandria, VA: TESOL Incorporated.
- Brumfit, C. J., & Johnson, K. (Eds.). (1979). *The communicative approach to language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Bučevac-Nerić, J. (2011). Vokabular u komunikativnoj nastavi stranog jezika. *Komunikacija i kultura online*, 2, 2, 372-391.

- Butler, Y., & Lee, J. (2006). On-task versus off-task self-assessment among Korean elementary school students studying English. *Modern Language Journal*, 90, 506–518.
- Canale, M. (1983). From communicative competence to communicative language pedagogy. In J. C. Richards & R. W. Schimdt (Eds.), *Language and communication* (pp. 2-27). Harlow: Longman.
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of the communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics* 1, 1, 1-47.
- Candlin, C. (1971). Sociolinguistics and Communicative Language Teaching, *IATEFL conference*. London, England.
- Carver, D. (1984). Plans, learner strategies and self direction in language learning. *System*, 12, 2, 123-131.
- Celce-Murcia, M. (2007). Rethinking the role of communicative competence in language teaching. In E. Alcon Soler & M. P. Safont Jorda (Eds.), *Intercultural language use and language learning* (pp. 41-57). Springer. Retrieved December 22, 2012, from <http://elechina.super-red.es/celce-murcia.pdf>.
- Chapelle, C. A. (1998). Some notes on systemic-functional linguistics. Retrieved February 17, 2008, from <http://www.public.iastate.edu/~carolc/LING511/sfl.html>
- Cheng, Y., Horwitz, E. K., & Schallert, D. L. (1999). Language anxiety: differentiating writing and speaking components. *Language Learning*, 49, 3, 417-446.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*. MIT Press.
- Clark, H. H., & Clark, E. V. (1977). *Psychology and language: An introduction to psycholinguistics*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Communicatio (n.d.). In *Babylon Latin Dictionary*. Retrieved February 17, 2008, from <http://www.babylon.com/define/112/LatinDictionary.html>
- Communication (n.d.). In *Webster's Online Dictionary*. Retrieved February 17, 2008, from <http://www.merriam-webster.com/dictionary/communication>
- Council of Europe. (2001). *The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assesment*, Strassbourg: Council of Europe i

- Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved June 10, 2010, from http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/Framework_EN.pdf
- Corder, S. P. (1983). Strategy of communication. In C. Faerch, & G. Kasper (Eds.), *Strategies in interlanguage communication* (pp. 15-19). London: Longman.
- Cotterall, S. (1995). Readiness for autonomy: Investigating learner beliefs. *System*, 23, 195-205.
- Cotterall, S. (2000). Promoting learner autonomy through the curriculum: principles for designing language courses. *ELT Journal*, 54, 2, 109–117.
- Coulmas, F. (Ed.). (1981). *Conversational routine. Explorations in standardized communication situations and pre-patterned speech*. The Hague: Mouton.
- Coulthard, M. (1977). *An introduction to discourse analysis*. London: Longman.
- Cummins, J. (1979a). Cognitive/academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimal age question and some other matters. *Working Papers on Bilingualism 19*: 197-205.
- Cummins, J. (1979b). Linguistic interdependence and the education development of bilingual children. *Review of Educational Research 49*, No 2, pp. 222-251.
- Cummins, J. (1980). The cross-lingual dimensions of language proficiency: Implications for bilingual education and the optimal age issue. *TESOL Quarterly 14*: 175-187.
- Cummins, J. (1981). The role of primary language development in promoting educational success for language minority students. In California State Department of Education (Ed.), *Schooling and Language Minority Students: A Theoretical Framework* (pp. 3-49). Los Angeles: Evaluation, Dissemination and Assessment Center, California State University.
- Cummins, J. (1984). *Bilingualism and special education: Issues in assessment and pedagogy*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters.
- Cummins, J. *BICS and CALP* (Word document). Retrieved March 1, 2008 from <http://www.iteachilearn.com/cummins/bicscalp.html>
- Cummins, J., & Swain, M. (1983). Analysis-by-rhetoric: Reading the test or the readers' own projections? A reply to Edelsky et al.. *Applied Linguistics 4*, 23-41.
- de Saint Leger, D. (2009). Self-assessment of speaking skills and participation in a foreign language class. *Foreign Language Annals*, 42, 1, 158-178.

- Dochy, F., Segers, M., & Sluijsmans, D. (1999). The use of self-, peer, and co-assessment in higher education: a review. *Studies in Higher Education*, 24, 3, 331-350.
- Donato, R., Antonek, J., & Tucker, G. R. (1996). Monitoring and assessing a Japanese FLES program: ambiance and achievement. *Language Learning* 46, 3, 497-528.
- Donato, R., & McCormick, D. (1994). A sociocultural perspective on language learning strategies: the role of mediation. *Modern Language Journal*, 78, 453-464.
- Edelsky, C. (1990). *With literacy and justice for all: Rethinking the social in language and education*. London: The Falmer Press.
- Edelsky, C., Hudelson, S., Altwerger, B., Flores, B., Barkin, F., & Jilbert, K. (1983). Semilingualism and language deficit. *Applied Linguistics*, 4, 1, 1-22.
- Ellis, R. (1982). Informal and formal approaches in communicative language teaching. *ELT Journal* 36/2.
- Ellis, R. (1986). *Understanding second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, R. (1994). *The study of second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Faerch, C., Haastrup, K., & Phillipson, R. (1984): *Learner language and language learning*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters.
- Faerch, C., & Kasper, G. (1983). *Strategies in interlanguage communication*. London: Longman.
- Faerch, C., & Kasper, G. (1984). Two ways of defining communication strategies. *Language Learning*, 34, 1, 45-63.
- Filipović, J. (2008). Interkulturalna komunikativna kompetencija u nastavi stranih jezika, U J. Vučo (Ur.), *Multidisciplinarnost u nastavi jezika i književnosti*. Nikšić: Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore, 87-98.
- Flemens, K. (2009). *Motivation, language-learning strategies, and course performance among English-speaking college students learning a romance language*. (Doctoral dissertation). Lynn University Florida. Retrieved January 12, 2012, from <http://proquest.umi.com/pqdlink?did=1693058691&Fmt=14&VType=PQD&VINST=PROD&RQT=309&VName=PQD&TS=1327085573&clientId=79356>

- Freed, B. F. (1995). What makes us think that students who study abroad become fluent? In B. F. Freed (Ed.), *Second language acquisition in a study abroad context* (pp. 123-148). Philadelphia: John Benjamins.
- Friedman, L. (2005). Measuring reliability: the interclass correlation coefficient, presented at All Hands Meeting, BIRN.
- Fry, C. Communicative competence revisited. Yet again! Retrieved July 10, 2005 from http://faculty.kfupm.edu.sa/EDU/cfry/Communicative%20competence%20revisited_files/Communicative%20competence%20revisited.htm
- Gaoyin, Q., & Alvermann, D. (1995). Role of epistemological beliefs and learned helplessness in secondary school students' learning science concepts from text. *Journal of Educational Psychology*, 87, 2, 282-292.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (2007). *Multiple intelligences: New horizons*. New York: Basic Books. Retrieved November 15, 2011, from http://books.google.com/books?id=8K54fg6YU4EC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- Gardner, R. C. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. London: Edward Arnold Publishers.
- Gardner, R. C., & MacIntyre, P. D. (1991). An instrumental motivation in language study: Who says it isn't effective? *Studies in Second Language Acquisition*, 13, 57-72.
- Ghavamnia, M., Kassaian, Z., & Dabaghi, A. (2011). The Relationship between language learning strategies, language learning beliefs, motivation, and proficiency: A study of EFL learners in Iran. *Journal of Language Teaching and Research*, 2, 5, 1156-1161, doi:10.4304/jltr.2.5.1156-1161.
- Goffman E. (1963). *Behavior in public places: Notes on the social organization of gatherings*. New York: The Free Press.
- Goffman, E. (1981). *Forms of talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Green, J. M., & Oxford, R. L. (1995). A closer look at learning strategies, L2 proficiency, and gender. *TESOL Quarterly*, 29, 2, 261-297.

- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In K. Pole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics: Speech acts*, Vol. 3, pp. 41-58. New York: Academic Press.
- Griffiths, C. (2003). Patterns of language learning strategy use. *System* 31, 3, 367-83.
- Griffiths, C. (2004). Language learning strategies: theory and research. Retrieved in November 15, 2011, from: http://issuu.com/jessicanorbets/docs/language_learning_strategies_theory_and_researc.
- Grujić, B. (1983). *Latinsko-srpskohrvatski rečnik*. Cetinje: Obod.
- Guiora, A. (1983). The dialectic of language acquisition. In A. Guiora (Ed.), *An epistemology for the language sciences*. *Language Learning*, 33, 8.
- Gumperz, J. J. (1972). Sociolinguistics and communication in small groups. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics* (p. 205). Harmondsworth: Penguin.
- Gumperz, J. J. (1997). Communicative competence. In N. Coupland & A. Jaworski (Eds.), *Sociolinguistics: A reader and course book* (pp. 39-48). New York: Palgrave.
- Gumperz, J. J. (2001). Interactional sociolinguistics: a personal perspective. In D. Schiffrin, D. Tannen, & H. E. Hamilton (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (pp. 215-228). Malden, MA: Blackwell.
- Hajmz, D. (1974). O komunikativnoj kompetenciji. *Kultura*, 25: 129-137.
- Halliday, M. A. K. (1973). Relevant models of language. In M. A. K. Halliday (Ed.), *Explorations in the functions of language* (pp. 9-21). New York: Elsevier North-Holland.
- Halliday, M. A. K. (1976). The form of a functional grammar. In G. Kress (Ed.), *Halliday: System and function in language* (pp. 7-25). Oxford: Oxford University Press.
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Baltimore: University Park Press, London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. (1985). *An introduction to functional grammar*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K., McIntosh, A., & Stevens, P. (1964). *The linguistic sciences and language teaching*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.

- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- Harlow, L. L. (1990). Do they mean what they say? Sociopragmatic competence and second language learners. *Modern Language Journal*, 74, 328-350.
- Hatch, E. (1978). Discourse analysis and second language acquisition. In E. Hatch (Ed.), *Second language acquisition: A book of readings* (pp. 401-35). Rowley, Mass.: Newbury House.
- Hatch, E., & Long, M. H. (1980). Discourse analysis, what's that? In D. Larsen-Freeman (Ed.), *Discourse analysis in second language research* (pp. 1-40). Rowley, Mass.: Newbury House.
- Hedge, T. (2000). *Teaching and learning in the language classroom*. Oxford: Oxford University Press.
- Hemphill, J. F. (2003). Interpreting the magnitudes of correlation coefficients. *American Psychologist*, 58, 1, 78-80, doi: 10.1037/0003-066X.58.1.78.
- Hong, K. (2006). *Beliefs about language learning and language learning strategy use in an EFL context: a comparison study of monolingual Korean and bilingual Korean-Chinese university students*. (Doctoral dissertation). University of North Texas. Retrieved November 15, 2011, from <http://proquest.umi.com/pqdlink?did=1144192371&Fmt=7&clientId=79356&RQT=309&VName=PQD>.
- Hopkins, W. G. (2002). A scale of magnitudes for effect statistics. Retrieved March 12, 2012, from <http://www.sportsci.org/resource/stats/effectmag.html>.
- Horwitz, E.K. (1985). Using student beliefs about language learning and teaching in the foreign language methods course. *Foreign Language Annals*, 18, 333- 340.
- Horwitz, E. K. (1986). Preliminary evidence for the reliability and validity of a Foreign Language Anxiety Scale. *TESOL Quarterly*, 20, 559-562.
- Horwitz, E. K. (1988). The beliefs about language learning of beginning university foreign language students. *Modern Language Journal*. 72, 283-294.
- Horwitz, E. K., Horwitz, M. B., & Cope, J. A. (1986). Foreign language classroom anxiety. *The Modern Language Journal*, 70, 125–132.
- Hu, H. Y. C. (2010). *Relationship between EFL college students' beliefs about language learning and language proficiency*. (Master thesis). Department of

- Applied English, College of Applied Languages, Ming Chuan University Taiwan.
- Hymes, D. H. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics* (pp. 269-293). Harmondsworth: Penguin.
- Hymes, D. H. (1982). Prague functionalism. *American Anthropologist*, 84, 2, 398-399.
- John Rupert Firth (J. R. Firth). Retrieved February 15, 2008, from http://en.wikipedia.org/wiki/John_Rupert_Firth
- Johnson, K. (1982). Some communicative processes. In K. Johnson (Ed.), *Communicative syllabus design and methodology* (pp. 147-155). Oxford: Pergamon.
- Joos, M. (1967). *The five clocks*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Jungheim, N. (1991). A study of the classroom acquisition of gestures in Japan. *The Journal of Ryutsu Kazai University*, 26, 2, 61-68.
- Jungheim, N. (2001). The unspoken element of communicative competence: evaluating language learners nonverbal behaviour. In T. Hudson & J. D. Brown (Eds.), *A Focus on language test development: Expanding the language proficiency construct across a variety of tests* (Technical report #21, pp. 1-34). Honolulu: University of Hawai'i, Second Language Teaching and Curriculum Center.
- Kamiya, M. The role of communicative competence in L2 learning (PDF document). Retrieved February 24, 2008, from <http://www.jrc.sophia.ac.jp/kiyou/ki26/kamiya.pdf>
- Klenowski, V. (1995). Student self-evaluation processes in student-centred teaching and learning contexts of Australia and England. *Assessment in Education*, 2, 2, 145-163.
- Koike, D. (1989). Pragmatic competence and adult L2 acquisition: Speech acts in interlanguage. *Modern Language Journal*, 73, 3, 279-289.
- Krashen, S. (1982). *Principles and practices in second language acquisition*. NY: Pergamon.
- Kunt, N. (1997). *Anxiety and beliefs about language learning: A study of Turkish-speaking university students learning English in North Cyprus*. (Unpublished Doctoral Dissertation). The University of Texas, Austin. Retrieved December 12, 2011, from <http://repositories.lib.utexas.edu>.

- Lambert, W. E. (1977). Effects of bilingualism on the individual: Cognitive and socio-cultural consequences. In P. A. Hornby (Ed.), *Bilingualism: Psychological, social and educational implications* (pp. 15-28). New York: Academic Press.
- Lan, Y. J. (2010). *A study of Taiwanese 7th graders' foreign language anxiety, beliefs about language learning, and its relationship with their English achievement*. (Master thesis). Department of Applied English, College of Applied Languages, Ming Chuan University. Retrieved October 15, 2011, from <http://ethesys.lib.mcu.edu.tw/ETD.../getfile?...pdf>.
- Langston, C. A., & Sykes, A. E. (1997). Beliefs and the big five: Cognitive bases of broad individual differences in personality. *Journal of Research in Personality* 31, 141-165.
- Larsen-Freeman, D. (Ed.). (1980). *Discourse analysis in second language research*. Rowley, Mass.: Newbury House.
- Le Pair, R. (1996). Spanish requests strategies: cross-cultural analysis from an intercultural perspective. *Language Sciences, Vol. 18*, 3-4, 651-670.
- LeBlanc, R., & Painchaud, G. (1985). Self-assessment as a second language placement instrument. *TESOL Quarterly*, 19, 4, 673-687.
- Lee, K. R., & Oxford, R. (2008). Understanding EFL learners' strategy use and strategy awareness. *The Asian EFL Journal*, 10, 1, 7-32.
- Lennon, P. (1990). Investigating fluency in EFL: A quantitative approach. *Language Learning*, 40, 3, 387-417.
- Lightbrown, P. M., & Spada, N. (1999). *How languages are learned*. Oxford: Oxford University Press. Retrieved November 15, 2011, from http://books.google.com/books?id=wlyTbuCsR7wC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- Lin, C. C (August, 2004). *ANTH276: Introduction to linguistic anthropology: the nature of language* (PDF document). Retrieved January 12, 2008, from http://www.u.arizona.edu/~clin/anth276_04/anth276_handouts/HD3_hymes.pdf
- Littlewood, W. (1981). *Communicative language teaching*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Lucas, R. I., Mariflores, E., & Go, D. (2011). English language learning anxiety among foreign language learners in the Philippines. *Philippine ESL Journal*, 7 (July), 94-119.
- MacIntyre, P. D., & Noels, K. A. (1996). Using social-psychological variables to predict the use of language learning strategies. *Foreign Language Annals*, 29,3, 373-386.
- Marković, Lj. i Prnjat, Z. (2011). Incorporating intercultural communicative competence in ESP courses: design of materials and activities for the students of economics, finance and trade. In B. Đorić-Francuski (Ed.), *Image, identity, reality* (pp.83-96). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Marković, V. i Marošćan, Z. (2011). Analiza jezićke kompetencije i potreba studenata medicine, stomatologije i zdravstvene nege u nastavi engleskog kao jezika medicinske struke. *Medicinski pregled*, 1-2, 21-24.
- Martin, B. L., Stewart, D. L., & Hillison, J. (2001). Computer anxiety level of Virginia extension personnel. *Journal of Extension*, 39, 1, 1-11. Retrieved in November 15, 2011, from <http://www.joe.org/joe/2001february/a1.php>.
- Martin-Jones, M., & Romaine, S. (1986). Semilingualism: a half-baked theory of communicative competence. *Applied Linguistics*, 7, 1, 26-38.
- McAlpine, D. (2000). Assessment and the gifted. *Tall Poppies*, 25, 1. Retrieved January 20, 2012, from http://gifted.tki.org.nz/r/gifted/reading/assessment/self_e.php.
- McCrimman, J. M. (1984). *Writing with a Purpose*. Boston, Mass.: Houghton Mifflin.
- McGrow, K. O., & Wong, S. P. (1996). Forming inferences about some intraclass correlation coefficients. *Psychological Methods*, 1, 1, 30-46.
- Milanovic, M., Saville, N., Pollit, A., & Cook, A. (1996). Developing rating scales in CASE: theoretical concerns and analyses. In A. Cummings & R. Berwich (Eds.), *Validation in language testing* (p. 32). Clevedon, Avon: Multilingual Matters Ltd. Retrieved June 5, 2010, from http://books.google.rs/books?id=rXIJyR8fTcC&pg=PA1&lpg=PA1&dq=validation+in+language+testing&source=bl&ots=1ZvyaJqM4V&sig=PPEfKz5b9Eb1M3Bl303r2q2kQvY&hl=en&sa=X&ei=i09XT7OYGM-Oswb4-JH-Cw&sqi=2&redir_esc=y#v=onepage&q=validation%20in%20language%20testing&f=false.

- Miller, G., Galanter, E. & Pribram, K. H. (1960). *Plans and the structure of behaviour*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.
- Möhle, D. (1984). A comparison of the second language speech production of different native speakers. In H. W. Dechert, D. Möhle, & M. Raupach (Eds.), *Second language productions* (pp. 26-49). Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Mokhtari, A. (2007). *Language learning strategies and beliefs about language learning: a study of university students of Persian in the United States*. (Doctoral dissertation). The University of Texas, Austin. Retrieved October 15, 2011, from <http://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/3373/mokhtaria63798.pdf?sequence=2>
- Noels, K. A., Clement, R., & Pelletier, L. G. (1999). Perceptions of teachers' communicative style and students' intrinsic and extrinsic motivation. *Modern Language Journal*, 83, 23–34.
- Noels, K. A., Pelletier, L. G., Clement, R., & Vallerand, R. J. (2000). Why are you learning a second language? Motivational orientations and self-determination theory. *Language Learning*, 50, 1, 57–85.
- Nyikos M., & Oxford, R. (1993). A factor analytic study of language learning strategy use: interpretations from information processing theory and social psychology. *Modern Language Journal*, 77, 1, 11-22.
- O'Malley, J. M., & Chamot, A. U. (1990). *Learning strategies in second language acquisition*. Cambridge: CUP.
- Oetting, E. R. (1983). *Manual: Oetting's Computer Anxiety Scale (COMPAS)*. Ft. Collins: Tri-Ethic Center for Prevention Research, Colorado State University.
- Oh, J. (1992). Learning strategies used by university EFL students in Korea. *Language Teaching* 1, 3-53.
- Oh, M.- J. T. (1996). *Beliefs about language learning and foreign language anxiety: A study of American university students learning Japanese*. (Unpublished Doctoral Dissertation). The University of Texas, Austin.
- Olivares-Cuhat, G. (2010). Relative importance of learning variables on L2 performance. *Linguistik online*, 43, 3/10, 99-116.

- Olshtain, E., & Cohen, A. (1990). The learning of complex speech act behaviour. *TESOL Canada Journal*, 7 (2), 45-65.
- Oxford, R. L. (1989a). Use of language learning strategies: A synthesis of studies with implications for strategy training. *System*, 17, 2, 235-247.
- Oxford, R. L. (1989b). Strategy Inventory for Language Learning. Retrieved January 12, 2008, from <http://www.finchpark.com/arts/sille.doc>.
- Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know*. New York: Newbury House.
- Oxford, R. L. (2003). Language learning styles and strategies: an overview. GALA, Utrecht, The Netherlands. Retrieved January 12, 2008 from <http://web.ntpu.edu.tw/~language/workshop/read2.pdf>
- Oxford, R. L., & Burry-Stock, J. A. (1995). Assessing the use of language learning strategies worldwide with ESL/EFL version of the Strategy Inventory for Language Learning (SILLL). *System*, 23(1), 1-23.
- Oxford, R. L., Nyikos, M., Nyikos, K., Lezhnev, V., Eyring, J., & Rossi-Le, L. (1989). *Learning strategies of adult ESL learners in the US: A collaborative study*. (Unpublished manuscript). University of Alabama, Tuscaloosa, AL.
- Papalia, A. (1978). Students' beliefs on the importance of foreign languages in the school curriculum. *Foreign Language Annals* 11, 21-23.
- Park, G. (1994). *Language learning strategies: why do adults need them?* (Unpublished manuscript). University of Texas, Austin.
- Park, G. P. (1995). Language learning strategies and beliefs about language learning of university students learning English in Korea. *Dissertation Abstracts International*, 56 (06), 2102. (UMI No. 9534918).
- Patkowski, M. (1990). Age and accent in second language: A reply to James Emil Flege. *Applied Linguistics* 11, 1, 73-89.
- Patri, M. (2002). The influence of peer feedback on self-assessment and peer assessment of oral skills. *Language Testing*, 19, 2, 109-131.
- Paulston, C. B. (1974). Linguistic and communicative competence. *TESOL Quarterly*, 8, 4, 347-362.
- Phillips, E. (1993). Polite requests: Second language textbooks and learners of French. *Foreign Language Annals*, 26, 372-381.

- Prague School (linguistics) (Prague Linguistic Circle redirected). Retrieved in February 15, 2008, from [http://en.wikipedia.org/wiki/Prague_School_\(linguistics\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Prague_School_(linguistics))
- Raičević, V. (2009). Komunikativna kompetncija kao kategorija i cilj savremene nastave ruskog jezika. *Slavistika*, 13, 168-175.
- Raupach, M. (1984). Formulae in second language speech production. In H. W. Dechert, D. Möhle, & M. Raupach (Eds.), *Second language productions* (pp. 114-137). Tübingen, Germany: Gunter Narr Verlag.
- Richards, J. C., & Schmidt, R. W. (Eds.) (1983a). *Language and communication*, London: Longman.
- Richards, J. C., & Schmidt, R. W. (1983b). Conversational analysis. In J. C. Richards & R. W. Schmidt (Eds.) 1983a: 117-53.
- Richards, J. C., & Sukwiat, M. (1983). Language transfer and conversational competence. *Applied Linguistics*, 4, 2: 113-25.
- Riley, R. (1996), "BATs and BALLs": Beliefs about talk and beliefs about language learning. Proceedings from *the International Conference AUTONOMY 2000: The Development of Learning Independence in Language Learning*, Bangkok, November, 151-168.
- Rodriguez, M., & Abreu, O. (2003). The stability of general foreign language classroom anxiety across English and French. *The Modern Language Journal*, 87, 3, 365-374.
- Ross, J. (1998). Self-assessment in second language testing: a meta-analysis and analysis of experiential factors. *Language Testing*, 15, 1, 1–20.
- Ross, J. (2006). The reliability, validity, and utility of self-assessment. *Practical assessment, research and evaluation*, 11, 10, 1-13. Retrieved February 12, 2012, from <http://pareonline.net/getvn.asp?v=11&n=10>.
- Rubin, J. (1975). What the "good language learner" can teach us. *TESOL Quarterly*, 9, 1, 41-51.
- Šafran, J. (2009). Students' communicative competence. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 41, 1, 180-194.
- Savić, Jelena M. (1996). Komunikativna kompetncija u nastavi stranih jezika. *Glossa*, 2, 1, 27-34.

- Savignon, S. J. (1983). *Communicative competence: Theory and classroom practice*. Reading, MA: Addison-Wesley Publishing Company.
- Savignon, S. J. (2002). Communicative language teaching: linguistic theory and classroom practice. In S. J. Savignon (Ed.), *Interpreting communicative language teaching: Contexts and concerns in teacher education* (pp.1-27). New Haven, London: Yale University Press. Retrieved July, 12, 2005 from <http://yalepress.yale.edu/yupbooks/pdf/0300091567.pdf>
- Saville-Troike, M. (1989). *The ethnography of communication: An introduction*. Oxford: Basil Blackwell.
- Saville-Troike, M. (1996). The ethnography of communication. In S. L. McKay & N. H. Hornberger (Eds.), *Sociolinguistics and language teaching* (pp. 351-382). Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. (1975). Indirect speech acts. In P. Cole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics Vol. 3: Speech act* (pp. 59-82). New York: Academic Press.
- Searle, J. (1976). The classification of illocutionary acts. *Language in Society*, 5, 1-24.
- Searle, J. (1979). *Expression and meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. (1983). *Intentionality: An essay in the philosophy of mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Segalowitz, N., & Freed, B. F. (2004). Context, contact, and cognition in oral fluency acquisition: Learning Spanish in at home and study abroad contexts. *Studies in Second Language Acquisition*, 26, 173-189.
- Serl, Dž. (1991). *Govorni činovi: ogledi iz filozofije jezika*. Beograd: Nolit.
- Shrout, P. E., & Fleiss, J. L. (1979). Intraclass correlations: Uses in assessing rater reliability. *Psychological Bulletin*, 86, 2, 420-428.
- Sinclair, J. M., & Coulthard, M. (1975). *Towards an analysis of discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Sioson, I. C. (2011). Language learning strategies, beliefs, and anxiety in academic speaking task. *Philippine ESL Journal*, 7 (July), 3-27.
- Spencer-Oatey, H. (2000). Rapport management: a framework for analysis. In H. Spencer-Oatey (Ed.), *Culturally speaking: Managing rapport through talk*

- across cultures* (pp. 11-46). London, New York: Continuum. Retrieved on June 10, 2010 from <http://books.google.com>.
- Spielberger, C. D. (1983). *Manual for the state-trait anxiety inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Stefani, L. (1994). Peer, self and tutor assessment: relative reliabilities. *Studies in Higher Education*, 19, 1, 69–75.
- Steinberg, E., & Horwitz, E. (1986). The effect of induced anxiety on the denotative and interpretive content of second language speech. *TESOL Quarterly*, 20, 131-136.
- Stephenson-Wilson, J. T. (2006). *Anxiety in learning English as a foreign language: its associations with student variables, with overall proficiency, and with performance on an oral test*. (Doctoral dissertation). University of Granada, Spain.
- Stern, H. H. (1975). What can we learn from the good language learner? *Canadian Modern Language Review*, 34, 304-318.
- Su, M. M. (2005). A study of EFL technological and vocational college students' language learning strategies and their self-perceived English proficiency. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, 2, 1, 44-56. Retrieved in January 2012, from <http://e-flt.nus.edu.sg>.
- Swain, M. (1984). Large-scale communicative language testing: A case study. In S. J. Savignon & M. S. Berns (Eds.), *Initiatives in communicative language teaching: A book of readings* (pp. 35-46). Reading MA: Addison-Wesley Publishing Company.
- Swales, J. (1988). Discourse communities, genres, and English as an international language. *World Englishes* 7, 2: 211-220.
- Talbott, V. (1993). *Strategies of adult ESL students: Data*. (Unpublished manuscript). Skagit Valley Junior College Washington.
- Tallon, M. (2011). Heritage speakers of Spanish and foreign language anxiety: A pilot study. *Texas Papers in Foreign Language Education*, 15, 1, 70-87.
- Tarone, E. (1980). Communication strategies, foreigners talk, and repairing in interlanguage. *Language Learning*, 30, 2, 190-429.

- Tercianlioglu, L. (2005). Pre-service EFL teachers' beliefs about foreign language learning and how they relate to gender. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology* 5–3, 1, 145-162.
- Toth, Z. (2008). A foreign language anxiety scale for Hungarian learners of English. *WoPaLP* 2, 55-78. Retrieved November 14, 2011, from <http://langped.elte.hu/WoPaLParticles/W2TothZs.pdf>.
- Traugott, E. C., & Pratt, M. L. (1980). *Linguistics for students of literature*. New York: Hartcourt Brace Jovanovich.
- Trbojević, I. (1991). *Praćanje razvoja komunikativne kompetencije kod studenata engleskog kao stranog jezika*. (Magistarski rad). Beograd: Filološki fakultet.
- Trbojević, I. (2003). Komunikativna kompetencija između sociolingvistike i primenjene lingvistike. U D. Klikovac i K. Rasulić (Ur.), *Jezik, društvo, saznanje, Zbornik radova posvećen prof. Ranku Bugarskom* (257-272). Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Truitt, S. N. (1995). *Anxiety and beliefs about language learning: A study of Korean university students learning English*. (Unpublished doctoral dissertation). The University of Texas, Austin.
- UCLA Department of Applied Linguistics. *Lyle F. Bachman*. Retrieved February 23, 2008 from <http://www.appling.ucla.edu/bachman/main.htm>
- van Dijk, T. A. (1977). *Text and context: Explorations in the semantics and pragmatics of discourse*. London: Longman.
- van Ek, J. A. (1986). *Objectives of foreign language learning, Volume I: Scope*. Strasbourg: Council of Europe, Publications Section.
- van Ek, J. A. (1987). *Objectives for foreign language learning, Volume II: Levels*. Strasbourg, Council of Europe, Publications and Documents Division.
- van Ek, J. A., & Trim, J. L. M. (1991). *Threshold level 1990*. Strasbourg: Council of Europe.
- van Ek, J. A., & Trim, J. L. M. (1996). *Vantage level*. Strasbourg: Council of Europe.
- van Ek, J. A., & Trim, J. L. M. (1998). *Waystage 1990*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Victori, M., & Lockhart, W. (1995). Enhancing metacognition in self-directed language learning. *System*, 23, 2, 223-234.

- Wang, N. (2005). *Beliefs about language learning and foreign language anxiety: A study of university students learning English as a foreign language in Mainland China*. (Unpublished MA thesis). University of Victoria. Retrieved January 12, 2012, from https://dspace.library.uvic.ca:8443/bitstream/handle/1828/787/wang_2005.pdf?sequence=1.
- Watanabe, Y. (1990). *External variables affecting language learning strategies of Japanese EFL learners: Effects of entrance examination, years spent at college/university and staying overseas*. (Unpublished master thesis). Lancaster University, Lancaster, UK.
- Watson, D., & Friend, R. (1969). Measurement of social-evaluative anxiety. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33, 448-51.
- Webster's Third New International Dictionary of the English Language* (1993). Springfield, MA: Merriam-Webster Incorporated.
- Wenden, A. (1999). An introduction to metacognitive knowledge and beliefs in language learning: Beyond the basics. *System*, 27, 4, 435-441.
- White, E. (2009). Assessing the assessment: an evaluation of a self-assessment of a class participation procedure. *Asian EFL Journal*, 11, 3, 75-109.
- Widdowson, H. G. (1978). *Teaching language as communication*. Oxford: Oxford University Press.
- Willkins, D. A. (1972). The linguistics and situational content of the common core in a unit/credit system. MS. Strasbourg: Council of Europe.
- Willkins, D. A. (1979). Notional syllabuses and the concept of a minimum adequate grammar. In C. J. Brumfit & K. Johnson (Eds.), *The communicative approach to language teaching* (pp. 91-98). Oxford: Oxford University Press.
- Witten, C. (1999). Teaching for pragmatic competence in the beginning Spanish L2 classroom: A synopsis of a pilot study. In E. Widener, C. Witten, A. McNair, R. Guadalupe, & A. Fuentes (Eds.), *Proceedings of the eighth colloquium on Hispanic and Luso-Brazilian literature and romance linguistics* (pp. 153-163). Austin, TX: University of Texas, Austin.
- Witten, C. (2002). *The effects of input enhancement and interactive video viewing on the development of pragmatic awareness and use in the beginning Spanish L2*

- classroom*. PhD dissertation presented to the Faculty of the Graduate School of the University of Texas, Austin in August 2002. The University of Texas, Austin. Retrieved October 15, 2011, from <http://repositories.lib.utexas.edu>.
- Wood, D. (2004). An empirical investigation into the facilitating role of automatized lexical phrases in second language fluency development. *Journal of Language and Learning*, 2, 1, 27-50.
- Wood, D. (2007). Mastering the English formula: fluency development of Japanese learners in a study abroad context. *JALT Journal*, 29, 2, 209-230.
- Yan, J. X., & Horwitz, E. K. (2008). Learner's perceptions on how anxiety interacts with personal and instructional factors to influence their achievement in English: qualitative analysis of EFL learners in China. *Language Learning*, 58, 1, 151-181.
- Yang, M. (2010). *Language learning strategies of English as a foreign Language university students in Korea*. (Doctoral dissertation). The College of Graduate and Professional Studies Department of Curriculum, Instruction, and Media Technology, Indiana State University. Retrieved December 10, 2011, from <http://scholars.indstate.edu/handle/10484/968?mode=full>.
- Yang, N. D. (1992). *Data on students on an intensive EFL program in Taipei*. (Unpublished manuscript). National Taiwan University.
- Yang, N. D. (1999). The relationship between EFL learners' beliefs and learning strategy use. *System*, 2, 4, 515-535.
- Yoshida, R. (2003). Evaluations of communicative competence in Japanese by learners and native speakers. *ASAA e-journal of Asian Linguistics & Language Teaching*, Issue 4. Retrieved July 15, 2005, from http://www.arts.unsw.edu.au/languages/asaa_ejournal
- Young, D. J. (1991). Creating a low-anxiety classroom environment: What does language anxiety research suggest? *Modern Language Journal*, 75, 426-439.
- Yule, G., & Tarone, E. (1990). Eliciting the performance of strategic competence. In R. Scarcella, E. S. Andersen, & S. D. Krashen (Eds.), *Developing communicative competence in a second language* (pp. 179-194). New York: Newbury House Publishers.

PRILOZI

PRILOG A
Zadaci u istraživanju

ZADATAK 1

TASK 1 – situation context 1

Profile: *Agroeconomy - III and IV year of study*

TASK: Present a successful company and successful business person.

Profile: *Food Technology/Industry - II year of study*

TASK: Present information about chemical preservatives and food additives.

Profile: *General Agronomy + Agroeconomy - II year of study*

TASK: Present information about horticultural and fruit plants.

ZADATAK 2

TASK 2

Profiles: General Agronomy, Agroeconomy, Food Technology

The year of study: II, III, and IV

You will have about 30 minutes to prepare.

TASK: Present information about plum and raspberry and compare these two plants:

- 1) **Situation 1:** You are at an international conference on plant growing and food production and you are asked to present information on two important fruit species, plum and raspberry, from your homeland. You can use the information provided in the tables. Do not forget you are addressing the experts!
- 2) **Situation 2:** You are participating in a TV programme and presenting information about two fruit plants – plum and raspberry (the audience consists of non-experts, middle aged and young people of different levels and domains of education, children, adolescents, housewives...).

NB. Decide which pieces of information you want to use to make each presentation natural and purposeful! If you think some of them are irrelevant, feel free to omit them!

Plant & Latin name:	Plum; <i>Prunus domestica</i>
History:	- probably introduced by Romans; undoubtedly cultivated by Romans on a large scale;
Botanical description:	Plum tree - woody, perennial plant; simple leaves arranged simply on the nodes of their stem; white, pink or red flowers; numerous stamens in each flower; ovary consisting of a single carpel and a stigma enclosing 2 ovules; hydrocyanic (prussic) acid in the foliage & kernels; Plum fruit – drupe/stone fruit;
Shape:	-globular or elongated oval or egg-shaped;
Colour:	-varying from blue, purple-blue to the deepest purple black;
Varieties:	Stanley, Čačanska rodna, Čačanska lepotica- the best for eating fresh / for cooking;
Planting:	- deep, well-drained soil; ranging from a sandy loam to a sandy clay loam; soil pH values – 6.0-6.5; very acid soil limed; plant as early as possible in winter;
Fertilization:	-newly planted plum trees to fertilize in early spring before leaves appear; adding nitrogen; in the 2 nd year, fertilize annually (in March & beginning of August);
Pruning:	-when dormant; thinning of outward-growing branches to spread the plum's upright tree form;
Propagation:	a) asexual reproduction - grafting the desired variety; b) sexual reproduction – pollination;
Common pests & diseases:	1. <i>plum pox virus (PPV)</i> – symptoms: leaves – blotches, ring spots, necrosis; fruits – immature plum fruit, deformed; results – reduce fruit quantity and quality; 2. <i>Plum moth (Cydia funebrana)</i> , other name <i>plum fruit maggot</i> ; pinkish-white caterpillar attacking ripening fruits, feed around the stone (this area having orange-brown pellets - caterpillar excrement); result – ripening prematurely, fruit having dark colouration, ceasing to develop; pest of economic importance in Europe, cause great economic loss; second generation caterpillars damaging - yield reductions; reducing availability of marketable fruit early in the season when premium prices be sought; 3. also <i>brown rot</i> , <i>black knot</i> ;
Harvest:	plum - yield 2-3 bushels per year; harvest when ripe; - identification of maturity – press the fruit with the thumbs, feel if beginning to soften – ready for consumption;
Storage:	- storage life – 2-4 weeks; - ideal storage conditions – temperature -1-0°C & relative humidity 90-95%; home refrigerator the best method of preserving the fruit until consumed or processed;
Processing:	- cooked (jams, marmalades, juices...), baked (cakes); used in yoghurt; dried; - for making a plum brandy - national drink of Serbia (in the Balkans known as <i>rakia</i> or <i>šljivovica</i>) - an alcoholic beverage made of distilled plum juice; varying alcohol content – 25-70% by volume; most store-bought varieties 40-45%; - Export producers in Serbia - aging the brandy 5-12 years in oak barrels; - 80% of plum crops in Serbia used for plum brandy; sometimes drunk warm, even hot;
Production:	- Serbia - 4 th or 5 th worldwide (FAO 2006 – first three nations – China, USA, Germany), and 1 st in Eastern and South-eastern Europe; - Export: fluctuating (below 1% of total market share), unfavourable factors – no suitable irrigation system and hail prevention system provided;
Health benefits:	- plums & prunes – unique phytonutrients - neochlorogenic & chlorogenic acids classified as phenols - antioxidants (neutralize oxygen radicals& prevent damage of fats of our brain cells and neurons) - increase absorption of iron; - source of vitamin C, vitamins A, B2, dietary fiber and potassium.

Plant & Latin name:	Red raspberry; <i>Rubus idaeus</i> L
History:	- the species indigenous to Asia Minor; gathered by the people of Troy around Christ time as a wild plant; records of domestication in the 4 th century in writings of Palladius, a Roman agriculturalist; cultivation spread throughout Europe by Romans;
Botanical description:	- a bramble (bush, shrubs), woody, perennial plant; composed of biennial canes - overlap in age; 1 st year canes – primocanes; 2 nd year canes – floricanes; - leaves – compound with 3-5 leaflets; white or pink flower - borne terminally on several-flowered corymbose inflorescences; the gynoeceum – 60-100 ovaries, each developing into a drupelet; 60-90 stamens, five sepals, five petals; - Aggregated fruit- formed - aggregation of several smaller fruits, drupelets; drupelets attached to a structure - receptacle (the fibrous central core of the plant);
Shape & Colour:	- aggregated drupelet; red, yellow, white, black;
Varieties:	a) summer bearing raspberry , ripening in early midsummer – Willamette – large, dark berries, mid season; Meeker – large fruit, pretty plants; Latham – berries tend to be crumbly & prone toward mildew; b) ever-bearing raspberry , producing an early-summer crop on the previous season’s growth & a fall crop on the current season’s growth; Heritage – bears in June & in September;
Planting:	- in well-drained soil, sandy soil; need plentiful of moisture throughout the growing season; to be planted in late fall or early spring; grow best in full sun, but fruit tolerate some slight shade, especially in warmer climates;
Fertilization:	- sandy soil - plenty of organic matter; soil pH values - 6.0-6.5; to avoid alkaline soil – raspberries affected by iron and manganese deficiency;
Pruning:	a) summer fruiting varieties – pruning carried out immediately picking has finished (the old canes cut and replaced by new canes from the perennial rootstock); b) autumn fruiting varieties – fruited canes cut back during the dormant season (September-February); new canes - appearing in the spring - fruit in the following autumn;
Pollination:	- most cultivars self-fruitful & not require pollinizers;
Propagation:	- tip layering; suckering; root cutting; leafy stem cuttings; tissue culture;
Common pests & diseases:	Fungal & bacterial diseases: a) <i>Phytophthora root rot</i> – caused by soil borne fungus- infects the root of red raspberry; b) <i>gray mold</i> – causes blossom blight & root rot; c) <i>Verticillium wilt</i> –caused by soil-borne fungus – infects vascular tissue – causing wilting, stunting & fruiting cane ; death Viral diseases: a) <i>Raspberry mosaic disease</i> – caused by raspberry mosaic disease virus – leaf mottling, leaf browning & stunting; result – reduction in stand vigour, fruit quality, winter hardiness & stand yield; b) <i>Raspberry leaf curl virus</i> – causing curling& distortion of dark green leaves; infected plant – stunted and excessive branching; infected fruits- small, crumbly & seedy; vector is raspberry aphid; result - reduction in yield, fruit quality, winter hardiness; c) <i>Tomato ringspot virus</i> - causing yellow rings, veinal chlorosis; infected plant – stunted; result – poor yield & reduction in plant health;
Harvest:	- mature – when completely develop characteristic colour & easily detached from the plant; - Method – over-the-row mechanical harvesting; hand picking, labour expensive, causing bacterial diseases - non-hygienic procedures;
Storage:	- brambles, perishable fruits, easily crushed; to be picked into shallow flats; lasting 2-3 days at 0-7°C;
Processing:	- almost all processed, only 10% sold fresh; products - jams, jellies, bakery products; frozen fruit (block frozen or puree frozen); juices, extracts; ice-creams, yoghurt; canned;
Production:	- good crops of fruit usually 10 years or more before replacement; produced in 37 countries worldwide; prominent producers - Poland, Serbia, USA, Chile, China, Russia; Serbia – the fourth place (producer) worldwide for fresh and frozen fruit;
Health benefits:	- low caloric value; rich in vitamin C; RDA 4% of iron, 2% of calcium, 1% of vitamin A; phytonutrients – ellagic acid, prevent damage of cell membranes, neutralizing the radicals; flavonoid content –quercetin, kaempferol + cyanidin-based molecules - anthocyanins, substances giving rich red colour; antioxidant & antimicrobial properties (prevent bacteria, fungi, e.g. <i>Candida albicans</i>); important for keeping the sight as an adult; herbal teas (use in pregnancy – help tone uterus, increase milk production, decrease nausea, ease labour pain – recommended after 1 st trimester);

PRILOG B - Instrumenti

Instrument 1

UPITNIK

Opšti podaci

1. Ime i prezime _____

2. godina, datum i mesto rođenja _____

3. mesto boravka (opština) _____

4. naziv, mesto i godina završene osnovne škole _____

5. naziv, mesto i godina završene srednje škole _____

Podaci o studiranju

6. naziv i mesto visokoškolske ustanove na kojoj studirate _____

7. godina upisa na gorenavedenu visokoškolsku ustanovu _____

8. smer-odsek _____

9. godina studija (zaokružiti)   I   II   III   IV

10. navedenu godinu studija upisujem (zaokružiti):

a) prvi put.   b) obnavljam upis.

Strani jezik

11. Engleski jezik kao strani jezik učim od:

a) pre polaska u školu

b) I razreda osnovne škole

c) III razreda osnovne škole

d) V razreda osnovne škole

e) I razreda srednje škole

f) upisa na fakultet

g) ostalo (navesti od kada) _____

12.

A. U osnovnoj školi engleski jezik sam učila/o kao (zaokružiti odgovor):

a) prvi strani jezik   b) drugi strani jezik   c) nisam učila/o engleski jezik u osnovnoj školi

Instrument 2

Skala komunikativne jezičke sposobnosti – list za ocenjivače

Ispitanik: _____, Agronomski fakultet, Čačak
(prezime i ime, naziv institucije)

Ocenjivač: _____
(prezime i ime, naziv institucije i zvanje)

Izaberite zaokruživanjem ocenu koja najbolje ilustruje vladanje elementima komunikativne jezičke sposobnosti na stranom jeziku.

Vrste kompetencije	Ocena				
Gramatička kompetencija	1	2	3	4	5
Tekstualna kompetencija	1	2	3	4	5
Funkcionalna kompetencija	1	2	3	4	5
Sociolingvistička kompetencija	1	2	3	4	5
Strategijska kompetencija	1	2	3	4	5
Tečnost u izražavanju	1	2	3	4	5
Neverbalna komunikativna sposobnost	1	2	3	4	5

Skala koju ovde predstavljamo predstavlja **opštu ocenu govornikove komunikacione sposobnosti**.

Izaberite zaokruživanjem opis koji najbolje ilustruje govornikove komunikativne sposobnosti

	Ocena i opis				
	1	2	3	4	5
Opšta ocena komunikacije	<ul style="list-style-type: none"> Nema efikasne komunikacije; Nema pokazatelja da je govornik sposoban da izvede zadatak; Upotreba izolovanih reči i fraza; Govornik odgovara kratko, odustaje od zadatka ili čuti; Sagovorniku neophodan izuzetan napor da govornika razume i prati; Funkcije jezika se ne mogu identifikovati; 	<ul style="list-style-type: none"> Komunikacija uglavnom neefikasna; Zadaci su neadekvatno obavljani; Često ispravljanje grešaka, ometajuće i neefikasno; Sadržaj izuzetno ograničen; Jezičke slabosti značajne; Potreban veliki napor od strane slušaoca da razume i prati govornika; 	<ul style="list-style-type: none"> Komunikacija ponekad valjana i efikasna; U izvesnoj meri prisutna kompetentnost u obavljanju zadataka; Ispravke kako bi se kompenzovale jezičke slabosti ponekad značajne, ometajuće i nevaljane; Sadržaj adekvatan; Potreban izvestan napor od strane slušaoca da razume i prati govornika; 	<ul style="list-style-type: none"> Komunikacija uglavnom efikasna i valjana; Zadaci se obavljaju na kompetentan način; Jezičke slabosti retko da ometaju komunikaciju; Izrazi su ponekad rogovatni; Opšteuzevši sadržaj je uglavnom bogat; Potreban veoma mali napor od strane slušaoca da razume i prati govornika; 	<ul style="list-style-type: none"> Komunikacija gotovo uvek efikasna; Zadaci se obavljaju na veoma kompetentan način; Strategije ispravljanja grešaka u govoru kao kod izvornih govornika; Sofisticirani izrazi; Sadržaj veoma bogat; Gotovo da nije potreban nikakav napor od strane slušaoca da razume i prati govornika;

OCENA I OPIS ELEMENATA KOMUNIKATIVNE JEZIČKE SPOSOBNOSTI

Vrste kompetencije	Ocena i opis				
	1	2	3	4	5
Gramatička kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • Nepoznavanje morfoloških i sintaksičkih struktura; • Neprestane greške svih vrsta; • Izgovor rastrzan i sa toliko grešaka da se malo reči zaista razume; • Izuzetno ograničen vokabular; poznavanje nekih reči i fraza; • Govor sadrži uglavnom fragmente, ponavljanje vokabulara, jednostavne fraze; • Nesposobnost da se diskutuje o bilo kojoj temi; 	<ul style="list-style-type: none"> • Ograničeno, slabo sistematizovano znanje morfoloških i sintaksičkih struktura; • Brojne greške svih vrsta; • Izgovor veoma rastrzan sa mnogo grešaka; • Ograničen vokabular; • Govor sadrži brojne fragmente; • Čest neprecizan izbor reči; • Postoje teškoće u razgovoru zbog ograničenja vokabulara; 	<ul style="list-style-type: none"> • Obimno, ali nepotpuno znanje morfoloških i sintaksičkih struktura; • Govor sadrži greške, neke od njih ometaju komunikaciju; • Izgovor obično ima grešaka, ponekad ometaju komunikaciju; • Vokabular srednje razvijen, često se promaši prava reč ili se traži prava reč; 	<ul style="list-style-type: none"> • Potpuno znanje morfoloških i sintaksičkih struktura; • Govor sadrži malo grešaka, ne ometaju komunikaciju; • Izgovor sa malo grešaka koje ne ometaju komunikaciju; • Vokabular obiman, retko se ne izgovori prava reč ili se traga za adekvatnim izrazom; • Leksičke greške minorne i ne ometaju komunikaciju; 	<ul style="list-style-type: none"> • Potpuno vladanje morfološkim i sintaksičkim strukturama; • Govor ne sadrži sistemske greške; • Gramatika sofisticirana i efikasna; • Izgovor uglavnom nema grešaka, a ako ih i ima ne ometaju komunikaciju; • Izuzetno bogat vokabular, skoro se uvek upotrebi adekvatna reč, vrlo retko se traži prava reč;

Vrste kompetencije	Ocena i opis				
	1	2	3	4	5
Teskstualna kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • Nekoherentan govor; • Nepostojanje kohezije; • Iskazi u potpunosti nepovezani, diskurs prekratak da bi se izvršila procena; • Nedostatak gramatičke kompetencije remeti sposobnost slušaoca da proceni tekstualnu/diskurzivnu kompetenciju; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govor često nelogičan, slabo organizovan i neadekvatno razvijen i nepovezan diskurs koji zbunjuje sagovornika; • Kohezivna sredstva veoma malo zastupljena; • Odnosi između iskaza nisu adekvatno označeni; • Odnosi u izlaganju ideja često konfuzni; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govor ponekad nelogičan, nejasan i konfuzan; • Prisutna su jednostavna kohezivna sredstva; • Odnosi između iskaza su uglavnom označeni; • Izlaganje ideja ponekad konfuzno; • U govoru nedostaju detalji i razvijanje ideja; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govor uglavnom koherentan i logično organizovan; • Solidna upotreba kohezivnih sredstava; • Odnosi između iskaza adekvatno označeni; • Upotreba kohezivnih sredstava ponekad pogrešna; • Govor sadrži dovoljno detalja da obezbedi uspešnu komunikaciju; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govor koherentan, logično organizovan, ideje jasno razvijene; • Adekvatna upotreba kohezivnih sredstava; • Upotreba raznovrsnih i primerenih sredstava; • Izlaganje ideja je retko kada konfuzno; • Kohezivna sredstva jasno i logično povezuju izložene ideje; • Govor ima dovoljno detalja da obezbedi usepešnu komunikaciju i podupre osnovne ideje;
Funkcionalna kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • U govoru ne postoje pokazatelji da se funkcije jezika izvode; • Nema pokazatelja koji ukazuju na postojanje sposobnosti govornika da izabere jezičke oblike koji bi izveli nameravanu funkciju; 	<ul style="list-style-type: none"> • U govoru se funkcije jezika izvode na nejasan, neefikasan i primeren način; • Govorniku nedostaje veština da izabere jezičke oblike koji bi izveli funkcije u skladu sa zadatkom i situacijom; 	<ul style="list-style-type: none"> • U govoru su funkcije jezika ponekad jasne, efikasne i primerene; • Govorniku ponekad mogu nedostajati veštine u odabiru ispravnih jezičkih oblika kako bi se na racionalan način izveo odredeni zadatak; 	<ul style="list-style-type: none"> • U govoru su funkcije jezika uglavnom jasne, efikasne i primerene; • Govornik je sposoban da izvrši nameravanu jezičku funkciju koja se odnosi na dati zadatak ili situaciju; 	<ul style="list-style-type: none"> • U govoru se funkcije jezika uvek izvode na jasan i primeren način; • Govornik poseduje izraženu veštinu odabira ispravnog jezičkog oblika kako bi izvršio nameravane funkcije jezika;

Vrste kompetencije	Ocena i opis				
	1	2	3	4	5
Sociolingvistička kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> Govornik ne poseduje jezička znanja kako bi izabrao/la jezičke oblike neophodne za izvođenje nameravane funkcije; Govornik ne uspeva da prilagodi govor slušaocima/sagovornicima i situaciji; Prirodnost jezika ne postoji ili se ne može proceniti zbog drugih ometajućih faktora; 	<ul style="list-style-type: none"> Govornik uglavnom ne poseduje jezička znanja kako bi pokazao/la vladanje sociolingvističkim kontekstom; Govornik pokazuje da je veoma malo svestan slušaoca i postojeće situacije; Govornik ne poseduje sposobnost da odabere odgovarajući registar (postoji samo jedan registar), prikladan jezik; Česte ne-prirodne, ali gramatički ispravne strukture; Govornik nema sposobnosti da koristi kulturološke reference; 	<ul style="list-style-type: none"> Govornik povremeno ne poseduje jezička znanja kako bi pokazao/la vladanje sociolingvističkim kontekstom; Govornik je uglavnom svestan sagovornika/situacije; Postojanje dva registra, ali je primena ponekad neadekvatna; Govornik ponekad koristi ne-prirodne, ali gramatički ispravne strukture; Govornik ponekad koristi kulturološke reference na primeren način; 	<ul style="list-style-type: none"> Govornik uglavnom poseduje jezička znanja kako bi pokazao/la vladanje sociolingvističkim kontekstom; Govornik uglavnom svestan sagovornika/situacije i govor je uglavnom prikladan mada povremeno nesofisticiran; U govoru zastupljena dva registra i vladanje i formalnim i neformalnim registrom; U govoru retke ne-prirodne, ali gramatički ispravne strukture; Govornik uglavnom koristi kulturološke reference na primeren način; 	<ul style="list-style-type: none"> Govornik najčešće poseduje jezička znanja kako bi pokazao/la vladanje sociolingvističkim kontekstom; Govornik potpuno svestan sagovornika/situacije; Diskurs i jezik ukazuju na sociolingvističku sofisticiranost; U govoru bira primeren jezik, potpuno vlada formalnim i neformalnim registrom; U govoru ne koristi gramatičke strukture koje su neprirodne; Govornik potpuno vlada kulturološkim referencama;

Vrste kompetencije	Ocena i opis				
	1	2	3	4	5
Strategijska kompetencija	<ul style="list-style-type: none"> • Govornik ima velikih problema u komunikaciji, ne može da prenese glavne ideje; • Govornik nije sposoban da primenjuje komunikacijske strategije i da ispravlja greške u govoru; • Govornik gotovo sve vreme traži podršku sagovornika za održavanje interakcije; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govornik prenosi glavne ideje ali u veoma ograničenom kontekstu; • U govoru vrlo retko korišćenje komunikacijskih strategija i ispravljanje grešaka; • Govornik retko inicira interakciju; • Prisutne su velike teškoće u reakcijama na promenu teme razgovora; • Govornik veoma često traži podršku sagovornika za održavanje interakcije; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govornik je sposoban da prenese glavne ideje sagovorniku; • U govoru je prisutna upotreba komunikacijskih strategija i ispravljanje grešaka; • Javljanje se problemi u iniciraju interakcije i reagovanju na promene teme razgovora; • Govornik ne traži stalno podršku sagovornika za održavanje interakcije; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govornik je sposoban da prenese glavne ideje u različitim kontekstima; • Govornik je sposoban da inicira i održava interakciju; • Javljanje se povremeno problemi u reagovanju na promene teme razgovora; • Govornik retko traži podršku sagovornika za održavanje interakcije; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govornik je sposoban da prenese glavne ideje u svakom kontekstu; • Govornik inicira i održava interakciju; • Govornik sa lakoćom reaguje na promenu teme razgovora; • Govornik ne traži podršku sagovornika za održavanje interakcije;

Vrste kompetencije	Ocena i opis				
	1	2	3	4	5
Tečnost u izražavanju	<ul style="list-style-type: none"> • U govoru prisutno zamuckivanje, zastajkivanje koje ometa komunikaciju; • Izgovor nepravilan, često nerazumljiv i ometa komunikaciju; • Nepovezivanje sintaksičkih struktura i reči; • Nepovezivanje iskaza i govornih činova; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govor veoma često isprekidan; • U govoru je prisutno oklevanje; • Izgovor nepravilan, akcentat i intonacija nepravilni; • U govoru je retko povezivanje sintaksičkih struktura i reči; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govor usporen, isprekidan; • U govoru je prisutno oklevanje; • Izgovor često nepravilan, ponekad ometa komunikaciju; • Postoji povezivanje sintaksičkih struktura i reči; 	<ul style="list-style-type: none"> • Govor uglavnom tečan mada postoji i oklevanje; • Greške u izgovoru uglavnom retke i ne ometaju komunikaciju; • Akcentat i intonacija ponekad nepravilni ali ne remete komunikaciju; • Povezivanje sintaksičkih struktura i reči je primetno; • Povezivanje iskaza i govornih činova je primetno; 	<ul style="list-style-type: none"> • Tečnost u govoru kao kod izvornih govornika; • Izgovor bez grešaka sa odgovarajućim akcentom i intonacijom; • Povezivanje reči i fraza bez zastajkivanja i zamuckivanja; • Sve ovo se izvodi brzo u realnom vremenu;
Neverbalna komunikativna sposobnost	<ul style="list-style-type: none"> • Kod govornika nije prisutno klimanje glavom, kao ni upravljanje pogleda ka sagovorniku; • Govornik ne koristi gestikulaciju da podrži značenje izgovorenog/da kompenzuje jezičke probleme koje ima; 	<ul style="list-style-type: none"> • Klimanje glavom prisutno u krajnje ograničenoj meri i na veoma neprimeren način; • Govornik veoma retko i na neprimeren način upravlja pogled ka sagovorniku; • Upotreba gestova radi kompenzacije jezičkih problema veoma ograničena i neprimerena; 	<ul style="list-style-type: none"> • Klimanje glave i upravljanje pogleda često i neprimereno; • Povremeno upotrebljava gestikulaciju rukama u rešavanju jezičkih problema ali često na neprimeren način i sa neuspešnim rezultatom; 	<ul style="list-style-type: none"> • Često klimanje glavom od strane govornika i upravljanje pogleda ka sagovorniku a koje se vrlo retko koristi na neprimeren način; • Gestikulacija se koristi i to uspešno u rešavanju jezičkih problema i na primeren način; 	<ul style="list-style-type: none"> • Veoma često klimanje glavom i upravljanje pogleda ka sagovorniku, prihvatljivo prema normama izvornih govornika; • Veoma mali broj jezičkih problema govornika zahteva upotrebu gestikulacije radi kompenzacije i takva gestikulacija je primerena prema standardima izvornih govornika;

Instrument 3

Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na engleskom jeziku (oral proficiency) - SSUGS

Uputstvo: Pred Vama je jedna skala koja procenjuje učenikove sposobnosti usmenog izražavanja na engleskom jeziku. Očekujemo da budete objektivni i iskreni. Rezultati ovog istraživanja namenjeni su analizi nastave engleskog jezika na Fakultetu, a popunjeni anketni listovi biće dostupni samo istraživačima.

Ovi iskazi mogu da odražavaju ono što osećate prema nastavi Engleskog jezika.

Pročitajte pažljivo svaki iskaz i na listu za odgovore označite (zaokružite broj) u zavisnosti da li se:

1 - u potpunosti slažete,

2 - uglavnom slažete,

3 - neodlučni ste,

4 - uglavnom ne slažete,

5 - uopšte ne slažete.

Primer:	Kada govorim na engleskom jeziku često ponavljam iste reči. 1 2 3 ☒ 5
	Uglavnom se ne slažem sa navedenim iskazom; dakle, uglavnom ne ponavljam iste reči kada govorim na engleskom jeziku.

**Molimo Vas da prvo popunite tražene podatke.
Hvala!**

Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na engleskom jeziku (oral proficiency)

- 01 Kada govorim na engleskom jeziku sposoban/na sam da vladam gramatičkim pravilima (struktura rečenice, vremena i drugi gramatički oblici).
- 02 Sposoban/na sam da koristim dovoljan broj reči i fraza da ostvarim komunikaciju na engleskom jeziku.
- 03 Mogu da nastavim da komuniciram na engleskom jeziku čak i kada pravim greške.
- 04 Imam problem da prenesem informacije na engleskom jeziku zbog grešaka koje pravim u gramatičkim strukturama.
- 05 Pravim pauze (zastajkujem) kada govorim na engleskom jeziku.
- 06 Kada govorim na engleskom jeziku često ponavljam iste reči.
- 07 Koristim pojedinačne reči ili sintagme od najviše 2-3 reči kada razgovaram na engleskom jeziku.
- 08 U konverzaciji na engleskom jeziku koristim kratke rečenice.
- 09 Rečenice koje izgovaram na engleskom jeziku povezujem odgovarajućim veznicima (and, but, first, next, then...).
- 10 Znam da postavljam i da odgovaram na jednostavna pitanja na engleskom jeziku.
- 11 Gestikuliram dok govorim na engleskom jeziku.
- 12 Smatram da ispravno koristim gramatičke oblike i reči koje odgovaraju datoj situaciji kada govorim na engleskom jeziku.
- 13 Smatram da rečenice povezujem na logičan način kada govorim na engleskom jeziku.
- 14 Pokazujem entuzijazam kada govorim na engleskom jeziku.
- 15 Osećam se sigurno i motivisano da govorim na engleskom jeziku.
- 16 Osećam nervozu kada govorim na engleskom jeziku.
- 17 Nervozu koju osećam me ne sprečava da komuniciram na engleskom jeziku.
- 18 Teško mi je da komuniciram na engleskom jeziku.
- 19 Podstičem i druge studente da komuniciraju na engleskom jeziku.
- 20 Govorim tiho na engleskom jeziku.
- 21 Govorim sporo na engleskom jeziku.
- 22 Reči na engleskom jeziku izgovaram pravilno.

- 23 Kada izgovaram engleske reči, koristim pravilan akcent/naglasak.
- 24 Kada govorim na engleskom jeziku moj glas je ravan (ne koristim prikladnu intonaciju).
- 25 Ako i imam problema sa izgovorom, naglaskom i intonacijom, to ne ometa moju komunikaciju na engleskom jeziku.
- 26 Ponekad koristim elemente maternjeg jezika kada govorim na engleskom jeziku.
- 27 Koristim pravilan jezik i to pospešuje moju komunikaciju na engleskom jeziku.
- 28 Kada govorim na engleskom jeziku govorim veoma malo/kratko.
- 29 Kada govorim na engleskom jeziku potrebna mi je pomoć drugih studenata/nastavnika.
- 30 Pokušavam da održim komunikaciju kada govorim na engleskom jeziku.
- 31 Zanima me šta drugi pričaju na engleskom jeziku.
- 32 Želim da učestvujem u razgovoru koji se odvija na engleskom jeziku.
- 33 Kada komuniciram na engleskom jeziku koristim neverbalne oblike komunikacije (gestove, mimiku...).
- 34 Kada komuniciram na engleskom jeziku proveravam da li razumem druge i da li oni razumeju mene.
- 35 Aktivno učestvujem u razgovoru na engleskom jeziku.
- 36 Sposoban/na sam da izrazim poruku koju želim da prenesem sagovorniku kada komuniciram na engleskom jeziku.
- 37 U stanju sam da pružim dodatne informacije i objašnjenja na zahtev sagovornika na engleskom jeziku.
- 38 Sposoban/na sam da obavim realan zadatak u svakodnevnoj situaciji koristeći engleski jezik (da objasnim simptome bolesti doktoru ako se razbolim, da otvorim račun u banci ili podignem novac odnosno dobijem kredit, itd.)
- 39 Sposoban sam da komuniciram na engleskom jeziku u skladu sa datom situacijom (formalan/neformalan stil govora, itd.).
- 40 Zadovoljan/na sam svojom sposobnošću komunikacije na engleskom jeziku.

Skala samoprocene učenikovih govornih sposobnosti na engleskom jeziku (oral proficiency)

List za odgovore

Ime i prezime: _____	Datum i godina rođenja: _____	
Predmet: _____	Fond časova: _____ + _____	
Semestar: I II III IV V VI VII VIII IX		
Nastavnik: _____		
Školska godina u kojoj sam predmet slušao/la: _____		
Datum ispitivanja: _____		
Nastavu sam pohađao/la: a. više od 70% časova	b. povremeno (31-69%)	c. manje od 30% časova
Ispit I godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više		b. Nisam položio/la
Ispit II godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više		b. Nisam položio/la
Ispit III godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više		b. Nisam položio/la

ODGOVARAJTE SAMO NA OVOM LISTU ZA ODGOVORE!

Zaokružite samo jedan broj za svaku stavku!

	1 - u potpunosti se slažem		2 – uglavnom se slažem		3 – neodlučan sam		4 – uglavnom se ne slažem		5 – u potpunosti se ne slažem
01	1 2 3 4 5	15	1 2 3 4 5	28	1 2 3 4 5				
02	1 2 3 4 5	16	1 2 3 4 5	29	1 2 3 4 5				
03	1 2 3 4 5	17	1 2 3 4 5	30	1 2 3 4 5				
04	1 2 3 4 5	18	1 2 3 4 5	31	1 2 3 4 5				
05	1 2 3 4 5	19	1 2 3 4 5	32	1 2 3 4 5				
06	1 2 3 4 5	20	1 2 3 4 5	33	1 2 3 4 5				
07	1 2 3 4 5	21	1 2 3 4 5	34	1 2 3 4 5				
08	1 2 3 4 5	22	1 2 3 4 5	35	1 2 3 4 5				
09	1 2 3 4 5	23	1 2 3 4 5	36	1 2 3 4 5				
10	1 2 3 4 5	24	1 2 3 4 5	37	1 2 3 4 5				
11	1 2 3 4 5	25	1 2 3 4 5	38	1 2 3 4 5				
12	1 2 3 4 5	26	1 2 3 4 5	39	1 2 3 4 5				
13	1 2 3 4 5	27	1 2 3 4 5	40	1 2 3 4 5				
14	1 2 3 4 5								

Instrument 4

Skala samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na engleskom jeziku SSUSUI

Uputstvo: Pred Vama je jedna skala koja procenjuje učenikove strategije usmenog izražavanja na engleskom jeziku. Očekujemo da budete objektivni i iskreni. Rezultati ovog istraživanja namenjeni su analizi nastave engleskog jezika na Fakultetu, a popunjeni anketni listovi biće dostupni samo istraživačima.

Ovi iskazi mogu da odražavaju ono što osećate prema nastavi Engleskog jezika.

Pročitajte pažljivo svaki iskaz i na listu za odgovore označite (zaokružite broj) u zavisnosti od toga u kojoj meri se slažete sa iskazima:

- 1= uvek
- 2= obično
- 3= ponekad
- 4= retko
- 5= nikad

Primer:	Svaku novu reč na engleskom jeziku izgovorim naglas nekoliko puta. 1 2 3 ☒ 4 5
	Retko kad svaku novu reč na engleskom jeziku izgovorim naglas nekoliko puta.

**Molimo Vas da prvo popunite tražene podatke.
Hvala!**

Skala samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na engleskom jeziku

- 01 Ono što učim na engleskom jeziku povezujem sa onim što već znam.
- 02 Da bih zapamtio/la nove reči odmah od njih konstruišem rečenicu.
- 03 Lakše zapamtim novu reč na engleskom jeziku ukoliko povežem kako ta reč zvuči sa njenom vizuelnom predstavom.
- 04 Da bih zapamtio/la nove reči koristim rimovanje.
- 05 Svaku novu reč na engleskom jeziku izgovorim naglas nekoliko puta.
- 06 Nastojim da govorim na engleskom jeziku kao izvorni govornik.
- 07 Uvek naglas vežbam izgovor glasova na engleskom jeziku.
- 08 Prvi/a započinjem razgovor na engleskom jeziku.
- 09 Informacije koje čujem na engleskom jeziku naglas rezimiram.
- 10 Kada ne mogu da se tokom razgovora na engleskom jeziku setim neke reči, gestikuliram.
- 11 Ako ne znam odgovarajuće reči na engleskom jeziku, smislim novu reč.
- 12 Pokušavam da pogodim šta će sagovornik reći na engleskom jeziku.
- 13 Ako ne mogu da se setim neke engleske reči kada razgovaram na engleskom jeziku, upotrebim reč koja ima isto značenje.
- 14 Primećujem greške koje pravim kada govorim na engleskom jeziku i to mi pomaže da popravim svoje govorne veštine.
- 15 Obraćam pažnju kada neko govori na engleskom jeziku.
- 16 Tražim sa kim ću da razgovaram na engleskom jeziku.
- 17 Cilj mi je da popravim svoje govorne veštine na engleskom jeziku.
- 18 Nastojim da se opustim kadgod se plašim da govorim na engleskom jeziku.
- 19 I kada se plašim da ću pogrešiti, podstičem sebe da govorim na engleskom jeziku.
- 20 Samog/u sebe nagradim kada uspešno govorim na engleskom jeziku.
- 21 Na časovima vežbamo usmeno izražavanje na engleskom jeziku.
- 22 Vežbe govora na časovima engleskog mi pomažu da bolje komuniciram na engleskom jeziku.

23 Vežbe usmenog izražavanja koje radimo na časovima engleskog su:

1= veoma teške

2= teške

3= srednje teške

4=lake

5= veoma lake

24 Tokom prethodnog školovanja (osnovna i srednja škola) radio/la sam vežbe usmenog izražavanja na engleskom jeziku.

25 Siguran/na sam da mogu dobro da izvedem ono što vežbam na času.

Skala samoprocene učenikovih strategija usmenog izražavanja na engleskom jeziku
List za odgovore

Ime i prezime: _____	Datum i godina rođenja: _____
Predmet: _____	Fond časova: _____ + _____
Semestar: I II III IV V VI VII VIII IX	
Nastavnik: _____	
Školska godina u kojoj sam predmet slušao/la: _____	
Datum ispitivanja: _____	
Nastavu sam pohađao/la: a. više od 70% časova b. povremeno (31-69%) c. manje od 30% časova	
Ispit I godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više	b. Nisam položio/la
Ispit II godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više	b. Nisam položio/la
Ispit III godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više	b. Nisam položio/la

ODGOVARAJTE SAMO NA OVOM LISTU ZA ODGOVORE!
Zaokružite samo jedan broj za svaku stavku!

	1 - uvek		3 – ponekad		2 – obično
	4 – retko				5 – nikad
01	1 2 3 4 5	10	1 2 3 4 5	18	1 2 3 4 5
02	1 2 3 4 5	11	1 2 3 4 5	19	1 2 3 4 5
03	1 2 3 4 5	12	1 2 3 4 5	20	1 2 3 4 5
04	1 2 3 4 5	13	1 2 3 4 5	21	1 2 3 4 5
05	1 2 3 4 5	14	1 2 3 4 5	22	1 2 3 4 5
06	1 2 3 4 5	15	1 2 3 4 5	23	1 2 3 4 5
07	1 2 3 4 5	16	1 2 3 4 5	24	1 2 3 4 5
08	1 2 3 4 5	17	1 2 3 4 5	25	1 2 3 4 5
09	1 2 3 4 5				

Instrument 5

Skala učenikovih stavova o učenju stranih jezika – SUSUSJ

Uputstvo: Pred Vama je jedna skala koja ispituje stavove učenika o učenju engleskog jezika kao stranog i njihova očekivanja. Molimo Vas da procenite koliko je teško učiti strani jezik, pa samim tim i engleski jezik, koliko ste sposobni i motivisani za učenje stranih jezika. Očekujemo da budete objektivni i iskreni. Rezultati ovog istraživanja namenjeni su analizi nastave engleskog jezika na Fakultetu, a popunjeni anketni listovi biće dostupni samo istraživačima.

Odgovarajte tako što ćete za svaki iskaz proceniti u kom stepenu se sa njim slažete, zatim zaokružite odgovarajući broj.

Izaberite u kom stepenu se slažete sa navedenim iskazom!

1 – u potpunosti se slažem

2 – uglavnom se slažem

3 - neodlučan sam

4 – uglavnom se ne slažem

5 – uopšte se ne slažem

Primer:	Engleski jezik je lak za učenje. 1 2 3 ☒ 4 5
	Uglavnom se ne slažem sa navedenim iskazom; dakle, engleski jezik uglavnom nije lak za učenje.

**Molimo Vas da prvo popunite tražene podatke.
Hvala!**

Skala Učenikovih Stavova o Učenju Stranih Jezika

- 01 Strani jezik lakše uče deca nego odrasli.
- 02 Neke osobe imaju posebnu sposobnost za učenje stranih jezika.
- 03 Neki jezici su lakši za učenje od nekih drugih.
- 04 Engleski jezik je:
1= veoma težak za učenje; 2= težak za učenje; 3= srednje težak za učenje; 4=lak za učenje; 5= veoma lak za učenje.
- 05 Verujem da ću naučiti da dobro govorim engleski jezik.
- 06 Moji sunarodnici uspešno uče strane jezike.
- 07 Ako želimo da govorimo na engleskom jeziku, važno je imati odličan izgovor.
- 08 Da bi se engleski jezik govorio neophodno je poznavati kulturu država engleskog govornog područja.
- 09 Ukoliko želimo da nešto kažemo na engleskom jeziku, to treba reći pravilno.
- 10 Onome ko već govori neki strani jezik lakše je da nauči još jedan.
- 11 Osobe koje dobro rade matematiku i prirodne nauke nisu uspešne u učenju stranih jezika.
- 12 Najbolje je engleski jezik učiti u državi koja pripada engleskom govornom području.
- 13 Volim da koristim engleski jezik sa strancima koje srećem, a kojima je engleski jezik maternji.
- 14 Ako ne znamo značenje neke engleske reči, sasvim je prihvatljivo pogađati šta ta reč znači.
- 15 Ako neko provodi 1 sat dnevno učeći strani jezik, koliko će mu biti potrebno da taj jezik govori dobro:
1= manje od godinu dana; 2= 1-2 godine; 3= 3-5 godina; 4= 5-10 godina; 5= ne može se naučiti strani jezik ako se uči jedan sat dnevno
- 16 Imam posebnu sposobnost za učenje stranih jezika.
- 17 Učenje novih reči predstavlja najvažniji deo učenja stranog jezika.
- 18 Za učenje stranih jezika je važno često ponavljanje i vežbanje.
- 19 Osobe ženskog pola uspešnije uče strane jezike od osoba muškog pola.
- 20 Moji sunarodnici smatraju da je važno znati govoriti engleski jezik.
- 21 Stidim se da koristim engleski jezik u razgovoru sa drugima.

- 22 Ako se učenicima u početnoj fazi učenja jezika dozvoli da prave greške dok govore na engleskom jeziku, kasnije će im biti teško da govore ispravno.
- 23 Učenje gramatike predstavlja najvažniji deo učenja stranog jezika.
- 24 Volela/o bih da naučim engleski jezik kako bih mogao/la da bolje upoznam strance koje srećem, a kojima je engleski jezik maternji.
- 25 Strani jezik je lakše govoriti nego ga razumeti.
26. Važno je vežbati engleski jezik uz kasete/trake/zvučne zapise na CD...
- 27 Učenje stranog jezika se razlikuje od učenja drugih predmeta na fakultetu.
- 28 Učiti kako se prevode tekstovi sa engleskog na moj maternji jezik predstavlja najvažniji deo učenja stranog jezika.
- 29 Ako dobro naučim engleski jezik šanse za posao će mi biti veće.
30. Osobe koje govore više od jednog jezika su veoma inteligentne.
- 31 Želim da naučim dobro da govorim engleski jezik.
- 32 Voleo/la bih da imam prijatelje kojima je engleski jezik maternji jezik.
- 33 Svako može da nauči da govori strani jezik.
- 34 Engleski jezik je lakše čitati i pisati nego ga govoriti i razumeti ga.

**Skala Učeničkih Stavova o Učenju Stranih Jezika
SUSUSJ
List za odgovore**

Ime i prezime: _____	Datum i godina rođenja: _____
Predmet: _____	Fond časova: _____ + _____
Semestar: I II III IV V VI VII VIII IX	
Nastavnik: _____	
Školska godina u kojoj sam predmet slušao/la: _____	
Datum ispitivanja: _____	
Nastavu sam pohađao/la: a. više od 70% časova b. povremeno (31-69%) c. manje od 30% časova	
Ispit I godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više b. nisam položio/la	
Ispit II godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više b. nisam položio/la	
Ispit III godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više b. nisam položio/la	

**ODGOVARAJTE SAMO NA OVOM LISTU ZA ODGOVORE!
Zaokružite samo jedan broj za svaku stavku!**

1 - u potpunosti se slažem

2 – uglavnom se slažem

3 – neodlučan sam

4 – uglavnom se ne slažem

5 – u potpunosti se ne slažem

01	1 2 3 4 5	13	1 2 3 4 5	24	1 2 3 4 5
02	1 2 3 4 5	14	1 2 3 4 5	25	1 2 3 4 5
03	1 2 3 4 5	15	1 2 3 4 5	26	1 2 3 4 5
04	1 2 3 4 5	16	1 2 3 4 5	27	1 2 3 4 5
05	1 2 3 4 5	17	1 2 3 4 5	28	1 2 3 4 5
06	1 2 3 4 5	18	1 2 3 4 5	29	1 2 3 4 5
07	1 2 3 4 5	19	1 2 3 4 5	30	1 2 3 4 5
08	1 2 3 4 5	20	1 2 3 4 5	31	1 2 3 4 5
09	1 2 3 4 5	21	1 2 3 4 5	32	1 2 3 4 5
10	1 2 3 4 5	22	1 2 3 4 5	33	1 2 3 4 5
11	1 2 3 4 5	23	1 2 3 4 5	34	1 2 3 4 5
12	1 2 3 4 5				

Instrument 6

Skala anksioznosti učenika u učenju stranih jezika - SAUSJ

Uputstvo: Pred Vama je jedna skala koja procenjuje koliko su studenti uplašeni/anksiozni na časovima stranog jezika. Očekujemo da budete objektivni i iskreni. Rezultati ovog istraživanja namenjeni su analizi nastave engleskog jezika na Fakultetu, a popunjeni anketni listovi biće dostupni samo istraživačima.

Ovi iskazi mogu da odražavaju ono što osećate prema nastavi Engleskog jezika.

Pročitajte pažljivo svaki iskaz i na listu za odgovore označite (zaokružite broj) u zavisnosti da li se:

- 1 - u potpunosti slažete,**
- 2 - uglavnom slažete,**
- 3 - neodlučni ste,**
- 4 - uglavnom ne slažete,**
- 5 - uopšte ne slažete.**

Primer:	Plašim se da će mi se drugi studenti smežati kada govorim na engleskom jeziku. 1 2 3 ☒ 4 5
	Uglavnom se ne slažem sa navedenim iskazom; dakle, uglavnom se ne plašim da će mi se drugi studenti smežati kada govorim na engleskom jeziku.

Molimo Vas da prvo popunite tražene podatke.

Hvala!

Skala anksioznosti učenika u učenju stranih jezika

- 01 Nisam potpuno siguran/a u sebe kada govorim na engleskom jeziku.
- 02 Ne brinem da li ću praviti greške na engleskom jeziku.
- 03 Uplašim se kada znam da ću biti prozvan/a na času engleskog jezika.
- 04 Plaši me kada ne mogu da razumem o čemu nastavnik govori na času engleskog jezika.
- 05 Ne bi mi smetalo da imamo više časova engleskog jezika.
- 06 Za vreme časova engleskog jezika, uhvatim sebe kako razmišljam o stvarima koje nemaju nikakve veze sa nastavom.
- 07 Smatram da su ostali studenti uspešniji iz engleskog jezika od mene.
- 08 Za vreme testova na časovima engleskog jezika obično sam smiren/a.
- 09 Obuzme me panika kada moram da govorim bez pripreme na časovima engleskog jezika.
- 10 Zabrinuta sam zbog mogućih posledica mog pada na ispitu iz predmeta engleski jezik.
- 11 Ne razumem zašto se neki studenti uznemiravaju zbog časova engleskog jezika.
- 12 Na časovima engleskog jezika sam toliko nervozan/na da zaboravim i ono što znam.
- 13 Neprijatno mi je da se sama javim i odgovaram na času engleskog jezika.
- 14 Smatram da ne bih bio/la nervozan/na kada bih razgovarao/la na engleskom jeziku sa osobama kojima je engleski jezik maternji.
- 15 Osećam se uznemireno kada ne razumem šta nastavnik ispravlja.
- 16 Čak i kada se dobro pripremim za čas engleskog, osećam strah/tremu (anksiozan sam).
- 17 Često mi se ne ide na časove engleskog jezika.
- 18 Kada na časovima engleskog jezika govorim, osećam samopouzdanje.
- 19 Plašim se da će nastavnik engleskog ispravljati svaku moju grešku.
- 20 Osećam kako mi srce lupa kada treba da budem prozvan/a na časovima engleskog jezika.
- 21 Što više učim za test/kolokvijum iz engleskog jezika, sve sam zbunjeniji/a.
- 22 Ne osećam pritisak da moram da se dobro pripremim za čas engleskog jezika.
- 23 Uvek imam osećaj da ostali studenti govore engleski jezik bolje od mene.

- 24 Osećam samopouzdanje kada govorim na engleskom jeziku pred drugim studentima.
- 25 Nastava engleskog jezika se odvija toliko brzo da se brinem da ne zaostanem.
- 26 Osećam veću napetost i nervozu na časovima engleskog jezika nego na drugim časovima.
- 27 Postanem nervozan/nervozna i zbunim se kada govorim na engleskom jeziku na času.
- 28 Pred čas engleskog jezika osećam se sigurno i opušteno.
- 29 Nervozan/na sam kada ne razumem svaku reč koju nastavnik engleskog jezika izgovori.
- 30 Smatram da postoji previše pravila koja treba naučiti da bi se govorio engleski jezik.
- 31 Plašim se da će mi se drugi studenti smežati kada govorim na engleskom jeziku.
- 32 Verovatno bih se osećao/la prijatno u okruženju u kome je engleski jezik maternji.
- 33 Nervozan/na sam kada nastavnik engleskog pita nešto što unapred nisam pripremio/la.

Skala anksioznosti učenika stranih jezika

SAUSJ

List za odgovore

Ime i prezime: _____

Datum i godina rođenja: _____

Predmet: _____

Fond časova: _____ + _____

Semestar: I II III IV V VI VII VIII IX

Nastavnik: _____

Školska godina u kojoj sam predmet slušao/la: _____

Datum ispitivanja: _____

Nastavu sam pohađao/la: a. više od 70% časova b. povremeno (31-69%) c. manje od 30% časova

Ispit I godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više b. Nisam položio/la

Ispit II godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više b. Nisam položio/la

Ispit III godina: a. položio sam ocenom 6 7 8 9 10 - broj polaganja 1 2 3 više b. Nisam položio/la

ODGOVARAJTE SAMO NA OVOM LISTU ZA ODGOVORE!

Zaokružite samo jedan broj za svaku stavku!

1 - u potpunosti se slažem

2 – uglavnom se slažem

3 – neodlučan sam

4 – uglavnom se ne slažem

5 – u potpunosti se ne slažem

01 1 2 3 4 5

12 1 2 3 4 5

23 1 2 3 4 5

02 1 2 3 4 5

13 1 2 3 4 5

24 1 2 3 4 5

03 1 2 3 4 5

14 1 2 3 4 5

25 1 2 3 4 5

04 1 2 3 4 5

15 1 2 3 4 5

26 1 2 3 4 5

05 1 2 3 4 5

16 1 2 3 4 5

27 1 2 3 4 5

06 1 2 3 4 5

17 1 2 3 4 5

28 1 2 3 4 5

07 1 2 3 4 5

18 1 2 3 4 5

29 1 2 3 4 5

08 1 2 3 4 5

19 1 2 3 4 5

30 1 2 3 4 5

09 1 2 3 4 5

20 1 2 3 4 5

31 1 2 3 4 5

10 1 2 3 4 5

21 1 2 3 4 5

32 1 2 3 4 5

11 1 2 3 4 5

22 1 2 3 4 5

33 1 2 3 4 5

PRILOG C

DODATNE ANALIZE U ISTRAŽIVANJU

Tabela 1. Obuhvat varijanse

Inicijalno rešenje			
	Karakteristični koren	Procenat varijanse	Kumulativni procenat
1	14,324	35,811	35,811
2	3,038	7,596	43,407
3	2,031	5,076	48,483
4	1,792	4,481	52,964
5	1,547	3,867	56,830
6	1,461	3,652	60,482
7	1,416	3,539	64,021
8	1,322	3,304	67,325
9	1,154	2,885	70,210
10	1,071	2,678	72,888

Metod ekstrakcije: Analiza glavnih komponenti

Tabela 2. Korelaciona matrica među faktorima

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1,000	,665	,478	,249	,307	,232	,326	,398	-,128	,217
2	,665	1,000	,565	,247	,290	,216	,343	,433	-,268	,159
3	,478	,565	1,000	,107	,282	,110	,248	,291	-,179	,015
4	,249	,247	,107	1,000	-,068	-,053	-,176	,250	-,223	,171
5	,307	,290	,282	-,068	1,000	,034	,297	,191	,306	,047
6	,232	,216	,110	-,053	,034	1,000	,182	,083	,050	,242
7	,326	,343	,248	-,176	,297	,182	1,000	,226	,163	,079
8	,398	,433	,291	,250	,191	,083	,226	1,000	-,151	,149
9	-,128	-,268	-,179	-,223	,306	,050	,163	-,151	1,000	,055
10	,217	,159	,015	,171	,047	,242	,079	,149	,055	1,000

Metod ekstrakcije: Analiza glavnih komponenti

Metoda rotacije: Promax sa Kaiser normalizacijom

Tabela 3. *Saglasnost i pouzdanost procene pojedinačnih komponenti komunikativne jezičke sposobnosti u tri komunikacijske situacije od strane različitih evaluatora*

Komponente komunikativne jezičke sposobnosti na J2	Stepen pouzdanosti i saglasnosti procene komunikativne jezičke sposobnosti		
	Situacija 1	Situacija 2	Situacija 3
	Cronbach alpha ICC pojedinačno ICC prosečno p	Cronbach alpha ICC pojedinačno ICC prosečno p	Cronbach alpha ICC pojedinačno ICC prosečno p
Gramatička kompetencija	,92 ,71 (,600-,805) ,91* (,856-,943) p=,000	,80 ,45 (,313-,595) ,77* (,638-,856) p=,000	,80 ,41 (,350 – 612) ,79* (,681-,864) p=,000
Tekstualna kompetencija	,93 ,73 (,628-,821) ,92* (,870 - ,949) p=,000	,78 ,42 (,286-,576) ,75* (,608-,842) p=,000	,81 ,50 (,376-,632) ,80* (,706-,873) p=,000
Funkcionalna kompetencija	,88 ,47 (,214-,664) ,78 (,483-,892) p=,000	,74 ,30 (,127-,474) ,63* (,302-,796) p=,000	,78 ,39 (,227-,552) ,72* (,513-,837) p=,000
Sociolingvistička kompetencija	,89 ,57 (,359-,719) ,84* (,676-,913) p=,000	,75 ,26 (,080-449) ,59* (,167-,782) p=,000	,79 ,37 (,175-,545) ,70* (,411-,836) p=,000
Strategijska kompetencija	,87 ,47 (,225-,663) ,78* (,502-,892) p=,000	,75 ,23 (,049-,426) ,54* (,071-,768) p=,000	,80 ,35 (145-,544) ,69* (,345-,837) p=,000
Tečnost u izražavanju	,91 ,65 (,505-,768) ,88* (,799-,931) p=,000	,81 ,40 (,209-,571) ,72* (,477-,848) p=,000	,76 ,39 (,236-,538) ,72* (,533-,828) p=,000
Neverbalna komunikacijska sposobnost	,88 ,59 (,441-,715) ,85* (,754-,910) p=,000	,82 ,39 (,185-,575) ,72* (,431-,851) p=,000	,81 ,40 (,197-,576) ,72 * (,453-,851) p=,000

p je statistička značajnost, p< 0,001

Tabela 4. Dunnett T3 test značajnih razlika za opštu komunikativnu jezičku sposobnost po istraživačkim grupama u tri Komunikacijske situacije

Komunik. jez. sposobnost na J2	(I) Istraživačka grupa	(J) Istraživačka grupa	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. (p)	95% Confidence Interval	
						Lower bound	Upper bound
Situacija 1	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	,05449	,36648	1,000	-,9991	1,1080
		Istraživačka grupa III	,03526	,28372	1,000	-,7804	,8509
		Istraživačka grupa IV	,45833	,29190	,538	-,3679	1,2846
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	-,05449	,36648	1,000	-1,1080	,9991
		Istraživačka grupa III	-,01923	,34428	1,000	-1,0173	,9788
		Istraživačka grupa IV	,40385	,35105	,816	-,6035	1,4112
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-,03526	,28372	1,000	-,8509	,7804
		Istraživačka grupa II	,01923	,34428	1,000	-,9788	1,0173
		Istraživačka grupa IV	,42308	,26349	,511	-,3136	1,1598
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-,45833	,29190	,538	-1,2846	,3679
		Istraživačka grupa II	-,40385	,35105	,816	-1,4112	,6035
		Istraživačka grupa III	-,42308	,26349	,511	-1,1598	,3136
Situacija 2	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-,00962	,25736	1,000	-,7463	,7271
		Istraživačka grupa III	,22115	,21666	,883	-,4026	,8449
		Istraživačka grupa IV	,48864	,20837	,151	-,1099	1,0872
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	,00962	,25736	1,000	-,7271	,7463
		Istraživačka grupa III	,23077	,23540	,900	-,4469	,9085
		Istraživačka grupa IV	,49825	,22779	,205	-,1578	1,1543
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-,22115	,21666	,883	-,8449	,4026
		Istraživačka grupa II	-,23077	,23540	,900	-,9085	,4469
		Istraživačka grupa IV	,26748	,18054	,599	-,2406	,7756
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-,48864	,20837	,151	-1,0872	,1099
		Istraživačka grupa II	-,49825	,22779	,205	-1,1543	,1578
		Istraživačka grupa III	-,26748	,18054	,599	-,7756	,2406
Situacija 3	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	,54968	,31899	,443	-,3784	1,4778
		Istraživačka grupa III	,43429	,21981	,295	-,1953	1,0639
		Istraživačka grupa IV	,73674(*)	,20913	,010*	,1426	1,3309
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	-,54968	,31899	,443	-1,4778	,3784
		Istraživačka grupa III	-,11538	,31315	,999	-1,0299	,7992
		Istraživačka grupa IV	,18706	,30576	,989	-,7101	1,0842
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-,43429	,21981	,295	-1,0639	,1953
		Istraživačka grupa II	,11538	,31315	,999	-,7992	1,0299
		Istraživačka grupa IV	,30245	,20012	,578	-,2609	,8658
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-,73674(*)	,20913	,010*	-1,3309	-,1426
		Istraživačka grupa II	-,18706	,30576	,989	-1,0842	,7101
		Istraživačka grupa III	-,30245	,20012	,578	-,8658	,2609

* Razlika između srednjih vrednosti značajna za nivo značajnosti ,05.

Tabela 5. *Dunnnett T3 test značajnih razlika za gramatičku kompetenciju po istraživačkim grupama u Komunikacijskoj situaciji II*

Gramatička kompetencija – J2	(I) Istraživačka grupa	(J) Istraživačka grupa	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. (p)	95% Confidence Interval	
						Lower bound	Upper bound
Situacija 2	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-,35897	1,05256	1,000	-3,3726	2,6547
		Istraživačka grupa III	,56410	,80211	,977	-1,7839	2,9121
		Istraživačka grupa IV	1,69697	,83280	,268	-,7035	4,0974
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	,35897	1,05256	1,000	-2,6547	3,3726
		Istraživačka grupa III	,92308	,89542	,877	-1,7002	3,5464
		Istraživačka grupa IV	2,05594	,92301	,192	-,6141	4,7259
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-,56410	,80211	,977	-2,9121	1,7839
		Istraživačka grupa II	-,92308	,89542	,877	-3,5464	1,7002
		Istraživačka grupa IV	1,13287	,62246	,371	-,6051	2,8708
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-1,69697	,83280	,268	-4,0974	,7035
		Istraživačka grupa II	-2,05594	,92301	,192	-4,7259	,6141
		Istraživačka grupa III	-1,13287	,62246	,371	-2,8708	,6051

* Razlika između srednjih vrednosti značajna za nivo značajnosti ,05.

Tabela 6. Dunnett T3 test značajnih razlika za kategorije komunikativne jezičke sposobnosti po istraživačkim grupama u Komunikacijskoj situaciji III

Kom. situacija 3 Kompetencije	(I) Istraživačka grupa	(J) Istraživačka grupa	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. (p)	95% Confidence Interval	
						Lower bound	Upper bound
Gram. kompet.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	,63462	1,29034	,996	-3,0922	4,3615
		Istraživačka grupa III	1,01923	,88783	,817	-1,5481	3,5865
		Istraživačka grupa IV	2,29545	,87266	,085	-,2173	4,8082
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	-,63462	1,29034	,996	-4,3615	3,0922
		Istraživačka grupa III	,38462	1,19127	1,000	-3,1186	3,8879
		Istraživačka grupa IV	1,66084	1,18001	,654	-1,8130	5,1346
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-1,01923	,88783	,817	-3,5865	1,5481
		Istraživačka grupa II	-,38462	1,19127	1,000	-3,8879	3,1186
		Istraživačka grupa IV	1,27622	,71812	,399	-,7396	3,2921
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-2,29545	,87266	,085	-4,8082	,2173
		Istraživačka grupa II	-1,66084	1,18001	,654	-5,1346	1,8130
		Istraživačka grupa III	-1,27622	,71812	,399	-3,2921	,7396
Tekst. kompet.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	1,96154	1,29427	,579	-1,7931	5,7161
		Istraživačka grupa III	1,80769	,89464	,274	-,7602	4,3756
		Istraživačka grupa IV	2,81818(*)	,81154	,014*	,4714	5,1650
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	-1,96154	1,29427	,579	-5,7161	1,7931
		Istraživačka grupa III	-,15385	1,24550	1,000	-3,7976	3,4899
		Istraživačka grupa IV	,85664	1,18722	,974	-2,6698	4,3830
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-1,80769	,89464	,274	-4,3756	,7602
		Istraživačka grupa II	-,15385	1,24550	1,000	-3,4899	3,7976
		Istraživačka grupa IV	1,01049	,73126	,669	-1,0664	3,0874
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-2,81818(*)	,81154	,014*	-5,1650	-,4714
		Istraživačka grupa II	-,85664	1,18722	,974	-4,3830	2,6698
		Istraživačka grupa III	-1,01049	,73126	,669	-3,0874	1,0664
Sociolin. kompet.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	1,94872	1,23435	,535	-1,5938	5,4912
		Istraživačka grupa III	1,33333	1,05188	,746	-1,6781	4,3447
		Istraživačka grupa IV	2,65152	,93640	,055	-,0369	5,3400
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	-1,94872	1,23435	,535	-5,4912	1,5938
		Istraživačka grupa III	-,61538	1,21179	,996	-4,0925	2,8618
		Istraživačka grupa IV	,70280	1,11303	,987	-2,5284	3,9340
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-1,33333	1,05188	,746	-4,3447	1,6781
		Istraživačka grupa II	-,61538	1,21179	,996	-2,8618	4,0925
		Istraživačka grupa IV	1,31818	,90647	,619	-1,2589	3,8953
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-2,65152	,93640	,055	-5,3400	,0369
		Istraživačka grupa II	-,70280	1,11303	,987	-3,9340	2,5284
		Istraživačka grupa III	-1,31818	,90647	,619	-3,8953	1,2589
Strat. kompet.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	2,53846	1,32519	,327	-1,2611	6,3381
		Istraživačka grupa III	1,92308	1,07313	,398	-1,1638	5,0099
		Istraživačka grupa IV	3,13636(*)	,98318	,027*	,2823	5,9905
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	-2,53846	1,32519	,327	-6,3381	1,2611
		Istraživačka grupa III	-,61538	1,23037	,996	-4,1685	2,9378
		Istraživačka grupa IV	,59790	1,15276	,995	-2,7744	3,9702
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-1,92308	1,07313	,398	-5,0099	1,1638
		Istraživačka grupa II	-,61538	1,23037	,996	-2,9378	4,1685
		Istraživačka grupa IV	1,21329	,85107	,639	-1,2023	3,6289
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-3,13636(*)	,98318	,027*	-5,9905	-,2823
		Istraživačka grupa II	-,59790	1,15276	,995	-3,9702	2,7744
		Istraživačka grupa III	-1,21329	,85107	,639	-3,6289	1,2023

* Razlika između srednjih vrednosti značajna za nivo značajnosti ,05.

Tabela 7. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u varijablama komunikativne jezičke sposobnosti u tri komunikacijske situacije prema polu

Komunikativna jez. sposobnost na J2 Varijable	M ceo uzorak	Pol				F odnos	p
		muški		ženski			
		M	SD	M	SD		
Komunikacijska situacija 1							
Gramatika kompetencija	3,02	2,90	1,039	3,05	,755	,313	,578
Tekstualna kompetencija	3,03	2,87	1,093	3,07	,807	,583	,448
Funkcionalna kompetencija	2,99	2,85	1,083	3,03	,747	,484	,489
Sociolingvistička kompet.	2,70	2,62	,993	2,73	,773	,193	,662
Strategijska kompetencija	2,92	2,79	1,050	2,96	,765	,420	,519
Tečnost u izražavanju	2,95	2,75	1,066	3,01	,797	,936	,337
Neverb. kom. sposobnost	2,64	2,58	,915	2,65	,746	,099	,754
Opšta komunik. jez. sposob.	3,02	2,88	1,121	3,06	,796	,404	,528
Komunikacijska situacija 2							
Gramatička kompetencija	3,17	3,13	,566	3,18	,605	,048	,828
Tekstualna kompetencija	3,11	3,12	,626	3,11	,587	,000	,984
Funkcionalna kompetencija	2,95	2,96	,602	2,95	,617	,006	,939
Sociolingvistička kompet.	2,83	2,88	,600	2,81	,639	,128	,722
Strategijska kompetencija	3,04	3,12	,689	3,02	,641	,237	,628
Tečnost u izražavanju	3,02	2,94	,758	3,04	,623	,215	,645
Neverb. kom. sposobnost	2,45	2,46	,721	2,44	,725	,008	,930
Opšta komunik. jez. sposob.	3,15	3,13	,634	3,15	,611	,010	,919
Komunikacijska situacija 3							
Gramatička kompetencija	3,01	2,90	,642	3,04	,708	,406	,526
Tekstualna kompetencija	2,91	2,85	,718	2,93	,695	,149	,701
Funkcionalna kompetencija	2,75	2,71	,683	2,76	,736	,037	,848
Sociolingvistička kompet.	2,66	2,65	,696	2,66	,743	,002	,962
Strategijska kompetencija	2,72	2,75	,841	2,71	,733	,025	,876
Tečnost u izražavanju	2,83	2,73	,649	2,86	,711	,358	,552
Neverb. kom. sposobnost	2,39	2,40	,857	2,39	,718	,004	,947
Opšta komunik. jez. sposob.	2,91	2,83	,753	2,94	,727	,227	,636

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Tabela 8. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u varijablama komunikativne jezičke sposobnosti u tri komunikacijske situacije prema ukupnim trajanju učenja stranog jezika

Godine učenja EJ	N	Varijable komunikativne jezičke sposobnosti na J2							
		Gram. kompet.	Tekst. kompet.	Funkc. kompet.	Sociolingv. kompet.	Strategij. kompet.	Tečnost u izražav.	Neverb. kom. spos.	Opšta kom. jez. sposob.
		M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)
Uzorak	60	Komunikacijska situacija 1							
2 god.	2	2,87 (1,237)	3,00 (1,414)	2,75 (1,061)	2,12 (1,591)	2,62 (1,591)	2,50 (1,768)	2,37 (1,945)	2,75 (1,414)
4 god.	1	3,75 (.)	4,00 (.)	4,00 (.)	3,50 (.)	3,50 (.)	4,00 (.)	3,00 (.)	3,75 (.)
6 god.	1	4,00 (.)	4,00 (.)	4,00 (.)	3,50 (.)	4,00 (.)	4,00 (.)	3,00 (.)	4,00 (.)
8 god.	1	2,00 (.)	2,50 (.)	2,50 (.)	2,50 (.)	2,50 (.)	1,75 (.)	2,75 (.)	2,00 (.)
10 god.	36	2,93 (,796)	2,92 (,894)	2,84 (,820)	2,60 (,778)	2,84 (,802)	2,88 (,842)	2,53 (,692)	2,92 (,860)
11 god.	5	2,70 (,647)	2,70 (,326)	2,85 (,576)	2,50 (,500)	2,50 (,354)	2,70 (,542)	2,65 (,487)	2,75 (,559)
12 god.	11	3,23 (,911)	3,27 (,898)	3,32 (,874)	3,07 (,874)	3,20 (,914)	3,20 (,865)	2,87 (,964)	3,36 (,918)
13 god.	2	3,75 (,707)	3,87 (,884)	3,62 (,884)	3,12 (1,591)	3,50 (1,414)	3,50 (1,061)	3,00 (1,768)	3,62 (1,237)
14 god.	1	3,50 (.)	3,00 (.)	3,25 (.)	2,50 (.)	3,00 (.)	3,00 (.)	2,50 (.)	3,00 (.)
F odnos		,958	,897	1,051	,835	,805	,989	,330	,891
p		,478	,526	,412	,576	,601	,456	,950	,531
Uzorak	60	Komunikacijska situacija 2							
2 god.	2	2,50 (1,061)	2,62 (1,237)	2,50 (1,414)	2,37 (1,237)	2,50 (1,414)	2,50 (1,414)	2,12 (,884)	2,62 (1,237)
4 god.	1	4,00 (.)	3,75 (.)	3,75 (.)	4,00 (.)	3,75 (.)	4,00 (.)	3,25 (.)	4,00 (.)
6 god.	1	3,50 (.)	3,00 (.)	3,00 (.)	2,50 (.)	3,00 (.)	3,25 (.)	1,75 (.)	3,50 (.)
8 god.	1	2,75 (.)	3,25 (.)	3,25 (.)	3,50 (.)	4,00 (.)	3,00 (.)	3,75 (.)	3,25 (.)
10 god.	36	3,13 (,536)	3,04 (,553)	2,90 (,535)	2,78 (,544)	2,96 (,556)	2,99 (,599)	2,41 (,613)	3,08 (,548)
11 god.	5	2,75 (,612)	2,75 (,530)	2,55 (,542)	2,50 (,586)	2,65 (,602)	2,55 (,570)	2,25 (,685)	2,75 (,612)
12 god.	11	3,52 (,575)	3,48 (,564)	3,25 (,689)	3,14 (,636)	3,41 (,683)	3,32 (,653)	2,64 (,854)	3,50 (,622)
13 god.	2	3,37 (,530)	3,50 (,707)	3,25 (,707)	2,87 (1,237)	3,25 (1,061)	3,12 (,884)	2,50 (1,768)	3,50 (,707)
14 god.	1	2,75 (.)	3,00 (.)	2,50 (.)	2,25 (.)	2,75 (.)	2,50 (.)	1,75 (.)	2,75 (.)
F odnos		1,737	1,321	1,171	1,475	1,489	1,206	1,013	1,466
p		,112	,255	,335	,190	,185	,314	,245	,193
Uzorak	60	Komunikacijska situacija 3							
2 god.	2	2,25 (1,414)	2,25 (1,414)	2,12 (1,591)	2,00 (1,414)	2,25 (1,768)	2,12 (1,591)	1,87 (1,237)	2,25 (1,414)
4 god.	1	3,75 (.)	4,00 (.)	3,75 (.)	3,50 (.)	4,00 (.)	3,75 (.)	3,25 (.)	3,50 (.)
6 god.	1	3,50 (.)	3,00 (.)	3,00 (.)	2,50 (.)	2,75 (.)	3,25 (.)	1,50 (.)	3,25 (.)
8 god.	1	2,50 (.)	3,50 (.)	3,50 (.)	3,75 (.)	4,25 (.)	3,00 (.)	4,25 (.)	3,50 (.)
10 god.	36	2,91 (,641)	2,78 (,659)	2,64 (,664)	2,56 (,672)	2,58 (,673)	2,74 (,624)	2,33 (,649)	2,77 (,672)
11 god.	5	2,75 (,638)	2,85 (,518)	2,45 (,512)	2,45 (,570)	2,65 (,487)	2,55 (,716)	2,25 (,612)	2,85 (,652)
12 god.	11	3,48 (,617)	3,30 (,640)	3,16 (,701)	3,02 (,684)	3,05 (,678)	3,25 (,671)	2,59 (,824)	3,34 (,710)
13 god.	2	3,50 (,707)	3,25 (1,061)	3,00 (1,061)	3,25 (1,061)	3,12 (1,237)	3,12 (,884)	2,75 (1,061)	3,50 (1,061)
14 god.	1	2,75 (.)	2,75 (.)	2,25 (.)	1,75 (.)	2,00 (.)	2,50 (.)	1,75 (.)	2,25 (.)
F odnos		1,671	1,342	1,404	1,619	1,761	1,351	1,708	1,385
p		,128	,245	,218	,143	,107	,240	,119	,226

N – broj ispitanika; M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p– značajnost

Tabela 9. Dunnett T3 test značajnih razlika za tekstualnu i funkcionalnu kompetenciju između ispitanika različitih godina studija/trajanja instrukcije u J2 struke u Komunikacijskoj situaciji II

Komun. situacija 2 Kompetencije	(I) Godina studija	(J) Godina studija	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. (p)	95% Confidence Interval	
						Lower bound	Upper bound
Tekst. kompet.	2	3	-,05506	,22602	,992	-,7239	,6138
		4	-,64792	,26808	,152	-1,5674	,2716
	3	2	,05506	,22602	,992	-,6138	,7239
		4	-,59286	,33048	,271	-1,5545	,3688
	4	2	,64792	,26808	,152	-,2716	1,5674
		3	,59286	,33048	,271	-,3688	1,5545
Funkc. kompet.	2	3	,08482	,22565	,973	-,5811	,7507
		4	-,64375	,32152	,252	-1,7724	,4849
	3	2	-,08482	,22565	,973	-,7507	,5811
		4	-,72857	,37422	,227	-1,8545	,3974
	4	2	,64375	,32152	,252	-,4849	1,7724
		3	,72857	,37422	,227	-,3974	1,8545

* Razlika između srednjih vrednosti značajna za nivo značajnosti ,05.

Tabela 10. Dunnett T3 test značajnih razlika za faktore i ukupnu varijablu samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na J2 po nastavnim programima/istraživačkim grupama

Samoprocena sposob. usmenog izražavanja na J2 - Faktori	(I) Istraživačka grupa	(J) Istraživačka grupa	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. (p)	95% Confidence Interval	
						Lower bound	Upper bound
Gram. kompet.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-2,00000	3,11081	,986	-10,9004	6,9004
		Istraživačka grupa III	2,00000	3,05467	,984	-6,7430	10,7430
		Istraživačka grupa IV	3,18182	2,63726	,783	-4,4315	10,7951
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	2,00000	3,11081	,986	-6,9004	10,9004
		Istraživačka grupa III	4,00000	3,06134	,720	-4,7278	12,7278
		Istraživačka grupa IV	5,18182	2,64498	,304	-2,4020	12,7657
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-2,00000	3,05467	,984	-10,7430	6,7430
		Istraživačka grupa II	-4,00000	3,06134	,720	-12,7278	4,7278
		Istraživačka grupa IV	1,18182	2,57872	,998	-6,1927	8,5563
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-3,18182	2,63726	,783	-10,7951	4,4315
		Istraživačka grupa II	-5,18182	2,64498	,304	-12,7657	2,4020
		Istraživačka grupa III	-1,18182	2,57872	,998	-8,5563	6,1927
Tekst. kompet.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-,75000	,53831	,662	-2,2915	,7915
		Istraživačka grupa III	-,13462	,46878	1,000	-1,4787	1,2095
		Istraživačka grupa IV	-,15909	,46569	1,000	-1,4777	1,1595
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	,75000	,53831	,662	-,7915	2,2915
		Istraživačka grupa III	,61538	,51314	,788	-,8558	2,0866
		Istraživačka grupa IV	,59091	,51032	,813	-,8600	2,0418
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	,13462	,46878	1,000	-1,2095	1,4787
		Istraživačka grupa II	-,61538	,51314	,788	-2,0866	,8558
		Istraživačka grupa IV	-,02448	,43636	1,000	-1,2477	1,1987
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	,15909	,46569	1,000	-1,1595	1,4777
		Istraživačka grupa II	-,59091	,51032	,813	-2,0418	,8600
		Istraživačka grupa III	,02448	,43636	1,000	-1,1987	1,2477
Funkc. kompet.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-2,35897	1,21018	,309	-5,8257	1,1077
		Istraživačka grupa III	-,58974	1,39739	,999	-4,5944	3,4149
		Istraživačka grupa IV	,46970	1,16489	,999	-2,8356	3,7750
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	2,35897	1,21018	,309	-1,1077	5,8257
		Istraživačka grupa III	1,76923	1,35328	,720	-2,1109	5,6493
		Istraživačka grupa IV	2,82867	1,11160	,092	-,2965	5,9539
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	,58974	1,39739	,999	-3,4149	4,5944
		Istraživačka grupa II	-1,76923	1,35328	,720	-5,6493	2,1109
		Istraživačka grupa IV	1,05944	1,31294	,957	-2,6917	4,8106
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-,46970	1,16489	,999	-3,7750	2,8356
		Istraživačka grupa II	-2,82867	1,11160	,092	-5,9539	,2965
		Istraživačka grupa III	-1,05944	1,31294	,957	-4,8106	2,6917
Socioling. kompet.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-,75641	,34294	,198	-1,7445	,2317
		Istraživačka grupa III	-,14103	,43994	1,000	-1,4039	1,1218
		Istraživačka grupa IV	,16667	,33495	,996	-,7934	1,1268
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	,75641	,34294	,198	-,2317	1,7445
		Istraživačka grupa III	,61538	,40583	,579	-,5617	1,7924
		Istraživačka grupa IV	,92308(*)	,28869	,019*	,1122	1,7339
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	,14103	,43994	1,000	-1,1218	1,4039
		Istraživačka grupa II	-,61538	,40583	,579	-1,7924	,5617
		Istraživačka grupa IV	,30769	,39909	,965	-,8496	1,4650
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-,16667	,33495	,996	-1,1268	,7934

		Istraživačka grupa II	-,92308(*)	,28869	,019	-1,7339	-,1122
		Istraživačka grupa III	-,30769	,39909	,965	-1,4650	,8496
Komunik. strat.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-2,07051	2,12386	,903	-8,1503	4,0092
		Istraživačka grupa III	,54487	1,97293	1,000	-5,1005	6,1902
		Istraživačka grupa IV	1,81061	1,75845	,879	-3,2147	6,8359
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	2,07051	2,12386	,903	-4,0092	8,1503
		Istraživačka grupa III	2,61538	2,11667	,766	-3,4279	8,6586
		Istraživačka grupa IV	3,88112	1,91832	,273	-1,6176	9,3798
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-,54487	1,97293	1,000	-6,1902	5,1005
		Istraživačka grupa II	-2,61538	2,11667	,766	-8,6586	3,4279
		Istraživačka grupa IV	1,26573	1,74975	,975	-3,7026	6,2341
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-1,81061	1,75845	,879	-6,8359	3,2147
		Istraživačka grupa II	-3,88112	1,91832	,273	-9,3798	1,6176
		Istraživačka grupa III	-1,26573	1,74975	,975	-6,2341	3,7026
Tečnost u izraž.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-,32051	1,44968	1,000	-4,4708	3,8298
		Istraživačka grupa III	,98718	1,25536	,961	-2,6649	4,6392
		Istraživačka grupa IV	,69697	1,17921	,990	-2,7825	4,1765
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	,32051	1,44968	1,000	-3,8298	4,4708
		Istraživačka grupa III	1,30769	1,21261	,855	-2,1852	4,8005
		Istraživačka grupa IV	1,01748	1,13359	,930	-2,2841	4,3190
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-,98718	1,25536	,961	-4,6392	2,6649
		Istraživačka grupa II	-1,30769	1,21261	,855	-4,8005	2,1852
		Istraživačka grupa IV	-,29021	,87142	1,000	-2,7617	2,1813
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-,69697	1,17921	,990	-4,1765	2,7825
		Istraživačka grupa II	-1,01748	1,13359	,930	-4,3190	2,2841
		Istraživačka grupa III	,29021	,87142	1,000	-2,1813	2,7617
Neverb. kompet.	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	,08974	,53208	1,000	-1,4336	1,6131
		Istraživačka grupa III	-,21795	,41075	,994	-1,4608	1,0249
		Istraživačka grupa IV	,43939	,43444	,885	-,8412	1,7200
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	-,08974	,53208	1,000	-1,6131	1,4336
		Istraživačka grupa III	-,30769	,39223	,961	-1,4775	,8621
		Istraživačka grupa IV	,34965	,41698	,948	-,8634	1,5627
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	,21795	,41075	,994	-1,0249	1,4608
		Istraživačka grupa II	,30769	,39223	,961	-,8621	1,4775
		Istraživačka grupa IV	,65734	,24387	,063	-,0228	1,3375
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-,43939	,43444	,885	-1,7200	,8412
		Istraživačka grupa II	-,34965	,41698	,948	-1,5627	,8634
		Istraživačka grupa III	-,65734	,24387	,063	-1,3375	,0228
Dinamički faktor	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-2,91667	2,33224	,756	-9,5990	3,7656
		Istraživačka grupa III	1,46795	2,09029	,978	-4,5141	7,4500
		Istraživačka grupa IV	2,58333	1,94497	,706	-2,9399	8,1065
	Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	2,91667	2,33224	,756	-3,7656	9,5990
		Istraživačka grupa III	4,38462	2,31090	,336	-2,2245	10,9937
		Istraživačka grupa IV	5,50000	2,18033	,103	-,7308	11,7308
	Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-1,46795	2,09029	,978	-7,4500	4,5141
		Istraživačka grupa II	-4,38462	2,31090	,336	-10,9937	2,2245
		Istraživačka grupa IV	1,11538	1,91933	,992	-4,3003	6,5311
	Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-2,58333	1,94497	,706	-8,1065	2,9399
		Istraživačka grupa II	-5,50000	2,18033	,103	-11,7308	,7308
		Istraživačka grupa III	-1,11538	1,91933	,992	-6,5311	4,3003
Ukupno	Istraživačka grupa I	Istraživačka grupa II	-11,08333	9,74942	,824	-38,9790	16,8123
		Istraživačka grupa III	3,91667	9,10339	,998	-22,1432	29,9765

	Istraživačka grupa IV	9,18939	8,16743	,831	-14,2067	32,5855
Istraživačka grupa II	Istraživačka grupa I	11,08333	9,74942	,824	-16,8123	38,9790
	Istraživačka grupa III	15,00000	9,55685	,540	-12,2828	42,2828
	Istraživačka grupa IV	20,27273	8,66997	,152	-4,5613	45,1068
Istraživačka grupa III	Istraživačka grupa I	-3,91667	9,10339	,998	-29,9765	22,1432
	Istraživačka grupa II	-15,00000	9,55685	,540	-42,2828	12,2828
	Istraživačka grupa IV	5,27273	7,93656	,983	-17,2555	27,8010
Istraživačka grupa IV	Istraživačka grupa I	-9,18939	8,16743	,831	-32,5855	14,2067
	Istraživačka grupa II	-20,27273	8,66997	,152	-45,1068	4,5613
	Istraživačka grupa III	-5,27273	7,93656	,983	-27,8010	17,2555

* Razlika između srednjih vrednosti značajna za nivo značajnosti ,05.

Tabela 11. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u faktorima samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na J2 prema polu

Samoprocena sposob. usmenog izražavanja na J2 - Faktori	M ceo uzorak	Pol				F odnos	p
		muški		ženski			
		M	SD	M	SD		
Gramatička kompetencija	35,83	38,69	5,907	35,04	7,43	2,463	,122
Tekstualna kompetencija	7,50	7,77	1,481	7,768	1,298	,672	,416
Funkcionalna kompetencija	13,80	15,23	2,651	13,40	3,616	2,874	,095
Sociolingvistička kompetencija	3,30	3,31	1,109	3,30	,998	,001	,976
Komunikacijske strategije	21,75	22,38	5,140	21,57	5,278	,243	,624
Tečnost u izražavanju	8,43	9,00	3,028	8,28	2,976	,597	,443
Neverbalna kompetencija	6,03	6,31	,751	5,96	1,122	1,120	,294
Dinamička komponenta	29,45	31,85	6,270	28,79	5,782	2,750	,103
Ukupno	126,10	134,54	21,090	123,77	24,547	2,074	,155

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Tabela 12. Dunnett T3 test značajnih razlika za faktore samoprocene sposobnosti usmenog izražavanja na J2 po godinama studija

Samoprocena sposob. usmenog izražavanja na J2 - Faktori	(I) Godina studija	(J) Godina studija	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. (p)	95% Confidence Interval	
						Lower bound	Upper bound
Gram. kompet.	2	3	1,68452	3,17969	,931	-7,8093	11,1784
		4	-5,85833	2,43829	,133	-13,5628	1,8461
	3	2	-1,68452	3,17969	,931	-11,1784	7,8093
		4	-7,54286	3,69935	,182	-18,0288	2,9431
	4	2	5,85833	2,43829	,133	-1,8461	13,5628
		3	7,54286	3,69935	,182	-2,9431	18,0288
Tekst. kompet.	2	3	,41964	,39315	,649	-,6821	1,5214
		4	,16250	,77390	,995	-2,5639	2,8889
	3	2	-,41964	,39315	,649	-1,5214	,6821
		4	-,25714	,82198	,984	-2,9306	2,4163
	4	2	-,16250	,77390	,995	-2,8889	2,5639
		3	,25714	,82198	,984	-2,4163	2,9306
Funkc. kompet.	2	3	1,63095	1,26129	,514	-2,0356	5,2975
		4	-,88333	1,34578	,880	-5,2984	3,5318
	3	2	-1,63095	1,26129	,514	-5,2975	2,0356
		4	-2,51429	1,69107	,405	-7,3664	2,3378
	4	2	,88333	1,34578	,880	-3,5318	5,2984
		3	2,51429	1,69107	,405	-2,3378	7,3664
Sociolin. kompet.	2	3	,47619	,37162	,522	-,6082	1,5606
		4	-,26667	,42715	,894	-1,6983	1,1650
	3	2	-,47619	,37162	,522	-1,5606	,6082
		4	-,74286	,52502	,445	-2,2643	,7786
	4	2	,26667	,42715	,894	-1,1650	1,6983
		3	,74286	,52502	,445	-,7786	2,2643
Komunik. strateg.	2	3	1,09524	2,05141	,930	-4,9535	7,1440
		4	-2,53333	2,00899	,548	-9,1347	4,0680
	3	2	-1,09524	2,05141	,930	-7,1440	4,9535
		4	-3,62857	2,65561	,469	-11,1837	3,9266
	4	2	2,53333	2,00899	,548	-4,0680	9,1347
		3	3,62857	2,65561	,469	-3,9266	11,1837
Tečnost u izraž.	2	3	1,19048	1,36130	,768	-2,9345	5,3155
		4	-2,86667	1,22722	,164	-7,0237	1,2904
	3	2	-1,19048	1,36130	,768	-5,3155	2,9345
		4	-4,05714	1,73985	,114	-8,9855	,8712
	4	2	2,86667	1,22722	,164	-1,2904	7,0237
		3	4,05714	1,73985	,114	-,8712	8,9855
Neverb. kompet.	2	3	-,42857	,58900	,847	-2,2444	1,3872
		4	,20000	,51028	,969	-1,5766	1,9766
	3	2	,42857	,58900	,847	-1,3872	2,2444
		4	,62857	,75268	,790	-1,5015	2,7587
	4	2	-,20000	,51028	,969	-1,9766	1,5766
		3	-,62857	,75268	,790	-2,7587	1,5015
Dinamički faktor	2	3	2,43452	1,66505	,410	-2,1624	7,0315
		4	-5,38333(*)	1,63083	,032*	-10,1254	-,4913
	3	2	-2,43452	1,66505	,410	-7,0315	2,1624
		4	-7,74286(*)	1,95775	,008*	-13,3108	-2,1749
	4	2	5,30833(*)	1,63083	,032*	,4913	10,1254
		3	7,74286(*)	1,95775	,008*	2,1749	13,3108

Ukupno	2	3	8,50298	8,55362	,696	-16,3377	33,3436
		4	-17,35417	8,58604	,225	-45,0580	10,3496
	3	2	-8,50298	8,55362	,696	-33,3436	16,3377
		4	-25,85714	11,02924	,114	-57,2991	5,5848
	4	2	17,35417	8,58604	,225	-10,3496	45,0580
		3	25,85714	11,02924	,114	-5,5848	57,2991

* Razlika između srednjih vrednosti značajna za nivo značajnosti ,05.

Tabela 13. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u kategorijama samoprocene govornih sposobnosti u odnosu na ukupno trajanje učenja stranog (engleskog) jezika (EJ)

Godine učenja EJ	N	Samoprocena sposobnosti usmenog izražavanja na J2 - Faktori								
		Gram. kompet.	Tekst. kompet.	Funkc. kompet.	Sociol. kompet.	Komunik. strat.	Tečnost u izražav.	Neverb. kompet.	Dinam. faktor	Ukupno
		M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)
Ceo uzorak	60	35,83 (7,513)	7,50 (1,334)	13,80 (3,492)	3,30 (1,013)	21,75 (5,216)	8,43 (2,977)	6,03 (1,057)	29,45 (5,973)	126,10 (24,087)
2 godine	2	35,50 (7,778)	7,50 (,707)	15,00 (4,243)	3,00 (,000)	19,00 (7,071)	7,00 (5,657)	4,50 (,707)	28,50 (6,364)	120,00 (32,527)
4 godine	1	40,00 (.)	6,00 (.)	11,00 (.)	2,00 (.)	25,00 (.)	12,00 (.)	4,00 (.)	32,00 (.)	132,00 (.)
6 godina	1	50,00 (.)	10,00 (.)	19,00 (.)	4,00 (.)	31,00 (.)	13,00 (.)	7,00 (.)	33,00 (.)	167,00 (.)
8 godina	1	35,00 (.)	6,00 (.)	13,00 (.)	4,00 (.)	17,00 (.)	7,00 (.)	6,00 (.)	31,00 (.)	119,00 (.)
10 godina	36	35,28 (7,652)	7,58 (1,228)	13,72 (3,386)	3,33 (1,069)	21,44 (5,185)	8,00 (2,662)	6,14 (,899)	29,28 (6,036)	124,78 (24,012)
11 godina	5	30,44 (6,269)	6,20 (1,483)	10,00 (4,301)	2,20 (1,095)	18,20 (6,723)	6,80 (3,114)	6,40 (1,517)	25,00 (8,276)	105,20 (28,665)
12 godina	11	39,00 (5,138)	7,91 (1,446)	14,91 (2,663)	3,64 (,674)	24,36 (3,443)	10,27 (2,867)	5,73 (1,104)	31,91 (5,127)	137,73 (17,681)
13 godina	2	36,00 (16,971)	7,50 (,707)	14,50 (3,536)	3,50 (,707)	22,50 (4,950)	8,50 (4,950)	7,00 (1,414)	25,00 (1,414)	124,50 (31,820)
14 godina	1	31,00 (.)	7,00 (.)	18,00 (.)	4,00 (.)	18,00 (.)	8,00 (.)	6,00 (.)	34,00 (.)	126,00 (.)
F odnos		1,157	1,645	1,581	1,375	1,409	1,457	1,679	,860	1,239
p		,343	,135	,154	,230	,216	,196	,126	,556	,296

N – broj ispitanika; M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – značajnost

Tabela 14. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima prema nastavnim aktivnostima u pogledu uspešnosti u prethodnoj godini studija

Nastavne aktivnosti	M ceo uzorak	Položen ispit iz prethodne godine studija				F odnos	p
		da		ne			
		M	SD	M	SD		
Frekventnost vežbi usmen. izraž. na J2	4,15	4,11	,831	4,23	,869	,290	,592
Uticaj vežbi usm. izraž. na komun. na J2	4,50	4,55	,602	4,41	,666	,733	,395
Procena težine vežbi usm. izraž. na J2	3,22	3,29	,611	3,09	,811	1,153	,287
Zastupljenost vežbi usm. izraž. –prethodno iskustvo	2,87	2,87	1,277	2,86	1,207	,000	,989
Samouverenost u uspešno izvršavanje vežbi usm. izraž.	3,62	3,66	,781	3,55	,800	,284	,596

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Tabela 15. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima prema nastavnim aktivnostima u pogledu ukupnog trajanju učenja stranog jezika (J2)

Godine učenja J2	Broj ispitanika	Nastavne aktivnosti - ajtemi				
		Frekventnost vežbi usm. izražav. na J2	Uticaj vežbi usme. izraž. na komun. na J2	Procena težine vežbi usmenog izraž. na J2	Zastupljenost vežbi usm. izraž. na J2	Samouverenost u izvršavanje vežbi usm. izraž.
		M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)
Ceo uzorak	60	4,15 (,840)	4,50 (,624)	3,22 (,621)	2,87 (1,241)	3,62 (,783)
2 godine	2	4,50 (,707)	5,00 (1,000)	3,50 (,707)	1,00 (,000)	5,00 (,000)
4 godine	1	5,00 (.)	5,00 (.)	4,00 (.)	1,00 (.)	3,00 (.)
6 godina	1	3,00 (.)	5,00 (.)	3,00 (.)	1,00 (.)	5,00 (.)
8 godina	1	5,00 (.)	5,00 (.)	3,00 (.)	3,00 (.)	3,00 (.)
10 godina	36	4,08 (,806)	4,50 (,609)	3,19 (,822)	2,81 (1,167)	3,56 (,843)
11 godina	5	4,60 (,548)	4,40 (,548)	3,80 (,447)	3,60 (,548)	3,60 (,548)
12 godina	11	4,00 (1,000)	4,36 (,674)	3,00 (,000)	3,36 (1,206)	3,64 (,505)
13 godina	2	5,00 (,000)	5,00 (,000)	3,00 (,000)	3,00 (2,828)	3,50 (,707)
14 godina	1	3,00 (.)	3,00 (.)	3,00 (.)	3,00 (.)	3,00 (.)
F odnos		1,332	1,447	,829	1,746	1,542
p		,249	,200	,581	,110	,166

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Tabela 16. Srednje vrednosti i ANOVA za razlike u stavovima ispitanika o učenju J2 u pogledu uspešnosti u prethodnoj godini studija

Uverenja o učenju J2 - Kategorije	M ceo uzorak	Položen ispit iz prethodne godine studija				F odnos	p
		da		ne			
		M	SD	M	SD		
Težina učenja stranog jezika	12,75	12,58	2,048	13,04	2,235	,676	,414
Spremnost za učenje stranog jezika	30,18	30,29	3,376	30,00	3,281	,105	,748
Priroda učenja stranog jezika	22,05	22,16	3,251	21,86	2,624	,131	,719
Strategije učenja/komunikac. strategija	29,17	29,58	3,492	28,45	3,363	1,483	,228
Motivacija i očekivanja studenata	25,73	25,79	2,951	25,63	2,664	,040	,842
Ukupno	119,88	120,39	10,226	119,00	8,315	,295	,589

M – srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p - značajnost

Tabela 17. Odnos varijabli komunikativne jezičke kompetencije i parametara procene nastavnih aktivnosti na J2 u vršnjačkoj komunikaciji

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Strategije usmenog izražavanja na J2 – nastavne aktivnosti				
Komunikacijska situacija 1		Frekventnost vežbi usmenog izražavanja na J2	Uticaj vežbi usmenog izražavanja na komunikaciju na J2	Procena težine vežbi usmenog izražavanja na J2	Zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na J2 – prethodno iskustvo	Samouverenost u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja
Gramatička kompetencija	r	-,01	,03	,03	-,08	,25
	p	,978	,801	,814	,537	,055
Tekstualna kompetencija	r	,05	,06	,09	-,07	,25
	p	,694	,657	,504	,591	,058
Funkcionalna kompetencija	r	,07	,05	,02	,00	,23
	p	,595	,685	,881	,985	,079
Sociolingvist. kompetencija	r	,02	,07	-,01	,03	,20
	p	,864	,592	,972	,836	,118
Strategijska kompetencija	r	,01	,03	,04	-,02	,18
	p	,969	,828	,774	,863	,166
Tečnost u izražavanju	r	-,02	,02	,09	-,03	,21
	p	,881	,881	,468	,822	,103
Neverb. komunik. spos.	r	,17	,20	-,05	,09	,19
	p	,180	,133	,713	,496	,141
Opšta komunik. jezička sposob.	r	,05	,10	,01	,01	,25
	p	,716	,458	,918	,913	,055
N=60 p > 0,05						

Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Tabela 18. Odnos varijabli komunikativne jezičke kompetencije i parametara procene nastavnih aktivnosti na J2 u formalnoj komunikaciji

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Strategije usmenog izražavanja na J2 – nastavne aktivnosti				
Komunikacijska situacija 2		Frekventnost vežbi usmenog izražavanja na J2	Uticaj vežbi usmenog izražavanja na komunikaciju na J2	Procena težine vežbi usmenog izražavanja na J2	Zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na J2 – prethodno iskustvo	Samouverenost u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja
Gramatička kompetencija	r p	,08 ,518	,19 ,136	-,09 ,496	,06 ,620	,27* ,038
Tekstualna kompetencija	r p	,12 ,364	,20 ,123	-,10 ,437	,04 ,772	,27* ,038
Funkcionalna kompetencija	r p	,11 ,384	,18 ,173	-,13 ,304	,01 ,953	,24 ,061
Sociolingvist. kompetencija	r p	,12 ,354	,18 ,172	-,03 ,817	,17 ,204	,24 ,060
Strategijska kompetencija	r p	,19 ,142	,21 ,099	-,14 ,281	,10 ,442	,25* ,050
Tečnost u izražavanju	r p	,10 ,464	,20 ,128	-,12 ,355	,04 ,764	,32* ,012
Neverb. komunik. spos.	r p	,16 ,218	,22 ,088	-,01 ,939	,14 ,289	,14 ,274
Opšta komunik. jez. sposobnost	r p	,10 ,429	,23 ,073	-,10 ,455	,07 ,617	,32* ,014
N=60 **p < 0,01 * p < 0,05						

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Tabela 19. Odnos varijabli komunikativne jezičke kompetencije i parametara procene nastavnih aktivnosti na J2 u neformalno/neutralnom komunikacijskom kontekstu

Komunikativna jezička sposobnost na J2		Strategije usmenog izražavanja na J2 – nastavne aktivnosti				
Komunikacijska situacija 3		Frekventnost vežbi usmenog izražavanja na J2	Uticaj vežbi usmenog izražavanja na komunikaciju na J2	Procena težine vežbi usmenog izražavanja na J2	Zastupljenost vežbi usmenog izražavanja na J2 – prethodno iskustvo	Samouverenost u uspešno izvršavanje vežbi usmenog izražavanja
Gramatička kompetencija	r	,17	,11	-,19	,01	,24
	p	,189	,390	,142	,928	,069
Tekstualna kompetencija	r	,29*	,21	-,07	,03	,22
	p	,024	,107	,618	,846	,095
Funkcionalna kompetencija	r	,20	,24	-,11	-,001	,24
	p	,117	,064	,408	,996	,067
Sociolingvist. kompetencija	r	,25	,22	-,10	,03	,17
	p	,053	,092	,463	,798	,192
Strategijska kompetencija	r	,37**	,22	-,02	,03	,13
	p	,004	,089	,878	,834	,315
Tečnost u izražavanju	r	,20	,17	-,08	,01	,25
	p	,119	,205	,531	,950	,057
Neverb. komunik. spos.	r	,31*	,25	,01	,10	,12
	p	,015	,057	,919	,431	,345
Opšta komunik. jez. sposobnost	r	,29*	,24	-,05	,09	,18
	p	,023	,067	,680	,494	,173
		N=60	**p < 0,01	* p < 0,05		

** Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,01 (2-tailed)

*Korelacija značajna za nivo značajnosti 0,05 (2-tailed)

r = Pearsonov koeficijent korelacije; p = statistička značajnost/nivo značajnosti; N = broj ispitanika

Tabela 20. ANOVA analiza za varijable stavovi o učenju stranog jezika (J2) i procene težine vežbi usmenog izražavanja na stranom (engleskom) jeziku

Stavovi o učenju J2 - varijable	M ceo uzorak	Procena nastavnih aktivnosti – težina vežbi usmenog izražavanja na J2				F odnos	P
		Veoma teške	Srednje teške	Lake	Veoma lake		
		M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)		
Težina učenja J2	12,75	16,50 (,701)	12,82 (2,105)	12,18 (1,471)	11,33 (2,517)	3,140	,032*
Spremnost za učenje J2	30,18	28,50 (4,950)	30,50 (3,303)	29,09 (3,506)	30,67 (2,082)	,714	,548
Priroda učenja J2	22,05	19,00 (1,414)	22,18 (3,244)	22,00 (2,323)	22,33 (2,082)	,709	,551
Strateg. učenja / komunik. strat.	29,17	30,00 (2,828)	29,64 (3,363)	27,18 (3,219)	29,00 (5,196)	1,561	,209
Motivacija i očekivanja	25,73	24,00 (2,828)	25,82 (2,452)	25,00 (4,050)	28,33 (2,082)	1,382	,258
Ukupno	119,88	118,00 (4,243)	120,95 (9,852)	115,45 (8,971)	121,67 (5,859)	1,042	,381

M - srednja vrednost, SD – standardna devijacija, p – statistička značajnost

PRILOG D

TRANSKRIPTI STUDENTSKIH PREZENTACIJA

1. Istraživačka grupa I

1. Nemanja B., 4th year student, male, profile: Agroeconomy

1) Communication situation I

a) I have something to say and something to read aa... of Levi Strauss (Nemanja pronounces it as /'levɪ'straʊs/) / aa... the company started business a... eighteen fifty-three aa... in (N. pronounces something as /vo'laɪə/) and the business started a.. Bavarian immigrant Levi Strauss (N. pronounces it as /'levɪ'straʊs/) / aa... he has a ... in first few years aa... cooperant Jacob Davis aa... who was the tailor and he... the aa.../ in the early eighteen seventies a...a... he first fashioned heavy clothes a... clothes. A.. and a lot of them a...a...rely on their customers and they want a... they want to listen to meet their customers their needs aaa.../ they aa... in one word they wanted to appreciate aa... their needs a... / so they have done aa.. some research a-and make a brand aa...which is known a worldwide / a...aa they also have aa... their headquarters all over the world, but main headquarters in aa... is aa... in San Francisco (N. pronounces it as /,frʌn'tsɪskɒ/), California. Aa... their employee about aa... ten thousand aa...aa... staff a... including a...aa... thousand and ten in Sa Francisco. Aa... yes they started business a... with a durable ... aa-clothes for a ... workers in America and a-later on they wanted to aa... create a fashion aa..o.a... and some casual pants a... for the aa... aa... cu- for their customers. Sooo... today they are one of the biggest a clothes company in the world.

b) (Teacher: What about successful person?)

Person... I have done it, too. Maybe aa... Marko Marinović (Nemanja pronounces it as Serbian name /'mʌrɪnɔvɪtɕ/), known as Malina. Aa.. he is aaa...representative a- in basket of our aa... state a... aa...he trained with me a couple of years in a basketball club (N. pronounces it as Serbian word klub /klɔb/) Bora-, Borac / aa... he was the best in aa... class but there he worked hard a-every day and he work... twice as we /w/ do. A... so he aa... he's today a successful aa-basketball player and he play in (N. pronounces it as Serbian word Španija) aa.. Spain in a... basketball club (N. pronounces it as Serbian word klub /klɔb/), aa... called aa Gi-, a- Girona (N. pronounces it as /dʒɪ'rɔna/). And I have to say about him that he's medical phenomena because aa... his heart a-is a rest after a-fifteen seconds aa... whether he run hundred meters or hundred kilometers. Aa... that's it.

2) Communication situation II

Good day / aa... I'm some guy from aa... Agronomy faculty and I don't know why I'm not here ... but I will tell you something about aa... plum and raspberry (Nemanja pronounces it as /'rɒzberɪ/). Aaa... that's two fruits aa... that we aaa... it is a most used aa-in our country / aaa... about a plum aa... or Prunus domestica aa... globally is a-introduced aa-by Romans aa-and a we mold aa.. without aa... any doubt aa... it is aa... cultivated by Romans. Aaa... about aaa... botanical dis-, aa... description, aa... plum tree aa... is aa... is a woody, perennial / aa... first a-year aaa... first year we got aa... aa... no it's a ... raspberry (N. pronounces it as /'rɒzberɪ/). Aaa... a-we got aaa... simple leaves aa... arrange aa... simply on the nodes aa... of (N. pronounces it as /ɒf/) a... of the stem. Aa... flowers (N. pronounces it as /'flʌvɜs/) could be aa-white, pink or red colour aa-and a-we got a numerous (N. pronounces it as /'nʊmɜs/) stamens (N. pronounces it as /'stæməns/) inside the flower. ... Aaa... the plum fruit is a drupe or stone fruit. Aa... shape aa-is a... aaa... elongated (N. pronounces it as /,ɛlɒ'gɛɪtɪd/) oval or egg-shaped. A-about a colour a-it is aaa... different colour aa... that is varying (N. pronounces it as /və'rɑɪɪŋ/) aa... from blue, purple blue to dark aa... dark black. ... Purple, deep purple black. Aaa... the most aa-used aa... varieties in our country is a Čačanska lepotica (N. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ

le'pɔtɪtsʌ), Čačanska rodna (N. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnska 'rɔdnʌ/) and a Stanley. They are best for eating fresh a... aa-and for a some processi-, aa... processing. Aaa... about planting aa... the varieties aa... requires deep aa... soil that is a... a-fresh well-drained a-and a... aa... it needs to be sandy loam aa... or sandy clay loam. ... Aaa... about a pruning aa... a we are pruning aa... the plum a... when e... aa... in domant season / aa... umm... we are thinning the outward aa... /kako se.../ (N. speaks in Serbian) outward cover aa... growing aa... ba-, branches (N. pronounces it as /'brænfɪz/) aa... to prevent a-the plum's a... to develop a-uprights re- ... /xxx/ aa... free roam / aaa... the mo-, a the most common pests a... and disease are plum a... aa... pox virus, ... aaa ... aa... the symptoms aa-are aaa... necrosis a-on the leaves a... aaa... fruits are /'ɛmɛtʃ/, immature (N. pronounces it as /'ɪmɛtʃər/) and aa... we got a plum aa-moth or Cydia ... fff... funebrana. Aa... it is a plum fruit maggot ... and aaa... the leaves are pinkish-white aa... when haave a-this aa... diseases. ... Aaa... also we have a brown rot and black knot, but it, it is not aa... so ... popular (N. pronounces it as /'pɔpələɹ/) in our country. ... Aa... about a harvest, we harvest when it is a ripe fruit a... aa... and a... identification of maturity (N. pronounces it as /mʌ'tʃɔrɪtɪ/) is a... aa... when we squeeze the fruit aa... and aa... feel that it is a-fruit so-, aa... the fruit is softening. ... Aaa... and aa... pro-, a about the processing aa... aa... this fruit could be cooked ... aa-and a made aa-jellies, aa... marmalades, a-juices, a... we could baked it, we could use it in some aa... products (N. pronounces it as /'prɔdʊkts/) aa-such as a-yoghurt / aa... and ... we could a-eat fresh. ... Amm... our country is aa... not so big a producer of (N. pronounces it as /ɔf/) ... a producer of a this fruit, aa... we are on fourth or fifth aa... place / the ... three (N. pronounces it as /frɪ/) aa... first production, productions are China, USA and a Germany. We ... in /učestvovati/ (N. speaks in Serbian), we take play aa... take aa... fourth or fifth place aa-with a seven percent in a global aa... production a-of this products (N. pronounces it as /'prɔdʊkts/), products (N. pronounces it as /'prɔdʊkts/) and ... / aaa... this is aa...very healthy aa... fruit a... aa... rich a in aa... some vitamins aa... / aaa... we have aa... chlorogenic a-acids a-in fruits and ... aaa... and some antioxidants. ... And that's something about ... aa-this plant plum / a- now we have a... raspberry (N. pronounces it as /'rɔzbɛrɪ/) / aa... red raspberry (N. pronounces it as /'rɔzbɛrɪ/) or aa... Rubus a... ideaus ... a... Rubus ideaaus, aa... the species (N. pronounces it as /'spɪsi:f/) aa... indigenous (N. pronounces it as /ɪn'dɪdʒɪən/) ... in...de... genous a... a-to Asia Minor / ... aa... this is a bramble aa... or shrub woody, perennial plants a... aa... a... the aa... and this plant is composed of (N. pronounces it as /ɔf/) a-biennial a-canes. ... A-first year we ... h-, we have a... /prʌm/ a... primocanes and aa... in a second year aa... floricanes. ... Aaa... this aa-fruit aa... aa-have aa-five a ss... style (N. pronounces it as /'stɪlɛ/) ... aa... aa... sepals (N. pronounces it as /sə'pɪls/) and a... five, a-five petals ... and a... flower (N. pronounces it as /'flaʊvɛrɪ/) have sixty to one hundred aa-hundred ovaries, aa... each developing in a drupelets. Aaa... this is aggregated (N. pronounces it as /,ʌgrɛ'gʌtɪd/), aggregated form aaa... composed of several smaller fruits a... aaa... called a-drupelets a-and a-drupelets are attached a-to structure called aa... re-, /rɪpʌtʌ/, /rɪkʌ'ptʌbl/, ... receptacle (N. pronounces it as /rɪkʌ'ptʌkl/) / aaa... about a sha-, aa... colour aa... it could be red, yellow, aa... white or black. ... Aaa... um... most used varie-, varieties in our ... country is a summer bearing a-raspberry (N. pronounces it as /'rɔzbɛrɪ/), aaa... and we have Willamette, aa... Meeker, aa... about a-ever bearing raspberry (N. pronounces it as /'rɔzbɛrɪ/), aa... we have a... Heritage. Aa... bears in June and again a-in September. ... Aaa... a planting aaa... like a plum ... aa... it requires a ell-drained aa... soil aa... and aa... on the other hand aa... um the soil aa... should (N. pronounces it as /sʊld/) be sandy. ... Umm... aa... about a fertilizing a... ... aaa... requires a... sandy soil aa... with a pH (N. pronounces it as /'pe'hʌ/) six to six a point five, a... and aaa... we need to ... avoid a alkaline (N. pronounces it as the word alkaloid /ʌlkə'lɔɪd/) aa... alka-... alkaline soil aa... soil / ... aaa ... but a pruning aaa... aa-we have summer fruiting a-varieties aa... and a-autumn aa-fruiting varieties. ... Aaa... aaa... about aa-summer fruiting varieties aaa... we have a-pruning a... carried out immediately after a..., ... after the a- picking a... has finished. ... Aa... aaa... about aa... pollination aa... this fruit is self-fruitful and a... aa... no needs for aa... ferti-, fertilizing ... fertilization. ... Aa... aa... the common pests aa... for raspberry (N. pronounces it as /'rɔzbɛrɪ/) l-, is a fun-, fungal and a... bacterial diseases / aa... Phytophthora a... root rot is the most common a-and a-it is aa... a... is most common aaa... in aa... red

aa... raspberry (N. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) / aaa... then we have a gray mold / ... aa... it is aa... diseases caused by a... by a-blossom, bo-, aa... /i/ cau-, cause aaa... root rot. ... Then we have a vi-, aa... viral diseases aa... raspberry (N. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) aa... um... mosaic diseases, aa... it's caused by raspberry (N. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) mosaic diseases aa... virus, and a... it causes aa... aa... aa... less of (N. pronounces it as /ɒf/) a... a... leaf aa... mottling. ... Then aaa... we have aa... raspberry (N. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) leaf aa... curl (N. pronounces it as /kɑ:rl/) virus and a... tomato ringspot virus. ... Aa... it is aa... cau-, a... it is a cause (N. pronounces it as /kʌz/) aaa... causing a... yellow aa... crisp aa... yellow a... rings ... aaa... yellow ring, rings / infected aa... plants are stunted. ... Then aa... ha-, aa... harvest aa... we, the, the harvest aa... when completely develop aa... characteristic aa... colour and easily aa... detached from the plant ... Aa... we have hand picking aa... harvesting aa,, labour expensive (N. pronounces it as /ɛk'spɛnzɪv/) ... and aa... / ... umm... about storage / aaa... it is a lasting two to aa... three days ... aa... on the a... zero to aa... seven Celsius degrees. ... About a-processing aa... we have a... here almost all processed / we could a... use it fresh aa... and aa... aa... we could a... use it a... aa... when we ... in some products (N. pronounces it as /'prɒdʊkts/) aa... like a plum. ... Aa... and a... this fruit is also aa... very nutrient aa... rich aa... in a-with some vitamins a-acids, a... aa... umm... we, it have a... ellegic a-acids a... and aa... I can't anymore.

3) Communication situation III

... Aaa... ok. About aa... plum aa.. it is a woody, perennial aa... fruit / aa.. it could be aa... blue, purple blue, or aa... deepest aa... purple black. Aa... the shape is egg, egg-shaped and aa... it;s very a-nutrien a... rich with some /ai/ acids aa... and vitamins / aa... we could aa... use it in produc-, aa... in some processing / aa... and aa... ... we could make aa... the aa... marmalades, aa ... fru-, aaa... juices aa... ad some other healthy products. ... /šta više?/ (Nemanja speaks in Serbian) ... Aaa... it is asexual and aa... sexual reproduction a... wit this /nema/ (N. speaks in Serbian). ... And about and aa... the aa... most used the varieties in our land is aa... a... Čačanska leptotica (N. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃʌnska le'pɒtɪtsʌ/) /i/ (N. speaks in Serbian) Čačanska rodna (N. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃʌnska 'rɒdnʌ/) / and aa... it is aa... and this a plum requires a... well-drained soil. ... And raspberry (N. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) aa... we have red raspberry (N. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) aaa... aa... r-, red raspberry (N. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) and we have a-two varieties, summer bearing raspberry (N. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) and Willamette and ever bearing raspberry (N. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) Heritage (N. pronounces it as /'hɛɪɪtɪdʒ/) that is aaa... and this a-variety is a most used in a... our... country / also requires well-drain soil, the aaa... and aa... sandy soil / ... aaa... also it is very nutrient, rich a-with some aa... vitamins, vitamin A and some acids / and a we aaa... we... we can use it in aa... in some processing aaa... like in aaa... like production in the juice, marmalades and some other products.

2. Milan G., 4th year student, male, profile: Agroeconomy

1) Communication situation I

a) Hello. Today I something tell aa... Delta Holding Company. A... company, he...b...he base in Belgrade in Serbia. Aa... member a-comp- memb-, member companies of Delta Holding are engage in production, a...retail, agribusiness, a food processing (Milan pronounces it as /prɒ'tsesɪŋg/), export, a...aa... import with representation a...a...of (M. pronounces it as /ɒf/) a-foreign companies. Aa... Delta Holding is a...a...turnover in a... two thousand seventy amounted (M. pronounces it as /ə'mʊʊtɪd/) to aa...to to euro.... one, one a... one point seventy-two billions, on the, with aa...with the two thousand eight estimate expected to be a...two thousand poi- point a... eighty-eight billion a-euro (M. pronounces it as Serbian 'evro'). (Coughing) Delta Holding is a...a...twenty thousand a-employers. Aa... Delta Holding company comprised (M. pronounces it as /kɒm'prest/) of (M. pronounces it as /ɒf/) Delta M Group, a-Delta Generali Insurance, a-Delta Sports, a-Delta EM (M. pronounces it as /ɪ:em/) E, E, E MC, and Delta Star. A... Delta M Group is the largest company within aa...Holding operates in the a-

agrobusiness, a-retail, distribution, a-real a estate development (M. pronounces it as /,dev'lopment/) /i/ finan- (M. pronounces it as /fɪnʌn/) financial (M. pronounces it as /fɪnʌnfəl/) a-brokerage (M. pronounces it as /brɒ'kærɪdʒ/) / Aa... (coughing) and a Delta Agrar a... engaged in a... a. primary agriculture, a-trading a-in a- and distribution of (M. pronounces it as /ɒf/) agricultural production. Aa... strategy a...aim on Delta M Group is a-implementing a the modern technology (M. pronounces it as /'tehnɒlɒdʒɪ/) a... in agriculture production. Aa.. Delta Fashion a... aa... working a... under (M. pronounces it as /ʊndə/) Delta DMD and imports worlds the famous products (M. pronounces it as /'prɒdʌkts/). A... Delta Automoto Company, Fiat Group a..., Honda, Renault trucks and...Delta Motors Company, B-, BMW (M. pronounces it as /'be:'em've/) and MINI... are engage a... in importing automobiles (M. pronounces it as /,aʊtɒ'mɒbɪls/) and trucks, aa... and a... creating (M. pronounces it as /'kreatɪŋ/) aa...auto (M. pronounces it as /,aʊtɒ/) centers a... which consist of (M. pronounces it as /ɒf/) selling space, a- and service and spare (M. pronounces it as /spa: r/) part shop. (Teacher: It was about the company.) Yes. (Teacher: Do you have something else to say?) Yes. A... maybe Delta S, Delta Sport aa... company's core business is trade, a-retail (M. pronounces it as /rɪ'taɪl/) sales aa-and a... and a... and a...wholesales in sports and fashion /ba:/ industry (M. pronounces it as /'ɪndʊstri/). A... Delta Sport is leader in distribution of sports /'ekvi,be, 'ekvɪm, 'ekvɪment/ in Serbia (M. pronounces it as /'serbiə/) and Montenegro (M. pronounces it as /'mɒnte'negrɒ/). ...A... Delta Sport long-term (M. pronounces it as /term/) objectives (M. pronounces it as /,ɒb'jektɪvs/) is to expand to retail network in all markets in which it operates. (Teacher: Ok. It is about the company.) Yes.

b) (Teacher: In your opinion, who is successful person? Or whom you chose to present as a successful person?) (Milan is coughing) ... Aa... you listened the story of (M. pronounces it as /ɒf/) Delta company, you think maybe .... Mišković (M. pronounces it as Serbian name /'mɪʃkɒvɪt͡s/), Mr Mišković, but aa... my choice a-successful (M. pronounces it as /'seksɪsfʊl/) person is my wife. (Teacher: Ok. Good. Would you explain why?) Fo-, for me successful person is my wife because aa... her (M. pronounces it as /her/) day is a-filled (M. pronounces it as /'fɪld/) with a... with many responsibilities (coughing) ... involving she at work a... aa-in a-medical center, a-or a-private clinic a-like /,ʌnestɪ/, anesthesiology (M. pronounces it as /,ʌne'stesɪɒlɒdʒɪ/) nurse. In the afternoon, a-aa... she at home preparing (M. pronounces it as /pri:pɜ:rɪŋ/) kids for school (coughing), making lunch and making dinner. I aa... have two kids, [Teacher: Two kids, ok.] two sons. Um... beside this, a-she's a, she has some others resp-, responsibility aa-such as a...aa-houseworking, and visiting a /'rɪlt-/ a /rɪ-/ relatives (M. pronounces it as /,rɪ'lɪtɪvs/) and a-so on. I would like to /,prɒ'pɒnd/ that she's very good mother, even though she has a three, a-three students... in house. Aaa... in house a-she has three male kids aa... she have a... to take care aa.. (laughing in the audience) so .. it means more clothes for washing, a...aa... a b-b-bigger a.../dɪər/ a-meal to prepare and all more work in the house. But, is aa..., she is very kind, calm aa... laid-back and a... aa... (xxx) dynamic (M. pronounces it as /dɪ'nʌmɪk/). Aa... she... for me, she's person (M. pronounces it as /'persɒn/) you can a-rely on. A... she's very encouraging (M. pronounces it as /ɪŋ'kerɪdʒɪŋ/) a-aa-person (M. pronounces it as /'persɒn/) a- even in bad situation. A- for me, this is a reason I consider my wife is a successful (M. pronounces it as /'seksəsʊl/) /'seksɪsfʊl/ person (M. pronounces it as /'persɒn/), successful person.

2) Communication situation II

Hello! My name is Milan Gavrilović (Milan pronounces it as Serbian name) and I'll say something aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) a-plum and red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/). Plum and red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) is a... national fruit of (M. pronounces it as /ɒf/) Serbia. Latin name is aaa... for plum is aa... a-Prunus domestica / aa... Latin name for raspberry is a Rubus a...

ideaus. ... Aa... plum ... probably introduced /,ɪntrɒ'dju:səl/ by Romans. Aa... plum tree is woody, perennial (M. pronounces it as /,pɛr'ænɪəl/) plant, a- pink on the red (M. pronounces it as /'rɛdə/) flowers. ... Ovary, ovary aa... consisting of a single carpel and a sti-, a stigma, a en-, e-, enclosing (M. pronounces it as /ɛn'klɒzɪŋg/) a... a-two ovules (M. pronounces it as /'ɒvɜ:lz/). Aa... plum fruit is a stone fruit (M. pronounces it as /fru:nt/). Aa... colour (M. pronounces it as /'kɒlə(r)/) fruit aa... a... b-, is blue, purple blue, aa... to the a-deepest a... aa... a... purple (M. pronounces it as /'pɜ:plɛ/) black. Variety (M. pronounces it as /'vɑ:riɛt/), varieties (M. pronounces it as /'vɑ:riɛts/) of (M. pronounces it as /ɒf/) plum aa... in Serbia is aa... Stanley, ... aa... Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃanskɑ 'rɔdnɑ/), Čačanska aa... leptotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃanskɑ le'pɔtɪtsɑ/) and aaa... and aaa... other, other aa... varieties (M. pronounces it as /vɑ'riɛts/), varieties (M. pronounces it as /vɑ'riɛts/). ... A... plum aaa... is the best for eating aa-fresh ... and a for, for cooking (M. pronounces it as /'kʊkɪŋg/) a... aa... for a-example jams, aa-juice, aa... ma-, aa... mar-, marmalades (M. pronounces it as /'mɑ:mɛlɑ:ds/) aa... / ... aa... plum for making a... aa... in Serbia a-mostly of (M. pronounces it as /ɒf/) plum brandy, national drink of (M. pronounces it as /ɒf/) a-Serbia / ... aaa... umm... the aa... in a Balkan (M. pronounces it as in Serbian /'balkɑn/) know as šljivovica (B. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsɑ/) and a ra-, rakia. ... Aa... eighteen percent of (M. pronounces it as /ɒf/) produce (M. pronounces it as /prɒ'dju:s/) a... in Serbia, a-plum crops aa... used (M. pronounces it as /'ju:sə/) for a, for aa... plum brandy. Aaa... p-, produce (M. pronounces it as /prɒ'dju:s/) a... in a... umm... a... aa... world (M. pronounces it as /vɔ:ld/) a... worldwide ... Serbia aa... aa, a-take a, a four, aa... fourth place aa... in produce (M. pronounces it as /prɒ'dju:s/) of (M. pronounces it as /ɒf/) a- of (M. pronounces it as /ɒf/) a plum. ... Aa... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) ... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is a... aa... a little different fruit. Aa... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is aa... aggrega-, aggregated fruit a formed (M. pronounces it as /'fɔrdrɛd/) by aa... aggregation /od/ (M. speaks in Serbian/ several ss-, smaller fruits. Ras-, raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) growing (M. pronounces it as /'grɒvɪŋg/) a- as bush, a-shrubs, aa-perennial (M. pronounces it as /pɛr'ænɪəl/) plant. Aaa... varieties (M. pronounces it as /vɑ'riɛts/) of (M. pronounces it as /ɒf/) raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is aa... umm... the most aa... the umm... the most aa... popular is Willamette... and a Meeker / aaa... Willamette is a large, dark a... berries, berries (M. pronounces it as /'bɛrɪɛs/) aa... mid-, mid-, mid-, sea-, season. (Coughs) aa... a... the raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) a prefere (M. pronounces it as /prɛ'fɛə/) a... and a grow best in well, a well, well-drained (M. pronounces it as /'drɛɪnɪd/) soil (M. pronounces it as /sɔ:l/) ... and aa... in a... full sun aa... but tolerate (M. pronounces it as /'tɒləɪt/) aa... tolerate (M. pronounces it as /'tɒləɪt/) a... aa... sight a sh-, shade a ex-, especially (M. pronounces it as /'ɛspɛsɪlɪ/) on aa... w, warmer climates. ... Aa... harvest to beginning aa... in a is aa... is aaa... identification (M. pronounces it as /ɪn'dɪfə'keɪʃən/) of (M. pronounces it as /ɒf/) m-, ma-, mature (M. pronounces it as /'mjætə/), mature (M. pronounces it as /'mætju:r/) ... mature ... aa... a-start a when a... a... a-completely (M. pronounces it as /kɒm'plɛtli/) develop characteristic (M. pronounces it as /,kɑr'æktɪ'rɪstɪk/) of (M. pronounces it as /ɒf/) is /kɔ:rd/. Aa... in Serbia ... aa... by head picking (M. pronounces it as /'pɪŋkɪŋg/), by head, hand picking (M. pronounces it as /'pɪŋkɪŋg/) is usually way of harvesting (M. pronounces it as /hɑr'vestɪŋg/). ... Aa... o... o... over-row mechanical harvesting (M. pronounces it as /hɑr'vestɪŋg/) is, is not usually a way in Serbia, but a head, a hand picking (M. pronounces it as /'pɪŋkɪŋg/) is expensive way and is not aa... is non-hygienic (M. pronounces it as /,hɪgɪ'ɛnɪk/) pro-, proce- (M. pronounces it as /'prɔtsɛ-/), procedures (M. pronounces it as /prɔtsɛ'dju:rs/). Storage, to be picking, aa... picked (M. pronounces it as /'pɪkɛd/) into /dəʊ/ shallow flats (M. pronounces it as /flɑts/), lasting aa... two or three days, aa... at a zerooo or on seven aa... aa... aa...

aa... dig-, aa... digrees aa... Celsius (M. pronounces it as in Serbian /'tsɛlziʊs/). ... Aa... the most im-
important producer worldwide is a Poland, a... aa... Serbia (M. pronounces it as /'sɛ:rbɪɑ/)... Chile, a-
and, and aa USA.

3) Communication situation III

Hello! A... my name is Milan and I ... say f-few (Milan pronounces it as /fjə/) few word aa... aa... of (M.
pronounces it as /ɒf/) fruit aa... Aa... I know a... ha-, ... you ... you must aa... aa... a... aa... love (M.
pronounces it as /lʌv/) aa... Coca-cola aa... fast food, aa... you know fast food aa... / but ... for health fast
food is, is not aa... a... is not good. You must eat a fruit. ... Aaa... health fruit, Serbish (M. pronounces it
as German word Serbisch /'zɛrbɪʃ/) fruit, a... aa... aa... example aa... plum and a-red raspberry / you
know aaa... plum a... not? Yes? Aa... plum is a, is a (laughs) is a... the famous, the aa... fruit in Serbia
a... aa...Aaa... ... is the a... is a... aa... rich (M. pronounces it as /ri:t ʃ/) for vit-, vitamin C aa... and
other vitamins a... A... red, red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) ... aa... is aa... aa... formed
(M. pronounces it as /'fɔrmɛd/) a... a... of (M. pronounces it as /ɒf/) a... aa... of (M. pronounces it as
/ɒf/) aa... few aa... aa... l-, little, a little f-f-fruits. ... Hghm ... for now is...

3. Marina M., 4th year student, female, profile: Agroecconomy

1) Communication situation I

a) Successful company a-is Adidas / a-and I will say that's a the main person in Adidas are, is Adolf
Dassler (Marina pronounces it as /'dezlə/) and a..his brother Rudolf Dassler (M. pronounces it as /'dezlə/)
a-joins the business a-which aa... become, which become Dassler (M. pronounces it as /'dezlə/) brothers
shoes aa... shoes a... factory and did well / aa...they're selling aa... two hundred thousand pairs of shoes
a-but each year before World War Two. Aa... however, the brothers did not get on well and a they are in
aa... nineteen forty e, a... nineteen eighty, nineteen forty-eight a... they split up with the-aa... with the
Rudy forming Puma (M. pronounces it as /'pʊmʌ/) and Adi forming Adidas / aa... and a...the company
a-formally registered (M. pronounces it as /'redʒɪstɪd/) as a Adidas AG, Adidas Group on a-August
eighteen in nineteen eighty-, a-forty-nine / aa... in the nineteen sixties, Adi a...has problem, Adi has
problem with the a-growing commercialization aa... aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) competitive sports
and a-he can't understand why a-the money had become more important than the sport performance / and-
a... he aa... earned millions for himself / aa... and a he aa... a... it a ... everything a... cannot aaa... stop
him to a... work a-very hard, but a-after the-aa... the dead of (M. pronounces it as /ɒf/) his son aa...
Horst in a-nineteen eighty a- seven company was bought in nineteen eighty-nine by a...aa... Bernard (M.
pronounces it as /'bɛrnʌs/) Tapie aaa... /'bɛrnʌs/) Tapie a-for one poit six billion aa-billion aa...a...francs.
Aa... and-a he ... aa... he was a- unable a-to pay the interest aa... for a from his loan and the company
was a...aa... was aa... sold aa... sold to a-Robert Louis Dreyfus. And a... it's a interesting to know that
a... a-he was a cousin of Julia Louis Dreyfus, /jə/ a... from a... the Seinfeld (M. pronounces it as
/'saɪnfɛld/) TV film serials. A... and in a-August two thousand five aaa... on em... a-Adidas aa... bought
a-Reebok aa... Reebok comp- aa... (xxx) firm (M. pronounces it as /fɪərm/) for aa... three point eight
billion dollars. A-and the firm (M. pronounces it as /fɪərm/) aaa... aa-get, takeover was a-complete in a
January two thousand six. A-and aa... Emil Zatopek aa.. Emil Zatopek a...aa... won a- /f/ three golden
medals and aa... one for five thousand meter, ten thousand meter and a-for marathón / and a-all aa... for
one week wearing Adidas shoes. Aa... a... /ɒnda/ /i:/ at first May two thousand seven Adidas a-worked
with a...more than one thousand and eighty (M. pronounces it as /,eɪ'tɪ/) factories / aa... sixty-seven
percent are located in a Asia (M. pronounces it as /'eɪʒɪə/), nineteen percent in a America and forty percent
in a-Europe and Africa / aaa... and when are we talking about a-sponsorship, aa...aa-Adidas is a.a-
longstanding kit provider aaa... kit provider to the German national football (M. pronounces it as
/'fʊtbʌl/) team and a-they are a-sponsoring (M. pronounces it as /'spɒzɔrɪŋg/) aa.. the top football (M.

pronounces it as /'fʊtbəl/) team like aa... Milan aa... Chelsea other or etcetera / and aa... in aa-this firm (M. pronounces it as /fɪrm/) are four thousand employees aa...aa...there are a-two thousand five hundred in Ge-, Germany, a-nine hundred in USA, and aa...one thousand six a-hundred in China, in France is aa... seven-aa... a-hundred employees. Aa-and aa... they're all work as a team aaa... become aa...a-leader of (M. pronounces it as /ɒf/) a-sports company in the world and a-if you think that it is not possible you're wrong, impossible is nothing. The slogan. [Teacher: Ok. It's, it's their slogan.] (Teacher: Ok, good. A ... do you know some very famous people who actually act in their commercials, TV commercials?) A... all team-aa ... aa... in NBA aa... are worked with him aa... in aa... aa... aaa... (xxx) [Teacher: Anybody, any...] Novak Djoković [Teacher: Any other tennis player...] I don't know.

b) (Teacher: Who is your successful person?) O... after this aa... this aa... aa-facts a... I a-think (Marina pronounces it as /tɪŋk/) that aa... the that these a... that Adolf Dassler (M. pronounces it as /'dezlə/) are the most successful person / aa... when a-Adolf Dassler made his a-first shoes a... in a-nineteen twenty, aa... at the age of just twenty aa.. he a-was inspired by a single idea and a-he were, he made a ... new a..clothing aa... Dassler shoes and accessories (M. pronounces it as /'sesɒrɪs/) and a-e started to produce his own sport shoes in a-his mother's kitchen a-when aa... he aaa... when a-he was return from a-First World War a-and I think that this is aa... aa... that because of that, because of that he's very strong person / and aa... he aa... earned (M. pronounces it as /ænd/) aa... millions aa... in this company but he aa... everything work aa... e-every, everything the worked a... as pleasant / aa... and a- /ovaj/ he aa... he cannot understand why a-a-money has suddenly become more important than the sport performance and I think that he was very a-strong person with aa ... with aa... strong character (M. pronounces it as /kə'rʌktə/), and aa... a... he was a-doing his a-work aa... his work very well and aa... a-he has a... he... he a-work is he... work professionally / and aa... from nothing a-he was made everything. And a-if you look aa.. respects I a-think that... you will see that he is the most important person, successful person.

2) Communication situation II

Hello! My name is a Marina Marić (Marina pronounces it as Serbian name) and a-we are talking about a-red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/), aaa... Rubus i-, ideaus and about plum, Prunus domestica. ... Aaa... red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/) is a perennial plant and a... composed of (M. pronounces it as /ɒf/) a biennial canes / raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/) have three to five leaf aa... leaflets, aa... and aa... white or a pink flower aa... and a sixty to one hundred ovaries, each developing into a drupe, aa... drupelet. Aaa... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/) can be a-different colour like aa... red, yellow, whites aa... or black and a-plum is a... also aa... perennial aa... plant with (M. pronounces it as /wɪd/) white, pink or a red flower. Aaa... ovary consisting of a single carpel and a stigma enclosing a two aa... two ... ovule. Aaa... plum can be aa.. blue, purple blue aa... to the deepest purple black colour / and aa... when aa... talking about a... varieties, we can mention three important aaa... a... varieties of plum and aaa... these are Stanley, Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/) and aa... Čačanska lepotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ le'pɒtɪtsʌ/), aa... which are best for aaa... a-eating fresh and aaa... for cooking. ... Aaam... and aa... when we are talking about raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/) aa... we have four important varieties aaa... a... summer, a summer bearing raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/), Willamette, Meeker, and aa... ever bearing raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/). Aa... plum must planting in aa-well-drain soil aa... with (M. pronounces it as /wɪd/) pH six to six point five ... and aaa... in the second year we must adding aaa... nitrogens (M. pronounces it as /'naɪtrɒdʒɛnst/) / raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/) also aa... must aa... planting in well-drain soil aa... but sandy soil with M. pronounces it as /wɪd/) a same pH six to six point five / and aa... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/) have two most a-important diseases aa... fungal and bacterial diseases and a... viral (M. pronounces it as /vrʌɪəl/) diseases / but plum have three (M. pronounces it as the English word tree /tri/) varieties, plum aa-pox virus, plum moth and a /plʌts/ a... aa... brown (M. pronounces it as /brɔ:n/) brown

rot and aa... black knot. Aaa... red raspberry (M. pronounces it as /rɒzbɛrɪ/) and a plum aa... are harvested when they are ... completely aa... /kʌ/, aa...completely aa... develop characteristic of aaa... colour and aa... easily detached from the plant / aa... and aa... I must a mention that aa... raspberry (M. pronounces it as /rɒzbrɛɪ/) can use (M. pronounces it as /ju:s/) aa... can a... /ovaj/ (M. speaks in Serbian) use (M. pronounces it as /ju:s/) aa... in a pregnancy (M. pronounces it as /prɪɡənʌsɪ/) aaa... umm... to increase aa... milk and aa... plum is good source of vitamin a... A, C and s-, B.

3) Communication situation III

Aaa... a red raspberry (Marina pronounces it as /rɒzbɛrɪ/) and aa... plum a- are small fruits aa... with the sugar and aaa... they have all aa... vitamin aa... which are important for aa... growing (M. pronounces it as /grɒvɪŋg/) a for kids and aaa... aa... its because aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... that, because of (M. pronounces it as /ɒf/) aaa... ... all vitamin aaa... aaa... our, a-our small kids can aaa... playing more than aaa... they do that aa... without aaa... these vitamins, so kids, kids, kids, fruits (laughs).

4. Branka P., 4th year student, female, profile: Agroecconomy

1) Communication situation I

a) Well, I'm, I will sp-, a talk to you about Mercedes Benz as a... a-great aa... world's band / /ovako/..... aa... Mercedes (Branka pronounces it as /mer'tse:des/) Benz found, founded eighteen seventy-one by Karl Benz and eighteen ninety by Wil, Wilhelm, Wilhelm Maybach / aa...the position of the main office is in Stuttgart (pronounced as the German toponym /ʃtʊtɡa:rt/) a-Germany / a-Mercedes Benz is a German band of luxury and high performers a-automobiles (B. pronounces it as /,ɒtθ'mɒbɪls/), trucks, buses and wooden vehicles owned by Daimler, Daimler-Chrysler. He has over the years introduce a-many of the-a technological and safety features (B. pronounces it as /fʊtʊrɪs/) who a.. aa.... a that have become common in a modern vehicles. Established in eighteen seventy-one, a-Benz and Cie (B. pronounces it as /tʃɪ/) was the most important of several companies aa... founded by Karl Benz. Aa... Karl Benz is created /ɪə/ as the inventor of the first, first true automobiles (B. pronounces it as /,ɒtθ'mɒbɪls/) since Daimler's miracle was has aa... was a horse carriage adapted with a-engine. After the awesome (B. pronounces it as /ɒv'sɒm/) merge in June twenty eight, nineteen twenty-six, aa... the firm become known as a Daimler Chry- a... Chr- a...a... Daimler Benz. A... the hyphenated (B. pronounces it as /haɪ'flʌntɪd/) name Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) -Benz was established after that merger. Te brand name, Daimler has aa... had been aaa... ad been aaa... licensed (B. pronounces it as /'lɪsɪnd/) for use of one other car automobiles (B. pronounces it as /,ɒtθ'mɒbɪls/) in France and a... United Kingdom and a-was there for a- not available to a Daimler-a-Benz. Instea-, instead (B. pronounces it as /,ɪn'stɪd/), instead the name Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) model designed by Maybach aa... over twenty years aa... before was chosen (B. pronounces it as /'tʃʊzən/) for aa...by, was chosen (B. pronounces it as /'tʃʊzən/) for that new a-brand. A Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Ben become (B. pronounces it as /bɪ'kɒm/) a-the brand name, applied (B. pronounces it as /,ʌp'li:d/) to the models of (B. pronounces it as /ɒf/) one if the a-new f... firm (B. pronounces it as /fi:rm/) / it's also the name of the world oldest /'kɒntɪn/, continuously (B. pronounces it as /,kɒn'tɪnjʊəsli/) produce, produced a-automobile (B. pronounces it as /,aʊtθ'mɒbɪl/) line / in nineteen ninety-eight, Daimler-Benz and aa... Chrysler aa... a-agreed to combine (B. pronounces it as /'kɒmbɪnd/) a ba-, their business /prɒ'mɒvd/ as the merger of E (B. pronounces it as /e/) class and new entity (B. pronounces it as /'entetɪ/) was named Daimler-Chrysler AG. A.. however, a-this was actually when Daimler-Benz bought out Chrysler. On the other hand, on aa... aa... May two thousand and seven separation of Daimler a... AG and Chrysler LLC was announced (B. pronounces it as /ə'naʊnsɪd/) selling Chrysler aa... has been seen as a po-, positive move a... from Daimler a-to, by these shareholders who hoped (B. pronounces it as

/hɒped/) the separation of a-Chrysler a-will allow Daimler car brand Mercedes Benz to do what he does the best without a-having the destruction of his a... of his a... /,ʌn'fɔrtɪbl/, un-, un-, unprofitable USA partner Chrysler. A... Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Benz produce a...aa... many, many models as are the passengers cars, Mayab E (B. pronounces it as /e/) class, Hatchback, B class, sports car, a... sport cars, C class Sedan, Sports Coupe and Wagon, SL class Coupe, SLS Class Coupe with four doors, SLK (B. pronounces it as /eselkʌ/) class Coupe and aa... Cabriolet. They also produce buses, mainly for Europe and Asia (B. pronounces it as /'eɪʒɪə/) / the first factory aa... aa... to be built outside Germany a... after was in Argentina / it's originally (stressed as /'ɔrɪgɪnəl/) built truck buses aa... known as a Colectivo from Buenos Aires but now built on the buses. Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Benz produce a range of vans (B. pronounces it as /vɒns/) / the current range consist of Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Benz Vito, Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Benz Sprinter and Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Benz Vario / aa... they also aa... that is the wor-, Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Benz is the world, world's largest manufacturer of (B. pronounces it as /ɒf/) trucks / they have Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Benz Alegre, Axor, Actros, Econic and many other / a-in at two thousand and seven Frankfurt show cars, Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Benz showed aa.. seven hybrid a.. models include the F seven hundred Concept (stressed as /kɒn'sept/) car with a-which combined (B. pronounces it as /'kɒmbnd/) hy- hybrid (B. pronounces it as /'hɪbrɪd/) drive with the innovation, innovation DiesOtto (B. pronounces it as /dɪ'zetɒ/) engine (B. pronounces it as /'endʒɪne/). That is the model like as their hybrid cars, vehicles. They also produce tuners (B. pronounces it as /'tɜ:ners/), they have Brabus, aa... Lorinser (B. pronounces it as /'kɒrɪze/), Carlsson, Kleeman (B. pronounces it as /'kli:men/) and many others. In the nineteen eighties, a-Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) build the world, the world's car together with the a...a... team of Professor Ernst Dickmanns of Bundeswehr a.../jɪ/ a... University München (pronounced as a German word /mʊnhen/) known as the robot cars. Mercedes (B. pronounces it as /mer'tse:des/) Benz also produce and bicycles, they introduce three, three (B. pronounces it as /trɪ/) bicycles in two thousand and five named Automatic Bike, Mountain (B. pronounces it as /mʌntaɪn/) Bike and a.. Fitness Bike. Beside /'nʌtɪ/ native (B. pronounces it as /'nʌtɪv/) Germany Mercedes Benz are also manufactured and asse-, assembled (B. pronounces it as /ʌ'sɪbləd/) in a-Bosnia and Herzegovina, Argentina, Turkey, South Africa, USA, a.. Brazil, China and many other country. (Teacher: Ok. What is your favourite model?) My favourite model is SLS class four doors Coupe. (Teacher: Ok, why?) A... I don't know, It's very nice. (Teacher: Because I don't know what the mo-, what the model looks like. So, how would you, how would you explain to me who doesn't know, and I really don't know, I don't pretend, how would you explain to me who doesn't know – how does it look like, why, why is it so attractive?) It's very comfortable, and has four doors.

b) (Teacher: That was a.. successful company. What can you tell me about, what is your..., according to your choice, who and why is a successful person?) Well, I choose aa... to speak about Nadežda Petrović (Branka pronounces it as Serbian name /'nʌdeʒdʌ 'petrɒvɪɕ/). Nadežda Petrović is a known Serbian a...art-, artist, artist / aa... she is born a October eleven in Čačak (B. pronounces it as a Serbian toponym /'tʃʌ tʃʌk/) where her father Dimitrije /dɪ'mɪtrɪje/ Petrović work a-in a secondary school as a teacher of art and pe-, penman-, penmanship. He had ths study painting with a- well established a Serbian painter Stevan Todorović (B. pronounces it as Serbian name /'stevʌn 'tɒdɒrovɪɕ/). It, is that Nadežda (B. pronounces it as Serbian name /'nʌdeʒdʌ/) a.. inh-, int-, inherited (B. pronounces it as /ɪnhertɪd/) her artist talent of her father, but there were gift a- artist on her mother size as well. While attended the girl's college, Nadežda (B. pronounces it as Serbian name /'nʌdeʒdʌ/) aa... study painting with a.. Đorđe Krstić (B. pronounces it as Serbian name /'dʒɔrʒe 'krstɪɕ/), our renowned (B. pronounces it as /rɪ'nɒvd/) a- painter a-and icon (B. pronounces it as /'i:kɒn/) maker, aa... representative (stressed as /'representʌtɪv/) of (B. pronounces it as /ɒf/) a- symbolism and a...aa... realism (B. pronounces it as /'realɪzəm/) in a-Serbian art. On October eighteen, before commission, commission composed of Mihajlo Vol-, Valtrović ,

(B. pronounces it as Serbian name /'vAltrɔvɪɕ/) an archeologist (B. pronounces it as /,Arheɔ'ldɔgɪst/) and a director of the m-, National Music, professor Đorđe Krstić and Dimitrije Andrejević (B. pronounces it as a Serbian name / dɪ'mɪtrɪje ,An'drejevɪɕ/) on a teacher in the aa.. Third Belgrade High School, she passed the examination allowing the aa... ..After she passed that examination she become a... teacher in a high aa... school in aa... in the Third High School in a-Belgrade / aa... she aa... on ste-, on September one she aa... with her professor aaa... Kiril Ulikum aa... (laughig) she has an exhi-, exhibition / a... she paint many, many aaa... aaa... a...art, a-as th-a, in the Serbia, the portrait of (B. pronounces it as /ɔf/) a Branko Popović (B. pronounces it as Serbian name /'brAnkɔ 'pɔpɔvɪɕ/), the-aa... two Gypsy Women (B. pronounces it as singular noun /'wɔmen/) on the aa..., with the aa... h... h... sky ...in the... (laughing) aaa... / she paint your, aa... she paint herself a portrait (B. pronounces it as /'pɔ:tret/) / a-she, she a-she, she liked to pain the po-, the portrait of all people who aa... with she knows / one of her favourite paint was the a-paint a-painting in the oil who she-a wi-, with,, which she give a to her very good friend a Andjelina Vidić (B. pronounces it as Serbian name /'Anɟelɪna 'vɪdɪɕ/) / (murmuring some words in Serbian) she a-lived in the aa...(B. speaks in Serbian) /kako se kaže u inostranstvu?/ she lived in Germany (laughing). She lived in Germany and aa... she a-there a-finished a- s.. aa...s... and many others painting school and a-she also a-go and academic of the painting / and when she a-back in Serbia she aaa... aa... she aa... was teacher aa... also she's beco-, she's aa... a-be-, been teacher in the, that aa.. Third High School in Belgrade and a... in the woman school (somebody opens and close the door) a..... in the woman school a-also in Belgrade when where only go, going woman on painting / and a... (Teacher: Ok. Do you have to say anything else? Do you know what is the, let's say movement which she belongs to?) That is the a... a.....(longer pause) si-, sym-, symbolism and impre-, impressionism, the same as her first teacher Djordje. (Teacher: Did you have any chance to see her aa.. exhibition in the Nadežda Petrović Gallery?) Yes, yes. I also have a book from her painting. I have there all her painting.

2) Communication situation II

Hello, my name is Branka Popović (Branka pronounces it as Serbian name) and I'm trying on tell you some aa... important information about plum and aaa... raspberry (B. pronounces it as /'rɔzberɪ/). Aa... the plum that is the tree, woody knows in Latin name aaa... had the aa... .. (smiles) Prunus domestica / aa... like I said that is the plum tree or woody / aa... he had aa... ad, edge aa... egg-shaped / a-he can be blue, purple blue or a- purple black / a... the known as a... varieties (B. pronounces it as /vA'riɛts/) of plum are Stanley, aa... , Čačanska rodna (B. pronounces it as Serbian word /'tʃAtʃAnskA 'rɔdnA/), Čačanska lepotica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃAtʃAnskA le'pɔtɪtsA/) / aaa... a... h-, aa... the harvest aa... the plum is when aa-ripe / identification of (B. pronounces it as /ɔf/) maturity is the aa... when (B. pronounces it as /kvɛn/) gently pressed the fruits and aa... aa... white /trAm/, with aa... thumbs (B. pronounces it as /trAmbs/) and feel a being a-softy / aa... storage aa... storage life of plum is a four two weeks, a... the temperature of (B. pronounces it as /ɔf/) m... aa... minus one to zero degrees (B. pronounces it as /dɛ'gri:ds/) / on the aa... humidity a-ninety to ninety-five percents. Aaa... processing (B. pronounces it as /prɔ'tsɛsɪŋ/) aa... the plum can be cooked, we can make from her aa... juicy or a jam (B. pronounces it as /dʒæm/) or marmalade / also can be baked are n some cakes / aaa... umm... aa... also a processing (B. pronounces it as /prɔ'sɛsɪŋ/) a-he can be make, making a plum brandy aa... national a-Serbian brand aa... known as a šljivovica (B. pronounces it as Serbian word /ʃljɪvɔvɪtsA/) / aa... production Serbia is not so great, we are on fourth or aa... fifth place aa... in the world / a... export is below aa... one aa... percent / a healthy benefits of plums are aa... she is rich with (B. pronounces it as /wɪd/) vitamin C, A, aa... B twelve, B two, two and /e sad da pričam nešto o/ (B. speaks in Serbian) raspberry (B. pronounces it as /'rɔzberɪ/. Raspberry (B. pronounces it as /'rɔzberɪ/), Latin name Rubus ide-, ideaus (B. pronounces it as /ɪ'dɛɪʊs/) aa... k... aaa... came from the a-people aa... aa... of (B. pronounces it as /ɔf/) a-Troy, Roman aa... Roman aa... are bring her in the Europe / a-that is the bush or shrubs aa... woody / aa... umm known varieties (B. pronounces it as /vAriɛts/) are, we have a summer bearing (B. pronounces it as /'bɜ:rɪŋ/) aa... raspberry (B. pronounces it as /'rɔzberɪ/) as the known as

the Willamette, aa... aa... umm... Mee-, Meeker, aa... Latham (B. pronounces it as /'lʌtʌm/) and we have ever bearing (B. pronounces it as /'bɜːrɪŋg/) aa... raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) aa... known aa... Heritage. ... Harvest, a... can be mechanical (B. pronounces it as /mɛ'hʌnɪkəl/) harvest, aa... also can be hand picking / aaa... maturity is aa... when a-the fruits has character, ha-, characteristic colour (B. pronounces it as /'kɒlɪər/) who can be aaa... um... who can be aaa... white or pink, pink /u stvari/ (B. speaks in Serbian) red, red, red, red. Storage, storage of the raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) lasting two or three days on temperature of (B. pronounces it as /ɒf/) aa... zero to sevens aa... degrees / production aaa... pro-, /pju/, a-production of this raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) aa... aa... aaa... usually a-took ten years. Aa... and aa... amm... known (B. pronounces it as /'nɒmɪ/) producers are Poland, Serbia, USA, China and the other / Serbia is on the third (B. pronounces it as /tɜːrd/) or the fourth place of production of raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) / a-healthy (B. pronounces it as /'hɛltɪ/) benefits (B. pronounces it as /'bɛnɛsɪts/) low caloric value, aa... rich in vitamin C, also vitamin A and calcium (B. pronounces it as /'kʌltsɪəm/) / he had aa... two percent calcium (B. pronounces it as /'kʌltsɪəm/) in, ins, a... ins your aa... fruits, aa... classified as a... anti-, ... /'ʌntɪ- ... 'hɒkɪ/ (xxx) (laughs) antioxidant (B. pronounces it as /'ʌntɪvɪ,dʌnt/) and anti-, he ... anti- (xxx) properties /bože svašta/ (B. speaks in Serbian) / a-processing (B. pronounces it as /prɪ'sɛsɪŋg/) all, a-all (laughs) ... only ten aa... percent (laugs) a-ha, only ten on, on percent (B. pronounces it as /'prɒsnɛnt/) of crop sold a-fresh / products (B. pronounces it as /prɒ'dʊkts/) aa... only ten of percent (B. pronounces it as /'prɒtsɛnt/) percent (B. pronounces it as /'prɒsnɛnt/) are sold like a fresh a-producing as the ... juicy, marmalade, a-jams (B. pronounces it as /djæms/), or frozen fruits aa... something else.

3) Communication situation III

Hello, my name is Branka Popović (Branka pronounces it as a Serbian name) and I would try tell you something (xxx) about plum (B. pronounces it as /plæm/) and raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/). The plum (B. pronounces it as /plæm/) aa... the Latin name the plum (B. pronounces it as /plæm/) is the aa... Prunus domestica / aaa... a-that plant is probably introduced by Roman (B. pronounces it as /'rɒmʌn/) / they bring aaa... aa... plum (B. pronounces it as /plæm/) in the Europe / aa... the plum (B. pronounces it as /plæm/) has the aa... the tree, that is the woody tree, perennial (B. pronounces it as /pɛn'ɛrɪəl/) aa... plants / ... aaa... umm... a... he had the white, red or aa... pink flower / a-plum fruits is drupe (B. pronounces it as /drʊp/), stone aa... fruits / aa... they can, they had aa... the edge, egg (B. pronounces it as /ɛɪg/), egg (B. pronounces it as /ɛɪg/) shaped / aa... could aa... colour of the plum aa... varying from the blue, purple blue (B. pronounces it as /bru:/) and a purple black / ... aaa... known varieties (B. pronounces it as /vʌ'rɪetɪs/) a... are the Stanley, Čačanska rodna (B. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska leptica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ le'pɒtɪtsʌ/) / the aa... the best for eating this the fresh and also can use for a-cooking. ...Aaa... planting a-prefer aa... deep, well drained (B. pronounces it as /'draɪnɛd/) soil / aa... pH (B. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) it should be a six point zero to six point five / aa... very acid soil (B. pronounces it as /sɔːl/) to be aa... limed (B. pronounces it as /'lɪmɛd/) / ... aaa... aa... ooh... a-ha propagation can be asexual reproduction and a-sexual reproduction, sexuals reproduction is pollination, pollination / ... aaa... um... aa... the aa... aa... the pests (B. pronounces it as /pɛkts/) and the disease to aaa... who we should know is the plum pox a vi- (B. pronounces it as /vɪ-/), virus / aaa... and aa... plum moth and also brown (B. pronounces it as /brɒvn/) rot or black knot (B. pronounces it as /nɒʊt/). Aaa... we should know also the, the aa... harvested aa... is aa... when the ripe / identification (B. pronounces it as /,ɪdɛntɪfɪ'keɪʃən/) of maturity is when we aa... touch the fruits and we aa... feel that the fruit is a soft / ... aaa... aa... storage aa... life a-takes two to four weeks o temperature on aa... minus one to zero degrees / rely, relative humidity of (B. pronounces it as /ɒf/) ninety to ninety-five aa... percents / we can make aa... so manu

product (B. pronounces it as /'prɒdʊkt/) from the aa... plum, a-like the juice, marmalades (B. pronounces it as /'mɑrmələɪds/) aa... aa... and a... ma-, many others, but most important in our country is the a-national brand aa... aa... šljivovica (B. pronounces it as Serbian word /ʃljivɔvitsa/). Serbia took three (B. pronounces it as /tri/) or four place in the world / aaa... umm... health benefits is bi-, that plum is a rich with aaa... many vi- (B. pronounces it as /vi-/), vi- (B. pronounces it as /vɑi/, vitamins like the C, A and B two / a... that's the everything about plum (B. pronounces it as /plʊm/) / and now I will tell you something about the raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/) / ... aaa... raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/), a-Latin name is Rubus ideaus (B. pronounces it as /ɑi'diəs/) / aaa... cultivate (B. pronounces it as /,kʊltɪvɪ'teɪ/), cultivation (B. pronounces it as /,kʊltɪ'vɪʃən/) of (B. pronounces it as /ɒf/) raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/) spread through (B. pronounces it as /trʊt/) Europe aaa... aaa... by Romans (B. pronounces it as /'rəʊmʌns/) / botanic description (B. pronounces it as /dɛs'krɪpʃən/) that is the bush (B. pronounces it as /bʌʃ/) or shrub, aaa... woody, and aa... that is the perennial (B. pronounces it as /pɛ'rɛniəl/) plant / the first year canes (B. pronounces it as /kæns/) primocanes (B. pronounces it as /,prɪmɒ'kæns/) and the second (B. pronounces it as /'ʃɛkənd/) years canes (B. pronounces it as /kæns/) floricanes (B. pronounces it as /,flɔrɪ'kæns/). Aaa... ... leaves compound (B. pronounces it as /kɒm'pəʊnd/) with three or five aa... aa... leaflets. Aa... the flowers of the aa... raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/) can be white, of the aa... pink, aa... aggregated fruits, aaa... form of, formed (B. pronounces it as /'fɔrmɛd/) by the aggregation of (B. pronounces it as /ɒf/) several smaller (B. pronounces it as /'smɔrəl/) fruits a-called aa... drupelets (B. pronounces it as /'drʌplɛs/) / aa... colour (B. pronounces it as /'kɒlər/) of drupelets (B. pronounces it as /'drʌplɛs/) can be red, white aa... and a black / a... we have aa... some varieties (B. pronounces it as /vɑ'rɪɛtɪs/) of e raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/) as the summer bearing (B. pronounces it as /'bɜ:rnɪŋ/) raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/) a... early aa... early midsummer, a that is the Willamette aa... can be large, dark berries, also Meeker large fruits (B. pronounces it as /frʊts/) and Latham berres. Also we have ever be aa... bearing raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/) aa... Heritage aaa... bears (B. pronounces it as /bɜ:rs/) in aa... June. Planting in aa... well-drained soil (B. pronounces it as /sɔ:l/), sandy soil / drained soil (B. pronounces it as /sɔ:l/) pH (B. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) value should be as ze-, six... point zero to six point five, to avoid alkaline (B. pronounces it as /əl'kʌlɪd/) soil / aaa... pruning (B. pronounces it as /'prɜ:nɪŋ/) a... s-, aa... can aa... use in, in ... should be doing in the summer and autumn (B. pronounces it as /'aʊtmʊn/) / aa... the pets (instead of pests) and disease (B. pronounces it as /'dɪzɪɛz/) the Phytophthora (B. pronounces it as /'fɪtɒ'fɪtɒrʌ/) root rot /onda/ (B. speaks in Serbian) then aa... gray mold, aa... Verticillium wilt (B. pronounces it as /wɪt/) aa... aa... wilt and the viral (B. pronounces it as /'vɪrəl/) disease, raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/) mosaic disease and raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/) leaf curl cure ca... vi-, viruses / aa... the aa... almost, only the ten percent of the ... all processing aaa... umm... aa... sh-, crop are sold fresh, the aa... other aa... goes to processing (B. pronounces it as /prɒ'sɛsɪŋ/) / we can made, make from raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛri/) juice, marmalade, the aaa... aa... jams and some other / aa... the most important production is the Poland, USA, Serbia, China and many others / Serbia is on three on the four, four place in the, in the world / she's a very aa... rich with vitamin aa... C, also had vitamin A and aa... calcium (B. pronounces it as /'kʌltsɪʊm/) and aa... she's very healthy ... plant.

5. Bojana S., 4th year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

a) Aa... I will talk about Merima / um.. Merima it's a very big chemistry industry / aa... they produce soaps, shampoos, shower gels and other products. Aaa... they're bases in Kruševac (Bojana pronounces it as a Serbian word /krʊʃevʌts/) / aa... its employees (B. pronounces it as a verb employs /m'plɔɪs/) very aa... / it employs about thousands of people, a... mainly from Kruševac / aaa... it's aa... gives too much money to advertising... and aaa... there're a... there's aa... commercial is very popular with our famous actor Seka Sabljčić (B. pronounces it as a Serbian proper name /seka sabljɕ/) / aa... she's a presenter one of the various commercial / aaa... this company is very successful / a-in every part of the Serbia and in aa... Macedonia (B. pronounces it as a Serbian word /,mʌke'dɔnɪa/), Bosnia /i/ Hercegovina (B. pronounces it as a Serbian word /'bɔsnʌ ɪ 'herzegɔvɪnʌ/), Croatia / a-everybody heard from Merima and their famous product is baby soap. ....(A very long pause) That's all about it.

b) (Teacher: Now, would you tell us something about who do you think are successful people? And what are the criteria for being successful people? Who did you choose as a successful person?)

I chose Marko Živić (Bojana pronounces it as a Serbian proper name /'mʌrkɔ 'ʒɪvɪɕ/). (B. laughs). (A student asks: Who is Marko Živić?) Marko Živić is aa... famous actor from Kruševac (B. pronounces it as a Serbian word /krʊʃevʌts/), too... (laughing) (Teacher: I didn't know he is from Kruševac.) He is from Kruševac (B. pronounces it as a Serbian word /krʊʃevʌts/), too / he is a... a very popular actor / he start actig durig his studying I their Dadov's theater in Belgrade / there he aa... after he finished his studies he backed to Kruševac (B. pronounces it as a Serbian word /krʊʃevʌts/) and a.. he at in Kruševac theatre, too / he act in many /fə/... films a... in movies / aa... his latest movie is Čitulja (B. pronounces it as a Serbian word /tʃɪtʊljʌ/) for Escobar / he is a... but he is start to be famous when he start his show on Fox a-TV aaa... Marko Živić (B. pronounces it as a Serbian proper name) Show and everybody watch that show / it start Monday to Friday about eleven o'clock in the evening a...and everybody loved him for he's very fuy person, he's fluent, eloquent a...aa... arti-, articulate (B. pronounces it as /'ʌrtɪkʊlət/ and aa.../ I don't know. For me, he is one of the ... popular our... popular actor nowadays.

2) Communication situation II

Aaa... good day, my name is Bojana Stajković (Bojana pronounces it as a Serbian name) and on this conference I wil tell you some information about the plum and aa... raspberry (B. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) / ... a... raspberry (B. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) is Rubus ideaus, aaa... botanical desc-, aa... description is aa... aa... bushes and shrubs (B. pronounces it as /strʌms/) / aa... there a... the tree is woody and aa... perennial plant / aaa... ... a... yellow aa... could be red, yellow and aa... white or black a coloured / aa... varieties (B. pronounces it as /'vɛɪɪəʊs/) are summer, summer bearing raspberry (B. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) / aa... in summer bearing raspberry (B. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) there, the Willamette and Latham ad Meeker (B. pronounces it as /'mɛkə/) is summer bearing raspberry (B. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) / there are and there are ever ... aa... bearing raspberry (B. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/), too / aa... planting in aa... well-draained (B. pronounces it as /'drɛɪnɪn/) soil, aaa... and, aa... sandy soil, too / aa... aa... a... soil pH value is aa... six point oh to six a-point five aaa... five / pruning, summer fruiting, a-fruiting varieties (B. pronounces it as /'vʌɪɪɛɪs/) and autumn aa... fruiting varieties (B. pronounces it as /'vʌɪɪɛɪs/) too / pollination, most cultivars (B. pronounces it as /,kʊltɪ'vɛɪtɜ:rs/) are self aaa... aa... fruitful aaa... fruitful / a-common pests and diseases, aa... fungal (B. pronounces it as /'fʌndʒə/) and bacterial diseases are aa... Phytophthora (B. pronounces it as /'fɪtɔ'fɔɪʌ/) aa... root aa...rot and aaa... a gray mold and some others / and a viral (B. pronounces it as /'vaɪəl/) diseases are aa... raspberry (B. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) mosaic diseases and raspberry (B. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) leaf aa... a... leaf aa... curl virus (B. pronounces it as /'vʌɪɪɛɪs/) / aa... harvest when is aa... plant are mature, aa... when completely aa... coloured (B. pronounces it as

/kɒlɔrd/) and aaa... easily detached from the plant / aaa... storage aaa... easily aa... crushed (B. pronounces it as /'krɔ:ʃt/) aa... and lasting two to three days on a temperature of oh to seven a... Celsius / aaa... a production, production-, aa... a. production aa... ummm... Serbia is on aa... third (B. pronounces it as /tɜ:d/) to aa... fourth a place in the world aaa... considering fresh or frozen aa... a-fruits aaa... fruits, after USA, Chile and China / aaa... processing (B. pronounces it as /prɒ'sesɪŋg/), aaa... almost all are processed, but ten percents are aaa... of the crops are sold fresh and the other for juices, jams, a-jelly ... or aa... yoghurt, ice-cream and other products / health benefits aaa... aaa... raspberry (B. pronounces it as /'rɒzberi/) is aaa... a... low aa... calo-, aaa... kalori- value, rich with a vitamin C, aa... A, aaa... um... with iron and calcium / /ts/ ... about a plum aa... Prunus domestica / aaa... botanical description (B. pronounces it as /dɪs'krʌpʃən/) / plum tree is aa... woody, perennial plant and a plum aaa... fruit is drupe, stone fruit / a shape are globular or aa... egg-shaped a... aa... and the colour is from blue to a... purple a-black / aa... most a... important a-varieties (B. pronounces it as /'væriɪts/) are Stanley, Čačanska rodna (B. pronounces it as Serbian word /'tʃatʃanskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska leptica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃatʃanskʌ le'pɒtɪtsʌ/) / the most important aa... for... for or cooking or eating fresh / aaa... planting aaa... they need soil aa pH value sic point aa... zero and to six poit a five, the same as in aa... aaa... raspberry (B. pronounces it as /'rɒzberi/) / aaa... and fertilization in newly plant /plɪ/ a-plum trees a to a-fertilize in early summer / aaa... propagation, asexual reproduction and sexual aa... reproduction, pollination aaa... / pets (instead of pests) and diseases aa... plum (B. pronounces it as /plʊm/) pox virus (B. pronounces it as /'vaɪrɪs/) and plum moth and the others / harvest aa... aa... when riped ... an aa... when is mature aaa... when gentle press the plant aa... with thumbs (B. pronounces it as /trʌmps/) aa... it should be soften / aaa... storage aa... life is two to four weeks and a-temperature minus one to a oh aa... Celsius degrees / aaa... processing (B. pronounces it as /prɒ'sesɪŋg/) can be cooked in jams, jellies, aa... m-marmalades and could be baked in cakes, aa... juice, yoghurt, but the most important is šljivovica (B. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/), Serbian national drink / aaa... šljivovica (B. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) could be drink warm or aa... even hot / and aa-Serbian on production is on fourth or a-fifth aa... place on aaa... world, after the China and USA / and health benefits aa... umm... unique phytonutrients (B. pronounces it as /'fɒtɒ,njʊtriɛns/) and aa... aa... good source of vitamin C, aa... A, a... B and the other.

3) Communication situation III

Some basic information about raspberry (Bojana pronounces it as /'rɒzberi/) is that is aa... wwwoody and perennial plant / aaa... w-with the colour is red, yellow. A-black or could be white, too / aaa... umm... umm... pruning ... is not important may be (laughs) but they have common pests and disease aaa... for raspberry (B. pronounces it as /'rɒzberi/) aa... Phytophthora (B. pronounces it as /'fɪtə'fɒrɪə/) root rot / aa... they harvest when the aa... plant are mature aaa... where completely aa... coloured / aaa... storage a... ... could be two or three days / aaa... a... production is aa... on a... Serbia is in the a-third (B. pronounces it as /tɜ:d/) to fourth aa... place in the world / processing (B. pronounces it as /prɒ'sesɪŋg/), is a-almost all processed, only ten percents are aa... crops are sold fresh, and there are very health benefits / they rich the aa... vitamin C or aa.. A and ... the other vitamins / and about the aa... plum / plum is a... plum trees, a-woody and aaa... woody and perennial, too / a plum aa... shape of the ... a plum is aa... a-egg-shaped, aaa... could be aaa... could be blue or purple blue, purple black, too / aaa... the most important varieties (B. pronounces it as /'væriɪts/) is, are Stanley, Čačanska rodna (B. pronounces it as Serbian word /'tʃatʃanskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska leptica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃatʃanskʌ le'pɒtɪtsʌ/) / Čačanska leptica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃatʃanskʌ le'pɒtɪtsʌ/) is best for the eating and cooking / aaa... propagation are asexual propagation and sexual reproduction / aaa... harvest when riped and aaa... when it's mature / ... storage life is two to four weeks / aaa... could be cooked for jams, marmalade, juices / aaa... national drink of Serbia is šljivovica (B. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) it... should ... be make from plum / aaa... and Serbia is on the fourth or fifth

aa... worldwide f-, place / ... and aa-plum has aa... umm... a... plum is good source of vitamin ... A, C, aa... B two and the other.

6. Katarina B., 3rd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

a) L'Oreal company / the L'Oreal group is the largest a-cosmetic and a-beauty company / it is based in Paris / aa... it has develop a-activities a...aa-in in the field of cosmetics, concentrating on a-hair colour, hair care, skin care, sun protection, make-up and perfumes / aa... it has founded in nineteen o nine / aa... aa.. it, what it start in hair colour a-business, but company soon branched out into other cleansing and beauty products (Katarina stresses it as /,prɔ'dʌkts/) / brand, they have a-almost a-eighteen brands such as a-Garnier, a-Lachmene, a... aa... l'Oreal hair colour, l'Oreal skin care. L'Oreal promotes and approach to beauty a-that is fun, affordable, /,fʊl'faɪn/, aa-genuine, a-and generous / aa.. the (K. pronounces it as /ðɪ/) l'Oreal group is successful because they have very good management team and a-fifty-four percent of managers are women / a-the l'Oreal group a...a-has operations in over one hundred and thirty a-countries, a-employing (K. pronounces it as /,em'plɔɪŋ/) fifty a-thousand (K. pronounces it as /'taʊznt/) to five hundred people, each /en'peɪs/ has the opportunity a-to develop his or her potential a-through pe-, personal all, or professional growth (K. pronounces it as /grɔvt/) / a... at l'Oreal a-success start with people, aa-respecting a-individuals, their ideas and a-difficulties aa... is the part they choose their sustainable (K. pronounces it as /sʊ'steɪbl/) a long term growth (K. pronounces it as /grɔvt/). In twenty o three, aa... l'Oreal announced (K. pronounces it as /ə'naʊnsɪd/) it's a nineteenth a... consecutive (K. pronounces it as /,kɔse'kjʊtɪv/) year of (K. pronounces it as /ɔf/) a-a two digital (K. pronounces it as /'dɪʒɪtʌl/) growth (K. pronounces it as /grɔvt/) aa... and in twenty o six a-its sales was a-almost sixteen billion a-euros / ... it is a-listed company but the founder's daughter, Liliane Bettencourt, and a Swiss food company a-Nestle aa... are controlled, a-each control over quarter of shares and a price share is a... aa... eighty-seven aa... euros / and l'Oreal's famous slogan is "because you worth it". Aa... they also have a-different a- na-, national, a-nationalities in their fi-, firm (K. pronounces it as /fɪrm/).

b) Ingvar Kamprad... He's Swedish entrepreneur (Katarina pronounces it as /,entrə'preɪə) who's founder of (K. pronounces it as /ɔf/) home furniture a-retail clan IKEA. Aaa... company began to develop a... aa... a-business as a young boy a-selling matches to his neighbours from his bicycle / a-from matches aa.. he a-expanded to selling fish, seeds then pencils and pens / aa... and he didn't s-, spend money he had earned, aa... he used it aa.. to aaa... have his own capital a-and invested into (K. pronounces it as /'ɪntɔ/) more and more different and profitable goods / a-when he was seventeen his father gave him a-money aa... for aa... succeed a-in his studies, but he used that a-money to establish what has grown into (K. pronounces it as /'ɪntɔ/) IKEA. Aa.. he has innovative (K. pronounces it as /ɪn'veɪtɪv/) spirit a-and aa... good sense of a-business / aa... he's very successful a-because a...a-he had , have a-ability to fight with problems aa-and to transform routine difficult into (K. pronounces it as /'ɪntɔ/) a-advantages for his firm / a-he also ... a-helped his a-company a-to aa... low a its cost and decrease prices and a-to gain more customers / he achieved significant success because his furniture was aa-with, at low price and a-of high quality (K. pronounces it as /'kwɒlɪtɪ/) / he had visited his customers a-in the beginning a-individually a-and later he used to hire assistants and a little mi-, milk van to deliver (K. pronounces it as /de'lɪvə/) the goods to his customers / a-he drives fifteen years old Volvo, flies only economy class and encourages (K. pronounces it as /ɪn'kʌrɪdʒts/ IKEA employees to always write on both sides od-, of paper and his a- fortune is estimated at thirty-three bi-, billion dollars / aa-while his frugality (K. pronounces it as /frə'gʌlɪtɪ/) is well documented (K. pronounces it as /'dɒkʊmentɪd/) it is also an important part a-of (K. pronounces it as /ɔf/) a... a-carefully manage, managed image, presented to IKEA employees and to general public.

2) Communication situation II

Aa... two most important a... fruit species in Serbia a... are raspberry (Katarina pronounces it as /rɔzberɪ/) and a-plum. Aa... raspberry (K. pronounces it as /rɔzberɪ/) a-red raspberry (K. pronounces it as /rɔzberɪ/) aa... in Latin is a-called *Rubus ideaus*, aaa... it is a perennial and woody plant, aa... it is a bramble a-which is composed of (K. pronounces it as /ɒf/) aa... biennial canes (K. pronounces it as /kɛns/), primocanes (K. pronounces it as /prɪmɔkæns/) and floricanes (K. pronounces it as /flɔrɪkæns/) / a... is flowered, a-flower is borne terminally a... on several a-flowered aa... corymbose inflorescences (K. pronounces it as /ɪnflɔrensɪs/) / aaa... its fruit is a-aggregated aa... drupelet a... which can be red, yellow, a-black or white / raspberry is divided into (K. pronounces it as /ɪntɒ/) two varieties, aa... summer aa... summer bearing raspberry (K. pronounces it as /rɔzberɪ/) aa-such as a... a Willamete (K. pronounces it as /vɪ'lɑ:met/) a... /onda/ (K. speaks in Serbian) Meeker and Latham (K. pronounces it as /'lɜ:ðəm/) and (smiles) ever-bearing raspberry such (K. pronounces it as /sætʃ/) as Heritage / aa... it is need to be planted in well-drained a soils and alkaline soil should be aa... avoided because a... it increases aa... amount of iron and a... aa... manganese, manganese. Most cultivars (K. pronounces it as /kʊltɪvɑ:rs/) are self aa... flo-, fruitful (K. pronounces it as /frʊtɪfʊl/), a-this propaga-, propagated by a tip layering, aa... tissue culture, and root cutting / aa... raspberry can be infected by fungal (K. pronounces it as /fʌndʒəl/), aa... viral and bacterial diseases and all these diseases a-cause (K. pronounces it as /kɑʊz/) a... /i/ aa... in-, reduction, reduction of ... quantity (K. pronounces it as /kwʌntɪtɪ/) and quality (K. pronounces it as /kwʌntɪtɪ/) / aa... Serbia is third or fourth a-production in a, in the world and fruit is rich in a vitamins such as A, B, a-C, iron, phytonutrients, anthocyanins and it is very healthy. *Prunus domestica* is a plum aa... it is a woody, perennial plant / a-fruit is a stone and it is usually a... in our /kr/, country, it is blue / aa-just like raspberry (K. pronounces it as /rʌsberɪ/) it must be planted in a well-drained soil, sandy soil aa... and it is propagated by sexual and asexual reproduction / aa... Serbia is a fourth or fifth producer in a... Europe, a... in the world a... and a... first in eastern Europe / aa... it is mostly used for making aa... plum a-brandy, aa... in Serbia called “rakia” a-and it is a-made from a juice aa... which is a ... distilled (K. pronounces it as /dɪ'stɪld/) ... a-and a... it is an alcoholic beverage / a... it has unique (K. pronounces it as /jʊ'ni:d/) ... a plum has a unique phytonutrients aaa... such as chlorogenic (K. pronounces it as /hlɔrɔ'dʒɛnɪk/) /i/ achlorogenic (K. pronounces it as /ʌhlɔrɔ'dʒɛnɪk/) a-acids, v... vitamins A,C, and B2.

3) Communication situation III

Aa... raspberry is introduced by Romans a-and a-it is a bush (Katarina pronounces it as /bʊʃ/), a-it has a pink and white flowers a-and it-s flu-, fruit is composed of a several little fruits / aa... it i... it is a in our country usually red / and it is f-, must be planted in a well-drained soil / aa... fungal (K. pronounces it as /fʌndʒəl/) and bacterial diseases are very a... dangerous aa... which can cause (K. pronounces it as /kɑʊz/) aa... reduction of quality (K. pronounces it as /kwʌntɪtɪ/) and quantity (K. pronounces it as /kwʌntɪtɪ/) a... /ovaj/ (K. speaks Serbian) quality (K. pronounces it as /kwʌntɪtɪ/) and quantity (K. pronounces it as /kwʌntɪtɪ/) / aa... it's ha-, h... harvested when mature (K. pronounces it as /mɛɪtʃə/) a-and it can be stored two q or three days t aa... a... zero to seven a... Celsius degrees / it is used for jams, marmalades, icecreams, yoghurt, juices and it is very healthy aa... and important for a-keeping the sight a...and in pregnancy. And a-plum is introduced a-also by Romans / aa... it is also perennial aa... plant and aa... but it is a stone fruit / aa... it is usually blue aa and some of most important varieties (K. pronounces it as /və'rɑɪə/), varieties a... are from our, ou-, country aa... such as Čačanska rodna (K. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɔdnʌ/), Čačanska leptica (K. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ le'pɔtɪtsʌ/) / aa... it must be a-planted in well-drained soil aaa... and a-also a-diseases are very dangerous / a... it is harvested when ripe a... but plum a-can be stored a... aa... from two to four weeks / aa... and it is used a-also for jams, marmalades, juices, cakes, aa... and a-for a brandy / a-we are the first pro-, producers in Europe and it is rich in vitamins and very healthy.

7. Jovana B., 3rd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

a) In nineteen eighty-nine, aa... the USSR ministry of the gas aa... industry (Jovana pronounces it as /'Indʊstrɪ/) was (J. pronounces it as /wes/) reorganized into gas concern named GAZprom A... GAZprom is the world's l-, largest gas company aa... basically focused on geological exploration, aaa...production, transmissions, aa. m... storage, processing (J. pronounces it as /prɒ'sɪsɪŋ/) and marketing a-of gas and oth-, other hydrocarbons. Aa... GAZprom mission is a to provide a... aa... effective and well-balanced gas aaa... aa-supply to Russian customers a-and to safely implement long-term gas export contracts. Aaa... GAZprom export gas to aaa... thirty-two a-countries / aa... in a two aa-thousand six, aa-the company sold aa... one hundred /se/ aa.. sixty-one point five bcm of gas to European (J. pronounces it as /jʊ'rɒpen/) countries, along with one hun-, one hundred o-one bcm to the Baltic States. Aa... GAZprom is confident (J. pronounces it as /kən'faɪdənt/) about its future / a-in aa... aa two hundred seven the company, two thousand seven the company's capitalization (J. pronounces it as /kʌpətəlɪ'seɪʃən/) grew by aa... aa twenty-one point eighteen percent aa... too aa... aaa... three hundred aa... two thousand nine /fʌn/ five hundred aaa... ss-a ... a-sixty-three billions of /jʊ/-, /jʊ/-, of US or American dollars / aa... aa... in terms of market capitalization GAZprom enters aa... entered the aa... the list of the /trə/ three aa... largest world's aa... energies companies. And /wʌ/ what is interesting the president aa... of Administrative (J. pronounces it as /ʌd'mɪstrətɪv/) Board of GAZprom Alexey Miler and aaa... CEO of Serbia gas (J. pronounces it as /ga:s/) Saša Ilić (J. pronounces it as Serbian name /'sʌʃ ɪlɪtɕ/) aa... has signed the agreement of cooperation of gas piper of aa... /ɪndərəzeɪʃən/ of the ... project for construction gas pipeline a-for transit of natural gas (J. pronounces it as /ga:s/) a-across the territory of Serbia. That was a-in February aaa... this year.

b) Well, according to my opinion, aaa... the /sə/ successful person a-is my father (laughing) aa... aa... because a... aaa... he was a... a... a-when he was little a-boy aa... aa... aa-his parents aa... has aa... aa... they ..... They broke up and a... his father a... moved to a... Sjenica (Jovana pronounces it as Serbian toponym /'sjɛnɪtsʌ/) and he was living the alone with her a he, with his mother and a.. his three sisters and a-after that he a-after a-high school he decide to go st-, to went to Belgrade and there he aa... finished aa... the a... school / aa... and a... he was (J. pronounces it as /wə/) he was working there aa... and a-that money he send to ooo her, his mother in Prijepolje (J. pronounces it as Serbian toponym /prɪjɛpɔljɛ/) and after that a-when he finished the school he aa... started to work in Prijepolje a... aa... in hospital / and now he is a success, success a-man and a-he have me (laughing), my brother / and we are studying / and aa... a.. now we are very happy family /aa... and he's trying to aa... continues with that a-because be know how you when he when a-we aa... when he didn't have money and now he trying to aaa... to teach us a... and a... to show us aa... how we ... aa... earn money and a...

2) Communication situation II

Aaa... red raspberry or Latin aa... *Rubus ideaus* aaa... fruit is from a... is formed aa... by aggregation of (Jovana pronounces it as /ɒf/) a several smaller fruits a-called drupelets / aa... they can be different colours, red, yellow, white, black (J. pronounces it as /blɛ:k/) / aa... and a drupelets are attached to the structure call aa... receptacle / aa... the different variants of red a-raspberry aaa... Willamette, Meeker, Latham (J. pronounces it as /lætəm/) aa... aa... um... Heritage, etc. / aa... a-pruning (J. pronounces it as /'prʊnɪŋ/) is a... in summer and autumn / aa... fungal (J. pronounces it as /'fʌndʒəl/), a... bacterious and viral diseases can cause aa... aaa... can infect leaf aa... root aa... and fruits, aa... ... and a... can cause reducing of quality of (J. pronounces it as /ɒf/) aa... red raspberry (J. pronounces it as /'rɒsbɛrɪ/) / aaa... there aa... can I say ... aa... Serbia is on third (J. pronounces it as /tɜ:rd/) or fourth a-place a... considering a... a... fresh and frozen fruit. Aa... plum or *Prunus domestica* in Latin aa... this plant is a... aaa... aaa... plum tree is a woody, perennial plant / aa... the flowers can be white, pink or red / aaa... aa... the colours, the colour of fruits aa... a-varying (J. pronounces it as /'vʌrɪn/) from blue, a-purple blue to the deepest a... aa... deepest aa... purple black / aaa... have aa... we have different a varieties (J.

pronounces it as /'vʌrɪtɪs/) of a... plums, aa... Stanley, Čačanska rodna (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɔdnʌ/), Čačak ... Čačanska leptotica (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ le'pɔtɪtsʌ/), aa... and they are the best for eating fresh or for cooking / aa... for cooking (laughs). Aa... the plum aa... a... prefers aa... deep a... well-drained soil, aa... just like a red raspberry (J. pronounces it as /'rɔzberɪ/) and a pH (J. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) value (J. pronounces it as /'vʌljʊ/), values (J. pronounces it as /'vʌljʊs/) of six point zero to six point five aa... aa... like red raspberry (J. pronounces it as /'rɔzberɪ/) too / aaa... we should plant a plum as early as possible aa... in winter and after harvesting a plum can live in storage about two aa... to four weeks aa... in temperature aa... from aa... minus one to zero / aa... Serbia is on a-fourth a-or fifth place a... aa... worldwide and first in eastern and south-eastern Europe / aa... plums and prunes are unique a... aa... phytonutrients / aa... they increase absorption of (J. pronounces it as /ɒf/) iron and plums and prunes are source of vitamin A, C, B2 aa... dietary fibre and potassium.

3) Communication situation III

Aaa... red raspberry (Jovana pronounces it as /'rɔzberɪ/) aa... is probably introduced by Romans just like a ... p-, aa... plum / aa... red raspberry (J. pronounces it as /'rɔzberɪ/) aa... prefer (J. pronounces it as /prɛ'fe:r/) /to sam rekla/ (J. speaks it in Serbian and laughs) we can /ju:d/, use red raspberry (J. pronounces it as /'rɔzberɪ/) for production of aa... jam (J. pronounces it as /dʒæm/), juice (J. pronounces it as /dʒʊɪs/), aa... bakery products, aa... juices, extracts, aa... ice cream, yoghurts etc. / aa... the most important producers of red raspberry (J. pronounces it as /'rɔzberɪ/) are Poland, a-Serbia, USA, Chile, China, aa... Russia / aa... the aa... just like I say Serbia is a... aa... is big a-producer of aa... red raspberry (J. pronounces it as /'rɔzberɪ/). A... and plums aa... plum aa... is probably introduced by Romans aa... too / aaa... ss... aa... we can use plum as aa... cooked a-like jams, marmalades, aa-juices, and aa... a it can be baked like cookies / a-it can be used in yoghurt, etc. / aa... aa... for Serbia, my country, plum is used aa... for making aa... plum brandy, aa... our national drink known as rakia (J. pronounces it as Serbian word rakija /'rʌkɪjʌ/) or šljivovica (J. pronounces it as Serbian word šljivovica /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) / a... and a... aa... an alcoholic beverage made of a distilled (J. pronounces it as /'dɛstɪled/) plum juice / eighty percent of plum crops are used for plum brandy or rakia, and you can drink aa... rakia warm, even hot.

8. Andjelka J., 3rd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

a) A.. Merkator is a hyper market (Andjelka pronounces it as /'hɪpɛr/), its company is from a... aa... Slovenia (Andjelka pronounces it as Serbian word Slovenija) / this company's very successful (A. pronounces it as /sʌ'sɛsfʊl/) and a... aa... /sʌ'sɛsfʊl/ and in this hyper (A. pronounces it as /'hɪpɛr/) market, in this matter (A. pronounces it as /'mɛtər/) many different aa... different aa... kind of stores (A. pronounces it as /'stɔrɪs/) like a –sports aa... sport a-shops, a...aa... /bju:/ a.bu- boutiques (A. pronounces it as /'bʊtɪks/) a-cosmetics shop, mobile (A. pronounces it as /'mɔbɪl/) phone shops, aa...(A. speaks in Serbian) /i tako dalje/ / in our countries is company aa... located (A. pronounces it as /'lʌktɛd/) in Belgrade and Čačak (A. pronounces it as a Serbian toponym /'tʃʌ tʃʌk/).

b) Novak Djoković (Andjelka pronounces it as a Serbian name /'nɔvʌk 'dʒɔkɔvɪtɕ/) is very successful young a-sport boy... person / aa... he is one of the bests sportmen in the world (A. pronounces it as /wɔrld/) / he, he plays tennis and he's aaa... do that very good / he is a-second player, second tennis player on ATP list.

2) Communication situation II

Aa... the fruit aa red raspberry is formed by the aa... aggregation of several smaller a... smaller fruits called the drupelets (Andjelka pronounces it as /'dʊplɛts/) / aa... they can be different colours, red, yellow (A. pronounces it as /'jɛlθv/), white, black / aaa... drupelets are a-attached (A. pronounces it as /ɪ'tætʃɛd/) to structure (A. pronounces it as /'strʊktʊr/) aa... called receptacle / the aaa... different varieties (A. pronounces it as /'vɛrɪɛts/) of red raspberry aa... Willamette which ... is la-, which is large, dark a-berries, aa... Meeker large fruits, pretty (A. pronounces it as /'prɛɪ/) plants, aa... La-, a-Latham (A. pronounces it as /'lɑtəm/) aa... berries a-tend to be /kʌmb/, /'kʌmbɪ/ / aa... pruning is in summer and a autumn (A. pronounces it as /'ɒtʊmn/) / fungal (A. pronounces it as /'fʊŋɡəl/) bacteri-, and viral (A. pronounces it as /'vɪrəl/) disease (A. pronounces it as /dɪ'saɪz/) a... are very dangerous / a... they can infect leaf (A. pronounces it as /lɛf/) a... aa... rot and root and fruit / aa... dangerous they can inf-, aa... and fruit Serbia is on third (A. pronounces it as /tɜ:d/), on third (A. pronounces it as /tɜ:d/) and fourth (A. pronounces it as /fɔ:t/) place aa... considering fresh a-and frozen fruit. Aa... plum / plum a-tree is a-woody, aa... perennial (A. pronounces it as /'pɛnɪəl/) plant / the flowers (A. pronounces it as /'flɒvɜs/) can be white, pink or a-red / the colours (A. pronounces it as /'kɒləs/) of fruit varying a f-, a-from blue, purple (A. pronounces it as /'pʊrpl/) blue a-to the deepest purple black. Aa... we have different a... aa... varieties (A. pronounces it as /'vɛrɪɛts/) of plums (A. pronounces it as /plʊms/) Stanley, Čačanska leptica (A. pronounces it as Serbian word /'tʃatʃanskə lɛ'pɔtɪtsə/), Čačanska rodna (A. pronounces it as Serbian word /'tʃatʃanskə rɔdnə/) and they are a the best for eating a-fresh and for cooking. The plum prefers a... a-deep a-well a drained (A. pronounces it as /drɛd/) soil just aaa... like red raspberry (A. pronounces it as /'rɒsbɛɪ/) and pH (A. pronounces it as /'pe'h/) values (A. pronounces it as /'vɛlɪs/) aaa... six point zero six point five. A-after harvesting (A. pronounces it as /hɑr'vestɪŋg/) plum can be li-, alive (A. pronounces it as /laɪv/) in storage two or four week a-in temperature (A. pronounces it as /'tɛmpɛɪtʊr/) minus one to a zero Celsius. Aa... Serbia is on fourth or five place worldwide (A. pronounces it as /'vɜrld 'vaɪd/) and first a... in eastern and south (A. pronounces it as /səʊt/) eastern Eurpoe. A-plum a is good ss-, source of vitamin, vitamin A... C, B two aa... dietary (A. pronounces it as /'dɪɛtɛrɪ/) fiber (A. pronounces it as /'fɪbɛr/) and potassium.

3) Communication situation III

Aa... red raspberry (Andjelka pronounces it as /'rɒsbɛɪ/) preferring well-drained (A. pronounces it as /drɛɪŋg/) soil, a-sandy soil / it need plentiful for moist, moisture (A. pronounces it as /'mɔɪstʊr/) throughout (A. pronounces it as /'trʊt'aʊt/) to the growing seasons a-season / it grow (A. pronounces it as /grɒv/) aa... best in full sun / aa-we use red raspberry (A. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) for production of (A. pronounces it as /ɒf/) a-jams, jellies (A. pronounces it as /'dʒɛlɪs/), aaa... aa... bakery (A. pronounces it as /'bɛkəri/) products (A. pronounces it as /'prɒdʊkts/) for juices, extract (A. pronounces it as /'ɛkstrɪt/) aa... ice cream, a ... yoghurt (A. pronounces it as Serbian word jogurt /'jɔgʊrt/). A... the most important products (A. pronounces it as /'prɒdʊkts/) aa... of (A. pronounces it as /ɒf/) red raspberry (A. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) are Poland, Serbia, USA, China, a-Chile, a-and Russia. Aa... plum (A. pronounces it as /plʊm/) as cooked (A. pronounces it as /'kʊkɪd/) jams, marmalades (A. pronounces it as /'mɛrɪmɛlɛdʒ/), juices / a-it can be a-baked (A. pronounces it as /'beɪkɪd/) cakes / a-it can a-be used in ... yoghurt (A. pronounces it as Serbian word jogurt /'jɔgʊrt/). For my country, Serbia, plums aa... plum (A. pronounces it as /plʊm/) is used for aa... making a plum (A. pronounces it as /plʊm/) brandy, our (A. pronounces it as /ɒʊr/) national drink a-aa... k-, aa... known as (A. pronounces it as /ʌs/) rakia or šljivovica (A. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsə/) / a-and a-eighty (A. pronounces it as /'ɛɪn/)

percents of plum crops are used for a-plum (A. pronounces it as /plʊm/) brandy and it can be drunk (A. pronounces it as /'drænkɪd/) warm, a-even (A. pronounces it as /'ɛvən/) hot.

9. Sanela J., 3rd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

a) The name of s-, company is One hundred percent in English (Sanela pronounces it as /'ɛŋglɪʃ/) or Stoposto (S. pronounces it as Serbian word) in Serbian. This company a based in Velika Plana (S. pronounces it as Serbian toponym /'vɛlɪkɐ 'plɒnɐ/). Aa... on a /wa/ eighteen a-point five hectares of space a-in a... nineteen sixty-nine begin the story of about feeds production. Since two thousand two, it has a /prɒ'mɛntɪ/ story about success of company Stoposto and a h-, he a... and a h-, h-, his importance for development of (S. pronounces it as /ɒf/) animal husbandry in Serbia. Permanent increase of (S. pronounces it as /ɒf/) sale employment (S. pronounces it as /ɛm'plɒɪmənt/) and a deve-,and a development (stressed as /dɪvɛ'lɒpment/) of company a-in a... conditions of unstable market a- is result of (S. pronounces it as /ɒf/) numerous (S. pronounces it as /'nʊmjɪrɪəs) a... aa... numerous (S. pronounces it as /'nʊmjɪrɪəs) managers. A... Stoposto aa... re-, re- result (S. pronounces it as /rezʌlt/) o-, eighteen aa... thousand tons of maize (S. pronounces it as /mɛ:s/) of (S. pronounces it as /ɒf/) our (S. pronounces it as /aʊər/) agriculturalists last year. A.. s-, a strategy of this factory is to apply modern technology aa... /k/, knowledge and a-respect customers (S. pronounces it as /'kʌstjʊ,mə:rs/) a...aa... the purpose (S. pronounces it as /pə:r'pʊz/) of this measures (S. pronounces it as /'mɛsɪs/) is to produce one hundred percent aa... a... one hundred percent a-reliable (S. pronounces it as /'rɪlɪ,əbl/) a... produ-, aa-feed for a... aa... different kinds of (S. pronounces it as /ɒf/) livestock. A... aa... /bjʌ-/ barn for cereals has capacity (S. pronounces it as /'kɛpə,sɪtɪ/) of (S. pronounces it as /ɒf/) a twenty, a twenty tons a-per hour. A... there is a... a... aa... there a... there is a co-, a... constant (laughing) control of (S. pronounces it as /ɒf/) aa... a-raw materials aa-which provide miro-, biological aa... a-correctness of raw materials e, of (S. pronounces it as /ɒf/) a... for a long period (S. pronounces it as /'pɑ:ɪrɪd/). Aa... produc-, production cycle is a computerized (S. pronounces it as /'kɒmjʊtɪzɪzɪd/). Technological line a-of –feed production give a-twenty a-tons of concentric (S. pronounces it as /'kɒn'tsɛntrɪk/) a-feed a-for different kinds of livestock, poultry and pigeons per hour. Aa... storage aa... for a- packed feed a-has capacity (S. pronounces it as /'kɛpə,sɪtɪ/) of (S. pronounces it as /ɒf/) aa... five hundred and fifty tons. Aa... company has individual interest for transport a-goods a-to aa... to customers. Company produce about aa... one hundred and a... sixty, sixty kinds of feed accessory a-mixture and components (S. pronounces it as /'kɒmpənəns/) a-for diet of (S. pronounces it as /ɒf/) livestock, poultry and pigeons. There are two kinds of feed, close-grained and coarse grain. Aa.. there a there a this products (S. pronounces it as /prɒ'dʌkts/) are sold in a-four hundred and eighty aa... retail (S. pronounces it as /rɛ'tɪl/) outlets and distributive (S. pronounces it as /dɪstrɪ'bʊtɪv/) center around the Serbia (S. pronounces it as /'sɛrbiə/), Montenegro (S. pronounces it as /,mɒntɛ'nɛgrɒ/) and Bosnia and Herzegovina (S. pronounces it as in Serbian language /'bɒsnɐ, 'hɛrtsɛgɒvɪnɐ/). Advertising a-media a-are TV and radio commercials (S. pronounces it as /kɒ'mɛrʃɪs/). A... the, this company a... aa... got a... the (S. pronounces it as /dɪ/) a... the first prize a-for a quality of (S. pronounces it as /ɒf/) its products (S. pronounces it as /prɒ'dʌkts/) a... in a Agricultural Fair last year in Novi Sad (S. pronounces it as Serbian toponym /'nɒvɪ'sɒd/).

b) (Teacher: Now Sanela is talking about successful business people or a successful person in general.) Successful (Sanela pronounces it as /sʌ'kɛfʊl/) person (S. pronounces it as /'prɛsɒn/) for me is my mother. She works on a poultries farm. Earlier she didn't work when my /'bʌdər/) brother and I aa... were

little kids. A... my mother is good cooker and especially good mo-, good mother. She always tries to help my brother and me... whe-, with we have some problems / she always does what promised. That's it.

2) Communication situation II

A... the raspberry ... is one (Sanela pronounces it as /ʌn/) of the most important a-fruit plants in our country / the aa... aa... a-the ro-, raspberry a-have come from a... Asia (S. pronounces it as /'ɛʒɪɑ/) a-Minor / this culture a-was spread throughout (S. pronounces it as /'trʊ,ɑʊt/) Europe aa-by Romans / a... the raspberry is a perennial, a-woody and a bush (S. pronounces it as /bʌʃ/) plant / a... the fruit (S. pronounces it as /frʊɪt/) a... the fruit (smiles) is aggregated a-dr-, ... a-drupelets (S. pronounces it as the English word droplets /'drɒplɛts/) / aa... there are some possible aa.. colours of fruit, aa... aa... ye-, yellow (S. pronounces it as /'jɛlθʊ/) , red, white and black / a-there are many a-different varieties, aa... summer varieties, /tʃ/ bearing raspberry (S. pronounces it as /'rɒzɒɪt/) a-which ripe in early a... a... midsummer a... /sʌ/ ... like Willamette, aa-Meecker, a-latham and a... / a-there are a... ee-, a-ever-bering a ra- (S. pronounces it as /rɒ/) , raspberry, for example one of (S. pronounces it as /ɒf/) a... a-this varieties is a-Heritage a-which bears (S. pronounces it as /'bɛɪts/) in June and again in September. A... sor a successful (S. pronounces it as /,sʌk'sɛsəftʊl/) production aa-of (S. pronounces it as /ɒf/) raspberry, a-the soil should be well-drained, aa... sa-, sandy and moist, especially throughout (S. pronounces it as /'trʊ,ɑʊt/) the growing season. Aa... the soil a-should be a-of (S. pronounces it as /ɒf/) a-pH (S. pronounces it as /'pɪ'dʒɪ/) value, values a... a... six (S. pronounces it as /sɪk/), six (S. pronounces it as /sɪkst/) until (S. pronounces it as /'ʌn'tɪl/) six five point (laughs), six point, six (S. pronounces it as /sɪk/) point five what is optimal for raspberry. Aa... pruning (S. pronounces it as /'prʌnɪŋ/) is in summer a-and in autumn. Aa... most (S. pronounces it as /mʌst/) ... cultivars are of (S. pronounces it as /ɒf/) aa-raspberry are a... self-fruitful (S. pronounces it as /frʊɪtʃʊl/). A... raspberry attack a... aa... umm... most different pest, pest of (S. pronounces it as /ɒf/) a-and, and disease aa-like a-Phytophthora a-root rot (S. pronounces it as /rɔ:t/), a... Vert-, a-Verticillium a-wilt, a-mosaic disease, a... aa... leaf a-curl a... vi-, virus, tomato (S. pronounces it as /tɒ'mætɒ/) a-ring... spot aa... virus, etc. (S. pronounces it as /ɛt'tsɛtɛrə/). The most (S. pronounces it as /mʌst/) widely (S. pronounces it as /'vaɪdɔɪ/) used index of maturity is a... when a...a... completely developed aa... a... cha-, characteristic colour and easily ... /tu:s/ aa-easily separated a-from the plant. A... r-, raspberry is a-harvested a-in a many ways, but the trend in the a-world is to born more and more mechanisation (S. pronounces it as /,mɛhʌnɪ'zɛɪfən/). But in our country most (S. pronounces it as /mʌst/) used hand labour.. Aa... the fruit a-can a-keep aa... two a... and aa... two or three (S. pronounces it as /trɪ/) days aa... at a temperature (S. pronounces it as /'tɛmpɛrʌ,tʃər/) of (S. pronounces it as /ɒf/) a... aa... se-, ... e... a... until (S. pronounces it as /'ʌntɪl/) a... seven Ce-, Celsius degrees. A... of the total amount of a raspberry (S. pronounces it as /'rɒzɒɪt/) about ten percent (S. pronounces it as /'pɜ:'sɛnt/) is grown for fresh market, aa... the aa... the remainder going to processing (S. pronounces it as /prɒ'sɛɪŋg/). Aa... Serbia (S. pronounces it as /'sɛrɪɑ/) is third production worldwide. Aa... the fruit (S. pronounces it as /frʌt/), fruit a-is a raspbe-, aa... fruit of raspberry is a... a very healthy / it a... it is rich in a vi-, vitamin C, a-calcium, a0vitamin A (S. pronounces it as /ɑ:/) and it prevent bacteria, fungi (stressed as /fʌn'dʒaɪ/) etc. (S. pronounces it as /ɛt'tsɛtɛrə/). Aa... plum / the plum a-is a-woody, perennial plant. It a-have stone fruit. A.. the... moist famous varieties aa... are Stanley, Čačanska rodna (S. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska najbolja (S. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ'nʌjɒʌ/), aa... it is e... aa... Čačanska lepota (S. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) and a... other, other varieties. Aa... this, a-this plant require (S. pronounces it as /rɪ'kvɑ:t/) deep aa... well aa... well-drained (S. pronounces it as /drʌɪn/) soil. Aa... common pests are and disease a-which attack plum are a..., f, a-

pox virus (S. pronounces it as /'vi:rʊs/), aa-v-, virus, a-moth aa-brow aa... rot (S. pronounces it as /ru:t/), black knot, etc. (S. pronounces it as /ɪ'tsɛtɛrə/). In harvest must we use a-hand-labour (S. pronounces it as /'lɑɪbə/). A... the fruit a-can be aa... cooked, baked, use in a... a-yoghurt, dried, a-usually the aa... fruits of plum used for a making a bra-, a-plum brandy in our country / aa... Serbia (S. pronounces it as /'sɛrbiɑ/) is a fifth (S. pronounces it as /fɑɪft/) produ-, a fifth producer (laughs) worldwide / a-plum a... aa... contain /aɪt/, antioxidants (S. pronounces it as /,æntɪ'ɒksɪdʌns/), vitamin C and A, potassium and other aa... healthy substances (S. pronounces it as /,sʊb'stʌnsɪs/).

3) Communication situation III

A... the... the plum aa... in our country aa... most (Sanela pronounces it as /mʌst/) we aa... f-. a... is used for freezing / aa... /vɑ:/ a... aa... a-but aa-plum used for making a-Serbia (S. pronounces it as /'sɛrbiɑ/) brand aa... Serbia (S. pronounces it as /'sɛrbiɑ/) brand a... aa... sh-, a-like šljivovica (S. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) / aa... an a-the a... a-the a... export aa... is a... aa... low (xxx) our country / aa... a... aa... aa... a-the a... the raspberry is a... aa... very grown aa... in a... Ivanjica, Arilje and a Požega (all three are Serbian toponymes pronounced as /'ɪvʌŋɪtsʌ/, /'ʌrɪʌɛ/, /'pɔʒɛgʌ/) / aa... an a... and aa... aa... the, a-those areas is a-centres of proda-, producing (S. pronounces it as /prɒ'dʊsɪŋ/) a-this culture. A... the, the plum a... the ... the plum grown in a... all areas (S. pronounces it as /'lɛɛs/) a-our country aa... t-, a... because tradition is a very important in this production. ... That's it.

10. Maja N., 3rd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

a) Knjaz Miloš (Maja pronounces it as Serbian name /'knʒʌz 'mɪlɔʃ/) produce natural mineral water / this company is from Arandjelovac (M. pronounces it as Serbian toponym /'ʌrʌŋɟɪɛɔvʌts/), it's very successful / a-company is locate (M. pronounces it as /lɒ'keɪd/) in many cities in Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbiɑ/) they a-produce (M. pronounces it as /prɒ'du:s/) different kind of water with different taste a-apple, peach, a-lemon... (Teacher: Do you know which markets they export to?) Pa ... (using Serbian word) many different ....cities ....

b) (Teacher: What about successful person?) Oprah Winfrey, aa... she guest her own TV show / and when she was seventy she wen-, she left the school / aa... her fr-, her first job was as (M. pronounces it as /ʌs/) a radio speaker, speaker and she was the first black woman who work on radio / aa... she helps a poor people and a- give a lot of money of children who need help and ...

2) Communication situation II

Aa... plum. Latin name of plum, a Prunus domestica / a-plum is probably introduced by Romans (Maja pronounces it as /rɒ'mɑ:ns/) / a-plum is woody, perennial plant, simple leaves aa... arra-, arranged (M. pronounces it as /'ʌ'rʌndʒd/) aa... simple (M. pronounces it as /sɪmple/) and the nodes (M. pronounces it as /vu:ds/) on stem. Aa... with white, pink or a-red flowers (M. pronounces it as /'flɒvɛrs/) / aa-plum fruit are a dr-, drupe (M. pronounces it as /drɑ:p/) stone fruit (M. pronounces it as /fruɪt/) / plum is aa... globular a-or e-, elongate (M. pronounces it as /'ɛlɒŋɛɪt/) oval and egg (M. pronounces it as /ɛɪg/) aa... egg, sh-, shaped / colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/), colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) vary (M. pronounces it as /'vʌrɪ/) from blue, purple (M. pronounces it as /'pɜ:rpə/), purple (M. pronounces it as /'pɜrpɜr/) blue, a-to purple (M. pronounces it as /'pɜrpɜr/) black / a-varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛ,tɪs/) is Stanley, Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɔdnʌ/) and Čačanska leptotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɔtɪtsʌ/) / aa.. p-, plum (M.

pronounces it as /plʊm/) preferring (M. pronounces it as /prɪ'fɛrɪŋg/) deep, w-, well-drain soil / a-newly (M. pronounces it as /'nʊlɪ/) planted plum (M. pronounces it as /plʊm/) a-trees fertilized (M. pronounces it as /,fɛrtɪ'lɪzɪd/) in early (M. pronounces it as /'ɪərli/) spring / aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) is propagated in a two ways, asexual-, asexual reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) and sexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/) reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) / aa... disease (M. pronounces it as this is) of (M. pronounces it as /ɒf/) plum, aa... disease of plums are plum pox (M. pronounces it as /pɒk/) pox virus (M. pronounces it as /'vi:rʊs/), a... a-ring spot and necrosis, in the plum moth (M. pronounces it as /mʊt/), root and brown (M. pronounces it as /brɒvn/) rot (M. pronounces it as /rʊt/). Aa... umm... a... plum storage (M. pronounces it as /'stɒrɪdʒ/) life is two or four weeks / plum, plum can be cooked, jams, marmalades (M. pronounces it as /'mɑrmɛlɑɪds/) juice, for making aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) brandy and for, for making (M. pronounces it as /'mækɪŋg/) a plum (M. pronounces it as /plʊm/) brandy a... that is na-, national a-drink of (M. pronounces it as /ɒf/) Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbɪɑ/) / a-Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbɪɑ/) is on the a- fourth a-worldwide produ-, produ-, producers a and a-plum is good source of a-vitamin A, C or B. Raspberry a... was gathered (M. pronounces it as /'gɑtɛrd/) by the people of Troy as (M. pronounces it as /ʌs/) a, as (M. pronounces it as /ʌs/) a wild (M. pronounces it as /vɪld/) plant in the a-fourth ce-, century (M. pronounces it as /'sɛntərɪ/) / aa... raspberry is a bramble, woody, perennial plant / aa... the (M. pronounces it as /dɪ/) plant, plant the (M. pronounces it as /dɪ/) a... plant raspberry in the aa... in well-drain soil, sandy soil, aa... soil pH (M. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) values of six to sixty-five, aa... ... /mogu da kažem/ (Maja speaks in Serbian) bram-, aa... raspberry is stores as bramble, aa... easily crushed, to be picked into (M. pronounces it as /'ɪntʊ/) a shallow flats and is a... raspberry is a low a-caloric (M. pronounces it as /'kʌlɒrɪk/) value (M. pronounces it as /'vʌlʊ/) aa... and increase (M. pronounces it as /'ɪnkriʌs/) milk production.

3) Communication situation III

Plum tree is a woody, pere-, perennial a-plant, the colour (Maja pronounces it as /'kɒlɒr/) of the, of fruit varying from a-blue, purple blue to purple black / a-we have different varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛtɪs/) of plum aa... Stanley, Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'stʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/) and Čačanska lepotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) aa-and they are best for aa... eating fresh and for cooking. The plum prefer deep, well-drained soil / we should plant plum as (M. pronounces it as /ʌs/) early aa-as (M. pronounces it as /ʌs/) possible / aa... we, we use plum as cooked, jams (M. pronounces it as /dʒɛɪms/), marmalade (M. pronounces it as /'mɑrmɛlɑ:d/) and plum is good source of Vitamin A, C and B.

Student did not said anything about raspberry.

11. Mirjana P., 3rd year student, female, profile: Agroeconomy

1) Communication situation I

a) A... the fashion agency Ford start working in a... m... ma. /mɪnd/, a-mid fifties of the last century / a... a... main office is in New York / a... a... chairman of this company is seventy years old ... ex model a-Katie Ford / a-this a-co-, this agency has a, a-their own a-head... quarters (Mirjana pronounces it as /'kɒtɛrs/) in a-one hundred (M. pronounces it as /'hʌndrɪd/) a-ten states, a-Katarina Rebrača (M. pronounces it as Serbian last name /'rɛbrʌtʃʌ/) / a-the (M. pronounces it as /dɪ/) also this company a-ever year aa... aa... looking for, look, looks for aa... a-new a-talented (M. pronounces it as /tə'lɛntɪd/) girls / aa... on the center (M. pronounces it as /'tsɛntərə/) aa... the center (M. pronounces it as /'tsɛntərə/) of

competition (M. pronounces it as /kɒmpɛ'tɛɪʃən/) a... is in New York / aa... aa... winner of this competition (M. pronounces it as /kɒmpɛ'tɛɪʃən/) aa... gets a-contract for a three (M. pronounces it as /fri:/ as in the word free) years and a... of five a.. a-hundred (M. pronounces it as /hʌndrɪd/) of five hundred dollars / a... also ... this company a... is one of the biggest charity companies / aa... aa... famous ... (M. speaks in Serbian) /ček-ček-ček/ many of the famous, many of the famous models like a.. aa... Heidi Klum, a-Eva Herzigova, star-, started a-careers in this agency.

b) (Teacher: Have you chosen one person who is successful?) Aleksandra Kovač (Mirjana pronounces it as Serbian last name /'kɔvʌtʃ/) ... is our famous singer / aa... she born in Belgrade in nineteen seventy / aa... m... she... daughter 0-, of our ... a... a... our... songwriter a-Kornelije Kovač (M. pronounces it as Serbian name /'kɔrnɛɪɟɛ'kɔvʌtʃ/) / a... she ... a-she has two sisters, Aleksadra and Anja (M. pronounces it as Serbian names) / a... a... she a-finished music school in a-London (M. pronounces it as /'lɒndən/) / aa... with she's sister Aleksandra a-she a, a... established music group a Ka dva (M. pronounces it as Serbian word) / aa... aa... today she is a- solo singer / a-she is very successful (M. pronounces it as /sʌ'sɛsfʊl/) a-and a... a-she last year aa... a last year ... a-she got MTV award (M. pronounces it as /ʌ'vɔ:rd/) for aa... a-the song Come on boys.

2) Communication situation II

A... *Rubus ideaus* is Latin name of (Mirjana pronounces it as /ɒf/) a red raspberry, excluded (M. pronounces it as /ɛks'klʊdɪ/) perennial a... plant / it has a aggregated fruit, aa... the two aa-varieties, a-summer bearing a-raspberry and a... a... ever bearing a-raspberry / a... red raspberry (M. pronounces it as /'rɒsbɛɪ/) best growing is a... a-well-drained (M. pronounces it as /drɛɪndɪd/) soi and a... aa... with full sun / a... it is soil umm... a-pH (M. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) value a-six aa... a-six point a-zero and a-to six a... point five / a... there are two a-kind of (M. pronounces it as /ɒf/) pruning, a... summer and the autumn (M. pronounces it as /'ɒʊtə/) a... autumn (M. pronounces it as /'ɒʊtəm/) of fruiting a.. va-, varieties / aa... the type of (M. pronounces it as /ɒf/) a-propa-, propagation are layering, aa... suck, a... suckering, root cutti-, cutting and aa... tissue culture / aa... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) is a-introduced (M. pronounces it as /,ɪntrɔ'dʊkt/) by pathogen (M. pronounces it as Serbian word patogen /'pʌtɔgɛn/) fungi, bacteria and a-viruses / aa... important diseases (M. pronounces it as the English word dishes /'dɪʃɪz/) aa... are a-Phytophthora (M. pronounces it as /'fɪtɔ,fɔrʌ/) a-root, rot, a-plum (M. pronounces it as /plʊm/) moth (M. pronounces it as /mɒt/), a-gray mold, a... umm tomato a-ringspot virus, a-and a... aa... raspberry a-mosaic disease (M. pronounces it as the English word dishes /'dɪʃɪz/). Aa... plum. Aa... a *Prunus domestica* is a Latin name a-of (M. pronounces it as /ɒf/) a plum / is woody aa... perennial plant (M. pronounces it as /prænt/) / a-form is a stone fruit / aa... there are two a-varieties, aa... Stanley, a-Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɔdnʌ/) and a... a-Čačanska leptica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɔtɪtsʌ/) / aa... a-plum is a... (xxx) draining soil and a-preferring (M. pronounces it as /prɛ'fɛrɪŋg/) soil a... which a-has a pH -value six a point aa... zero a to six point five / aa... there are two umm... aa... groups of (M. pronounces it as /ɒf/) a-propagation, aa... asex- (M. pronounces it as /ʌ'sɛf-/), asexual aa... aa... reproduc- (M. pronounces it as /,rɛprɔ'dʊkʃən/), reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɔ'dʊkʃən/) and sexual reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɔ'dʊkʃən/) / aa... pathogen (M. pronounces it as Serbian word patogen /'pʌtɔgɛn/) a-pest, aa... and microorganism (M. pronounces it as /,mɪkrɔ,ɔrgʌ'nɪzəm/) cause a lot of (M. pronounces it as /ɒf/) a diseases (M. pronounces it as the English word dishes /'dɪʃɪz/) like aa... a-plum (M. pronounces it as /plʊm/) ... pox (M. pronounces it as /pɒs/) virus, plum (M. pronounces it as /plʊm/) moth, a-brown (M. pronounces it as /rɒt/) / aa... it's a must a-be stored at temperature at a minus one a-to six Celsius degrees.

3) Communication situation III

Aa... plum is introduced (Mirjana pronounces it as /,ɪnrɒ'dʊkt/) by Romans / a-flowers can be a-white, a-pink or red / a-colour of (M. pronounces it as /ɒf/) fruit varying from blue, a-purple blue, a-to purple black / aa... in our country plum a-produced for cooking a-for aa... a-making a plum a-brandy, national (M. pronounces it as /'nʌʃənəl/) drink of (M. pronounces it as /ɒf/) Serbia / aa... Serbia umm... um... produce (M. pronounces it as /'prɒdʒʊs/) lot of plum but export is low (M. pronounces it as /lɒʊ/) / aa... Ser-, a... plum is very healthy aa... fruit a-because a... is, has a... a lot of (M. pronounces it as /ɒf/) a-vitamin a-C, aa... A a-and a B two / aa... /sad/ (M. speaks in Serbian) aa-red (smiles) red aa-raspberry is aa... a-spread in, is spread in Europe by Romans / aa... a... flowers can be white, a... a or pink / colours of (M. pronounces it as /ɒf/) a raspberry (M. pronounces it as /'rɒsbɛrɪ/) fruits a-can be red, yellow, white a... or black / aa... only tens a... a-percent are used for a... a use fresh ... in diet / a-most important product (M. pronounces it as /'prɒdʊkt/) is frozen aa-raspberry / a-raspberry aa... should be used in diet because is has lot of a-vitamin C and A and a-calcium.

12. Biljana V., 3rd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

a) Zvezda Helios (Biljana pronounces it as Serbian name /'zvezdʌ 'hɛlɪɔs/) in the /i/ is the /'sʌsɛd/, /'sʌksɛd/ firm (B. pronounces it as /fɪrm/) in Gornji Milanovac (B. pronounces it as Serbian toponym /'gɔrɲɪ 'mɪlʌnɔvʌts/). Aa.. it is product, product (B. pronounces it as /'prɒdʊkt/) line aa... colours (B. pronounces it as /'kɒlɔrs/) and a- varnishes for industry (B. pronounces it as /'ɪndʊstri/) and for aa... for personal aa... personal use. Aa... this firm (B. pronounces it as /fɪrm/) have aa... two hu-, two hundred, aaa... two hundred a-employers and /ɪ/ and aa... it is oe aa... the of (B. pronounces it as /ɒf/) the most popular, popular firms (B. pronounces it as /fɪrmz/) corporation branch. Aa... Helios become aa... aa... owner (B. pronounces it as /'ɒvnɛr/) of (B. pronounces it as /ɒf/) aa...aa... a-fifteen two aa... stock signed two hundred three and after that Zvezda Helios /ne/ aa... Zvezda changed its name into, in, into a.. Zvezda Helios. ... (B. in Serbian: Nema više.)

b) Aaa... (Biljana is laughing) ... Milovan Milo (laughing) ... every, every on the list, on the, of the /sʌk'sɛd/ person in Serbia / aa... he is the owner (B. pronounces it as /,ɒvnɛr/) a.. and director of firm (B. pronounces it as /fɪrm/) System aa.. FTO an from Belgrade / ...aaa... he's from, is most popular and probable, probably the best is a /'prɒdʌk/, /'prɒdʌkʃ/ service / a... bes-, a... a... beside a... this firm (B. pronounces it as /fɪrm/) the a... fir-, a ff-, aa... firm (B. pronounces it as /fɪrm/) Sigurnost Kraljevo (B. pronounces it as Serbian words) and LL EL Zaštita (B. pronounces it as Serbian /'zʌʃtɪtʊ/) and a. both firm (B. pronounces it as /fɪrm/) are popular and success, successful (B. pronounces it as /sʌk'tsɛsfʊl/).

2) Communication situation II

Red raspberry / the fruits is flowered (Biljana pronounces it as /'flɒvɛrd/) by the aggregationis, of a... or severally small fruits a-called (B. pronounces it as /'kɒlɛd/) the drupelets (B. pronounces it as /'drʊplɛs/) / aa... it can be different colours (B. pronounces it as /'kɒlɔrs/), red, yellow, white, black / aa-drupelets are attached (B. pronounces it as /ʌ'tʌt/) and the structure called (B. pronounces it as /'kɒlɛd/) the receptacle (B. pronounces it as /'rɪpɛtəl/), receptacle (B. pronounces it as /rɪ'pɛptɪkəl/) / a... there are different varieties (B. pronounces it as /'vʌrɪɛns/) red raspberry, Willamette with aa... which is large a... aa... dark (B. pronounces it as /dærk/) berries (B. pronounces it as /'bɛrɪɛs/), aa... Mee-, Meeker large a-fruit, pretty (B. pronounces it as /'prɛtɪ/) plants. Aa... pruning in the summer, a-summer and autumn (B. pronounces

it as /'aʊtʊm/). Aa... fungal, /'faʊli/, bacteria and very, aa... viral (B. pronounces it as /'vɛərəl/) disease (B. pronounces it as /dɪ'saɪz/) are very a... dangerous. Aa... they can a-infect leaf (B. pronounces it as /lɛ:f/), aa... root and fruit a roo-, a root and fruit / a... Serbia is a... is on a... third or four place co-, considering (B. pronounces it as /kɒ'sɪndɛrɪŋ/) the fresh and the frozen fruit. A... plum / aa... plum ... there are ... there is wood, personal plant, flowers (B. pronounces it as /'flaʊərs/) aa... flowers (B. pronounces it as /'flɒvrs/) can be white, a-pink or red / a... the colours (B. pronounces it as /'kɒlərs/) of fruit varying for blue, purple blue aa... to the deepest (B. pronounces it as /'dɛpɛst/) /bɜ:/, purple black / aa... here we have different varieties (B. pronounces it as /'vɛəriɛts/) of plants, Stanley, Čačanska lepotica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/), Čačanska aa... najbolja (B. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃʌnskʌ 'nʌjɒlʌ/), Čačanska rodna (B. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/) and they (B. pronounces it as /dɪ/) and they are the ... best for eating fresh and for cook aa... cook aa... a-jams marmalades (B. pronounces it as /mɜrmɛ'lɑ:dɛs/), juice, aa... / aa... the plum (B. pronounces it as /pləm/) aa... prefers (B. pronounces it as /'prɛfərəʊs/) a-deep well (B. pronounces it as /wɪl/) deepens of soil /dru:/ just a-like a red ras- (B. pronounces it as /rɒs/) raspberry aa... and a pH (B. pronounces it as /'pi'eɪtʃ/) vi-, varies (B. pronounces it as /'vɛəriəs/) aa... a... sixteen point a- twenty (B. pronounces it as /tvɛnd/) a-sixty point five / a-after harvesting (B. pronounces it as /'hɜvɛdɪŋ/) plum aa... can la-, aa... (xxx) storage a two or four weeks in temperature (B. pronounces it as /'tɛmprɒf/) aa... minus one a decreases / aa... Serbia (B. pronounces it as /'sɛrbi/) is on aa... nn... fourth, fourth or fifth place workly, a-work (B. pronounces it as /wɜrk/) aa... word aa... wide in the aa... a... one in the eastern (B. pronounces it as /'ɛstən/) and a... a... st-, /stɜrd/ east (B. pronounces it as /'ɛst/), aa... Europe / a... plum is good a... source of vitamin A, B, C ... dietary f-, fibre (B. pronounces it as /'fɪbrə/) and a potassium.

3) Communication situation III

Red raspberry pref-, preferring a well-drained soil, a sandy a-soil / it a need a... plentiful aa-of moisture through (Biljana pronounces it as /trɒʊ/) throughout (B. pronounces it as /'trɒ'aʊt/) the growing season / aa... it grow (B. pronounces it as /grɒv/) a bested in a full sun / aa-we use a-red raspberry for production a-of aa... jams, marmalades (B. pronounces it as /,mɜrmɛ'lɑ:ds/), a-juice, a... aaa... / a-the most important a-the most important a-production of red a-red raspberry are Poland, the Russia, China, Chile, Serbia, aa... USA / aa... plum aa-we use plum are cook aa... aa... nn... cooked (B. pronounces it as /'kʊkɪd/) aa... cooks aa... it a-can, it can be aa... bake- (B. pronounces it as /'beɪkɪ/), be-, baked (B. pronounces it as /'beɪkɪd/) aa... aa... cakes, it can be a-used (B. pronounces it as /'jʊsɪd/) in yogurth / a... for ma-, for my country Serbia, plum (B. pronounces it as /pləm/) a plum (B. pronounces it as /plʊm/) is used (B. pronounces it as /'jʊsɪd/) for a... making (B. pronounces it as /'mɪkɪŋ/) a... a plum (B. pronounces it as /plʊm/) brandy of (B. pronounces it as /ɒf/) national drink a... known (B. pronounces it as /nɒn/) is rakia (B. pronounces it as /'rɛkɪɑ/) an, or šljivovica (B. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) a... or aa... and aa... eighteen pe-, percent of plum crops are used (B. pronounces it as /'jʊsɛd/) for a-plum, a-plum brandy and we can drink to a... to a... it warm /i/ (B. speaks in Serbian) even (B. pronounces it as /'ɛvɪn/) hot.

2. Istraživačka grupa II

13. Jelena J., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticultural includes aaa... all fruit-bearing plants / they may be /znači/ (Jelena speaks it in Serbian) tr-, trees, vines, shrubs or non-woody plants / aa... all edible vegetables a-fall in that class whether we a-eat the underground parts, stems, the leaves or the fleshy parts / aa... horticultural aa... plants are grown for their different parts / the first class aa... /znači/ the first class aa... aaa... is plants which they grow for their underground parts / this class include potatoes, garlic, salsify (J. pronounces it as /'sAlstfAI/), onion and the others / aa... the second aa... group is the plants aaa... which're grown for their leaves and stems / aa... they are aaa... cabbage, celery, kale and so on / aa... .... the third class, the third group aa... includes aa... plants cultivated for their fruit-like plant, plant parts / aa... aa... those are ... tomato, pepper, chilli, eggplant / aa... the third and last group is aa... cucurbits which ... which aa... they have extreme varieties aa... of fruits grown on vines / aa... the most common examples are melons, watermelons, squash, pumpkins and so on / Fruits aaa... aaa... there are many varieties of /znači/ horticultural plants aa... grown for their aa... fruits / /znači/ aaa... first class of fruits are stone fruits / aaa... aa... stone fruits aa... grown on tree, fr-, on fruit trees / aa... among the most aa... important stone fruits there are aa... peach, apricot, aa... plum and cherry / aa... second aa... group is berry producing plant / aaa... most of berry plants are shrubs, some of them are thorns / thorny types is aa... are blackberry, strawberry aa... raspberry (J. pronounces it as /'rɔsbɛrɪ/) / aaa... the berry which grow on shrubs are blueberry, elderberry, cranberry and the others / aaa... the third group of fruit plants are tropical and subtropical plants / aa... the fruits aa... are known as aa... nuts, citrus (J. pronounces it as /'sAItrəs/) and grapes / um... aa... first aa... group a-nuts / aa... for example are grown in fruit trees, in plan-, planted trees or /ili/ or in wild trees / the most popular aa... nuts use for their fruit edible parts aaa... are nuts, chestnuts aaa... pecans, coconuts and others / aaa... second is citrus (J. pronounces it as /'sAItrəs/), citrus fruits aaa... which they have, are very rich in content of vitamin C / aaa... this group includes lemon, orange, grapefruit aa... date, fig, and avocado / aaa... and the third group is grapes / aaa... grapes are included in aa... stone fruits group, too / aa... there are many types of grapes all over the world under varying climatic condition / they grow in clusters / aa... most grapes are aa... used in making wine, some of them use, eat, eaten fresh or aa-dried as raisins or aa... the prunes.

2) Communication situation II

The most important fruit in Serbia aa... and plant is a plum a and raspberry (Jelena pronounces it as /'rɔzbɛrɪ/) / aa... plum aa... in Latin is call aa... Prunus domestica aa... probably introduced by Romans / aa... propagation a... is asexual and sexual / aa... botanical a... description aa... is they can be... plum tree or plum fruits / aaa... plum can be aa... in vari-, aaa... different colours / aaa... plum a... can be blue, in purple or aa... in deepest purple black / aaa... there are many varieties of plum aa... Stanley, Čačanska rodna (J. pronounces it as Serbian word /'tʃAtʃAnskʌ 'rɔdnʌ/), a- Čačanska leptica (J. pronounces it as Serbian word /'tʃAtʃAnskʌ lɛ'pɔtɪtsʌ/) / aa... they're used, they're best for aa... eating fresh, aaa... for cooking. Aaa... plum is often storage a-life two aa... or four weeks / aaa... they preferring deep, well-drained soil / aa... soil pH values six or six point five / aa... very acid aa... soil to be limed (J. pronounces it as /'lɪmɪd/). Aa... proc-, processing aa... they can be cooked... jams, marmalades, a... juices aaa... aa... then a... baked and dried / aa... ahem (clears her throat) plum aa... is... is the most important aaa... fruit in Serbia / aa... and our national drink aa... and you called aa... in Serbia ... šljivovica (J. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) / aaa... plum aa... the production in Serbia aa... which Serb-, are fourth or fifth aa... producing aa... worldwide / aaa... ... aa... um... health ... benefits, health benefits aa... they're good source of vitamin C, vitamin A, vitamin B two aa... / aa... red raspberry (J. pronounces it as /'rɔzbɛrɪ/) ...or aa... Rubus ideaus aaa... a... bramble, bush or shrubs, a... woody, perennial plant / ts... aa... they can be different shapes and colour a... aggregated (J. pronounces it as /'ʌgrɛgʌtɛd/) drupelet, red, yellow, whites and aa... black / aaa... and they can be a... dif-, a... they aa... aa... exist many varieties aa... summer a-bearing aa... raspberry (J. pronounces it as

/rɒzbɛɪ/) (xxx) Willamette aa... Latham (J. pronounces it as /'lɒtəm/) aa... ever (J. pronounces it as /'ɪvɛr/) bearing a- raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) / aaa... they too like well-drain soil, aa... needed plentiful of moisture aaa... during the growing (J. pronounces it as /'grɒvɪŋg/) aa... season / aa... and they aa... aa... the soil pH value aa... six point zero to six point five / aa... can aa... they must avoid aa... alkaline soil / aaa... umm... pruning aaa... summer fruiting varieties /i/, and autumn (J. pronounces it as /'aʊtəm/) fruiting varieties / aaa... in producing aa... the most important producers worldwide, worldwide is Poland, a-Serbia, United States of America, Russia, a-China / a... aa... a-Serbia a... are third or fourth aa... producing the, worldwide / aaa... aaa... raspberry is very important because aa... they're rich in content of vitamin C / aaa... they have low caloric value / aaa... proce-, productive, producing aa... in producing jams, a... aa... jellies, bakery aaa... pro-, product (J. pronounces it as /'prɒdʊkt/) that can be eaten frozen / they use aa... frozen fruits aaa... an important aaa... for aa... keeping sight as an adult, increase milk production (J. pronounces it as /'prɒdʊkʃən/), production and is recommended (J. pronounces it as /'rɛkɒmɛndɪd/) after first ... trimester.

3) Communication situation III

Well, aa... I can say that aaa... plum is aa... and ras- (Jelena pronounces it as /rɒs/), raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) is, is very aa... light here in Se-, Serbia aa... especially plum or as is a... national drink / aaa... they're both a healthy aa... in vitamin C and can be used by a... aa... /fə/ and they can be /ju:/ aa... producing a... aa... cookies and other product (J. pronounces it as /'prɒdʊkt/) aa... a... the otherwise juices... aa....

14. Marija L., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Aaa.. horticulture, horticultural includes all fruit-bearing plants / aa... they may be trees, vine, shrubs, aaa... no, not woody plants / aaa... some are grown (Marija pronounces it as /grɒwn/) for their underground (M. pronounces it as /'ʊndəgraʊn/) plants such as aa... potato (M. pronounces it as /'pɒtəʊ/), potatoes (M. pronounces it as /'pɒtətəʊs/), yams (M. pronounces it as /tʃɛɪmz/), carrots /ɪ/ aa... radishes (M. pronounces it as /rə'd ɪʃəz/), the others (M. pronounces it as /'ððərs/) / leaves and stems, cabbage, celery (M. pronounces it as /'tsɛɪɛɪ/) /ɪ/ lettuce (M. pronounces it as /'lɛtjəs/) / aaa... the, this is a grown fruit, fruit-likes aaa... on the, on plants / aaa... tomatoes (M. pronounces it as /'tɒmətəʊs/) and chilli / aaa... the special groups of vegetables aaa... cucurbits and melons / aaa... musk-, muskmelons (M. pronounces it as /'mʊsk,mɛɪlɒns/) /ɪ/ aaa... aaa... waterships / aaa... fruit plants is, in the first class for the stone fruits / aaa... berry production (M. pronounces it as /prɒ'dʌʃən/) /i:/ aaa... berry production (M. pronounces it as /prɒ'dʌʃən/) plants and tropical and subtropical (M. pronounces it as /'sʊb'trɒpɪkəl/) / aaa... stone fruits aaa... apple, peach, pear (M. pronounces it as /pɪə/) aaa... apricot and cherry / aaa... berry production aa... the thorny types (M. pronounces it as /tɪps/) are blackberry, aaa... strawberry /i:/ raspberry. Aaa... aa... tropical and subtropical (M. pronounces it as /'sʊb'trɒpɪkəl/) and nuts / aaa... grapes /i:/ and citrus / aa... citrus (M. pronounces it as /'tsɪtrʊs/) fruits to the facts and there to vitamin C / aa... nuts grown in trees, nut, nuts, /kestens/ in pecans.

2) Communication situation II

Aaa... and of plum aa... and aa... Prunus domestica / aa... history aaa... probably aa... introduce (Marija pronounces it as /,ɪntrə'du:s/) of Romans / aa... botanical des-, a... description aa... plum tree in and a... plum a... aa... fruit / a... the aa... colour (M. pronounces it as /'kɒlɒr/) from a... blue, aa... purple blue (M. pronounces it as /blɜ:/) and to the aa... deepest (stressed as /dɪ'pɛst/) aa... purple black / aa... planted

aa... preferring (M. pronounces it as /prɛ'fɛrɪŋ/) the deep aa... well a... drain soil (M. pronounces it as /sɒl/) aa... soil pH (M. pronounces it as /pɛ'hʌ/) a... values (M. pronounces it as /vɛləs/) and ... and aa... six point zero and a... aa... sixth (M. pronounces it as /sɪkst/) a-point five / aa... propagation (M. pronounces it as /prɒpə'gɛɪʃən/) aa... a), and a), b) and c) / aa... a) an asexual aa... propagation, aa.. b) aa... sexual reproduction (M. pronounces it as /rɛprɒ'dɛʃən/), reproduction (M. pronounces it as /rɛprɒ'dɛɪʃən/) pollinate, pollination / aa... common a-pest (M. pronounces it as /pi:st/) a... and a... disease a... / aa... plum pox a... aaa... virus and symptoms aa... leaves and aa... a... blo-, blots, aa... necrosis the fruit a... aaa... aa... immature plum (M. pronounces it as /plʊm/) a-fruit and the deformation. Aaa... aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) moth (M. pronounces it as /mɛ:ts/) aa... resource (M. pronounces it as /rɛsɜrs/) a... a... (xxx) ... and being aa... /prɒmɪtɪŋ/. Also aa... brown (M. pronounces it as /brɒvn/) rot and aa... black knot. Aaa... harvest aa... be a ripe (M. pronounces it as /rɛɪp/) aa... / aa... identification (M. pronounces it as /ɪdɛntɪ'fɪkəʃən/) of (M. pronounces it as /ɒf/) a... maturity (M. pronounces it as /mætʊrɪ/) / a... store life (M. pronounces it as /leɪf/) aa... and aa... two or four weeks / aaa... aa... aa... procession (M. pronounces it as /prɒ'tɛɪʃən/) the aa... cooked (M. pronounces it as /kɒkɛd/) and a... jam (M. pronounces it as /dʒæ:m/) aa... aaa... marmalades (M. pronounces it as /mɑrmɛɪləd/) a... and aa... baked (M. pronounces it as /bɛɪkəd/) cakes / aaa... Balkans (M. pronounces it as /bʌlkəns/) known (M. pronounces it as /knɒvn/) as a rakia or err... šljivovica (M. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) / aa... good aa... a-source o vitamin aa... C, A aa... B and two. ... aa... aaa... raspberry ... and aa... p... Rubus ideaus, aaa... /mɑɪs/ be as aa... aa... bushes (M. pronounces it as /bʊʃəs/) aaa... a... shrubs (M. pronounces it as /srʌbs/) / ... aaa... a... shapes and the colour (M. pronounces it as /kɒləʃr/) aa... red, a... yellow, a-white and black / aa... varieties (M. pronounces it as /vərɪtɪs/) an aa... plan (M. pronounces it as /plʌn/) a, summer bearing (M. pronounces it as /bɛrɪŋ/) aa... raspberry, aa... ev-, aa... ripening (M. pronounces it as /rɪpɛnɪŋ/) an aa... early (M. pronounces it as /ɛəli/) midsummer (M. pronounces it as /mɪdsmə/) aa... Willamette aaa... aaa... Meeker and aa... Lat-... / aa... and more a ever bearing (M. pronounces it as /bɛrɪ/) raspberry a... Heritage (M. pronounces it as /hɛrɪtɪŋ/) ... aa... bears (M. pronounces it as /bɛrs/) in a June (M. pronounces it as /dʒaɪn/) and aa... S-September (M. pronounces it as /sɛptɛmbə/) / aa... pruning /prɒnɪŋ/) a... aa... summer fruit a-varieties (M. pronounces it as /vərɪtɪs/) / aa... common speech (instead of species) and disease (M. pronounces it as /dɪ'sɪs/) a... aa... Phytophthora (M. pronounces it as /fɪtə'fɒrʌ/) a... a-root e... rot and a-gray mm-a-mold a... Vertici- (M. pronounces it as /vɛrtɪkʌ/), Verticillium (M. pronounces it as /vɛrtɪkʊlɪʊm/) wilt. And a... viral (M. pronounces it as /vɪrəl/) disease a... raspberry most aa... disease, raspberry leaf a... curl (M. pronounces it as /kɜrl/) virus (M. pronounces it as /vɜrəs/) and a... tomato a... ring spot (M. pronounces it as soft) virus. Aa... low caloric (M. pronounces it as /kɒləʃr/) a-value (M. pronounces it as /vʌlɪʊ/), aa... rich (M. pronounces it as /rɪt/) in a vitamin C / aa... the most a-important production (M. pronounces it as /prɒdʊʃən/) m... aa... worldwide aa... Poland, aa-Serbia (M. pronounces it as /sɛrbɪə/) and a... etc. (M. pronounces it as /ɛsɛtɛ/).

3) Communication situation III

Aaa... plum (Marija pronounces it as /plæm/) and a-raspberry aa... it is aa... a-fruit aaa... aaa... aaa... rich in vitamin C / aaa... ..

Student could not finish the task.

15. Marija M., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Aa... horticultural foods aa... fruit bearing (Marija pronounces it as the English word burning /'bɜ:nɪŋ/) plants / they may (M. pronounces it as /maɪ/) be trees, vines (M. pronounces it as /vɪns/), shrubs (M. pronounces it as /ʃrʊbs/) aa... aaa... or no woods plants / aa... all (M. pronounces it as /ʌl/) vegeta-, all (M. pronounces it as /ʌl/) edible vegetables fall (M. pronounces it as /fʌl/) at that class, at the underground ... aa... /pænt/, the stems, the leaves, aa... the seeds / aaa ... horticultural plants are grown aa... grown for their different plant, underground aa... aa... potato, carrots, a-radish, aa... aa... leaves and stem (M. pronounces it as /sti:m/), aa... stems, celery (M. pronounces it as /'tsɛlɛrɪ/), asparagus, a-kale (M. pronounces it as /'kʌlɛ/) / fruit aa-fruit-like tomato, pepper (M. pronounces it as /'pɛɪpə/), aa-chilli /aa... cucu-, cucurbits, a-melons, a-watermelons, a-muskmelons, aa... /'kʊkʊbrɪ-/ , cucurbits (M. pronounces it as /'kʊkʊbrɪts/) / aa... fruit plants (M. pronounces it as the English word planes /plɛɪns/) aa... there are many a varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪʌntɛs/) of the horticultural plants (M. pronounces it as /plɛɪnts/) grown for the fruit, aa... s-, stone fruit, aa... apple (M. pronounces it as /'ɛɪpəl/), plum (M. pronounces it as /plʊm/), cherry / aa... berry produ-, /'prɒdʊʃ/ plants (M. pronounces it as /plɛɪns/) most (M. pronounces it as /mʊst/) of the berry rise are shrubs (M. pronounces it as /rʊbs/), some of them aa-are aa... thorns / they, thorns aa... types (M. pronounces it as /tʊps/) are the blackberry, the raspberry, strawberry (M. pronounces it as /'strʌbɛrɪ/ aa... /zatim/ (M. speaks in Serbian) / .... The berries which grow on the bush (M. pronounces it as /bʊʃ/) are aa... cranberry (M. pronounces it as /'krɒnbɛrɪ/),... blueberry, aa... /ɪ/ tropical and subtropical (M. pronounces it as /'sʌn'trɒpɪkʌl/) fruit are known (M. pronounces it as /knɒvn/) for citrus (M. pronounces it as /tsɪtrʊs/), nuts (M. pronounces it as /nʊts/), grapes (M. pronounces it as /grʌps/).

2) Communication situation II

The most important fruit spe-, sp-, species (Marija pronounces it as /'spɛʃə/) in Serbia are red raspberry and plum / aaa... plum Latin name is a Prunus domestica / plum is a-introduction a by Romans / a... botanical ... describe aaa... description (M. pronounces it as /dɪs'krɪɪptən/) aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) tree /i/ plum (M. pronounces it as /plʊm/) fruit. Fruit is a drupe (M. pronounces it as /drʊp/) or stone / the most (M. pronounces it as /mʌst/) important varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛtɪs/) are Stanley, Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska leptica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) / it must aa-by plants (M. pronounces it as /plɛɪnts/) in a well... drain soil / it is a ... should (xxx) asexual (M. pronounces it as /ʌ'sɛksʌl/) and sexual (M. pronounces it as /'sɛksəl/) repro-, reproduction. Aa... it is a most (xxx) safe for making plum brandy which is a national (M. pronounces it as /'nʌtsɪnʌl/) drink of Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbɪʌ/) and in the aa... Balkans (M. pronounces it as /'bʌlkʌns/) a known (M. pronounces it as /knɒv/) as rakia or ... šljivovica (M. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) / aa... fruit is rich ... in vitamin C, vitamin A. ... Raspberry aa... red raspberry, Latin a... a-it is aa... Rubus ideaus / it is fruit a... is aggregate drupelet (M. pronounces it as /,drʊplɛɪt/) which can be red, yellow, red, yellow, aa... white, a-black / a... raspberry is plant fruit varieties (M. pronounces it as /və'rʌɪtɛs/) aa... summer... summer bearing (M. pronounces it as /'bɜ:rnɪŋ/) raspberry /i/ ever bearing (M. pronounces it as /'bɜ:rnɪŋ/) raspberry / summer bearing (M. pronounces it as /'bɜ:rnɪŋ/) raspberry aa... Meeker, ... Willamettes, aa... and a... ever bearing bearing (M. pronounces it as /'bɜ:rnɪŋ/) raspberry aaa... Heritage (M. pronounces it as /'hɛrɪtɪ/) / aa... raspberry can be (xxx) and (xxx) by fungal (M. pronounces it as /'fʊnjəl/) and bacterial (M. pronounces it as /'bʌktɛrɪ/) disease (M. pronounces it as /dɪ'saɪs/) and a viral (M.

pronounces it as /'vɪrəl/) disease (M. pronounces it as /dɪ'saɪs/) / aa... fruit is rich in vitamin C, ... and vitamin A / aaa... processing (M. pronounces it as /prɒ'tsɛsɪŋg/) almost (M. pronounces it as /'ɒlmɒst/) all (M. pronounces it as /əl/) processed (M. pronounces it as /prɒ'tsɛsɪd/) ... only... ten process (M. pronounces it as /'prɒtsɛs/, instead of percent) a... of the crop sold... fresh...

3) Communication situation III

Aa... the most (Marija pronounces it as /mɒst/) important fruit a... species (M. pronounces it as /'spɛtsɪs/) aa... and in Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbɪə/) are red raspberry, plum (M. pronounces it as /pləm/) / red raspberry and plum (M. pronounces it as /pləm/) a... aa... are fruit aa... is good a... of vitamin C, vitamin aa... A / aaa... red raspberry is introduced by Romans aaa...

16. Svetlana M., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticulture includes all fruit bearing (Svetlana pronounces it as /'bɪrɪŋ/) plants / they may be tree, vine, shrubs or non-woody plants / we eat the underground part, the stems, the leaves, a-seeds / vegetable which a-have small seeds as tomato, lettuce, cabbage / horticulture primary plant are grow for their different plant / some are grow for a-their underground parts, potato, yam (S. pronounces it as /dʒæm/), carrots (S. pronounces it as /,kərəts/), radish, onion / a-leaves and stems, cabbage, celery (S. pronounces it as /'tsɛləɪ/), lettuce, asparagus (S. pronounces it as /'ʌspʌrʌgəs/) / a-plant cultivated (S. pronounces it as /'kʌltɪvɛɪtɪd/) for their fruit-like ... plant, tomato, pepper, chilli / special... aa-vegetable is cucurbits / a-the most common example are melon, watermelon pumpkins, cucumber (S. pronounces it as /,kɪkʊmbər/), squash / aaa... they are many varieties (S. pronounces it as /'vʌrɪəts/) of (S. pronounces it as /ɒf/) horticulture plant grow for their fruit. Some them grow on tree, shrubs or aa... or thorn, in forest / grapes grow on aa... bushes or clusters / aa... stone fruits a-grow on fruit tree / the most important a-apple, pear (S. pronounces it as /pɪə/), apricot, aa... cherry, which is a-different colour, it may be red, yellow, green, or many coloured (S. pronounces it as /'kɒləɪəd/) peel of, of fruit / a-berry producing plants, most of (S. pronounces it as /ɒf/) a-berry plants are a... a-shrub or thorn / aa... they a types (S. pronounces it as /'tɪpɪs/) are berry fruit plant, blackberry, raspberry, strawberry / aa... aa... tropical and sub- (S. pronounces it as /stʊb/) tropical ... fruits are a nuts (S. pronounces it as /nʊts/) and, and citrus (S. pronounces it as /'tsɪtrəs/) /nuts (S. pronounces it as /nʊts/) aa... are grown in tree, in a planted /tɔrt/ and wild (S. pronounces it as /vɪld/) tree / aa... the most popular is a... aa... pecan (S. pronounces it as /'pɪkɛn/), coconuts (stressed as /kə'kɒnʌts/), chestnut (S. pronounces it as /,tʃɛstənt/) / aa... citrus (S. pronounces it as /'tsɪtrəs/) a-rich in a-vitamin a-C / the most popular are lemon (S. pronounces it as Serbian word limun /'lɪmʊn/), orange, aa... aa... grapefruit, avocado (S. pronounces it as Serbian word avokado /ʌvɒ'kʌdɒ/) / a-grapes are include in the stone fruits group, too / most a... aa... gr-, most grapes are used in making wine, but they are eaten fresh a-and dried.

2) Communication situation II

Red raspberry, atin name is Rubus ideasu, throughout aa... cultivation spread by Romans / aa... botanic a... botanical description aa... is woody, perennial and a-perennial plant composed of biennial (Svetlana pronounces it as /bɪ'ɛnɪəl/) canes (S. pronounces it as /kæns/) / first year canes (S. pronounces it as /kæns/), primocanes, second (S. pronounces it as /sɛ'kɒnd/) a-year canes (S. pronounces it as /kæns/) aaa... floricanes (S. pronounces it as /,flɒrɪ'kæns/) / aaa... white or pink flower (S. pronounces it as /'flɒvɛr/) / aggregated fruit form aaa... formed by several smaller ... fruit called a-drupelets, aggregated

a-drupelet red, yellow ... white, black / varieties (S. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) summer bearing (S. pronounces it as /'bɪərɪŋg/) raspberry Willamette, Meeker, Latham, Heritage / aa-planting is in very aa... drain soil, sandy soil of (S. pronounces it as /ɒf/) moisture during, ahem (clearing her throat) the growing a-season / grow best in a full sun / fertilizing (S. pronounces it as /'fɛrtɪɪzən/) aa... fertilization (S. pronounces it as /,fɛrtɪlɪzɪʃən/) aa... sandy soil need of (S. pronounces it as /ɒf/) organic matter (S. pronounces it as /'mʌtər/) / aa... pH (S. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) values six aa... to six point five, to avoid alkaline soil / aaa... producing aa... most important producers Poland (S. pronounces it as /pɒ'lʌnd/), Serbia (S. pronounces it as /'sɛrbɪə/) aa... USA, China, Russia / Serbia third or fourth a... producer (S. pronounces it as /prɒ'dʊsər/) worldwide aa-considering fresh and a-frozen fruits / a-rich in vitamin (stressed as /vɪ'tʌmɪn/) C or (xxx) two percent a - calcium one percent vitamin (stressed as /vɪ'tʌmɪn/) A / substance (S. pronounces it as /sʊb'stʌns/) aa... rich very caloric aa... antioxidant (S. pronounces it as /,ʌntɪ'ɒksɪdʌ:ns/) / aa... plum a-Latin name is the... Latin name is a... is a-Prunus domestica / a-history, probably aa... intro-, introduce a-by Romans / aa... botanical, -plum trees woody, perennial plant a... aa... white, pink aa... red flowers (S. pronounces it as /'flɒvɛrs/) / aa... plum fruit is a stone fruit / a colour (S. pronounces it as /'kɒləʊr/) a... from blue, purple blue or and purple black / aa... varieties (S. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) a... Stanley, a- Čačanska rodna (S. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), aa... Čačanska lepotica (S. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/), the best for, for aa... a... eating (S. pronounces it as /'ɛtɪŋg/) fresh and for aa... cooking (S. pronounces it as /'kɒkɪŋg/) / aa... plants aa... plantings aa... preferring (S. pronounces it as /'prɛfɛrɪŋg/) aa... deep a-well-drained (S. pronounces it as /drɛɪnəd/) soil, soil aa... and a-pH (S. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) values (S. pronounces it as /və'lu:s/) six a-to six point five / aaa... propagation, sexual /i/ (instead of and) asexual reproduction (S. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) / a... storage life aa... two or aa... four weeks / aa... ideal (S. pronounces it as /'ɪdɛəl/) storage aa... relative humidity aa... aa... ninety to ninety-five percent / a-processing aa... jam, marmalade (S. pronounces it as Serbian word marmelada /,mʌrmɛ'lʌdʌ/), juice a... /a-national drink of Serbia called (S. pronounces it as /kʌld/) šljivovica (S. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) / eighty percent of a-plum crops a... aa... in Serbia used a-for plum a-brandy, sometimes drink aa... warm (S. pronounces it as /vʌrm/) and hot-a / we are... s... Se-,... Serbia aa... aa... aa... a-fourth and a... fiveth a world a... wide, worldwide / a-the first nation are China, USA (S. pronounces it as /ʊ'ɛsɛj/), Germany / aa... health a-the plum, /mʊs/ oxidants (S. pronounces it as /'ɒksɪdʌns/), ant-, antioxidants (S. pronounces it as /,ʌntɪ'ɒksɪdʌ:ns/), aa... good source of vitamin (stressed as /vɪ'tʌmɪn/) C, a, b, AA... dietary (S. pronounces it as /'dɪɛtəri/) fiber (S. pronounces it as /'fɪdər/) aa... and aa... aa... potassium / aa... that's all.

3) Communication situation III

A... plum and raspberry in all national fruits and a-very healthy, a good source of vitamins a... good aa... dietary (Svetlana pronounces it as /'dɪɛtəri/) fiber (S. pronounces it as /ft'bɜ:r/) / aa... a-processing (S. pronounces it as /'prɒtsɛsɪŋg/), jam, marmalade (S. pronounces it as Serbian word marmelada /,mʌrmɛ'lʌdʌ/), cakes, umm... / aa... planted in deep, well aa... a-drain soil / um... ... aa... grow best in full sun ...

17. Vesna R., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticulture includes fruit-bearing plants / ee... they may be aa... trees, vines, shrubs or non-woody, a... non-woody plants / in that class fall all edible vegetables (Vesna pronounces it as /vɛdʒɛ'tɛ:bləs/), most vegetables are cultivated for sale at the markets in town and it's known as market gardening / horticultural (V. pronounces it as /'hɔrtɪ'kɒ:lətə/) plants are grown for their different parts, underground parts / aa... those are potato, onion, garlic, carrot / aa... for their leaves and stems celery, cabbage, lettuce (V. pronounces it as /'lɛtjʊs/), fruit-like part, plants part, there, those are tomato (V. pronounces it as /tɒ'mɛɪtəʊ/), pepper, chilli and we have a special group called Cucurbits / a.. the most common are watermelon, melons, squash / aaa... etc/ fruit plants / there are many /ve'rərət/, varieties of horticultural plants grown for the fruit / stone fruits are grow in trees and there're grown because of their fleshy and juicy parts / aa... the most popular stone fruits are apricot, /pr-/ peach, cherry, sour cherry, plum / aa... berry producing plants they may aa... may be grown in bushes (V. pronounces it as /'bʌʃɪz/) and thorns / thorny types are blackberry, raspberry (V. pronounces it as /'rʌsbɛrɪ/) and strawberry / bush (V. pronounces it as /bʌʃ/) , the, aa... in in bushes (V. pronounces it as /'bʌʃɪz/) grow currant (V. pronounces it as /'kjʊrənt/), elderberry, blueberry and aaa.... cranberry. We have aa... third group / they are subtropical and tropical fruits / in that group aa... fells /sil-/ f-, fell nuts, grapes and citrus / aa... the most aa... citrus are aa... rich I content of vitamin C and the most popular are lemon, orange, aa ... avocado, grapefruit, date and fig / aa... nuts are aaa... usually nuts are grown in trees and they are usually aaa... / the most popular nuts are peacans, tug nuts, chestnut, coconut and etc. / and grapes grow in clusters and aaa... the aa... grapes is used for making wine, usually.

2) Communication situation II

A... plum, *Prunus domestica* is probably introduced by Romans / aa... plum is a perennial plant a... prefer deep, well drained (Vesna pronounces it as /'drɛɪnɪd/) ... soil, pit-a... soil ... pH val- (V. pronounces it as /vɛɪl/), values six to six point five. Aaa... pruning is when dormant / aa... propagation can be a... asexual and sexual / aaa... common pests and disease are plum pox ... aa... virus, plum moth and also brown rot (V. pronounces it as /ru:t/) and black knot. A... harvest is during (V. pronounces it as /'dʊrɪŋ/) when ripe (V. pronounces it as /rɛp/) / a... storage varies two to four week, at temperature (V. pronounces it as /'tɛmpɛrətʊr/) a... minus one to zero Celsius. Aaa... Serbia is a fourth or a... fifth worldwide and first in Eastern and South-eastern to Europe in plum production. A... then aa... raspberry, red raspberry... aa... red raspberry, *Rubus ideaus* aa... is species indigenous (V. pronounces it as /,ɪndɪ'dʒɛnʊs/) to Asia Minor. Aa... bramble, bushes (V. pronounces it as /'bʌʃɪz/) and shrubs aa... we have two varieties, summer bearing... a-raspberry and ever (V. pronounces it as /'ɪvər/) bearing raspberry. Summer red rasp-, raspberries a... Willamette (V. pronounces it as /'vɛləmɛnt/), aa... Meeker and Latham and ever-bearing a-raspberry is a... Heritage. A... planting is (xxx) in well-drain soil aa... ...aa... pH (V. pronounces it as /pɪh/), pH values six to six point five / aa... pruning (V. pronounces it as /'prʊndʊrɪŋg/) a... is a... summer fruiting and autumn fruiting varieties (V. pronounces it as /və'rɑɪtəs/) / aa... fungal (V. pronounces it as /'fʊŋgəl/) and bacterial (V. pronounces it as /bʌk'tɛrɪəl/) disease aa... are infecting the root of (V. pronounces it as /ɒf/) aa... red raspberry / tsa... viral ... disease aaa... are aa... reduction in yield (V. pronounces it as /rɪld/), a... fruit quality (V. pronounces it as /'kvəlɪtɪ/) and winter heritage (instead of hardiness). Aa...harvest is during (V. pronounces it as /'dʊrɪŋ/) a... the re-, usually by hand picking, a labour is not aa... very hygienic. Aa... Serbia is ... third or fourth worldwide in production of red raspberry / and that's all.

3) Communication situation III

A... plum is perennial plant with aa.. white or pink flowers / aaa... fruit is of globular shape, a... blue, purple (Vesna pronounces it as /'pʌrpl/) blue, colour (V. pronounces it as /'kɒlər/) / aa... plum is a... reduced for cooking, jams, marmalades (V. pronounces it as /'mʌrmɛ,lʌds/), a-juices, a-baked aa... for yoghurt and making for (xxx) for ... plum brandy, rakia (V. pronounces it as Serbian word rakija /'rʌkɪjʌ/) or šljivovica (V. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) that is a-national drink of Serbia / plum is full of antioxidants, like a source of, of vitamin C, A, B two. ... aa... red raspberry is form aa... is formed (V. pronounces it as /'fɒrmɛd/) by aggregation of (V. pronounces it as /ɒf/) several smaller fruits, ye-, red, yellow, white or black colour (V. pronounces it as /'kɒlə(r)/) / she is almost all processed (V. pronounces it as /prɒ'sɪzɛd/), all aa... almost /i/ ten percent is sold like ... fresh aa... / red raspberry (V. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is... used for cooking, a... jellies, marmalades (V. pronounces it as /'mʌrmɛ,lʌds/) ... or for aa... rich of vitamin C, important for a adult person a... too a keep ... their sight / and aa... use as herbal teas or... for aa... in pregnancy but it's recommended after first trimester (V. pronounces it as /'trɛmɛstər/).

18. Staša S., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticultural plants / horticultural plants can ... can grow on trees, bushes (Staša pronounces it as /'bʌʃɪz/) aaa... trees, bushes (S. pronounces it as /'bʌʃɪz/), shrub, shrubs, aa... or oth-... other non-woody plants / aaa... plants ... most ... aa... most of them are grown for the aa... under-, underground parts, the leaves, the stems, the seeds aa... or only for (xxx) fleshy parts / aa... most of the ... vegetable (S. pronounces it as /vɛdʒə'teɪbls/) aa... are... culti-, are cultivated for sale in ma-... in markets in towns and f-, called the market gardening / aaa... .... Aaa (longer pause).... classification of these plants we can aaa... we can aa... devide upon aaa... plants feat-, plants and feature from the tree, from underground parts like aa... tomato a... (pause) ... tomato,, cabbage, garlic, onion / aa... then only the leaves and stem aa... like lettuce (S. pronounces it as /'lɛtjʊs/), aa... lettuce (S. pronounces it as /'lɛtjʊs/), cabbage, aa.. um and celery, etc., then fruit-like part plants aa... we aa... aa... chilli, aa... eggplant aa... etc. and / aaa... p-, the special group is cucurbits, aa... / they aa... they aa... they have extreme variety of (S. pronounces it as /ɒf/) aa... of (S. pronounces it as /ɒf/) fruits born on vine / they differ in shape, colour, texture and taste / aa... we... aa... the most popular are melons, watermelons, muskmelons aa... aa.. pumpkins / they can be eat aa... fresh and green then aa... ripen (S. pronounces it as /'rɪpɛn/) and aa... they can be stored for a long time / aa... f-, a... fruit plants, there are many varieties of horticultural plants grown on ... grown for the fruit / aa... aa.. um.... All they also can grow on trees in or-, orchards (S. pronounces it as /'ɒrʃɪds/) or forests aa... then on shrubs or thorns and aa... um and all kinds of grapes grow on bushes (S. pronounces it as /'bʌʃɪz/) / aa... fr-, ... they are divided on, on stone, stone fruit, berry fruit aa... and tropical and subtropical fruits / aa... aa... stone fruits are aa... their fruits fruit develop from one-cell ovary, they grow in trees aa... um... and they are grown aa... for the fleshy, juicy parts / we have there aa...plum, apricot, aa... peach, cherry / aa... the ... inside of plant is aa... in the centre is the aa... seed aa.. which is in the endocarp / (xxx) endocarp we call it a pit or stone / aa... and aa... the one of them is the .... e.. mesocarp which we eat / it is a fleshy, juicy part / aa... and a... a... the surface layer is the exocarp which can differ in colour, may be green or yellow and other colours / aa.. there is aa... group a... of plants which can grow on, on thorns or in bushes (S. pronounces it as /'bʌʃɪz/) / on thorns we have ... aaa... strawberry, raspberry (S. pronounces it as /'rɒsbɛrɪ/) and blueberry, blackberry and aa... on aa... other group (xxx) bush, grown on, grows on bushes (S. pronounces it as /'bʌʃɪz/) we have blueberry, currant, elderberry and cranberry / tropical and subtropical plants / we divide them on citrus, nuts and grapes / citrus aa... aa... are grown in very warm climates / they rich vi-, vitamin C and there ... the most popular are lemon, orange and others / nuts... aa... there are edible and non-edible nuts / aa... tung nut is not edible / it is used in oil, ... in oil paint / then the ... the tree from the nuts aa... aa... can be used in aa...

aa... in, it is very used for furniture / aa... all... most popular are walnuts, ...aa..., chestnuts (S. pronounces it as /'tʃɛtnʌts/) aa. and others / grapes aa... grapes are aa... usually grown, grown for red wines aa... but they can be also eat, ... aa eat a-fresh and aa... aa... a-dried.

2) Communication situation II

Red raspberry (Staša pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) aa... as Latin name *Rubus idaeus* / a-it ia a... it is picked up by people of Troy around and ... around a-Christ time and think a... cultivation a-spread by a... Romans / it is a woody, a-perennial plant / ... it has leaves composed (S. pronounces it as /kɒm'pɔ:ndɛd/), compound three to five leaflets, aa... the, with the, with the flowers has a pink or white colour / aa... ... aa... the a-gynoecium (S. pronounces it as /dʒɪnɒ'siəm/) is aa... (xxx) seed sixty to hundred ovar- (S. pronounces it as /'ɒvɑɪə/), a-ovaries (S. pronounces it as /ɒ'vɑɪrɪs/) / and aa... ... aaa... this is a aggregated (S. pronounces it as /ʌ'grɛgət/) aggregated fruit /a-it is aa... aa... formed by the (S. pronounces it as /ðə/) aggregataion of a umm... several smaller fruits, aa-called dru-, a-drupelets... and aa... they are very attached to the structure of a... core of the plant / aa... they can have yellow, red, black and white colour / aa... there are summer bearing a... raspberry aa... which (S. pronounces it as /wɪʃ/) ripens (xxx) in the early a... a... early midsummer and aa... aa... as Latham ... Latham aa... crumble, which has crumbly (S. pronounces it as /krɒmbl/) berries, aa... Meeker which has a large a... a... a... a... large f-, large a fruit, aaa... Willamette which is aa... dark plain colour, not too large and aa... bear aa... umm... ever-bearing aa... aa... a... raspberry aaa... like Herit-, aa... Heritage aa... a-bears in the June and a... September. Aaa... raspberry aa... need soil which is well-drained ... and aa... a... sandy loam aaa... aa... the plants a-needs aa... large amounts of moisture whole, whole the season / ... aaa... aa... and the aa... raspberry (S. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) needs to be planted in the a-late fall or early spread, a... early spring. Aa... summer fruit aa-varieties aaa... pruning aa... carried out immediately and a... aa... picking has finished and autumn aa... fruiting a... fruity, fruit varieties aa... and a... aa... fruited aa... fruit canes a... cut a-back a-during the aa... aa... dormant, dormant season ... / aaa... raspberry (S. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) is harvested when is mature and completely a-developed / ... aaa... it can be harvested by a-mechanically to aa... hand picking / aaa... aaa... umm... raspberry (S. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) aa... is a... ... countries like Poland a... aaa... Chile, China, Serbia, USA has a... aa... has a... ecom-, aa... large amounts of raspberry (S. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) / aaa... raspberry is very rich in a... ... vitamin C / aaa... aaa... it has low calori-, aa... caloric value ... ... aaa... and two percent of a-calcium and one percent of a-vitamin A. ... Aaa... for it can be need aa... (xxx) / aaa... a-plum ... a plum aa... Latin a... Latin name is a... *Prunus d-, domestica* / aa... it is cultivated a... probably by Romans a... on a large scale / grows on woody, perennial a-plant aa... which has simple leaves, flowers can be a... white, pink or red / aa... oo-shape, it can be globular (S. pronounces it as /'glɒbɜ:r/) a... aa... elongated oval or egg, egg, egg-shaped. In colour it can be blue, purple and purple blue aa... deepest a... deepest purple black. ... Aaa... varieties there are Stanley, a... then a- Čačanska rodna (S. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/) which can be eaten fresh or aa... (xxx) for the cooking / aa... then ... plum need also deep a... well-drained soil as, as sandy... loam or a sandy clay loam / a... it a-needs aa... pH value from soil pH value from six to six point five / ... umm... and, and they needs to be planted aa... as er-, as early as possible in winter / ... aaa... ... newly planted a-plum a tree aa... a-needs to be fertilize in early aa... spring and a... then (S. pronounces something as /pɒ'li:t/) after three years / a-then fertilize annually / ... aa... propagation (S. pronounces it as /'prɒpə'nɛɪʃən/) a... by asexual a... re-, reproduction (S. pronounces it as /rə'prɒdʊkts/) and by ... reproduction and a sexual reproduction / ... aaa... diseases aa... there are plum pox vi-, virus which has a same symptoms are a-ring aa... ring spots and aa... necrosis and plum moth (S. pronounces it as /mʊθ/) aa... re-, aa... it aa... ripens (S. pronounces it as /'rɪpɛns/), plum ripens (S. pronounces it as /'rɪpɛns/) prime aa... prime aa... maturely and aa... has dark colour a... will cause harvest become (xxx) premature / a... ideal (S. pronounces it as /'ɪdɛəl/), ideal storage conditions are from zero to one aa... Celsius a... and a... humidity from aa... ninety to a... ninety-five percent / aaa... it can aa... fro-, from this plant we can ... aa... make a-jam, ... marmalades (S. pronounces it as /'mʌrmɛ,lɑ:ds/), juices, also cakes, aa...

cookies / ... aaa... it is also national drink in Serbia called šljivovica (S. pronounces it as Serbian word /'ʃljivɔvitsa/) / aa... it /ɪk/, it is very good source of vitamin a-C, and a-B, B two as of (S. pronounces it as /ɒf/) as vitamin A and potassium. Aaa... and the most aa... /'vɑɪləʃ/ producers are China, aa... Russia, Poland and Serbia.

3) Communication situation III

... .. (longer pause) Aa... plu, has... plum has Latin name aa... Prunus domestica / aaa... it can be a... aaa... aaa... its flower can be white or red or aa... white, red or pink / aa... there are many varieties as a Stanley, aa... Čačanska lepotica (Staša pronounces it as Serbian word /'tʃaʃanskə lɛ'pɔtitsa/) which can be used a-for fresh eating or cooking / aaa... the biggest a-producers of this aa... fruit is a China, Russia, aa... Germany, USA and a-Serbia / ... umm... .. aa... from this aa... fruit are made a-jam, marmalade, fruit (S. pronounces it as /frʊət/) juice and also a-all kinds o aa... a-cookies / and aa... it is a national drink in a-Serbia, we call it šljivovica (S. pronounces it as Serbian word /'ʃljivɔvitsa/) / ... .. (longer pause) aaa... then the aaa... red raspberry (S. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) ... ha... its Latin name is aa... Rubus ideaus / ... aaa... it ... it flower can be (xxx – because of the nose) whites, pink or whites / aaa... only a five percent, only ten percent of this fruit is a... aaa... sold fresh and the rest which is aa... product (S. pronounces it as /'prɒdʊkt/) made aa... jams, marmalade, aa... ice-creams, yoghurt and other / ... a first aa... fir-, first pick up is a... this a... food are a... people of Troy a... around Christ time / ... and the biggest a-producers of this fruit are aa... Poland, Chile, China, Serbia and USA.

19. Dragan S., 2nd year student, male, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticulture includes all fruit-bearing plants, plants / they are aa... shrubs, vines, and non-woody plants / a... all edible aa... vegetables fall in that class / aa..... aa..... for successful (Dragan pronounces it as /sə'sɛsfʊl/) /ne mogu da se setim, može drugi put/.... (long pause) aa... successful a-vegetable growing are aa-dependent on a number of aa reasons / aa... aa... it's necessary a good seed which should have a high vitality and rapid germination aa... and others / then land aa... have to aaa... aa... land must have a good and friable soil, aa... and plot should be a-more or, or less level / a-and vegetables which have aa... aa small seeds a-first must be a-planted in small boxes aa... in order to raise, the aa... a-seeds and then they are transplanted into beds, rows, and others in order to develops their organs / aa... aaa... aa... horticultural (D. pronounces it as /hʊrtɪ'kʌltərəl/) plants are aa... grown for their aa... different parts / there are aa... underground aa... some plants are grown for their underground a-parts / aa... there are aa... potatoes, garlic, onion, carrots and other / some of aa-them are grown for their aa... leaves and stems / they are cabbage, a lettuce (D. pronounces it as /'lɛtəs/) and kale, asparagus and others / aa... there are fruit-like aa... aa-plants / there are tomato (D. pronounces it as /tʊ'mɛɪtʊ/), pepper, aa... and others / aa... there are cucumbers, there cucurbits (D. pronounces it as /'kjʊkjʊbrɪs/), this is a special group / aa... examples for this class are aa... melons, watermelons, muskmelons, squash, pumpkins, aa... and others / aa... some horticultural (D. pronounces it as /hʊrtɪ'kʌltərəl/) plants are grown for their fruit / there are three groups / aa... there are stone fruits, berry producing plants and aa... aa tropical and subtropical plants / aa... stone fruits are grown on fruit trees / aa... they grow from one-cell ovary, and they have aa... three layers a... a-endocarp, mesocarp, and aa... exocarp / aa... examples, they're grown for their fleshy, juicy part of fruit / examples for aa... this group are aa... apples, a... pears (D. pronounces it as /pɜ:rs/), plums, apricot, peach, and cherry / aa... there are berry producing plants / in this group aa... aa we have aa.. aa-shrubs and thorny types. Thorny types are aa... aa.. raspberry (D. pronounces it as /'rɒsbɛrɪ/), aa... black berry and strawberry / their sweet taste all of them / aa... then we have aa.. on, on the sed-, second group are bushes / aa... we have currant, aa... blackberry, cranberry and one more I can't remember. And a-in aa.. in a-tropical and subtropical, we have citrus, a-nuts and grapes / aa... citrus are a-rich in content of vitamin C / in this group we have lemons, oranges, grapefruit, kiwi and others / aa... nuts aa... nuts have aa... a-dry, dry f-, fruit, aa... and inside is a aa... aa... outside is a...

aa... woody, woody covering, aa-and aa... n-, nut trees is good for furniture then / aa... and grapes, there are many varieties of grapes which grow for all over the world (banging his hand on the desk). That's it.

2) Communication situation II

A... plum or on Latin *Prunus domestica* is a perennial plant / a... tree is woody a... and a... aa... it is stone fruit / a... in shape a-there is a, it is oval (Dragan pronounces it as /'bʋɔl/) and egg-shaped / ... in colour they um... may be blue, a... purple blue and a-black / ... aa... it plants in a-early winter on a deep a-and well-drained soil / aa... .. aa... pH value of soil must be aa... from six to six point five / a-it fertilizes in early spring by adding a-nitrogen / aa... r-, reproduction ... can be a-aseexual, it is a grafting and ... aa... a... different varieties on aa... a... rootstock (D. pronounces it as /'rʊtɔks/) and a... sexual aa... it is pollination / ... aa... diseases of plum can aa... are plum pox aa... virus and plum ... moth / it is ... harvested a-when ripe and a... storage life is aa... two to a-four weeks / aaa... it is a... .. aa... refrigerators are best for a ... storing (D. pronounces it as /'stʊrɪŋg/) ... a... this plants / a... humidity, humidity must be aa... from ninety- to ninety-five, five percent / aaa... a... and temperature must be aa... minus one to zero a... Celsius / ...aaa... a worldwide a...producers of the aa... plum are aa... aa... the greatest are aa... China, a-USA and Germany / Serbia is on the a... fo-, fifth or a... fourth aa... place / ... aaa... there a... rich in a... a... in vitamin aa... C, A and I think B two, in potassium... that's it for the plum. Red raspberry ... aa... there are different var-, varieties of raspberry, there are a... summer bearing and ever-bearing / a... aa... with summer a... bearing there are aa... Latham, Meeker and aa... .. some etc. / ever-bearing is Heritage / it is aa... aggregated fruit aa... a-they may be white, yellow aa... red in colour / aa... planting is aa... like a... like a... plum / they aa... demand a... well-drained soil, it is a sandy or a clay loam / aa... and aa... and a... also a... very large amount of moisture / ... and aa... it plants in a late fall (D. pronounces it as /'fʊl/) and a... or early spring / aa... it grows (D. pronounces it as /'grʊs/) best on, on a full sun. There are summer f-, aaa... fruiting varieties and autumn fruiting varieties / aa... storage life is aa... two to three days / aa... pollination aa... there are a... self-fruitful, no need for pollinizers / aa... propagation, there are different ... varieties aa... tip layering, a-suckering, a-tissue culture and others / a... diseases there are Phytophthora a... root rot, infects the roots a... and a... aa... gray mold and a... aa... Verticillium wilt (D. pronounces it as /vɛɪɪlt/), it is a bacterial diseases and of a... viral diseases there are aa... raspberry mosaic disease, aa... a leaf curl virus and some other / aa... it a... it harvested ss-, when they mature (D. pronounces it as /mɔ'tʃɜ:/) / aa... and aa... producers are a... Chile, China, a USA, a Poland also and Serbia is on the third and fourth place worldwide, I remember. ... That's it.

3) Communication situation III

Aaa... aa... can I do something really ... aa... raspberry aa... is a... a... Latin aa... (xxx) about say is a *Rubus ideaus* / aa... it can be aa... red, yellow and white in colour / aa... there are rich in content of many vitamins and aa... and that also a... contains aa... antiiii... I can't remember that. Aaa... but I know it gives her aa... red colour / aa... aa... they're very healthy and aa... sweet and children love ... lo-, lives that very much / aa... and that's it for raspberry / and aa... and a... more that is (xxx) and a... pa-, ... from raspberries can be made aa... juices, aa... jams, marmelades, a... aa... even yoghurts and they can be canned / and a-plum, plum is a... blue, aa... and too, to black in colour / it is a... also very healthy a... and aa... can be made aa... also marmelades, jams and aa... and juices and others / aa... there aa... rich in content of vitamin C, a-B, a-B two and A / aa... that's it.

20. Vladimir V., 2nd year student, male, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticulture plants includes all bearing .... culture (Vladimir pronounces it as /'kʌltə/) plants include vines, shrubs, bushes and no-woody plants / .....

Student could not complete the task.

2) Communication situation II

A... plum, Latin name is *Prunus domestica*, probably introduced (Vladimir pronounces it as /Intrɒ'dɪf/), introduced by Romans (paused because of the noise) / plum tree woody, perennial plants, simple leaves arranged simply on the ... nodes of their stem / white, pink or red flowers / numerous stamens in each flower (V. pronounces it as /'flɜ:vɛr/) / aɪs/ (instead of the word types) Stanley, Čačanska rodna (V. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska lepotica (V. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) / ... preferring deep, well-drained soil (V. pronounces it as /sɔ:l/) / aa... ranging from sandy's loam to sandy clay loam / soil pH values (V. pronounces it as /'vʌʌʊɛs/) a... six to six point five / reproduction of asexual (V. pronounces it as /ə'sɛksʊəl/) and sexual (V. pronounces it as /'sɛksʊəl/) / storage life two to four weeks / ideal storage conditions aa... temperature minus one to zero a... and relative humidity a... ninety to ninety-five percent (V. pronounces it as /'pɛrzent/). They're using for a... cook ... main (V. pronounces it as /mʌɪn/) producers aa... pancakes, use in yoghurt ... for making a plum brandy, national drink of Serbia / ... red raspberry, Latin is *Rubus* ... ideaus / bramble, bush (V. pronounces it as /bʌʃ/), bush, shrub, woody, perennial plant, composed of (V. pronounces it as /ɒf/) bi-, biennial (V. pronounces it as /bɪ'ɛnɪəl/) ... canes / leaves, compound with three to five aa... leaf lets / white or pink, white or pink flowers / summer bearing raspberry, ripening (V. pronounces it as /'rʌɪpɪŋg/) in early (V. pronounces it as /'ɪərli/) midsummer, Willamette, Meeker, and Latham / planting in well-drain soil, sandy soil, soil (xxx) pH values (V. pronounces it as /'vʌʌʊɛs/) six ... to six point five / health benefits, low caloric value (V. pronounces it as /'vʌʌʊɛs/), rich in vitamin C.

3) Communication situation III

Plum tree woody, perennial plant (Vladimir is laughing), simple leaves / ... there Stanley, Čačanska rodna (V. pronounces it as original Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), lepotica (V. pronounces it as Serbian word /lɛ'pɒtɪtsʌ/) / preferring deep well-drained soil (V. pronounces it as /sɔ:l/) / storage life two to four weeks / ideal storage conditions temperature minus one to zero / they are used for cook, jams, marmalades (V. pronounces it as /'mʌrmɛ,lʌds/), juices, used in yoghurt / and raspberry (V. pronounces it as /'rɒzberɪ/), bramble, bush (V. pronounces it as /bʌʃ/), shrub, woody, perennial plant. Health benefits, low caloric value (V. pronounces it as /'vʌʌʊɛs/), rich in vitamin C.

21. Jelena D., 2nd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

A.h-, horticulture, horticultural plants includes aa... all aa... all fruit bearing (Jelena pronounces it as /'bɪrɪŋ/) plants / aa... aaa... all aa... of (J. pronounces it as /ɒf/) all of them aa... aa... fall in aaa... edible (J. pronounces it as /'ɪdəblɛ/) class / that are aa... trees, shrubs, aa... aaa... trees, shrubs aa... and aa... all non-woody plants / aa... aa... frui-, vegetables aa... are classified (J. pronounces it as /'klʌsɪfɛɪd/) aa... on way aa... like aa... they grow / that could be aa... undergrou-, aa... they can grown aa... by their underground parts aa... or their aa... stems and leaves or the seeds or the stems / aa... vegetables aa... aa... in group (J. pronounces it as /grʊp/) aa... which aa... grown aa... aa... with their underground parts (J. pronounces it as /pɜ:ts/) aaa... are aa... lettuce (J. pronounces it as /'lɛtjʊs/) aa... no... are aa... potato, aa... aa... onion and aa... carrot / aa... in the group of (J. pronounces it as /ɒf/) aa... in the group which aa... which grow by they aa... leaves and aa... stems (J. pronounces it as /sti:ms/) are lettuce (J. pronounces it as /'lɛtjʊs/), celery, and cabbage and in the group aa... which aa... grown by their seeds aa... are aa... no/ ... the special group of (J. pronounces it as /ɒf/) aa... vegetables are cucurbits / this group aa... this group includes aa... aa-melons, watermelons, and pumpkins / aa... aa... some f-, fruits (J. pronounces it as /frʊɪts/) grown (J. pronounces it as /grʊvn/) on shrubs, aa... or thorns, a.. and aaa...

aa... they aa... can grow i-, o trees in a-orchard or in forest / aaa... the fruit (J. pronounces it as /frʊIts/) which aa... aaa... /wɪf/ aa... we can classified the fruits (J. pronounces it as /frʊIts/), that was stone fruits (J. pronounces it as /frʊIts/), aa... berry /'prɒdʊk/ producing plant and tropical and subtropical fruits (J. pronounces it as /frʊIts/) / aa... in group of stone fruits (J. pronounces it as /frʊIts/) aa... aa... that was grown a-on fruit (J. pronounces it as /frʊIt/) trees, aa.. the that are ... plu- aaa... aaa... that are plum, peach, apricot,, cherry and cherry / aa... berry producing plant aa... aaa... that is most of the berry plants a-are shrubs and aa... aaa... aa... then aa... the berry aa... which grown on bushes (J. pronounces it as /bʌʃs/) are blueberry, raspberry (J. pronounces it as /'rɒsbɛrɪ/) and elderberry (J. pronounces it as /'ɛldbɛrɪ/) / aa... tropical and subtropical aa... are grown (J. pronounces it as /grɒvn/) as t-,s-, citrus and nuts / aa... aa... citrus (J. pronounces it as /tsɪrʊs/) aa... aa... is rich vi-, vitamin C and it is group (J. pronounces it as /grɒp/) includes orange, lemon and the grapefruit / aa... nuts are grown in trees / aa... grapes are includes stone fruit group and they aa... and they aa... and they're growing in clusters aa... and they aa.. they aa... they used for making wines and aa... they could eaten fresh and dried.

2) Communication situation II

A... the most (Jelena pronounces it as /mʌst/) important fruit species in Serbia are red raspberry and plum / a... red raspberry in Latin it is called *Rubus ideaus* / aa... it is a bramble / raspberry is a-a woody aa... per-, per-, perennial plant composed of (J. pronounces it as /ɒf/) aa... aa... biennial (J. pronounces it as /bɪ'ɛnɪəl/) canes aa... primocanes and floricanes / aa... it is a fruit is a aggregated a... aa... drupelet (J. pronounces it as /drʌplɛt/) aa... a... which can be red, yellow, white and black / aa... raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is divided a-into (J. pronounces it as /ɪntə/) two varieties, aa... summer bearing (J. pronounces it as /'bɪrɪŋ/) and ever bearing (J. pronounces it as /'bɪrɪŋ/) / summer bearing (J. pronounces it as /'bɪrɪŋ/) aa... raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) such as Willamette, aa... Meeker, Latham and a... ever bearing (J. pronounces it as /'bɪrɪŋ/) raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) aa... such as Heritage / aa... it is need to be planted in a well drained (J. pronounces it as /drɛɪnɪd/) soil aa... and sandy soil / aa... a... it is a propagate a by root cutting, aa... tissue a-culture / aa... raspberry can be infected by a fungal and bacterial diseases aa... and a viral diseases / aa... Serbia as a... Serbia is a third or fourth a producer worldwide / a... fruit (J. pronounces it as /frʊIt/) is rich aa... in a vitamin a... A, C a... and a... iron, photos, a... photos, phytonutrients (J. pronounces it as /fɒtə'nʊtrɪɛnts/) aa... and it is very healthy / aaa... *Prunus domestica* is a... woody perennial plant / a-fruit (J. pronounces it as /frʊIt/) is a drupe or stone / the most important varieties (J. pronounces it as /və'jʌrɪtɪs/) are a... Stanley, Čačanska rodna (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska leptica (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) / a... it must be a... planted in well-drained soil / a... it is a propagated a by sexual (J. pronounces it as /sɛksʊəl/) and asexual (J. pronounces it as /ʌ'sɛksʊəl/) reproduction (J. pronounces it as /rɛprə'dʊkʃən/) / aa... common it is a... a... commonly aa... common pests and disease are a-plum (J. pronounces it as /plʊm/) pox v-, a... virus, plum (J. pronounces it as /plʊm/) moth and brown (J. pronounces it as /brɒvn/) rot (J. pronounces it as /rʊt/) / a-Serbia is a fourth (J. pronounces it as /frɒt/) or a fifth (J. pronounces it as /faɪvθ/) aa... producer worldwide / it is a... mostly used for ja-, a jams, a /ne/ (J. speaks in Serbian), a...making plum brandy, aa... a... which is a national drink a ... of Serbia / a-fruit is good a source of vitamin C, A and B two / and that's it.

3) Communication situation III

Aa... raspberry is a-introduced by Roman / it is a bush (Jelena pronounces it as /bʌʃ/), a-its flowers aa... e, its flowers are a-white or pink / a-fruit is a-formed of several a-smaller a particles ... that fruits (J. pronounces it as /frʊIts/) / a-it is usually red in our country / aa... it is a-planted in well-drained soil a...

aa... which are, which is ... neutral (J. pronounces it as /'nɛʊtrəl/) rich in organic matter / aa... fungal, bacterial and viral (J. pronounces it as /'vɑɪəl/), a-viral diseases aa... causes reduction (J. pronounces it as /rɛ'dʊkjʃən/) in yield / aa... it is aa... harve-, harvested (J. pronounces it as /hɑr'vestɪd/) by /pɛɪ-/ , /'pɛɪtʃə/ aa... it is used for jams, ice-creams, a-cakes and extracts / aa... plum is introduced by Romans / it is perennial plant / it is a stone fruit (J. pronounces it as /frʊɪt/) / a... fruit is usually aa... a... blue, aa... some of (J. pronounces it as /ðf/) most important varieties (J. pronounces it as /vɹ'jʌrɪɪs/) are from Serbia / aa... disease reduce a-fruit (J. pronounces it as /frʊɪt/) aa... quantity (J. pronounces it as /'kvʌntɪɪ/) and quality (J. pronounces it as /'kvʌlɪɪ/) / aa... it is harvested (J. pronounces it as /hɑr'vestɪd/) when ripe and can be stored for two or four weeks / a... it is used for a... jams, cakes aa... and plum brandy / aa... we are first producers in, a-producer east, a-Eastern Europe and it is also rich in a vi-, vitamins aa.. and antioxidants (J. pronounces it as /,ʌntɪ,ɒksɪ'dʌnts/).

22. Milena J., 2nd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

Aa... horticultural plants are all fruit-bearing plants / a... they may be vine, shrubs, aa..or some non-woody plants / aa... vegetable gro-, aa... vegetables are most ... are growing also for the sale aa... in markets o, i towns and / aa.. we can, horticulturals are called market grow (Milena pronounces it as /grʌv/), growing / a... horticulture plant ... a... are grown for a-their different parts, for example underground parts / aa... they can be potato, aa... and some other plants (laughter) / aa... also we have a... leaves and a-stems and aa... a-they can be cabbage, lettuce, aa... / aa... and we have fruit-like plants aa... chilli, pepper, aa... and aa... we have a... aa... aa-we have a ... most aa... a-we have most a... aa-varieties of horticultural plants / they are growing for their fruits also / a-some fruits can ... they can also grow in a-orchards, vine, shrubs a...too / and a... we have ... different groups of (M. pronounces it as /ðf/) fruits / first we have a-stone fruits / aa... that is the fruits which a-grow also most in orchards and a... they develop one-cell ovary / they may be apple, pear, apricot, a... aa... peach, plum, cherry / a-we have also aa... berry fruits / they aa... they grow in shrubs and they have strawberry, a-blueberry, blackberry, elderberry (M. pronounces it as /'ɛlbɛɪ/), cranberry and so on / and aa... third group is a-tropical and subtropical fruits a... which a-have a... the subgroups a... aa... there are citrus, a... and the aa... they're rich in vitamin C / um... we have a-um lemon, orange, grapefruit, and... others / aa... we have nuts and aa... we have a-grapes, which can be usually make, a-used for making wine and they also can eaten fresh and dried.

2) Communication situation II

Aa... Serbian have two very important aa... plant species, fruit species and they are plum and red raspberry (Milena pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) / aa... plum aa... in Latin Pru-, Prunus domestica, it's a stone fruit / it's cultivated by Romans / a... a... it's a woody, perennial plant which have one stem and which has stem and a simple (M. pronounces it as /'sɪmple/) arranged leaves on it / it has a... aa... white or red flowers and it's have different shape and varieties and it, different colour (M. pronounces it as /'kɒlə/) / colour (M. pronounces it as /'kɒlə/) can be from blue, a-purple-blue, can be a deepest purple black. Aa... varieties, we have Stanley, Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska lepotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) and we have a-different shapes either globular (M. pronounces it as /'glɒbərə/) egg-shape / aa... it, the, this species, this plant species prefers well-drained (M. pronounces it as /'drɛɪnɪd/) soil / aa... then a... harvest is when it's are ready aa... when a... it has of... umm... when it has aa... full aa... when it's ripe / aa... we can storage in aa... time of storage is two or t-, four weeks / temperature of minus one to aa... zero degrees (M. pronounces it as /dɪ'grɪ:zɪs/) / aa... humidity ninety to ninety-five percent / a... we can use it making aa... a-jams, aa... umm... in cooking, making jams, a... a-marmalades (M. pronounces it as /'mɑrmɛlʌds/), juices ... aa... yoghurt and have needed to dried / a-a... Serbia is a... very big producer of

(M. pronounces it as /ɒf/) a... this species (M. pronounces it as /spi:f/) / it has a national drink ... aa... plum brandy or known as aa... rakia or šljivovica (M. pronounces it as Serbian word /'ʃljivɔvitsʌ/) / umm... it's h... it also have a... a-very healthy benefits like aa... as a... a... unique phytonutrients (M. pronounces it as /,fɒtθ'nʊtriɛnts/), organic aa... neochloric, neochlorogenic (M. pronounces it as /,nɛθhlɔrθ'gɛnɪk/) and chlorogenic (M. pronounces it as /,hlɔrθ'gɛnɪk/) acids, antioxidants, phenols / it's a good, it's aa... it's rich in vitamin C, vitamin A, B two, aa... dietary fibre and potassium. Aa... now we have a-red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) / a-it's a... aaa... in Latin Rubus ideaus, cultured by Romans too / has a... it's a bramble fruit or bush a-shrub fruit / aa... it's a also woody, perennial fruit a... / aa... we have different varieties, we have summer-bearing a... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/), never-bearing raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) (xxx) September, September / it also depend on well-drained soil, sandy soil / aa... it has a... aa... storage aa... harvest is when fruit's aa... ripe aa... when have full mature (M. pronounces it as /'mɛɪtʃə/) / aa... storage as a two or three, two... three days, aa... temperature from zero to seven degrees (M. pronounces it as /dɪ'gri:zɪs/) / aa... it has a... a-many aa... ... can be in cooking, a-can be dried, for making aa... ice-creams, aa... a... and the other ways / aa... ... aa... or it can be eaten as a frozen fruit / it al-, also have aa... aa... healthy benefits / aa... it's has a... aa... aa... the most important producers are Serbia, USA, Poland and the other.

3) Communication situation III

Well aa... like I said, aa-plum is a... a woody, perennial plant / it's a stone fruit / aa... aa... a... it has, it's very healthy / it's rich in vitamin C, vitamin A, B two / we can eat as marmalade (Milena pronounces it as /'mʌrɪmɛɪləd/), jam, ice-creams, aa... and different ways like dried ... that's it. Aaa... a... then red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/), a-it's a bramble fruits / a... it also can be eaten (instead of eaten) a... aa... umm... like ice-cream, eat its like ice-creams, aa... a- marmalade (M. pronounces it as /'mʌrɪmɛɪləd/), jams, jellies (M. pronounces it as /'dʒɛɪləʊs/) / aa... it's aa... it's a rich in many vitamins ... that's it.

23. Marina P., 2nd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

Horticulture, cul-, cultural includes all fruity bearing plants / they may ... they may be trees, a-vines, shrubs or non-woody plants / most aa... vegetables (stressed as /,vɛdʒə'tæbls/) are cultivated (Marina pronounces it as /'kʊltɪ,vɛɪtɪd/) for sale in the markets / horti-, horticultural plants /jʊ/ (as in English pronoun **you**) are grown for their different parts, aa... underground parts, leaves and stems,...aa... fruity-like plant... parts and a... / special group (M. pronounces it as /grʊp/) of vegetables (M. pronounces and stresses it as /,vɛdʒə'tæbls/) /əʊs/ a... is cucurbits (M. pronounces it as /kʊkʊr'bitz/. ... aa.... fruits, fruit is (noisy in the classroom so she is stopped) (laughter) (xxx) grow in the, grow the fruit / it can be put again in three group (M. pronounces it as /grʊp/) / aa... stone fruits, a...berry producing plants and tropical and subtropical plant. Fruits, stone fruits are grow on a-fruit trees, they aa... aa... / the most important ... stone fruits are pear, plum, peach, apricot.... And cherry / berry producing plum (M. pronounces it as /plʊm/) aa... plants most of berry plants are ... shrubs, some of them may be ... thorny / the thorny types are blackberry, raspberry (M. pronounces it as /'rʌsbɛɪ/) and strawberry / these which grow on bushes are ... aa... currant, a-backberry, elderberry, cranberry / tropical and subtropical fruits a... are citrus (M. pronounces it as /'tsɪtrʊs/), nuts and grapes / citrus fruits are ri-, rich in vitamin C / the most popular are lemon, orange (M. pronounces it as /'ɒrʌndʒ/), grapefruit, avocado (M. pronounces it as Serbian word avokado /,ʌvθ'kʌdθ/), ananas (M. pronounces it as Serbian word ananas /'ʌnʌnʌs/) / nuts are grown in trees... in aa... in planted or pl-, wild trees. The most popular nuts are nuts, pecans (M. pronounces it as /'pɛkʌns/) and coconuts / grapes, most of grapes used for ... making wines, but they are eaten fresh and dried.

2) Communication situation II

Plum or Prunus domestica is a non-fruiting plant / plum is perennial woody plant-a / flowers (Marina pronounces it as /'flʌvərs/) are white, pink or red / colours, blue aa... purple (M. pronounces it as /'pɜ:pə/), purple black / ... most common variants is Stanley, Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska lepotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) / aa... some... planting is sandy loam / aa... pH (M. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) values are aa... six aa... point zero to six point five / umm... common disease are plum pox virus, plum moth / ... aa... plum a-have ... aa... pr-, a-plum (M. pronounces it as /plʊm/) use making jams, aa... jellies (M. pronounces it as /'ʒɛɪs/), cakes / aa... plum brandy is rakia / aa... they are good source of vitamins A, C, B two and potassium is very good antioxidants (M. pronounces it as /,ʌntɪɒksɪ'dʌns/). ... Red raspberry aa... Rubus ideaus is perennial woody plant / flowers are pink or white / aa... common variants are summer-bearing raspberry a... aa... Willamette, Meeker and Latham (M. pronounces it as /'lʌtəm/) / and aa... ever-bearing raspberry (M. pronounces it as /'rɛpsɛrɪ/) Heritage. Soil for planting... is aa... so-, aa... sa-... sandy loam ad this plant need a-moisture. Soil pH (M. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) values is aa... six point zero to six point five / aaa... common pests are fungal (M. pronounces it as /'fʊŋgʌl/), a... fungal (M. pronounces it as /'fʌndʒʌl/) and a-bacterial and viral (M. pronounces it as /'vʌrɪəl/) diseases / a... and they're use aa... for making jam, jellies, ice-creams / there, they have aa... low a-caloric value aaa... rich in vitamin C, A, iron. That's it.

3) Communication situation III

A... plum (Marina pronounces it as /pləm/) / they are a... very healthy. Aaa... umm... they have too much use, there use for making a... pooh, jams, jellies ice-cream, yoghurt / they have aa... vitamins (M. pronounces it as /vɪ'tæmɪns/) , C, B two / aa... they are rich with iron, potassium.../to je to/ (M. speaks in Serbian).

24. Srećko R., 2nd year student, male, profile: Agroecology

1) Communication situation I

Horticultural plants are short duration plants and includes trees, vines, shrubs or, and non-woody plants. All edible..., all edible vegetation fall in that group, whether we eat them for undergr-, ground parts / all, all edible vegetation from, fall in that group whether we eat aa... underground parts, the stems, the leaves or only the fleshy parts. A...successful (Srećko pronounces it as /,sʌkɛs'fʊl/) vegeta-, vegetable growing ... depend of many reason, good seed... good seed, aa... plot pr land selection / and raisings (xxx) ... vegetables which have small seeds as tomatoes, lettuce (S. pronounces it as /lɛ'tjʊs/), cabbage. Aa... horticultural plants aa... horticultural plants grow for different parts / for underground parts we grow aa... to-, aa... tomato and garlic / stem, for a stems and leaves we grow lettuce (S. Pronounces it as /lɛ'tjʊs/), collard, cabbage / for a fruit the parts to plant and grow pepper (S. pronounces it as /'peɪpə/), chilly, ... tomato / um... aa... special, special group of vegetation is cucurbits / then ... aa... they have (S. pronounces it as /hʌv/) extreme variety (S. pronounces it as /və'rɪɛtɪ/) in shape, of colour, size and taste of pulp / so we have a s-, aa... sm-, pumpkins, aa... watermelons, watermelons, aa... cucumbers, aa... um / there are many /fræn/ of culti- horticultural plant growing for fruit / stone fruit grow in fruit trees and most important stone fruit are ....apple (S. pronounces it as /ʌpl/), plum, cherry, ... peach aa... / the most of berry are thorn, most of berry are, are shrubs, su-, some (S. pronounces it as /sʊm/) of them thorn (S. pronounces it as /θʊrn/) thorny type are, ... um raspberry (S. pronounces it as /'rɒsbɛrɪ/), blackberry, strawberry / a- shrubs are currants, aa... currant, elderberry (S. pronounces it as /'ɛldbɛrɪ/), cranberry / aa... tropic, tropical and subtropical plant are nuts, are citrus, for example, lemon, orange, fig, avocado /

... nuts... aa-for example are chestnut, coconut, walnut / int-, a-grape which can be eaten fresh or dried as (S. pronounces it as /As/) raisin.

2) Communication situation II

Aa... plum or *Prunus domestica* probably introduced by Romans is woody, perennial plants with leaves simply arranged (Srećko pronounces it as /Λ'ranʒd/) aa... and a... on the most (instead of the word nodes) of their stems and flowers (S. pronounces it as /flɒvərs/) are white, red or pink / plum fruits is drupe (S. pronounces it as /drɒp/), globular or e-, egg a... egg-shapes aaa... blue or ... black a-deep purple, deep purple. Aa... variety (S. pronounces it as /vΛrɪtɪ/), varieties (S. pronounces it as /vΛrɪtɪs/) is a Čačanska rodna (S. pronounces it as Serbian word /tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska lepotica (S. pronounces it as Serbian word /tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) plus Stanley / it take, take a deep, well-drain, drained sandy soils with pH will, will, value (S. pronounces it as /vΛ'ljʊ/) six to six point five. Aa... newly planted plum fertilizers, fertilize a-in early sp-, a-in early spring before a first a-leaves appears (S. pronounces it as /Λ'pɪrs/) and fertilize with a-nitrogen / a-in the second years it fertilizes ... with (xxx). Aa... propagation aa... asexual propagation by aa... grafting and sexual a... propagation by pollination. Aa... harvest, harvest, harvesting when is ripe and the storage week a-week a, the storage life is two a-to three or four weeks on temperature minus one to zero s-, a-Celsius degrees and humidity ninety to ninety-five a-percent. Aa... processing (S. pronounces it as /prɒ'tsɛsɪŋg/) in, they cooked aa... as jams, juice, they ... they also (S. pronounces it as /ʌlsɒ/) used dried and they aa... they're used for making ... a-for making aa-plum aa... for making plum brandy, national Serbian drink. Aa... pro-, aa... producers a... are China, USA, aa... Germany, Serbia and aa... health benefits, they aa... rich in vitamins A, B two, C. ... Raspberry (S. pronounces it as /rɒzbɛrɪ/) or a *Rubus ideaus* a-originated aa... fro, from aa... Asia (S. pronounces it as /ɛzɪʌ/), Asia (xxx) / they aa... it's woody, perennial plant aa... leaves of plant with a three, four, five leaflets (S. pronounces it as /lɪvlɛts/) with flowers (S. pronounces it as /flɒvərs/) are white or a-pink / aa... they have a... aggregate (S. pronounces it as /ʌgrɛgʌt/), aggregated (S. pronounces it as /ʌgrɛgʌtɪd/) fruits formed (S. pronounces it as /fɒrmɛd/) by aa... aggregation of seve- (S. pronounces it as /sɪvə/), severals (S. pronounces it as /sɪvərəls/) smaller (S. pronounces it as /smɒləs/) fruits called drupelets / aa... varieties (S. pronounces it as /væ'rɪɛtɪs/) aa... Willamette, a-Meeker / planting in a well d-, drained (S. pronounces it as /drɛɪnɛd/) thick (S. pronounces it as /tɪk/) sandy soil, pH is six to six point five. Pollination a-most cult- (S. pronounces it as /kʊlt/) aa... most cultivars (S. pronounces it as /kʊltɪvʌrs/) are se-, self a-fruitful and don't require pollinizers. Aa... harvest a-when is (xxx) ripens when a completely develop (S. pronounces it as /dɪvɛ'lɒp/) colours (S. pronounces it as /kɒlərs/) and they ... can easily detached fro a... the plant. Aa... storage aa... /znači/ (S. speaks in Serbian) two days from aa... two days from zero to seven degrees / aa... and a... processing (S. pronounces it as /prɒ'tsɛsɪŋg/) aa... they can use as jam and jellies, frozen, a-ice-cream and ... / most a... the most important a-producers are Poland, Serbia, USA, China / a-they aa... they have low a-caloric value, value / they're rich in a-vitamin C, A ...

3) Communication situation III

Raspberry (Srećko pronounces it as /rɒzbɛrɪ/) originated from the Christian time / they aa... they can use as jam, juice, aa... ice-cream / they aa... healthy, tasty a-rich a-in vitamin A, C and low, low caloric value / then ... (longer pause) ... a ... plum probably introduced by Romans / they aa... /trɒp/ is aa... dru... drupe / aa... the most important aa... pro-, producers in world China, Serbia aa... Germany / they can be use aa... dried a-fresh aa... / they (xxx) used for making aa... aa... plum brandy and a... they healths, healthy, they have vitamin A, B two and C.

25. Vladimir R., 2nd year student, male, profile: Agroecology

1) Communication situation I

Horticulture is a part of agriculture / aa... and horticultural plants aa... are the, including all fruit-bearing plants of aa... in according to what part of we eat them, of them we eat / aa... we have a aaa... we can must find them stem or leaves, underground parts or all, only fleshy parts / we have aaa... four a-group, groups / aa... first group aa... aa... is grown for their extended, for their under, underground parts / it includes aa... aa-yam, carrots, potatoes / second group is grown for aaa.. their stems and leaves / aa... it includes aa... aa... cabbage, aa-kale, celery / aa... aa... third group is a-plant, are plants cultivated for their aa... fruit-like plant parts / aa... it is group includes aa... aa... toma-, tomato, pepper (Vladimir pronounces it as /'pɛɪpə/) / aa... then we have fourth group / aa... the, this group is special group and includes aa... aa... squash, melons, watermelons / aaa... fruit plants, fruit plants are .../ aa... there are many varieties (V. pronounces it as /və'riɛtɪs/) of aa... aa... horticultural plants aa... aa... grown for the fruit / aa... aa... some of them grow on, grow on ... trees, shrubs or aa... or aaa... thorns / we have three groups / first group is stone fruit / aa... this group aa... grows on fruit trees / it includes aa... aa... aaa.. apricot, ovary, aa... and aa... peach / second group is aa... berry, aa... berry plants / aa... this, this group includes raspberry (V. pronounces it as /'rɒsbɛɪ/) , strawberry and blackberry and we have aaa... aa... third group / it is tropical and subtropical plants / aa... we have, in that group we have three sub-, subgroups / first is aa... aaa... citrus (V. pronounces it as /'tsɪtrʊs/) plants / aa... that is group includes lemon, orange, avocado, date and they are , we can, we can tell for them that they have a lot of vitamin C / aa... second subgroup in this group is nuts and they grow on trees / this group includes ... ah... nuts, coconuts and chestnuts / aa... and we have grapes / it is third subgroup in this, in this group, and includes aa... / they are included in stone group too / they are grown in, in, all over the world (V. pronounces it as /vɜ:lɪd/) and in different parts of the world (V. pronounces it as /vɜ:lɪd/) with aa... different aa-climatic (V. pronounces it as /klɪ'mɑtɪk/) condition, they are used in... in making wine / that's all.

2) Communication situation II

Aaa... the first aa... plant I'm talking is ... a-plum (Vladimir pronounces it as /pləm/) / a... I, I s-, now I'm going to say something about aa... history of (V. pronounces it as /ɒf/) a-plum / aa... it is probably a-introduced aaa... a-by Romans / aa... now aa... second thing is b-, botanical description / aa... we have plum tree /aa... it is woody, perennial plant ... it have a white, pink or red flowers / aa... plant fruit (V. pronounces it as /frʊɪt/) is aa... is stone fruit / aa... aaa... plum shape, it is a egg-shape / aa... colour (V. pronounces it as /'kɒlə(r)/) of plum, it can be a blue, purple-blue or aa... red, purp-, aa... purple black / aaa... a-varieties (V. pronounces it as /və'riɛtɪs/) of plum aa... it is aa... aaa... a-Stanley for a, for cooking / aa... (xxx) planting, planting, we plant plum on the ... aa... sandy loam to aa... aa-to sandy clay loam / aa... pH value is aa... six point a-zero to six point five / aa... fertilization, aaa... in early, in early spring before a-before leaves ap-, appear / aaa... and propagation, it can be asexual and a-sexual by pollination / aaa... compens-, a... common pests and diseases of plum (V. pronounces it as /pləm/) are aa... aa... PPV or plum pox virus, aa... plum moth and aa... and a brown rot. Aa... aa... I'm going to say something about harvest / aa... harvesting is aa-when, when a-ripe / ... storage, storage life aa... two or four weeks / ... ideal temperatures for storage is the aa... aa... minus one to zero degrees / aaa... and the best humidity aa... is aa... ninety to ninety-five percent. Aa... a-processing a... it a, it can be used aa... by cooking, a-that means aa... for making jams, juice, aa... marmalades aaa... a for a... we can both or bake plum cakes and a-in Serbia we have national brandy aaa... a-plum brandy, it is called rakia / and aa... that is aa... first drink in our country ... but a-for only one aa... one percent aa... aa... export aa... of (V. pronounces it as /ɒf/) plum in our country / aa... production / Serbia is fourth or a fifth ... on worldwide by aa... by FAO (V. pronounces it as /fəʊ/) / aaa... health benefi-, benefits, aa... it is antioxidant (V. pronounces it as /,ɑntɪɒksɪ'dɑnt/), it have aa... lot of vitamin C, vitamin A, B two, aaa... potassium and a-and that is it aa... about plum. Aa... raspberry, aaa... raspberry of, history of raspberry aa-in Europe it is aa... cult-, cultivation spread by aa... by Romans / botanical description ahh... (sighs) a bramble or bush, brush or shrubs (V. pronounces it as /ʒɜ:rbz/) / aa... leaves are compound with three or five aa... (sighs deeply) leaves, white or pink with, a-white or pink flowers / aa... a-varieties (V.

pronounces it as /vʌˈriɛtɪs/) there are su-, summer aa... bearing raspberry (V. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) umm... aa... and aa... ever-bearing raspberry (V. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) / aa... (sighs deeply) planting aa... in the aa... well-drained soil / aa... that aa... next thing and (xxx) (noisy) fertilization aa... fertilization aa... soil, a-sandy soil, pH six a-point zero to six point five / aaa... a-pollination aa... a... are self-a-fruitful / aahh... (sighs deeply) aa... a... harvest aa-when it is true and it is aa... colour (V. pronounces it as /ˈkʌlɪr/) completely developed / aa... storage aaa... lasting two or three days / aa... temperature is a-zero to seven a... degrees / aa... producing, first country in, on, on the worlds a Poland, a-Serbia, USA, China / aa... aaa... so Serbia is on the third or fourth place in the world / ... aa... and processing (V. pronounces it as /ˈprɒtsɛsɪŋg/), a-we have aa... a-jams, aa-jellies, aa... bakery, ice-cream, with (xxx) from raspberry (V. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) / ... and health benefits aa... the aa... a... it have lot of (V. pronounces it as /ɒf/) a-vitamin C, aa... recommended daily amount aaa... is aa...

3) Communication situation III

... Well, aaa... (coughs) ... (longer pause) ... a-we use a-plum as raspberry (Vladimir pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) in many aa... for many uses in our life. ... Aaa... they have some a... (longer pause) ... a... similarities / aa... aa... on the place we ... aa... we aa... figure on that ... it is known that raspberry (V. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) is very ... very delicious. And aa... what can I say?...

3. Istraživačka grupa III

26. Mihajlo A., 2nd year student, male, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Lactic, acetic, propionic and citric acids, their salts (Mihajlo pronounces it as /sʌlts/) a-may be a-added a-or developed (M. pronounces it as /ˌdɪvɛˈlɒpɪd/) in foods a... / a-propionates are use in cheese products (M. pronounces it as /prɒˈdʌkts/) / a... the... they aa... they can a-prevent, they can prevent aa... mold grow and aaa... all do they can inhibit (M. pronounces it as /ɪnhɪˈbɪt/) their grow a... / a... benzoates are also a-used to a-to prevent grow of molds /aa-there aa... Ph vary, varies from a-two point five to four / a... a... there used in a syrups, jams, je-, jellies / um... a-next additive is a... additives is a sorbates / a-there are used in aa... they used, they're used to inhibit molds and yeast and they have less effectiveness against bacteria / there, a-there used, there use in a-cheese products (M. stresses it as /prɒˈdʊkts/), bakery goods / and a... them used as a direct aa... un- aa... microbial (M. pronounces it as /mɪkrɒˈbɪɒlə/) additives / ... a... nitrates and a-nitrites are used in a-cu-, curing solution and curing mixture / aa... and ethylene (M. pronounces it as /ɛˈtɪlɛn/) and propionic oxides (M. pronounces it as /ˈɒksɪds/), oxides aa... ethylene (M. pronounces it as /ɛˈtɪlɛn/) oxide destroy aa... um, aa... ma-, macroga-...a... macro-, a-organisms, all a... although a... propionic a... destroys (M. pronounces it as /dɪsˈtrɒɪts/) but aaa... / ethylene (M. pronounces it as /ɛˈtɪlɛn/) oxides are a-most a... are most ... aa... have most effect (M. pronounces it as /ɛˈfɛkt/), effectiveness than a... propylene (M. pronounces it as in Serbian /prɒˈpɪlɛn/) oxides / ... aa... aa... acetates (M. pronounces it as /əˈsɛtʌts/) a... a... are a... recommended for preservation, but there're none, there are not a... a... there are, the some kinds are not approved by Drug and Food Administration / aa... aa... both alcohol, alcohol, ethylene (M. pronounces it as /ɛˈtɪlɛn/) aa... contains (M. pronounces it as /kɒnˈtɛns/) aa... seventy-to ninety-five percent of alcohol / ... beer, ale (M. pronounces it as /ɑ:l/) and unfortified wine aa... doesn't aa... doesn't have enough (M. pronounces it as /ɛˈnʌf/), enough aa... contents (M. stresses it as adjective /kɒnˈtents/) of (M. pronounces it as /ɒf/) alcohol to prevent a-spoilage from a... by microorgani- (M. pronounces it as /ˌmɪkrɒˈɔrgənɔɪ/), microorganisms (M. pronounces it as /ˌmɪkrɒˈɔrgʌˈnɪzəms/) / aa... the aa... liqueurs (M. pronounces it as /ˈlɪkvɜrs/) and distilled (M. pronounces it as /ˈdɪstəld/) liquors a-have enough a... aa... contents (M. stresses it as

adjective /kən'tents/) of alcohol tooo avoid a-attacks from microorganisms / ... um ... a-woodsmoke ... aaa... they aa... process (M. pronounces it as /prɒ'tsɛs/) of smoking aa-food a-have two main purposes / first is a-adding desiring (M. pronounces /dɪ'saɪrɪŋ/) desired (M. pronounces /dɪ'saɪərd/) flavours (M. pronounces it as /'flɛvərs/) and second is preservation / other desirable a-effects aa... results in improvement in colour of (M. pronounces it as /ɒf/) food of meats, a... / then a... a... (longer pause)... (Teacher: What is the next thing?) aa... smoking temperature is a-varies (M. pronounces it as /'vɛrəs/) about a-forty-three to a-seventy-one and smoking aa... period (M. pronounces it as /'pɛrɪəd/) lasts from aa... few hours aa... to several days / a... (Teacher: Antibiotics?) antibiotics a... are tested at a... r-, a-raw foods / aa... then they're classified according by their effectiveness / the aa-most effectness is a... Aueromycin (M. pronounces it as /,aɪəʊ'mɪtsɪn/), then Terramycin (M. pronounces it as /,tɛrə' mɪtsɪn/), and a-most, the less effectness is Chloromycetin (M. pronounces it as /'hlɒrmɪ'sɛtɪn/) / ... um... aa... a- there are ... some kinds of antibio-, antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) which can a-inhibit (M. stresses it as /ɪnhɪ'bi:t/) aa... protein sunthesis in cells / they are ... their names are Streptomycin, Neomycin, and aa.. that's all (laughs).

2) Communication situation II

(xxx) to talk something about aa... plum (Mihajlo pronounces it as /prʌm/) / aaa... in a past /prʌt/), a past, aa... plum aa... was cultivated (M. pronounces it as /'kʊltɪ,vɛttɪd/) by Romans / aa... aa... plant is aa... aa... perennial aa... plant aa... with white aa... pink and aa... rose flowers / aaa... colour varies (M. pronounces it as /'vɛrɛs/) from a... aaa... blue aa... aa... then aa... aa... purple-blue and aa... black purple aa... and aaa... the dark d-, and the deepest purple black / aa... the aa... well known aa... kinds of a plum is the aa... are aa... Čačanska (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnska:/) a rodna (M. pronounces it as Serbian word /'rɒdnʌ/), Čačanska leptica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnska: lɛ'pɒtɪtsʌ/) aa-which aa... are best for aa... w-with aaa... a-eating fresh / aa... fe-, aa... fertilization is aa... used by, by using a nitrogen (M. pronounces it as /'nɪtrədʒən/) / a... aa... plum is aaa... aa... planting in the soil which aa... pH which values between six and six point five / aa... aa... not (xxx) aaa... there are aaa... some kind ... pest disease / aa... one of is a plum pox virus (M. pronounces it as /'vɪrəs/) and a... plum (M. pronounces it as /pləm/) aa... moth (M. pronounces it as /məʊt/) / a... and aa... plum is harvested to when aa... ripe / aaa... aa... storage lifes aa... varies (M. pronounces it as /'vɛrɪs/) from aa... two and four weeks / aaa... optimal ... optimal aaa... aa... condition is aa... aa... from aa... ma-, minus one to zero Celsius degrees and aa... aa... ninety to ninety-five aa... relative humidity (M. pronounces it as /hjə'mɪdətɪ/) aa... is ninety to ninety-five aa... percent (M. pronounces it as /prɒ'sɛnt/) / aa... one, one the aa... most important-, aa... important aa... aaa... country which aa... which product (stressed as /prɒ'dʌkt/) aa... plum (M. pronounces it as /prʌm/) is a... a-China and United States of America and aa... aaa... Russia / we're on a... fourth place / aaa... aa... plum aa... a-have aa... vitamin (M. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C ... / that of a plum / now about aa... aa... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) / aaa... as aa... wild, picked the by aa... aa-Troyan people which live in a... aaa... Christ (M. pronounces it as /hrɪst/) time... /aa... aaa... leaves a... compound by aa... aa... aaa... with the three (M. pronounces it as the word tree /trɪ/) or ... three (M. pronounces it as the word tree /trɪ/) to five aa... leave... let ... with aa... / ... kinds are aa... summer bearing a raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) and aa Willamette aa... and aa... aaa... raspbe- (M. pronounces it as /'rɒzbə/), raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) needs a... aa... a-plent-, plentiful of (M. pronounces it as /ɒf/) moisture during (M. pronounces it as /'dʊrɪŋ/) growing season /'si:ʒən/) / aaa... aa... a-then also needs a... aaa... a-plenty of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... organic matter / ... aaa... the aaa... there're many aa... soil which [H between six and six five / aa... uhh... aaa...when all pests and diseases are aa... a fungal (M. pronounces it as /'fʊŋgʌl/), bacterial disease... which are aa... a gray molds and aa... aa... virus (M.

pronounces it as /'vɪʊs/) disease / ... .. ss... s-, the... there are aaa... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) umm... (longer pause) ... aa... harvest- ... -ing a-when aa... completely develop (M. pronounces it as /dɛvɛ'lɒp/) characteristic (M. pronounces it as /kʌrʌkte'rɪstɪk/) colour and aaa... a... aaa... storage are aaa... there are storage aa... picked aaa... in a shallow flats / ... aa... almost all ... part of plants are producing aa... a-processing (M. pronounces it as /'prɒtsɛɪŋ/) are ... at ten percent are aaa... sold aa... fresh / ... and aa... most aa... most aa-importan (instead of important)... countries ... with the aaa... larger amounts of this aa... aa... fruits are ... P-Poland, aa... Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbiɑ/), United States of (M. pronounces it as /ʊf/) America, aa... China... and aa... / aa... this fruits are rich in vitamin (M. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C and used, a-used for a jellies, aa... jams.

3) *Communication situation III*

Aa... plum is one of the most important aa... fruit species in our country / aaa... .. they're used for a... a-producing a... aaa... a-jams, aa... for umm... jellies / ... they are used fo producing aa-and now our national a... randy / umm... they ca-, they can, they aaa... .. they, aa... colour of (Mihajlo pronounces it as /ʊf/) a-plum varies from aa-blue to aa... dark blue and the purple (M. pronounces it as /'pʊrə/) a-purple to dark purple black / aaa... aaa... and raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) ... a raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) a... a... rich in vitamin (M. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C / aaa... with aa... aa... can be... umm... can be grown (M. pronounces it as /grɒwt/) in all parts of the country / ... I don't know.

27. *Miloš B., 2nd year student, male, profile: Food Technology*

1) *Communication situation I*

Additives that was aa... chemical (Miloš pronounces it as /'hɛmɪkəl/) sub-, substance which are a... added to foods, to aa... pack aa... and aa-to to wipen aa... the ... that's lengthen the aaa-keeping quality and a-that aa-was four groups aa-of additives / aa... first group are aaa... in first aaa... in first group aa... first group include additives which are not defined by law, that was aa... natural aa... organic (M. pronounces it as /ɒr'dʒænɪk/) acids like aa... ma-, aa-malic or a-lactic aa... aa... sss-, citric and a... / and a-second group are aa... in second group include a-propionates and their aa-salts of aa... sodium of /kʌl/ a-/kʌl/ aa... /kʌl/ and calcium, potassium ... / and a... aaa... f-, the third group are included these which are not aa-include in first two aa... / and aa-four group are aa... provide safe and a... aa... of a... Food and Drug ... Administrations. A... /onda/ (M. speaks in Serbian) purpose of a... additives is to aa... to keep aa-to lengthen the keep of quality aa-of foods / aa... some additives are a... use for a... of u-, use, a-some additives is adding to foods are and some are aa-used for a... for aa... material a... of (M. pronounces it as /ʊf/), of (M. pronounces it as /ʊf/) material which is make aa... aa... package / a... a... aaa... some additives like aa... additives aa... which are use for that purpose are sorbic (M. pronounces it as /'sɒrbɪts/) and aa... .. / onda (M. speaks in Serbian) a... a... propionic aa-acids, the a... /znači/ (M. speaks in Serbian) and their salts a... .. calcium, /natrijum/ (M. speaks in Serbian, using the Serbian term natrijum instead of the English word sodium), a... and /i/ ... and are the-aa most effective a-at the Ph of (M. pronounces it as /ʊf/) a... a-five tooo six a... a-and there, they're use for che-, cheese, a... jams, jellies aa... / aa... then aa... benzoates (M. pronounces it as /'bɛnzəʊts/) aa... ee... that was more, a-most important is /natrijum/ (M. speaks in Serbian, using the Serbian term natrijum instead of the English word sodium) benzoate (M. pronounces it as /'bɛnzəʊt/) which is use for a-carbonate aa... /bɪh/, beverage (M. pronounces it as /'bɪvɪrɪdʒ/), a-pickles, a-and / aaa... the, it a... it is mostly a... effective at Ph of (M. pronounces it as /ʊf/) a... two five to four / aa... sorb-, sorbates aa... and a... the sorbates aaa-salts of (M. pronounces it as /ʊf/) aa-n- aa-sodium, aa... sodium, calcium and potassium are aa-are aa... most effect at low pH of (M. pronounces it as /ʊf/) six point five aa... near neutral and aa... they are more effective aa-against molds, aa... (raising his voice) mo-, a-against aa... yeast and a-bacteria than molds. Aa... /ʌst/, a... aa... acetate (M. pronounces it as /'ʌsətət/) like aa... /'æɪts/ are used aa. derivatives (M.

pronounces it as /'dɛrɪ,vɛɪts/) aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) acetic acid / aa... there are aa... are use for ... aa... for pickles and a-pickle sausage / then aa... sugars and salts are, is use for additives a... aa... salts aa... salts are aa... are used to ... a... to slow or prevent a... aa-growth of microorganisms / and aa... sugars like aa... a-sucrose (M. pronounces it as /'sʊkrɒz/) or glu-, glucose (M. pronounces it as /glʊ'kɒz/) are aa... used in high concentration and aa... example for that aa... a... is in fruits. Aa... alcohol-, alcohol can aa... be use like additives in concentration of seventy to ninety-five percent, where is a-the most effective / aa... the aa... aa... goo-, ... good sides of additives is aa... that aa... protect foods of some aa... kinds of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... ... d-, d-, ... deterioration and decomposition ... a- and aa... bad side a-is a-are because some of additives are a-poisons aa... aa...that was aa... a-methanol (M. pronounces it as /,mɛ'tʌnɒl/) and a-nitrous and nitri-, /'nɪtrɪs/) aa... aa... ... like additives can be use and woodsmoke, smoke aa...

2) Communication situation II

Aa... for plum (Miloš pronounces it as /plɒm/) we can say that was one of our national fruits a... aa... aa... aa... in regard to aaa... to grow aa... forest a-with the longest a... / and aa... in my country is a... perennial, a... plum is perennial a... plant / aa... they have white, pink or a-red aa... aa-flowers / aa... plant aa... plum a... f-fruit are mostly aa-used a... aa... /ovaj u/ (M. speaks it in Serbian)stone fruit / and a... aa... shape a is a... aa... go-, aa... globular (M. pronounces it as /'glɒbʊlɑr/) or, or aa... aa... egg, for aa... something like aa... egg / aa... and a-flowers a... aa... colour can be aa... aaa... or blue, or purple b-, blue, aa... dark purple and aa-now we have ... varieties (M. pronounces it as /və'rɪɛɪts/) which, with aaa... which aa-have red colour / ... and aa... aaa... varieties (M. pronounces it as /və'rɪɛɪts/) aa... which is aa... known (M. pronounces it as /knɒvn/) are usually Stanley, Čačanska lepotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskɑ: lɛ'pɒɪtsʌ/), rodna (M. pronounces it as the Serbian word /'rɒdnʌ/), najbolja (M. pronounces it as the Serbian word /'nʌjɒlʃʌ/), rana (M. pronounces it as the Serbian word /'rʌnʌ/) and ... and aa... / aaa... a... aaa... soil which aa-is best for a... plum growth are aa... aa... soil of... like aa... sandy loam or sandy clay aa... loam / ... aaa... that was aa-and a... pH of a-soil is aa... a... a... part aa... aa... that aa... at six to six point five / fertilization aa... in the aa... in first aa... aa... in first a-year aa... are used aa... aa... nitrogen aa... and aa... in aaa... a... (longer pause) ... / aaa... a-propagation aaa... the aa... then... they can be ... two way of propagation, one is aa... a... a... asexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/) and a... a... sexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/) a... p-, aaa... polli-, aa... or aa... the... which is called pollination. Aaa... and a... diseases a-which a-a-a... diseases aa... are plum aaa... pox virus, a-plum moth and brown aa-rot and black knot. Aa... and aa... a... a... harvesting a-a... is aa... in aa... a-harvesting .... are aaa... is when aaa... is when is aaa... plum a... fruit that aa... self... self-implied or sent of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) a-ripe if aa... if aa... if aa... they are... used for stone aa... and aa... aa... but aa... a-of a... just a ba-, about one percent is the, used for stone fruit and a other ninety-nine percent are aa... mo-, aa-mostly used a-for a... aa... processing (M. pronounces it as /'prɒtsɛɪŋ/), processing (M. pronounces it as /'prɒtsɛɪŋ/) aa... which is aa... aa... the ... where is most aa-part aa... a-in that have ... aa... production of (M. pronounces it as /ɒf/) our national a-brand aa... šljivovica (M. pronounces it as the Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) / aa-and aa... aa... the... they ... aaa... a-they aa... šljivovica (M. pronounces it as the Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) have about aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... twenty (M. pronounces it as /twɛn/) to seventy percent of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... percent volume per-, percent of aa... alcohol and aa... sss- ... a... aaa... for ... (longer pause) ... aa... do for aa... for a ss... aa... in a storage plum aa... can the aa... can stay two to four aa-weeks on temperature of a... aaa... minus one to zero de-, a Celsius degrees / a... and aa... aaa... by a... production a-in the world we, we are on fourth or a... a... fifth a-place a... a... of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... for a... country which are aa... (longer pause) .... Before us are aaa... China, USA, Germany. Aa... and aa... export of plum p-a... from our country is aa... a-below one percent (M. pronounces it as /prɒ'sɛnt/) and aa... a-plum ee... aa... plum aa-is aa... rich in a... or a vitamin C, a-A, B two and aa... they aa... aa... and it have a antioxidants. A-raspberry aaa... ... raspberry (M. pronounces it as

/'rɒzbɛɪ/) a... is a perennial aa... a-plant aaa-which is aaa... shrub / and aa... aaa... they have a... biennials (M. pronounces it as /'bi:ɛnjʊəls/) aa... c-cane (M. pronounces it as /kæn/) aa... canes (M. pronounces it as /kæns/) aa-aa... and aa... which is aa... aa-give flowers in a two, in a-second aa-years / ... aaa... the... o... leaves of the aa... aaa... r-, redu- (M. pronounces it as /'rɛdʊ/) are groups a... aa... a-about three to five / a-flowers a-are white or pink / ... aaa... aa... and aa... a... (longer pause) .../ aa... colour aa... can be aa... red aa-yellow or a wh- a... white or black / aa... varieties (M. pronounces it as /'vɛrɪtɛts/), aa... of red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) is ... a... Willamette, Meeker (M. pronounces it as /'mi:kɛr/) and aaa... / aa...red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) are aaa... aa... (longer pause) / in aaa... ... aa... a-pH for red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) of soil are the best about six too six point five / aa... and aa... the, that was aa... aa... selt (instead of self) aa... fruitful aaa... a-aa... kind of fruit / ... and aa... aa... the, they have a... aa... fungi, a fungal (M. pronounces it as /'fʌndʒəl/) and bacterial disease... diseases aa-and aa... aa... that was a Phytophthora r-r-root rot, a gray mold, aa... Verticillium (M. pronounces it as /vər'tɪsɪlɪəm/) wilt and aa... the-aa... / the harvesting a... are in aa... fewer aaa... aa... a-ripe and aa... storage ... in the storage aa... red a... aa... red aa... a... red aaa... re-,... red aa... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) again... be aa... two or three days on temperature a-about a-zero to /tsɛr/, seven a Celsius (M. pronounces it as /'tsɪlzɪʊs/) degrees... and aaa... / production ... are in the world one of first place are aa... Poland, then... then USA, ... Chile... and China, Russia / we are-aa... umm... abo-, we are on the fifth place aa... in the, the aa... world and aa... aaa... very a-small part we export in ... other countries. Aaa... a-the aa... aa... they ... aa... /ku:/... the aa... they include aaa... vitamin ... C, and aa... some aa... aa-and aa... elements or, like aa... ir-, iron about four percent, calcium (M. pronounces it as /'kɛltsɪəm/) two percent and one percent aa... of vitamin A (M. pronounces it as /ɑ:/).

3) Communication situation III

Aa... plum aa... are aa... our national aa... fruit and ... aaa... there ... they're important for us because aaa... we make aa... our national brandy of (Miloš pronounces it as /ɒf/) aa... which is call, call rakia and aa... aa... (longer pause) ... / the, aa... or of (M. pronounces it as /ɒf/) ... and plum fruit ... have a lot of vitamin C, A and B two, a... and antioxidants (M. pronounces it as /,ʌntɪ,ɒksɪ'dʌns/) aa-and aa... the aa... umm... / we are aa... fourth or five in the world by a production of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... these fruit / ... and aa... about red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) ... that was aa... aaa... that was fruit they aa... (longer pause) ... aaa... w...aa... which is aaa... grow the aa... aa... where aa... it is fruit where aa... aa... by production we are aa... a five on, in the world and aa... aa... we are fifth (M. pronounces it as / /) in the world / and aa... aa-they ... have aa... aa... lot of vitamin C, aa... vitamin A and aa... aa... aaa-iron, calcium, antioxidants (M. pronounces it as /,ʌntɪ,ɒksɪ'dʌns/).

28. Marija G., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

A... additives a-is a... additive is substance or mixture of substances which are present in food a... as a result (Marija pronounces it as /rɪ'zʊlt/) of any aspect of production, storage or a-packaging. Bacteria killer be classified in ... many ways by their activities or a... by the so-, other, by a... some who are legal and illegal, for example, many other ways. A... so we can, there are many a... foo-, food additives like a... or-, organic acids and their salts. Aa... a-these organic acids are a-malic, acetic, lactic, aa... prop-, (xxx) propionic um ... / and a... by, by that there are, by those there are also a... ben-, aa-benzoate and a-their salts, so aa... and other additives are also formale-, aldehyde, formal-, formaldehyde and a... a-woodsmoke, antibiotics (M. pronounces it as in Serbian /,ʌntɪ'bɪɒtɪks/) and others. Antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) there are all, many the well-known antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) which are used in the foo-, food preservation a-like a... Chloramphenicol (M. pronounces

it as in Serbian hloramfenikol /hlɔrʌmfɛ'nɪkɔl/, a-Terramycin (M. pronounces it as /tɛrʌ'mɪtsɪn/) (laughs) ... and others (laughs pointing at another student)... Chloramphenicol and others. (Teacher: What about woodsmoke?) Wood... woodsmoke. Aa... woodsmoke as have two, two main purpose, aa... to ... aa... desired (M. pronounces it as /dɪ'zʌɪd/) d-, desire (M. pronounces it as /dɜ:sɪə/) desired flavour and to a... a-preserve. A... to, by preserve a... preserve can be a-accomplished by a... some (M. pronounces it as /sɒm/) sub-, substances in a-woodsmoke which can kill mi-, microorganisms ... and ...on the f-, in, of wood a-hardwood is used and a... this method. (Teacher: What kind of wood?) Mahogany (M. pronounces it as /mə'hʌgəni/), apple, oak, mahogany and others.

2) Communication situation II

Ok. Raspberry (Marija pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) is fruit which is consist of little berries / it is shrub and aa... woody... plant is per-, it is also perennial (M. pronounces it as /pɛr'ɛniəl/) plant / ... and aa... in, it ... have a-white, a or pink flowers (M. pronounces it as /flʌvɜ:rs/) / aa... it is aa... aa-red, aaa... yellow, white or black fruit / and the all the that characteristic varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) in the aa... there (xxx) (noise) varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) of, varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) of ... this plant which can be ... aa... (laughs) different. ... And aa... umm... planting is a-at aa... sandy... aaa... (longer pause)... soil (xxx) on one a-a... well drained soil aa... pH with six or ... or a-when six to six point five / aa... and aa... harvest is when a-plant is a ripe and aa... the storage is aa... at oh to ... seven Celsius degrees, at two or three days because (stressed as /'bɪkɔz/) aa... a-raspberry (M. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) is aaa... perishable... / and aa... umm... umm it aa... is processing (M. pronounces it as /'prɔtsɛsɪŋ/) in aa... many countries all over the world / ... and Serbia is at aa... third place / ... and aa... health benefits are... large because a... a... umm... raspberry have aa... vitamins like A and C / ... and aa... it also have minerals like calcium. And it is aa... low (M. pronounces it as /lɔv/) aa... low (M. pronounces it as /lɔv/) aa... (longer pause) ... caloric fruit. And aa... plum, aa-Latin ... name from plant is Prunus domestica and aa... plum is also perennial plant and aa... / it aa-share, sharp (instead of shape) is aa... globular and aa... / umm... fruit can be aa... blue colour, aa... a-it, it can be aaa... light blue to dark blue colour. Varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) and aa... aa... umm... varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... a-plant are a-Stanley (M. pronounces it as /'stɛnlɛɪ/), Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /tʃʌtʃʌnskɑ: 'rɔdnʌ/), ... (smiles) and aa... many others / ... and aa... umm... harvesting is a-when aa... when fruit is a ripe / hand a-harvested a... harvesting aa... can be by a... handling or by machines / ... and aa... umm... storage is at oh to one Celsius degrees at a... two to four weeks / and aa... umm... it is a... processing (M. pronounces it as /'prɔtsɛsɪŋ/) in many countries all over the world... like USA, Russia, and aa... Serbia is at fourth place. And aa... a-health benefits are a that aa... plum is aa... aa... good source of vitamins like A, C and B two / ... and it is ... also good source of (xxx) minerals and potassium / and aa... it can prevent many diseases because ... a-it has some substance aa-which can prevent, for example, aa... changing of neurons (M. pronounces it as /'nɛʊrɔns/) ... and brain cells.

3) Communication situation III

A-plum and raspberries are very ahh... popular in Serbia / and a... because they a-taste good and they can't aa-be use as fresh and also as aa... some... food, in some a-f-, different type of food like jams, jellies (Marija pronounces it as /'dʒɛɪlɔz/), drinks... umm... yoghurt, some aa... and aa... / umm... Serbia is well-known by it brandy ... aa... which is nat-, national drink in Serbia... r-rakia ... (smiles) a... and aa... it have aa... umm... hea-, aa... health benefits ... is pro-, product (M. pronounces it as /'prɔdʊkt/) aa... are... also very ... good, so they are used worldwide.

29. Ivana J., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

A... food additives, it is a si-, substance and a-mixture of substances aaa... other (Ivana pronounces it as /'θðɛr/) than the food aaa... other than the basic food staff (I. pronounces it as /stæf/) which is present (I. pronounces it as /prɛ'zɛnt/) in food an, and as a present (I. pronounces it as /prɛ'zɛnt/) of (I. pronounces it as /θf/) any aspect of (I. pronounces it as /θf/) a... aa... production, processing (stressed as /prθ'sesɪŋ/), a-storage and packaging. Aa... a... chemical (I. pronounces it as /'hɛmɪkəl/) preservatives is any chemical (I. pronounces it as /'hɛmɪkəl/) a-which tends to prevent and a-retard (I. pronounces it as /rɛtəd/) decomposition a of (I. pronounces it as /θf/) a-food / aaa... but does not include common a sa-, sa-, salts (I. pronounces it as /sɒlts/), vinegars and a-spices of (I. pronounces it as /θf/) a... aa... spe-, substances (I. pronounces it as /'sʊbstɪns/) added to aa... added by woodsmoke / aaa... a-additives are divided into several groups, aa... propionates, benzoates, sorbates, aa... sorbates, aa... acetates (I. pronounces it as /,ʌtsɛ'tɛɪts/), aa... nitrates (I. pronounces it as /'nɑɪtrɪs/) and nitrites (I. pronounces it as /'nɑɪtrəs/), a-and alco-, alcohol, sugar and salts, and a formaldehyde (I. pronounces it as in Serbian formaldehyd /,fɔrməl'dɛɦɪd/) / aa... aa... propionic acid a-is short aa... chain a-staff and aa... aa... short /stɛɪn/ aa... staff / aa... ace-, a... aa... acetic acid and a... its a-salts (I. pronounces it as /sɒlts/) a-used a direct aa... antimicrobiology, antimicro-, anti-... -microbial aa-to aa...(longer pause) ... aa... antimicrobial ... / ethanol (I. pronounces it as /ɛ'tʌnɒl/) a...aaa... methanol (I. pronounces it as /mɛ'tʌnɒl/) is poisons and a-should not a... aa... added to foods / a glycerol (I. pronounces it as in Serbian /,glɪ'tsɛrɒl/) is a synthetic, a-antiseptic a... aa... with too high concentration / ... sorbates a-inhibit a-yeast (I. pronounces it as /jɜ:st/) and molds aa... that a... used have in a-cheeses, aa...cheeses a-products (I. pronounces it as /'prʌdɛkts/), syrups, a-and fruit juice / aaa... ethylene (I. pronounces it as in Serbian etilen /ɛ'tɪlɛn/) and propylene (I. pronounces it as in Serbian propilen /prɒ'pɪlɛn/) oxides (stressed as /θk'sɑɪds/) aa... are sterilants, a-for packaging materials or plastic and a... a... hospital supplies / aa... and aa... woodsmoke a-is the aa... smoking a-food, usually a has two main purpose (I. pronounces it as /,pʊr'pɒz/) aa... adding desired (I. pronounces it as /dɪ'sɑɪərd/) flavours and preserving. Aa... the smoking a-of (I. pronounces it as /θf/) a... the smoking process help a-preservation of (I. pronounces it as /θf/) by impregnating (I. pronounces it as /,ɪmprɛgnə'tɛɪtɪŋ/) a-food near the surface (I. pronounces it as /,sɜ:'feɪs/) with chemical (I. pronounces it as /'hɛmɪkəl/) a-preserve, preservation by a... from the smoke. A-smoke, smoke is a-obtained a-from the a... burning aaa... a-such as a-hickory, a-maple, oak / a-and the most important a-antibiotic aa... Strepto-... -mycin, aaa... Neomycin aa... who aa... and aa... that a... a... these inhibit aa... protein synthesis (I. pronounces it as /,sɪn'tɛɪts/) in the cell / aa... most a... a-antibiotic never should be aa... subs-, substituted (I. pronounces it as /,sʌstɪ'tɛɪtɪd/) for good hygiene (I. pronounces it as /'hɑɪdʒən/) / and a... food fermentation aa... may a... serve other or both (I. pronounces it as /bɒt/) two purpose (I. pronounces it as /,pʊr'pɒz/), first aa... to produce new and desire flavour and a... physical a-characteristic and two aa... to help preserve (I. pronounces it as /prɪ'zɪv/), preserve the food.

2) Communication situation II

Aa... plum (Ivana pronounces it as /pləm/) or Prunus aa-domestica, aa... botanical aa-this plant it's a been a /mɪl/, it's a woody tree aa-with aa-simple aa... ss-, with a simple aa... aa... leaves arrange simple on the nodes or on their stem / aa-plant aa... flowering in the spring and aa... flowers are white, pink or aa... red in colour / aa... plum fruit a-is aa... oval (I. pronounces it as /'θʊvəl/) or globular (I. pronounces it as /'glɒbʊlə/) in shape and colour (I. pronounces it as /'kɒlə/) of (I. pronounces it as /θf/) a fruit could be vary aaa... blue, purple-blue and aa... the deepest purple black. Aa... varieties (I. pronounces it as

/və'reɪtɪs/) aa... there are difference varieties (I. pronounces it as /və'reɪtɪs/) aa... of (I. pronounces it as /ɒf/) plum, Stanley (I. pronounces it as /'stɛnlɛɪ/), aa... Čačanska lepotica (I. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskɑ: lɛ'pɔtɪtsʌ/), Čačanska rodna (I. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskɑ: 'rɔdnʌ/). Aa... propagation a-could be asexual (I. pronounces it as /ə'sɛksʊəl/) reproduction (I. pronounces it as /,rɛprɒ'dʌkʃən/) aa-too by grafting a-the desire variety (I. pronounces it as /və'reɪtɪ/) onto a suitable on ... rootstock and aa... sexual (I. pronounces it as /'sɛksʊəl/) reproduction (I. pronounces it as /,rɛprɒ'dʌkʃən/) is aa... pollination aaa... by difference kinds of (I. pronounces it as /ɒf/) insects. Aa... common pests and disease / aa... difference pest and aa... disease attack a-plum / aa... and the best know are aa... plum a-pox virus, aaa... and plum moth (I. pronounces it as /mɒʊt/) / aa... this is the more dangerous aa... / aaa... rest aa... causing great economic (I. pronounces it as /ɛ'kɒnɒmɪk/) loss a-throughout (I. pronounces it as /'trɒʊt/) Europe / and also brown (I. pronounces it as /brɒʊn/) rot and black aa... knot (I. pronounces it as /nɒʊt/) / ... aa... plum fruit is used in food a industry for a-making aa... jams, jellies, marmalades, aaa... special fruit, aa-yoghurt, aa-rakia of (I. pronounces it as /ɒf/) a.. šljivovica (I. pronounces it as the original Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/), aa... national a-alcohol drink of Serbia (I. pronounces it as /'sɛrbɪɑ/), / aa... after (I. pronounces it as /'aftɛr/) roots /wu:k/ of (I. pronounces it as /ɒf/) a-fresh fruit of (I. pronounces it as /ɒf/) aa... plum we get prunes and they're aa... very good of (I. pronounces it as /ɒf/) eating, also are very healthy. Aaa... red raspberry or aaa... Rubus ideaus... / aaa... botanical description / this is plant aa... also like aaa... plum, aa perennial (I. pronounces it as /prə'ɛnɪəl/), perennial / a-it's a woody, shrub composed aa... of (I. pronounces it as /ɒf/) aaa... a biennial (I. pronounces it as /bɪ'ɛnɪəl/) canes (I. pronounces it as /skæns/) / a leave present compounds aa... for a two aa... two or five aa... leaf... lets / aa... flowers are white a of (I. pronounces it as /ɒf/) pink / a-fruit is aaa... aa... form by aa... aggregation of several smaller a-fruits aa-called aa drupelets (I. pronounces it as /'drʌplɛts/) / aaa... varieties (I. pronounces it as /və'reɪtɪs/) aa... there are difference varieties (I. pronounces it as /və'reɪtɪs/) of (I. pronounces it as /ɒf/) aa... aa... raspberry aa... but is could be divided into, in two main aa group (I. pronounces it as /grɒʊp/), aaa... summer a bearing (I. pronounces it as /'bɪrɪŋg/) aa... aa... raspberry and a-ever bearing (I. pronounces it as /'bɪrɪŋg/) raspberry / aa-propagation than could be by aa... tip (I. pronounces it as /tɪp/) layering (I. pronounces it as /'lɪrɪŋg/), aaa... and aa... root cutting, suckering (I. pronounces it as /'sʌkrɪŋg/). Aa... disease which attack raspberry (I. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) a-could be divided a on aa... fungal and bacterial disease and virus disease. Aa... fungal and bacterial disease are /'ju:rɜ:s/) and most important aa... Phytophthora root rot and aa... gray mold. Aaa... fruit of (I. pronounces it as /ɒf/) raspberry are used in food industry (I. pronounces it as /'ɪndʊstrɪ/) a-for making a just a-juice, a jams (I. pronounces it as /dʒɛɪms/) like addition is, in fruit yoghurt and aa... ice-cream and aa... in the bakery products.

3) Communication situation III

Aaa... plum is a fruit, blue colour aaa... which a-use aaa... for product-, for aa... a-production national brand a... of (Ivana pronounces it as /ɒf/) a... Serbia (I. pronounces it as /'sɛrbɪɑ/), aaa... plum brandy (I. pronounces it as /'brɛntlɪ/) / aaa... a... in aa... Balkan (I. pronounces it as the Serbian toponym Balkan /'bʌlkʌn/) a known (I. pronounces it as /nʌʊn/) rakia of (I. pronounces it as /ɒf/) šljivovica (I. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) / there are many aaa... varieties (I. pronounces it as /və'reɪtɪs/) of two plant, for example aa... Čačanska lepotica (I. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskɑ: lɛ'pɔtɪtsʌ/) /i/ (I. speaks in Serbian) Čačanska rodna (I. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskɑ: 'rɔdnʌ/) / aa-also a-plum used for jams, marmalades, aa-in yoghurt / and a plum a-is a good a source in vitamin (I. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) aa... C, A, B / and raspberry, red raspberry is aa... bramble aa... woody,

aa... perennial plants / there're many aa... varieties (I. pronounces it as /və'ri:əts/) of this a fruit, a for example, Meeker (I. pronounces it as /'mɛkɛr/ instead of /mi:kəʃ/) / aaa... this fruit almost all aa... processed (I. pronounces it as /prɒ'si:st/) only aa... ten percent of the crops sold-fresh / aa-red raspberry used aa... for jams, jellies, aa... and other products (I. pronounces it as /'prɒdæktz/) / aaa... red raspberry is rich aa vitamin (I. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C and aa... potent (I. pronounces it as /pɒ'tɛnt/) flavouring (I. pronounces it as /'flɛvɔrɪ/) substance a-and used as antioxidants and anti-... –microbial (I. pronounces it as /mɪ'krɒbɪəl/).

30. Branko K., 2nd year student, male, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Additives / aa... food additives aa... a-is a substance or mixture of substance aa...a-which used a... is which are present in foods / aa... and a... additives are ... they are different /'wɑɪ'dɪŋ/ of (Branko pronounces it as /ɒf/) foods / ... aa... may, there are many kinds of (B. pronounces it as /ɒf/) additives aa... for example, form aa... aa... benzoate, propionates, acetates (B. pronounces it as /'ʌtsɛ,tɛɪts/), aa... aa... alcoholates (B. pronounces it as /'ʌlkɒhɒl,ɪɪts/), nit-, nitra-, nitrates (B. pronounces it as /'nɪt,rɛɪts/) and n-, nitrites (B. pronounces it as /'nɪtrɪts/) / aa...aaa... additives aaa... stop the grow (B. pronounces it as /grɑʊ/), grow aa... of mold and a... ... / ah – (he sighs) ... Additives a-keeping quality (B. pronounces it as /'kwʌlɪtɪ/) of foods aa... also a-additives have bad and aa-good and bad side / aa... good side as aa... because a len-, lengthen keeping quality foods and aa... bad sides of aa... a-additives e, a... as a... a-poi-, aa... poison of some additives, for example, a-nitrates (B. pronounces it as /'nɪt,rɛɪts/) and nitrites (B. pronounces it as /'nɪtrɪts/) / aa... effects of a-antivi-, a-additives... is a-bactericidal (B. pronounces it as /'bʌktɛ'rɪsɪdəl/) / aa... they a-destroy the bacteria (B. pronounces it as /'bʌktɛrɪɑ/) and aaa... bacterial spores // aaa... propionates a... aa-/sʌ-/ , salts (B. pronounces it as /sʌltz/) for aa... for example, potassium or calcium aa... used aa... are presents, present in foods / aa... pH of a propionates are aa... five to six / ... aa... then, and a... aa-there ... they are used in a-jams, jellies (B. pronounces it as /'ʒɛɪts/), aa... and other ki-, butter and other kinds of foods / aa... aa... za-, benzoates a... using foods aa... a... to ... a-sto-, a-stop aa... stop grown (B. pronounces it as /grɑʊn/), /grɑʊ/, grow of molds / aa... Ph a-for benzoates is... are two ... two point five / ... aa... nitrites (B. pronounces it as /'nɪtrɪts/) and aa... nitrates (B. pronounces it as /'nɪt,rɛɪts/) a... which is used, which are used a-as a ni-, potassium (B. pronounces it as /pɒ'tɪsɪəm/) e... or, or calcium / a... and they, they are... and, a-nitrates (B. pronounces it as /'nɪt,rɛɪts/) a-also ni-, nitrites (B. pronounces it as /'nɪtrɪts/) are poison ... additives / aaa... aaa... woodsmoke a... is a process of a-smoking of foods / aa-the smoking of foods a-usually has two main purposes (B. pronounces it as /pʊr'pɔ:s/), purposes (B. pronounces it as /pʊr'pɔ:z/) aa... adding desired (B. pronounces it as /dɪ'zɜ:rd/) fla-, flavours (B. pronounces it as /'flʌvɔ:rs/) and preserve. Aa... a-pro-, a... in e... smoking of foods a... in process (B. pronounces it as /'prɒtsɛs/) of smoking of foods a... aaa... used many kinds of trees, for example, apples, a... aa... birch, a... aa... mahogany (B. pronounces it as /,mʌh'gɒnɪ/), aa... beech a-and other kinds of woods / aa... l-, /lʌl/ and a-smoking of foods last a few, few days or, or... or more / aa... and a-temperature (B. pronounces it as /'tɛmpɛrʌtʃə/) aa... in a-woodsmoke a... aa... is a thirty (B. pronounces it as /trɪtɪ/) f- a thirty-three (B. pronounces it as /'trɪ'trɪ/) to seventy-six. Aa... woodsmoke a... a-contains large number of compounds, for example formaldehydes (B. pronounces it as /'fɔrm- .... -'ʌldɛhʌɪds/), aa... primary and secondary alcohol, aaa... and other substances (B. pronounces it as /'sʊbstʌnsɪz/).

2) Communication situation II

Latin name of plum aa... is *Prunus domestica* / aaa... it is a... per-, aa... perennial plant aa... aaa... white, a-red or aaa... pink flowers / ... aaa... colour (Branko pronounces it as /'kɒlɔr/) of (B. pronounces it as /ɒf/) a plum is a-from blue, a... purple (B. pronounces it as /'pɔrpɔr/) aa... blue, aa... to back, black / aaa... umm... and they're, they, there are, they are many varieties of (B. pronounces it as /ɒf/) aa... its fruits / aa... for example, aa... Čačanska rodna (B. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃanskɑ'rɔdnɑ/), Čačanska leptica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃanskɑlɛ'pɔtitsɑ/), aa-Stanley and a-this aa... aaa... plum aa... used aa... fresh for a-eat or for cooking. Aaa... a pH (B. pronounces it as /'pi'ɛɪdʒ/) of (B. pronounces it as /ɒf/) aa... soil aaa... for plum, plum is aa... aa-from six to six point five / aaa... this is a very acid soil and aa... a-umm... plum preferring aa... aa... well deep soil. Aaa... fertilization of (B. pronounces it as /ɒf/) a-plum a... aa... aa... /'prɛɪns/) in early spring a-before leaves appear. Aaa... reproduction of (B. pronounces it as /ɒf/) a-plum, plum can be aaa... asexual or sexual. A...sexual by, by pollination. Aaa... there are many umm... disease, diseases. Aaa... a-for example, aa... aaa... (longer pause) ... a-plum (B. pronounces it as /plʊm/) pox virus (B. pronounces it as /'vɪrʊs/) aaa... symptoms (B. pronounces it as /'sɪmp,tɒms/) of this virus (B. pronounces it as /'vɪrʊs/) as aa... umm aa... this virus (B. pronounces it as /'vɪrʊs/) reduce aa... quality (B. pronounces it as /'kvɑlɪtɪ/) aa... and quantity (B. pronounces it as /'kvɑntɪtɪ/) of (B. pronounces it as /ɒf/) aaa... a-fruits, a-plum / aaa... aaa... (longer pause)... aa-when aa... plum aa... completely a-ready for a harvested (B. pronounces it as /hɑr'vestɪd/) people aa... harvested (B. pronounces it as /hɑr'vestɪd/) aa... fruits aa-storage / aaa... umm... people a-storage this fruits a-and aa... / temperature (B. pronounces it as /'tɛmpɛrətʃər/) of (B. pronounces it as /ɒf/) storage is aa... aa... z-, aa... minus aa... one Celsius degrees to aa... zero Celsius degrees / and a-relative humidity is aa... ninety a-percent to aa... ninety, ninety... five percent. Aaa... this fruits /ɪn'kʊst/) a-for a-jams, marmalades (B. pronounces it as /'mɑrmɛ'lɑɪds/), aa... also used in yoghurt / and aa... used for a-national brand of Serbia, aaa... a... plum brandy, in Balkan (B. pronounces it as the Serbian toponym Balkan /'bɑlkɑn/) known as a-aa... rakia or šljivovica (B. pronounces it as Serbian word /'ʃljivɔvɪtsɑ/). Aaa... below (B. pronounces it as /bɪ'lɔvə/) one percent of total a... market aa... share export (B. pronounces it as /ɛks'pɔ:rt/) / aa... this fruits aa... a-is aa... rich a... aa... in vitamin (B. pronounces it as /vɪ'tɑmɪn/) C (B. pronounces it as /tsɛ/) aaa... a... vitamin (B. pronounces it as /vɪ'tɑmɪn/) A (B. pronounces it as /æ/), A, aa... B two aa... and other substance (B. pronounces it as /'sʊbstɑns/) / ... aaa... the aa... worldwide a produ-, producer of, of (B. pronounces it as /ɒf/) this aa... fruits as (B. pronounces it as /æs/) a Serbia aaa... also a-China, aa... USA, aaa... a... a-Germany and a... our country, Serbia as (B. pronounces it as /æs/) aa... on the fourth or five position aaa... on the world aa-by production of (B. pronounces it as /ɒf/) these aa... of (B. pronounces it as /ɒf/) these aaa... fruits. ... ... After these, /nakon ovih/ (B. speaks in Serbian) after aa... aa-these cou-, country, China, USA /da li sam negde pogrešio/ (B. asks himself in Serbian) ... Aaa... red raspberry, aaa... Latin name of (B. pronounces it as /ɒf/) a-red raspberry is a ... virus (B. pronounces it as /'vɪrʊs/), aa... *Rubus ideaus* / aaa... red raspberry is aa... red colour (B. pronounces it as /'kɒlɔr/) / ... a-it is aa... a... aa... perennial a-plant, aaa... wood aa.. bramble, woody... plant / ... aaa... and also it is aa... aggregate (B. pronounces it as /,ɑgrə'gɛɪt/) ... fruits / aaa... because consist a-smaller ... aa... fruits... in ... / aaa... there are many varieties of (B. pronounces it as /ɒf/) aa... red raspberry, for example, Willamette, aa... aaa... also aa... Meeker (B. pronounces it as /'mɛkər/) / ... aa... and Meeker (B. pronounces it as /'mɛkər/) is aa... pretty aa... plant. Aaa-soil, well drain (instead of drained) soil is a good for aa... aaa... planting ... aa... red raspberry (B. pronounces it as /'rɔzbɛɪt/) and pH aa... of (B. pronounces it as /ɒf/) soil is a-from six to six point five. ... Aaa... there are a-many a-diseases of (B. pronounces it as /ɒf/) aa..., for example, aaa... root aa... Phyto-, Phyto-, Phyto... phthora root aa-rot / aaa... this virus (B. pronounces it as /'vɪrʊs/) /j/ aa... u... aa... have influence aa... to reduce quality (B. pronounces it as /'kvɑlɪtɪ/) and aa...

quantity (B. pronounces it as /'kvʌntɪtɪ/) aaa... of (B. pronounces it as /ɒf/) fruits / ... aa... when red raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) completely ready for harvested (B. pronounces it as /hʌr'vɛstɪd/) (instead of harvesting), it aaa... practice aa-harvest, and aa... umm... and after that aa... red raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) aaa... goes to aa... storage / aaa... temperature (B. pronounces it as /'tɛmpɛrətʃər/) of storage is aa... five aa... Celsius, aa... zero Celsius degrees to ss-, from zero Celsius degrees to seven Celsius degrees. ... Aaa... a-only ten percent of (B. pronounces it as /ɒf/) all aaa... of (B. pronounces it as /ɒf/) all aa... aa... pro-, aa... of this fruits aa-sold fresh / aaa... almost all, all aa... aa... used for aa... aa-proce- (B. pronounces it as /prɒ'tsɛ/) , process (B. pronounces it as /prɒ'tsɛs/) , process (B. pronounces it as /prɒ'tsɛs/). ... Aaa... red raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) used a-for aa... jam, the jams, aa... jelly (B. pronounces it as /'ʒɛɪ/) , jellies (B. pronounces it as /'ʒɛɪs/) , aaa... jui-, aa... juice, aaa... ... and other products (B. pronounces it as /'prɒdjʊkts/) / aaa... the most important worldwide aa... as aa... producer of (B. pronounces it as /ɒf/) this aa... fruits ee, as a... aaa... Serbia (B. pronounces it as /'sɛrɪʔ/) , a-aa... China, Russia, aaa... USA / aaa... and aa... red raspberry is aa... rich aaa... aaa... in vitamin aaa... a-C /and aa... aa-it's low (B. pronounces it as /lɒv/) a-caloric aa... aa-value.

3) Communication situation III

Aaa... plum is aa... aa... fruit / aaa... it is aa... perennial fruit / ... aa... colour of (Branko pronounces it as /ɒf/) plant is (B. pronounces it as /i:z/) aa... of this aa... fruits are, a-are... aa... blue, from blue, purple (B. pronounces it as /pʊrpl/) blue to dark / aaa... they are umm... many aa... varieties of aaa... plum, aa... for example, aa... Stanley, aa... Čačanska rodna (B. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ'rɒdnʌ/) , aaa... Čačanska leptica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌlɛ'pɒtɪtsʌ/) / aaa... and a... aa... this a-plum used for aa... jams, aa... marmalades (B. pronounces it as /'mʌrmɛɪʔɪds/) aa... aaa... and aa... also used for aa... prepared (B. pronounces it as /prɪ'pɛrɛd/) national brand of (B. pronounces it as /ɒf/) a Serbia, aa-rakia or šljivovica (B. pronounces it as the original Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/). Aaa... umm... the worldwide cou-, aa... umm... country aaa... aa... is aa... ... is aaa... Serbia (B. pronounces it as /'sɛrɪʔ/) , China, aaa... aa... Ger-, Germany also / ... aaa... this fruits aa... aa-is rich in aa... vitamin (B. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C (B. pronounces it as /tsɛ/) , vitamins A (B. pronounces it as /ɑ:/) a-B t-, aa... B two aaa... and also aaa... consist aa... aaa... potassium / ... aaa... ... red raspberry aa... is aa... bramble, woody, perennial plant / aa... it is aaa... colour (B. pronounces it as /'kɒlɒr/) of this plant is aa... red / ... aaa... it is aa... aggregate aa-fruits, aaa... consist aa... small, smalll aa-fruits in aaa... of this aggregate / aaa...they are many varieties of aaa... this aa... fruits aa... for example, aaa... Willamette / ... aaa... and aaa... a-this fruits used for jams, aa-juice, a jelly (B. pronounces it as /'ʒɛɪ/) aaa... / and aa... a... it is aa... rich in vitamin (B. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C (B. pronounces it as /tsɛ/) / ... and aa... a... a... the most important worldwide aaa... of aaa... of (B. pronounces it as /ɒf/) aa... this fruits a... are Germany, Serbia (B. pronounce it as in Serbian /'srɪʔjʌ/) , Russia, China, aaa... and aa... Poland.

31. Ana L., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Additive is a substance (Ana pronounces it as /'sʊbstʌns/) a-or a mixtures or substance (A. pronounces it as /'sʊbstʌns/) a-other tan a... a... the basic (A. pronounces it as /'bæzɪk/) food staff which is aa... a ... preserve (A. pronounces it as /'prɜ:zɜ:v/) , present (A. pronounces it as /prə'sɛnt/) in food aa-as a result (A. pronounces it as /rɛzʊlt/) of a-any aspect the production, processing (A. pronounces it as /'prɒtsɛsɪŋ/) ,

storage (A. pronounces it as /'stɔrɛɪdʒ/) a... or a packing / aa... additive can be grouped aa... aaa... a... propionates (A. pronounces it as /'prɒpɪə'neɪts/), benzoates, aa... sorbates, a... ni-, nutrition and nitrites (A. pronounces it as /'nɪtrɛts/), a... a... alcohol, formaldehyde (A. pronounces it as in Serbian formaldehyd /,fɔrməl'dɛɦɪd/), aa... aa... ethylene (A. pronounces it as in Serbian etilen /ɛ'tɪlɛn/) and propylene (A. pronounces it as in Serbian propilen /prɔ'pɪlɛn/) oxides (A. pronounces it as /'ɔksɪd/), aa... sugar and salt (A. pronounces it as /sɔlt/) / aa... all additive aa... are used a-in a... nutrition (A. pronounces it as /nʊ'trɛɪʃən/), jams, jellies (A. pronounces it as /'dʒɪlɪəs/), a-margarine and other / aa... woodsmoke, the smoking of a-wood a... foods a-usually a... a-has two main purpose (A. pronounces it as /pɜ'pɜ:rs/), adding a-desired (A. pronounces it as /,dɪ'sɜ:d/) flavours and a... prese-, preservati-, preserve- / aa... woodsmoke is more effective (A. pronounces it as /'ɛfɛktɪv/) aa... against vegetative (A. pronounces it as /'vɛgɛtɪv/) cells aa... and a-against bacterial ... spores / aa... antibiotics (A. pronounces it as /,æntɪbɪ'ɒtɪks/) a... in food /a... we use a... a... Aureomycin (A. pronounces it as /,ɔjreə'maɪsɪn/), Terramycin, a... Chloromycetin (A. pronounces it as ,hlɔrə'maɪsɪn/) / a,, these three antibiotics (A. Pronounces it as /,æntɪbɪ'ɒtɪks/) a... inhibit a... aa... protein synthesis (A. pronounces it as /sɪn'teɪzɪs/) a... in a-the cell, a... otherwise a... a-Penicillin, Streptomycin (A. pronounces it as /,streptə'maɪsɪn/), Neomycin (A. pronounces it as /'neə,mɪsɪn/) and a- are of (A. pronounces it as /ɔf/) a... aa... lit-, a-little use / a-developed and preservati-, preservatives (A. pronounces it as /,prezə'veɪtɪvs/) aa... a-food, f-, fermentati-... food aa... fermentation may serve other or of both of two / first, aa... for products (A. pronounces it as /'prɒdʊkts/) new a... and a... desired (A. pronounces it as /,dɪ'sɜ:d/) flavours (A. pronounces it as /'flævərs/) and a... aa... physical characteristic aa... and a-hence aa... a-different food products (A. pronounces it as /'prɒdʊkts/) / second aa... to help aa... preserve of food, the food.

2) Communication situation II

Aaa... plum aa-Prunus domestic, aa-domestica / plum tree is aa... wood tree / aa... plum is pink (Ana pronounces it as /pi:nk/) or a-red a-flowers (Ana pronounces it as /'flɔvɜrs/) / aa-the plum ovary consisting (A. pronounces it as /kɒn'sɪstɪŋg/) a... aa... of single carpel and aa... a stigma enclosing (A. pronounces it as /ɛn'klɔzɪŋg/) aa... two ovules (A. pronounces it as /'ɔ:vəls/) / aaa... colour (A. pronounces it as /kɒlɔr/) aa... of (A. pronounces it as /ɔf/) plum of (A. pronounces it as /ɔf/) aa-blue, aaa... purple (A. pronounces it as /'pɜpɜr/) blue to the deepest (A. pronounces it as /dɪ'peɪst/) aa... purple (A. pronounces it as /'pɜpɜr/) black / aa... common (A. pronounces it as /kɒmɛn/) pests (A. pronounces it as /pi:st/) and a disease / aaa... first aa... plum aa... a... pox a-virus, aa... second a... a... plum moth (A. pronounces it as /mu:t/), aa... fir- (instead of third), aa... rot (A. pronounces it as /ɒts/) brown and black aa... root aa... aa... knot (A. pronounces it as /knɒt/) / aaa... storage (A. pronounces it as /'stɔrɛɪdʒ/) aa... storage (A. pronounces it as /'stɔrɛɪdʒ/) aa... life from two a-to four weeks / aaa... ideal (A. pronounces it as /'ɪdɛəl/) storage (A. pronounces it as /'stɔrɛɪdʒ/) conditional (instead of condition), temperature a-one a to zero aaa... aaa... p... zero aa... aa... Celsius (A. pronounces it as /tsɛlsɪʊs/) degrees and aa... aa... relative a-humidity nineteen to ninety aa-five percent (A. pronounces it as /'pɜrsɛnt/) / aa... processing (A. pronounces it as /'prɒtsɛsɪŋg/) aa... plum can be aa... used aa... /kæt/) aa... jams, aa... juice (A. pronounces it as /'dʒu:ɪ/), jellies, aa... marmalade (A. pronounces it as /'mɑrmələd/), a... aa... juice A. pronounces it as /'dʒu:s/), aa... a-used in aa... yoghurt and other, aa... for a-making aa... plum aa... aaa... brandy / aa... it is drink aa... ss-, ... aa... national drinks of (A. pronounces it as /ɔf/) a-Serbia / aa... aa... red a raspberry (A. pronounces it as /'ræs'bɛrɪ/) of (A. pronounces it as /ɔf/) aa... or Rubus aa... ideaus / a-red raspberry (A. pronounces it as /'ræs'bɛrɪ/) white or aa... aaa... pink flowers (A. pronounces it as /'flɔvɜrs/) aaa... aggregated (A. pronounces it as /'ʌ'grɪ:tɪg/) aa... dru-, aa... drupelet (A.

pronounces it as /'drɪp'lɛt/), white, a-black, a-yellow, aa... red and other / aa-summer bearing (A. pronounces it as /'bɪrɪŋg/) aa... raspberry (A. pronounces it as /'ræs'bɛrɪ/) aaa... Willamette (A. pronounces it as /'vɪl'mɛt/) and other and aa... aa... ever bearing (A. pronounces it as /'bɪrɪŋg/) raspberry (A. pronounces it as /'ræs'bɛrɪ/) aa... aa... Heritage (A. pronounces it as /'hɜ:rɪtɛɪdʒ/) / ... aaa... pruning (A. pronounces it as /'prʌnɪŋg/), a-summer aa... aa... first summer aa... ba-, ... fruiting aa... aa... a... varieties (A. pronounces it as /'væriɛts/) aa... and aa... second aa... aa... autumn (A. pronounces it as /'ɒʊtmɛn/) aa... fruiting aa... variety (A. pronounces it as /'væriɛt/) / aaa... viral (A. pronounces it as /'vɪrəl/) aa... aa... disease (A. pronounces it as /'dɪs'ɪs/) aa... nu-, aa... aa... umm aa... aaa... tomato ring a-sport (instead of spot) aa... virus, raspberry (A. pronounces it as /'ræs'bɛrɪ/) a-leaf aa... aa... curl (A. pronounces it as /tsɜ:rl/) ... curl (A. pronounces it as /tsɜ:rl/) a-virus and aa... raspberry (A. pronounces it as /'ræs'bɛrɪ/) aa... mosaic, musical aa... de-... -crease (instead of disease), disease / aaa... processing aa... almost all (A. pronounces it as /ɛl/) a processed (A. pronounces it as /'prɒsɛsɪd/), only ten percent aa... aa... of the crop (A. pronounces it as /krɒp/) a-sold fresh / aaa... products (A. pronounces it as /'prɒdʊkts/) and a raspberry (A. pronounces it as /'ræs'bɛrɪ/), a-jam, jellies (A. pronounces it as dʒɛɪljəs/), aa... marmalades (A. pronounces it as /'mɑ:mɛɪləd/) aa... aaa... ice cream (A. pronounces it as /krɛm/), cream aa... and other / the a most products (A. pronounces it as /'prɒdʊkts/) a-worldwide are Poland, Serbia (A. pronounces it as /'sɛrbiɑ/), USA (A. pronounces it as /'jʊɛsɛɪd/), Russia... and other / ... aaa... it's a rich (A. pronounces it as /ri:tʃ/) in a vitamin A (A. pronounces it as /ɑɪ/), aaa... RDA (A. pronounces it as /'ɛrɒdɛɪ/) aa... four percent a-iron, of (A. pronounces it as /ɒf/) iron, a two (A. pronounces it as /tʊ:/), two percent a... a-of calcium and a one percent- (A. pronounces it as /'prɒsɛnt/) of (A. pronounces it as /ɒf/) aa... vitamin A / ... aaa...

3) Communication situation III

Aaa... plum and aa... red a... aa... raspberry (Ana pronounces it as /,ræz'bɛrɪ/) a... of (A. pronounces it as /ɒf/) fruits ... and aa... can be used a-from making... aa... jam, jellies (A. pronounces it as /'dʒɛɪljəs/) ... aa... fruit juice (A. pronounces it as /dʒu:s/) ... and ... cakes ... / ... (longer pause) aa... aaa... plum and a-red a... aa... raspberry (A. pronounces it as /,ræz'bɛrɪ/) aaa... is a... fresh a- fruit...

32. Veronika M., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Aa... additive is a substance (Veronika pronounces it as /'sʊbstəns/) or mixt-, mixture of substances (V. pronounces it as /'sʊbstənsɪs/) which is a-present (V. pronounces it as /,prə'zɛnt/) in food as a result of (V. pronounces it as as /ɒf/) aa-any aspect a-of production, processing (V. pronounces it as /prɒ'sɛsɪŋ/), storage and packaging / aa-chemical (V. pronounces it as /'hɛmɪkəl/) preservatives are specifically added to prevent deterioration (V. pronounces it as /,dɛtɛrɪə'reɪʃən/) and decomposition of food / aa... antimicrobial (V. pronounces it as /,ʌntɪmɪkrɒbɪəl/) preservatives added to food can be grouped in four groups / aa... preservatives added to inhibit or kill microorganisms (V. pronounces it as /,mɪkrɒ,ɒrgə'nɪzəm/) aa-may be classified on various other bases such as their chemical (V. pronounces it as /'hɛmɪkəl/) composition, aa... mode of action, effectiveness, a... aa... legality (V. pronounces it as /lɪ'dʒɛlɪtɪ/) aa... / some preservatives are incorporated into the foods and they usually are antiseptic rather than germicidal (V. pronounces it as /,gɛrmɪ'saɪdəl/) while others are used only to treat other, outer surface and aa... may kill organisms as wells as inhibit them / aa... propionates are used /ə'mɒɡs/, most extenisively aa... ... in the preve-, prevention of mold growth / a... aa... acetates (V. pronounces it

as /'ætsətəts/), ... acetates (V. pronounces it as /'ætsətɛɪts/) are also used s-for a... prevention of mold growth (V. pronounces it as /grɒvt/) / aa... aa... (longer pause) woodsmoke has two main purpose, adding desired a... a-flavour and a-preserving / aa... other may result improvement in the colour of the inside of the meat / aa... smoking temperatures varies from forty-three to seventy wise, ones Celsius degrees / a... a-most the all of the better-known antibiotics (V. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) are, are a... are Aureomycin (V. pronounces it as /,ʌrɛɒ'maɪsɪn/), a... aa... Terramycin, aa... Chloromycetin (V. pronounces it as /,hlɒrɒmaɪ'sɛɪtɪn/) and they inhibit protein a-synthesis in the cell / a... Natamycin is aa... effective against yeast and molds / aa... (longer pause) a... it is used in the orange juice, aa... aa... fresh fruits, a... sausages / aa... it has been recommended that antibiotics (V. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) select (V. pronounces it as /sɛɪɛkt/) in, a-for use in food preservation a... aa... be other (V. pronounces it as /'ɒdər/) than those being used in the treatment of, of a... human diseases. A... food ferment, ferment, aa... ... food fermentation serve to produce a... aa... new and desired flavour (V. pronounces it as /flævɒr/) and a... to preserve the food.

2) Communication situation II

Aaa... I will talk about two kinds of fruits, plum and raspberry / aa... first about plum / aa... Latin name of plum is *Prunus domestica* / aa... aa... plum aa... in-, introduced by Romans / aaa... plum is aa... tree, aa... perennial / aa... it is a woody aaa... and aa... has aa... simple leaves aa-that are aa... aa... arrange on the nodes of (Veronika pronounces it as /ɒf/) aaa... stem / aaa... plum has a white, red or aa... pink flowers / aaa... aa... a... plum fruit is a stone fruit / aaa... colour fruit, of fruit are aa...from aa... aa... blue, purple-blue, aa... to the aa... dark aa... blue / aa... aa... varieties (V. pronounces it as /'væɪɛts/) are Stanley, aa... Čačanska (V. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ/) ro-, a rodna (V. pronounces it as original Serbian word /'rɒdnʌ/), Čačanska (V. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ/) a leptotica (V. pronounces it as Serbian word /lɛ'pɒtɪtsʌ/) / aa... Čačanska leptotica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌlɛ'pɒtɪtsʌ/) is the best for eating and for, and for cooking / aa... variety (V. pronounces it as /'væɪɛt/) aa-the plant needs aa... well drain (instead of drained) soil / aa... from a sandy loam aa... and to the aa... sandy clay loam / aa... to fertilize newly a... aa... planted plum aa... we use a fertilizers (V. pronounces it as /,fɛrtɪ'leɪzɛrs/) aa... like aa... a nitrogen, adding nitrogen and aa... aaa... every year after that we add the fertilizers aaa... pro0, a propagation is aa... can be a sexual a-pro-, production and aa... asexual reproduction (V. pronounces it as /,rɛprɒ'dʌkʃən/) / aa... asexual is aa... by grafting of the suitable (V. pronounces it as /sʊɪtəbl/) aa... rootstock and a sexual produ-, reproduction is aaa... by pollination / aaa... aa... common pests, pests and the diseases (V. pronounces it as /də'sɪzɪz/) a-there are... that attacked a-this aa... aa-fruit aa-are plum pox virus, plum moth, and also brown rot (V. pronounces it as /rʊt/) and black knot (V. pronounces it as /nəʊt/) / aa... a-fruit are harvested when are ripe / aa... aa... aa... when and aa... also when aa... fruit is beginning to soften / aa... it aa... is use, a-it can be storage for two or for aa... four weeks aa... in a home refrigera-, refrigerator and aa... temperature are about a-minus one to aa... zero Celsius degreed / aa... aa... plum is used for aaa... making jams, jellies jellies (V. pronounces it as /dʒɛlɒz/), marmalades, aa... aa... aa... also like a... frozen fruits / aa... and aa... a... aa... Serbia (V. pronounces it as /'sɛrbɪʌ/) is first in Eastern and aa... South-eastern Europe / aa... prunes are also good aa... source of (V. pronounces it as /ɒf/) a-vitamin C, aa... vitamins A, B, ... A, B two and a-potassium / aa... and it's prevent damage of fats of (V. pronounces it as /ɒf/) our brain cells and aa... neurons (V. pronounces it as /'neʊrɒns/). Aaa... second a-kind of fruit is a red raspberry (V. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) / aa... Latin name aaa... is *Rubus ideaus* / aa... first, it was wild plant a-picked aa... by the people of Troy around Christ (V. pronounces it as /krɪst/) time and in Europe cultivation spread by Romans / aaa... it is a bush (V. pronounces it as /bʌʃ/), a-shrubs, a-woody and a sperennial (instead of perennial) plant / aaa... leaves are compound aa... aaa... of, with three to five leaf lets (V. pronounces it as /lɪs/) / aa... and aa... aa... umm... flowers are white or pink / aa... a... a...

developing into a drupelet (V. pronounces it as /'drʊplɛt/) / aaa... it is aggregated fruit, aa... formed by the a aggre-, aggregation of several smaller fruits (V. pronounces it as /frʊɪts/) aaa... called the drupe (V. pronounces it as /drʌp/), drupelets (V. pronounces it as /'drʌplɛts/) and aa... they can be aa... aa... red or aa... black aa-colour / aaa... varieties (V. pronounces it as /'væriɛts/) aa... are summer bearing raspberry (V. pronounces it as /'rʊzbɛri/) and aa... aa... every bearing raspberry (V. pronounces it as /'rʊzbɛri/) / aaa... would planted it in a well-drained soil, aa... sandy soil or a... they grow at aa... sun... , at full sun / aaa... not require (V. pronounces it as /rɪ'kraɪ/) polinizers (V. pronounces it as /,pɒlɪ'zaɪ/) ... polinizers / a propagation aa... a by a... tip layering, root cutting / aaa... fungal (V. pronounces it as /'fʌndʒəl/) and bacterial diseases are aa.. Phytophthora (V. pronounces it as /'fɪtʊ'fɒrʌ/) root rot, a gray mold and Verticillium (V. pronounces it as /'vɛrɪsɪlɪʊm/) wilt / aaa... aa-harvest aa... mature (V. pronounces it as /'mætʃə/) of a /rɪt/) and aa... aa... harvesting can be mechanical (V. pronounces it as /mə'hæntɪkəl/) aa... hand / a-hand harvesting (V. pronounces it as /'hɛrvɛstɪŋg/) aa... is not good because of a... aa... a-causing bacterial (V. pronounces it as /'bʌktɛriəl/) diseases / aaa... storage aa... is ee-easily / they can be a-kept aa... two or three days, aa... but there aa... at aa... zero to five, a-seven Celsius degrees / aaa... but there are... used for aaa... a-jams, jellies, aa... and of (V. pronounces it as /ɒf/) like frozen fruit / aa... fresh fruits aa... aa... are used very little aa... only ten percent / aa... and a-Serbia is a third (V. pronounces it as /tɜ:rd/) or third (V. pronounces it as /tɜ:rd/) or fourth (V. pronounces it as /fɔ:rt/) producer worldwide considering fresh and frozen fruit / aa... it is rich aa... rich with vitamin C, aa... aa... two percent of calcium and one percent of vitamin A (V. pronounces it as /æ/).

3) Communication situation III

Aaa... aaa... plum is a... kind of fruit, aa... raspberry (Veronika pronounces it as /'rʊzbɛri/) also / aa... it is aa... plum is aa... blue in colour / aa... it, it is used aa... for aa... eaten fresh or aa... in some aa... cakes, aa... aa... juices, jellies (V. pronounces it as /'dʒɛlɪz/) and aa... children love it / aa... /jɛl/ it aa-is used for making aa... Serbian aa... aa... drink /tojest/ (V. speaks in Serbian) bra-, brandy called šljivovica (V. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) / and aa... a raspberry (V. pronounces it as /'rəʊzbɛri/) is aa... umm... kind of fruit aa... aa... aa... like drupelet (V. pronounces it as /'drʊplɛt/) with aa... aa... consider aa... (longer pause) ... several little f-, aa... / it is also used for aa... juice, juices (V. pronounces it as /'dʒʊsɪs/) and aa... it is red in colour. That's it.

33. Dijana M., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

A... additives are, additives is a substance or mixture of substances aa... which is present (Dijana pronounces it as /,prɪ'sɛnt/) in food and they can be acquired in food / additives are divided in several groups, aaa... aa... propionates (D. pronounces it as /'prɒpɪɒnts/), benzoates (D. pronounces it as /'bɛnzəʊts/), sorbates (D. pronounces it as /'sɔrbʌts/), acetates (D. pronounces it as /'ʌtsɛtʌts/), aa... a... nitrates (D. pronounces it as /'nɪtrʌts/) and nitrites, ethylene (D. pronounces it as in Serbian /e'tɪlɛn/) and propylene (D. pronounces it as in Serbian /prɒ'pɪlɛn/) oxides (D. pronounces it as in Serbian /'ɒksɪds/), sugar and salts (D. pronounces it as /sʌlts/), alcohol, a-and formaldehyde / all these additives sec-, except formaldehyde are used in a-butter, jams, a-fruit juices, jellies (D. pronounces it as /'ʒɛlɛs/) / a-most (D. pronounces it as /mʌst/) of... a... most (D. pronounces it as /mʌst/) of then, them, there additives are a-effective against a... aa-mold, yeast and bacteria / a... bad side of (D. pronounces it as /ɒf/) a-there additives are a-the, they are poisonous / aa... woodsmoke / smoke is obtained (D. pronounces it as /'ɒbteɪnd/) from a... burning wood, hard wood aa... such as hickory, aa... beech, birch, a-walnut, oak,

a-maple, mahogany (D. pronounces it as /mʌhʌ'gɒni/), ts- ... corncobs, a-and apples / a... a-woodsmoke contains a large number of (D. pronounces it as /ɒf/) phenol, cresols, a-aliphatic acid, alcohol, a-and a... a-bo-, a-boxes, a... etc. (D. pronounces it as /'ɛtsɛtʃərə/) / a... s-, ... smoking temperature for meat is about forty-three to seventy-one Celsius degrees / antibiotics. A- some antibiotics have been tested on raw a-food such as a-fish, meats and poultry / a... the most (D. pronounces it as /mʌst/) aa... antibiotics are aa... are ... a-are Aureomycin (D. pronounces it as /'ɔrɔ'maɪsɪn/), Terramycin and Chloromycetin (D. pronounces it as /'hlɔrɔ'maɪ'sɛtɪn/) / the effect (D. pronounces it as /ɛ'fɛkt/), the effects (D. pronounces it as /ɛ'fɛkts/) of a... an antibiotics on microorganisms vary a-with the species of organisms / aa... the antibiotics plus the heat treatment a... aa... must a-destroy all a-spores of Clostridium botulinum (D. pronounces it as /bɔtʊ'lɪnʊm/) and a-allow aa... margin (D. pronounces it as /'mɑrgɪn/) of safety / aa... developed (D. pronounces it as /dɪvɪ'lɔpt/) acidity plays part a-in the a-preservation of (D. pronounces it as /ɒf/) sauerkraut, aa-green olives, a... and a-cheese, aa... sh-, sausages (D. pronounces it as /'sʌsɪgɪz/) / the acidity a... the acidity expressed as a/lactic acid, a... for a... green olive a... is a... zero point a-nine percent, a-for a- fermented (D. pronounces it as /fəmɪ'nɛɪtɪd/) milk s-, a... zero point six to zero point a-eighty-five percent and for a.. sauerkraut (D. pronounces it as /'sɔ:krɔ:t/) a... a.. one point seven percent.

2) Communication situation II

Latin name for plum aa... are Prunus domestica / aa... plum tree is aa... woody, perennial (Dijana pronounces it as /'pɜ:nəl/) plant which consist of simple leaves and white, red or aa... pink flower / aa... colour of plum aa... vary of, vary from blue, purple-blue aa... to deepest aa... a-purple-black / aa... plant are ground a-into aa-well drained (D. pronounces it as /'drɛɪnd/) soil / aa... pH (D. pronounces it as /pɪtʃ/), p (D. pronounces it as /'pɛɪ/) , pH (D. pronounces it as /'pɛɪdʒ/) value aa-six to a-six aa-point five / aaa... propagation can be sexual or aa... asexual / aa... pests and diseases which can affect on aa... plum aa... are plum aa... pox (D. pronounces it as /pɒks/) virus, aa-plum moth (D. pronounces it as /mʌθ/) and a... also brown... aa... root (instead of rot) and black a knot (D. pronounces it as /knʌt/) / aaa... a ideal (D. pronounces it as /'ɪdɛəl/) storage conditions for plum a... aa... temperature a-minus one to a zero Celsius degrees and relative humidity ninety to ninety-five aa... percent / aa... plum can aa... can be used aa... aa... for cook, cooked, baked (D. pronounces it as /'bɛkəd/) aa... aa... for a-making aa-plum brandy, aa... for aaa... aa-making a fruit yoghurt / aa... aa... unfavourable factor a... are a... two, a suitable aa... irrigation system and hail aa... prevention system provided / a-plum contains a... aa... a-s-, a good source of (D. pronounces it as /ɒf/) aa... vitamin C, A, and B two aa... dietary aa... fiber (D. pronounces it as /'fɪ:bɜ:ʃ/) and a potassium / aaa... red raspberry (D. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) / aa... Latin name of (D. pronounces it as /ɒf/) a red raspberry (D. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) are a Rubus ideaus / a red raspberry (D. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) is bush (D. pronounces it as /bʌʃ/), a woody and perennial (D. pronounces it as /'pɜ:nəl/) aa... plant... composed of (D. pronounces it as /ɒf/) biennial (D. pronounces it as /bɪ'ɛnɪəl/) canes (D. pronounces it as /kæns/) which aa... consist aa... composed aa... with three to five leaf (D. pronounces it as /lɛɪf/) aa... aa... a... leave aa... lets / aaa... white and have white or pink flowers / aaa... aa... varieties (D. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) are a... summer bearing aa... raspberry (D. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) and ever bearing raspberry (D. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) / aa... red raspberry (D. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) can aa... be grown in well drained (D. pronounces it as /'drɛɪnd/) soil, aa... sandy soil and grow best in a full sun / ... aa... outlaw (instead of outdoor) factor (D. pronounces it as /'fæktʃə/) for storage aa... is about aa... zero a to seven Celsius degrees / aa... pests and aa... diseases which can affect on red raspberry (D. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) are aa... a fungal (D. pronounces it as /'fʌndʒəl/) and bacterial aa... disease and a... aa... viral (D. pronounces it as /'vɛərəl/) disease / aa... the most (D. pronounces it as /mʌst/) important aa... producers aa... worldwide aa... are aa... Serbia, Poland, aa-USA, Russia, China and Chile / aa... the red raspberry (D. pronounces it as

/rɒzbɛɪ/) have a... low caloric value and rich a, is rich with vitamin A and C / aa... and ... it's very important for keeping aa... the aa... sight a... as-a an adult (D. pronounces it as /'ʌdʊlt/).

3) *Communication situation III*

Aaa... plum and raspberry are fruit / we can use them aa... aa... we can eat them fresh or make aa... aa... some aa... aa... fruit aa... juices, jellies, jams, aa... syrups, aaa... used in aa... yoghurt, fruit yoghurt / aaa... /ovaj/ (Dijana speaks in Serbian) it's said they are use plum for a-make a our national aa-drink aa... called as rakia.

34. *Marija M., 2nd year student, female, profile: Food Technology*

1) *Communication situation I*

Aaa... p-, additive a... is added to a-inhibit or kill microorganisms (Marija pronounces it as /mɪkrɒ,ɔrgʌ'nɪzəms/) / a... addit-, aa... additives aa... are a-organic acids and their salts, a... a-lactic, a-acetic (M. pronounces it as /ə'tsɛɪtk/), a- /tsɪ-, citrics (M. pronounces it as /'tsɪtrɪks/), aa... a. acid and their salt (M. pronounces it as /sʌlt/) propion... ates, benzoates, aa-sorbates, a-acetates (M. pronounces it as /'ʌtsɛɪts/), and nitrite (M. pronounces it as /'nɪtrɪt/ and nitrate (M. pronounces it as /'nɪtrɪt/), aa... sugar and salts (M. pronounces it as /sʌlt/). Mmm... methanol aa... not be added to food a-but ethanol (M. pronounces it as /'ɛtʌnɒl/) aaa... used. Aa... woodsmoke the aa... smoke of food usually a-has two main purpose (M. pronounces it as /prə'pɒʊz/) aa-adding desired flavours (M. pronounces it as /'flɒvərs/) and a... ... preserving. Aa... tree aa... used are a /eɪ/ apple (M. pronounces it as /'ɛɪpl/), oak, a-beech, um... mahogany (M. pronounces it as /'mʌhʌgɒni/) and a... etc. (M. pronounces it as /'ɛtsɛɪrʌ/). Aa... temperature a... for smoking are aa... forty-three tooo... seventy-one Celsius degrees / um... pe-, a-period (M. pronounces it as /'pɛɪɒd/) smoking are several a... few hour to several days / aa... wood smoke have bacteriostatic and bactericidal a-effect (M. pronounces it as /ɛ'fɛkt/). Antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) are aa... aa... Te-, Terramycin , n-n-n Nisin (M. pronounces it as /'nɪsɪn/), aa... ... Streptomycin / aa... antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) a... se-, aa-selected for use a-in food preservation (M. pronounces it as /,prɛzɛrvʌ'ɛɪʃən/) beee other than being used in the treatment of human disease (M. pronounces it as /dɪ'zɑ:rd/).

2) *Communication situation II*

A-plum tree has aa... white, ... pink or redy (instead of red) flowers / a-plum tree is a... aa... drupe (Marija pronounces it as /drʌp/) and the colour is blue, or purple-blue / vary aa... varieties (M. pronounces it as /'væɪrɪəts/) aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) plum (M. pronounces it as /pləm/) as Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ'rɒdnʌ/) and Čačanska rana (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ'rʌnʌ/) / ... a... soil (M. pronounces it as /sɒɪ/) aa... pH (M. pronounces it as /'pi'ɛɪdʒ/) aa... aa... values (M. pronounces it as /'vəlʊs/) aa... six point zero (M. pronounces it as /'zɪrɒʊ/) to six point five / aa... fertilize annual in a March and a beginning aa of (M. pronounces it as /ɒf/) August / aa... prop-, aa... propagation (M. pronounces it as /,prɒpʌgɪ'nɛɪʃən/) aa... can be aa... annual and aa... ... (pause) ... an aa... asexual and sexual aa... /tsə/ ... reproduction / com-, pa-, aa... pests (M. pronounces it as /pi:sts/) and aa... juices (instead of diseases) are aa... a-plum a-a -pox aa... virus and plum moth (M. pronounces it as /mɒt/) aa... / storage life a-two aa... to five months aa... and aa... relative humidity ... (pause)... ninety to ninety-five percent / ... and a... temperatures zero (M. pronounces it as /'zɪrɒʊ/) Celsius (M. pronounces it as /'tsɛɪlɪʊs/) degrees / aa... processing (M. pronounces it as /prɒ'tsɛɪɪŋ/) aa... are aa... cooked aa... jellies (M. pronounces it as /'dʒɛɪlɒʊz/), marmalade, aaa... a-juices (M.

pronounces it as /'dʒɪʊsɪs/), cakes, plum aa... used aa... making a-brand aa... a... national (M. pronounces it as /'nʌʃənəl/) aa-drink aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) Serbia / ... aa... (pause) ... that is aa... šljivovica (M. pronounces it as Serbian word /'ʃljivɔvɪtsʌ/) or rakia / ... aaa... ninety percent aa-of plum aa-crops in Serbia for... brandy / eee... plum are aa... good aa... a sour-, source of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... vitamin aa... C, ... vitamin A /i/ (M. speaks in Serbian) B two. ... Aaa... red aa... r-raspberry has aa... bush (M. pronounces it as /bʌʃ/) aa... and leaves (M. pronounces it as /lɛ:vs/) aa... compound with aa... three (M. pronounces it as the word tree /tri/) to five aa leaflets (M. pronounces it as /'lɪf'li:ts/) / aa... white or pink aa... flower / colour-aa... red, yellow, white aa... and black / varieties (M. pronounces it as /'væriɪs/) aa... Willamette (M. pronounces it as /,vɪl'æmə:nt/) aa... Meeker / ... fertilization is ... sandy aa... soil aa... pH (M. pronounces it as /'pi'ɛɪdʒ/) values (M. pronounces it as /'vɔlʊs/) sox point a-zero to six point five / a common pests (M. pronounces it as /pi:st/) and a diseases (M. pronounces it as /'di:zɪz/), fungal (M. pronounces it as /'fʌndʒɜ:l/) and bacteria... diseases (M. pronounces it as /'di:zɪz/) aa... a... Phytophthora (M. pronounces it as /'fɪtɒ'fɔrʌ/) root a-rot, aa... aa... gray mold, Verti-...-cillium wilt. Storage aa... lasting aa... two to th-, three days aa... at aa... zero to seven aa... Celsius (M. pronounces it as /'tsɛlzɪʊs/) degrees / product (M. pronounces it as /'prɒdʊkt/) aa... ... aha... only aa... only ten percent aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) the crop sold a-fresh / products a... aaa... are jams, jellies aaa... frozen fruit / the most im-, important (M. pronounces it as /'ɪmpɔ:tənt/) productors (instead of producers, M. pronounces it as /,prɒdʊktɜ:rs/) world aaa... wide-aa are aa... Serbia, Russia, Chile and other. ... Raspberry aa... has aa... aa... vitamin C ... two aa... percent (M. pronounces it as /prɒ'sɛnt/) of (M. pronounces it as /ɒf/) a calcium and one percent (M. pronounces it as /prɒ'sɛnt/) of (M. pronounces it as /ɒf/) vitamin A.

3) Communication situation III

A... plum tree has aa... umm... white, pink o red flower / fruit (Marija pronounces it as /frʊɪt/) colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) is aa... blue or aa... purple-blue / ... umm... storage aa... life aa... plum is two to four aa... mo-, a weeks in temperature (M. pronounces it as /'tɛmpɛrətɜ:/) on aa... ... zero Celsius degrees and relative humidity aa... (pause) ... ninety to ninety-five percent / aa... processing (M. pronounces it as /'prɒtsɛsɪŋg/) for plum (M. pronounces it as /pləm/) are aa... cooked, aa-jams, jellies aa... ... marmalade, juice (M. pronounces it as /dʒʊɪs/), cakes a... /i/ (M. speaks in Serbian) and make aa... aaa... making a plum brand aa... national (M. pronounces it as /'nʌtrɜ:/) drink of (M. pronounces it as /ɒf/) Serbia / ... she is a good survive of vitamin C, vitamin A, B two / ... red raspberry aaa... has aa... bush (M. pronounces it as /bʌ:ʃ/) and aa... aa... has white or pink flowers / storage lasting two to three (M. pronounces it as the word free /fri:/) days aaa... at aa... (pause) ... temperature (M. pronounces it as /'tɛmpɛrətʃɜ:/) of (M. pronounces it as /ɒf/) zero to seven Celsius (M. pronounces it as /'tsɛlzɪʊs/) degrees / only ten percent aa... of the crop sold (M. pronounces it as /sɒɪld/) fresh / product are jams, jellies, frozen fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/) / ... she is rich vitamin C, aa... calc-, ... a... calcium and aa... vitamin A.

35. Maja R., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Ok. Well, food additives a-is a substance (Maja pronounces it as /'sʊbstʌns/) or mixture of substance (M. pronounces it as /'sʊbstʌns/) of which a... added to food to improve colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) or flavour a-or ... to prevent deterioration and com-, decomposition / and preserve, preservatives like behold additives adds or inhibit microorganisms. Aa... additives aa-inlcudes aa... organic acids and their

salts (M. pronounces it as /sAlts/), aa-for example, propionates, a... nitrites and nitrates, sorbates, benzoates, a...a-acetates / a-also includes formaldehyde, alcohol, a-sugar and salts (M. pronounces it as /sAlts/), and a-for example, a... an additives are woodsmoke aa-and antibiotics. Aa... then a-organic acids are a-effective (stressed as /'efektIv/) against (M. pronounces it as /'Edʒɛnst/) molds, a-yeast, bacteria and they a-used in jellies (M. pronounces it as /'dʒɛlɪəz/), jams, aa-fruits, aa-/sΛ-/ , sausa-, aa... pickles, a... aa... and etc. / a-and a-for example, formaldehyde a-is important for a-shelves, a-floors, a.. because a-he killed a-microorganisms, killed molds and their spores. Aa... then something about woodsmoke / aa... um... woodsmoke has two a-purposes, main purposes, aa... adding desired fla-, flavours and preserving / aa-but other effects of woodsmoke are a-important the colour (M. pronounces it as /'kɒlɪr/) of the inside of meat aa... and drying effects / aa-s-, smoke a-obtain aa... from burning wood like hickory a-and obtain from burning corncocks. Aa... the kind of woods aa-which used in woodsmoke are a-apple, a-birch, beeh, mahogany (M. pronounces it as /mΛ'hAgɒnI/) and etc. / and a-woodsmoke a-also contain a-compounds aa... which have bacteriostatic and bactericidal (M. pronounces it as /'bAktɛrɪtsɪdAl/) a-effects / aa... and a... woodsmoke... is effective (stressed as /'EfektIv/) against (M. pronounces it as /'Edʒɛnst/) vegetative (M. pronounces it as /vɛ'gɛtɪv/) cells. Then a-and ... also aa... the effective (M. pronounces it as /'EfektIv/) woodsmoke a-increases a-with its concentrations. Aa... then a-antibiotics / aa... antibiotics a-are tested on the raw foods a-to lengthen the storage time of chilling temperatures / a-and antibiotics like a... Neomycin, Aureomycin (M. pronounces it as /'aɛrθ'maɪsɪn/), Chloromycetin (M. pronounces it as /'hlɒrθmɛ'taɪsɪn/) a-inhibit synthesis in, synthesis in a cells / a... and a... bacterio-, a-bac-, a... a... effect of a-antibiotics (M. pronounces it as Serbian word /,Λntɪ'bɪɔtɪks/) varies from a-species (M. pronounces it as /'spɛsɪs/) / aa... and strain of organisms / a-and because of that some a-antibiotics a... a... have effects (M. pronounces it as /'Efɛkts/) of one microorganism but not at all or other microorganisms / a-and antibiotics a-used in foods preservation a-and a... important for antibiotics that a-antibiotics which used in a preservation of (M. pronounces it as /ɒf/) food aa... must be different a... with aa-if we a-use that for a-human disease. Aa... and develop preservation, preservatives / a... fermentation is a-important process (M. pronounces it as /'prɒtsɛs/) and have two main purposes aa... to produce new flavours a... and because that we can a... we have aa... different food products and a.../ ... the second purpose is to help preserve the, the food / and a-also a-developed acidity a-is important in production of a... for example, sauerkraut, pickles, green olives, aa... fermented milk, cheese, etc.

2) Communication situation II

Well aa... plum aaa... is aaa... introduced by Romans and aaa... plum is a perennial aa... plant with white, pink aa... or red flower (M. pronounces it as /'flʌvɜr/), aa... simple carpel and stigma. Aaa... the colour (M. pronounces it as /'kɒlɪr/) of aa... plum fruits ca be blue or dark blue / aa... and aa... varieties M. pronounces it as /'vΛrɪɛts/) of a plum a... are aa... Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ'rɒdnʌ/), Čačanska leptica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌlɛ'pɒtɪtsʌ/), aa... Stanley (M. pronounces it as /'stɛnlɛɪ/) / ... aaa... plant aa... plum a... grown in aaa... preferring deep a... well-drained soil and aa... pH (M. pronounces it as /'pɪ'ɛɪdʒ/) of soil are aa... the best pH (M. pronounces it as /'pɪ'ɛɪdʒ/) of soil are aa... six point aa... zero to six point five. Aaa... propagation (M. pronounces it as /,prɒpʌgɪrɛɪʃən/) aaa... of plum can be asexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/), asexual and this aa... asexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/) and sexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/) reproduction / ... and aa... the aa... pe-, aa... diseases and aa... common pests aa... which aa... can destroy aa... plum fruits and plum tree aa... are plum pox a-virus, plum moth and aa... black knot. ... Aaa... storage life of (M. pronounces it as /ɒf/) plum aa... are two aa... two weeks or two to... four weeks / ... and aaa... ideal (M. pronounces it as /'ɪdɛəl/) storage aa... conditions for plum are a temperatures aa... in a minus one to zero Celsius (M. pronounces it as /'tsɛlzɪʊs/) degrees, relative

humidity of (M. pronounces it as /ɒf/) ninety to ninety-five percent / and aa... the best known method for aa... preserving aa... plum aa... fruits are aa... aggregation (probably instead of refrigeration) at home. ... Aaa... and aa... we use plum aa... for a... aa... cookinag aa... some a-cakes, a... aa... we cooked aa... plum for a... jams, aa... jellies (M. pronounces it as /dʒɛlɪs/) and a-can use plum also in, also in yoghurt aa..., for making plum, plum brandy (M. pronounces it as /brɛndɪ/) aa... which is in... important especially in our country / ... aaa... and aa... the aa.. in the plum a-fruits aa... a... umm... consists... / well aa... raspberry (M. pronounces it as /rɒzbɛɪ/) aaa... grown in a well drained (M. pronounces it as /drɛɪnəd/) a-soil / aaa... aa-sandy loam and best in the a-full sun / aa... and aa... umm... pests and diseases (M. pronounces it as /dɪzɪz/) aa... a-which can destroy aa... raspberry (M. pronounces it as /rɒzbɛɪ/) are aa... fungal and bacterial diseases and aa... viral diseases / ... and aa... raspberry (M. pronounces it as /rɒzbɛɪ/) aa... harvesting (M. pronounces it as /hʌrvɛstɪŋ/) aa... are mature (M. pronounces it as /mætʃɜ:/) or by hand aa... picking / aaa... and storage life from raspberry (M. pronounces it as /rɒzbɛɪ/) aa...are lasting two aa-or three days /a-on temperature on, in zero to seven Celsius (M. pronounces it as /tsɛlzɪʊs/) degrees / a... and aa... aaa... we in /rɒdɛ/) we can find aaa... vitamin like aa... C and A and aa.... also important for have all this.

3) Communication situation III

Well, aa... plum and raspberry aa... are important fruits aa... four our country, our country and aa... umm... most of aa... are, us a-like this fruits but aa... somebody don't like this fruits. Aaa... plum aa... can be blue or dark blue and aa... raspberry (Maja pronounces it as /rɒzbɛɪ/) can be aaa... can be... red or aa... (xxx) (laughs) and aa... we use plum and a-raspberry (M. pronounces it as /rɒzbɛɪ/) aa... to making aa... some jams, aa... marmalade (M. pronounces it as /mʌrmɛ'lɒdɛ/), also juice / aa... we can use... this fruit for making juice / and aa... there are umm... softens and sweet and aa... consider (M. pronounces it as /kɒnfɪzə/) (xxx) for a, for our organisms aaa... because weee... aaa... we... aa... when we eat, a-when we eat aa... this aaa... fruits aaa... we... aaa... we also umm... eat a vitamin like A, C, aa... B, potassium and it's important for us.

36. Marija S., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Additive is substances or mixture of substances which a-add to different products (Marija pronounces it as /prodʒʊkts/) a-during production, processing, storage or packaging /ovaj/ (Marija speaks in Serbian) this products (M. pronounces it as /prodʒʊkts/) / a... additive kill aa... additive a...a... additive add or put in food aa... for two purposes, first to kill a-or to retard part or a... most of (M. pronounces it as /ɒf/) microorganisms or a-and to give food a-better flavour and characteristics. Aa... anti- ma-, -microbial a-preservatives added to food can be grouped (M. pronounces it as /grɒəpt/) aa...in a-four groups / aa... aa... in first group (M. pronounces it as /grɒp/) /spadaju/ (M. speaks in Serbian) (laughs) / first group aa... aa... those additives pe-, aa... prese-, the, those adds preservatives aa...not defined as such as but, by law (M. pronounces it as /lɒʊ/) the and these are organic acids, sodium chloride, sugars (M. pronounces it as /ʃʊgʌrts/), sugars, woodsmoke, a-nitrates, carbon dioxide, etc. (M. pronounces it as /ɪ'tɪ'sɪ/) / aa... second group / aa... substances (M. pronounces it as /sʌbstəntsɪs/) a... a-generally recognize as safe for a... addition to food / aa... aa propionate, calcium and a... sodium aa... sorbate, benzoates, e... a... etc. (M. pronounces it as /ɪ'tɪ'sɪ/) / aa... fourth group can pros-, provide safe and a-approved by Food and a... Drug Administration / aa... and a... in f-, food additive aa... aa... ... also aa... are woodsmoke, a. un-, antibiotics and a... /dɪ'vɒ-/ , develop... preservative / aa... anti-..... – biotics are substances a... which can kill or retard microorganisms and a... antibi-, antibiotics are test on raw food a-to a... see which effe-, effect (M. pronounces it as /ɛfɛkt/) a-they have ... food / and aa... in

one hand it's good a-to in food put an-, antibi-, antibiotic but in other hand a-that is not, not so good because microorganisms a-can a... /ovaj/ (M. speaks in Serbian) res-, a... um... be resist at ... that a... substances / and a... aa... there are too many aa-antibiotics which are tested, aa... Aureomycin (M. pronounces it as /,aərθ'maɪsɪn/), Terramycin, Streptomycin, Nisin, Natamycin (M. pronounces it as /,nʌtθ'maɪsɪn/) / Natamycin (M. pronounces it as /,nʌtθ'maɪsɪn/) stop a-yeast and molds, and Aureomycin (M. pronounces it as /, ærθ'maɪsɪn/) is the best a-antibio-, an antibiotic a... as a-food preservative / aa... it has a wide spectrum of (M. pronounces it as /θf/) a... a... a... / aa... and a-woodsmoke, a-woodsmoke, a... woodsmoke we can get a... a... burning a... wood and burning a... corn cob aa... and burning other materials / aa... in a-woodsmoke a... are presents many substances like aa... formaldehyde, phenols, cresols, aliphatic acids, primaries and secondary alcohols, aa... waxes (M. pronounces it as /'wɒksɪz/), a-catehols, etc. (M. pronounces it as /'tɪ'tɪ'sɪ/) / aa... these substances a-give a-food aa-very a nice flavour but they are aa... not so good for health, there, they in a high concentration they had, they can be a-cancerogenic. And a... aa... woodsmoke also can a-kill or retarded microorganisms / aa... effective (M. pronounces it as /e'fektɪv/), a... he's effective (M. pronounces it as /e'fektɪv/) against a-vegetative cells and a-bacterial spore, but a-he's more effective (M. pronounces it as /e'fektɪv/) on aa... veg-, vegetative cells than bacterial spores / and a... woodsmoke, duration of woodsmoke can be a... aa... several hours ... and a... s-, or several days / aa... and a... the aa... temperature ... aa... can be ... forty ... three seventy, to seventy-one Celsius degrees / aa... developed (M. pronounces it as /dɪvɪ'lɒpt/) preservatives, aa.. fermentation is very important process (stressed as /prθ'sɛs/) aa... where aa... micro- ..-organisms (M. pronounces it as /'θrgʌnɪms/) aa... used aa... some aa... substrate (M. pronounces it as /'sʊbstrɛɪt/) like sugars, for example, and aa... transformed it into a-acids / aa... and a... on that phase we can a /gɛft/ some aa... ferm-, a-ferment products (M. pronounces it as /'prɒdʊkts/) like a... sauerkraut, like a fermented milk and a-milk products (M. pronounces it as /'prɒdʊkts/) like a-cheese etc. (M. pronounces it as /'tɪ'tɪ'sɪ/) / aa... that acid aa... that microorganism its, itself-, it, ss-, itself a... a... ovaj (M. speaks in Serbian) pro-, a... produce, produce, /ovaj/ (M. speaks in Serbian again), at the end kill him. And aa...

2) Communication situation II

Ok. Plum and a... raspberry / ... aaa... I would tell aa... something about description ... of these plants/ ... aaa... plum aa... plant species Prunus, Prunus domestica / aa... this plant' a tree / aa... it's a ... aa... it have a simple leaves aa... arranged simple on the nodes aa... of their stem / aaa... flower are aa... mostly white aa... but can be aaa... pink and a-red / aaa... plum fruit aa... is aa... ss-, ... oval in shape and aa.. colour is aa... blue aa... or ... purple-blue or a- deepest purple-black / aaa... shape aa-can be... it also globular (Marija pronounces it as /'glɒbbʊlə/) / aaa... the most aa... famous varieties (M. pronounces it as /'væriɛts/) are Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ'rɒdnʌ/), Čačanska (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ/) beauty, aaa... Stanley (M. pronounces it as /'stɛnlɛɪ/) / aaa... Čačanska (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ/) beauty is best for eating fresh / tsa... aaa... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzberɪ/) aa... or plant species Rubus ide-, ideaus / aaa... it's a shrub ... and aa... a had biennial (M. pronounces it as /bi:'ɛnɪəl/) canes (M. pronounces it as /kɛ:ns/) aa... ovehelp (instead of overlap) in a-age / in first year ... aa... primocanes (M. pronounces it as /'prɒɪm'kɛ:ns/) ... aaa... and in second year it have aa... aa... canes (M. pronounces it as /kɛ:ns/), floricanes. Aaa... leaves ... are not so simple like leaves of ... plum (M. pronounces it as /plu:m/) / ... its have a... its... a-have flowers stick and that stick we have three or five leaves and aa... (pause)... aaa... fruit of (M. pronounces it as /θf/) this plants is aa... red in colour, but it may be... ins other colour aaa... I don't see that / and aa... a-fruit is aa... formed by ag-, aggregation of (M. pronounces it as /θf/) aa... several small, smaller fruits called aa drupelets (M. pronounces it as /'drʊplɛts/) / ...aaa... and aa... (longer pause)... planting of (M. pronounces it as /θf/) aa... this plants aa... both plants aa... like well drained (M. pronounces it as /drʌɪn/) soil and aa... pH (M. pronounces it as /'pɪ'hʌ/) of soil aa... can be a-from six a-to a-six point

five / that's the best pH (M. pronounces it as /pɪ'hʌ/) for aa... there (instead of their) growth / aaa... and aa... aa... then aa... this plants can aa... aaa... some different aa... pets, pests can aaa... aa... (laughs) ... /napadnuti/ (Marija speaks it in Serbian) interrupt aa... this plants / aaa... for example, aaa... aa... best known pets and diseases aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) plu-, plu are plum aa... pox viruses, plum moth (M. pronounces it as /mʊt/) and aa... brown aa... knot (instead of rot, M. pronounces as /knʊt/) and black knot (M. pronounces it as /nəʊt/). And aa... aa... Rubus ideaus ... aaa... also plant aaa... this plant like rot right soil and aa... aaa... for a for growth is aa... for growth is best in a full sun / an aa... in aa... she, a-she could aa-bring aa-fruits in the summer and in autumn (M. pronounces it as /'bʊtəm/) / ... and aa... umm... aa... both aa-plants are aa... aa... from the both plant are used a... fruits aa-for making jams and aa... aa... juices / aa... and aa... there are aa... used in aa... industry (M. pronounces it as /'ɪndʊstri/) of (M. pronounces it as /ɒf/) food / and aa... this aaa... that a-juices are aa... healthy food and aa... a-this a... a-fruits are aa... aa... aaa... a-rich (M. pronounces it as /ri:tʃ/) in a vitamins C, A (M. pronounces it as /aɪ/)... and etc. (M. pronounces it as /'ɪtɪsɪ/) / aa... fruits there are different acids de-, a-acids aa-that can aa... effect (instead of affect) like aa... antioxidants (M. pronounces it as /,æntɪ'ɒksɪdʌns/)... aa... and a... aa... aa... pɪ substances could have a-antimacro-, microbial and aa... antiseptic aa... effects (M. pronounces it as /ɛ'fɛkts/) / ... and aa... for example, aa... Rubus aa-ideaus is a very... healthy fruit because aa... it has an-a himself some substances that aa... could reduce aa... concentration of fat in food / and aa... .... (shrugs her shoulders)

3) Communication situation III

Aaa... as I said aaa... plum and raspberry like well drained (Marija pronounces it as /draɪn/) soil and aa... pH (M. pronounces it as /pɪ'hʌ/) in soil could be from six to six aa-point five, that's ... very weak acid and neutral / aa... in aa... spring aa... raspberry aaa... shou-, should be aaa... a... /plʊmər/ (laughs) ... (longer pause) ... a-sh-should be... pruned and aa... in the spring aa... aa-should be aa... aa... ... propa-, provided fer-, fertilization and aa... in the summer aaa... aaa... plant bring fruits and aa... in a... au=, summer species in, in autumn / and aa... and the aa... that's it.

37. Marina U., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

A... additives are substances or mix, mixture of substances a-which are present in food a... a-as a result of any a-kind of a... a-productio. Aa... a-additives can be divided into (Marina pronounces it as /'ɪntɒ/) several groups, um... that's, that's a... propionate, benzoate, aa... a... sugars and salts (M. pronounces it as /sʌlts/), nitrate and nitrates, aa... formaldehyde (M. pronounces it as in Serbian formaldehyd /fɔrmʌl'dɛhɪd/) a... a... can be used in a- a... all kind of foods like aaa... butter, jams, jellies (M. pronounces it as /'ʒɛɪz/), a-fruit juices, a... a-cheese / a... a... good side of aa... these additives are that a... they can a... aa... destroy all a-kind of molds, yeasts, bacteria and a-bad side a-is that most of them are aa... poisons. Aaa... aa... woodsmoke. Aa... smoke is obtained from the burning wood, a-hard wood like a-apple, maple (M. pronounces it as /mʌpl/), a-oak, a-then mahogany (M. pronounces it as /mʌ'hʌgəʊni/) / aa... smoking temperatures can vary a... between forty-three to seventy-one Celsius degrees / and a-smoking have a... a... usually have two purposes, a... to aa... adding a... aa... favours, desired favours and preserving / a... woodsmoke is more a-effective a-on, against vegetative (M. pronounces it as /'vɛgɛtɪv/) cells than a... aaa... against bacteria / and a... it contains all kind of of (M. pronounces it as /ɒf/) a-phenols, cresols, a-aliphatic acids, alcohols, etc. / aa... antibiotic (M. pronounces it as /,æntɪ'bɪɔtɪk/) a-most a-important antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪ'bɪɔtɪks/) are aa... Aureomycin (M. pronounces it as /'ɔrə'maɪsɪn/), Terramycin and Chloromycetin (M. pronounces it as /,hlɔrə'maɪsɪn/) / aa... other like Streptomycin, Penicillium, a... aa... pff... Nisin are odl-, of (M. pronounces it as /ɒf/) little use. Aa... the ... effects of (M. pronounces it as /ɒf/) a... aa... this ant-,

antibiotics (M. pronounces it as /ˌAntɪˈbɪɔtɪks/) on microorganisms, organisms, are a-different for a-different kinds of organisms and food. Aa... this a-anti0, antibiotics plu-, plus a-heat treatment a-can destroy all a-spores and all kind of (M. pronounces it as /ɒf/) ... molds, a... aa-yeasts and a-bacteria / a... develop, de-, develop acidity aa-plays part in a... preservation of (M. pronounces it as /ɒf/) a-sauerkraft, a... aa... pickles, sausages, cheese, a... and all a-different kinds of food / aa... the acidity express as a...aa... lactic acid is sauerkraf-, and it's /wʌnt/, one point seven percent, a-pickles and a-green olives aa... zero point nine percent, and fermented (stressed as /ˈfɛrmɛntɪd/) milk a-zero point six to zero point eighty-five percent.

2) Communication situation II

Ok. Aa... I am talking about aa... two main aa... species of fruit in my country / ... that's aa... raspberry (Marina pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) and aa... plum / aa... the first plum. Aa-plum is aa... one of (M. pronounces it as /ɒf/) more important species of a... fruit in my homeland / aa... plum tree is aa... perennial a tree / aa... with (M. pronounces it as /wɪt/) aa... aa... uff red or aa... pink aa flowers (M. pronounces it as /ˈflɒvɛrs/) and aa... simple leaves / aaa... plum can be grown into (M. pronounces it as /ˈɪnˈtɒ/) well-drained soil, a sandy loam which P (M. pronounces it as /pɪ/), with aa... pH scale at, from ... six point zero to six point five / aa... propagation of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) can be divided into (M. pronounces it as /ˈɪntɒ/) two groups / first is asexual and second is sexual / aa... pests and disease aaa... with aa... can be affected on aa... plum aa... are pox virus, aa... then ... plum moth (M. pronounces it as /mʊt/) and etcetera / aaa... aa... (sighs) ...aaa... plum can be harvest aa-when it's a mature (M. pronounces it as /ˈmɛɪtʃə/) ... ripe (M. pronounces it as /rɛɪp/) and aa... when it's aa... prepare for consum-, consumption / aa... umm... ideal aa... storage aa... conditions are temperature from... aaa... minus one to zero Celsius (M. pronounces it as /ˈtsɛlziʊs/) degrees and aa... aa... relative humidity from aa... ninety to ninety-five percent / aaa... plum can be cooked aaa... like jams, aa... then juices, fruit juices and etc. (M. pronounces it as /ɛtˈtsɛɪɛrə/), baked, in cookies / aaa... a-and aa... aaa... we can a.. aa... from plum we aa... may aa... (pause) ... aa... plum you ... we can use a from making a brandy and that's aa... aa... national drink .. here in Serbia / aaa... plum export is below one percent of te-, total market aaa... share and aa... plum is aa... aaa... good source of (M. pronounces it as /ɒf/) vitamin C and vitamin A and a B two / aa-then red raspberry (M. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) / aa... red raspberry (M. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) is a woo-, aa.. also a woody, a perennial aa.. tree with aa-pink a flowers (M. pronounces it as /ˈflɒvɛrs/) and of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... simply leaves / aa... colour (M. pronounces it as /ˈkʌlɔr/) of (M. pronounces it as /ɒf/) red raspberry (M. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) is a-red, of course, then yellow, blue, a-and black / aa-red raspberry (M. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) can be grown in aa-in well-drained a-soil, aa... sandy loam and can, it's a... aa... grown best at full sun / ... uhh... I have ... aaa... red raspberry (M. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) can be harvest when it's mature (M. pronounces it as /ˈmɛɪtʃə/) and aa... a-completely when aa... a-completely develop characteristic colour and aa... a-when easily aa... detach from the aa... from the plant. Aaa... products (M. pronounces it as /ˈprɒdʊkts/) are jams, jellies (M. pronounces it as /ˈʒɛɪs/) and fruit juices aa... ss-... aa... umm... frozen fruit aa... and / aa... the most im-, aa... important products aa... world, worldwide are in Poland, Serbia (M. pronounces it as /ˈsɛrbiə/), USA, China / aa... red raspberry (M. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) have a low aa... caloric value ands aa... rich a of (M. pronounces it as /ɒf/) vitamin A... or C. And that's it.

3) Communication situation III

Aaa... plum and a raspberry (Marina pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) is aa... aaa... are, are... most important fruit in my country / and that's fruit and aa... aaa... plum is aa... aa... very forty for a... raspberry (M. pronounces it as /ˈrɒzbɛɪ/) too, and it, we can use that for eat and for aa... making ... other products like jams, jellies (M. pronounces it as /ˈʒɛɪs/), a fruit juices, cakes... and a... that's it.

38. Jelena Z., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Food additive is a substance (Jelena pronounces it as /'sʊbstʌns/) or mixture of /sʊ/, mixture of substance (J. pronounces it as /'sʊbstʌns/) which is a- present (J. pronounces it as /pre'zent/) in food and a... adding (noise in the classroom) ... and adding at the, of (J. pronounces it as /ʊf/) a... f-, food / kind of additives are a... benzoates, sorbates, ... a... ac-, ... ac-, aa- acetic, acetic ... acid, aa... nitrates, a-and a... formaldehyde (J. pronounces it as /fɔrm'ldɛhɪd/) / aa... sorbates and um... and a salt (J. pronounces it as /sʌlt/) of sorbic acid and it's a-salt (J. pronounces it as /sʌlt/) include and will direct antimicrob-, antimicrobial (J. pronounces it as /,ʌntɪmɪ'krɒbɪk/) aa-additive and to inhibit yeast and molds / and a... is a-widely used in aa a-cheese, a-jam, butter, a-fruits, a-juice, a s-, a-syrup, and etc. / aa... ace-, aa... aa... acet-, ac-, acetates, ac-, (laughs) there are a... a... derivative (J. pronounces it as /'dɛrɪvəɪt/) of (J. pronounces it as /ʊf/) aa-acetic acid and aa... acetic acid (J. pronounces it as /'eɪsɪd/) in form of vinegar used to, in mayonnaise, pickles and umm... pickled aa-sausages / a-acetic acid more effective and a... a-was more effective agents (J. pronounces it as /'æɡɛɪns/) yeast and bacteria than against aa-mold. Aa... a-nitrates, nitrates have aa... limited effect (J. pronounces it as /'ɛf'ɛkt/) on limited number of (J. pronounces it as /ʊf/) ... organisms and would not a... umm... be considered a good chemical (J. pronounces it as /'hɛmɪkʌl/) aa-preservatives (J. pronounces it as /'prezɛrvəts/). Aa... um... main purpose (J. pronounces it as /pə'pɒʊz/) of (J. pronounces it as /ʊf/) aa-additive a-as a... aa length, a-lengthen a of (J. pronounces it as /ʊf/) keeping quality (J. pronounces it as /'kvʌlɪtɪ/) food. Aa... antibiotic (J. pronounces it as /,æntɪbɪ'ɒtɪk/) a-have been tested on a raw a foo-, on raw foods, aaa... umm... white meat, fish and poultry (J. pronounces it as /'pɒʊtʃi:/) / a... the most import-, a-important (J. pronounces it as /ɪm'pɔrtʌnt/) antibiotics (J. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) a-are a... Aureomycin (J. pronounces it as /,ʌrə'maɪsɪn/), Terramycin (J. pronounces it as /,tɪr 'θ'maɪsɪn/), aa... Chloromyce-... -mycetin and aa... Penicillin / aa... and woodsmoke. Aa... woodsmoke a... a-has two main purposes (J. pronounces it as /pə'pɒʊz/) aa... pur-, purpose (J. pronounces it as /pə'pɒʊz/) a...a-adding desired /flʌ/, flavour (J. pronounces it as /'flɛvɔr/) and a... and a-preserving. A... aa... in woodsmoke use a... um... ma-, aa... many kind of trees, a-apple, a-apples, aa... beech, walnut and etc. (J. pronounces it as /'ɛ'tɛsɛrə/) / and temperature range of smoking a... o-, temperature (J. pronounces it as /'tɛmprətər/) range of a-smoking are a-forty-three to seventy-one aa... a-Celsius degrees / and a-compounds contained (J. pronounces it as /kɒn'teɪnɪd/) in a-woodsmoking, a... formaldehyde (J. pronounces it as /fɔrm'ldɛhɪd/), phenols, a...a-alliphatic ac-, acid (J. pronounces it as /'eɪsɪd/), aa-pa-, primary and secondary alcohol aa... and a... other / aa... (laughs) effective of woodsmoke are a... more effective again a... vegetative (J. pronounces it as /'vɛɡətɪv/) cells and a-against (J. pronounces it as /ə'ɡɛɪns/) bacteria spore.

2) Communication situation II

I'm aa... the prod-, aa... first the product a-plum and aa... Latin name of plum is aa... Prunus domestica / aa... plum aa... probably introduced (Jelena pronounces it as /'ɪntrju:s/), introduced (J. pronounces it as /'ɪntrju:st/) by a- Romans / ... and aa... plum grows a is drupe (J. pronounces it as /drʊp/) fruits and aa... aa.. plum tree a-is woody, and aa... perennial plants. Aa... shape (J. pronounces it as /ʃræp/) aa... shape (J. pronounces it as /ʃræp/) of (J. pronounces it as /ʊf/) aa... plum is a... a... globular and aa... and elongated, globular or a-egg... egg shaped (J. pronounces it as /ʃræpt/) / aa... and aa... colour (J. pronounces it as /'kɒlər/) a... umm... colour aa... plum is a usually blue, but can be aa... dark blue or, or aa... purple (J. pronounces it as /'pɜrpər/), purple (J. pronounces it as /'pɜrpər/) blue. ... And in our country, in our country, aa... the best known (J. pronounces it as /nəʊ/) aa... are Stanley (J. pronounces it

as /'stɛnlɛɪ/), aa... Čačanska rodna (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ'rɔdnʌ/) and a... Čačanska leptica (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌlɛ'pɔtɪtsʌ/) / ... aa... and the best planting for good aa... growth pl-, a-plum aa-is aa... well aa.. drain (instead of drained) soil... a-and a-soil pH (J. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) we'll ... we'll use aa... six toooo six-a-point, six point five / aa-and aa... a very ... acid (J. pronounces it as /'ɛsɪd/) soil / aa... aa... to be aa... for newly planted aa... a-plum to fertilization in early spring / ... and aa... plum is a... umm... propagation of (J. pronounces it as /ɔf/) two way / aaa... a sexual reproduction (J. pronounces it as /rɛprɔ'dʌkʃən/) and aa... sex a a-and aa... asexual (J. pronounces it as /ʌ'sɛksəl/) and sexual (J. pronounces it as /'sɛksʊəl/) / aa... sexual (J. pronounces it as /'sɛksʊəl/) by pollination, by a... sexual (J. pronounces it as /'sɛksʊəl/) production as aa... intergrafting aa... and aaa... suckering, aa... tissue culture (J. pronounces it as /'kʌltɜ:/), culture and aa... a... tip a, type (instead of tip) a layering (J. pronounces it as /'lʌjɛrɪŋg/) / aa... but a... ok. Aa... aa... com-, a common pests and diseases (J. pronounces it as /dɪ'zɑɪz/) aa... plum aaa... /to je/ (J. speaks in Serbian), it is (laughs) aa... plant pox a po-, plum pox virus, aa... aa... ring spot aa-and a-blo-, blot-, blotches, blotches (laughs) / ... aaa... aa... and a result a, and result reduce a, aa... r-, reduce a food a quantity (J. pronounces it as /'kvʌntɪtɪ/) and quality (J. pronounces it as /'kvʌlɪtɪ/) / aha... plum moth (J. pronounces it as /mɔt/) a... plum a... moth (J. pronounces it as /mɔnt/), moth (J. pronounces it as /mɔt/) (laughs) aa... first having aa-dark colouration and aa... brown rot and aa... knot (J. pronounces it as /knɔt/) / aaa... a-plum harvested when is aa when aa... /i/ (J. speaks in Serbian) in a ripe and aa... / aa... storage life of (J. pronounces it as /ɔf/) a, storage life of (J. pronounces it as /ɔf/) aa... plum aa... is aaa... two, a two or a four weeks a but a ideal (J. pronounces it as /'ɪdɛəl/) aa... ideal (J. pronounces it as /'ɪdɛəl/) conditional of aa... but ideal (J. pronounces it as /'ɪdɛəl/) storage conditional aa... are aa... a temperature (J. pronounces it as /'tɛmprətʃu:r/) aa... of, from aa... minus one to aa... zero aa... aa-Celsius degrees and aa... re-, relative humidity aa... ninety to ninety-five percent. ... Aaa... in home condition plum storage in aa... aa... refrigera-, refrigerator / aaa... processing (J. pronounces it as /prɔ'sɛsɪŋg/) of (J. pronounces it as /ɔf/) a-plum are aa... cooked, aa-jam, a jelly (J. pronounces it as /'ʒɛɪ/), baked a... aa.. aa... cakes / aaa... can be used in a-yoghurt aa-and aa... / but in Serbia plum aa... umm... usually aa... used aa... for a-making aa... aa... a-making aa-plum brandy aa-and aa... ra- / it's a national a-drink aa-in a... Serbia aaa... a... as a rakia (J. pronounces it as the Serbian word /'rʌkɪjʌ/) or šljivovica (J. pronounces it as the Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/). Aaa (she sighs) in a Serbia aa.. aa-ninety percent aa... of (J. pronounces it as /ɔf/) plum crops aa... aaa... umm... of (J. pronounces it as /ɔf/) ... a... plum crops use for a... rakia. ... And a Serbia is aa... fourth or four, four or five aaa... country in the worldwide production of (J. pronounces it as /ɔf/) plum crops. Aa... plum a... plum's used aa... for aa... good aa... source (J. pronounces it as /sə'rɔ:s/) aa.. vit-, vitamin (J. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) aa-C, vitamins A and B two and aa... that's all. So ... aa... ... red raspberry, aa... red raspberry aa-the aa... Latin name of (J. pronounces it as /ɔf/) aa-red raspberry is aa... Rubus ideaus / aa-the aa-the red a-raspberry the species the ingenious a-to Asia (J. pronounces it as /'ɛɪsɪ:/) Asia Minor (J. pronounces it as /'mɪnə'/), Minor / aa... aaa... the aa.. aa.. (pause) aa... roo-, aa... red a... raspberry aa... is a bramble (J. pronounces it as /'brʌndɪ/) (laughs) brush (instead of bush) ... shrubs a... a... and aa... a... umm... perennial (J. pronounces it as /'pɜ:rnɪəl/), perennial (J. pronounces it as /'pɜ:rnɪəl/) plant / aaa... aa... aa... red raspberry aa... a-aggregated aa... aggregated fruit is a-aggregated aa-fruit, aa-aggregated fruit aa formed (J. pronounces it as /'fɔrmɪd/) aa... formed (J. pronounces it as /'fɔrmɪd/) by aa... aggregation ... umm... aggregation of (J. pronounces it as /ɔf/) aa... several a-smaller aa-fruits called a... aa... drupelets (J. pronounces it as /'drʌplɛts/) / ... and aa... aggregation drupelets (J. pronounces it as /'drʌplɛts/) aaa... red, yellow, white and a-black. Aaa... umm... varieties (J. pronounces it as /'væriɛs/), a varieties (J. pronounces it as /vɛrɪ'ɛti:s/) aa... of a-a-red raspberry a-are summer... bearing aa... umm ... raspberry, aa.. Will-, ... Willamette, aa Meeker (J. pronounces it as /'mɛ:kə'/), aaa... ever (J. pronounces it as

/'i:vəʃ/) a bearing (J. pronounces it as /'bɪərɪŋg/) a-raspberry and aa.. H-h-heritage. ... Aa... a... for a... plant, for aa... a... a... um... plant for, for rot aa... raspberry in well-drained soil ad aa... aa... (pause) ... that's all. Aaa... and aa.. aa.. propagation (J. pronounces it as /,prɒbɪ'nɛɪʃən/) by aa... a.. propagation (J. pronounces it as /,prɒpəbɪ'nɛɪʃən/) aa... f-, aa... by aa.. tip a... layering (J. pronounces it as /'lɑɛrɪŋg/), aa... suckering, aaa... tissue culture and aaa... umm.. (pause) ... / aaa... common and aa... common pests and a disease / aa... it's aaa... umm... fungal and bacterial aa... disease and aa... a viral (J. pronounces it as /'vɪrɪəl/) disease / and a harvest, a-harvest aaa... aa... mature (J. pronounces it as /'mætju:/) aa... aa... / red raspberry aa... harvest aa... when ... aa... completely developed (J. pronounces it as /'dɛvɛlɒpt/) aa... aaa... cha-, characteristic colour and aa... aa.. (pause) ... easy detached a-for the plant / ... and (sighs) aaa... ... storage aa... aa... storage aa... aa... f... aa... (pause) ... can aa... can be ... aa... /kako se kaže sa, da to preskočim/ (J. Speaks in Serbian) (laughs) / ... aa... processing (J. pronounces it as /prɒ'sɛsɪŋg/) (laughs) aa... a... a... products (J. pronounces it as /'prɒdʊkts/) of (J. pronounces it as /ɒf/) aa... red a-raspberry is aa.. jam, jelly (J. pronounces it as /'ʒɛɪ/), aaa... extracts aaa... and aa... umm... and... that's it (laughs).

3) Communication situation III

Aaa... plum and raspberry is aa... very important aa... in, in our country / ... and aa... ... a-this fruits aa... aa... a-we can be eat and aa... aa... umm can aa-umm... we can be aa... making aa... umm... products (Jelena pronounces it as /'prɒdʊkts/) of aa... jam and marmalade, a-juice and aa... ... cakes ... and aa... aa... extracts, aa... syrup and that's it.

4. Istraživačka grupa IV

39. Marija C., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticulture, they may be aa... trees, vines (Marija pronounces it as /'vɪnɛs/), aa... shrubs (M. pronounces it as /ʃrʊbs/) or aa... non-wooden / aa... horticulture a-plants are grow for their different parts / aa... aaa underground parts aa... such as yam, carrot, aa-carrots, aa... radish / aa... aa leaves and stems aa... aa... /'kəlɒrɪ/, aa... aa /'lɑspər-/ , asparagus, kale (M. pronounces it as /'kʌɪ/), aa.. collard (M. pronounces it as /'kʌləd/), /'kələd/ / aa... fruit-like plants aa... aaa... plants parts / there are aa... tomato (M. pronounces it as /,tɒ'mʌtɒʊ/), aa...chilli / aa... aaa... cucurbit (M. pronounces it as /'kʊkʊbrɪt/), cucurbits (M. pronounces it as /'kʊkʊbrɪts/) / aa.. the aa the most aa... /kɒm/ grown aa... examples are aa... melons (M. pronounces it as /me'lʊns/), aa... cucumbers (M. pronounces it as /kʊkʊ'bɛrs/) / fruits aa... fruit, fruits plants, there are many a... aa varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛs/) of (M. pronounces it as /ɒf/) horticulture plants grow for the fruit / aa... stone fruits grow because of aa... their aa... their aa... juice (M. pronounces it as /dʒʊs/), juicy part / those are pepper, aa... plum, strawberry aa... and apricot / aaa... berry aa... aa berry producing (M. pronounces it as /prɒ'dʊsɪŋ/) plants a...aa... grows (M. pronounces it as /grɒʊɪz/) a... aa... shrubs (M. pronounces it as /ʃrʊbs/), some of them are aa... thorns (M. pronounces it as /θrɒns/), /θrɒns/, aa... /trəʊt/, /'trɛɪ/ trees are aa... black, b-, blackberry, blueberry (M. pronounces it as /'bləbrɛɪ/), aaa...strawberries, re-, raspberry (M. pronounces it as /'rʌsbɛrɪ/) / aa... aaa... tropical and s-, aa... and aa... and a- sub-, subtropical aa... aa fruits are known (M. pronounces it as /nəʊn/) as citrus (M. pronounces it as /'tsɪ:trʊs/), nuts, aa... and a-grapes (M. pronounces it as /grʌps/) / aa... most popular, most aa... most aa... popular aa... are aa... aa... are /tsɪ/, citurs (M. pronounces it as /'tsɪ:trʊs/) are lemon (M. pronounces it as in Serbian limun /'lɪmʊn/), orange (M. pronounces it as /'ɒrʌnʒ/), a-avocado, aa...aa... date (M. pronounces it as /dɛt/) and a fig (M. pronounces it as /frɪg/) / aa... most

popular a-nuts (M. pronounces it as /nɑʊts/) are coconut (M. pronounces it as /kɒkɒnʊt/), aa... aa... aa nuts (M. pronounces it as /nʊts/) / and grapes (M. pronounces it as /grʌps/) grown (M. pronounces it as /grɒwɛn/) aa... clusters (M. pronounces it as /klɒstɛrs/) / most grapes (M. pronounces it as /græps/) and used in the making (M. pronounces it as /mʌkɪŋg/) wine.

2) Communication situation II

Plum, *Prunus domestica* / plum is special aa... plant probably in-, introduced (Marija pronounces it as /,ɪnrɒ'dʊkt/) by Romans / s-, aa... plum tree aa... woody aa... a... p-, perennial (M. pronounces it as /'pɛrənəl/) plant / aa... plum fruit a... drupe a-stone fruit ... / aaa... a... shape, egg-shaped (M. pronounces it as /'ʃæpɛd/) aa... colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) a... blue, aa... purple aa... blue, black-blue / aaa... varieties (M. pronounces it as /'vɛrɪɛts/) a... Stanley, aa... Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), a-Čačanska leptotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) ... / aa... aaa... ... a... plant preferring (M. pronounces it as /'prɛfɛrɪŋg/), a-plannt preferring (M. pronounces it as /'prɛfɛrɪŋg/) deep, well a-drained (M. pronounces it as /'drʌnɪd/) soil / aa... a... pruning the plum (M. pronounces it as /plæm/) do-, dormant / aaa... repro-, aa... ... repro-, aa... reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɒ'dɛɪʃən/) a... ase-, asexual (M. pronounces it as /ɛ'sɛkʃəl/) aa... pr-, a... pr-, production (M. pronounces it as /prɒ'dʊkʃən/) and sexual aa... reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) / aa... common (M. pronounces it as /kʌ'mɒn/) pests and a... aa... disease (M. pronounces it as /dɪ'saɪz/), aa... plum, disease (M. pronounces it as /'dɪsɪz/) aa... plum aa... pox a-vi-, aa... virus (M. pronounces it as /'vɪrəs/), aa... plum moth and also aa... brown (M. pronounces it as /brɒvn/) a... rat, re-, rot and a-black a-knot a / aaa... a-storage, storage life a... aa... two to four weeks / aaa... press-, aa... pressings (instead of processing) aa... cooked (M. pronounces it as /'kʊkɛd/) jam aa... jams, aa... juices, aa... a... aaa... baked (M. pronounces it as /'bʌkɛd/) cakes (M. pronounces it as /kɛks/), for ... making aaa... plum aa... brandy aa... national aa... drink of Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbiʌ/) / aa... plum aa... pro-, aa... production (M. pronounces it as /prɒ'dʊkʃən/) aaa... aa... Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbiʌ/) a... fourth (M. pronounces it as /fɔrt/) a... or fiveth (M. pronounces it as /fʌɪvt/) aa... world... w... world wide / aaa... a... we have a-aa... a-benefits, a-good aa... sou-, aa... source of vitamin aa... C, A, B two aaa... and (xxx) (probably the word other) / aaa... aa... plant aa... plant and aa... Latin name is red a... aaa... raspberry of (M. pronounces it as /ɒf/) Rubus ideaus / aaa... a... aa... history in (xxx), a... culti- (M. pronounces it as /'kʊltɪ/), aa... culti- (M. pronounces it as /'kʊltɪ/) ...-vat (M. pronounces it as /vɛɪf/), cultivation M. pronounces it as /,kʊltɪ'vɛɪʃən/) and aa... spend by aa... Ro-, aa... Romans / aaa... a... aa... b... aaa... botanical aaa... des-, description aaa... a... aaa... b... bramble aa... bush /i/ (M. speaks in Serbian) shrubs (M. pronounces it as /ʃrəbs/) / aaa... shape (M. pronounces it as /ʃɑ:p/) and colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) aa... aggre-, aa... -gate (M. pronounces it as /gɛt/), aggregate aa... drupelet (M. pronounces it as /'drʌplɛt/), a-red, yellow (M. pronounces it as /jɛ'lɒʊ/), a-white /i/ (M. speaks in Serbian) aa... black / varieties (M. pronounces it as /'vɛrɪɛts/) aa... summer aa... bearing (M. pronounces it as /ɪn'verɪŋg/) raspberry (M. pronounces it as /'rʌsbɛrɪ/) a... raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) aaa... Willamette, a... aa... aa... meeker, Mee-, aa... Meeker and aa... Latham / aaa... every a... b... a... ever-bearing a raspberry is aa... Heritage. ... Aaa... planting aa... in a well aaa... in a well aa... aa... d... drai-, drained (M. pronounces it as /drʌɪnd/) soil aa... and sun, aa... sandy soil / aaa... aa... prune (M. pronounces it as /prʌn/) aaa... pruning (M. pronounces it as /'prʌnɪŋg/), summer aa... fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/) aaa... varieties (M. pronounces it as /'vɛrɪɛts/) and autumn a-fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/) aa... fruiting varieties (M. pronounces it as /'vɛrɪɛts/) / aaa... aa... umm... common (M. pronounces it as /kʌ'mɒn/) a-pets and disease aa... aa... fungal (M. pronounces it as

/'fʊŋgəl/) and a-bacteri-, aa... diseases (M. pronounces it as /dɪ'saɪzɪz/) and a... viral (M. pronounces it as /'vɪrəl/) a... /dɑ:s/ aa... diseases (M. pronounces it as /'dɪsɪzɪz/) / aa... storage aa... /'lɑflɪŋg/ aa... two (M. pronounces it as /fru:/) to three aa... days at zero aa... two aa... seven degrees. ... Aaa... pro-, processing (M. pronounces it as /'prɒsɪŋg/) aa... a... processing ... processing (M. pronounces it as /'prɒsɛfɪŋg/) aa... products (M. pronounces it as /'prɒdʊkts/) a-jam, a-jams, aa... jellies (M. pronounces it as /dʒə'li:z/) and bakery (M. pronounces it as /'bɛkəri/) aa... products (M. pronounces it as /'prɒdʊkts/) aa... ice-cream, aa... yoghurt / aa... production (M. pronounces it as /prɒ'dʊkʃən/), Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbiɑ/) is a three a-or aa... fourth (M. pronounces it as /fɔrt/), a fourth worldwide / aaa... a... health aa... aa... benefits, a-rich in a vitamin C and A, aa... (xxx) ... ... aaa... anthocyanins (M. pronounces it as /,ʌntθ'tsiɑnɪns/) a... aaa... substance (M. pronounces it as /'sʊbstəns/) like (M. pronounces it as /lɪk/) the rich red a-colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/).

3) Communication situation III

A... aaa... plum, *Prunus domestica*, plum is a vege-, aa... perennial (Marija pronounces it as /'pɛrɪnəl/) plant, probably aa... introduces (M. pronounces it as /,ɪntrɒ'dʊkt/) by aa... Romans / plum tree aa... woody, perennial (M. pronounces it as /'prɛɪjənəl/) plant / a-plum fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/), drupe (M. pronounces it as /drʌp/) or stone fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/) / aaa... shape (M. pronounces it as /ʃʊp/) a... egg (M. pronounces it as /ɛdʒ/) shaped drupe (M. pronounces it as /ʃʌpɛd/), colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) aa... blue, a-purple-bue, black... purple blue / aa... aa.. proc-, a... pressing (instead of processing) aa... cooked (M. pronounces it as /'kʊkɪd/) and se-, aa... juices, baked (M. pronounces it as /'bʌkɪd/) aa... baked (M. pronounces it as /'bɛkəd/) cakes, aa... for a-plum, making aa... plum brandy, national drink or Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbiɑ/) / aa... health (M. pronounces it as /hɑ:lt/) a-planted wood a-is a good source of vitamin C, A, B two and of iron (M. pronounces it as /'ʌrɒn/).

40. Goran J., 2nd year student, male, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Aa... horticulture (Goran pronounces it as /'hɔrtɪkʊltʊr/) /trʊts/ are fruit bearing (G. pronounces it as /'bɛrɪŋ/) plants / aa... they may... be, may be aa... thorns (G. pronounces it as /tɜ:s/), vines (G. pronounces it as /vɪns/), a- shrubs (G. pronounces it as /ʃrəbs/) or aa... non-woody plants / must we .... /'wɪtsə/ aa...

Student could not compete the task.

2) Communication situation II

Aaa... raspberry aaa... origins (Goran pronounces it as /'bɪrɪgɪns/) from Asia (G. pronounces it as /'ʌziɑ/), and a... that is, it's woody, /pɛrsə-/ aa... perennial (G. pronounces it as /'pɛrənəl/) plant / aa... aa... it is aa.. agri-, aggregated aa... fruit, colours (G. pronounces it as /'kɒlɔrs/), red, yellow, aa... red, blacken / aa... (xxx) summer (G. pronounces it as /'sʊmɛr/) bearing and aa... ever ... bearing raspberry / aa... planting is aa... in well ... drain (G. pronounces it as /dræn/) soil (G. pronounces it as /sɒl/), sandy soil (G. pronounces it as /sɒl/) and (xxx) summer fruiting (G. pronounces it as /'frʊtɪŋg/), fruiting a-and aa... un-... autumn (G. pronounces it as /'ʌtmən/) aa... fruiting (G. pronounces it as /'frʊtɪŋg/) varieties (G. pronounces it as /'vʌrɪətɜs/), / varieties (G. pronounces it as /'vʌrɪjɛtɜs/) / aaa... ... (xxx) fungal (G.

pronounces it as /'fʊŋɡəl/) and a-bacterial aaa... disease aa... under aa... viral di-, disease (G. pronounces it as /'dɪsɪz/) / aa... Serbia is very aa... important (G. pronounces it as /'ɪmpɔrtənt/) produc- (G. pronounces it as /'prɒdʊk/), producer (G. pronounces it as /'prɒdɛns/) a-of aa... raspberry. A... plum. Aaa... p-, a-plum (G. pronounces it as /plʊm/), plum (G. pronounces it as /plʊm/) the aa... there woody ... perennial (G. pronounces it as /'pɛrənʃəl/) plant / aaa... plum (G. pronounces it as /plʊm/) fruit aa... stone aa... firm... fruit (G. pronounces it as /frʊɪt/) / varieties a... Čačanska rodna (G. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃanskʌ 'rɒdnʌ/), aa... Čačanska (G. pronounces it as Serbian word /'tʃaʃanskʌ/) ... leptotica (G. pronounces it as Serbian word /lɛ'pɔtɪtsʌ/) / aa... (xxx) soil (G. pronounces it as /sɔɪl/), sandy a... loam (G. pronounces it as /lɔm/) a... to (G. pronounces it as /tə/) the sandy aa... a... clay-a loam (G. pronounces it as /lɔm/) / aaa... (xxx) soil (G. pronounces it as /sɔɪl/), sandy a... loam (G. pronounces it as /lɔm/) to a... sandy clay (G. pronounces it as /klʌ/) loam (G. pronounces it as /lɔm/). ... Aaa... aa... a...(longer pause) ... a p- (G. pronounces it as /pɛ/) aaa... pH (G. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) values six (G. pronounces it as /sɪksɪ/) to six aa... point aa... five / aa... plant aa... as (G. pronounces it as /ʌs/) aa... early (G. pronounces it as /'ɛvɪli/) as (G. pronounces it as /ʌs/) possibly in a... winter. Aa... important (G. pronounces it as /ɪmpɔrtənt/) pro-, producers (G. pronounces it as /'prɒdʊkəts/) are Germany (G. pronounces it as /'gɛrmʌni/), USA, aa... China.

3) Communication situation III

Aaa... employees aa.. older berry important (Goran pronounces it as /ɪmpɔrtənt/) fruit (G. pronounces it as /frʊɪt/) aa... vita-, vitamins aa... (xxx) (xxx) jams aa... aa... juices (G. pronounces it as /dʒʊsɪs/). ... Aaa... aa... low... classica- ... a low caloric (G. pronounces it as /kʌlɔrɪk/) a... value aa... rich (G. pronounces it as /rɪt/) in vitamin C, aa... aa... aaa... under (xxx) of raspberry ... are jams (G. pronounces it as /dʒɛɪmz/) aaa... juices, a yog-, yoghurt, aa... ice (G. pronounces it as /ɪtsɪ/) creams (G. pronounces it as /krɛ:ms/)

41. Slađana M., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticulture (Slađana pronounces it as /'hɔrtɪkʊl,tʊrɛ/) includes all (S. pronounces it as /ʌl/) fruit-bearing plants / they may be, be trees, a-vines (S. pronounces it as /'vɪnɛs/), shrubs, /ʌr/ non-woody plants / all (S. pronounces it as /ʌl/) edible vegetables (S. pronounces it as /vɛʒe'tʌblɛs/) fall in that class / we aa... we a-eat aa... underground (S. pronounces it as /'ʊndɛrgrʊnd/) plan-, plant (noise in the classroom) part / aa... stems, their leaves (S. pronounces it as /'lɛvɪs/), seeds, or only the aa... fleshy parts / horticulture (S. pronounces it as /'hɔrtɪkʊl,tʊrɛ/) plants are aa... grown (S. pronounces it as /grɒvn/) for their different (stressed as /dɪf'ɛrɛnt/) part (S. pronounces it as /pɑrt/) ... parts / aa... some ... are grown (S. pronounces it as /grɒvn/) for their underground (S. pronounces it as /'ʊndɛrgrʊnd/) parts aa... such a /'pʌlʌntɪs/, carrot, a-garlic, onions, salsi-, sals- / aa... the there others (S. pronounces it as /ððɛrs/) are grown (S. pronounces it as /grɒvn/) for their leaves (S. pronounces it as /lɛvs/) and stems (S. pronounces it as /stɪms/), cabbage (S. pronounces it as /kʌ'bʌʒ/), celery (S. pronounces it as /'tsɛlɛrɪ/), aa... le-, a-lettuce (S. pronounces it as /lɛ'tʊs/), asparagus, kale (S. pronounces it as /kʌl/) / this group (S. pronounces it as /grʊp/) includes (S. pronounces it as /ɪn'klʊdɛs/) plants cultivated (S. pronounces it as /kʊltɪ'vʌtɛd/) for their fruits (S. pronounces it as /frʊɪts/) like plant part / a-these are ... tomato, pepper (S. pronounces it as /'pɪpɛr/), chilli ... eggplant / the ... aa... the special (S. pronounces it as /'spɛtsɪʌl/) group (S.

pronounces it as /grʊp/) of vegetables (S. pronounces it as /vɛgɪ'tʌblɛs/) is cucurbits which have (S. pronounces it as /hɛɪv/) their extreme (S. pronounces it as /'ɛkstrɪm/) variety (S. pronounces it as /vʌ'rɪɛtɪ/) for fruit (S. pronounces it as /frʊɪt/) a... borne on (S. pronounces it as /ʌn/) vines (S. pronounces it as /'vɪnɛs/) ....

Student could not complete the task (nothing said about fruit plants).

2) Communication situation II

The most (Sladjana pronounces it as /mʌst/) important (S. pronounces it as /,ɪmpɔr'tʌnt/) group species (S. pronounces it as /'spɛtsɪɛs/) aa... of Serbia (S. pronounces it as /'sɛrbɪʌ/) are ... red raspberry and ... plum / red raspberry aa... an in Latin a... is called (S. pronounces it as /'kʌlɛd/) Rubus ideaus / it is bramble, bush, shrubs (S. pronounces it as /ʃrʊbs/) aa... / aa... raspberry is woody perennial plant, composed (S. pronounces it as /'kɒmpɒst/) aa... of (S. pronounces it as /ɒf/) aa... biennial (S. pronounces it as /bɪ'ɛnɪʌl/) aa... canes (S. pronounces it as /'kʌnɛs/) a... primocane (S. pronounces it as /,prɪmɒ'kʌnɛs/) some florican (S. pronounces it as /,flɔrɪ'kʌn/) / it's a fruit aa... fruit aa... aggreg-, aaa... aggregated (S. pronounces it as /,ʌgrɛgɪtɛd/) fruit which are kind of berries (S. pronounces it as /'bɛrɪd/) yellow (S. pronounces it as /jɛ'lɒv/) a... .. white, aa... black / a... raspberry is need a-the, in the ... fruit (S. pronounces it as /fru:/) varieties (S. pronounces it as /'vʌrɪɪtɛs/), summer bearing raspberry, such (S. pronounces it as /su:tʃ/) aa... Willamette, Meeker, Latham and ever bearing (S. pronounces it as /'bɛrɪŋ/) ... raspberry aa... aa... such (S. pronounces it as /su:tʃ/) aa... Heri- (S. pronounces it as /'hɛrɪʌ-), Heritage (S. pronounces it as /'hɛrɪtɪg/) / it's a need a... to be planted is a-the ... (xxx) soil.

Student could not complete the task (nothing said about plum).

3) Communication situation III

Student could not complete the task.

42. Predrag P., 2nd year student, male, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticulture includes or aa... fruit bearing (Predrag pronounces it as /'bɜ:nɪŋ/) plants / horticultural plants or grown (P. pronounces it as /grɒvn/) aa... for their different parts, underground parts / aa... the most popular are is aa-potato, garlic (P. pronounces it as /'gɜ:lɪk/), onion, salsify (P. pronounces it as /'sɒlsɪfɪ/) / aa... aa-the others are grown for their ... leaves and stems / aa... the most popular are is cabbage, celery, aa... cauliflower (P. pronounces it as /,kɛʌrɪ'flaʊər/), a-kale, asparagus / aa... aa plant (P. pronounces it as in British English /plʌnt/), plants (P. pronounces it as in American English /plænts/) culti - (P. pronounces it as /'kʊltɪ-/) cultivated (P. pronounces it as /,kʊltɪ'veɪtɪd/) for a-their fruit-like plum parts, and these are aa... aa... pepper, chilli, eggplant and tomato / aa... the special groups of (P. pronounces it as /ɒf/) vegetables (P. pronounces it as /,vɛdʒə'teɪblz/) aa... is cucumbers (P. pronounces it as /kjʊkjʊmbɜ:rs/) / aa... these (P. pronounces it as /tjʊz/) are aa... melons, muskmelon, pumpkins, squash / aa... aa (šta još) .... / a-fruit / aa... there are aa... there are many vegeta-, varieties of horticultural ... plants grown fruit / a-stone fruit are aa... apple, a-pear (P. pronounces it as /pɪər/), a-plum, apricot, aa... peach / a... a... berry producing (P. pronounces it as /prɒ'dʊzɪŋ/) fruits are a-blueberry, a-strawberry, raspberry

(P. pronounces it as /'rɒsbɛrɪ/), cranberry, currant (P. pronounces it as /'kjʊrʌnt/), aa... and elderberry / aa... tropical and subtropical aa... pl-, aa... fruits nu- aa... are nuts (P. pronounces it as /nʊts/) is citrus (P. pronounces it as /'saɪtrəs/), nuts and grapes / a-most popular ... citrus (P. pronounces it as /'saɪtrəs/) is orange, a-lemon, grapefruit, aa-and avocado (P. pronounces it as /,ʌvɒ'kʌdɒ/) / are aa... the... a... a... a-they have a lot of (P. pronounces it as /ɒf/) vitamin C / aa... the most popular nuts is nuts, chestnuts (P. pronounces it as /'tʃi:znʌts/), walnuts, coconuts / aa... aa and the end grapes / most (P. pronounces it as /mʌst/) grapes are used aa... in making wine, but aa... aa but they are eating fresh, eaten fresh.

2) Communication situation II

Aa... plant and Latin name aa... aa... plum a-or a Prunus domestica / aaa... history /znači/ (Predrag speaks in Serbian) probably intro-, introduced a-by Romans / aaa... botanical aa... description /znači/ (P. speaks in Serbian) aa-plum tree aa... woody aa... /præm/ aa... perennial (P. pronounces it as /pə'rentɪəl/) aa... plants aa... white, red or a-pink flowers / aa... plum aa... fruit aa... drupe (P. pronounces it as /drʊp/) a-stone fruit / aa... a-shape is a egg-shaped (P. pronounces it as /'ʃɛɪpɛd/) / aa... colour aa... blue, purple (P. pronounces it as /'pʌrpl/) blue, aa... purple (P. pronounces it as /'pʌrpl/) black / aa... varieties (P. pronounces it as /'vʌrɪɛtɪs/) a... Stanley (P. pronounces it as /'stɛnlɛɪ/), aa... Čačanska rodna (P. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), aa... and Čačanska leptotica (P. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) / (laughs) aa... planting, aa... well a-drained aa-soil, aa... pH aa... six point zero to six point a-five / aaa... fertilization, aa-in early spring a-before leaves appear / aa... pruning aa... when... dormant / aa... propagation, aa... asexual aa... reproducing (P. pronounces it as /,rɛprɒ'dʒʊzɪŋg/) and sexual reproducing (P. pronounces it as /,rɛprɒ'dʒʊzɪŋg/). Aaa... common aa... pests and diseases (P. pronounces it as /'dɪzɪ,sɪ:z/) /znači/ (P. speaks in Serbian) aaa... plum (P. pronounces it as /plæm/) pox virus, leaves blotches, aa... plum aa... moth, aa... fruit having dark a-colouration (P. pronounces it as /,kɒlɒ'keɪʃən/) / aa... also a-brown (P. pronounces it as /brɒvn/) rot and a-black aaa... knot (P. pronounces it as the word nut /nʌt/) / aaa... harvest (P. pronounces it as /'hɛrvɛst/), aa... harvested (P. pronounces it as /'hɛrvɛstɪd/) o, o ... when ripe / aa... storage aa... stores life aa... two a-to four weeks / aa... tempera-... -ture aaa. minus one to zero ... degrees, aa... and relative humidity (P. pronounces it as /'hʊmɪdɪtɪ/) aa... ninety to ninety-five percent / aa... processing (P. pronounces it as /prɒ'sɛzɪŋg/), aa... cooked, aa... jams (P. pronounces it as /dʒɛɪmz/), a-jams and a- juices, aa... baked (P. pronounces it as /'beɪkɛd/) aaa... a-cakes, aa... for making aaa... plum (P. pronounces it as /plæm/) brandy, national aa... drink of Serbia aa ... is called aa... rakia / aa... producing (P. pronounces it as /prɒ'dʒʊzɪŋg/), Serbia in fourth ad fiveth aa... worldwide / export below one percent / aa... health benefits aa... a-antioxidant, aaa... ne-, aa... neutraliz- (P. pronounces it as /nɛʊ'trʌlɪz-/), neutralize (P. pronounces it as /nɛʊ'trʌlɪzət/) aa... oxygen (P. pronounces it as /'ɒksɪgɛn/) radicals / aaa... good source (P. pronounces it as /sɪrs/) of vitamin C, A and B. Aaa... a-plant Latin name is a red raspberry (P. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/), aa... or a-Rubus ideaus / aa... history ... history of plat a... can grow, cultivation and spread (P. pronounces it as /sprɪd/) a-by Romans / aa... aa... botanically ... aa... a-bramble a... bush and shrubs (P. pronounces it as /fɪrɪ:bs/) / aa... varieties (P. pronounces it as (P. pronounces it as /'vʌrɪɛtɪs/) aa... summer bearing aa... raspberry (P. pronounces it as /'rəzbɛrɪ/) aa... Willamette and ... aa... summer bearing raspberry Willamette and Meeker ... aa... and Latham / ... ever bearing (P. pronounces it as /'bɜ:riŋg/) raspberry (P. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) aa... Heritage (P. pronounces it as /'hɛrɪtɛɪdʒ/) / ... ... aaa... planting a... planting. In well a-drain soil (P. pronounces it as /sɔ:l/), soil, sandy soil ... pH aa... sss-six aa... a-point aa... zero to six point five ... / aaa... pruning, summer fruiting varieties (P. pronounces it as /'vʌrɪɛtɪs/) on the, on ... and aa... autumn aaa... fruiting varieties (P. pronounces it as /'vʌrɪɛtɪs/) / aa... pollination aaa... pollination aa... propagation aaa...

self- aa... fruitful / aa... common pests and aaa... diseases (P. pronounces it as /'dɪsɪ,si:z/) / aaa... fungal (P. pronounces it as /'fʊŋgəl/) and bacterial aa... diseases (P. pronounces it as /'dɪsɪ,si:z/) and a... viral (P. pronounces it as /'vɪrəl/) diseases (P. pronounces it as /'dɪsɪ,si:z/) / aa... storage (P. pronounces it as /'stɔːrɪdʒ/) aa... lasting two to aa... three days of ... zero to seven aa... degrees / ... aaa... producing (P. pronounces it as /prɒ'dʒʊzɪŋg/), a-Serbia or aa... third (P. pronounces it as /θɜ:rt/) of aa... ... third (P. pronounces it as /θɜ:rt/) aa... of a-fourth aa... aa... producer (P. pronounces it as /prɒ'dʒʊzəʔ/) worldwide / aa... health benefits (P. pronounces it as /'bɛnɛfɪks/) a... rich of, in vitamin C, antioxidant and rich in antho-, anthocy-...cyanins... substances (P. pronounces it as /'sʊbstənsɛs/) giving rich red colour.

3) Communication situation III

Aaa... aa... plum is a... a... egg-shaped (Predrag pronounces it as /'ʃɛɪpɛd/) fruit / aa... colour is blue, purple (P. pronounces it as /pʌrpl/) blue, blue and a purple (P. pronounces it as /pʌrpl/) black / ... aaa... varieties (P. pronounces it as /'vʌrɪɛtɛts/) aa... is a Stanley (P. pronounces it as /'stɛnlɛɪ/), aa... Čačanska rodna (P. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɔdnʌ/), ... Čačanska lepotica (P. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɔtɪtsʌ/) / ... aaa... a-pruning a-when dormant / aaa... propagation, asexual reproduction (P. pronounces it as /rɛprɒ'dʊkʃən/) and sexual reproduction (P. pronounces it as /rɛprɒ'dʊkʃən/) / ... aaa... aa... harvest (P. pronounces it as /'hɛrvɛst/) aa... harvested (P. pronounces it as /'hɛrvɛstɪd/) when a-ripe / a... aa... storage, storage life a... two aaa... to four weeks / ... a... aaa... temperature aaa... minus one to zero ... degrees and aa... relative humidity (P. pronounces it as /'hʊmɪdɪtɪ/) aa... ninety to ninety-five a... per... cents / aaa... processing (P. pronounces it as /prɒ'sɛsɪŋg/) aaa... aa... jam (P. pronounces it as /dʒɛɪm/), jams, aaa... a... juices and cakes, aaa... aaa... plum (P. pronounces it as /pləm/) brandy ... aaa... / a... Serbia is a fourth of (P. pronounces it as /ɒf/), of five roadside (instead of worldwide) ... aa... ex aa... producer (P. pronounces it as /prɒ'dʒʊzəʔ/) / aa... export aa... below one percent / a health benefits aa... good source (P. pronounces it as /sɜ:rs/) of vitamin C, A, B, aa... ironed aa... a... ox-, aa... antioxidants / aa... raspberry (P. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is a... aaa... aa... red aaa... yellow or white, a-white or black fruit (P. pronounces it as /frɜ:t/) / ... aa... a-planting in drained aa... soil, sorry (laughs trying to bend his long hair) ... sandy soil, pH aaa... a... six aa... per aa... six point aa... zero to six point a-five aa... six point five / aaa... a-pollination aaa... propagation, self-fruitful (P. pronounces it as /'frʊtɪfʊl/) / aa... storage, lasting aaa... two to aa... two to three (P. pronounces it as the word tree /tri:/) days a... at zero to seven degrees / aaa... aa... producing, Serbia third (P. pronounces it as /θɜ:rt/) of ... third (P. pronounces it as /θɜ:rt/) or aa... fourth a-producer (P. pronounces it as /prɒ'dʒʊzəʔ/) worldwide / aa... health benefits, rich in vitamin C, aa... antioxidant and rich aa... and in anticyanins (instead of anthocyanins), substances (P. pronounces it as /'sʊbstənsɪs/) giving rich red colour.

43. Marijana S., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticulture includes all fruit-bearing plants / aa... they may be fr-, trees, vines, shrubs or non-woody plants / aa... most of vegetables are ... aa cultivated for sale in aa... market in towns / successful vegetables ... aa... growing depends on a number of factors, aa... aaa good seed, good breeding (Marijana pronounces it as /'brɛdɪŋg/), rapid germination aa... and healthy seedlings (M. pronounces it as /'sɛdlɪŋgz/) / a loam or sandy loam is preferred / a... aa.. plot should be more or less level and laid out in beds. Horticulture plants are grown for their different aa... parts / a-first group of horticultural plants (laughing) are grown

for their underground parts aa-such as aa... potato, aaa... yam (M. pronounces it as /dʒæm/), radishes, garlic, onion / a... aa-second group of (M. pronounces it as /ɒf/) horticultural plants aa... aa grown, are grown for their leaves and stems / a... aa-these group includes a... aaa... cabbage, lettuce, collard, celery / aa... aaa... s-, third groups of (M. pronounces it as /ɒf/) horticultural plants are aa-cultivated for their aa... fruit (M. pronounces it as /frɪt/) like plant parts such as tomato, pepper (M. pronounces it as /'pɛɪpə/), eggplant (M. pronounces it as /'ɛdʒplænt/), chilli / aa... the special group of horticultural plants is cucurbits / this group includes cucumber, melons, watermelons, a... aaa... squash etc. (M. pronounces it as /'i:'ti:'si:/). Now for fruit plants. Some of ... (laughing) some of fruit plants grow on trees in orchards, in forests (M. pronounces it as /fə'rests/) but aa... other include in thorns a-or a-shrubs / first group of fruit (M. pronounces it as /frɪt/) plants are stone fruits / aa... stone fruits a-grown in aa-trees, fruit trees. Aa... the most important (stressed as /'ɪmpɔr,tʌnt/) stone fruits are apricot (M. pronounces it as /'æprɪtʃɒt/), cherry, apple, plum, peach etc. (M. pronounces it as /'i:'ti:'si:/) / a-second group of fruit plants are berry producing plants / most of the berry a-plants are a-shrubs, a... but other is thorns / the most important (stressed as /'ɪmpɔr,tʌnt/) types of thorny are raspberry (M. pronounces it as /'rʌsbɛɪ/), a-strawberry and blackberry / aa... third group of fruit plants are tropical and sub- (M. pronounces it as /sʊb/), subtropical (M. pronounces it as /su:b'trɒpɪkəl/) fruits / aa... now as a-citrus fruits aa... are rich in content (M. pronounces it as /kən'tɛnt/) aa... of vitamin C / aa... second group is aa... um... nuts (M. pronounces it as /nʊts/) are grown in trees, a-in planted trees and aa-wild trees / aa... the most important nuts (M. pronounces it as /nʊts/) are aa... chestnuts, a /ɪ/ and coco-nuts (M. pronounces it as /kɒkɒ'nʌt/) / grapes are included in the stone fruit group (M. pronounces it as /grʊp/) / a-they grow in a a-clusters / most grapes aa... are used in making wine, but they are eaten fresh /ɪ/ and dried.

2) Communication situation II

Raspberry... *Rubus idaeus* ultimates (instead of originates) from Asia (Marijana pronounces it as /'ɛzɪɑ/) Minor (M. pronounces it as /'mɪnɔr/) / it's woody, aa... perennial plant / it's aa... aggregated fruit. Colours are-aa... red a... yellow, white and a-black / (xxx) summer bearing and ever-bearing raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) / aa... planting in well drain (M. pronounces it as /dræn/) soil, sandy soil / pH value is six a-to six point a-five. Aa... there are summer aa... fruiting va-, varieties and aa... autumn fruiting varieties / aaa... fungal (M. pronounces it as /'fʌndʒəl/) and bacterial (M. pronounces it as /'bʌktɛrɪəl/) diseases aa... first aa... Phytophthora (M. pronounces it as /'fɪtɒfɔrʌ/) aa... root rot a-infect aa... the root and red raspberry and second aa... aa... gray mold and third aa... Verticillium wilt. Aaa... viral diseases aa... first aa... raspberry ee... mosaic disease, a-second a-raspberry a-leaf curl virus (M. pronounces it as /'vɪrəs/) and the third (M. pronounces it as /tɜ:d/) tomato M. pronounces it as /'tɒmɛɪtɒ/) ... aa... ring spot virus (M. pronounces it as /'vɪrʊs/). Aaa... raspberry is aa... a rich in vitamin C and aa... vitamin A, low calori-, a-caloric aa... value / aa... lasting aa... two... three (M. pronounces it as /trɪ/) days / aa... the most aa... important (M. pronounces it as /'ɪmpɔr'tʌnt/) aa... producers are aa... China, Poland, Serbia, USA, Chile ... and aa... other aa... countries. Aaa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) a... *Prunus domestica* / there are in trees, woody (M. pronounces it as /vʊ'di:/) aa... perennial plant / colour aa... white, pink or red flowers aa... and second, plum (M. pronounces it as /plʊm/) fruit, stone fruit / a... colours aa... of plum (M. pronounces it as /plʊm/) aa... blue and black. Varieties aa... Stanley and Čačanska lepotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɔɪtsʌ/), the best a... aa... for eating fresh and for cooking / aa... planting, sandy loam to a sandy aa... clay loam (M. pronounces it as /lɒɑm/) / pH if a six to six five, aa... six point five / very acid soil a... to be limed / plant as early as possible in winter / aa... reproduction is sexual and a... asexual / aa... diseases, first, plum (M. pronounces it as /plʊm/) pox virus (M. pronounces it as /'vɪrəs/) / second, plum (M. pronounces it as /plʊm/) a-moth (M. pronounces it as /mɒt/) aa... third (M. pronounces it as /tɪəd/) also brown rot (M.

pronounces it as /rʊt/) and a-black knot. Aa... most important (M. pronounces it as /,ɪmpɔr'tʌnt/) a... producers aa... are a... China, USA and Germany.

3) Communication situation III

A... raspberry is very important fruit aa... / raspberry products (Marijana pronounces it as /prɔ'dʌkts/) are jams, juices, ice-creams, yoghurt / raspberry used aa... rich in ... vitamins. Aaa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) ... is also a... important a... aa... fruit aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) plum products (M. pronounces it as /prɔ'dʌkts/) are jams, aa... marmalades, a-juices, aa... also is used in yogurth / plum (M. pronounces it as /plʊm/) is also rich in vitamin C.

44. Jelena S., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horticultural plant include all fruit-bearing (Jelena pronounces it as /'bɪrɪŋ/) plants / they may be trees, vines, shrubs or not woody plant / a-horticultural plants are grown for their different parts / some of them are grown (J. pronounces it as /grʌvn/) for underground parts,... the stems, the leaves, the seeds or other (xxx) plants / aa... aa... horticultural plants aa... are grown (J. pronounces it as /gɔrvn/) for aa... dif-, different part / aa... underground parts a-as potato (J. pronounces it as /pɔ'tetɔ/), aa... a carrots, onions, and aa... / special groups of vegetables is aa... that's for grown (J. pronounces it as /grʌvn/) ... for leaves and stems / this group is a cabbage, celery (J. pronounces it as the English world salary 'sʌləɪ/), a... and aa... aa... that ... and ... um ... (longer pause) / the special groups of vegetables cucurbit / aa... the most popular is a-melons, watermelons, a-pumpkins, and a-cucumber (stressed as /kjʊ'kʌmbə/) ad so on / fruit, fruit plants aa... grown for aa... / there many horticultural plants grown for the fruit / some of them stone fruit / most important stone fruit is a ... apple, pear (J. pronounces it as /pɪə/), plum (J. pronounces it as /plæm/), peach, apricot and cherry / aa... stone fruit aa... um ... aa... second group is berry producing (J. pronounces it as /prɔ'dʊʃɪŋ/) plants / most of berry pants are shrubs (J. pronounces it as /ʃrɔbs/) or aaa... thorns / a... the thorns aa... aa plants are blackberry, strawberry a-and raspberry (J. pronounces it as /'rɔsbɛɪ/) / aa... strawberry is very aa... aa... and aa... bushes are currant, blueberry, elderberry and a-cranberry / aa... a-tropical and subtropical (J. pronounces it as /səb'trɔpɪkəl/) fruit / the most be citrus (J. pronounces it as /tsi:trʊs/), nuts and grapes / aa... citrus (J. pronounces it as /tsi:trʊs/) fruits very rich (J. pronounces it as /rɪʃ/) of vitamin C / and a... the most be aa... lemon (J. pronounces it as in Serbian limun /'lɪmʊn/), orange, aa... date, date, bananas, a... and other / and a... nuts aa... chestnuts, walnut, pecans (J. pronounces it as /'pi:kʌns/) / grapes (J. pronounces it as /geɪps/ aa... aa, they grow in cluster / most of ... aa... grapes aa... used to making wine, and aa... aa... but others are ...

2) Communication situation II

Aaa... the most important fruit species (Jelena pronounces it as /'spɛsɪs/) in Serbia (J. pronounces it as /'sɛrɪɪə/) is plum and raspberry (J. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) / a-we have aa... aaa... flowers in white and a-pink / aa... colour is red, aa... in our country, it may be white a... or black / aa... a-raspberry (J. pronounces it as /'rɔzbɛɪ/) have two varieties (J. pronounces it as /'vʌrɪətɪs/), aa... summer bears (J. pronounces it as /bɪərs/), a... Meeker, Willamette or aa... Latham (J. pronounces it as /'lʌtmə/) and every bears (J. pronounces it as /bɪərs/), aa... Heritage, a-bears in a June (J. pronounces it as /dʒu:əɪ/) or September / aa... red we have infected by virus (J. pronounces it as /'vɪrʊs/) aa... fungal (J. pronounces it as /'fʊŋgəl/) and bacteria ... disease (J. pronounces it as /'dɪzɪz/) / aaa... a-harvest (J. pronounces it as /hʌr'vest/) a-by ripe / ... umm... use for juice, aa... ice-cream, aa... marmalade (J. pronounces it as

/'mɛrɪmɛɪɑ:d/), fruits (J. pronounces it as /frʊɪts/) art / aa... may be eat fresh or frozen (J. pronounces it as /'frɒzɛn/) / aaa... most important a-producers (J. pronounces it as /prɒ'dʊʃərs/) aaa... ... raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is Poland, Serbia (J. pronounces it as /'tsɛrbɪɑ/), Russia, Chinese / aa... Serbia is a third (J. pronounces it as /tɜ:rt/) in fortieth ... place in the world / aa... vitamins, very rich in vitamin A (J. pronounces it as /ɑ:/) to C, iron (J. pronounces it as /'jʌrɒn/) and other / aa... Prunus domestica is plum (J. pronounces it as /pləm/) / aa... have two egg (J. pronounces it as /ɪg/) shop (instead of shape) a... or aa... may be colour a-blue or purple blue / aa... a... aa... the most import varieties (J. pronounces it as /'væɪtɪs/) is Stanley, Čačanska (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ/) oh, or a Čačanska leptica (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒɪtsʌ/) / ... aa... the best eaten fresh and need to be pplant in a well0drain soil / aa... pH ... varies aa... six point one or six point (J. pronounces it as /pɒɪnt/) a... five / aaa... may b infect in virus (J. pronounces it as /'vɪrəs/) / aa... aa... fungal (J. pronounces it as /'fʊŋgʌl/) and bacterial (J. pronounces it as /'bʌktɛrɪəl/) diseases (J. pronounces it as /'di:zɪz/) / aa... used for making a... plum (J. pronounces it as /pləm/) brandy, known (J. pronounces it as /nɑʊn/) which is natural drink of Serbia (J. pronounces it as /'sɛrbɪɑ/) / aaa... Serbia is fourth (J. pronounces it as /fɔ:rt/) or five place in world / aa... is best very rich vitamins ... A.

3) Communication situation III

Aa... people is very interested (xxx) these plant which is very like eaten / aa... receives very good price.

Student could not complete the task.

45. Bojana Š., 2nd year student, female, profile: Agronomy

1) Communication situation I

Horti-, (laughing) /hɔ:rtɪ'kʊ-/ horticultural (Bojana pronounces it as /,hɔ:rtɪ'kɔltʊrəl/) includes (B. pronounces it as /ɪn'klʊɪds/) in the fruit bearing (B. pronounces it as /'bɜ:nɪŋg/) aa... plants / aa... they may be aa... trees, vines (B. pronounces it as /'vɪns/), aa... shrubs (B. pronounces it as /ʃrəbs/) or non-woody plants / most vege-, aa... vegetabes (B. pronounces it as /vegʒe'teɪbləz/) are cultivated (B. pronounces it as /'kʊltɪ'veɪtɪd/) for sale (B. pronounces it as /sɔ:l/) aa... at the , at the to-, at the market I towns (B. pronounces it as /tə:ns/) is aa... known at the market gardening / aa... horticultu- (B. pronounces it as /,hɔ:rtɪ'kɔltə/), -cultural plants are growing um... for their different aa... aa... different aa... /pɪ/ aa... /pɪ/ aa... part, different parts, aa... underground a... aa-parts, such as aa... yam, aa... carrot, ca-, rad-, radishes / aa... aa leaves (B. pronounces it as /li:v/) and stems aa... /'kʌlɛɪ/, asparagus, aa... kale (B. pronounces it as /kʌl/), aa... a-and fruity-likes planets part / aa... aa... a the, those are ... tomato and pepper kale (B. pronounces it as /'pɪpə/) / aa... aa... cucu-, aa... cucurbits (B. pronounces it as /,kʊkʊ'bɪrʌt ɛ/), /,kʊkʊ'bɪrʌte/ the most aa... aa... the most are aa... melon and aa... water /'melɒv/, /'pʌmpɪr/, /'pʌmpɪrs/, pump-, pumpkins / aa... fruit aa-fruit, fruits, there are many variants aaa... horticultural (B. pronounces it as /,hɔ:rtɪ'kʊltʊrəl/) /pə/, /pʌ/ horticultural (B. pronounces it as /,hɔ:rtɪ'kʊltʊrəl/) plants grow (B. pronounces it as /grɒv/) aa... for the fru-, fruity / stone aa... fruits (B. pronounces it as /frʊɪts/), berry /prɒ'dʊksɪ-, /prɒ'dʊkʃɪ-, aa... plants and tropical and subtropical (B. pronounces it as /sʊb'trɒpɪkʌl/) aa... fruit / aa... stone fruit they are grown aaa... because of their aa... fl-, fleshy aa... mo-, among the most popular aa... are apple, a-peach, cherry, a-plum, aa... and berry and a... berry /prɒ'dʊkʃɪn/ plants / aa... most of berry plants and shrubs (B. pronounces it as /ʃrəbs/) aa... aa all, all /kəmʃə/ them are aa.. /θrɒ-/ , thorns (B. pronounces it as /θrɒ:ns/) / aa... the berries which aa... grown aa... aa are bushes, are aa... /ovaj/ (B. speaks in Serbian), aa... blueberry, raspberry (B.

pronounces it as /'rʌsbɛrɪ/), a- blueberry, elderberry, currant (B. pronounces it as /'kɔrʌnt/) / a... a... aa... thorny types (B. pronounces it as /'tɪpɪs/), the thorny /'tɪpɪs/ are aa... um... blueb-, blackberry, raspberry (B. pronounces it as /'rʌsbɛrɪ/), and strawberry (B. pronounces it as /'strɑʊbɛrɪ/) / aa... tropical and subtropical (B. pronounces it as /sʊb'trɒpɪkəl/) are knows (B. pronounces it as /knɒvs/) as lemon, aa... nuts /ɪ/ grapes / lemon (B. pronounces it as /'lɪmən/) aa... aa... citrus aa... are rich content aa... vitamin (stressed as Serbian word vitamin /vɪ'tʌmɪn/) C / aa... most popular lemon (B. pronounces it as /'lɪmən/), orange, grapefruit, date (B. pronounces it as /dæt/), fig and avocado / aa... nuts aa... aaa... are grown in the, are grown is a trees, aa... is in /plʌnɛ/ planted and aa... /ɪ/ and /vɪl/, pl-, pla-, pl-, and wild (B. pronounces it as /vɪl/) trees / aa... nuts, most the popular nuts aaa... /'kʌkʌθ/) nuts, /'kɛstənəs/ /ɪ/ nuts and nuts /ɪ/ / grapes, they grows (B. pronounces it as /'grɒvɪz/) aa... aa clusters (B. pronounces it as /'kʌstərs/) / most grapes and aa... most grapes are used (B. pronounces it as /'jʊsɪd/) aa... making wine.

2) Communication situation II

Aa... ra-, raspberry (Bojana pronounces it as /'rɛzbɛrɪ/) plant and Latin name, raspberry *Rubus a-ideaus* / history a-the aa-species (B. pronounces it as /'spɛʃɪrɪ/) indi- ... -cation (instead of the word indigenous) to Asia (B. pronounces it as /'eɪʒɪə/) Minor (B. pronounces it as /'mɪnɔr/) and a... a-in Europe cultivate spread (B. pronounces it as /sprɪd/) a-by aa-Romans / a-botanical aa... botanic aa... des-, aa... de-, aa... des-, desc-, description (B. pronounces it as /dɪs'kɛɪpʃən/) aa... aaa... aa... bush, bush (B. pronounces it as /bu:/) aa... woodyyy aaa..., leaves and aa... compound (B. pronounces it as /'kɒmpʌnd/) aa... with (B. pronounces it as /vʌɪt/) three (B. pronounces it as the word tree /trɪ/) and though aa... three (B. pronounces it as the word tree /trɪ/) and a-five a... a-leaflets (B. pronounces it as /,lɪf'tʃɜ:rs/) a... a –and a-white or aa... pink flowers (B. pronounces it as /'flɒvɛrs/) / aa... raspberries umm... aa... colour (B. pronounces it as /'kɒləʊ/) of re-, raspberry aa... red, yellow (B. pronounces it as /jɛ'lɒʊ/), black aaa... white aa... / varieties (B. pronounces it as /'vərɪəz/) aa... aaa... for a raspberry (B. pronounces it as /'rɒθbɛrɪ/), summer umm... bearing (B. pronounces it as the word burning /'bɜ:rnɪŋ/) raspberry (B. pronounces it as /'rʌzbɛrɪ/) aaa... Willamette, Meeker a-and a... aa... every bearing (B. pronounces it as the word burning /'bɜ:rnɪŋ/) raspberry (B. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) / aaa... planting umm... in a well ... d-, a dra-, plant aa... in well aa... drained (B. pronounces it as /'drɛŋd/) soil as a sa-, sandy soil / aa... (xxx) aa... a. s-sandy soil, soil pH (B. pronounces it as /'pɪ'ɛɪ/), aa... pH (B. pronounces it as /'pɪ'ɛɪdʒ/) a-value aa... a... six a-point a-zero and a-six point five / aaa... pru-, aa... pru-, aa... pruning (B. pronounces it as /'prʌnɪŋ/) summer a fr-, a... fruiting varieties (B. pronounces it as /'vʌrɪənts/) and a... a... autumn (B. pronounces it as /'ʌtʊmən/) and aa... autumn (B. pronounces it as /'ʌtʊmən/) a... fruiting varieties (B. pronounces it as /'vʌrɪənts/) / aa... propagate by a-by a-tip aa... layering aa... su-, a-suckering aa... root (B. pronounces it as /rɔ:t/) cu-, a-cut, cutting (B. pronounces it as /'kɛltɪŋ/) aa... / common aa... p-, ... pest (B. pronounces it as /pɜ:st/) and disease (B. pronounces it as /'dɪsɪz/), a-disease (B. pronounces it as /'dɪsɪz/) aa... aa... fungal (B. pronounces it as /'fʊŋgəl/) and bacterial (B. pronounces it as /'bʌktɪrɪ/) disease a / aa... harvest a... aaa... from raspberry (B. pronounces it as /'rʌzbɛrɪ/) when mature (B. pronounces it as /'mætə/) aa... a-when completely (B. pronounces it as /'kɒmplɛtɪ/) aa... develop (B. pronounces it as /'dɪvɛpl/) characteristic a-colour (B. pronounces it as /'kɒləʊ/) and aa... ... aa... ease aa... easy (B. pronounces it as /'ɛsɪ/) ... -ly detached (B. pronounces it as the word ditched /'dɪtʃəd/) a-from the plant / a... the strong (B. pronounces it as /strɒndʒ/) aa... brambles (B. pronounces it as /'brʌmbɪlz/) aa... aa... aa... perish –shsh aa... perishy stable (instead of the word perishable) a-fruit aa... / aaa... bro-, (xxx) product (B. pronounces it as /'prɒdʊk/), products (B.

pronounces it as /'prɔdʊkts/) aa... jam, aa... jam, bakery (B. pronounces it as /'bʌkɛrɪ/) products (B. pronounces it as /'prɔdʊkts/), froze and frozen products (B. pronounces it as /'prɔdjʊkts/) aa... production (B. pronounces it as /'prɔdʊkʃən/) the most (B. pronounces it as /mɔt/) imported production (B. pronounces it as /'prɔdʊkʃən/) I a... world a... wi-, ... word aaa... word... wide, worldwide / a... Ser-, a-Serbia, a... Poland, Serbia, a-Chi-, aa... China production (B. pronounces it as /tʃaɪn/) aa... and Kina (B. pronounces it as the Serbian toponym Kina /'ki:nɑ:/) a... aa... / h-..., ha-, healthy the aa... ben-, a... beneficial (B. pronounces it as /,bɛnɛ'fɪtsɪəl/) a... low (B. pronounces it as /'lɔvə/) aa... low (B. pronounces it as /'lɔv/) a... caloric (B. pronounces it as /'kʌlɔrɪk/) a... (xxx) rich in a-vitamin (B. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C and a... (B. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) vitamin a... A. Aaa... plum aa... p-... plum aa... and the Latin name aa... aa... Prunus domestica / history produ-, proba-, probably in-, aa... -roducing (B. pronounces it as /'trɔ:dʒ:tɪŋg/) by Romans / aa... botanic a-description (B. pronounces it as /,dɛs'krɪptən/) aa... plum a trees aa... a-wood aa... per-, a-wood and perennial (B. pronounces it as /'pɛrɛnəl/) plant /i/ (B. speaks in Serbian) plum fruit (B. pronounces it as /frʊɪt/) aa... a-stone a-fruit (B. pronounces it as /frʊɪt/). Colour (B. pronounces it as /'kɔlɔr/) from a-plum aa... blue, a... and a-purple (B. pronounces it as /'pɜrpə/), aa-purple-blue / a-varieties (B. pronounces it as /'vʌrɪəts/) a... Sa-, aaa... Čačanska rodna (B. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɔdnʌ/) and Čačanska leptica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɔtɪtsʌ/) and some doing, some (xxx) / planting, preferring (B. pronounces it as /'prɛfɛrɪŋg/) the deep soil, a... p-, soil pH (B. pronounces it as /'pi'ɛɪdʒ/) value six a-point zero and six point aa... five / a... pruning a... when aa... aa... dormant aa... / thinning (B. pronounces it as /'θɜ:nɪŋg/) aa... a... of (B. pronounces it as /ɔf/) outward (B. pronounces it as /'aʊt'wɔrd/) growing (B. pronounces it as /'grɔvɪŋg/) aa... b-, aa... branches (B. pronounces it as /'brɔnʃɪn/) aa... the, that spread (B. pronounces it as /sprɪd/) the plum's aa... aa... (xxx) (xxx) the tree from (instead of the word form). Aaa... aa... prop-, a... propagation aa... ex-, a... asexual (B. pronounces it as /ɛ'sɛksɛfʊl/) aa... reproduction (B. pronounces it as /,rɛprɔ'dʊktjən/) and a /'sɛksɪf-, sexual (B. pronounces it as /'sɛkɪfəl/) aa... reproduction (B. pronounces it as /,rɛprɔ'dʊktjən/) / common aa... common a...pa-, aa-pest (B. pronounces it as /pɑ:st/) and disease (B. pronounces it as /dɪs'ɛɪs/) aa... plum pox virus (B. pronounces it as the Serbian word virus /'vɪrʊs/), aa... plum moth, the also brown (B. pronounces it as /brʌvn/) ro-, rot (B. pronounces it as /ru:t/). ... Harvest aa... aa... plum aa... plum harvested when ripe / st-, storage (B. pronounces it as /strɔndʒ/) aa... as try faive aa... aaa... two or ... more weeks. Aaa... processing (B. pronounces it as /'prɔsɪŋg/) a... processing (B. pronounces it as /'prɔsssɛsɪŋg/) aa... coo-, aa... cooked (B. pronounces it as /'kʊkɪd/) aa... a... jams aaa... the aaa... from making a-plum brandy aa... national (B. pronounces it as /'nʌtsɪɔnʌl/) a... national (B. pronounces it as /'nʌtsɪɔnʌl/) drink for Serbia / a... production (B. pronounces it as /'prɔdʊkʃən/) Serbia a... a-f-, forty and aa... a-fifty a... a-world aa... wide, wide. Aaa... health (B. pronounces it as /'hɪdlə/) a-benefits a-plum and aaa... prunes (B. pronounces it as /prɪns/) aa... good aa... sek-, aa... sou-, a-ss... (xxx) for vitamin (B. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C and a.. A.

3) Communication situation III

Aaa... raspberry and plum in are fruit aa... aa... a... aa... plum aa... Prunus domestica ...aa... ... a-aa... a-planting a-aa... pref-, a... preferring (Bojana pronounces it as /'prɛfɛrɪŋg/) deep ss- and soil aa... aa... play aa... e... pH (B. pronounces it as /'pi'ɛɪd/) aa... a-value sixt aa... six-a-point oh zero and six point a-four / aaa... ... (longer pause) pro-, processing (B. pronounces it as /'prɔsɪŋg/) aa... aaa... ... a-jam, aa... aa... ice-cream / aa... ... aaa... health (B. pronounces it as /'hɪtlə/) aa... benefits (B. pronounces it as /,bɛnɛ'fɪtɪʌ/) vitamin (B. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C and vitamin (B. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) A. ... Aaa... a-

raspberry aa... benefits (B. pronounces it as /bɛnɛ'fɪtsɪə /) vitamin (B. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) C and (B. pronounces it as /vɪ'tʌmɪn/) vitamin A / aaa... ... (longer pause) umm... plant in the aa... soil a... p- (B. pronounces it as /pɛ-/) aa... ... p- (B. pronounces it as /pɛ-/) pH (B. pronounces it as /'pɪ'εɪd/) value aaa... six and a-zero and six point a... aa... five / aaa... red raspberry (B. pronounces it as /'rɛɑzbɛɪ/) and Rubus ide- aaa... Rubus, Latin name Rubus ideaus ...

46. Vesna Dj., 2nd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

Aa... horticultural (Vesna pronounces it as /hɔrtɪ'kʊlʌr/ includes all fruit aa... aa... bearing a-plants / aa... that may be aa... trees, vines aa... shrubs (V. pronounces it as /ʃrbs/) aa... or non-woody...aa... /hɔrtɪ'kʊlʌr/ plants / aa... are grow for their different parts. Aa... um... aaa... aaa...(longer pause) some /'bʌnd,grʌn/ aa... for their underground aa... parts aaa...

Student could not complete the task.

2) Communication situation II

Aa... plum, plum s a probable production by Romans / plum tree is woody (Vesna pronounces it as /vʊ'dɪ/) aa... perennial, aa... simple leaves aa... arranged (V. pronounces it as /ə'rʌndʒəd/) simply... on the nodes of their stem / aa... white, pink or red flowers / aa... fruit is drupe (V. pronounces it as /drʌɪp/) or stone / aa... shape aa... is a globular or elo-, aa... elongated (V. pronounces it as /ɛ'lɒŋt/) oval or a... egg (V. pronounces it as /i:g/) ... aa... shaped / she have blue colour or purple-blue, to the aa... deepest (V. pronounces it as /dɪ'pi:st/) purple black / a... varieties (V. pronounces it as /'vɛɪɪəts/) is Stanley, a-Čačanska rodna (V. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɔdnʌ/), Čačanska lepotica (V. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɔtɪtsʌ/) / she ... is the best a... for a... for cooking and eat freshing / aa... plant as early as possible a... in winter / aa... preferring deep aa... / propagation is a asexual (V. pronounces it as /ʌ'sɛksʊəl/) reproduction and sexual (V. pronounces it as /'sɛksʊəl/) re-, reproduction, pollination / aa... common (V. pronounces it as /'kʌmən/) aa... pests (V. pronounces it as /pi:sts/) and diseases (V. pronounces it as /'dɪsɪz/) is a... plum pox virus (V. pronounces it as /'vɪrəs/), PPV, aa... plum moth and also brown aa... rot, black knot. Aa... storage life is aa... two to four weeks / processing (V. pronounces it as /prɒ'tsɛsɪŋg/) is cooked a-jams, marmalades (V. pronounces it as /'mʌrɪmɛlʌds/) aa... juice, cakes, aa... use in yoghurt, aa... for making plum brandy aa... national drink in Serbia (V. pronounces it as /'sɛrbɪʌ/), aa... ra-, rakia or šljivovica (V. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) / aa... eighty percents (V. pronounces it as /pɛr'tsɛnts/) aa... percents of plum crops (V. pronounces it as /krʊps/) in Serbia (V. pronounces it as /'sɛrbɪʌ/) use aa... for plum brandy / Serbia (V. pronounces it as /'sɛrbɪʌ/) is a fourth or five aa... worldwide aa... production / aa... the first three (V. pronounces it as the word tree /tri/) nation is a... China, USA, Germany. And first is South (V. pronounces it as /sʊt/) east, eastern / aa... plum is good source (V. pronounces it as /stræs/) of vitamin (V. pronounces it as the Serbian word vitamin /vɪ'tʌmɪn/) C and vitamin (V. pronounces it as the Serbian word vitamin /vɪ'tʌmɪn/) A. Aaa... raspberry, raspberry be, be a bramble (V. pronounces it as /brʌmbəl/) bush or shrubs (V. pronounces it as /ʃʃrʊbs/), colour is red, yellow, white and black / aa... there are two varieties (V. pronounces it as /'vɛərɪts/) aaa... of (V. pronounces it as /ɒf/) raspberry, aa... summer raspberry (V. pronounces it as /'rʌzbɛɪ/) and ever-bearing raspberry (V. pronounces it as /'rʌzbɛɪ/) / aa... common pests (V. pronounces it as /pi:ts/) and diseases (V. pronounces it as /dɪ'sɪzɪs/),

Phytophthora (V. pronounces it as /,fɪtʊ'fɪθrʌ/) aa... root (V. pronounces it as /rɔ:t/) rot, gray a-mold, and aa... Verticillium (V. pronounces it as /,vɜrɪ'tɪkɪlɪm/) wilt (V. pronounces it as /wɔɪlt/) / aa... viral (V. pronounces it as /'vɪrəl/) diseases (V. pronounces it as /dɪ'saɪzɪs/) are raspberry mosaic a... aaa... disease (V. pronounces it as /dɪ'saɪz/) raspberry ... moth curl .... virus (V. pronounces it as /'vɪrəs/), tomato ringspot virus (V. pronounces it as /'vɪrəs/) / raspberry have low caloric value aa... rich in vitamin (V. pronounces it as the Serbian word vitamin /vɪ'tʌmɪn/) C / a-the most important worldwide production are Poland, aa... USA, Serbia (V. pronounces it as /'sɛrbɪɑ/), Chile, Russia / raspberry use for making aa... jam, a-ice-cream, ... cakes /

3) Communication situation III

Aa... plum and raspberry have aa... low caloric value / aa... they are rich in vitamin C and they are good anti- ... -oxidants / aa... they are use for making ice-cream, marmalades (Vesna pronounces it as /'mɜrmɛ,lɜds/), cakes, jam, juice ... .. (longer pause) ... aa... shhh... she aa... have pH aa... value aa... six point five ... and aa...

Student could not complete the task.

47. Marija P., 2nd year student, female, profile: Agroecology

1) Communication situation I

Horticulture, they may be aa... aa trees, vines, a-shrubs or non-woods / horti - , horticulture plants are aa... are aa... horticu- horticulture plants grown (Marija pronounces it as /grɑʊn/), grown (M. pronounces it as /grɑʊn/) for a-their different parts / a... underground parts aaa... such as (M. pronounces it as /s/) a... yam, a... a-carrot, radish, a... po-, pota-, a... / eaves and stems, celery, aa... asparagus, kale (M. pronounces it as /sɛl/) and a-collard (M. pronounces it as /'sɛləd/) / a... fruit-like plants parts / there are aa... aa... tomato, chilli, aa... and /'kjʊbkɪ-/ /'kjʊbkɪ-/ ... cucu-, cu-, cucurbits (M. pronounces it as /,kjʊ'kɜrbɪts/) / a-the most common expe-, ex- ... explains are melon (stressed as /mɛ'ləʊn/), cucumber (stressed as /'kjʊ'kɜmbɜr/) / aa.. fruits plants a-there are many va-, varieties (M. pronounces it as /vɜ'riɛts/) of horticulture plants aa... grown (M. pronounces it as /grɑʊn/) for the a-fruits / aa... stone fruits grown aa... because of their aa... fleshy, juicy parts / a... aa... those (M. pronounces it as /ðjʊs/) are pear (M. pronounces it as /pɪər/), plum (M. pronounces it as /plʊm/), peach, apricot /ɪ/ (M. speaks in Serbian) berry / berry pro-, produce planys a... thorns, shrubs / some of the are /θrʊs/ / /trəʊn/ type (M. pronounces it as /tɛɪp/) are a plu-, aa.. bl-, aa... blackberry (M. pronounces it as /'blɜ'berɪ/), raspberry (M. pronounces it as /'rɒs'berɪ/) and a-strawberry (M. pronounces it as /'strɜs'berɪ/) / berry which aa-grow on ... bushes (M. pronounces it as /bʌʃɪs/) are a-blueberry, eld-, elderberry a-and cranberry (M. pronounces it as /'krɜn'berɪ/) / aa... tropical and subtropical fruits are knowns is citrus, a nut (M. pronounces it as /nɑʊt/) a-and grapes / most popular citrus are lemon (M. pronounces it as in Serbian limun /'lɪmʊn/), orange (M. pronounces it as /'ɒrɒndʒ/), a-avocado (M. pronounces it as in Serbian avokado /,ɜvʊ'kɜdʊ/), a-date and fig / a-most popular a nuts (M. pronounces it as /nu:nts/) are coco nut (M. pronounces it as /nu:nt/), aa... chestnut (M. pronounces it as /tʃɛstɒnt/), aa... /ʊnts/ / grapes grow in, in a... clusters / more a-grapes are use in a wo-, aa... making a-wine.

2) Communication situation II

The most important fruit aa... s... species in Serbia ... are red raspberry (Marija pronounces it as /'rɜzberɪ/) and plum (M. pronounces it as /plu:m/) red raspberry is a... in Latin it is called Rubus (M. pronounces it as /rɜbʃ/) ideau-, ideaus / aa... it is a... bramble, raspberry is woody aa... a... per-, pre-,

pre-, perennial (M. pronounces it as /'prɛnɪəl/) aa... pla-, a-plants, composed of the a biennial (M. pronounces it as /'bɪnɪəl/) aa... canes, primocanes /i/ (M. speaks in Serbian) floricanes (M. pronounces it as /,flɔrɪ'kæns/) / aaa... it is fruit aggregate drupe, drupe (M. pronounces it as /'dʊpə/) which aa... can be red, yellow, white and black / raspberries divi-, aa.. divide into two varieties (M. pronounces it as /'vɹɪɛtɪs/), aaa... summer bearing (M. pronounces it as /'brɔwɪŋ/) raspberry (M. pronounces it as /'rɹɹsbɛrɪ/) a-such as (M. pronounces it as /ɹs/) a-Willamette (M. pronounces it as /'vɪlmɛt/) in a well-drained (M. pronounces it as /'drɑɪnɪd/) soil, sandy soil / aa... acid (M. pronounces it as /'ɹʃɪd/) soil must be avoided (M. pronounces it as /ə'veɪdɛd/) because it a-increase (M. pronounces it as /ɪn'krɛ:s/) amount (M. pronounces it as /ə'mʊnd/) of, of iron and manganese (M. pronounces it as the Serbian word mangan /,mɹn'gɹn/) / aa... most cult-, cultivates (M. pronounces it as /,kʊltɪvɛɪts/) aa... as (M. pronounces it as /ɹs/) self-fruit aa... fruitful (stressed as /'frʊt'fʊl/), fruitful (M. pronounces it as /'frʊt'fʊl/) / aa... it is propagated ba-, by a... root aa... a... root cut, cute, tissue (M. pronounces it as /tju:s/) aa... in culture / aa... raspberry can be aa... raspberry can be infected by, fu, fungal (M. pronounces it as /'fʊŋgɹl/), a... and bacteria a... aa... disease, a... /dɪ'sɑ:/ disease and a viral (M. pronounces it as /'vɹɹɪəl/), viral (M. pronounces it as /'vɹɹɪəl/) disease / aa... Serbia is third or fourth a... prod-, producer (M. pronounces it as /'prɔdʊsɛr/) worldwide / ...a... fruit is rich in vitamin A, B, iron and phytonutrients (M. pronounces it as /,fɪtɔ,nʊ'tri:s/) and if it vary ha-, health (M. pronounces it as /hɹlθ/), a h-, healthy (M. pronounces it as /'hɹlθɪ/) / aa... Prunus domestica is woody, perennial (M. pronounces it as /'pɛrɪəl/) plant / fruit is a... aa... drupe (M. pronounces it as /'drʊpə/) or stone / most important va-, aa... varieties (M. pronounces it as /'vɹɹɪɛtɪs/) aa... are Stanley, Čačanska (M. pronounces it as Serbian word /'tʃɹʃɹnskɹ/) a... rodna (M. pronounces it as Serbian word /'rɔdnɹ/), Čačanska leptica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃɹʃɹnskɹ ɛ'pɔtɪtsɹ/) / aa... it must be plant in well aaa... drain soil / a... it is ... propagate by sexual, asexual reproduce / common (M. pronounces it as /'kɹmən/) pest (M. pronounces it as /pi:st/) and de-, disease are plum (M. pronounces it as /plʊm/) ... pox virus (M. pronounces it as /'vɹʊs/), aaa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) moth, and brown rot (M. pronounces it as /ru:θ/) / aaa... Serbia (M. pronounces it as /'sɛrbɪɑ/) is fourth or a... f-f-fiveth, five producer (M. pronounces it as /'prɔdʊsɛr/) word, worldwide / it is aa... used, use, for Serbia a... is a... four, fur, a... fourth or five pro-, prod-, producer (M. pronounces it as /'prɔdʊsɛr/) aaa... worldwide / it is mostly used for making a plum (M. pronounces it as /plʊm/) brandy a... which is a... a... national, nation (M. pronounces it as /'nɹtʃən/), national drink a... of Serbia / fruit is good aa... source of vitamin (M. pronounces it as the Serbian word vitamin /vɪ'tɹmɪn/), vita-, vitamin (M. pronounces it as the Serbian word vitamin /vɪ'tɹmɪn/) C, A and B.

3) Communication situation III

Raspberry is aa... introduced by Romans / aa... it's a... bush (Marija pronounces it as /bɹʃ/), its flowers (M. pronounces it as /'flɔvɛrs/) are white and pink / aa... fruit is aa... fruit is formed (M. pronounces it as /'fɔrmɪd/) of se-, several, sa-, smaller (M. pronounces it as /'smɹɪlɛr/) aa... fruits / it is usually red in aa... in our (M. pronounces it as /ɔr/) a... country / it is plant in well-a... drained (M. pronounces it as /'drɑɪnɛd/) soil, ne-, a... neutral (M. pronounces it as /'nɛʊtrɹl/) rich in organic ma-, matter (M. pronounces it as /'mɹtɛrɪ/) / a... fung- (M. pronounces it as /fʊŋg/) a... fungal (M. pronounces it as /'fʊŋgɹl/), bacteri- (instead of bacterial), aa...viral (M. pronounces it as /'vɹɹɹl/) diseases (M. pronounces it as /dɪ'sɹɹɹzɪs/) /kæ/ aa... causes (M. pronounces it as /'kɛəzɪs/) aa... reduce in yield (M. pronounces it as /jɛld/) / a... it is a... harvested (M. pronounces it as /'hɹrvɛstɪd/) when ma-, ma-, mature (M. pronounces it as /'mɛtʃʊ/) / aa... it is used for ... jams, extracts, and ice-cream / aa... p-, plum (M.

pronounces it as /plʊm/) introduced by Romans / a... it is a... perennial plant / it is a... stone a... fruit / it is usually blue / some of (M. pronounces it as /ɒf/) a-the most important varieties (M. pronounces it as /'vɹɪɛts/) a... are aa... from Serbia / aa... it aa...it prefer, a... prefer, pre-, refuse a... deep (M. pronounces it as /dɛ:p/) well drain soil / disea- (M. pronounces it as /dɪ'saɪ/), disease (M. pronounces it as /dɪ'saɪz/) reduce fruit quality (M. pronounces it as /'kvɹɪtɪ/) and quantity (M. pronounces it as /'kvɹɪtɪ/) / it is a... harvest when a... ripe (M. pronounces it as /ri:p/) a... and a... can be stored for a... two or a-two or four weeks / a... it is used for a... ja- (M. pronounces it as /jə/), jam, aa... cakes aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) brandy / we're first re-, produce in ... Eastern Europe / aa... it is rich in vitamin (M. pronounces it as the Serbian word vitamin /vɪ'tɹɪmɪn/) and a... antioxidants.

48. Predrag R., 2nd year student, male, profile: Agroeconomy

1) Communication situation I

Horticulture (Predrag pronounces it as /,hɔrtɪ'kʊltʊr/) includes of all fruit (P. pronounces it as /frʊɪt/) aa... bearing (P. pronounces it as /'bɜ:rɪŋ/) plants / they may be a-trees, vines, a-shrubs (P. pronounces it as /ʃəbs/) aa... or non-a-woody pl-, plants / most a vegetables (P. pronounces it as /vɛgʒɪ'teɪbls/) aa... are cultivated (P. pronounces it as /'kʊltɪ,vɛɪtɪd/) aa... aa-for sale (P. pronounces it as /sæ:l/) at a-the market / horticulture (P. pronounces it as /'hɔrtɪkʊltʊr/) plants a... aa... a-are grow for their a-different parts, a... underground parts such as aa..... aa... potato (P. pronounces it as /pɔ'tetə/), potatoes (P. pronounces it as /pɔ'tetəs/), a...a-carrots, onion / a-leaves and parts, a-cabbage, a-celery, aa...lettuce (P. pronounces it as /lɛ'tju:z/), /'srɒnɪ/, ... kale (P. pronounces it as /'kɹɪ/) / aaa... fruit (P. pronounces it as /frʊɪt/) a-like plant ... parts aa... tomato, aa... pepper, chilli and the /spɔts/, special group (P. pronounces it as /grɒp/) a-of (P. pronounces it as /ɒf/) vegetables (P. pronounces it as /vɛgʒɪ'teɪbls/) is a-aa... cucurbits. Aa... they most a-common a-examples are melons, aa-water-a-melons, a-pumpkins (P. pronounces it as /'pʌpkɪns/), aa... squash (P. pronounces it as /skwɹʃ/) and so on. Aa... fruits (P. pronounces it as /frʊɪts/) there are many va-, varieties (P. pronounces it as /'vɛɪɪts/) a... a... of (P. pronounces it as /ɒf/) aa... horticulture (P. pronounces it as /,hɔrtɪ'kʊltʊr/) ... plants grown ... aa... the fruit (P. pronounces it as /frʊɪt/) / fruits (P. pronounces it as /frʊɪts/) aa... can be grown (P. pronounces it as /grɹvɹn/) aa... group (P. pronounces it as /grɒp/) in three group, a-stone fruits (P. pronounces it as /frʊɪts/) a... aa... the aa... ... producing, bear (P. pronounces it as /bɪə/) plant, aa... and (caugh) tropical and a-subtropical fruits (P. pronounces it as /frʊɪts/) / aaa... stone fruit (P. pronounces it as /frʊɪt/) aa... trees / they are grown (P. pronounces it as /grɒn/) because ... of their aaa... freshly, aa... juicy aa... part of (P. pronounces it as /ɒf/) aa... fruit (P. pronounces it as /frʊɪt/). Aa... the most (P. pronounces it as /mɹst/) a-important stone aa... a-fruits (P. pronounces it as /frʊɪts/) are, are apple, aa-plum (P. pronounces it as /plʊm/), peach, apricot / aa... berry producing plants aa... most (P. pronounces it as /mɹst/) of (P. pronounces it as /ɒf/) the berry a-plants are /'ʃɛpər/, raspberry (P. pronounces it as /'rɹs'bɛɪ/) and aa... and a-strawberry (P. pronounces it as /'strɹʊnbɛɪ/).

2) Communication situation II

Plum (Predrag pronounces it as /plʊm/), Prunus domestica... plum (P. pronounces it as /plʊm/) is probably used a... a... by Romans / plum (P. pronounces it as /plʊm/) is a woody tree / aa... it is a stone fruit (P. pronounces it as /frʊɪt/) / colour (P. pronounces it as /'kɔlɔr/) are blue, a... purple (P. pronounces it as /'pʌpəl/) aa... blue and purple (P. pronounces it as /'pʌpəl/) black / aa... aa... soil must be well aa... drained aa... pH a... aa... value (P. pronounces it as /'vɛl'ju:/) a... is a... six point two aa... six

point five / a... plum (P. pronounces it as /plʊm/) aa... preferring (P. pronounces it as /'pɛtərɪŋ/) deep soil / common pest and aa... diseases (P. pronounces it as /'dɪfɪz/), first plum (P. pronounces it as /plʊm/) pox, aa... second a... plum (P. pronounces it as /plʊm/) moth a... third (P. pronounces it as /tɜ:rt/) aa... also (P. pronounces it as /'ʌlsɒ/) brown (P. pronounces it as /brʌvn/) aa... a... rot and black knot. Aaa... plum (P. pronounces it as /plʊm/) a... ha-, harvested a-when a... aa... when ripe (P. pronounces it as /rɪp/) storage life a... of (P. pronounces it as /ɒf/) plum (P. pronounces it as /plʊm/) aa... is a two to aa... four weeks / plum (P. pronounces it as /plʊm/) use aa... for making aa... jam, a... marmalade (P. pronounces it as /'mɑ:mɛ,lɒd/), aa... cakes, for plum (P. pronounces it as /plʊm/) brandy, aa... national drink ... in Serbia (P. pronounces it as /'sɛrbiɑ/) for plum (P. pronounces it as /plʊm/) / Serbia (P. pronounces it as /'sɛrbiɑ/) is a plum (P. pronounces it as /plʊm/) brandy also known (P. pronounces it as /knɒvn/) a... as a... a rakia or šljivovica (P. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/). Raspberry. Aaa... raspberry made in as (P. pronounces it as /ʌs/) bush (P. pronounces it as /bʌs/) or a... shrubs (P. pronounces it as /ʃrɜ:bs/) / aa... colour (P. pronounces it as /'kɒləʊr/) are red, a-yellow, white and a-black. There are two aa... varieties (P. pronounces it as /'vɑ:rɪɛtɛs/) aa... of (P. pronounces it as /ɒf/) raspberry aa... summer raspberry and a... every a... bearing raspberry / common (P. pronounces it as /'kʌmən/) pests and diseases (P. pronounces it as /'dɪfɪz/) aa... a... a-Phytophthora (P. pronounces it as /'fɪtə'fɔrʌ/) aa... root a, the rot, gray mold, aa... viral (P. pronounces it as /'vɪrəl/) diseases (P. pronounces it as /'dɪfɪz/) are raspberry mosaic aa... disease (P. pronounces it as /'dɪfɪz/) aa... a... raspberry a-virus, aa... tomato ring (P. pronounces it as /rɪŋə/) spot (P. pronounces it as /sɒt/) virus / a-most a important world wide aa... producers ... are Poland, aa... Serbia (P. pronounces it as /'sɛrbiɑ/) and aa... USA / aa... raspberry (P. pronounces it as /'rʌzbɛri/) a-use for making a-jam, aa... ice-cream aa... a... it and cakes.

3) Communication situation III

Aaa... plum (Predrag pronounces it as /plʊm/) and raspberry have aa... very a... low aa... caloric (P. pronounces it as /'kɒləʊrɪk/) value (P. pronounces it as /'vɒlɪʊə/), antioc- / they are rich in aa... vitamin a... C and B (P. pronounces it as /bɛ/) /aa... they are good aa... antioxidants / so they are used for making aa... jam, ice-cream, marmalade (P. pronounces it as /'mɑ:mɛ,lɒd/) aa... that's it.

49. Zorica B., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Food addi-, a food additives is a substance (Zorica pronounces it as /,sʊb'stʌns/) of (Z. pronounces it as /ɒf/) mixture of substances (Z. pronounces it as /,sʊb'stʌntsɛ/) which are present (stressed as /prɛ'zɛnt/) a... in a food and they /'tsɪpəlɪ/ of that, of (Z. pronounces it as /ɒf/) a... food / a... there are aa... are many a-kinds of additive, for example benzoates (Z. pronounces it as /'bɛnzəʊdʒɛ:s/), propionates (Z. pronounces it as /'prɒpɪəʊdʒɛ:s/), nitrites (Z. pronounces it as /'nɪtrɪts/) and nitrates (Z. pronounces it as /'nɪtrɪts/), aa... and a... sugar and salts (Z. pronounces it as /sʌlts/). Woodsmoking. The smoking of (Z. pronounces it as /ɒf/) usually aa-has two a-main propionates (Z. pronounces it as /'prɒpɪəʊns/), adding desired (Z. pronounces it as /dɪ'saɪəd/) a... aa flavours (Z. pronounces it as /'flʌvərs/) and a pressing temperatures (Z. pronounces it as /'tɛmpərətʃɪ/) for smoking on forty-three and the seventy-one, seventy-one and a this process (Z. pronounces it as /'prɒtsɛs/) last aa... three hour for several, several day / aa... aa... woodsmoking contains (Z. pronounces it as /'kɒntɪgɛns/) aa... contains (Z. pronounces it as /'kɒntɪgɛns/) a large a-n... number components, a-they may have bacteriostatic and bactericidal (Z.

pronounces it as /,bAktɛrɪ'sidə/) effect / aa... for example a... for example formaldehyde (Z. pronounces it as in Serbian formaldehid /,fɔrmaldɛ'hi:d/), primary (Z. pronounces it as /'prɪmɪrɪ/) and secondary alcohol and other (Z. pronounces it as /'ɒdɛr/) substances (Z. pronounces it as /,sʊb'stɒns/). Antibiotics (Z. pronounces it as in Serbian /,Antɪbɪ'ɒtɪks/). Antibiotics (Z. pronounces it as in Serbian /,Antɪbɪ'ɒtɪks/) just raw (Z. pronounces it as /rɛɪ/) food aa... for example, aa... fish, aa-meat, aa-and other/ aa... the most important (Z. pronounces it as /ɪm'pɔrmɪn/) antibiotics /,Antɪbɪ'ɒtɪks/) and aa... aa... /ɒrə/), Aureomycin (Z. pronounces it as /'ɒrə'maɪs/), Terramycin (Z. pronounces it as /'tɛrə'maɪs/) /i/ Chloromycetin (Z. pronounces it as /,hlɒrə'maɪs/).

2) Communication situation II

Aaa... plum / probably aa... important aa... by Romans / aa... botanical des-, aa... description (Zorica pronounces it as /dɪs'krɛpʃən/) aa... plum tree and aa... plum fruity aa... colours (Z. pronounces it as /'kɒlɔrs/) aa... and a-from blue, aa... purple (Z. pronounces it as /'pɜ:rpɪ/) blue and purple black / aaa... varieties (Z. pronounces it as /,vɛrɪ'ɛts/) aaa... Stanley and Čačanska rodna (Z. pronounces it as Serbian word /'stɛljɒnskɔ 'rɔdnɔ/) and Čačanska leptica (Z. pronounces it as Serbian word /'stɛljɒnskɔ lɛ'pɒtɪtsɔ/) / aa... planting (Z. pronounces it as the word planting /'plɛɪɪŋ/) soils (Z. pronounces it as the word salts /sɔ:ltz/) pH aa... aa... and aa... six (Z. pronounces it as /sɪkst/) aa... plum six (Z. pronounces it as /sɪkst/) aa... point zero and to six point to five / aaa... reproduction and aa... asexual a... aa... reproduction (Z. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) and aa... sexual reproduction (Z. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) / processing (Z. pronounces it as the word pressing /'prɛsɪŋ/) and a cooking a-jams and juice / a... aa... from a-plum aa... national (Z. pronounces it as /'nɒtsɪɒnəl/) drink in Serbia (Z. pronounces it as /'sɛrbɪɔ/) aaa... and Balkan (Z. pronounces it as the Serbian toponym Balkan /'bɒlkɒn/) known (Z. pronounces it as /knɒv/) as (Z. pronounces it as /ɒs/) rakia and šljivovica (Z. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsɔ/) / a... good source and aa... rich in vitamin C (Z. pronounces it as /tsɛ/) and A / aa... red raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/). Red raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is very important in the aa... coun-, my country aa... and colours (Z. pronounces it as /'kɒlɔrs/) and aa... raspberry and red, aa... aaa... yellow, black and aa... / umm... important aa... in my country is red raspberry / a... a-varieties (Z. pronounces it as /'vɛrɪɛtɪs/) is summer aa... aa... bearing and aa... ever (Z. pronounces it as /ɛv/) bearing raspberry / ... aaa... production, in raspberry and jams (Z. pronounces it as /dʒɪ:ms/), juice, ice-cream aa..., ice-cream aa... aa... aa... most (Z. pronounces it as /mɒst/) important aa... production is Serbia (Z. pronounces it as /'sɛrbɪɔ/), Poland, USA, Russia /i/ (Z. speaks in Serbian) China. Aa... red raspberry is rich in vitamin C (Z. pronounces it as /tsɛ/) and C and A.

3) Communication situation III

A... plum (Zorica pronounces it as /plæm/) and raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is most (Z. pronounces it as /mɔ:/) important fruity in aa-Serbia and a soily fruit a-which can ... use (Z. pronounces it as /ju:dʒ/) and jams, aa... juice, a-cookies, aa... cakes, aa... gelatins (instead of the word jellies) aa... is woody, is aa... very fruitful (Z. pronounces it as /'frɛɪtfrʊl/) aa... /'tɜ:rfʊl/ and aa... third is a Serbia (Z. pronounces it as /'sɛrbɪɔ/) aa... every ... but plum fruit.

50. Jelena B., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Aaa... woodsmoke / the smoke of woods usually has two main purposes, aa-adding desired flavours and aa... preserve, preserving. Aa-the smoking a-process (Jelena pronounces it as /prə'sɛs/) helps preservation by aa-impregnation, impregnating the food at the surface with chemical a-preservation of the smoke. Aa... smoke a-is obtained from the burning woods such as hickory, apple, maple, oak, etc. (J. pronounces it as /ɛt'sɛtərɪ/) / aa... smoking temperatures aa-for a meat vary from the aa... forty-three to seventy-one aa-Celsius degrees (J. pronounces it as English word disagreed /,dɪsə'grɪ:d/) a-and –smoking period lasts a-from few hours (J. pronounces it as /hɑʊrs/) aa... to several days. Aa... woodsmoke a-contains a large number of (J. pronounces it as /ɒf/) volatile (stressed as /vɒlə'taɪl/) aa... bacteria (J. pronounces it as /'bʌktɪrɪ/) aa... /æp/ umm... bacterial /i/ bacteriostatic effects. Aa... antibiotics (J. pronounces it as in Serbian /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) / aa... most of the be-, better-known antibiotics (J. pronounces it as in Serbian /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) a-have been a-tested on of (J. pronounces it as /ɒf/) raw food aa-chiefly prote- (J. pronounces it as /'prɒtɪ/) umm... proteinaceous aa... (laughs) / Aureomycin (J. pronounces it as /,ɑ:ɪv'maɪsɪn/), Terramycin inhibit protein (J. pronounces it as Serbian word proteín /prɒ'tɛɪn/) sss-synthesis in the cell / and aa... Neomycin a... ste-, Streptomycin and others (J. pronounces it as /'nɒdɪs/) are not as a... as satisfactory and Penicillin is of little use Developed preservatives / food a-fermentations a-may serve (J. pronounces it as /sɛrv/) either (J. pronounces it as /'ɛɪdər/) or both of two purposes, first aa-to produce new a-and desired flavours aa-and a-physical characteristics. And second to help preserve the food.

2) Communication situation II

The most important fruit species in Serbia (Jelena pronounces it as /'sɛrbɪɑ/) are red raspberries (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪs/) and plum. Aaa... red raspberries (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪs/), in Latin is called aa... *Rubus ideaus*, and is (xxx) / raspberries (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪs/) aa... is woody, perennial plant. Its fruit is aggregated (J. pronounces it as /ə'grɛɪtɪd/) drupelet (J. pronounces it as /'drʌplɛt/) aa... which a-can be red, yellow (J. pronounces it as /jɛ'lɒʊ/), black white. A... raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) is divided into two aa... varieties (J. pronounces it as /və'riɛɪs/), aa... summer bearing (J. pronounces it as /'bɜ:rɪŋg/) and ever bearing (J. pronounces it as /'bɜ:rɪŋg/) raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/). A... most cultivars (J. pronounces it as /'kʌltɪvɑrs/) are self-fruitful. Serbia is third (J. pronounces it as /tɜ:rd/) or fourth producer aaa... worldwide. Aaa... fruit is rich of (J. pronounces it as /ɒf/) a vitamins A, C aa... anthocyanins (J. pronounces it as /'ʌntθ'sɪjʌnɪns/), iron and aaa... other / aaa... *Prunus domestica* or plum. Aaa... is very important for aa... our country / aaa... in Latin called *Prunus domestica* / aaa... it's woody, perennial plant / a-fruit is a drupe (J. pronounces it as /drʌ:p/) a-or stone / the most important is Čačanska rodna (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/) and Čačanska leptica (J. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) / aaa... it is propagated by asexual and sexual rep-, reproduction (J. pronounces it as /rɛprɒ'dʌkʃən/) / ... aaa... Serbian is fourth or fifth a... aaa... aa-pr-, aa... producer... worldwide / aa... that a-fruit used for making a... aa... brandy of plum, aaa... that's national drink in our country / aaa... fruit is rich of (J. pronounces it as /ɒf/) vitamins A, B, C, antioxidants and other / aaa... raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) is introduced by Romans / aaa... it's bush (J. pronounces it as /bʌʃ/) / it's famous aaa... it's a-flowers are white or pink and aa... fruit is our country is usually red. ... Aaa... raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) is very important for our country / aaa... ... it's used for jams, extracts, ice-creams and other / and aa... plum is aaa... introduced by Romans, aa... is perennial plant / ... aaa... the most aa... the best known aaa... in our country is šljivovica (J. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) / ... aaa... this is reduced fruits (J. pronounces it as /fru:st/) our quality (J. pronounces it as /'kvʌlɪtɪ/) and quantity (J.

pronounces it as /'kvʌntɪtɪ/) / aa... and a... that a... fruit used aa... for a-aa... brandy, aaa... plum, for jam aa... marmela-, marmalade and other.

3) Communication situation III

Plum is a fruit aa... usually blue / aaa... it's used for making aa... plum (Jelena pronounces it as /plʊm/) brandy, jam, marmalade and other / aaa... the best known in our country is aa... šljivovica (J. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) / aa... it's used a... the most important is aa... (laughs) ... a... that fruit is rich of vitamins aa... A, C, antioxidants (J. pronounces it as /,ʌntɪɔksɪ'dʌnts/) and other / aaa... that's national (J. pronounces it as /'nɛɪtʃənəl/) aa... the aa... national (J. pronounces it as /'nɛɪtʃənəl/) drink of (J. pronounces it as /ɒf/) aa... is aaa... plum (J. pronounces it as /plʊm/) brandy / and aa... that's all / and raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) ... is a fruit... usually red, flowers are red, aa... or a-pink or white and aaa... aaa... and aaa... ... fruit is usually red / aaa... that fruit used fro making aa... ice-creams, aa... and others (J. pronounces it as /'ɒdɛrs/), extracts, that's all.

51. Borko K., 2nd year student, male, profile: Food Technology

1) Communication situation I

The smoking of foods usually have a..., has a... two main purposes, adding desired flavour (Borko pronounces it as /'flʌvə/) aa-flavours (B. pronounces it as /'flʌvərs/) and a-preserving / aa... the smoking process (B. pronounces it as /prɔ'tsɛs/) helps a-helps preserve, preservation a-by impregnation, impregnating, impregnating aa... the food a-hid aa... surface with chemical (B. pronounces it as /'hɛmɪkʌl/) aa-preservation ... a-from the smoke. Aa... smo-, smoke is obtained from the ... burning... burning woods such .... Such as hickory, aa... oat, apple, a-maple / a... smoking temperatures a... aa... for mea-, for meat vary ... ... vary from forty-three to seventy-one Celsius (B. pronounces it as /'sɛlsɪəs/) Celsius degrees and smoking ... smoking period (B. pronounces it as /'pɛ rɪɔd/) lasts from a few, a few hours to several days. A... aa-smo-, aa... wood, woodsmoke contains aa... large number of aa... volatile compounds they ... compounds that may ... have bacteriostatic and bactericidal effects. Most of the better, better-known antibiotics (B. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɔtɪks/) aa-have been aa-taste on a raw (B. pronounces it as /rʌv/) ... raw (B. pronounces it as /rʌv/) foods ... chiefly pro-, proteinaceous, a... / mycete-, mycetin, Chloromycetin (B. pronounces it as /,hlɔrʌtɔ'mɪtsɪn/), Chloromycetin (B. pronounces it as /,hlɔrʌtɔ'mʌɪsɪn/), aa... inhibit protein (B. pronounces it as the Serbian word protein /prɔ'tɛɪn/) synthesis in the cell / a... and a... Streptomycin, Neomycin (B. pronounces it as /,nɛɔ'mʌɪsɪn/) and Bacitracin (B. pronounces it as /,bæsɪ'træsɪn/) and others are not as satisfied aa-and Penicillin (B. pronounces it as /,pɛnɪ'tsɪlɪn/) is little of use. And a-effects of aa-of ... antibiotics (B. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɔtɪks/) aa-microorganisms (B. pronounces it as in Serbian /,mɪkrɔ,ɔrgʌ'nɪzəms/) may ve-, vary (B. pronounces it as /'vʌrɪ/) aa-with the ss-, species (B. pronounces it as in Latin /'spɛtsɪɛs/), species (B. pronounces it as in /'spɛsɪs/) of the strain of the organisms / aa... food fermentation may serve ei-, either (B. pronounces it as /'ɛɪtə/) or both of two pur-, purposes. A... first, to aa-produce new aa-new and desired flavour (B. pronounces it as /'flʌvə/) flavours (B. pronounces it as /'flʌvərs/) and physical aa-characteristics ... and second to help presser-, a... to help preserve the food. Aaa... the /pre'zɛrvən/, /prɛ'zɛrvʌn/, /,prezɛr'vʌtɪvs/...

Student was unable to finish the sentence.

2) Communication situation II

There are many aa... conditions that must be satisfy a-in the period of growth aaa... of these two aa... plants / both of plants in planting preferring aa... well-drained soil / aa... aa... pH of soil by, can be very acid too, a-six to six point five a... / and the best time and to plant, a-planted raspberry (Borko pronounces it as /rɔzbɛrɪ/) is aa... for a-late fall or a-early spring / and for, and for a... plum aaa... is aa... aaa... the aa... as early as possible aa-in winter / ... that aa... aa... fertile-, aaa... fertilizing (B. pronounces it as /fɛrtɪ'lɪzɪŋg/) / aa... fertilizing (B. pronounces it as /fɛrtɪ'lɪzɪŋg/) (sighs) of (B. pronounces it as /ɒf/) aa... of (B. pronounces it as /ɒf/) aa... plant (B. pronounces it as /plɛɪnt/), plant (B. pronounces it as /plɛɪnt/) plums tree aa... must be done aa... a-in early, early spring aa-before, before ... aaa... aa... leave aa... leaves a-appearing (B. pronounces it as /ə'pɪrɪŋg/). And aaa... usually by a-adding a-a-nitrogen. ... Aaa... raspberry (B. pronounces it as /rɔzbɛrɪ/) aa... ras- (B. pronounces it as as /rɔz-/), raspberry (B. pronounces it as /rɔzbɛrɪ/) had, a raspberry (B. pronounces it as /rɔzbɛrɪ/) need the some of organ, o-organic a substances (B. pronounces it as /sʊbstʌnsɪ-/), substances, aaa... aaa... so as aa... so as aaa... ferti-, fertilizator (B. pronounces it as /fɛrtɪlɪ'zʌtɔr/) aa... use aa... aa... use aa... some of organic substan- (B. pronounces it as /sʊbstʌ-/), a-materials (B. pronounces it as /mʌtɛrɪʌls/). Aa... aa... fruits of (B. pronounces it as /ɒf/) aa-both plants aa... is aa... harvested (B. pronounces it as /hærvɛstɪd/) ... harvested (B. pronounces it as /hærvɛstɪd/) a0when it's aa... ripe. Aa... ripe aa-fruits ... are full of (B. pronounces it as /ɒf/) a vitamins, aa... water, organic (B. pronounces it as /ɔrgʌnɪk/) acids, aaa... aaa... some sugar and aa... colours of, colours of (B. pronounces it as /ɒf/) aaa... plums are ... is, aa... is blue, aa... and of a raspberry (B. pronounces it as /rɔzbɛrɪ/) red / aaa... health (B. pronounces it as /hɛlt/) benefits, aa... aaa... a pl-, plum, plums and raspberries (B. pronounces it as /rɔzbɛrɪs/) are very, very haaa... very healths (B. pronounces it as /hɛlt/) ... very healths (B. pronounces it as /hɛlt/) aa... especially aa... fresh. Aaa... plums (B. pronounces it as /prʌms/) are aa... plums (B. pronounces it as /prʌms/) aa... are good for better aaa... digestion ... and aa... the, s-some aaa... a the best aa... aa... species (B. pronounces it as /spɛntsɪəs/) of (B. pronounces it as /ɒf/) aa... plum, plums are Čačanska rodna (B. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɔdnʌ/) aa... a Čačanska leptica (B. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɔtɪtsʌ/), Stanley. ... That's all.

3) Communication situation III

Aa... colour of (Borko pronounces it as /ɒf/) plum aa... can be vary of (B. pronounces it as /ɒf/) blue, ap-, purple-blue... and aa... deepest purple aa-black / aaa... aaa... plums, aa-plums is good aa... source (B. pronounces it as /sɜ:rts/), sou- (B. pronounces it as /sɜ:/), source (B. pronounces it as /sɜ:rt/), sou- (B. pronounces it as /sɜ:/), vitamin aaa... A, B amd C / a-and aa... aaa... raspberry (B. pronounces it as /rɔzbɛrɪ/) is very rich aa... with (B. pronounces it as /wɪð/) vitamins, antioxidants and antimicrobial (B. pronounces it as /ʌntɪmɪ'krɔbɪʌl/) aaa... substance (B. pronounces it as /sʌbstʌnsɪ:/), substances / aa... umm... we aa-use aa... plums and aa... raspberries (B. pronounces it as /rɔzbɛrɪs/) in aa... food industry (B. pronounces it as /'ɪndʊstrɪ/) a-to making aa... aa... jams, aa... marmalades (B. pronounces it as /'mʌrmɛlʌds/) and juice, aa... ice-cream and other sweets / aa... then ... ahh... except of (B. pronounces it as /ɒf/) plums aaa... a-we use to make brandy ... in Serbia. That's it.

52. Marina K., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Woodsmoke ... the smoking of foods usually has two main purposes. First is a-adding desired flavours and second is preserving. Other effect (Marina pronounces it as /ɛ fektʃ/) of woodsmoke ... are improvement in the colour (M. pronounces it as /kɒlɔr/) of inside of meat and by aa-drying effect (M. pronounces it as /ə'fɛ kt/). A smoke is obtained from the burning wood preferably hard woos such as /hæk/, hickory and aa... burning corncobs. Other food aa... use are apple (M. pronounces it as /ɛɪpl/), oak, maple, beech, birch, walnut (M. pronounces it as /wɒlnʌt/) and mahogany (M. pronounces it as /mə'hʌgəni/) / aa ... the ... duration of smoking aa ... depends of the kind of food / smoking temperature for meat vary from forty-three to seventy-one Centigrades ad a-smoking period last from a few hours to several (M. pronounces it as /sɪ'vɪɪtəl/) days. Woodsmoke contains a large number of volatile compounds that may have bacteriostatic and bactericidal (M. pronounces it as /,bʌktə'rɪdɪəl/) effect (M. pronounces it as /ɛ'fɛktʃ/) and aa... they are aa... um ... formaldehyde and primary, secondary alcohols and aa... phenols and cresols, and acetaldehydes, and other (M. pronounces it as /'ɔ:ðɛr/) aldehydes, waxes (M. pronounces it as /wɒksɪs/), resins (M. pronounces it as /rɛɪsɪns/), catechol (M. pronounces it as /kə'tɒl/), methylcatechol (M. pronounces it as /'mɛɪɪlkə'tɒl/), pyrogallol (M. pronounces it as /pɪrɒ,ɡʌlɒl/) and its methyl ester / a ... a ... wood aa... woodsmoke is a more effective against a ... aa ... vegetative (M. pronounces it as /'vɛgə,tʌɪv/) cell that against bacterial spores. And a... antibiotics. Antibiotics /iə/ a... antibiotic tasted on raw (M. pronounces it as /rʌ/) food in an endeavor (M. pronounces it as /ɪn'dɪvə/) a- to lengthen the aa... lengthen the ... a-storage time at a chilling temperatures (M. pronounces it as /'tɛmpɛrtʌɪs/). Aa ... three antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/), Aueomycin (M. pronounces it as /,æɪv'maɪsɪn/), Terramycin and Cloromycetin (M. pronounces it as /'hlɒrɒ,maɪsɪn/) aa-inhibit a ... aa ... a.. sy-, synthesize in cell and / a ... they agree that antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) never should be substituted (M. pronounces it as /,sʌbstɪ'tju:s/) for good hygiene (M. pronounces it as /haɪ'dʒɛnə/) and aa ... um... a ... hygiene (M. pronounces it as /haɪ'dʒɛnə/) aaa ... and the effect (M. pronounces it as /ə'fɛkt/) of the, aa... effect (M. pronounces it as /ə'fɛkt/) of the antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) aa ... of antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) varied species and a-strain of the organism (M. pronounces it as /,vɜ:gə'nɑɪzəm/) / and antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) may be a-effective aaa... and a-antibiotics selected a-for use a... a-in food preservation must be different a-that antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) aa... antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) used in a treatment of human diseases. And a ... developed preservatives (M. pronounces it as /prə'zɜ:rɛɪts/), food fermentation have two purposes, first is a ... aa ... aa ... to produce new and a... aa... develop, develop flavours (M. pronounces it as /'fælvɔrs/) and physical characteristic and a ... hence different food product (M. pronounces it as /prɒ'dʌkt/). And the second is a ... aaa ... helps a-preserve a food. And a... a-develop a-acidity (M. pronounces it as /vɒk'sɪdɪɪ/) a ... a-play part in a, plays part in a preservation of sauerkraut (M. pronounces it as /'zʌʊ,kraʊt/) aa ... is a ... a... one point seven percent and a ... aaa ... aa ... salt (M. pronounces it as /sʌlt/) stock and pickles and green olives a ... aa... zero point nine percent and a ... a-cheese and a-fermented milk aa... zero point six to zero point eighty-five percent. And that's it.

2) Communication situation II

Plum (Marina pronounces it as /pləm/) / aa... botanical description / plum (M. pronounces it as /pləm/) is aa... plum (M. pronounces it as /pləm/) is aa... perennial... plant or flowers in a... in in the spring / and a-colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) are white, red, aa... or a... pink... a-colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) and aa... aa... flowers (M. pronounces it as /'flɒvɛrs/) and aa... plant fruits is a... oval or glob-

or globular in the shape / and aa... colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) of (M. pronounces it as /ɒf/) aa... of (M. pronounces it as /ɒf/) plum (M. pronounces it as /plæm/) aa... aa... are blue, purple-blue to purple black / and aa... a-varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) aa... there are different varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) aaa... oo... of (M. pronounces it as /ɒf/) plum (M. pronounces it as /plæm/) aaa... for example, Stanley, aaa- Čačanska rodna (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɔdnʌ/) and aa... Čačanska lepotica (M. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɔtɪtsʌ/) / and aa... aa... propagation / propagation could be aa... sexual reproduction and sexual reproduction. And aa... aa... aa... aa... common pest (M. pronounces it as /pi:st/) and diseases aaa... aa-attacked a-aa... plum (M. pronounces it as /plæm/) aaa... and aaa... also a plant and aa... exp-, aaa... aa... exam aaa... a-plum (M. pronounces it as /plæm/) pox a-virus and a... plums (M. pronounces it as /plæms/) moth (M. pronounces it as /mɒʊt/) / plums (M. pronounces it as /plæms/) moth (M. pronounces it as /mɒʊt/) is aa... most dangerous (M. pronounces it as /'dɛndʒɛɪs/) a-for plum (M. pronounces it as /plæm/) and aa... also aaa... aa... brown rot (M. pronounces it as /rɔ:t/) and aa... black, black knot. Aaa... plum fruits is used in aa... aa... food industry (M. pronounces it as /'ɪndʊstri/) for make, a-making aa... aaa... jams, marmalades, aaa... juice and aa... aa... fruit aa-yoghurt and also aaa... all sort of production / and aa... aa... a-plum is aa... also a-used in aaa... alcohol interested for aa... making a... aa... national drinks, /bi:/, na-, national drinks aaa... rakia or šljivovica (M. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) or aaa... aa... that, that's drink is very popular (M. pronounces it as /'pɒpʊlɔr/) in Serbia / and aa... aa... after good smoke aa-plum (M. pronounces it as /plæm/) is aaa... of plant a-we get prunes and aa... prunes is aa... very ... good for eating and very, very healthy ... for aa... an organism (M. pronounces it as /,ɔrgʌ'naɪzəm/) / and aa... raspberry / aaa... botanical description / aaa... this p-, a-plant is also aaa... perennial (M. pronounces it as /prɪ'ɪnɪəl/) and flowers (M. pronounces it as /'flɒvɛrs/) are... white, aa-red, aa... a-white or pink colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) and aa... aaa... aggregated drupelet (M. pronounces it as /'drʌplɛt/) could be aa... red, yellow or aa... black of colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) and aa... varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) there be fruits (xxx) varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) of aa... aaa... varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) of red aa... example a... aa... aa... raspberry varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) of raspberry, but a-could be divided two main groups / example, aaa... aaa... summer bearing (M. pronounces it as /'bi:rɪŋg/) raspberry and ever (M. pronounces it as /'ɪvɛr/) bearing (M. pronounces it as /'bi:rɪŋg/) raspberry. And aa... propagation a-propagation can be aa... tip (M. pronounces it as /tʌɪp/) layering (M. pronounces it as /'lɛrɪŋg/), suckering (M. pronounces it as /'skætərɪŋg/) and aaa... aa... leaf (M. pronounces it as /flʌt/) ... cutting (M. pronounces it as /'kætɪŋg/). Aaa... aa... common pest (M. pronounces it as /pi:st/) aa... and diseases a... aa... aa... also a... aaa... a-different pest (M. pronounces it as /pi:st/) and diseases attacked a-raspberry / aa... for example, bacterial diseases or aa... virus diseases / and aa... fruit of raspberry a-use aa... in the food aa... industry (M. pronounces it as /'ɪndʊstri/) making cakes, aa-or marmalades or juice or aa... ice-cream / and aa... aa... a-raspberry contain aa... a lot of (M. pronounces it as /ɒf/) a... vitamins, aa... and example vitamins C, B two and vitamin A.

3) Communication situation III

Aa... plum (Marina pronounces it as /plæm/) and raspberry is very ... popular aa... fruits in aa-Serbia / a plum (M. pronounces it as /plæm/) is popular aa... because is aa... fru-, is use aa... making aa... aa... aa... marmalades, juice a... aa... used is aa... used I aa-alcohol interested (M. pronounces it as /,ɪntɛɪ'sti:d/) in making aa... national drink of Ser-, aa... in Serbia aa... rakia or or šljivovica (M. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) / and aa... aaa... a-plum is aa... aaa... hava a... aaa... aaa... purple colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) or aa... purple black to aa... purple-blue to, to purple-black colour (M. pronounces it as /'kɒlɔr/) / and aa... aaa... raspberry a-is aa... also popular in Serbia

because aa... you a... because aaa... aaa... contain aa... a lot of (M. pronounces it as /ɒf/) vi- (M. pronounces it as /vɑɪ-/), vitamins aa... aa... and a... aa... aaa... it's very aaa... it's very healthy for aa... for aa... for organism (M. pronounces it as /ɔrgʌ'nɑɪzɪm/) / and aaa... aa... ... aaa... aa-raspberry a-use in a food industry (M. pronounces it as /'ɪndʊstri/) for making a-marmelades and aa... aa... if-, a-ice-cream and aaa... fruit yogurths and a... also aaa... a... other (M. pronounces it as /'ððɛr/) and other (M. pronounces it as /'ððɛr/) food products / and a... aa... raspberry is aa... aa... raspberry aaa... a-could be a-red a... and aa... that's it.

53. Milica M., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Aa... antibiotics (Milica pronounces it as /,ʌntɪbrɪ'ɒtɪks/). Most pop-, aaa... the better known antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbrɪ'ɒtɪks/) a... have been tested on raw food, chief aa... proteinaceous (M. pronounces it as /'prɒtɪnɪz/) a-ones like meat, fish and a... aa... p-, poultry (M. pronounces it as /'pɒtri/) / aa... test a-antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbrɪ'ɒtɪks/) is a Streptomycin and Neomycin are not aa... sati-, satisfi-, satisfactory and Nisin (M. pronounces it as /'neɪsɪn/) aa... is use a for stop a... anaerobes in cheese and cheese products (M. pronounces it as /'prɒdʊkts/) / and Penicillin (M. pronounces it as /'penɪsɪlɪn/) aa... aa... /i/ ... of (M. pronounces it as /ɒf/) little aa... and a-or other (M. pronounces it as /'ððɛr/) a-important antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbrɪ'ɒtɪks/) / some a... antibiotic (M. pronounces it as /,ʌntɪbrɪ'ɒtɪk/) can kill part of (M. pronounces it as /ɒf/) a-organisms aa... in a popu-... -lation, a... in, at population but not all / aa... organisms can ... can adapt in a increase (M. pronounces it as /ɪn'kri:s/) aa... a-concentration a-on antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbrɪ'ɒtɪks/) / aa... antibiotics (M. pronounces it as /,ʌntɪbrɪ'ɒtɪks/) aa... and a /rɪs/, aa-resistant (M. pronounces it as /rɪ'stænt/) strains (M. pronounces it as /strɛɪs/) aa- may be aa... developed (M. pronounces it as /devə'lɒpt/). Woodsmoke or smoking aa... pro-... -cess / there are... aa ... there are aa... two a-main a-woodsmoke / aa... it is aa... preserve, a... preservation-, aa... preserve, preserving ... and aa... aa... add, a-adding a... desire (M. pronounces it as /dɪ'saɪ/) a... adding /dɪ'sʌ/, desired (M. pronounces it as /dɪ'sɜ:rd/) aaa... flavours (M. pronounces it as /'fjuərs/). Aaa... woodsmoke aa... a-can call, a-can kills aa... aa bacterial (M. pronounces it as /'bʌktɛrɪəl/) spores, and aa... and aa... aa... is more effects aa... aaa... vegetati-, vegetation-, aa... or salts (M. pronounces it as /sʌlts/) than aa... than again aa... aaa... bacterial spores / woodsmoke a... aa... contains (M. pronounces it as /kɒn'teɪns/) of a-volatile aaa... compounds (M. pronounces it as /kɒm'peɪns/) which may have a... aaa... aa... ve- aa... which may have a bact-, aa-bacterial (M. pronounces it as /'bʌktɛrɪəl/) and bacteriostatic a-effects / a-these are aa... aa... primary (M. pronounces it as /'prɪmɪəri/) sec- and second aa... a-alcohol, keton (M. pronounces it as /'kɛtɒn/) aa... a-cresols, a-phenols, aaa... aa... formaldehyde (M. pronounces it as /,fɔrməl'dɛkɪ/), formaldehydes (M. pronounces it as /,fɔrməl'dɛhɪds/) aaa... and pyrogallols (M. pronounces it as /,pɪrɒ'gʌlɒl/) el-, and methyl (M. pronounces it as in Serbian metil /'mɛtɪl/) aa... aa... e... en-, /ɛɪs/, esters (M. pronounces it as /'ɛɪsərs/), ester (M. pronounces it as /'ɛɪsər/).

2) Communication situation II

Red raspberry (Milica pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/), red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is very important fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/) for my country / a-that's a-wood, aa... and per-, perennial plant with a-white or pink flowers / aa... there're twooo aaa... varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) of

raspberry, aa... that s a... aa... that is aa... aaa... aaa... summer a bearing (M. pronounces it as /'bɜ:riŋg/) raspberry and ever bearing (M. pronounces it as /'bɜ:riŋg/) raspberry / aa... red raspberry aa... the aaa... is brown the (xxx) well a... aa... well drained (M. pronounces it as /drʌn/) soil and sandy soil / aa... aa... red aa... common (M. pronounces it as /'kɒmɒf/) diseases (M. pronounces it as /'di:zɪs/) aa...which aa... affect (M. pronounces it as /'ʌfɛkt/) aaa... affect (M. pronounces it as /'ʌfɛkt/) ... raspberry are aaa... a bacterial (M. pronounces it as /'bʌktɪrɪəl/) varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) and aa... fungal varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) / aaa... the most important aa... the most important a-prod-, a producers (M. pronounces it as /,prɒdʊk'tɔ:rs/) is aa... are aa... aaa... a USA, aa... Poland, aa... Serbia, aa... China and Russia / a-and aa... red raspberry aaa... very rich with vitamin C and A. Aaa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) is aa... wood, aa... and aa... aaa... a-pre-, aa... perennial (M. pronounces it as /'pɛrənəl/) aa... plant with aa... simple life (instead of leaf) and a-with aa... red or pink flowers / aaa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) can be aaa... can be grown (M. pronounces it as /grəʊn/) in aa... ss-, ... ss-sand oil and aa... aa... in aa... a-well a drained (M. pronounces it as /drʌn/) aa... dry aa... of soil, and a with aa... aa... pH (M. pronounces it as /'pi:dʒi/), pH (M. pronounces it as /'pi:dʒi/) aaa... pH (M. pronounces it as /'pi:dʒi/) six aaa... point aa... zero aa... to six point five / ... aaa... prop-, a-propagation can be aaa... divide into a sexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/) reproducti- (M. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃn/) reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) and aaa... sexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/) reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) / a-plum (M. pronounces it as /plʊm/) can be a producers in aa... a... aa... juice, aa... jam, cooks, aa... yoghurts and etc. (M. pronounces it as /'i:tɪ'sɪ/) / aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) brandy is national drink in Serbia / aa-and plum (M. pronounces it as /plʊm/) aaa... rich with vitamin A, C, aaa... and aaa... B two / that's fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/), this fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/) is aa... aaa... very tasteful and here in Serbia everybody aa... love it.

3) Communication situation III

Aaa... ... (after longer pause) aaa... a-plum (Milica pronounces it as /plʊm/) aa... is a wood, aaa... a-perennial plant, with a simple life and aa... who can red aa-flowers / aaa... aaa... and this fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/) is very important and a... aaa... aaa... propagation a can be aaa... divided into ... aaa... sexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/) reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) and sexual (M. pronounces it as /'sɛksʊəl/) reproduction (M. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) / ... plum (M. pronounces it as /plʊm/) can be ground in a-sand aaa... aa... la-, aa... sand land and aaa... aa... dry aa... dried aa... land / aa... and aa... aa... plum (M. pronounces it as /plæm/) have aa... pH (M. pronounces it as /'pi:dʒi/) aa... six aa... point aa... point aa... zero a-to six point ... five / ... aaa... this aa-fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/) aa... the ... aa... can be aaa... processed (M. pronounces it as /prɒ'sɛsɪd/) to aaa... jam, juice, a... cookies, a-yoghurt and etc. (M. pronounces it as /'i:tɪ'sɪ/) / ... aaa... this is everything aa... of ... plum (M. pronounces it as /plʊm/) / ... red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) aa... aa... is a-very aaa... important fruit (M. pronounces it as /frʊɪt/) in many country, too / aaa... red, aa... get aa... that fruit aaa... perennial plant with aa... white or aa-pink a-flowers / ... aa... there're two aa-varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪɛt/) of (M. pronounces it as /ɒf/) raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/), aaa... summer aaa... summer b-, aa-bearing raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) and ever-bearing raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) / aaa... and aaa... aaa... and they have most a-important aa... pr-, a- products (instead of the word producers) are aa ... are aa... are Poland, Serbia, USA, China, Russia / aaa... aaa... a-r-, red raspberry and a-plum are ... rich with a-vitamins aa... A, C and aa... B two / ... and aaa... here in Serbia everybody aa... love it, love it.

54. Jelena M., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

The smoking wood-, the smoking woods usually has two main purpose (Jelena pronounces it as /pə'pɜ:sɪs/) aa... adding aa... adding desired (J. pronounces it as /dɪ'saɪəd/) flavours and preserving / woods use are, woods used are apple, oak, a-maple, beeh, aa... mahogany (J. pronounces it as /mʌhɑ'gɒni/) and others / temperatures aa-for meat vary from a-forty-three to aa-seventy-one centigrades (J. pronounces it as /sɛntɪgrɛɪs/) / a-and a-woodsmoke contains aa... contains aa... formaldehyde (J. pronounces it as in Serbian /fɔrməl'dɛɦɪd/), primary (J. pronounces it as /prɪmʌrɪ/) and secondary a-alcohols, ketons and others. Aaa... antibiotics (J. pronounces it as in Serbian /ʌntɪbɪ'ɒtɪks/), aa... more um... more important antibiotics (J. pronounces it as /ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) are aa... Terramycin, aa... Aureomycin (J. pronounces it as /,aɛrə'maɪsɪn/) and Chloromycetin (J. pronounces it as /'hlɒrə'maɪsɪn/) / Streptomycin, Neomycin, aa-Nisin and aa... a... Peni-, Penicil-, ... mycin aa... is aa... of little use (laughs) / and a... the effect of antibiotics (J. pronounces it as in Serbian /ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) o microorganism (J. pronounces it as /,mɪkrə'ɔrgʌ'nɪzəm/) a... is no ... to vary with the to aaa... species (J. pronounces it as the English word spaces /'spɛɪsɪs/) or aa-even (J. pronounces it as /'i:vɪn/) with aa... or even (J. pronounces it as /'i:vɪn/) with a to /spɛɪn/) of aa... even with to ... to strain of the aa-organisms. Aaa... /'dɪvɪl/), developed (J. pronounces it as /,dɪvɪ'lɜ:pt/) presrvatives (J. pronounces it as /,prɛ'zɜrvɛɪts/) has two purpose (J. pronounces it as /pə'pɜ:s/), to help aa-preserve to food and aa... aa... to produces (J. pronounces it as /prɒ'dʊks/) aa... aa... desired desired (J. pronounces it as /dɪ'saɪəd/) flavours / aa... the preservatives (J. pronounces it as /,prɛ'zɜrvɛɪts/) produces (J. pronounces it as /prɒ'dʊks/) a... in aa-food by micro- (J. pronounces it as /'mɪkrə/) aa-by aa... microbial (J. pronounces it as /,mɪkrə'bɪ'ja:l/) a-action (J. pronounces it as /'æʃən/) of (J. pronounces it as /ɒf/) the aa... ... for the most part acids or aa... acids and alcohol / aa-usually used aa... lactic acid a-is aa... aa... /zɪ/ aa... /zɪr/ sauerkraut (J. pronounces it as /,zɪr'krɑʊt/) aa... ... one poit a-one point seven percent, a-and aa... salt (J. pronounces it as /sʌlt/) stock or a-dill (J. pronounces it as /dʌɪl/) pickle or green aa-olives a... aa... zero point nine percent, and aa... fermented (J. pronounces it as /'fɛrmɛntɪd/) milk s aa... on a... zero point six or to zero eighteen five percent.

2) Communication situation II

Aaa... plum or Latin it's called Prunus domestica / aa... history /znači/ (Jelena speaks in Serbian) probably ... can... introduced (J. pronounces it as /,ɪntrə'dʌkt/) by Romans / a-botanical ... description (J. pronounces it as /dɛs'krɪptɪn/) aa... plum (J. pronounces it as /plʊm/) ... plum (J. pronounces it as /plæm/) tree and aa... plum (J. pronounces it as /plæm/) a... fruit (J. pronounces it as /frʊɪt/) / plum (J. pronounces it as /plæm/) tree aa... woody, perennial (J. pronounces it as /'prɛnɪəl/), perennial plant a-and aaa... plum (J. pronounces it as /plæm/) aa-fruit aa... drupe (J. pronounces it as /drʌmp/) or stone (J. pronounces it as /'stɔrɪ/) fruit. ... Aaa... the colour (J. pronounces it as /'kɒlə/) from a-blue aaa... purple-blue, a-purple-blue to aaa... deepest (J. pronounces it as /dɪ'pi:st/) aaa... purple black / a-and aa... aaa... plant, planting aaa... preferring (J. pronounces it as /prɪ'fɜ:nɪŋg/) aa... deep aa... well drained (J. pronounces it as /drɛɪnɪŋg/) aa... drai-, well drained (J. pronounces it as /drɛɪnɪŋg/) aa... soil aa... pH (J. pronounces it as /'pe'hʌ/), pH (J. pronounces it as /'pi'hʌ/) values six aa... six aa... point aa... f-five. Aaa... propagation aa... (xxx) must two, aa-sec-, asexual (J. pronounces it as /ʌ'sɛhəl/) repro-, re-, ... reproduct-, a reproduction and a sexual (J. pronounces it as /'sɛkələr/), sexual (J. pronounces it as /'sɛkələr/) ... reproduction / aa... storage aaa... life aa... two or two half or two or four weeks / aa... zero storage temperatures was aa-one aaa... Celsius (J. pronounces it as /'tsɛlzɪʊs/) degrees / aa... and a

relative aaa... humid, aa... humidit- aa... was aa-ninety or ninety-five aa... percent. ... Aaa... processing (J. pronounces it as /prɒ'sɛsɪŋg/) aa... whom aa... was cooked aa... jams, aaa... marmalade (J. pronounces it as /'mʌrmɛɪləd/) aa... juice and aaa... making aaa... plum (J. pronounces it as /plʊm/), plum (J. pronounces it as /plæm/) dr-, drunk aa... aa... that is aa... national aa... drink (J. pronounces it as /drʌn/), dr-, drunk (instead of drink) a-of Serbia / and aaa... eighteen percent of aa... plum (J. pronounces it as /plæm/) crops aa... in Serbia used for aa... plum brandy. And aa... a-the plum aa... aaa... aa...mm, plum was rich in vitamins aa... A (J. pronounces it as /ɪɛ/), B, C and other vitamins / ... aaa... raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) aa... aa... raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) aa... there is aa... the important aa-fruit in my country / aa... aa... the varieties (J. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) of raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) aa... is aa... summer bearing (J. pronounces it as /'bɜ:mɪŋg/) aaa... raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) and a ever bearing (J. pronounces it as /'bɜ:mɪŋg/) a raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) / aaa... the colour (J. pronounces it as /'kɒlə(r)/) of raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) was aa... red, yellow, a-black, aa... ad a-white a / and aaa... processing (J. pronounces it as /prɒ'tsɛsɪŋg/) a-the raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) ... used the aaa... aa... aaa... almost all processed (J. pronounces it as /prɒ'tsɛst/) and aa... ten perc-, ... aa... ten percent (J. pronounces it as /prɛ'tsɛst/) the aa... crop aa... sold fresh / ... and aa... aa... products (J. pronounces it as /prɒ'dʊkts/) a-jams, marmalade (J. pronounces it as /'mʌrmɛɪləd/) aa... baked (J. pronounces it as /'beɪkɛd/), bake products (J. pronounces it as /prɒ'dʊkts/) / aa-and aa... umm... the most important, the most important products (J. pronounces it as /prɒ'dʌkts/) aa... aaa... worldwide aa... aa... Serbia (J. pronounces it as /'sɛrbiə/), a Russia, USA, Poland and a-other... country.

3) Communication situation III

Aaa... the plum and a-raspberry (Jelena pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) aa... very important in my count-, country and aaa... aaa... and aa... and aa... plum (J. pronounces it as /plæm/) and raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) used the cooked-a-jams, marmalades (J. pronounces it as /'mʌrmɛɪləds/) aa... aaa... juice and aaa... plum (J. pronounces it as /plæm/) used the aa... ... for aa... plum (J. pronounces it as /plæm/) ... aa... brandy / and aa... ... aaa... is aaa... a-raspberry (J. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) and a-plum are aaa... contain aa... contains aa... vitamin aa-A, B, C aaa... u- and vitamins and aa... ... and...

55. Jelena Miljković, 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

A... a-food a... additive is a... a substance (Jelena pronounces it as /'sʊbstʌns/) or a mixture a... of substances (J. pronounces it as /'sʊbstʌnts/) aa... which is present (J. pronounces it as /prɛ'zɛnt/) in food aa... in food /i/ and a... they're, they're keeping aa... keeping quality a-of food / a-there, there're aa... making /kɛɪ/, /kʌɪ/, kind (J. pronounces it as /'kʌɪdən/) a-of (J. pronounces it as /ɒf/) a... of (J. pronounces it as /ɒf/) a... additive, for example benzoate, zes-, sorbate, a... aa... ni-, nitra-, nitrates, nitritites (J. pronounces it as /nɪ'traɪ, -traɪts/), sugars and salts (J. pronounces it as /sʌlts/), alcohol and others. Aa... woodsmoke, a-the smoking, smoking a... of (J. pronounces it as /ɒf/) food a-usually has two a... /prʊ-/ purposes (J. pronounces it as /prʊ'pɔ: rs/) a-adding, adding a... a-adding the sorb-, desorbed /ə'fʌrs/) and pre-, prese- (laughs) prese-, presenting a... presenting. In the, in a woodsmoking a... used the aa... used the aa... used the main ak-, kind aa... aaa... tree, trees aa-apples, beech (J. pronounces it as /bi:tʃ/), birch (J. pronounces it as /bɪ:tʃ/) ... others / aa... te-, temperature a... aaa... in use forty a-three (J. pronounces it as /tri/) a... e..., to seventy-one a... a /tse-/ Celsius (J. pronounces it as /'tsɛlsɪs/) degrees / a... and aa... and aa... this process (J. pronounces it as /prɒ'tsɛs/) last a few others a... (sighs)

others umm... to a se-, several a-days / aa... woods, woodsmoke aa... /kθm/, /kθm/ a... contains (J. pronounces it as /kθm'pɛɪs/) aa... a large numbers aa... contains (J. pronounces it as /'kθmə,pɑɪ/)... a /pə-/ , contains (J. pronounces it as /kθm,pɑɪs/) ... co- ... that main have a bacteriostatic and bactericidal (J. pronounces it as /'bʌktɛɪjʊl/, /kjɪə/, bactericidal (J. pronounces it as /,bʌktɛɪθ-... 'tsɪ... dʌl/) effect (J. pronounces it as Serbia word efekat) aa... / aa... antibiotics (J. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'θɪks/) a-present (J. pronounces it as /prɛ'zɛnt/) is a raws food / a.. there are aa... most important bact-, bacteriostatic aa... antibiotics (J. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'θɪks/) a-used aa... aa... Terramycin (J. pronounces it as /,tɛɾʌ'mɑɪs/) aa... Chloro-, Chloromycetin (J. pronounces it as /,hlθrθ'mɑɪs/) /i/ (J. speaks in Serbian) aa... or, or a... Aureomycin (J. pronounces it as /,θrθ'mɑɪs/), Aureomycin (J. pronounces it as /,θrθ'mɑɪsɪs/).

2) Communication situation II

Aaa... Latin name aa... a... of (Jelena pronounces it as /θf/) aa... plum a-is aa... P-, Prun-, a-Prunis (instead of Prunus) aa... domenica (instead of domestica) / aaa... a-it is aa... pre-, perennial (J. pronounces it as /'prɛnɪəl/) aa... /drʌm/ a plant (J. pronounces it as /plɑɪn-...-t/) aa... white, a-pink a-or aa... red a-flowers / a colour (J. pronounces it as /'kθlθr/) of (J. pronounces it as /θf/) a-plum aaa... a... is aa... or a-blue a... ahem (clears her throat)... / that aa... are aa... aa-many variety (J. pronounces it as /'vʌrɪɛɪt/) aa... of (J. pronounces it as /θf/) aa... plum / aaa... a... a... for a example aa... a-Stanley, aa... Čačanska rodna (J. pronounces it as Serbia word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska (J. pronounces it as Serbia word /'tʃʌtʃʌnskʌ/) ra-, aa... Ča- (J. pronounces it as /tʃʌ)... Čačanska lepotica (J. pronounces it as Serbia word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) / aaa... tsa... aaa... a-this aa... plant of (J. pronounces it as /θf/) aa... is a the best aa... a... the best aa... of (J. pronounces it as /θf/) aa... eating a... aa... eating a-and aa... aa... for a cooking / aa... cooking aa... / pH (J. pronounces it as /'pi'ɛɪdʒ/) of (J. pronounces it as /θf/) a soil (J. pronounces it as /sɔ:l/) aa... of (J. pronounces it as /θf/) a plum (J. pronounces it as /plæm/) aa... is aa... is aa... sixty aa... six aa... aa... six a... a point (J. pronounces it as /pθɪn/), point aa... fight (instead of five) / aa... four, five ... ... point a fi-, a fight aa... / it is aa... aa... acid (J. pronounces it as /'ʌtsɪd/) aa... musculus (J. pronounces it as /'mʊs,kʊlʊs/) aa... / storage a-life aa... of (J. pronounces it as /θf/) a plum (J. pronounces it as /plæm/) aa... a... two to ... aaa... ... four aa... weeks. Aaa... a-it is aa... f-, a fruit (J. pronounces it as /fru:/) a fruit (J. pronounces it as /fru:l/) aa... used aa... a-for jam, a-marme-, marmalade (J. pronounces it as /'mʌrmɛlɑ:d/) aa... or aa... and aa... umm... and aa... juice (J. pronounces it as /dʒu:z/), juice (J. pronounces it as /dʒu:z/) aa... / aa... in ... aa... world (J. pronounces it as /vθrd/) a the world (J. pronounces it as /vθrd/) example a... aaa... for productions (J. pronounces it as /prθ'dʊʃəns/) a-oof (J. pronounces it as /ɔ:f/) aa... Serbian, aa-Chinese, aa... Ger-, a-Germany (J. pronounces it as /'dʒɛrmʌni/) aa... (xxx). Aaa... aa... Latin's name a –of (J. pronounces it as /θf/) aa... red raspberry aaa... aa... is aa... R-, Ranis (instead of Rubus) aa... id-, ideaus / aaa... it is aa... a woody, aa... aa-per-, per-, per-, a-per-, per-, perennial (J. pronounces it as /'pɛrənəl/) aa... plants / ... fruit aa... a was aa... was aa... the aggregated J. pronounces it as /'ʌrgɛtɪn/) aa... aa... of (J. pronounces it as /θf/) a-seven (J. pronounces it as /'sɛvɛnəl/) sixty degrees / aaa... a-colour (J. pronounces it as /'kθlθr/) aaa... iis a-red / aaa... P-, a pH aa... aa... of (J. pronounces it as /θf/) a... soil (J. pronounces it as /sɔ:l/) a-use aaa... ss-sixty to aa... sixty point a... of (J. pronounces it as /θf/), of (J. pronounces it as /θf/) five / aa... and aaa... and aa... temperature (J. pronounces it as /tɛm'prɛtʃɜ:r/) of (J. pronounces it as /θf/) storage aa... is a-four a-zero a-too... seven aa... seven (J. pronounces it as /'sɛvɛnəl/) aa... aaa... a s-, aa... Celsius (J. pronounces it as /'tsɛsɪʊs/) degrees.

3) Communication situation III

Aaa... akhm... aa... fruit aa... of (Jelena pronounces it as /ɒf/) a... plu-, a-plum aaa... u... a... used a-for jam, a-marmalade (J. pronounces it as /mʌrmlɛɪd/) aa... aa... juice, aa-and aaa... /ɪdɛ/ ... etc. (J. pronounces it as /ɪtɛ'tsɛɪrʌ/) / aa... in a-Balkan (J. pronounces it as the Serbian word Balkan /'bʌlkʌn/) a-in a-our (J. pronounces it as /'aʊrə/) country a... aa... no, nor, aa... aa... is a rakia a-for šljivovica (J. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɔvɪtsʌ/) / aaa... /i/ /i/ / (J. speaks in Serbian) a-for example, of (J. pronounces it as /ɒf/) aaa... rr-... production (J. pronounces it as /prɒ'dʊkʃɜ:/) aa... is a-Serbia, aaa... a-China, Ger-, German. /e sad/ (J. speaks in Serbian) ... aaa... red raspberry (J. pronounces it as /'rɛɪsbɛɪrɪ/), aaa... use aa... for aaa... jam, aa... juice (J. pronounces it as /dʒu:z/) aa... aa... or aaa... / and aa... ... aaa... ide-, ideterra aa... on the aa... / the most a... aa... important aa... pro-, producer (J. pronounces it as /prɒ'dʊkɜ:r/) aaa... a-Poland, aa... Serbia (J. pronounces it as /srɪɒ/) , a... ss... Serbia (J. pronounces it as /srɪɒ/) aa-and aa... China (J. pronounces it as /tʃaɪ'nʌ/) a-China (J. pronounces it as /tʃaɪ'nʌ/), aa... Russia.

56. Jelica N., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

A food, a food additive aa... food additive is a, is su-, su-, sub-, substance aa... or a-mixture of substances (Jelica pronounces it as /,sʊb'sti:ns/) aa-other (J. pronounces it as /'ɒdɛr/) than the aa... other other (J. pronounces it as /'ɒdɛr/) than the basic (J. pronounces it as /'beɪθɪk/), basic (J. pronounces it as /'beɪθɪk/) food staff which is present aa... which is present in food as a... re-, re-, res-, result (J. pronounces it as /r'ɛzʊlt/) aa-of (J. pronounces it as /ɒf/) any expect (instead of aspect) aa-of (J. pronounces it as /ɒf/) aa-production, a-processing (J. pronounces it as /prɒ'tsɛsɪŋ/), storage (J. pronounces it as /stɒ'reɪdʒ/), aa-storage (J. pronounces it as /strɛɪdʒ/), aa-and a... or aa... pa-, packaging (J. pronounces it as /'pækə,ɡɪŋ/) / the smoking aa-the smoking of (J. pronounces it as /ɒf/) food usually has two main purposes (J. pronounces it as /'pʊr'pi: θ/) adding desired (J. pronounces it as /dɪ'saɪɪd/) flavours (J. pronounces it as /'flʌvɔrs/) or a-preserving (J. pronounces it as /'preɪsɛrvɪŋ/) / aaa... a-wood, woodsmoke contains (J. pronounces it as /,kɒn'taɪns/) aa-wood a-smoke contains (J. pronounces it as /,kɒn'taɪns/) a large (J. pronounces it as /lɜ:dʒ/) number aaa ... of (J. pronounces it as /ɒf/) cresols, phenols, aa-alcohols, waxes, aaa... resins (J. pronounces it as /rɑɪsɪns/) / aaa... smoking a... aa... smoking temperature aaa... for a, for, for meat aaa... is about aa... a-four, a-forty, forty-three tooo seventy-one aa-Celsius degrees / a... Streptomycin, a-Streptomycin, Pe-, Penicillin (J. pronounces it as /,pɛnɪ'tsɪlɪn/) are not aa-satisfactory / aaa... the effect aa... the effect of an antibiotic (J. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪk/) aa... or a-micro-, aa... micro- vary with aa... aaa... vary, vary with a-the, the species of (J. pronounces it as /ɒf/) aa... of (J. pronounces it as /ɒf/) the organisms (J. pronounces it as /,ɔrgʌnɪzəms/).

2) Communication situation II

A... plum aaa... plum can be harvested a-when is ripe ad aa... mature (Jelica pronounces it as /'mʌtʃu:/) / aa... plum can be aa... process a-into cookies, jams, aa-juices, aa-yoghurt / aaa... plum a-is aa... woody, aa... perennial (J. pronounces it as /pɛrɛ'nɪəl/) plant / aa... it a... simple aaa... simple leaf and a-pink and red aa... flowers / aaa... plum brandy aaa... is a national, is national in Serbia (J. pronounces it as /'sɛrɪɒ/) / aaa... plum is rich (J. pronounces it as /rɪ:tʃ/) a... a-is rich aa... with aa... vitamin (J. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) C, vitamin (J. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) B two, vitamin (J. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) A / aaa... plum can be gr-, ground (J. pronounces it as

/grɑʊn/) in a sandy aaa... in sandy aaa... /plɔ:m/ (instead of the word soil) and aa-in aaa... well aaa... a-well aaa... aaa... well aaa... dr-, drained (J. pronounces it as /'drɑɪnɪ/) aaa... soil / ... ahh (sighs) ... red aa... red raspberry / aaa... red raspberry is very import-, im-, important aaa... in my aa-country / aaa... that's aa-woody, aa-per-, perennial (J. pronounces it as //pɛrə'nɪəl/) plant with a-white or drink aaa... flowers / aa... red raspberry is grown aa... in well aa... aa... in well drained (J. pronounces it as /drɑɪnd/) soil aa... sandy soil / aaa... the most aa... the most important aa... produ-, producers (J. pronounces it as /,prɒdʒɛ'su:rs/) aa... producers (J. pronounces it as /,prɒdʒɪ'sɛrs/) are a-Poland, a Serbia (J. pronounces it as /'sɛrbɪə/), USA, aa... Russia, China / it's aaa... it's a low (J. pronounces it as /lɒʊ/) aa... caloric (J. pronounces it as /'kælɒrɪk/) aaa... value (J. pronounces it as /'vɒljʊ/) a-rich in vitamin (J. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) C, a-vitamin (J. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) A / aaa... pest aa... pest and aa... dis-, aa... diseases (J. pronounces it as /dɪzɪzɪz/) aa... which affect (J. pronounces it as /'ʌfɛkt/) aa... raspberry aaa... fungal (J. pronounces it as /'fʊŋgəl/) and aa... a-and bacterial (J. pronounces it as /,bʌktɛ'rɪəl/) aa... bacterial (J. pronounces it as /,bʌktɛ'rɪəl/) aa... varieties (J. pronounces it as /,vʌrɪ'atɛs/) aa... viral (J. pronounces it as /'vɪrəl/) aa... aa... dis-, diseases (J. pronounces it as /dɪzɪzɪz/).

3) Communication situation III

Aaa... plum a-can be aa... harvested aa... when is aa... when is ripe a-and aa... mature (Jelica pronounces it as /'mʌtjʊr/) / aa... plum aa... can be aa... a... process in to cookies, aa... jams, aa... jams, aa... aa... a-juices, aa... yoghurt (J. pronounces it as /'jɒgʊrt/) / aaa... plum is aa... brandy is nation, is national drink in aa... a-Serbia / aa... red raspberry (J. pronounces it as /'rʌspɛrɪ/) aaa... red raspberry (J. pronounces it as /'rʌspɛrɪ/) is very important aa... in my aa... country / aa-red raspberry (J. pronounces it as /'rʌspɛrɪ/) is aa... grown, is grown in well drained (J. pronounces it as /'drɑɪnd/) soil, sandy soil / aaa... the most im-, important pro-, producers (J. pronounces it as /'prɒdʊsɛrs/) aa... aa... producers (J. pronounces it as /'prɒdʊsɛrs/) are aa... are Poland, aa... Serbia (J. pronounces it as /'sɛrbɪə/), USA, China, Russia...

57. Anđelija S., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Woodsmoke, the smoking of foods usually have two main, has two main pur-, pur-, purposes (Anđelija pronounces it as /,pɜ:r,pɜ:sɪz/), one adding desire, desired flavours and second, preserving. Other effects (A. pronounces it as /ɛ'fɛkts/) of woodsmoke are ... improvement (A. Pronounces it as /ɪm'prʊvɛmɛnt/) in the colour (A. pronounces it as /'kɒləʊr/) of meat, of inside of the meat. And that includes combined (A. Pronounces it as /'kɒmbɪ,nɛ:d/), combined (A. pronounces it as /'kɒmbɪ,nɛ:d/), that includes combined (A. pronounces it as /'kɒmbɪ,nɛ:d/) effects of the heat (A. pronounces it as /hæt/) ... and aa... preserving, preservatives. And aa... other is by drying (A. pronounces it as /'dʒɪrɪŋg/) effect (A. pronounces it as /e'fekt/). Aaa... smoke is obtained (A. pronounces it as /'ɒbtɛnɛt/) from (A. pronounces it as /frɔ:m/) a, the burning wood aa... such a hickory (A. pronounces it as /'hɑɪkɒrɪ/) and a ... from a ... burning corncobs. Aaa... the kind of woods use are a ... apple (A. pronounces it as /ɛɪpl/), birch (A. pronounces it as /bɪətʃ/) and mahogany (A. pronounces it as /,mʌ'hʌg ɒnɪ/). Aa... smoking temperature aa... vary from forty-three to seventy-one Celsius degrees, and a-smoking period (A. pronounces it as /'pɛrɪɒd/) a... lasts from aa... a few hours to several days. Ummm ... aa... aa... antibiotics (A. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) use in the raw food, for example fish and meat and aa... the most important antibiotics (A. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) are ... a-formaldehyde (A. pronounces it as in Serbian formaldehyd

/fɒrməl'deɪd/ ... Terramycin and aa... h-, Chloromycetin (A. pronounces it as /hlɒrθ'maɪsɪn/). That's it. A ... develop, developed (A. pronounces it as /de'velɒped/) preservatives. A... the preserve-, the preservatives aa... produce in a foods by antibi-, by aa ... microbial (A. pronounces it as /mɪ'krɒbɪəl/) an action, are for the most a ... part acid (A. pronounces it as /'eɪsɪd/) and alcohol / aa... developed (A. pronounces it as /de'velɒped/) acidity ... a-plays a part in the preservation of sauerkraut (A. pronounces it as /'saʊs,kraʊt/), pickles (A. pronounces it as /'pɪklɛs/), green olives, fermented milks, sausages (A. pronounces it as /,saʊ'sɪgɪs/) and that's it. The ... acidity developed (A. pronounces it as /de'velɒped/) aa... expressed of the lactic ... acid (A. pronounces it as /'eɪsɪd/) aa... is sauerkraut (A. pronounces it as /'saʊs,kraʊt/) one coma seven percent (A. pronounces it as the English adjective present), pre-, present, aaa... green olives a... salt (A. pronounces it as /sɒlt/) stock or aa ... dill, pickles (A. pronounces it as /'pɪklɛs/) zero coma nine percent and a... fermented milk a-from a... zero coma six to zero coma eighty-five percent.

2) Communication situation II

OK. The most important fru-, aa... fruit species in Serbia are red raspberry and a plum (Anđelija pronounces it as /plɜ:m/) / red raspberry a-in Latin aa... called aa... Rubus ide-, ideaus, is aa... divided into two aaa... a-va-, varieties (A. pronounces it as /və'rɪeɪs/), aa... summer bearing (A. pronounces it as /'bɜ:mɪŋg/) and ever summer bearing (A. pronounces it as /'bɜ:mɪŋg/) aa... raspberry. Raspberry is aa... bramble... wood and aa... aa... pere-,... perennial plant and its needs aa... to be planted (A. pronounces it as /'plænɛd/) in aa... well aa... drained... well-drained and a-sale (instead of the word soil) aa... sandy soil. Aaa... this fruit is ... aa-very rich with vitamin A and vitamin C. Aaa... fungal (A. pronounces it as /'fʌndʒəl/) aaa... viral and aa... bacterial aa... diseases, aaa... causes (A. pronounces it as /'kəʊsɛs/) reduction (A. pronounces it as /'rɛdʊkʃən/) in yield (A. pronounces it as /'jɛlθʊd/). Aaa... it's aa... ha-, a... harvested (A. pronounces it as /'hɑrvɛstɛd/) when aa... mmm... mature (A. pronounces it as /'mɛtʃəʃ/). ... It's used aa... we used aa... a-raspberry for a making a-jam, aaa... juices, aa... a-extracts, ice-cream and a for aa... frozen fruit. ... Aa... ss-, aa... a-our country are aa... third or aa... fourth in the world. Aaa... plum. Aa-plum is a-, in a my (A. pronounces it as /mɛɪ/) coun-, in Latin aaa... we called aa... Prunus (instead of the word Prunus) aa... domestica, is aa... woody, perennial (A. pronounces it as /pɛr'ɪnɪəl/) plant / aaa... it ... which is aaa... propagated ... aaa... by sexual and unsexual reproduction. Most important aaa... varieties (A. pronounces it as /'vɛr'i:tɪs/) are a-Stanley, Čačanska leptotica (A. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) and Čačanska rodna (A. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/) / ... it's a good aa... source (A. pronounces it as /sju:rs/) of vitamin A, B two and a... C. Aaa... and is mostly used aa-for making aaa... plum brandy or aa... called (A. pronounces it as /'kʌlɪd/) šljivovica (A. pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) in our country / aa... and we made ... made aa... jam, ... aaa... marmalades (A. pronounces it as /,mɑrmɛ'lɒdʌs/) aaa... some juice, aaa... ff-, ... cakes and (xxx). Aa... we are the biggest producer (A. pronounces it as /prɒ'dju:zəʃ/) in aaa... Eastern and South (A. pronounces it as /sθʊt/) eastern aa-Europe / and we are aa... a-one of the five aa-biggest producer (A. pronounces it as /prɒ'dju:zəʃ/) in the world.

3) Communication situation III

A... aaa... aaa... raspberry is aa... umm... red colour and aa... that is a-bramble, wood / and aaa... a-we use that for eating / we made aa...jam, aa-juices, aaa... / ... we made a-ice-cream, too and aa... aa... frozen fruit / aaa... plum / aa... plum is aa... dark blue colour and aaa... / we use too for jam / ... and aa... ... for a ... šljivovica (Anđelija pronounces it as Serbian word /'ʃljɪvɒvɪtsʌ/) ... brandyyy ... plum brandy ... and for aa... other drinks.

58. Zorica T., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

A... additives is a substances (Zorica pronounces it as /sʊb'stʌntsɪs/) or mixture of substances (Z. pronounces it as /sʊb'stʌntsɪs/) a... aa... a... which a... in a pres-, a-which is present in a-food, and they are keeping quality (Z. pronounces it as /'kwʌlɪtɪ/) of (Z. pronounces it as /ɒf/) aa-food / additives and /,dɪ'vɑɪ/) and are divided in several groups (Z. pronounces it as /grʊps/), propionates (Z. pronounces it as /'prɒpɪɒnts/), so propionates (Z. pronounces it as /'prɒpɪɒnts/), nitrates (Z. pronounces it as /'nɪtrʌts/), aa... nitrates (Z. pronounces it as /'nɪtrʌts/), nitrites (Z. pronounces it as /'nɪtrɪtɪs/), benzoates (Z. pronounces it as /'benzɔʊts/), sorbates (Z. pronounces it as /'sɔrbɪt/), sorbates (Z. pronounces it as /'sɔrbʌts/) and a... acids a..., formaldehyde (Z. pronounces it as in Serbian formaldehid /,fɔrmʌl'dehɪd/), salts, aa-salts (Z. pronounces it as /sʌts/) aa... alcohol, formaldehyde (Z. pronounces it as in Serbian formaldehid /,fɔrmʌl'dehɪd/) / a... a-woodsmoke a-woodsmoke a... aa... contains (Z. pronounces it as /kɒnt'eɪns/) a large number aa... Terramycin (Z. pronounces it as in Serbian teramicin /,terʌ'mɪtsɪn/), Streptomycin (Z. pronounces it as in Serbian streptomicin /,streptɒ' mɪtsɪn/), Chloromycetin (Z. pronounces it as in Serbian hloromicin /,hlɔrɒ'mɪtsɪn/) / Streptomycin (Z. pronounces it as in Serbian streptomicin /,streptɒ' mɪtsɪn/), Neomicin (Z. pronounces it as in Serbian neomicin /,neɔ'mɪtsɪn/) and /e'mɪtsɪl/) and aa... and a Penicillin (Z. pronounces it as /'penɪsɪls/) are aa-satisfactory /i/ are not satisfactory / aa... and a-smoking temp-, temperature for aa-meat about aa-fifteen three aa-seventeen one centigrades (Z. pronounces it as /'sentɪ,grɛɪs/) / a... a... and aa-antibiotics (Z. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) a- the imp-, the most important antibiotics (Z. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) a-are Aureomycin (Z. pronounces it as /,ɔrɒ'mɪtsɪn/), Terramycin (Z. pronounces it as in Serbian teramicin /,terʌ'mɪtsɪn/), / in aa-effects of (Z. pronounces it as /ɒf/) aa... the effects of (Z. pronounces it as /ɒf/) an a-antibiotic (Z. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪk/) aa... and antibiotic (Z. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪk/) on a microorganism (Z. pronounces it as in Serbian mikroorganizam /,mɪkrɔ,ɔrgʌ'nɪzʌm/) vary aaa... with ... the species (Z. pronounces it as /'spesɪs/) aa-of the organisms (Z. pronounces it as /,ɔrgʌ'nɪzʌms/).

2) Communication situation II

A... plum is aa... woody, a-perennial (Zorica pronounces it as /'pɛrɛnɪʌl/) plant aa... if aa... it simple a-leaves a-and aa... red a-and a-pink a-flowers / a... aa... a... plum a-can be grown a-in a sandy a-loam and in well aa... aaa... in well drained soil (Z. pronounces it as /sɔ:l/) with a... with aa... pH (Z. pronounces it as /'pɛ'hʌ/) value aa... six aa... six a-point (Z. pronounces it as /pɒɪn/) a-five / aa... propagation are divided to aa... a-asexual reproduction (Z. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) and aa... sexual reproduction (Z. pronounces it as /,rɛprɒ'dʊkʃən/) / aa-plum can aa-be harvest aa... when is ripe and mature (Z. pronounces it as /'mʌtju:r/) / aaa... plum can be aa-processing (Z. pronounces it as /'prɒtsɛɪŋg/) aa... into cookies, a-jams, a-yoghurt, and a-juices / aa... /i/ (Z. speaks in Serbian) and aa... he... plum brandy is national a-drink in a Serbia / a-plum aa... ra-, a-plum is a rich (Z. pronounces it as /rɪ:tʃ/) aa... with Z. pronounces it as /wɪð/) aa... vitamin (Z. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) a-C, vitamin vitamin (Z. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) B two / ... aaa... red aa... raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) / red raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is important aa... very important fruit aa... aa... in my aa... country / aa... a-that's woody, a-woody, perennial plants a... aaa... with (Z. pronounces it as /wɪð/) aa... white, with (Z. pronounces it as /wɪð/) aa... with (Z. pronounces it as /wɪð/) a-white or pink aaa... flowers aa... / and aa... there two varieties (Z. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) aa... for, of raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/), of (Z. pronounces it as /ɒf/) aa... raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) and aa... ever bearing (Z. pronounces it as

/'bɪrɪŋg/) aa... bearing (Z. pronounces it as /'bɪrɪŋg/) raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) and aa... summer a bearing (Z. pronounces it as /'bɪrɪŋg/) raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) / a-red aa... aa-raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) aaa... the most important a-produce (instead of producers) are Poland, aa-Russia, a-Serbia, China, aa... / it's aa... it's aa... low caloric a-value, value with a... C and vitamin (Z. pronounces it as the Serbian word vitamin /vɪ'tʌmɪn/) A / a-red raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) is grown in a well aa... a-drained soil (Z. pronounces it as /sɔ:l/) and a-and sand, and a-sandy a soil (Z. pronounces it as /sɔ:l/) / a-it pests (Z. pronounces it as the word pests /pests/) and diseases (Z. pronounces it as the word dishes /'dɪʃɪz/) which a-effect aa... raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) and a-are fungal (Z. pronounces it as /'fʊŋgəl/) and bacterial (Z. pronounces it as /'bʌktɛrɪəl/) aa... varieties (Z. pronounces it as /'vʌrɪətɪs/).

3) Communication situation III

Aa... about plum aa... /jee/ (Zorica speaks it in Serbian) is aa... plum is aa... a-national brand aa... drink aa... in a-Serbia / aaa... they are aa... a-rich with (Z. pronounces it as /wɪð/) aa... aa... vitamin (Z. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) C and vitamin (Z. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) A and vitamin (Z. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) B two / aa... and aaa... with ... and red raspberry (Z. pronounces it as /'rɒzbɛrɪ/) / aa... the most important aa... aa-fruit ... in my country / and aaa... they are a-rich aa... with (Z. pronounces it as /wɪð/) a-vitamin (Z. pronounces it as the Serbian word vitamin /vɪ'tʌmɪn/) A and vitamin (Z. pronounces it as in Serbian vitamin /vɪ'tʌmɪn/) a-C / aaa... a-the most aa... important (Z. pronounces it as /ɪm'pɔ:tʌn/) aa... important products (Z. pronounces it as /'prɒdʊkts/) aa... and ss-... or in a-Serbia, Russia and aa... USA and Chile.

59. Rada V., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Aaa... woodsmoke / a-the smoking of (Rada pronounces it as /ɒf/) food a-of aa-food (laughs) usually has aa-has two (R. pronounces it as in particle to /tʊ/) main purposes (R. pronounces it as /'prɒpɪs/) adding aa- /kɒn'dɪskrɪn/) flavours (R. pronounces it as /'flʌvɜs/) and preserving (R. pronounces it as /'pɜrsɪŋ/). A... other (R. pronounces it as /'ɒdɜr/) effect aa... improvement (R. pronounces it as /'ɪmprʊvmɛnt/), improvement (R. pronounces it as /'ɪmprʊvmɛnt/) to aa-colours (R. pronounces it as /'kɒlərs/) e... aa... colours (R. pronounces it as /'kɒlərs/) of (R. pronounces it as /ɒf/) inside to meat and in-, impregnating (R. pronounces it as /,ɪmprɛ'grɪʃəns/) of food. Aa... woodsmoking a-contains aa... a... la-, large (R. pronounces it as /lærdʒ/) number /'kɒnte/ volatile (R. pronounces it as /vɒ'leɪt/) /kɒl/ volatile (R. pronounces it as /vɒ'leɪt/) compounds (R. pronounces it as /kɒm'plɛɪns/) to may has /'bʌktɛrɪs/, bacteriostatic (R. pronounces it as /'bʌktɛrɪɒ,stʌt/) and bacteriostatics effect. Aa... aa... other (R. pronounces it as /'ɒdɜr/) /'kɒmpe/, components in the smoking a-are aa... s-, secondary al-, alcohol, primary (R. pronounces it as /'prɪmʌrɪ/) alcohol (R. pronounces it as Serbian word alkoholi /'ʌlkɒhɒlɪ/), aa... methyl ee-ester, ethyl acetate (R. pronounces it as Serbian word acetat /ʌ'tsɛtʌt/). Aaa... anti-... -biotics (R. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) aa... the most important anti-, antibiotics (R. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) are Chloromycetin (R. pronounces it as in Serbian hloromicin /,hlɒrɒ'mɪtsɪn/), Terramycin (R. pronounces it as in Serbian teramicin /,tɛrʌ'mɪtsɪn/), aa... Aureomycins (R. pronounces it as /,ɛrɒ'mɪtsɪns/) has been found (R. pronounces it as /fɒnd/) su-, ha-, has been found (R. pronounces it as /fɒnd/) superior (R. pronounces it as /sʊ'pɛrɪɔrs/) to ... to their antibiotics (R. pronounces it as

/,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) aa... a... test of become (R. pronounces it as /'bɪ,kɒmt/), become of it is birds spectrum of activity / aa... a-, Te-, Terramycin (R. pronounces it as /,tɛrʌ'mɪtsɪn/) are most a good aa... a good of lengthening (R. pronounces it as /'lɛndʒ,tɛnɪŋ/) the time of pres-, preservations of food. Aaa... three antibiotics (R. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) inhibit (R. pronounces it as /ɪn'hɪbɪʃə/), inhibit (R. pronounces it as /ɪn'hɪbɪtɪ/) proteins (R. pronounces it as /,prɒ'teɪns/) a... proteins (R. pronounces it as /,prɒ'teɪns/) synthesis (R. pronounces it as /sɪn'teɪzɪs/) in the cell. Aaa... pe-, pens-, a-pencil /i/ Penicillin (R. pronounces it as /'pɛnsɪlɪs/) is of little use / aaa... Streptomycins (R. pronounces it as /,streptɒ'mɪtsɪns/) aa... and a... Neomycins (R. pronounces it as /,nɛɔ'mɪtsɪn/) and a-other (R. pronounces it as /'ɒdər/) a... and other (R. pronounces it as /'ɒdər/) are as not satisfactory (R. pronounces it as /,sʌtɪ'fʌktɒrɪ/. Aa... the effect of (R. pronounces it as /ɒf/) a... antibiotics (R. pronounces it as /,ʌntɪbɪ'ɒtɪks/) aa... on microorganism (R. pronounces it as in Serbian /,mɪkrɒ,ɒrgʌ'nɪzəm/) is a... in no vary aa... species (R. pronounces it as /'spɛsɪs/) or even (R. pronounces it as /'ɛvɛn/) which the slain of aa... of (R. pronounces it as /ɒf/) in organisms (R. pronounces it as /,ɒrgʌ'nɪzəms/).

2) Communication situation II

The most important aa... fruit species (Rada pronounces it as /'spɛtsɪ:s/) aa... in Serbia are ... red aa... raspberry and plum aa... aa... domestica. Aaa... red raspberry aa... is a-the Latin, it is called (R. pronounces it as /kʌld/) Rubus ideaus (R. pronounces it as /'ɪ'dɛɪts/) / it is aa... bramble, aaa... /rʊz/ aa... raspberry is ... woody (R. pronounces it as /'vɒdɪ/) ... woody (R. pronounces it as /'vɒdɪ/), aa... perennial (R. pronounces it as /,pɛrɛ'nɪdɔls/) plant (R. pronounces it as /plɛɪnt/) / a-it is fruit aa... aggregated (R. pronounces it as /ʌ'grɛgɪt/) aa... aa... drupe (R. pronounces it as /'dru:pə/) and we red aa... aa-yellow, aa... grown (R. pronounces it as /grɒʊvn/) / aaa... aa... varieties (R. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) aa... aa... ss... summer a... aa... bearing (R. pronounces it as /'bɪərɪŋ/) aa... raspberry of Willamettes aaa... large, large, dark aa... berries (R. pronounces it as /bɛ'ri:ns/), aa... Meekers, aa... large fruit / aa... it is aa... it is ... progressions (instead of propagated) by root aa... cutting (R. pronounces it as /'kʊtɪŋ/), aa... my a... umm... my tissue (R. pronounces it as /'tɪsəs/) culture (R. pronounces it as /'kʊltəʃ/). Aaa... Serbia is free the (instead of third) and four-...-th aa... products (R. pronounces it as /'prɒdʊkts/) world, /wi:ld/, /vɛɪd/) / aa... fruit is a... aa... rich (R. pronounces it as /ri:tʃ/) aa... it aa... vita-, vitamins aa... C, A, iron (R. pronounces it as /'i:rən/), antioxidants (R. pronounces it as /,ʌntɪ'ɒksɪdʌns/) and it is very heat (instead of healthy). Aaa... umm... plum domestica. Aa... history, aaa... probably aa... in-, introduced (R. pronounces it as /ɪn'trɒdʊsd/) by aa... Romans / aa... Prunus domestica is woody aaa... pressing plant (R. pronounces it as /pl ɛɪnt/) / a botanical description (R. pronounces it as /dɛs'krɛpʃəns/) aa... plum tree (R. pronounces it as the word free /fri:/), plum fruit a / aaa... fruit aa... plum is a... usually aaa... aa... blue / aaa... most important varieties varieties (R. pronounces it as /'vʌrɪɛts/) aa... Stanley, Čačanska rodna (R. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ 'rɒdnʌ/), Čačanska leptica (R. pronounces it as Serbian word /'tʃʌtʃʌnskʌ lɛ'pɒtɪtsʌ/) / aaa... the aa... the best, the best for eating a-, the best for eating fresh and a... for a-cooking. Aaa... ... aa... pro-, progressions (instead of propagation, R. pronounces it as /prɒ'gɛʃəns/), sexual (R. pronounces it as /'sɛksʊəl/) re-, reproductions (R. pronounces it as /,rɛ'prɒdʊkʃəns/), sexual (R. pronounces it as /'sɛksʊəl/) repro-, aa... reproductions (R. pronounces it as /,rɛ'prɒdʊkʃəns/) / aa... storage (R. pronounces it as /stɔ:rədʒ/) a-a-leave aa... storage leaf aa-two and four aa-weeks / aaa... processing (R. pronounces it as /prɒ'tsɛsɪŋ/) aaa... cooked, a-jams, marmalades (R. pronounces it as /'mʌrmlɛɪlʌds/), a-juice (R. pronounces it as /dju:s/), a-bread, cakes, aaa... for making a-plum brandy, aaa... nationals (R. pronounces it as /'nʌtsɪθnʌls/) drink for Serbia / in the aa... Balkans (R. pronounces it as /'bʌlkʌns/) now

o as rakia or šljivovica (R. pronounces it as Serbian word /'ʃljivɔvitsa/) / fruit is aa... varied source for of (R. pronounces it as /ɒf/) vitamins C (R. pronounces it as /tsɛ/) /i/ (R. speaks in Serbian) A (R. pronounces it as /ɛ:/).

3) Communication situation III

A... the most important fruit species (Rada pronounces it as /'spɛtsi:s/) in Ser-, Serbia are aa... red raspberry (R. pronounces it as /'rɛzbɛrɪ/) and plum... aa... domestica / aa... it is very aa... soft fruits / a-plum domestica is usually blue / aa... aaa... raspberry (R. pronounces it as /'rɛsbɛrɪ/) is usually red. Aaa... it is use a-for jams, aa... cake, plum brandy, marmalades (R. pronounces it as /'mɑrmɛlɑds/) / a-it is aa... rich (R. pronounces it as /ri:tʃ/) in vitamins and o-, antioxidants (R. pronounces it as /,ɑntɪ'ɒksɪdɑns/) / aaa... fruit is the best eating aa... fresh and f-, aaa... for cooking. A-the most important (R. pronounces it as /'ɪmpɔrtɑnt/) aa... aa... important (R. pronounces it as /'ɪmpɔrtɑnt/) plu-, a-plum domestic ... varieties (R. pronounces it as /'vɑrɪɛts/) Čačanska rodna (V. pronounces it as Serbian word /'tʃɑtʃɑnskɑ 'rɔdnɑ/), Čačanska leptica (V. pronounces it as Serbian word /'tʃɑtʃɑnskɑ lɛ'pɔtɪtsɑ/), aa... Stanley / a-the most important (R. pronounces it as /'ɪmpɔrtɑnt/) red raspberry (R. pronounces it as /'rɛsbɛrɪ/) varieties (R. pronounces it as /'vɑrɪɛts/) Willamette, Meeker.

60. Milena V., 2nd year student, female, profile: Food Technology

1) Communication situation I

Aa... food additive is a substance (Milena pronounces it as /,sʊb'sæns/) a-of (M. pronounces it as /ɒf/) mixture aa-of (M. pronounces it as /ɒf/) a... and substance (M. pronounces it as /,sʊb'sæns/) aa-which is present (M. pronounces it as /prɪ'zɛnt/) in a food a... aa... and they are keeping quality (M. pronounces it as /'kwɑlɪtɪ/) aa-of food / there aa... there're many kinds of a... a... there are many kinds of aa... additives / for example, aa-benzoates, propionates, aa... sorba-, sorbates, aa... acetates (M. pronounces it as /'tʃɛtɪts/) a... aa... nitrates (M. pronounces it as /'nɪtrɪts/) and nitrites (M. pronounces it as /'nɪtrɪts/), aa... sugar, aa-salts / aa... and woodsmoke a... aaa... the smoking is a ... are aa... the smoking of a food usually has a-has two main (M. pronounces it as /mɑɪn/) purposes (M. pronounces it as /'pʊrpoʊz/) ... a-adding desired (M. pronounces it as /dɪ'ʒə/), desired (M. pronounces it as /dɪ'ʒɜ:d/) a... aa... flavours and preserving / a-temperatures (M. pronounces it as /'tɛmprɪtʃɪrɪ/ a-for smoking a... aa... is a... aa-four, forty-three a to seventy-one aa... centigrades / aa... /znači/ (M. speaks in Serbian) ... woodsmoke contain a large a-of compounds (M. pronounces it as /kɒm'pəʊndz/) a ... a ... that may have a-bacteriostatic and bacteri-, a... a... effect (M. pronounces it as /ə'fɛkt/), for example formaldehyde (M. pronounces it as /,fɔrməl'dɛhɑɪd/), aa... aa... primary (M. pronounces it as /'prɪmɪəri/) and secondary alcohol and other a-substances (M. pronounces it as /,sʊb'sæns/). Aa... antibi-, antibiotic ... aa ... tested (M. pronounces it as /'tɛstɪd/) is a raw (M. pronounces it as /rɔʊ/ of food, for example fish, eats and aa... /znači/ (M. speaks in Serbian) another / aa-the most important antibiotics are a-Auromycin raw (M. pronounces it as /,ɔrɒ'mɑɪsɪn/), Terramycin /i/ Chloromycetin (M. pronounces it as /,hlɔrɒ'mɑɪsɪn/). That's all.

2) Communication situation II

Red raspberry is very important fruit in my country / it's a woody, perennial plant aa... with white and pink aa... aaa... flowers / there're two varieties (Milena pronounces it as /'vɑrɪɛts/) aa... for raspberry (M. pronounces it as /'rɔzbɛrɪ/),... summer aa... bearing raspberry (M. pronounces it as /'rɔzbɛrɪ/) and

another aa... ever aa... bearing raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) / aaa... red raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) is grow in well a-drained (M. pronounces it as /drɑɪnd/) soil, in sandy soil / ... aaa... (xxx) pests (M. pronounces it as /pɛɪs/) and diseases (M. pronounces it as /'dɪzɪz/) a-which affect aa... tsa...raspberry (M. pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) an fungal (M. pronounces it as /'fʊŋgəl/) a-bacterial (M. pronounces it as /'bʌktɛɪɑl/) aa... varieties (M. pronounces it as /'vʌrɪəts/) aaa... viral (M. pronounces it as /'væɪɪəl/) diseases (M. pronounces it as /'dɪzɪz/) / aa... the most important aa... pr-, pr-, pr-, producers (M. pronounces it as /prɒ'du:sərs/) are a-Poland, Serbia, a USA, China, aaa... Russia / it's low (M. pronounces it as /lɒv/) aa... caloric (M. pronounces it as /'kʌlɒrɪk/) value /i:/ (M. speaks in Serbian) red a... aa... raspberry aa... is a... rich with aa... vitamin C and A. Aaa... a-plum is woody, aa... woody, a perennial (M. pronounces it as /'prɛnɪəl/) a-plant (M. pronounces it as /plɪnt/) with simple a-leaves in pink and a-red aa... flowers / aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/), plum a-can be grown (M. pronounces it as /'grɒvən/) in sandy loam (M. pronounces it as /lɛm/) a-and aa... in well a... drain (M. pronounces it as /drɑɪn/) soil with pH aa... six point (M. pronounces it as /pɛɪnt/) aa... aa... six a-point (M. pronounces it as /pɒɪn/) zero aaa... to a... six a point (M. pronounces it as /pɒɪn/) aa... the five. A... propagation can be divided aa... aa... into (M. pronounces it as /ɪn'tə/) a... ks... ss... asexual aa... aa... production (M. pronounces it as /prɒ'dʊkʃən/) ... and aa... sexual reproduction (M. pronounces it as /rɛprɒ'dʊkʃən/) / aaa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) can be h-, ... harvested aa... when is aa... ripe and aa... aaa... mature (M. pronounces it as /'mɪtə/) / a-plum (M. pronounces it as /plʊm/) can be process into cookies, aa... juice aa... juices aa... yoghurt, jam / aa... aa... umm... plum (M. pronounces it as /plʊm/) can be process into aa... aa... plum (M. pronounces it as /plʊm/) brandy is aa... aa... national drink in Serbia / a-plum (M. pronounces it as /plʊm/) is a rich aa... with vitamin A, vitamin, vitamin B two and vitamin aa... C. That's all.

3) Communication situation III

Aa... plum and a... a-red raspberry (Milena pronounces it as /'rɒzbɛɪ/) are, is the most important fruit in the aa... here in Serbia / is softy that a-which can be used in jams, aa... juices, cookies, aa... cakes, jellies a... and other / ee... this fruit is aa... very aa-tasteful and aa... aa... everybody love (M. pronounces it as /lɔ:v/) aaa... is... everybody love (M. pronounces it as /lɒv/) it. In Serbia. That's all. About plum... /znači/ (M. speaks in Serbian) the plum can be aaa... process (M. pronounces it as /prɒ'tsɛs/) in, into cookies, jams M. pronounces it as /ʒæms/, aa... aa... yoghurt, /znači/ (M. speaks in Serbian) ... plum (M. pronounces it as /plʊm/) aaa... aaa... is aa... rich aa... with aa-vitamin A, aaa... A, B two, aaa... and vitamin C / aa... that's aa... plum aa... think grow in aa... sandy loam (M. pronounces it as /lɑ:m/) and aa... in well drained (M. pronounces it as /drɑɪnd/) soil with ... a-pH aa... six point (M. pronounces it as /pɛɪnt/) to zero a-too... six point M. pronounces it as /pɛɪnt/) to five.

BIOGRAFIJA

Milevica Bojović je rođena 27. februara 1970. godine u Čačku. Osnovnu i srednju školu završila je u Čačku kao nosilac diplome „Vuk Karadžić“.

Studije engleskog jezika i književnosti na Filološkom fakultetu u Beogradu a završila 1993. godine sa prosečnom ocenom 8,36. U periodu jul-avgust 1990. godine boravila u Oksfordu u Engleskoj na usavršavanju.

Godine 1993. je upisala postdiplomske studije na Filološkom fakultetu u Beogradu – smer: Metodika nastave stranog jezika – engleski jezik. Na istom fakultetu je 1998. godine odbranila magistarsku tezu pod nazivom „Teorijske osnove stručnog pripremanja i postdiplomskog usavršavanja nastavnika stranih jezika“.

U toku 1997. godine radila je kao inokorespondent i spoljnotrgovinski referent u preduzeću „Precision“ (preduzeću za izradu školskog pribora i reklamnog materijala) u Čačku.

Od 1. 10. 1997. godine radi na Agronomskom fakultetu u Čačku kao predavač, viši predavač i nastavnik stranog jezika za predmet Engleski jezik na svim obrazovnim profilima.

Posebna oblast stručnog i naučnog rada je primenjena lingvistika i metodika nastave engleskog jezika, psiholingvistika i sociolingvistika. Prevodi naučne i stručne radove iz sledećih oblasti: agronomije, biotehnologije, elektrotehnike, mašinstva i pedagoške psihologije. Aktivno se služi nemačkim jezikom.

Od 2003. godine instruktor je akreditovanog programa stručnog usavršavanja nastavnika „Izaberi granicu – podrška nastavnicima početnicima“ za diferencirani deo u području nastave stranog jezika (organizuje Tehnički fakultet u Čačku).

Objavila je, pored magistarske teze, 21 naučni/stručni rad i prevode delova 3 knjige i učestvovala je u realizaciji 2 naučna i stručna domaća projekta.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а мр Милевица Бојовић

број уписа _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Значај и развој комуникативне језичке способности студената у учењу енглеског језика као језика струке

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 29. 01. 2013.

_____

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора   мр Милевица Бојовић

Број уписа _____

Студијски програм   англистика, енглески језик

Наслов рада   Значај и развој комуникативне језичке способности
студената у учењу енглеског језика као језика струке

Ментор   Др. Ивана Трбојевић Милошевић, доцент
Филолошки факултет, Универзитет у Београду

Потписани   мр Милевица Бојовић

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 29. 01. 2013.

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Значај и развој комуникативне језичке способности студената у учењу

енглеског језика као језика струке

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 29.01.2013.

1. Ауторство - Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. Ауторство – некомерцијално. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. Ауторство - некомерцијално – без прераде. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. Ауторство - некомерцијално – делити под истим условима. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. Ауторство – без прераде. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. Ауторство - делити под истим условима. Дозвољавање умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.